

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. AHLEFELDT LAURVIG

STORKANSLEREN

I

VILHELM TRYDES BOGHANDEL · KØBENHAVN
MCMXXXIV

STORKANSLEREN

F. AHLEFELDT LAURVIG

STORKANSLEREN

I

VILHELM TRYDES BOGHANDEL · KØBENHAVN
MCMXXXIV

INDHOLD

	Side
I Fædrenejhemmet	1
Trediveaarskrigen	4
I Slagelse	27
Til Hovedstaden	55
Hjemme igen	60
Udenlandsrejsen	77
Overskænken	110
Sophie Amalie	137
Gesandt hos Frederik Vilhelm	164
Generalkrigskommissæren	205
Forhandlingerne med Holsten-Gottorp	280
Gesandt i London	313
Statholderen	365
Prinsesse Anna Sophie	418
Brunsvigerne	436

FORORD

BAADE i Rigsarkivet og i Arkivet paa Tranekær findes der meget Materiale til Storkansler Frederik Ahlefeldts Historie. I det sidste Bind af nærværende Værk vil der foruden et Navneregister findes Henvisninger til saavel det trykte som det utrykte Materiale, der er blevet benyttet.

Jeg skal dog allerede her minde om, at baade A. D. Jørgensen, Louis Bobé og Knud Fabricius har givet Skildringer af Griffenfelds nærmeste Efterfølger. A. D. Jørgensen, der kalder Frederik Ahlefeldt en af Sønderjyllands bedste Mænd, har skildret Kansleren i sit Værk om Griffenfeld og i den første Udgave af Dansk biografisk Leksikon, Louis Bobé skildrer Frederik Ahlefeldts Liv og hans Virksomhed som Statsmand i sit Værk om Storkanslerens Slægt, Knud Fabricius har i sin Bog »Griffenfeld« og i den nye Udgave af Dansk biografisk Leksikon ligeledes gjort Frederik Ahlefeldt til Genstand for en indgaaende Omtale.

I FÆDRENEHJEMMET

FREDERIK AHLEFELDT, den senere Storkansler, fødtes paa Søgaard i Sønderjylland i Aaret 1623. Faderen, Frederik Ahlefeldt, var en Søn af Amtmanden i Aabenraa, gottorpsk Raad, Frederik Ahlefeldt, fra hvem han havde arvet Godset Halvsøgaard; gennem sit Ægteskab med Gregers Ahlefeldts Datter Birgitte erhvervede han Grøngrøft og Aarup og Part i Sønderjyllands største Gods, Søgaard. Den anden Parthaver i Søgaard var Svogeren, Hans Ahlefeldt.

Søgaards Hovedbygning laa paa en Ø i Søgaard Sø i Klipleve Sogn ved Landevejen mellem Aabenraa og Flensborg, et Par Mil fra hver af disse to Byer.

Frederik og Birgitte Ahlefeldt havde foruden Sønnen fire Døtre. Den ældste, Dorothea, døde i en ung Alder, Katrine blev gift med Fætteren Henrik Ahlefeldt til Osterrade, Kluvensiek og Sehested, Elisabeth ægtede Hans Rumohr til Runtoft. Storkanslerens yngste Søster, Mette, indgik Ægteskab med Godske Buchwald, der allerede som 23aarig af Christian den Fjerde var blevet gjort til Landraad i Hertugdømmerne. Under Svenskekrigen benyttede Frederik den Tredje Buchwald som Diplomat og sendte ham til Tyskland, hvor han skulde forhandle med Dronningens Brødre, Christian Ludvig af Brunsvig-Celle og Georg Vilhelm af Kalenberg. Disse tvende Fyrster havde nemlig indgaaet Forbund med Sverig imod Danmark, tiltrods for Svogerskabet med den danske Konge, og skønt de var meget nøje knyttede til Søsteren, hvem de gentagne Gange havde besøgt i Flensborg i den Tid, da den senere Frederik den Tredje var Statholder i Hertugdømmerne, og skønt de havde støttet Svogeren i hans Bestræbelser for at blive valgt til præsumptiv Tronfølger, for det Tilfælde, at den svagelige ældre Broder skulde dø inden

Christian den Fjerde. Der kom ikke noget udaf Buchwalds Forhandlinger med Kongens Svoger, og efter at Forhandlingerne vare bristede, blev Buchwald sendt til Haag for hos Generalstaterne at virke for en Tilbagegivelse af de skaanske Provinser til Danmark, hvad der som bekendt ikke blev noget af.

Under den skaanske Krig blev den senere Storkanslers Svoger sendt som overordentlig Gesandt til Kurfyrsten af Brandenburg; paa Rejsen til Berlin blev han overfaldet af et svensk Strejfkorps, der udplyndrede ham til Skindet og derpaa slap ham løs. Det var Godske Buchwald, der som dansk Gesandt i London bragte Ægteskabet mellem Christian den Femtes Broder Jørgen og Dronning Anna af England i Stand. Aaret efter betroedes der atter Buchwaldet meget vigtigt Hverv, idet han tiltraadte den Kommission, der var nedsat i Anledning af Danmarks Nyerhvervelse, Grevskabet Oldenburg. I 1686 afbrødes Buchwalds glimrende Carrière, og hans Svoger, Storkansler Frederik Ahlefeldt, var den ufrivillige Aarsag dertil.

Buchwald, der, bortset fra Svogerskabet, stod Storkansleren meget nær, var i en fortsat, intim Brevveksling med Frederik Ahlefeldt. Ved Storkanslerens Død og ved den nærmere Undersøgelse af dennes efterladte vidtløftige Correspondance, fandt man i Buchwalds Breve til Svogeren meget compromitterende Udtalelser angaaende Kongen og hans nærmeste Raadgivere. Den uforbeholdne Kritik af Kongens Handlinger blev fældende for Buchwald, der forvist fra Hoffet og flyttede til Hamborg.

Den senere Storkansler mistede, da han var 9 Aar gammel, sin Moder, og Faderen indgik allerede samme Aar, som han var blevet Enkemand, nyt Ægteskab. Med dette Ægteskab forholdt det sig paa en besynderlig Maade. Den Udkaarne hed Helvig Roepstorff. Parret blev viet »inden fire Vægge« (»intra parietes«) paa Søgaard af Præsten Ewald ved Søgaards Sognekirke, Kliplev, og Vielsen foregik i al Hemmelighed. Til Trods for Hemmeligheden boede de Nygifte dog sammen som Mand og Kone paa Søgaard og avlede seks Børn. Samlivet mellem de to maa aabenbart have vakt Forargelse, og da Ewald var gaaet af, nægtede den nye Præst ved Kliplev Kirke at tage Helvig til Alters, idet han betragtede hende som Frederik Ahlefeldts Elskerinde, hvilket var den almindelige Opfattelse. Helvigs Broder, Proviant- og Kvarterkommissær Christopher Roeps-

torff, tog sig nu af Sagen og gik direkte til Kongen. Resultatet af Broderens Henvendelse blev en Ordre til den Kliplevpræst om at meddele Helvig Alterens Sakramente. Denne Ordre, der blev udstedt under Henviſning til, at den paagældende havde ført et ærbart Liv, blev ikke efterfulgt af nogen Godkendelse af Ægteskabet, ikke desto mindre blev Frederik Ahlefeldts og Helvigs Søn Bendix ved kongeligt aabent Brev af 7. Maj 1667 erklæret for at være ægtefødt. En ny Inkonsekvens i denne mærkelige Sag var den, at Bendix Ahlefeldts Søkende ikke blev erklærede for ægtefødt, skønt de var ligesaa berettigede eller uberettigede dertil som Broderen. Bendix gik Officersvejen og deltog med Bravour i de tre Svenskekrige, han blev haardt saaret i Slaget ved Nyborg 1659. Efter Freden i København blev han adjungeret den senere Storkansler, i hvis Følge han drog til London, hvor Halvbroderen skulde bringe en Alliance mellem Danmark og England i Stand. I den skaanske Krig deltog Bendix Ahlefeldt som Oberst og blev dødeligt saaret under Stormen paa Christiansstad. Af særlig Interesse er Bendix Ahlefeldts Forbindelse med Eleonora Christine, med hvem han ligesom Halvbroderen havde Medliidenhed. Han var Kompagnichef ved Kongens Livregiment, dengang da den ulykkelige Kongedatter blev ført til Blaa-taarn, og det blev overdraget Kaptejnen at føre hende til Fængslet fra det engelske Skib, der havde bragt hende fra Dover til København. Eleonora Christine skriver om Bendix Ahlefeldts Holdning i det Øjeblik, da han førte hende ind i Fangerummet: »Endeligen efter lang Tøntelen lucte Slotzfogden Taarndøren op, oc bleff ieg aff for^{te} Cap. Alfeldt i Taarnet indleed. — — — Slotzfogden gick op aff Trappen oc wiiste Alfeldt Weyen ind udi ett Miszdæders Fængsel, som er giffuen ded Naffn aff den Mørcke Kircke. Der quitterede Alfeldt mig med en Suck oc liden Reuerentz. Ieg kand hannem ded med Skiel efftersige, att hands Ansict en Medliidenhed udwiiste, oc att hand nødig den Befaling efterkom.«

TREDIVEAARSKRIGEN

DA Frederik Ahlefeldt fødtes, rasede Trediveaarskrigen paa sjette Aar. For Frederik Ahlefeldts Historie har det Interesse, at det Holsten-Gottorpske Hus, som han under hele sin Virksomhed som Statsmand dels skulde forhandle med, dels bekæmpe, kom til at lægge et stort Lod i Vægtskaalen, den Gang da de nordtyske Fyrster valgte Christian den Fjerde til deres Fører i Trediveaarskrigen. Den daregerende Hertug af Gottorp, Frederik den Tredje, var Christian den Fjerdes Søstersøn. Hertug Frederik var i hvert Fald paa et Punkt en Modsætning til sin Onkel, han var en udpræget Fredens Mand. Ligesom Christian den Fjerde var han meget kundskabsrig, men medens Onkelen spredte sine Evner paa mange forskellige Felter, samlede Gottorperen sig om enkelte Interesser, som han uddybede, det var Mathematik og Astronomi; det store, af hans Fader oprettede, gottorpske Bibliotek prægedes af disse hans Interesser. Var Frederik den Tredje ikke Krieger, saa var han til Gengæld Diplomat. Hans diplomatiske Evner fik et friere Raaderum end Christian den Fjerdes, medens Onkelen i sin 60aarige Regeringstid uafbrudt mødte Modstand hos Rigsraadet, havde Hertug Frederik det lettere med de gottorpske Stænder, hvis Magt det allerede var lykkedes hans Fader, Johan Adolph, at trænge stærkt tilbage. Den betydningsfuldeste Udvidelse af Hertugens Magt, Indførelsen af Førstefødselsretten, opnaaedes allerede i 1608 af Johan Adolph, medens Danmark først i 1660 blev gjort til et Arvekongedømme.

Der herskede fra først af et særdeles godt Forhold mellem Christian den Fjerde og hans Nevø, men Danmarks Indtrædelse i Trediveaarskrigen skulde blive den første Begyndelse til Fremtidens gennem Slægtled herskende Rivninger og Kampe mellem de tvende

FRA TREDIVEAARSKRIGEN

Fyrstehuse. En begyndende Strid mellem det danske og det gottorpske Hus var forholdsvis hurtig blevet udjævnet, Stridens Genstand var Stillingen som Ærkebiskop af Bremen. Christian den Fjerde havde ønsket at se sin yngre Søn, den senere Frederik den Tredje, forsørgt med Bremen, idet hans ældste Søn, »den udvalgte Prins,« som han almindelig kaldtes, var valgt til Tronfølger i Danmark. Men Christian den Fjerde stødte hersammen med de gottorpske Interesser. Hertugen af Holsten-Gottorp optraadte nemlig med et til en vis Grad berettiget Krav til Bremen paa sin Brodersøn Adolphs Vegne. Den afdøde Hertug Johan Adolph havde været Ærkebiskop af Bremen, og Sønnen optraadte som Kandidat til Værdigheden. Hvad der komplicerede Sagen noget, var den Omstændighed, at Christian den Fjerdes egen Søster støttedes sin Søns Kandidatur. Ved gode Ord og Betaling lykkedes det Christian den Fjerde at distancere Gottorperen, og i 1621 blev hans Søn Coadjutor og 1634 Ærkebiskop af Bremen.

Frederik Ahlefeldts Fader stod i et meget nøje Forhold til Frederik den Tredje af Gottorp. Det var en Arv fra Faderen, der paa sin Side havde staaet Hertug Johan Adolph nær, Hertugen havde 1597 udnævnt ham til Amtmand over Aabenraa Amt og givet ham Embedsbolig paa Brunslund Slot. Aaret før havde den senere Storkanslers Bedstefader haft et meget smigrende Hverv. Johan Adolph sendte ham i en Mission til Enkedronning Sophie. Missionen gik ud paa at tilvejebringe en Trolovelse mellem Hertugen og Dronningens Datter Augusta. Missionen var delikat, da der paa det Tidspunkt var et spændt Forhold mellem Enkedronningen og Christian den Fjerde. Sophie var i 1590 blevet udnævnt til Regentinde i Hertugdømmerne under Christian d. Fjerdes Mindreaarighed, men allerede i 1593 var det lykkedes Christian den Fjerde at opnaa den tyske Kejsers Tilladelse til at blive erklæret myndig i Holsten, og han tiltraadte straks Regeringen. Dette skete 3 Aar før, Christian den Fjerde blev erklæret myndig i selve Kongeriget. Regeringsskiftet i Holsten fremkaldte et alvorligt Brud mellem Moder og Søn, idet Dronning Sophie nødigt opgav Magten, navnlig da hun som Følge heraf maatte ophøre med sine Intriger for en ny Deling af Hertugdømmerne til Fordel for hendes yngre Sønner. Da Frederik Ahlefeldt i Sommeren 1596 drog ud paa Frierfærden, var Dronningen fraflyttet Hertugdømmerne og residerede paa Slottet i Nykøbing for

at være i Centrum af sit Livgeding, Krongodserne paa Lolland og Falster. Da Frederik Ahlefeldt befandt sig paa Nykøbing Slot, var Uvenskabet mellem Sophie og Christian den Fjerde paa sit højeste, og Forhandlingerne om Ægtepagten førtes udelukkende med Dronningen. Christian den Fjerde forsonedes nogenlunde med sin Moder, ikke mindst takket være de anseelige Summer, hvormed Enkedronningen forstrakte Sønnen, der takket være sine Krige altid var i Pengeforlegenhed, Enkedronningen laante saaledes under Trediveaarskrigen sin Søn 40.000 Rigsdaler, vel at mærke mod Kautio af det samlede Rigsraad. Derimod vedblev der at bestaa et uvenligt Forhold mellem Christian den Fjerde og den nye Hertuginde af Gottorp. Aarsagen var Pengestridigheder, Hertuginde Augusta var ligesom sin Moder et Finanstalent, men i Modsætning til Moderen holdt hun fast paa sine Penge overfor Christian den Fjerde.

Da Christian den Fjerde i Henhold til den saakaldte »lauenborgske Reces« af 25. Marts 1625 af de nordtyske Fyrster var blevet valgt til Overanfører for de nedersachsiske Kredstroppe, fremkom Frederik af Gottorp med en Indsigelse. Indsigelsen gik ud paa, at der officielt ikke maatte føres Krig mod den tyske Kejser, Hertugens Lensherre. Dette lød forsaavidt mærkeligt, som Kejser Ferdinand den Anden var Katholikkernes øverste Leder i Kampen, der i det mindste af Navn førtes for Katholicismens Sag. For Christian den Fjerde, der i sin Egenskab af Hertug af Holsten var tysk Rigsfyrste, havde det naturligtvis ogsaa sine Betænkeligheder at gribe til Vaaben mod Kejseren. Men han som de øvrige nordtyske Staters Repræsentanter saa under Krigens daværende Forløb en Trudsel for egen Sikkerhed i de kejserlige Hæres Fremtrængen. Under disse Forhold var det ikke uvelkomment for Christian den Fjerde, at Gottorperens Indgriben gav Foranledning til, at det nystiftede Forbund blev kaldt et Forsvarsforbund.

Foruden Frygten for, at den katholske Ligas Tropper, de »ligistiske« Tropper, som de blev kaldt, skulde overfalde hans Lande, var der flere andre Grunde, der drev Christian den Fjerde til at blande sig i de tyske Anliggender. Hvor meget eller hvor lidt den Tanke at beskytte Trosfællerne i Tyskland har været medbestemmende, er naturligtvis ikke godt at sige, Christian den Fjerde var

ganske vist en overbevisningstro Lutheraner, selv om han ikke havde overvættets stærkt udprægede religiøse Interesser, men at det skulde have været den ledende Tanke, er ganske udelukket, Hovedgrunden har for den danske Konges vedkommende været Stillingen til Arvefjenden Sverig. Christian den Fjerde vidste, at hans Svoger, Jakob den Første af England, havde sendt en Gesandt til Stockholm for at overtale Gustav Adolph til at slutte Forbund med England og Holland mod den tyske Kejser, samtidig med at den engelske Regering havde opfordret Danmark til at tiltræde Forbundet. Ifald Christian den Fjerde roligt skulde se paa, at Gustav Adolph paa Nordens Vegne greb til Vaaben for Protestantismens Sag, vilde det betyde en Svækkelse af Danmarks Anseelse ude i Verden, og Christian den Fjerdes Yndlingstanke, at Danmark skulde være den førende Magt i Norden, vilde faa et betydeligt Skaar. Christian den Fjerde levede endnu under Indtrykket af den Skuffelse, som Kalmarkrigen havde beredt ham, hans Hensigt med denne Krig havde utvivlsomt været Tilbageerobringen af Sverig, men Haabet var bristet. Foruden Stillingen til Sverig gjorde andre Omstændigheder sig gældende, først og fremmest Slægtskabshensyn: Frederik af Pfalz, Protestanternes Fører, var gift med Christian den Fjerdes Søsterdatter Elisabeth Stuart, Jakob den Første af England var den danske Konges Svoger, en af Protestanternes Førere, Hertug Christian af Brunsvig-Wolfenbüttel, var ikke alene Christian den Fjerdes Søstersøn men ogsaa en Slags Plejesøn af ham. Christian var en ægte Condottière, typisk for Trediveaarskrigen, han gik i den Stats Sold, der betalte bedst, hvervede Tropper overalt og solgte af dem til de højstbydende, naar han havde Brug for Penge til sine Krigsforetagender, og der var Lejlighed til at faa billigere Tropper andet Steds. Christian af Wolfenbüttel var en af de værste af Trediveaarskrigens Førere til at skænde og brænde, og de Egne, hvor han havde huseret, blev i Reglen efterladt som Ørkener. At Christian den Fjerdes Navne ligesom sin Onkel var en Vovehals, derom vidner Slaget ved Høchst, hvor han i Spidsen for 15000 Mand vovede sig i Kast med selve Tillys dobbelte Overmagt. Christian den Fjerdes Søstersøn havde et ejendommeligt Valgsprog: »Guds Ven og Præ-

sternes Fjende. Dette Valgsprog lod Hertugen indprente paa de af ham prægede Mønter, hvortil Sølvet var plyndret fra erobrede Kirker.

Et meget væsentligt Moment var for Christian den Fjerde sikkert ogsaa den Omstændighed, at foruden Frederik en anden af hans Sønner var blevet valgt til tysk Fyrste, idet Sønnen Ulrik havde opnaaet Værdigheden som Biskop af Schwerin.

At Christian den Fjerde følte Medlidenhed med sin ulykkelige Søstersøn, er der meget, der tyder paa, Jakob den Første paakaldte da ogsaa paa det kraftigste overfor Kongen det fælles Slægtskab med »Vinterkongen«, der efter at være blevet forjaget baade fra Bøhmen og Pfalz nu levede som Flygtning i Holland, medens Ferdinand af Habsburg, »Den evangeliske Tros Arvefjende«, »Jesuiternes Slave«, havde besat hans Lande.

Stærke Drivfjebre ved Beslutningen om at gribe til Vaaben for Protestantismens Sag var ogsaa Christian den Fjerdes Lyst til krigerske Æventyr og hans store Ærgerrighed, det smigrede Kongens Forfængelighed, at den engelske Konge efter længe at have vaklet imellem den danske og den svenske Konge som Leder af Krigsforetagendet mod det katholske Tyskland, endelig besluttede sig til Fordel for sin Svoger. Valget var iøvrigt ikke særligt smigrende, Stuarteren mente, det var lettere at have Haand i Hanke med Christian den Fjerde end med Gustav Adolph, der ikke trængte saa stærkt til Penge som den danske Konge. Der flød da ogsaa rigeligt med Subsidier fra England til den danske kongelige Kasse. Holland sendte Tropper i Stedet for de lovede Subsidier.

Hos Rigsraadet mødte det letsindige Foretagende en haardnakket, men haabløs Modstand, Rigsraaderne gjorde gældende, at Landet var fattigt, Alliancerne var usikre, Sverig kunde falde Danmark i Ryggen, medens man var optaget i Tyskland, selv om Gustav Adolph overfor England højtidelig havde forpligtet sig til ikke at berede Danmark Vanskeligheder.

Danmarks Deltagelse i Trediveaarskrigen blev besluttet ved Overenskomsten i Haag 1625 mellem Danmark, England, Holland og de nedersachsiske Stater, hvilke sidste foruden af Holsten bestod af Hamborg og Bremen, de mecklenborgske Hertugdømmer, samtlige brunsvigske Stater, Erkebispedømmet Magdeburg og Sachsen-Lauenborg.

Den danske Konge blev stillet i Spidsen for de samlede Tropper. Endnu i den elvte Time var der blevet gjort Forsøg paa at faa Sverig med i Forbundet, men Rivaliseringen mellem de tvende nordiske Konger forhindrede det. En af Grundene til at Sverig endnu ikke paa dette Tidspunkt kom med i Krigen, var den, at Gustav Adolph forlangte Udleveringen af tyske Fæstninger, hvor hans Tropper kunde have et Støttepunkt og eventuelt trække sig tilbage, ifald de bleve slagne; et saadant Krav turde man ikke indgaa paa. Et lignende Krav behøvede Christian den Fjerde ikke at stille, da han havde den jyske Halvø som Tilbagetogsbasis.

Krigserklæringen betød en alvorlig Fare for den katholske Liga, inden for hvilken der lige var indtraadt en Spaltning. Kejser Ferdinand var traadt noget i Baggrunden for den nye Kurfyrste af Bayern, Maximilian, der for den almindelige Bevidsthed stod som Katholicismens Skytspatron i Tyskland. En Grund til Kurfyrstens overlegne Holdning var den, at Ligaens første Hærfører, Grev Tilly, var Bayrer og saaledes mere følte sig som en Undersaat af Kurfyrsten end af Kejseren. Ferdinand den Anden vilde benytte den store Religionskrig til derved at befæste og udvide sin Magt, og det syntes de andre tyske Fyrster inden for Ligaen ikke om, navnlig syntes man ikke om Habsburgerens Erobringsplaner. Kejseren var i den største Pengeforlegenhed, nu maatte der rejses nye Hærstyrker til at træde i Felten mod Fjenderne fra Nord, og i de Tider var Fremskaffelsen af Hære et slet og ret Pengespørgsmaal. Der maatte rejses en Hær, som var i Stand til at tage Kampen op mod de protestantiske Angriberes 60000 Mand. Til Held for Habsburgeren og det katholske Tyskland fremtraadte en af Trediveaarskrigens største Skikkelser, Wallenstein, Fyrste af Friedland.

Wallenstein var en af Tysklands største Godsejere og rigeste Mænd. Udgaet af en lutheransk Slægt og selv oprindelig Lutheraner, var han gaaet over til Katholicismen. Med sine mange Penge var han gentagne Gange kommet Kejseren, der altid var i Pengeforlegenhed, til Hjælp, og til Belønning herfor var han blevet ophøjet i Fyrstestanden. Inden det Tidspunkt, vi nu befinder os paa, havde Wallenstein i en særlig Grad vakt Opmærksomhed som Administrator af sine mægtige Godser og som Finansmand, det var

da ogsaa som Finansmand og Organisator, at der foreløbig skulde blive Brug for ham. Kejseren havde den største Tillid til Wallenstein, baade som en tro Tilhænger af hans Hus og som Kriger; Wallenstein havde ikke alene udmærket sig i den hidtil forløbne Del af Trediveaarskrigen, men ogsaa under Felttogene mod Tyrkiet og mod Venedig. Wallenstein lovede Kejseren at befri ham for Udgifterne ved Rejsningen af den nye Hær, dem vilde Wallenstein tage paa sin Kappe, han vilde sørge for den nye Hærs Udrustning, Beklædning og Provantering. Planen var, at der skulde rejses en Hær paa 50000 Mand, naar man saa forenede sig med Tillys Hær, havde man en betydelig Overmagt mod Christian den Fjerdes 60000. For at rejse denne Hær og udruste og beklæde den udskrev Wallenstein paa egen Haand rundt omkring i Tyskland Summer af en Størrelse, som Verden aldrig tilforn havde regnet med.

Rygtet om at Wallenstein skulde staa i Spidsen for Ligaen, lokkede ogsaa regerende tyske Fyrster, der hidtil havde holdt sig udenfor Krigen, med, og de føjede et stort Kontingent Tropper til Wallensteins. De paagældende Fyrster havde ingen Udgifter til Hvervning, de udskrev blot ganske vilkaarligt Soldater mellem deres Undersaatter, den, der ikke frivilligt lod sig indrullere under Fanerne, blev ganske simpelt slæbt hjemmefra med Magt. Denne Maade at skaffe Soldater paa skulde i flere Generationer blive en god Indtægtskilde for adskillige tyske Fyrster, der til helt op mod Slutningen af det attende Aarhundrede solgte væk af deres egne Undersaatter til fremmede Magter, særlig England var under sine Krige en god Kunde.

Med denne Tilvækst naaede Wallensteins Hær efterhaanden op mod en Styrke paa 100000 Mand. Med en saadan Hær var han i Virkeligheden hele Tysklands Herre og behøvede ikke at rette sig efter Kejserens Befalinger, naar det ikke passede ham, og det Tilfælde skulde snart indtræffe.

Wallenstein er fra forskellige Sider blevet skildret som en Personifikation af Trediveaarskrigens Hærgen og Plyndren. Denne Opfattelse er ikke rigtig, han var tværtimod en ivrig Modstander af den planløse Plyndring, der hidtil havde været med til at karakterisere Trediveaarskrigen, i Stedet for disse Udskejelser vilde han

sætte systematiske Udskrivninger af Levnedsmidler i de Egne, hvor de kejserlige Tropper krigede, og Udskrivningen skulde foretages af dertil ansatte Officerer; overfor Kejseren gjorde Wallenstein gældende, at Krigen skulde ernære sig ved Hjælp af Krigen selv; denne Betegnelse for en ny Krigsmetode blev snart et bevinget Ord. Naar Wallenstein fremførte dette Forslag for Ferdinand den Anden, havde det ogsaa sin Grund deri, at Friedländeren ønskede at højne Disciplinen i Hæren, Plyndringerne havde skabt en uhyggelig Tøjlesløshed indenfor Soldatesken. Selv om de Lande, som Wallensteins Hære besatte, maatte aflevere dygtigt med Penge og Levnedsmidler, vandt Beboerne dog ved Forandringen, idet det hele foregik under ordnede Former og under streng Overholdelse af Mandstugten. At Wallenstein mente det alvorligt, viste hans Fremfærd mod en af hans bekendteste Hververofficerer, Friherre Adam Gørzenich. Skønt Gørzenich var en hovedrig Mand med store Godser rundt omkring i det tyske Rige, ja i Holland, benyttede han dog sine Hververtogter til at berige sig selv; han optraadte ganske i en Røverhøvdings Skikkelse, overfaldt fredelige Vejfarende og tømte deres Pengepunge, hvis Indhold han puttede i sin egen Lomme; for egen Regning brandskattede han Byer og Klostre, ja hele suveræne Smaastater. Det frækkeste, denne Hververofficer i stor Stil præsterede, var vel nok, da han med sine vilde Skarer overfaldt Wiesbaden, trængte ind i den fredelige By, tændte Ild paa Raadhuset og brandskattede, ikke alene den nassauske Hovedstads Embedsmænd og Borgere, men ogsaa de talrige Bade-gæster. Wallenstein lod den dristige Friherre fængsle, og efter et meget summarisk Forhør fulgte Straffen: Gørzenich blev offentlig henrettet og lagt paa Stejle og Hjul. Wallenstein havde sikkert haft den største Lyst til at behandle en anden af sine Oberster, Christian den Fjerdes nære Slægtning, Hertug Rudolph af Lauenborg, paa samme Maade. De to Oberster vare to Alen af samme Stykke, men skønt Rudolph af Lauenborg blev overbevist om at have begaaet ligesaa store Skændselsgerninger som Staldbroderen, gik det dog ikke an at lade en regerende tysk Fyrste henrette, han slap derfor med at blive afskediget fra sin Kommando og indtil videre indsat i et meget mildt Fængsel i Halle.

Som saa mange andre af Trediveaarskrigens store Skikkelser

var Wallenstein nærmest indifferent overfor Spørgsmaalet Katholik eller Lutheraner, Krigen skulde tjene som Løftestang for hans utæmmelige Magtsyge og Pengebegærlighed. At han ikke var bange for at støde hverken Katholikers eller Protestanters religiøse Følelser, ses af hans Ord under Belejringen af Stralsund, at han vilde erobre Byen, om den saa var bundet til Himlen med Jernlænker, Ord der vakte megen Forargelse i begge Lejre.

Wallenstein havde en Gang for alle gjort Kejsereisens Sag til sin, og han mente, at de mange Penge, Kejseren ogsaa under Krigen vedblev at tappe ham for, skulde komme igen med Renter, den Fremgangsmaade at indløse Pengeforpligtelser ved Hjælp af Jordafstaaelser, var i høj Grad anvendt i hine Tider, den tyske Kejser anvendte den overfor sin øverste Feltherre, og denne Trafik skulde komme denne Bogs Hovedperson til gode, hvilket vi ville faa at se senere. Penge skulde der til, mange Penge, til Hvervning af de nye Tropper, og da Hververtrommen lød, strømmede Folk til, navnlig fra de Egne, der hidtil havde lidt mest ved Krigen, saaledes fra det ulykkelige Bøhmen, men ogsaa Franken og Thüringen stillede et stort Kontingent. Det var ingenlunde, som fra mange Sider paastaet, udelukkende alskens sammenløbet Pak, der strømmede til Wallensteins Fane, en meget stor Del af de Hvervede var Folk, som Krigens Ødelæggelser havde bortrevet fra deres tidligere Virksomhed, og som ikke havde Haab om at finde andet Levebrød end Krigen, det var Mennesker af de mest forskellige Samfundsklasser, høje og lave. Betegnende er det, at der strømmede ligesaa mange Lutheranere som Katholiker til de Steder, hvor de kejserlige Hververofficerer havde slaaet sig ned, for Wallenstein var yderst populær mellem alle dem, hvem Krigshaandværket lokkede, blandt andet af den Grund, at, som det hedder i Schillers Wallensteintrilogi:

»Gallt es nicht seinen eigenen Kassen,
Dann sagte er leben und leben lassen.«

Schillers Værk har bidraget til at gøre Wallenstein til en Art tysk Nationalhelt, med hvem der endnu i vore Dage drives en Kultus baade fra katholsk og lutheransk Side.

Hvad der navnlig i vore Dage bidrager til at forhøje Wallen-

steins Popularitet, er det, at han med Rette eller Urette i vide Kredse gælder for en af de første, hvem den tyske Enhedstanke foresvævede. Denne Anskuelse kan føres tilbage til, at han paa Kejserens Vegne førte Kamp mod næsten alle det tysk-romerske Riges hundredevis af Fyrster, og at han overfor Kejseren gjorde gældende, at de mange Duodezfyrestendømmer burde indlemmes som Provinser under Habsburgernes Scepter. Hvor højt flyvende Wallensteins Planer var, kan ses af hans i ramme Alvor rettede Forslag til Ferdinand den Anden om at sælge det af ham besatte Holsten til Philip den Fjerde af Spanien! Det peger egentlig ikke hen imod den tyske Enhed, medmindre der kan have foresvævet Wallenstein Tanker om en Genoplivelse af Karl den Femtes Rige, i hvilket Solen aldrig gik ned.

Wallensteins Plan gik ud paa at støde sammen med den anden store Feltherre, Tilly, i Forening med hvem man skulde søge at jage den danske Konge tilbage mod Nord, en Plan, som ogsaa meget hurtigt lykkedes.

Den Hær, som Christian den Fjerde skrabede sammen, havde i mangt og meget Lighed med den wallensteinske, den var intet mindre end national og bestod for største Delen af hvervede tyske Tropper, som det havde kostet mange Penge at købe.

Den af Christian den Fjerde hovedsagelig for egen Regning samlede Hær, stod langt under den wallensteinske hvad Troppernes Disciplin angaar, og der var en følelig Pengemangel, saa det kneb med at udbetale de fremmede Officerer og de menige Soldater deres Sold, idet de allierede Stater undslog sig for deres Forpligtelser, ikke alene med Hensyn til Troppeleverancer, men ogsaa med Hensyn til Penge, de nordtyske Fyrster fortrød nemlig hurtigt, at de havde indgaaet Forbund med Danskerkongen, hvem de havde mistænkt for at ville opkaste sig til Herre over Nordtyskland. Der-til kom, at Hæren decimeredes af Epidemier, og for at gøre Ulykken fuldkommen, styrtede Christian den Fjerde straks ved Tiltrædelsen af Feltoget med sin Hest og kom alvorligt til Skade, saaledes at han i en Maaned maatte være borte fra Hæren for at komme til Kræfter.

Den danske Konges Hær og Tillys Tropper stod lige overfor

hinanden ved Weseren, beredte til Kamp. Den danske Konges Fraværelse fra Hovedkvarteret havde til Følge, at der blev rettet en Anmodning om Vaabenstilstand til Tilly, der imidlertid afslog Anmodningen og besatte største Delen af det Terrain Syd for den nedersachsiske Kreds, der hidtil havde været i de danskes Magt. Da Christian den Fjerde atter havde taget Overanførslen, var Tilly trængt mod Nord og havde besat den sydøstlige Del af den nedersachsiske Kreds, medens Christian den Fjerde tog Hovedkvarter i Nienburg ved Weseren i Nedersachsens nordlige Del.

Wallenstein rykkede nu frem fra Syd og trængte ind i Nedersachsen, idet han besatte Ærkebiskoppen af Magdeburgs Lande samt Halberstadt, for hvilken sidste Landsdel, Christian den Fjerdes Søstersøn, Christian af Brunsvig, var Administrator, den unge Hertug var allerede stødt til Christian den Fjerde med sine Stridskræfter. Stillingen var nu blevet overmaade farlig for Kongen af Danmark, der stod overfor en stor Overmagt. Dertil kom, at han havde foretaget gennemgribende Detachementer, medens Tilly holdt sine Tropper samlede og derved var i Stand til stadig at gribe Offensiven, medens Christian den Fjerde maatte søge at undgaa et afgørende Slag. Kongen var klar over, at han ikke kunde klare sig med de hvervede tyske Tropper, og der blev nu udskrevet flere Tusinde Mand i det egentlige Danmark, skønt Rigsraadet hævdede, at Kongeriget som saadant ikke havde noget med Krigen i Tyskland at gøre, den førtes af Christian den Fjerde i hans Egenskab af Hertug af Holsten; dog viste Rigsraadet sig villigt til at lade udskrive nye Skatter til Fortsættelse af Krigen. Man befandt sig i en Overgangstid: Lenstidens Rytterhære var et overstaaet Stadium, da Christian den Fjerde begyndte paa sin Deltagelse i Trediveaarskrigen. Endnu under Kalmarkrigen gjorde Adelen Ryttertjeneste i Kraft af sin gamle Lensforpligtelse, der skulde stilles Rytteri til Raadighed for Kongen i Krigstilfælde i Forhold til Antallet af Plove. Disse Bestemmelser, der allerede under Kalmarkrigen betragtedes som forældede, stod endnu i Kraft paa Papiret under Trediveaarskrigen, men var tildels betydningsløse, da Rytteriet spillede en langt mindre Rolle nu, og Hæren maatte dannes dels ved Opbud rundt omkring i Landet, dels ved Hvervning. En middelstor By maatte ved Opbud stille 100

Mand. Naar der blev Krig i Landet, maatte der altid udskrives nye Skatter, for at der kunde skaffes hvervede Folk og Penge til Udrustning af det opbudte Mandskab saavel som til Befalingsmændene. Midlerne til at fremskaffe en Hær hvilede altsaa som i Lenstiden paa Jorden.

Wallenstein havde faaet Føling med Fjenden, som han angreb og overvandt i Slaget ved Rosslau.

I August marcherede Christian den Fjerde mod Thüringen for at hindre de i øvrigt med hinanden rivaliserende og uenige Hærførere Tilly og Wallenstein i at samle deres Styrker. Forsøget lykkedes ikke, og Kongen maatte foretage Tilbagezog. Under Tilbagezoget fandt det største og mest afgørende Slag i den dansk-nedersachsiske Krig Sted. Kongen var med sin Hær naaet til den lille By Lutter am Barenberg, der laa for Enden af et snævert Pas mellem Bjergene. Skønt hans Underanførere fraraadede det, besluttede Christian den Fjerde sig dog til at tage Kampen op. Et Forsøg paa at falde Fjenden i Ryggen paa den modsatte Side af Passet mislykkedes; under Christian den Fjertes personlige Ledelse rykkede en Styrke op i Bjergene for ad den Vej at omgaa Fjenden, men Tilly havde helt ladet Bjergene besætte af Tropper, der var skjult af Bjergenes tætte Skove. Slaget endte med en vild Flugt i Retning af Wolfenbüttel. Fjenden tog mange Fanger, og Mandefaldet var stort, særlig blandt de højere Officerer, et stort Bytte faldt i Fjendens Hænder. Paa Flugten var selve Christian den Fjerde nær blevet taget til Fange, idet han atter havde det Uheld at styrte med sin Hest, men han slap dog helskindet til Wolfenbüttel. Slaget kostede den danske Hær 4000 Mand faldne. Det ulykkelige Slag ved Lutter am Barenberg blev en Katastrophe for Christian den Fjerde, hans tyske Forbundsfæller grebes af Skræk, og med Undtagelse af Mecklenborg-Schwerin og Mecklenborg-Güstrow krøb de andre Stater til Korset og anraabte Kejseren om Naade. Den meget blakkede Frederik den Tredje af Holsten-Gottorp erklærede sig villig til at optræde som Fredsmægler. Naar Frederik den Tredje vilde spille Mæglerens Rolle, var det ikke af Interesse for den fælles Sag, men af Frygt for hans egen og hans Stats Skæbne. Han sendte en Gesandt til Tilly, der i første Række anmodedes om at skaane hans Lande, navnlig for en altfor stor Indkvartering i det

mere end sandsynlige Tilfælde, at de kejserlige Tropper skulde rykke ind paa Halvøen. Gottorperens Forhandlinger, der ikke kunde blive skjult for Christian den Fjerde, irriterede Kongen højlig, saa meget mere som Hertugens Broder Adolph havde givet ham Anledning til Vrede, og han ikke var sikker paa, at de to Brødre ikke stak Hovederne sammen. Brødrene havde som Børn været Genstand for en forskelligartet Paavirkning fra deres Forældres Side, deres kalvinistiske Fader og den strengt lutherandsindede Moder trak dem i hver sin Side, og Virkningen blev for den ældste Søns vedkommende religiøs Indifferentisme, medens den yngre Søn hverken sluttede sig til den kalvinske eller lutherske Lære, men kastede sig i Armene paa Pavekirken. Det har dog neppe været virkelig religiøs Overbevisning, der fik Hertug Adolph til at foretage dette Skridt, men snarere politisk Ærgerrighed, der ikke følte sig tilfredsstillet ved Opnaelsen af Stillingen som Koadjutor i Lybæk, men stiledede mod højere Maal. Tredivaarskrigen bød ham en gunstig Lejlighed, under Tillys og Wallensteins Faner svang han sig hurtigt til Vejrs, og da Christian den Fjerde begyndte paa sit tyske Krigsæventyr, var Gottorperen allerede Generalissimus. Meget mod sin Vilje kom han indirekte til at hjælpe Christian den Fjerde i den vanskelige Situation, hvori Kongen var kommet efter Slaget ved Lutter am Barenberg. Paa det Tidspunkt laa den kejserlige Generalissimus med sin Hærstyrke i de østrigske Arvelande, hvor han i den Grad brandskattede og udplyndrede Befolkningen, at der udbrød et regulært Oprør mod Kejseren, hvis Opmærksomhed derved for en Tid blev afledt fra den danske Konge. Fra sit fjerne Hovedkvarter havde Hertug Adolph bevaret Overledelsen af Lybæk og fik tvunget igennem, at det lutheranske Bispedømme, da Lykken svigtede Christian den Fjerde, sluttede et regulært Forbund med Kejseren og saaledes kom til at danne en nordlig Forpost for Katholicismen. Det lykkedes Frederik den Tredje, der befandt sig som en Fisk i Vandet mellem politiske Intriger, at holde sig gode Venner med begge Parter, bedst lykkedes det ham overfor Wallenstein, medens Christian den Fjerde var begyndt at se paa sin Slægtning med noget mistroiske Blikke. Da Adolph ikke var yndet af den katholske Ligas øverste Feltherre, der jævnlig kritiserede hans militære Operationer, og den danske Konge var

meget opbragt paa ham, tog Frederik den Tredje klogelig Afstand fra sin Broder og brød officielt med ham.

Endnu var den venstre Bred af Elben i Christian den Fjerdes Besiddelse, og her bed Kongen sig fast Vinteren over, indtil Krigen atter blussede op i Foraaret 1627. Men allerede i Juli Maaned lykkedes det Tilly i Spidsen for sin Hær at gaa over Elben ved Bleckede, og i Løbet af den følgende Maaned stod han i Lauenborg, hvor Wallenstein, der i Stormmarche var rykket frem fra Syd, stødte til ham med sin Hær. De forenede Hære rykkede mod Nord og trængte ind i Holsten, de store Begivenheder nærmede sig nu Hovedpersonen i Bogen.

De to mecklenborgske Hertuger, der var blevne Christian den Fjerde tro efter Slaget ved Lutter am Barenberg, tabte ganske Modet, da de to store kejserlige Hære nærmede sig deres Landegrænser, de skyndte sig nu at falde Kejseren for Fode og lovede at være behjælpelige med at jage de danske ud af Mecklenborg. Rostock og Wismar blev besat af de kejserlige Tropper.

Den ligistiske Hær kunde nu rolig falde ind i det danske Monarki uden at have Fjender i Ryggen, alle de nordtyske Stater havde underkastet sig.

Den ovenfor berørte Rivaliseren mellem de tvende kejserlige Feltherrer gav sig under Toget mod Norden kraftige Udslag. Det var navnlig fra Wallensteins Side, at der herskede Ængstelse for, at den anden Feltherre skulde faa for megen Magt og Indflydelse. Wallenstein, der under hele Krigen optraadte saa temmelig paa egen Haand, var rykket mod Nord for at støde sammen med Tilly uden Ferdinand den Andens Befaling. Det var imidlertid ikke saa meget for at bringe Hjælp som for selv at tiltvinge sig Overkommandoen og forebygge, at Tilly alene plukkede Sejrens Laurbær. Til at begynde med gik det nogenlunde fredeligt mellem de to Hærførere, og Wallenstein gav sig Udseende af at ville dele Magten og Ansvarret med Tilly.

Den altid geskæftige Frederik af Gottorp skulde blive den, der atter fik de to Hærførere bragt i fornyet Uenighed. Frederik den Tredjes Bestræbelser for at optræde som Fredsmægler strandede paa Tillys Modstand, nu gjaldt det om at forsøge med den anden af de to Hærførere. Hertugen blev modtaget paa det venligste, saa

meget mere som han gjorde gældende, at han ikke kom alene paa egne Vegne men ogsaa som Repræsentant for Kongen af Danmark og det danske Rigsraad. Stillingen var ingenlunde klar med Hensyn til Fredsmæglingen, Christian den Fjerde desavouerede senere sin Søstersøn og erklærede, at denne havde foretaget Skridtet ganske paa egen Haand; at Kongen forud har vidst Besked med Hertugens Forehavende, maa dog betragtes som ganske sikkert. Wallensteins Fredsbetingelser vare af en saadan Art, at Hertugen betragtede det som haabløst at forelægge dem for sin Onkel: Christian den Fjerde skulde nedlægge sit Hverv som Fører for de nedersachsiske Tropper, afstaa den kongelige Del af Holsten til Kejseren, og paa sine to yngre Sønners Vegne give Afkald paa deres tyske Bispedømmer. Kongen skulde endvidere udrede en betydelig Sum i Krigsomkostninger og betale sine tidligere tyske Allierede en Erstatning for, hvad Krigen havde kostet dem. Den sidste Betingelse var unægtelig haard, at Kongen skulde belønne sine Kampfæller for deres Overløberi. Endelig forlangtes en Nedsættelse af Øresundstolden.

Den Hær, hvormed Wallenstein rykkede ind i det danske Monarki, var paa 30000 Mand. Dertil kom Troppetilførslerne fra Christian den Fjerdens tidligere Allierede, de nordtyske Stater. Hæren var ikke godt udrustet, Soldaternes Ekvipering var mangelfuld, og en næsten total Mangel paa Levnedsmidler herskede, det skulde det rige og frugtbare Holsten og senere Sønderjylland raade Bod paa, der var Forsyninger nok at hente. Men ogsaa Hærens nye Allierede skulde sørge for Forsyning af det nødvendige, saaledes blev det paabudt Hamborg daglig at levere 4000 Brød til en Vægt af 3 Pund Stykket. I Begyndelsen af September stod den tyske Hær ved det danske Monarkis Grænse ved Altona, hvorfra den danske Hær ved Fjendens Fremrykning trak sig tilbage til Rendsborg. Da Tilly var blevet saaret ved Belejringen af Pinneberg og som Følge af Saaret maatte begive sig tilbage til Lauenborg for at komme under Behandling og Pleje, overtog Wallenstein alene Kommandoen over hele Hæren og vedblev at beholde den til Felttogets Afslutning, idet Tilly ikke mere vendte tilbage. At Tilly ikke har haft noget imod, at dette Uheld bevirkede hans Anvendelse paa andre Steder af den store Krigsskueplads, er mere end sand-

synligt i Betragtning af hans vanskelige Stilling overfor Wallenstein, men det kom ham meget paa tværs, at Wallenstein beholdt den Hærstyrke, som den katholske Liga havde betroet Tilly personligt. Han klagede til Kejseren, der allerede paa det Tidspunkt var begyndt at føle sig trykket af Wallensteins Egenmægtighed, men han turde intet gøre ved Sagen, han var bange for Wallenstein.

Det var, som om der kom mere Fart over Krigsbegivenhederne, efter at Wallenstein var blevet ene om Overledelsen, og det ene befæstede Slot efter det andet faldt for Angriberen. Efter at Pinneberg var stormet, gik det ud over to Slotte, der skulde faa saa megen Betydning for den senere Storkanslers Slægt, Haselau og Haseldorf, der blev erobrede uden Modstand. Derefter marcherede Hæren mod Nord med det Formaal at erobre Rendsborg, hvor den danske Hærs Hovedkvarter befandt sig. Under Fremrykningen fandt der nogle Skærmydsler Sted, og her faldt Sophie Magdalenes Oldefader, Markgreve Johan af Kulmbach-Bayreuth, der var lige saa ivrig Lutheraner som den pietistiske Dronning. For at sikre sig hele den højre Elbbred rykkede Wallenstein over Glückstadt mod Itzeho, som han besatte, og hvor han opslog sit Hovedkvarter. Fra dansk Side blev der kun gjort svag Modstand overfor Fremrykningen.

Det første Sted, hvor der blev gjort alvorlig Modstand overfor Fjenden, var det befæstede Slot, der skulde komme til at spille saa stor en Rolle i Frederik Ahlefeldts Liv, Breitenburg. Slottet ejedes af den Mand, der senere skulde blive Frederik Ahlefeldts Svigerfader, Christian Rantzau, der paa det Tidspunkt lige havde arvet Breitenburg ved sin Faders Død. Faderen, Gert Rantzau, havde staaet Christian den Fjerde meget nær og var gennem sin Embedsvirksomhed blevet nøje knyttet til selve Danmark, han ægtede saaledes en kongerigsk Dame, Thala Thott, Enke efter Arild Ugerup. Det var paa det Tidspunkt, da han var Lensmand baade paa Kronborg og paa Helsingborg. I Modsætning til Slægten Ahlefeldt paa Søgaard var Gert Rantzau en Fjende af Gottorperne, ligesom hans udpræget kongerigske Syn gjorde ham uvilligt stemt overfor Christian den Fjerdes Planer med Hensyn til en ny Udstykning af den kongelige Del af Slesvig og Holsten til Fordel for Kongens yngre Sønner. Senere gjorde Christian den Fjerde Rantzau til Statholder i

Hertugdømmerne, en Stilling, baade hans Fader og hans ældre Broder havde indtaget, og som hans Søn, Frederik Ahlefeldts senere Svigerfader, ogsaa skulde komme til at beklæde. Vel nok baade for at imødekomme Christian den Fjerde og for at bringe sin Søn under dansk Paavirkning anbragte Gert Rantzau sin Søn Christian paa det af den danske Konge oprettede Akademi i Sorø. Da Christian den Fjerde tiltraadte Felttoget i Tyskland 1625, udfoldede den da næsten 70-aarige Gert Rantzau en stor Virksomhed, hans ildnende Opraab kaldte Skarer af Frivillige fra Hertugdømmerne til Christian den Fjerdens Faner, baade fra Adelen, Borgerne i Byerne og fra Landbefolkningen. Endnu større Aktivitet udfoldede Gert Rantzau, da Fjenden nærmede sig det danske Monarkis Grænse ved Elben; hans mægtige Indflydelse paa Stænderne fik disse til at stille betydelige Troppemasser paa Benene, ligesom der blev rejst store Pengebeløb til Forsvaret. Arbejdet lettedes for den gamle Rantzau derved, at en almindelig patriotisk Bølge gik hen over Hertugdømmerne, alle vilde være med til at forsvare Landsdelen. Bønderne viste deres Offervillighed ved straks i stor Udstrækning at tilbyde Kvarter til de hvervede Soldater. For egen Regning organiserede og udrustede Rantzau, der var en hovedrig Mand, baade Fodfolk og Rytteri, i Spidsen for hvilke han vilde drage den indtrængende Fjende i Møde, men Døden forekom ham. Han oplevede ikke de kejserlige Hæres Ødelæggelse af Breitenburg, der paa det Tidspunkt var tilfaldet hans 13-aarige Søn.

Breitenburg egnede sig udmærket til Forsvar, det firkantede Slot, der var stærkt befæstet med Volde og Grave, laa paa en Høj. Det var ikke for ingen Ting, at Gert Rantzau, medens han var Lensmand paa Kronborg, havde forestaaet Slottets Opførelse, Bygningen af Kronborg havde givet ham Blod paa Tanden, og da han arvede Breitenburg, gav han sig straks i Kast med den fædrene Borgs Restaurering. Gravene vare vanskelige for en Belejringshær at komme over, da de maalte 85 Fod i Bredden. Hvad der yderligere tjente til Fæstningens Beskyttelse, var, at man ligesom i Holland kunde drage Elementerne ind under Forsvaret; den lille Flod Stør, der et kort Stykke nord for Glückstadt flyder ud i Elben og løber lige forbi Breitenburg, kunde sætte hele Breitenburgs Omegn under Vand og dermed skabe et næsten uigennemtrængeligt

Bolværk mod den fremtrængende Fjende. Dette Forsvarsmiddel blev da ogsaa benyttet, men Omegnens Bønder forhindrede, at det blev effektivt, idet de af Skræk for Repressalier fra den fremrykkende Hærs Side aabnede Sluserne, saa Vandet atter fjernede sig. Det var alligevel en haard Nød at knække for den, der vilde opkaste sig til Herre over Fæstningen. Angrebet lededes af Wallenstein i højst egen Person, hans Næstkommanderende var Hertug Georg af Lyneborg, Fader til Christian den Fjerdens senere Svigerdatter, Sophie Amalie. Hver Morgen tidlig red Feltherren den ganske korte Strækning fra sit Hovedkvarter Itzeho til Lejren foran Breitenburg, hvor han indtil de mindste Detailler dirigerede Angrebet. Til Støtte for Angrebet lod Wallenstein grave Løbegrave i en Cirkel om Slottet, der blev Genstand for et heftigt Bombardement af svært Artilleri, ikke mindre end 700 Kanonkugler maatte den mægtige Feltherre sende mod Breitenburg, før han kunde faa Bugt med Borgen. To Gange blev der løbet Storm mod Fæstningen, og først anden Gang lykkedes Foretagendet. Besætningen viste baade under Belejringen og Stormen sandt Heltemod, en Del af den bestod af nogle af de Subsidietropper, som England havde sendt til Danmark, det var hovedsagelig Skotter, Resten udgjorde Grev Rantzaus Vasaller, fra 100—200 i Tallet, mest Tjenestekarle fra hans egne Gaarde og de til Breitenburg hørende Bøndergaarde, de vare i en Fart blevne nødtørftigt indeksercerede og udrustede. Hele Besætningen skal have været paa 600 Mand, der stod under den engelske Major Dunsbarres Kommando. Men Besætningen var ikke de eneste levende Væsener, som Slottet rummede; bag de beskyttende Mure havde Masser af Kvinder fra Omegnen søgt Tilflugt med deres Børn, det var de eneste, der slap levende fra det Blodbad, hvori Wallenstein kølede sin Harmen over den sejge Modstand; med stor Grusomhed lod han alle de Mænd, der ikke vare faldne under Belejringen og Stormen, henrette. Breitenburg rummede dengang et vidt berømt Bibliotek, der var samlet af Bedstefaderen til Frederik Ahlefeldts Svigerfader, selv en meget frugtbart og mangesidigt Forfatter. Biblioteket talte over 6000 Bind og sjældne Haandskrifter, dets uerstattelige Indhold blev dels brændt dels spredt for alle Vinde.

Efter Stormen paa Breitenburg gik Ligaens Tropper løs paa

Rendsborg. Fjenden kom her til at staa overfor »den udvalgte Prins«, Christian den Fjerdes ældste Søn Christian. Prinsen havde deltaget i Krigen i Tyskland og udvist stor Tapperhed. Den udvalgte Prins var ved Fjendens Indtrængen paa Halvøen blevet sat i Spidsen for en Del af Rytteriet. Ved Prins Christians Side foran Rendsborg stod Rytterobersten, Rhingreve Otto Ludvig, der paa det Tidspunkt var paa Kant med Prinsen, hvad der ikke bidrog til at styrke Enheden i Ledelsen. Dette Fjendskab udviklede sig saaledes, at Rhingreven det følgende Aar beskyldte Kongens Søn for at have stræbt ham efter Livet, ved den paafølgende Retssag blev Prinsen dog frikendt, men Sagen kastede ikke noget flatterende Lys over ham. Prins Christians Had til Stedmoderen, Kirstine Munk, hvis Elsker Rhingreven ansaas for at være, var den oprindelige Aarsag til Brudet mellem ham og Otto Ludvig. De tvende Rivalers Ledelse af Rytteriet var ikke god, og det endte med en regulær Flugt, under hvilken en Del af Mandskabet blev indhentet og dræbt. Rhingreven drog med en Del af Rytteriet ind i Flensborg, hvor Kongen havde besluttet at danne en ny Hær af det tiloversblevne Rytteri og ved Hjælp af Udskrivning mellem Bønderne, medens den udvalgte Prins trak sig tilbage til Nørrejylland, da han af sin Fader havde faaet Ordre til at gøre Opbud af Tropper i Vendsyssel.

Efter Rytteriets Forjagelse begyndte Wallenstein Belejringen af Rendsborg, der blev omgivet af Skanser og Løbegrave. En Del af Rendsborgs Besætning var sammensat af Tropper, som Danmarks Allierede, Frankrig, havde sendt til Undsætning. Af Rendsborg var der, da Wallenstein begyndte Angrebet, kun selve det befæstede Slot tilbage, idet Christian den Fjerdes Tropper, inden de flygtede nordpaa, havde afbrændt selve Byen. Ved Branden blev al Proviant ødelagt, saaledes at den fransk-danske Besætning var udsat for at dø Hungersdøden, Kommandanten opgav da ogsaa hurtigt Ævret og overgav Rendsborg frivilligt til Fjenden.

Medens der blev kæmpet omkring Rendsborg, stod en Del af de under Christian den Fjerdes Kommando værende tyske Tropper i den oldenborgske Del af Holsten, parat til at rykke Kongen til Undsætning. Tropperne stode under Kommando af Markgreve Georg af Baden, der som sin mest betroede Mand havde Hertug

Bernhard af Weimar; Hertugen skulde senere blive en af sin Tids største Krigerskikkelser. Markgreven synes virkelig af et oprigtigt Hjerte at have kæmpet for Protestantismens Sag, han havde allerede længe inden han besluttede sig til at deltage i Krigen arbejdet paa at samle en stor Hær, hvilket ogsaa lykkedes ham. For helt at kunne ofre sig for sine krigerske Foretagender, nedlagde han imidlertid Regeringen i sin Stat, som han overdrog til sin ældste Søn. Disse Tropper vare langt fra paalidelige, mange af dem løb over til Fjenden i Haab om bedre Kvarterer og bedre Ernæring, en Del lykkedes det at bemægtige sig Baade, ved Hjælp af hvilke de naaede over til Fyn, her levede de som en Art Marodører. Vanskeligst var det med de engelske Hjælpetropper, der ikke fik deres Sold udbetalt og derfor truede med Mytteri. Da Markgreven med Resterne af sin Hær var sejlet over til Fyn for derfra at drage Nørrejylland til Undsætning og muligt falde Fjenden i Ryggen, opslog han sit Hovedkvarter i Assens, hvor det efterhaanden lykkedes ham at samle Størsteparten af Marodørerne. Senere blev Hovedkvarteret flyttet til Odense. Kongen havde under alt dette fortsat sin flugtagtige Marche mod Nord, stadig fulgt lige i Hælene af Fjenden; der blev holdt en kort Rast i Haderslev, efter at Kongen havde forladt Flensborg, og derpaa gik det videre mod Kolding.

Da Wallensteins Hær nærmede sig Frederik Ahlefeldts Hjem, blev hans Fader med Familie roligt paa Søgaard. Naar Frederik Ahlefeldt den ældre følte sig saa tryk, var det i Tillid til hans nære Forhold til Hertugen af Gottorp, hvem det var lykkedes at stille sig paa en særdeles god Fod med den fremtrængende Wallenstein. Frederik den Tredje, der udmærket forstod at bære Kappen for Vinden, fik Wallenstein til at aflægge sig et Besøg paa Gottorp, ikke i Form af tvungen Indkvartering, men som et venskabeligt Ophold. Hertugens Stilling var meget tvivlsom, realiter var han i Krig med den katholske Liga, men hans ovenfor omtalte Forsøg paa Fredsmægling havde stemt Wallenstein venligt imod ham, og der var blevet tilsikret ham en Slags Neutralitet, ligesom han havde faaet Løfte om, at hans Lande saavidt muligt skulde blive forskaaede for Indkvarteringer og Contributioner. For yderligere Sikker-

heds Skyld henvendte Hertugen sig til selve Kejseren for at faa Løftet om Skaansel bekræftet. Det hjalp altsammen ikke det mindste; efter at Christian den Fjerdes Tropper paa Gennemmarchen havde huseret som vilde Horder blev Hertugens Land yderligere brandskattet og udsuget af de kejserlige Tropper.

Da Søgaard med omliggende Egne blev inddraget i Trediveaarskrigen, havde Beboerne i lange Tider levet i den dybeste Fred, og den lange Fredsperiode havde bevirket, at der herskede den største Velstand i de frugtbare og rigt blomstrende Strækninger. Velstand herskede baade indenfor Adelen, mellem Byernes Borgere og indenfor den livegne Bondestand. Den forøgede Velstand havde skabt gode sociale Forhold, der blandt andet sporedes i Klædedragten og i den større Renlighed. For Landsdelens Forsvar var der under den lange Fred sørget godt, særlig svarede Fæstningerne langs Elben. navnlig Glückstadt, til Samtidens Fordringer; disse Fæstninger tjente under Trediveaarskrigen, bortset fra deres militære Betydning, som Beskyttelse for den dem omgivende frugtbare Marskegn.

Den for snart 100 Aar siden indførte Reformation havde ikke som saa mange andre Steder, blandt andet i vide Egne af Tyskland, fremkaldt Religionsstridigheder, Befolkningen følte sig tvært imod hurtigt til Rette med den ved et Statskup fra oven indførte Lutheranisme.

Disse lykkelige Forhold skulde blive grundigt forstyrrede ved Monarkiets Indblanding i Trediveaarskrigen, og Egnen omkring Frederik Ahlefeldts Hjem for lange Tider forvandles til en rygende Tomt. Christian den Fjerdes hvervede Tropper huserede med en Vildskab, som ikke gav den indtrængende fjendtlige Hær noget efter, det var saaledes den danske Hær, der afbrændte hele Haderslev By, for at den ikke skulde falde i Fjendens Hænder. Overalt paa deres Fremmarche efterlod Tropperne brændende Gaarde og Huse, plyndrede Marker, Haver og Stalde, omhuggede Skove. Overalt flygtede Mænd, Kvinder og Børn for de saakaldte Venner, mange Kvinder blev bortført af de vilde Horder og skændede; af Proviant og Bohave blev intet efterladt af Tropperne; hvad der ikke kunde slæbes med, blev ødelagt. Ødelæggelserne fortsattes, efterhaanden som Fjenden fulgte efter den danske Hær, men paa mange Steder var der ikke meget tilbage at ødelægge. Hvor den ligefremme Ødelæggelseslyst

ikke gjorde sig gældende, var det ogsaa galt nok, baade Venner og Fjender vilde til Tider have Tag over Hovedet, og kom man til et Hus eller en Gaard, blev Beboerne kastede ud paa Landevejen, Kvinder, Oldinge og Børn maatte gaa den samme Skæbne i Møde; man kunde se fødende Kvinder og spæde Børn ligge ude i Sneen, medens Soldaterne bredte sig inde i Husene. Naar Tropperne forlod en Landsby, havde de gerne fortæret alle Fødemidlerne; hvad de ikke fortærede, slæbte de med sig; ogsaa Ting, der ikke kunde fortæres, blev slæbt med, og der var dem, som etablerede en hel Handel med Tyvekosterne; i Hamborg blev der saaledes købt plyndrede Varer af Tropperne. Og der var nok at tage af; i den lange Fredstid, hvor Velstand herskede, havde By- og Landbefolkningen ikke alene sparet rede Penge sammen, men ogsaa mange Værdigenstande, særlig Sølvvarer, som man nu søgte at unddrage de indtrængende Troppers Begærlighed; man gravede Værdisagerne ned i Haverne, men ofte blev de gravet op igen af Soldaterne. Naar Soldaterne ikke fandt hvad de søgte, anvendte de Vold overfor Beboerne for at faa de skjulte Sager frem, den mest raffinerede Tortur blev benyttet ved saadanne Lejligheder, mange blev pinte til Døde. Som et Eksempel paa Torturerne kan nævnes, at der blev fyldt Krudt i Halsen paa en Kvinde, hvorefter man satte Ild til Krudtet. Ofte maatte man selv grave Værdisagerne op og sælge dem i nærmeste Købstad, for naar det næste Hold indkvarterede kom, skulde der sørges for deres Behov, og saa var man nødt til at købe det nødvendige. Udskrivningen af Køer og Faar, der skulde slagtes til Hæren, decimerede Dyrebestanden, store Masser af opmagasineret Korn maatte udleveres til Foder for de indtrængende Hæres Heste.

De Skove, som Tropperne ikke ødelagde, gik det ogsaa ud over; det var Masser af Brænde, der benyttedes under Indkvarteringerne, Soldaterne var forfrosne, naar de kom i Kvarter, de forlangte megen Varme; ogsaa til Vagtild og Vagtblus gik der meget Brænde. En Del Skove blev ødelagte paa den Maade, at de livegne Bønder saa deres Snit til at fælde alle de store Træer, som de huggede til Gavntømmer og solgte med stor Gevinst, adskilligt Tømmer blev afhændet i Hamborg.

Kom Tropperne til en Egn, hvorfra Beboerne vare flygtede, og

man havde Brug for Brændsel, rev man Huse ned og benyttede Bindingsværket som Brændsel, ogsaa Kirkerne, der rummede meget Træværk, gik det haardt ud over, for den katholske Del af Tropperne var det tilmed en fortjenstfuld Handling at udrydde de kætterske Templer.

Plyndringerne blev i mange Tilfælde ligefrem ledede af Hærførerne, der ogsaa drev den Trafik at lade sig bestikke: Kom de til store Godser eller velhavende Bøndergaarde, kunde det hændes, at vedkommende Godsejer eller Bonde ved Hjælp af Pengegaver til Officererne opnaaede saakaldte Fribreve, der beskyttede dem mod de menige Soldater, der som Regel respekterede Fribrevene. Aller uhyggeligst var det, da henimod Slutningen af Krigen Beboerne selv begyndte at deltage i Plyndringen; Nød og Sult havde drevet adskillige ud i Fortvivlelse, hele Skarer drog samlede fra Landet ind i Købstæderne for med Magt at skaffe sig Fødemidler.

Der var Landstrækninger, der slap billigere fra det; Egne, som hverken Christian den Fjerdes eller Wallensteins Tropper marcherede igennem, slap naturligvis naadigst. Bedst kom Ditmarsken fra det, men det var ogsaa den eneste Del af Hertugdømmerne, der i nyere Tider havde mærket noget til Krigens Svøbe, her mindedes Frederik den Andens Ditmarskertog endnu.

Til sidst maatte Frederik Ahlefeldt dog flygte med sin Familie. Det var den i Spidsen for Wallensteins Avantgarde staaende General Schlick, der med sine 8000 Mand spredte Skræk og Rædsel omkring sig. Grev Schlick var en af Wallensteins dygtigste Underansførere, men tillige en af de brutaleste, og i Hertugdømmerne skulde man længe mindes hans Navn. Det var for at redde sit og sin Families Liv, at Frederik Ahlefeldt den ældre flygtede. Mange andre Godsejere havde forladt Hus og Hjem medførende saa mange rørlige Ejendele som muligt, før dem havde Størsteparten af Gejstligheden taget Flugten, kun ganske enkelte Landsbypræster blev tilbage og søgte at holde Modet oppe hos deres Menigheder, men ogsaa mange af Almuen søgte at redde Livet, de drog imidlertid ikke saa langt bort som de flygtende Medlemmer af Gejstligheden og Adelen, der søgte over til Als, Fyn og Sjælland, de søgte Tilflugt i Glückstadt og Frederiksstad. Andre af Bønderne nøjedes

med at skjule sig paa uvejsomme Steder, hvoraf der var flere dengang end nu, saasom de store Mosestrækninger, Hederne, de tætte Kratskove; Øerne ude i Vesterhavet tjente ogsaa mange som Skjulested.

Frederik Ahlefeldt og de andre Flygtninge søgte ved Flugten ogsaa at unddrage sig de Soter og Epidemier, der fulgte i de indtrængende Hæres Kølvand, saaledes hjemsøgte Eckernförde af Pesten, der først viste sig i Hamborg for hurtig at gaa nordpaa.

I SLAGELSE

Frederik Ahlefeldt flygtede lige til Sjælland, der var nemlig nogenlunde Sikkerhed, hvilket ikke længer gjaldt Fyn, hvor nu en Del af Christian den Fjerdes Tropper var draget over, og hvor de skaffede sig Erstatning for den Sold, man som Følge af Penge-mangelen ikke havde betalt dem, ved at tage fra Fynboerne. Flere af Medlemmerne af Landadelen i Nærheden af Frederik Ahlefeldts Hjem vare ad Søvejen flygtede til Hamborg, og en Del af Bønderne var fulgt efter, men Sikkerheden var formentlig større paa Øerne, hvilket senere skulde vise sig at være rigtigt. Ved at vælge Sjælland som Tilflugtssted undgik Frederik Ahlefeldt den Skæbne, som ramte flere af Christian den Fjerdes Undersaatter, der vare flygtede til Hamborg: De bleve af Hamborgs Raad udleverede som Fanger til den kejserlige Hær; Udleveringen havde Tilly fremtvunget ved Trusler. De, der blev tilbage i Hamborg, har utvivlsonst haft det bedre end Frederik Ahlefeldt havde det paa Sjælland, for der var ingen Mangel paa Levnedsmidler i Hansestaden, som var saa rigeligt forsynet, at man endog kunde sende Fødevarer til Glückstadt. Endnu mere Betydning havde det for Glückstadt og de andre Fæstninger i Sydholsten, at de hollandske Generalstater sendte dem Penge og Fødemidler. Holland var i det hele taget den af Christian den Fjerdes Forbundsfæller, der gjorde Danmark mest Gavn.

Frederik Ahlefeldt tog Ophold i Slagelse, der paa det Tidspunkt, hvor han kom dertil, var beboet af mange Flygtninge, som havde meget svært ved at faa Tag over Hovedet. Blandt Flygtningene var der en Del Københavnerne, der var flygtede for den oprækkende

Hungersnød, Manglen paa Levnedsmidler var nemlig allerede følelig i Hovedstaden, hvor man tidligere havde faaet en Del af sine Forsyninger fra Jylland.

For at beskytte Slagelse, der under disse Forhold var blevet et betydningsfuldt Centrum, var en Del af de franske Hjælpetropper lagt i Garnison i Byen. Det var ogsaa i den Hensigt at beskytte Slagelse, at der blev stationeret et Par Krigsskibe i Store Belt udfor Korsør.

Under 15. Oktober beordrede Kongen det samlede Rigsraad at give Møde i Slagelse, kun 12 af Medlemmerne parerede Ordren. Kongen blev endnu nogen Tid boende paa Dalum Kloster ved Odense, og Forhandlingerne mellem ham og Rigsraadet maatte derfor føres skriftligt. Til Stede i Slagelse var Rigsraadets Førstemand, Christian Friis, der blev en Art Mellemand og Formidler mellem Kongen og Raadet. Først i den følgende Maaned begyndte Forhandlingerne mellem Kongen og Raadet, ikke altid i den behageligste Tone, det drejede sig naturligvis om den i hele Landet udbredte Misfornøjelse med Krigsførelsen, for hvilken man gav Kongen Skylden. Den væsentlige Grund til Uenigheden mellem Kongen og Rigsraadet var Kongens bestemte Vilje til at fortsætte Krigen, medens Raadet snarest muligt vilde have en Ende paa den. Rigsraadet gjorde med tvivlsom Berettigelse gældende, at Christian den Fjerdes Deltagelse i Trediveaarskrigen ikke vedkom det egentlige Danmark, og i en Skrivelse til Kurfyrsten af Sachsen, hvem Rigsraadet ønskede som Fredsmægler, besværede man sig over, at Wallenstein var trængt ind i Nørrejylland, der var en Del af Kongeriget. I et Brev til Hertugen af Holsten-Gottorp fremkom Rigsraadet med den mere end tvivlsomme Paastand, at Danmark ikke havde noget at gøre med den nedersachsiske Kres — Holsten var dog en Del af det samlede Monarki. En Støtte for sine Bestræbelser havde Rigsraadet i Hertugen af Gottorp, hvis Bestræbelser for at skaffe Fred kun havde virket irriterende paa Kongen. Kongen har antagelig heller ikke syntes om, at Hertugen først gik til Rigsraadet med sit Mæglings-tilbud, selv om Hertugen sikkert er gaaet ud fra, at Rigsraadet vilde forelægge hans Brev for Kongen. Overfor Raadet udtalte Christian den Fjerde, at han ansaa Hertugens Optræden for »suspekt«. Senere skrev Hertugen baade til Kongen og Raadet, men

det hødede ikke paa Kongens Irritation, især da Hertugen ikke vilde støtte sine Fredsbestræbelser ved at stille Tropper til Kongens Raadighed og nægtede at gøre Opbud mellem sine Undersaatter. I en Skrivelse til Kongen angaaende Hertugen af Gottorp som eventuel Fredsmægler, bruger Rigsraadet særdeles kraftige Udtryk for at overtale Kongen:

» . . . saa er deromb vorris underdanigste betenckinde, ja ocsaa bøn ochc begierung, at eders maiestat for Gudts ochc disse lande ochc rigers velfarts skyld icki af for fredts tractation ville excludiere hertugen af Holsten eller nogen anden, som end af ringer qualitet vaar, saa frembt den hellers noget got, som kunde tiene til fred ochc rolighied igien at erlange, kunde udrette mens naadigst consentiere, at hans f. naade¹ hos ochc med Chur-Saxen (omb hans churfürstliche naade det for got anser) coniunctis consiliis dette christelige ochc fornøden verck motte befordre. Vorris præcipuæ rationes erre disse: 1) efterdi hertugen af Holsten sig selfver der til erbinder; 2) at di erre begge evangeliske herrer, der icki gierne ser, at den rene ochc christelige religion undertrøchis eller udrøddis af disse lande ochc riger; 3) kunde best disponiere kejseren til fredens tractation; 4) efterdi hertugen af Holsten dermed ocsaa kunde redde ochc salviere sine egne lande, som hellers ved idelig durckzug ochc inquantierung ruinieris Ochc eftersom eders maiestat af eders confoederatis fast aldielis er forlat ochc enten ringe eller ingen subsidia eller assistents miere hos dennomb hafver at forvente som selfver erre implicati gravissimis bellis ochc eders kong. maiestat ochc cronens intrade formedelst denne langvarendis ochc besverlige feide, saa vel som vid di fornembste provintsers Holsten ochc Jullandts occupation af fienden, inquantierung udi Fyen ochc somb nu skal ske med fremmed infantery i Sieland, Skaane ochc Smaalandene, desligeste den gemene trafick ochc handels cessation baade til lands ochc vands, idelig skat ochc contribution, saaledis er forringet ochc forsvecket ochc dagligen aftager ochc formindskis, at den neppeligen kand tilrecke floden ochc den obrige armee (som dog endeligen til disse landis securitet ochc defension skulde entretenieris) sambt eders maiestats egen hofstaat at udrede ochc underholde.

¹ Hertugen af Gottorp.

Efter slige ochc flere store ochc høyvictige motiver ochc paa det disse residuae regiones icki aldielis skulde ruineres ochc undergaa, uskyldige blod miere udøssis ochc fornemblich vorris christelige religion forstørris, daa siunis os, nest Gud almectiges hielp ochc bistand, det beste middel ochc raad at verre, at eders kong. maiestat med det første enten per litteras eller legatos suos naadigst ville bevilge Chur Saxen ochc hertugen af Holsten, at de sig dette verck ville paatage, ochc at tid ochc sted motte be- nefnis, hvor utriusque partis deputati med plenipotents kunde møde, forhaabendis, at den fromme Gud skal gyfve sin lycke ochc velsignelse der til, naar hans hellige navn deromb udi en christelige ombvendelse blifver paakaldet ochc tienet, mens der- som eders maiestat die extrema ville tentiere (som vi dog under- danigst icki forhaaber), daa ville vi for Gud, vorris fæderne land (hvis total ruin er at befrycte) ochc den gandske posteritet verre undskyldet.«

Som man ser, tog Rigsraadet ordentligt Bladet fra Munden i denne Henvendelse til Kongen, Sproget fornemmes til Tider næsten truende, og der lægges ikke Skjul paa hele den Elendighed, som Kongens Krigsforetagende har bragt over Landet. At det har væ- ret Raadet meget om at gøre at faa Hertugen af Holsten-Gottorp til Fredsmægler, fremgaar med stor Tydelighed af Henvendelsen.

Det lykkedes dog lidt efter lidt Rigsraadet at faa Kongen mere fredelig stemt, han erklærer endog at være villig til at sende en Del af Rigsraadet som Fredsdelegerede til det neutrale Hamborg, naar Gottorperen kunde skaffe dem frit Lejde fra Wallenstein. Samtidig meddelte Kongen Raadet, at Sverig havde tilbudt Dan- mark sin Støtte, hvilken han med Tak havde modtaget. Gustav Adolph var paa det samlede Nordens Vegne blevet ængstelig, da Wallensteins Tropper rykkede ind i selve Kongeriget. Christian Friis og et Medlem af Rigsraadet, Tage Thott, blev sendt til Stock- holm for at forhandle med Gustav Adolph om et Forbund. De kom her i en vanskelig Situation, idet en Del af Rigsraadet var imod Kongens Tanke om Forbund med Sverig.

En Del af Forhandlingerne mellem Kongen og Rigsraadet drejede sig om nye Rustninger, der skulde bidrage til at bringe en hurtig Afslutning paa Krigen. For at skaffe nye Rustninger, var det nød-

vendigt at udskrive yderligere Skat, og en saadan kunde ikke udskrives uden Stændernes Medvirken, uden Skatter mente Rigsraadet ikke at kunne skaffe en Forøgelse af Hæren paa mere end 7000 Mand. Belært af de sørgelige Erfaringer fra Krigen i Hertugdømmerne og i Nørrejylland var Rigsraadet stemt for at skaffe Tropper ved Opbud mellem de sjællandske Bønder og ikke ved Hjælp af Hvervning.

Under Forhandlingerne mellem Kongen og Rigsraadet spillede Christian Friis en betydningsfuld Rolle. Christian den Fjerde havde faaet Øjnene op for sin senere Kanslers Duelighed under Kalmarkrigen, da Christian Friis udmærkede sig ved Kalmars Erobring. Et Bevis paa den store Tillid, som Kongen nærede til Christian Friis, have vi i dennes Udnævnelse til Opdrager for Kongens Sønner, en Stilling, hvortil den højtdannede Mand, der talte Latin med samme Lethed som Dansk, der dyrkede Historie og andre Videnskaber og var en varm Ven af Litteraturen, i høj Grad egnede sig.

Friis var kun 35 Aar, da han ved sin Udnævnelse til Rigets Kansler blev Landets mægtigste Mand næst efter Kongen.

Medens Rigsraadet opholdt sig i Slagelse, var Friis absolut Situationens Herre, idet han ikke alene præsiderede Rigsraadet, men ogsaa var en Art Udsending fra Kongen til samme. Den meget omgængelige Verdensmand var som skabt til dette delikate Embede, dertil kom, at Friis næsten var lige saa afholdt af sine Kolleger i Rigsraadet som af Kongen, begge Parter var fuldt overbeviste om hans Karakters Renhed. Friis søgte, naar det var muligt, at mægle, hver Gang der var Uoverensstemmelser mellem Kongen og Raadet, men han gik aldrig mod sin Overbevisning, og det kunde hænde, at han traadte bestemt op, baade mod Kongen og mod Raadet. I sit Syn paa Bøndernes Stilling støttede Friis Christian den Fjerde i hans Bestræbelser for at faa Vornedskabet afskaffet.

Under Forhandlingerne i Slagelse lagde Christian Friis ligesaa lidt som tidligere Skjul paa, at han misbilligede det for Danmark saa kostbare Æventyr, Christian den Fjerde havde indladt sig paa, da han greb til Vaaben for sine Trosfæller i Tyskland. Det bedste Bevis paa det inderlige Venskab, der herskede imellem Kongen og

hans Rigskansler, er det, at denne Forskellighed i Opfattelse aldrig bragte nogen personlig Mislyd mellem de to.

Naar de vigtige Raadsmøder blev forlagt til Slagelse, synes det at have været et Tilfælde, der lignede en Tanke, idet Kanslerens Hovedejendom, Kragerup, laa tæt ved Slagelse; det maa i hvert Fald synes at have været en Behagelighed for Christian Friis, at han under den besværlige Rigsraadssession kunde forblive i sin pragtfulde Borg.

Under Slagelseforhandlingerne maatte Christian Friis ogsaa optræde som Mægler mellem Kongen og Rigsraadet i en vigtig Sag. Kongen vilde fra først af slet ikke have haft nogen Marsk, han vilde under sine Krigsforetagender, navnlig under Tredivaarskrigen, helst være sin egen Marsk, men da Krigen mundede ud i de mange Ulykker for Land og Rige, maatte Christian den Fjerde bøje sig for Rigsraadets Opfattelse af det nødvendige i, at der blev udnævnt en Marsk. Kongens Føjelighed gik saa vidt, at han overlod til Rigsraadet selv at vælge Marsken. Jørgen Skeel, en af Jyllands største Jordegodsejere, blev til Kongens store Misfornøjelse den udkaarne. Valget fandt Sted kort Tid før, Rigsraadet skulde træde sammen i Slagelse, og en Virkning af Kongens Utilfredshed med Valget var den, at Kongen ikke gav den nye Marsk nogen Tilsigelse til at give Møde i den sjællandske Købstad. Der opstod en meget alvorlig Divergens mellem Kongen og Raadet i den Anledning. Kongen holdt paa, at Rigets Marsk ikke eo ipso var Medlem af Raadet, hvad Rigsraadet derimod hævdede, at han var, det blev til en af de bitreste af de mange Stridigheder mellem Christian den Fjerde og Adelen, idet hele Adelen stillede sig solidarisk bag Rigsraadets Krav. For at gennemtvinge Jørgen Skeels Optagelse i Raadet, samlede Adelen sig om at vælge ham til en Slags Repræsentant for Standen ved samme.

En Skrivelse, som Rigsraadet stiledede til Kongen i Anledning af Kravet om Marskens Optagelse i Raadets Midte, hører til de kraftigste af Raadets Henvendelser til Christian den Fjerde:

»Stormectigste hoyborne første, allernaadigste herre och konning vy ønscher eders kong. mayest. velfert, lycke och velsignelse af Gud vor herre. Efter som vy fornemmer, rigens marsck til dette møde af eders kong. mayst. icke at verre forskrefven, hvilket vy

CHRISTIAN IV

møgit gierne udi denne vorris fædernelands communi periculo hafde ønschit, och heraf letteligen kand erachte, at hand icke lige med os for eders kong. may. och rigens raad hollis och estimeris saa hafver vy af plichtskyllige underdanigst troe mening och devotion fornøden erachtet, nogit herom at ærindere och underdanigst anlange eders kongeli. mayest. her udi ville intit med rigens marsck forandere, men alting saaledis disponere och anordere, at der met kunde forhollis, som af arildts tid uforandrit sedvanlight hafver verrit. Thi eders kong. mayest. self best vide, at rigens marsck och hans officium efter handfestingen er it fundamental och hofvitstykke udi vorris statu och regiment och, som handfestingen det klarligen udviser, bør och skal verre en af di fornemste officierer, som udi eders kong. mayest. och rigens ærinder och sager schal brugis, hvilkit at forandere for atschillige mere motiver och consequentier schyld vy icke raadelight erachte, i sønderlighed efterdi rigens marsck och raad aldrig hafver verrit fra hverandre sejungerit, mens fast mere udi forrige kongers saa vel som eders kongl. mayest' regimentis tid altid hafver verrit coniungerit, hvor udi nogit serdelis helst udi denne vorris fædernelands sørgelig och vitudseende bedrøfvelig tilstand, at statuere eders kongelige persone selfver ville falde allermest besverlig, efterdi, rigens marsck er och bør at verre en af de fornemmeste, som y denne vanskelige tid schal tilhielppe at forlette eders kong. mayest.'s och kronens byrde, efter som hans ed og bestilling det och medfører. Hvorforre vy erre underdanigst begerendis, at eders kong. mayest. villé sig naadigst lade befalde, at rigens marsck sin statum motte representere efter som landts lofven och hans officium det udkréfver, anseendis iblant andit, at eders kong. mayest's raad uden hans nerverrelse med deris consiliis patriae defensionem anlangende lidit eller intit fruchtbarlig kunde forrette och saa denne vorris underdanigst begering naadigst med al kongelige mildhed och naade udi den beste mening optage. Vy ville her medt hafve eders kong. mayest. til al kongelig velfart Gud allermchtigste trolig och underdanigst befalit. ◀

Atter her maatte Kongen trække det korteste Straa. Skeel rykede ind i Byen og indtog sit Sæde i Rigsraadet.

Medens Frederik Ahlefeldt opholdt sig i Slagelse, indtraf en Episode, der vakte meget Røre Landet over:

Oberst Baudissin, der var Chef for et af Kongen hvervet Regiment, havde raset værre end den værste Vandal i Hertugdømmerne og i Nørrejylland, skønt han var sendt derop af Christian den Fjerde for at beskytte disse Landsdele mod de ydre Fjender. Af alle fremmede Tropper, der huserede i Hertugdømmerne og Nørrejylland, var Baudissins de mest berygtede; der blev om dem sagt, at »de sig saaledes forholdt som vore argeste Fjender.«

Skønt Egnen ved Frederik Ahlefeldts Hjem havde døjet meget, var det endnu værre, hvad Nørrejylland blev udsat for, da Baudissins »venskabelige« Tropper hærgende og plyndrende drog gennem Landet, efterfulgt i Hælene af Wallensteins Horder, der ødelagde, hvad der endnu var at ødelægge. Som i Sønderjylland blev hele Byer og mange Herregaarde et Rov for Luerne, og det nylig indhøstede Korn røvet. Fredelige Beboere blev slaaede ihjel, og Kvinder skændede. Det gik de nørrejydske Skove, som ovenfor er fortalt om de sønderjydske, de blev saa grundigt ødelagte, at det for lange Tider satte sit Præg paa Landsdelen. Som i Sønderjylland smurte Præsterne øjeblikkelig Haser, Adelen og Købstædernes Borgere fulgte deres Eksempel, men medens man fra Sønderjylland væsentlig tyede over til Øerne, søgte en Del Jyder op til Norge. De nørrejydske Bønder holdt bedre Stand end de sønderjydske, ingen af dem flygtede, og mange af dem søgte med mere eller mindre Held at sætte sig til Modværge.

Et Sidestykke til Baudissin var den ovenomtalte Grev Schlick, for hvem Frederik Ahlefeldt havde maattet fly, men ingen af de fremmede Førere, det være sig Venner eller Fjender, vare saa afskyede som Baudissin. Til Rigsraadet i Slagelse kom der uafbrudt Klager fra Jylland over de af denne tyske Condottiere udøvede Misgerninger, og det var ikke frit for, at de venskabelige Troppers Fremfærd kastede en Skygge ogsaa over Kongen, der havde skaffet Landet dem paa Halsen. Det var sikkert under Indtrykket heraf, at Baudissins Foresatte, den udvalgte Prins, uden noget bestemt Bud fra sin Fader Kongen, afsatte Obersten.

Affæren Baudissin gav Anledning til en skarp Udveksling af Breve mellem Kongen og Rigsraadet, der til Christian den Fjertes

store Fortørnelse gav ham selv en Del af Skylden for Baudissins »Ugudelighed«, idet man mente, Kongen i Tide burde have fjernet ham fra Kommandoen. Kongens Vrede gav sig Udslag i meget kraftige Ord, saaledes skrev han i et Brev til Rigsraadet, at han kaldte den Mand en Skurk, der vovede at blande hans Navn ind i Sagen vedrørende Obersten. Dette refererer sig til de ganske grundløse Rygter om, at Kongen skulde have givet Baudissin og de andre fremmede Troppesførere Lov til at plyndre baade i Nørre- og Sønderjylland, eller at Kongen i det mindste havde tolereret Plyndringerne. Kongen vidste godt, at slige Rygter vare udsprede, og han var vred paa Rigsraadet over, at det ikke havde søgt at slaa dem ned.

Særlig Forargelse vakte det, at Baudissin var med til at plyndre Aalborghus, hvor han umiddelbart forinden sammen med en Del af de andre danske og fremmede Officerer havde været Lensmanden Tønne Friises Gæst. Ved Plyndringen af Aalborghus berøvede den tyske Oberst sin Vært alt, hvad denne ejede af rørligt Gods. Lensmanden havde kort forinden været saa uforsigtig overfor Baudissin at tale i en mindre ærbødig Tone om Kongens Gemalinde, »han havde saaledes sagt, at de Befalinger, han fik om Dagen af Rigsraadet, dem kuldcastede Fru Kirstine Munk om Natten.« Udtalelserne kom Kongen for Øre, og herved forskertsedes den Sympati, som Kongen under andre Omstændigheder vilde have følt for Friises Ulykke, ja Friis blev oven i Købet anklaget for Krænkelser af »Grevinden af Slesvig-Holsten«.

Selve Aalborg By blev plyndret umiddelbart før Fjenden rykkede ind i Byen. Disse Begivenheder havde en gavnlig Virkning for Fynboerne, der af Kongen og Rigsraadet fik Tilladelse til at sætte sig til Modværge overfor dem af Kongens Lejetropper, der var flygtede over til Fyn. I denne Landsdel blev det derfor ikke saa slemt med Plyndringerne, idet Fynboerne i stor Udstrækning benyttede sig af den givne Tilladelse.

I den baudissinske Sag søgte Christian Friis at holde Kongen udenfor de Ubehageligheder, som Affæren medførte. Da Rigsraadet rettede Bebrejdelser mod Kansleren for, at Baudissin ikke paa et tidligere Tidspunkt var blevet fjernet fra sin Kommando, puttede han Bebrejdelsen i Lommen, skønt han intet havde haft med Sa-

gen at gøre, men han mente derved at dække Kongen. Meget krænkende var det for Kongen, at Rigsraadet uden Hensyn til ham befalede Baudissins Fængsling, som Christian Friis maatte lade foretage. Kongen fik Underretning derom i et Brev. Obersten blev efter Fængslingen ført til Slagelse, hvor han blev underkastet Forhør af Rigsraadet. Naar Rigsraadet ganske ignorerede Kongen ved denne Lejlighed, var det, fordi det havde den Opfattelse, at Christian den Fjerde »tilbagekaldte den næste Dag, hvad han havde bestemt den foregaaende Dag eller lod det forblive udført,« eller »at han ikke fulgte noget godt Raad, men kun vilde følge sit eget Hoved.«

I den »Betænkning«, som Rigsraadet afgav til »Stormectigste, høyborne fyrste, allernaadigste herre och konning, vorris underdanigste plictvillige tienniste altid tilforne forsent,« søger Raadet at undskylde sin egenmægtige Fremfærd ved Fængslingen af Baudissin. Undskyldningen er noget haltende, idet Raadet ikke kan finde andet at gøre gældende, end at Kongen tidligere har forlangt, at saafremt nogen af Raadet vilde rejse Beskyldninger mod Baudissin, saa skulde Vedkommende henvende sig til Kongen.

For at forklare sin Handling bruger Raadet meget kraftige, sikkert ikke overdrevne Ord om Oberstens »uhørlig och umenneskelige plynderi och andre ugudeligheder.« Derefter følger nogle spydige Hentydninger til, at det er Kongens egne Folk, baade Officerer og Mandskab, der have plyndret Nørre- og Sønderjylland, at bemeldte Officerer have vist Mangel paa Mod og Initiativ »enten salverit dem vid fluchten eller ocsaa slemmeligen gifvit sig.« Raadet gjorde endvidere opmærksom paa, at Virkningen af Troppernes Holdning har været den, at Beboerne i Nørre- og Sønderjylland have modtaget den indtrængende Fjende som en Befrier eller i alt Fald ingen Modstand gjort overfor ham. Paa flere Steder, saaledes i Vendsyssel, have Beboerne, skræmmede af Rygtet om Plyndringerne, søgt at hindre Kongens Tropper i at rykke videre. I Slutningen af sin Henvendelse til Kongen udtaler Rigsraadet, at det vil indskrænke sig til Fængslingen af Baudissin og overlade til Kongen at fælde Dom i Sagen.

Baudissin afviste naturligtvis med Indignation de mod ham rejste Beskyldninger, som han søgte at vælte over paa de andre Officerer,

medens han selv ansaa sig som ganske uskyldig, navnlig hævdede Obersten, at Beskyldningerne for Fejghed var uretfærdige, han selv havde været tapper, medens »Otto Paaviscks hierte sadt y hans buxer.«

Det har formentlig i en særlig Grad harmet Christian den Fjerde, at den Anklagede skød sig ind under Kongens egen Søn, »den udvalgte Prins«, og paastod, at alt hvad han havde bedrevet, var sket efter højere Ordre fra Prinsen. Rigsraadet tog Parti for Tronarvingen og afviste denne Beskyldning, idet man hævdede, at Baudissin tværtimod havde været ulydig mod Prins Christians Befalinger.

Den langvarige baudissinske Sag gav Anledning til meget Skriveri frem og tilbage mellem Kongen og Raadet, hvilket sidste benyttede Lejligheden til at minde Kongen om de Lidelser, den af ham fremkaldte Krig havde paaført Land og Rige, Raadet ønskede derfor at faa »en ofverslag paa, hvor meget fremmed krigsfolk landen kunde taale ochc formaa at underholde, paa det inquantierungen kunde blifve lidelige ochc de fattige folk eders kong. maalet.' undersaatte, icke til ruin ochc forderfvelse.« I Rigsraadets Henvendelse til den tysk-romerske Kejser, der blev bønfuldt om Fred, forklarede man, for at stemme Kejseren mildere, at Rigsraadet, den danske Adel og selve Kongeriget Danmark var ganske uskyldige i Krigen, som alle Parter stadig havde modsat sig, Krigen gjaldt kun Christian den Fjerdes Interesser som Hertug af Holsten. Med en Logik, der ikke var stort bedre end det danske Rigsraads, besværede Frederik Ahlefeldts Kolleger inden for Adelen i Hertugdømmerne sig over, at den Landsdel, hvortil de hørte, var blevet hærget og plyndret til Fordel for en Sag, der ikke var deres. Hertugen af Gottorp stemte i med Klagerne, en Omstændighed, der ikke just skulde bidrage til at mildne Christian den Fjerdes Sind. Denne Opfattelse satte sig fast i Hertugdømmerne, og det blev gennem Aarhundreder fremdraget, at Slesvig og Holsten i en særlig Grad maatte undgælde for de danske Kongers uheldige Politik. Selv om det danske Rigsraads idelige Bebrejdelser mod Kongen over, at denne Krig, som Raadet kaldte den tyske Krig, og som var paa Vej til at ødelægge selve Danmark baade økonomisk, politisk og socialt, i nogen Maade var uretfærdige, saa vare de fra Hertugdømmerne stam-

mende Bebrejdelser endnu uretfærdigere. Senere, da de Krige, Christian den Fjerdes tre nærmeste Efterfølgere førte, for en væsentlig Del fik deres Skueplads indenfor Hertugdømmernes Omraader, vænnede man sig til at se Christian den Fjerdes Deltagelse i Tredivaarskrigen under den samme Synsvinkel, som den, under hvilken man saa paa Frederik den Tredjes, Christian den Femtes og Frederik den Fjerdes Krige, nemlig som Slesvig og Holsten uvedkommende. Baade i det egentlige Danmark og i Hertugdømmerne vænnede man sig til helt at se bort fra, at den officielle Grund til Christian den Fjerdes Deltagelse i den saakaldte tyske Krig var Forsvaret for Trosfællerne, ganske som det havde været Gustav Adolphs officielle Grund, da han greb til Vaaben mod Kejseren, medens han lige saa vel som hans Kollega paa Danmarks Trone havde adskillige andre Grunde til sin Deltagelse i Krigen, saaledes Frygten for Kejserens om sig gribende Magt, og for at den svenske Indflydelse over Østersøens Kyster skulde lide Skaar. Man var baade i og udenfor Hertugdømmerne tilbøjelig til at tillægge den svenske Konge ideelle Grunde for hans Krigstog, medens den danske Konges Ekspedition kun kritiseredes; noget har det vel sin Grund i, at Gustav Adolphs Foretagende blev kronet med Held, medens Christian den Fjerdes Krigerfærd totalt mislykkedes. Men hvorum alting er, man vedblev i Hertugdømmerne med at udtale haarde Fordømmelser over den af Christian den Fjerde førte Krig, skønt den i sin Oprindelse havde langt mere Forbindelse med Hertugdømmerne end de senere Krige, men den bragte ogsaa flere Ulykker over Landsdelen end de senere Krige, og disse Ulykker skabte en Bitterhed, som holdt sig længe. Vreden over Christian den Fjerdes og hans Efterfølgeres Krige holdt sig i Hertugdømmerne gennem den over hundredeaarige Fredsperiode, der fulgte paa Freden i Frederiksborg 1720, og kan følges helt ned til Oprøret i 1848. Man blev i Hertugdømmerne gennem Generationer ved med at klage over, at de Krige, som formentlig i en særlig Grad gik ud over Slesvig og Holsten, blev ført af dynastiske Grunde, og at det egentlige Danmark derved sugede Marven ud af de tvende Hertugdømmer. Man glemte rent, at Gottorpernes Forbindelse med Arvefjenden Sverig havde Hovedskylden for, at netop Hertugdømmerne kom til at afgive Skueplads for Krigen. Denne Side

KIRSTINE MUNK

af Sagen kom til at spille en overmaade stor Rolle for Hovedpersonen i denne Bog og for hans Virken som Statsmand.

Baade indenfor Adelen i Kongeriget og særlig i Hertugdømmerne var der dog en Del, som tog Kongens Parti.

Medens Frederik Ahlefeldt opholdt sig i Slagelse, var der en anden Sag, der gav Anledning til Kiv og Strid mellem Kongen paa den ene Side og Rigsraadet og saa godt som hele Adelen paa den anden. Det var den Indflydelse, man med Rette eller Urette tillagde Kongens Gemalinde. Skønt Kirstine Munk var udgaet af selve Adelen, havde hendes Standsfæller aldrig set paa hende med venlige Øjne, der herskede lige fra først af Misfornøjelse over dette Ægteskab; Adelen havde hellere set, at Kongen ligesom sine Forængere havde kaaret sig en Brud mellem de mange tyske Prinsesser, og det skønt den danske Adel havde ligget i uafbrudt Strid med Kongens Moder, tildels netop paa Grund af hendes tyske Sindelag. Christian den Fjerde hyldede i Modsætning til Rigsraadet en Anskuelse, som han gentagne Gange udtalte og gav følgende Form: »Kvinden faar sin Rang ved Ægtestanden.« En øjeblikkelig Popularitet opnaaede Kirstine Munk under Krigen, da hun fulgte sin Gemal i tykt og tyndt, viste baade Mod og Opofrelse, og, efter hvad man hævdede i Holsten, engang reddede Kongens Liv.

Hvori den skadelige Indflydelse paa Kongen, man tillagde Kirstine Munk, bestod, er ikke klart, det var særlig paa det politiske Omraade, at der blev tillagt hende Betydning, men den mod hende rettede Harmen, der særlig lagde sig for Dagen under Slagelse-møderne, maa formentlig søges paa andre Omraader; man blev forarget over, at Kongen valgte netop det Tidspunkt, hvor Landet var stedt i den største Vaade, til at gøre sin Gemalinde til Grevinde og at befale Gejstligheden at bede for hende efter Gudstjenesten, ligesom der blev bedt for Kongen, man fandt, at Kongen, medens Ulykkerne væltede ind over Landet, kunde beskæftige sig med noget nyttigere. Tidspunktet var unægtelig ogsaa saa ilde valgt som vel muligt. Dertil kom, at der allerede var begyndt at komme Rygter ud om Grevinden af Slesvig-Holstens ægteskabelige Utroskaber.

Der var andre Forhold inden for Kongehuset, som vakte Mis-

billigelse, det var Tronfølgeren, Sagen drejede sig om. Prins Christian var straks ved Begyndelsen af hans Faders Deltagelse i Tredivaarskrigen blevet udnævnt til Regent. Dette Regentskab fik imidlertid et saare uheldigt Forløb, og inden Slagelseperioden var Prins Christian blevet afsat fra sit Hverv. Under sin Regentvirksomhed havde Prinsen ført et meget uroligt Liv, han yndede som sin Fader at være paa Rejser, han var da ogsaa straks efter Tiltrædelsen af Regentskabet begyndt at gennemrejse Landet, noget som fra først af blev fundet ganske naturligt, idet det kunde opfattes som en Art Inspektionsrejser. Men Folk blev snart kede af de prinselige Rejser, idet de gav Anledning til en Ødselhed og Pragtudfoldelse, der absolut ikke svarede til Tidernes Alvor. En anden Ulempe var forbundet med »den udvalgte Prinses« Rejser; Prinsen, der var let paa virkelighed og tilbøjelig til Indgaaelse af nye Venskaber, blev paa Rejserne et let Bytte for Intriganter og Mænd, som vidste at indynde sig hos ham. Paa Rejserne dannede der sig saaledes nye Skarer af Yndlinge, som yderligere bidrog til at tære paa Landets Midler, det vanskeliggjorde ogsaa Prinsens Forhold til de Medlemmer af Rigsraadet, der vare ham adjungerede under Regentskabet.

Megen Forargelse vakte Prinsen, der ligesom sin Fader var i høj Grad kvindekær, ved sit aabenlyse Forhold til Fru Anna Lykke, med hvem han rejste rundt i Landet og med hvem han optraadte, ganske som om hun var hans ægteviede Hustru. Da Kongen vendte tilbage fra Tyskland, blev han saa vred over sin Søns forargelige Optræden, at han lod Anna Lykke fængsle. Samtidig maatte Kongen bøde paa flere af Sønnens Forsyndelser, idet han erklærede en Del af Prinsens Regeringshandling for ugyldige.

Til de omtalte beklagelige Forhold indenfor Kongefamilien kom snart efter de skandaløse mere eller mindre offentlige Stridigheder mellem Kongen og hans Gemalinde inden den endelige Skilsmisse, de af alle kendte Stridigheder mellem Kirstine Munk og hendes Stedsøn Prins Christian, Processen mellem denne og Rhingreven. Alt det hvirvlede en Masse Støv op og gav Anledning til saa megen Misfornøjelse, at Christian den Fjerde fandt det klogest at forhandle personligt med Rigsraadet, hvorfor han slog sig ned paa det tæt ved Slagelse liggende Antvorskov. Møderne mellem Kongen og Rigsraadet blev meget stormende, da begge

Parter var yderst irriterede paa hinanden, de stadige Skrivelser mellem Parterne med gensidige Bebrejdelser havde skabt en Spænding, der fik en meget skarp Udløsning under Sammenkomsterne mellem Kongen og Raadet. Kongen følte sig særlig krænket over Rigsraadets, som han syntes, ubeføjede Indblanding i hans Familieforhold, og endnu mere over Rigsraadets Kritik af hans Krigsførelse og dets stadig tilbagevendende Riven ham i Næsen, at han havde bragt Landet i Ulykke ved at fremkalde Krigen. Den første Tid gik da ogsaa med en uafbrudt Tovtrækning mellem Kongen og Raadet, idet ingen af de tvende Faktorer, der havde det ulykkelige Lands Skæbne i deres Hænder, vilde give efter. Det vakte naturligvis Misbilligelse viden om, at Kongen og Raadet i Stedet for straks at tage fat paa haardt tiltrængte Forholdsregler til at redde Landet ud af den Nødstilstand, hvori det var stedt, spildte den kostbare Tid med golde Stridigheder om de gensidige Prærogativer. At Adelens Medlemmer ret vare Tidens Børn og mente, at Djævelen drev sit Spil og var den egentlige Aarsag til Ulykkerne, kan vi blandt andet se af et Brev, som Jakob Ulfeldt skrev til Rigsraadet: » . . . Den almectige naadige Gud se naadelig til os oc styre diefvelen oc alle hans listige raad oc forderfvelige intent med sin magt oc guddommelige kraft oc regere alting efter sin guddommelige vilge til sit allerhilligste nafns ære oc voris arme bedrøfvede fæderne lands trøst, hielp oc hugsvalelse . . . «

Da de mere private Stridigheder endelig vare bragte saa vidt til Afslutning, at der blev Tid til at tænke paa Rigets Tarv, gik man frem efter det gamle Princip do ut des, og for at opnaa Rigsraadets Medvirken til Landets Forsvar, der krævede store Skattepaalæg og Toldforhøjelser, uden hvilke Pengene ikke kunde skaffes, maatte Kongen give Afkald paa en Del af sin Myndighed som øverste Krigsherre. En Del af Kongens Magt blev lagt i Hænderne paa Marsken, saaledes fik Marsken Raadighed over Anvendelsen af Størsteparten af de Pengesummer, Rigsraadet havde bevilliget. Det var saa meget mere ydmygende og ubehageligt for Christian den Fjerde, som Marsken var den ham paatvungne, af Kongen saa ilde lidte Jørgen Skeel. Det var mange Penge, der behøvedes til den store Udvidelse af Hæren, der krævede Udskrivningen af hver femte Mand i Landet, hertil kom Anlægget af talrige nye Fæst-

ninger langs med Øresund og over hele Lolland-Falster, desuden blev Frederiksborg sat i Forsvarstilstand. Endelig var der Flaaden, paa hvis Udrustning Kongen lagde særlig Vægt; her mødte han fuld Forstaaelse hos Rigsraadet, og ved forenede Kræfter lykkedes det at stable en Flaade paa 50 Skibe paa Benene. Skibene blev lagt ud for København og Kronborg, Resten fordeltes i Belterne, for Bemanding blev der sørget nødtørftigt.

Pengene skaffedes paa den Maade, at der til de alt omtalte Skatter føjedes en Kopskat og indirekte Skatter paa de vigtigste Nødvendighedsartikler, særlig Fødevarer, og en tvungen Aflevering af Levnedsmidler til de nyudrustede Skibe. Samtidig blev der udstedt Forbud mod Udførsel af Korn og andre Fødevarer.

Rigsraadet og Adelen som Helhed paa den ene Side og Kongen paa den anden Side søgte at overbyde hinanden i Offervillighed. Paa Rigsraadets Tilskyndelse paalagde hele Adelen sig en frivillig Selvbeskatning, der kostede den en Femtedel af dens Aarsindkomster; det havde den Virkning, at Gejstligheden derved tilskyndedes til ogsaa at yde sin Skærv paa Fædrelandets Alter, og en Del af Præsternes Løn blev stillet til Raadighed til Forsvaret. Kongen afgav en Del af sine meget knappe Pengemidler, og for at afrunde Summen pantsatte han alle Kongefamiliens Juveler. Desuden skaffede han et betydeligt Pengelaan fra sin Moder.

Da Forsvaret saaledes i Huj og Hast var blevet ordnet, opstod der endnu i den elvte Time Uenighed mellem Kongen og Rigsraadet angaaende Krigsberedskabets Anvendelse, idet Rigsraadet bestemt holdt paa, der kun maatte være Tale om en Forsvarskrig, medens Kongen endnu haabede paa en Realisering af de Maal, han ved Krigens Begyndelse havde sat sig. Kongen kom dog hurtig til Besindelse og gik ind paa Rigsraadets Opfattelse. Om Indkvarteringen blev der talt frem og tilbage mellem Kongen og Rigsraadet; Christian den Fjerdes Lejetropper vare blevne saa berygtede over hele Danmark efter deres Fremfærd paa Halvøen, at Tanken om at skulle huse disse vilde Horder stod som en Gru for det øvrige Land. Kongen gik derfor ind paa, at ingen fremmede Tropper indkvarteredes hverken paa Sjælland eller i de skaanske Provinser; Fyn havde ikke undgaet sin Skæbne, idet, som vi alt have set, en Del

af Lejetropperne vare tyede derover fra Halvøen, der lød da ogsaa Jammerklager fra Fyn til Kongen og Rigsraadet.

Rigsraadet stillede nu Krav om Udnævnelsen af Rigskommisærere, der indkvarteres rundt omkring i Landet, fortrinsvis i Søstæderne, hvor de skulle sørge for at sætte Kysterne i Forsvarsstand ved Hjælp af Skanser og Brystværn. Derpaa følger nogle Forslag med Hensyn til, hvem der skal stilles i Spidsen for Flaaden, »dog instillendis altingest til eders maiestats naadigst discretion, eftersom eders maiestat self best kiender, hvem dertil duelig er.« I Erkendelse af, at den ene Høflighed er den anden værd, meddeler Kongen i en kort Tid efter fremkommen Skrivelse fra ham til Raadet, at Rigsraadet sikkert bedst ved, hvor stort Mandskab, der behøves til Landets Forsvar og til Flaadens Bemanning. Dertil svarer Rigsraadet i knap saa høflig Tone som Kongens: »saa tør vi underdanigst icke nogen vis tal nominere, thi dersom vi nominere ferre, end der thil kan vere bastant, och rigit som thil ofvers, det Gud naadeligen afverge, nogit tilkom, saa hengde skylden hos os.« Rigsraadet bekræfter endvidere Forbudet mod at udføre Korn og andre Levnedsmidler af Landet. Skrivelsen slutter med nogle Udtalelser om Tvisten mellem Tønne Friis og Oberst Baudissin; Kongen havde forlangt, at de tvende Mænd skulde tages i Ed, men Rigsraadet bemærker, at »daa efterdi Tønne Friis icki er tilstede och tilforn saadant hafver benectet, och ingen anden vindes biurd paa enten sider frembleggis, hvormed saadan kunde bekreftiges, och ingen for mom snack kand trenGIS til sin ed efter loven, daa ved vi icki andet der ved at kunne ske.«

I en Skrivelse, der afgaar anden Dagen efter den foregaaende, henstiller Rigsraadet til Kongen, at der skal sendes overordentlige Gesandter til England, Frankrig og Holland for at bede disse tre Magter om at mægle Fred. Raadet beder Kongen ikke angribe Hansestæderne »anseendis fornemblich hoc difficili et iniquo tempore hostes non esse multiplicandos.« Brevet slutter med en Udtalelse om, hvor vanskeligt det vil blive at faa udskrevet nye Skatter, da hele Halvøen er besat af Fjenden, og det øvrige Land er udpint af Indkvartering; Raadet henstiller derfor til Kongen at sam-

menkalde Stænderne i Danmark og Norge, »paa det at di efter dieris formue ochc efne ville komme eders maiestat ochc dieris fæderne land til hielp ochc undsetning hafver vi stor betenk høyere skat ochc tribut paa den gemene mand at sambtyche somb allerede er meget svirige ochc ilde tilfreds ochc den største Part ved ringe Formue.« For rigtigt at gøre Kongen Finansmisèren klar, gør Rigsraadet opmærksom paa, »at al eders kong. maiest^s indkomst af Sundit, Norge, Seland och Skaane icke kan underholde eders maist^s hofstat och floden.« Atter ved denne Lejlighed gør Rigsraadet højst uegennyttigt Rede for, at Adelen er den eneste Stand, der kan skaffe Penge til Veje, hverken »geistligheden, borge- riget eller bønderne« kan svare noget.

Som vi havde set ovenfor, blev Virkningen af Rigsraadets Resolution den, at de højere Stænder frivilligt ofrede af deres Ejendom, medens Almuen blev skaanet, en Ordning, der i lige høj Grad til- talte Konge og Raad. Der blev i fuld Overensstemmelse mellem Konge og Rigsraad tilkaldt Bønder til den Stænderforsamling, der skulde afgøre Skattespørgsmaalet. Selvfølgelig var det Rigsraadet, der fik følgende Klausul indsat, »at det icke ex debito, men en underdanigst bevilling, den contribution, adelen hafver samptycht, och saadanne onera her efter icke af dem begeris.«

I alle sine Skrivelser til Kongen konkluderer Rigsraadet i, at der maa arbejdes hen imod at opnaa Fred. Det forklares Kongen, at Verdens Gang er saaledes, at man maa bøje sig for Guds Vilje og finde sig til Rette med Tiderne »som andre kejsere och konger hafver gjort tilforne, indtil Gud vil gøre det bedre.«

Gustav Adolph, der saa en alvorlig Fare i den tyske Kejsers Planer om at sætte sig fast paa forskellige Punkter ved Østersøen, havde sendt overordentlige Gesandter til Slagelse for at træffe endelig Aftale om det projekterede Forbund. Kejsereis Planer blev imid- lertid ikke realiserede, takket være Hollands Indgriben. Ganske vist modtog Christian den Fjerde ikke de nederlandske Generalstaters Tilbud om at sende Tropper til Kronborg, han nærede Mistillid til sin Forbundsælles Ærlighed og turde ikke udsætte sig for, at Hol- lænderne satte sig fast i Øresundet, men Hollands Tilbud havde dog en moralsk Indvirkning paa den katholske Liga, og virkede

saa meget kraftigere, som Rygtet om et forestaaende Forbund mellem Danmark og Sverig bredte sig.

Da et falsk Rygte om, at de kejserlige Tropper allerede havde besat Fyn, naaede Gustav Adolph, ilede Kongen i Stormløb mod Syd og samlede en betydelig Hær ved den danske Grænse. Christian den Fjerde og navnlig Rigsraadet saa med nogen Skepsis paa Svenskekongens tilsyneladende ædle Beredvillighed til at komme Danmark til Hjælp, og deres Skepsis var berettiget: Gustav Adolph havde to Strænge paa sin Bue, det var hans Agt, ifald det skulde blive for vanskeligt at faa de kejserlige Tropper fordrevne fra de danske Øer, da at søge en Overenskomst med Kejseren, hvem den Del af det danske Rige, der laa vest for Øresundet, skulde overlades, mod at Sverig saa til Gengæld fik frie Hænder til at sætte sig fast i Skaane, Halland og Bleking. Der var imidlertid intet Valg, Danmark var kommet i en saadan Nødssituation, at man maatte tage mod den udstrakte Haand fra Sverig, saa meget mere som Forbundsfællerne Frankrig og England, der ikke tilnærmelsesvis havde opfyldt deres Forpligtelser overfor Danmark, ikke kunde yde nogen Hjælp, af den gode Grund, at de nu vare komne i Krig med hinanden; dertil kom, at man havde endnu mere Mistillid til den tredje Forbundsfælle, Hollands, Ærlighed end til Sverigs. De svenske Gesandter blev derfor modtagne paa det bedste ved deres Ankomst til Slagelse, og Christian den Fjerde førte personlig Forhandlingerne med dem. Christian den Fjerde krævede af Kongen af Sverig, at han ydede Danmark et Par Tusind Mand Hjelpe-tropper, som skulde dirigeres mod Hertugdømmerne for at tilbageerobre disse, et andet Troppekontingent skulde stilles til Disposition ved de Søkøbstæder, der paa Krigskommissærernes Foranstaltning vare satte i Forsvarsstand. Den danske Konge skulde selv føre Befalingen over de svenske Tropper, som hans svenske Majestæt maatte forpligte sig til at befordre til de danske Farvande og underholde, saa længe Krigen varede; endelig anmodedes Sverig om et Pengelaan. Erstatningen for alt dette var udskudt Ad Kalendas Graecas, da Riget fattedes Penge. Men man kunde henvise til, at den eventuelle svenske Hjælp ogsaa var til Fordel for Sverig, idet den tjente til at beskytte Østersøkysterne, noget der var Gustav Adolph meget magtpaaliggende. Til Gengæld for den Hjælp, man

krævede af Sverig, lovede Christian den Fjerde, at Danmark skulde støtte Sverig baade til Lands og til Vands i Tilfælde af et fjendtligt Indfald, og at Øresundet skulde holdes lukket for Sverigs Fjender. Kongen forpligtede sig ogsaa til ikke at slutte Separatfred med den tysk-romerske Kejser.

Medens Danmark kun var betænkt paa at opnaa en nogenlunde lempelig Fred og kun vilde basere Alliancen paa en Forsvarskrig, der højt regnet skulde retablere status quo ante bellum, vilde Gustav Adolph intet mindre end et Forbund mellem alle de protestantiske Magter mod Kejseren. Christian den Fjerde var klar over, hvilken uhyre Fare Tiltrædelsen af en saadan Alliance rummede for Danmark, da den vilde tjene til at sammensvejs alle de katolske Magter og faa dem til at gøre fælles Sag med Ferdinand den Anden, og de danske Afsendinge hos Gustav Adolph havde derfor strenge Paabud om at afvise saadanne vidtgaaende Planer, der blandt andet ogsaa vilde have den Virkning, at de hidtil neutrale Hansestæder kastede sig i Armene paa Kejseren. I Instruksen til de to Gesandter tilbyder Christian den Fjerde, for det Tilfælde, Svenskekongen skulde udtale Ønsket derom, personligt at deltage i Forhandlingerne sammen med »vore elskede rigens raad« ved Landegrænsen.

Forhandlingerne med Gustav Adolph gik hurtigt fra Haanden, og allerede ved Nytaar 1628 lykkedes det Christian Friis og Tage Thott at faa afsluttet et Forbund, der ganske vist ikke fuldt ud svarede til Christian den Fjerdes Krav, men dog var meget antageligt. Forbundet skulde gælde tre Aar, og Sverig forpligtede sig til hvert Aar i fem Maaneder at stille otte Orlogsskibe med 140 Kanoner og bemandede med 1100 Mand til Danmarks Raadighed. Christian den Fjerde skulde have Kommandoen over Skibene og Mandskabet, men blev det nødvendigt som Følge af Begivenhedernes Udvikling at forøge Hjælpen, forbeholdt Gustav Adolph sig Ret til selv at have Ledelsen af de bemandede Krigsskibe, der eventuelt blev sendt Danmark til Undsætning. Det har næppe været Christian den Fjerde behageligt, at der til hans Tilbud om at lukke Øresundet for Sverigs Fjender blev knyttet den Fordring, at den danske Konge skulde opgive sin Enerettighed over Øresund og

blandt andet tillade, at Svenskerne sejlede med Krigsskibe og med Skibe ladede med Krigsfornødenheder i dette Farvand.

Forholdene medførte, at denne Alliance ikke fik nogen praktisk Betydning, men de moralske Virkninger var betydelige, idet Kejseren, da han saa, at Norden stod samlet imod ham, blev mere tilbøjelig til at indlade sig paa Fredsunderhandlinger, ligesom det bevirkede, at Hansestæderne vedblev at holde sig neutrale. Takket være det dansk-svenske Forbund kom Freden hurtigere for Danmark, end den under andre Forhold vilde være kommet.

Imidlertid indløb der Klager fra de forskellige Landsdele over det Tryk, som Indkvarteringen øvede paa Befolkningen. Paa Halvøen var Beboerne efterhaanden nedsunkne i en stum haabløs Fortvivelse, men fra Fyn klagede Adelen i høje Toner. Værst var det i Midtfyn, særlig i Vissenbjerg Sogn, der »slet udi grunden forderfves.« Fynboerne synes at have været højt oppe, for paa hele Landsdelens Vegne spørger Adelen Rigsraadet, hvorfor »dette land slet schal gaa til grunde mere end andre provincier.« Det henstilles til Raadet, »at provincierne udi Danmark, som endnu af Guds naade ere fri for fjendens angreb, drager oc bærer med hver andre som tro oprigtige patrioter oc icke lader hver andre undergaa, men ved hverandres beste, som christeligt oc billigt er.«

Beboerne i Skaane og paa Sjælland synes i højere Grad end Fynboerne at have haft Øje for deres jydsk Landsmænds Lidelser, for i en Skrivelse til Marsken taler Repræsentanter for Adelen i begge disse Provinser om »den store tiranni, voldt och mordt, kong. mayt^s egen ryttere hafver øfvit imoedt vaaris kierre broedre, sclechtinge och bloeds forvante, adellen i Juedlandt, saavel som imoedt en part af os selfve, som goeds der udi landit hafver, i det efterdi vii thilfaaren med vaaris fattige bønder och tienere goedvilliegen hafver contribuert den største part af vaaris formufve dennom med adt besolde, hafver di doeg icke aleniste plyndrit och med gevalt fratagen die fattige folck al deris formufve af roerendis goeds, boe och boeskab, dennom med deris tienere paa deris gaarde och goeds disarmerit, skendit qvinder och erlige møer, mens endt och, der kong. mayt^s vaaris allernaadigste herris och kongis fiender ehr indkommen der udi landit, hafver die icke i ringiste maader landit ville defendere« Skrivelsen konkluderer

derer i, at ifald Dele af Hjælpetropperne blev overført til Sjælland og Skaane, vilde det gaa her som paa Halvøen. Befolkningen synes at frygte mere for Landets egne Tropper end for Fjenden, det gælder derfor om saavidt muligt at undgaa Indkvartering, og kan dette absolut ikke undgaaes, beder man om at faa Fodfolk i Stedet for det ildeberygtede Rytteri; den indfødte Befolkning kan bedre forsvare sig overfor Fodfolket! Man forudsatte, at der vilde blive givet Sjællandsfarerne og Skaaningerne den samme Tilladelse som Jyderne til at forsvare sig mod »Vennerne«, om disse blev alt for paagaende. Fra begge disse Landsdele lyder det, at Danmark ikke længere kan udholde Krigen, og man beder henstille til Kongen, »adt naagen goede middel och raadt nest den allerhøyestis hielp och biestandt kunde betenckis och thilveye bringis, hoervedt denne blodige krieg kunde blifve nedlagt, och i steden en ønskendis friedt och roelighed i riegerne instiftis, hvilckedt vi visseligens formeode, die goede herrer Danmarckis riegis raadt sig paa det høyste vilde lade verre angelegen och riegernis sambt die fattige undersaaters gafn och beste derudinden viede adt ramme, betenckendis derhos hoer ynckeligen disse rieger udi denne besverlige krieg erre indviclede som riegerne doeg intet vedkom udi naagen maader, saa och middel hoervedt Juedlandt kunde igien komme thil riegit igien, efterdi samme provints ingenlunde uden riegits gandske forderf fra disse andre provintier kandt mistis.«

Naar Beboerne i Sjælland og Skaane ere saa opsatte paa at faa en Ende paa Krigen, som de dog kun vare komne i Berøring med paa Afstand, kan man danne sig et Begreb om, med hvilken Længsel Beboerne i Hertugdømmerne og Nørrejylland saa hen imod Fredslutningen. Det er værd at lægge Mærke til, at baade Sjællændere og Skaaninger ganske som de øvrige Danske udenfor Hertugdømmerne bestemt hævder, at denne Krig fra først af var Landet uvedkommende, det er Kongen, der i sin Egenskab af tysk Rigsfyrste ogsaa har rodet den danske Del af Monarkiet ind i Krigen. I denne Forbindelse slaas Sønderjylland som sædvanlig sammen med Holsten, ja man gaar endog saa vidt, at man kun vilde beklage det mulige Tab af Nørrejylland, medens man ganske ser bort fra Sønderjylland og Holsten, der betragtes som Kongens

private Patrimonium og paa en Maade det egentlige Danmark ivedkommende.

En yderligere Styrkelse fik Fredsønskerne hos den skaanske Adel, da det rygtedes, at Regeringen vilde foretage en større Udskrivning af Soldater mellem Bønderkarlene paa Adelen's Godser; dette blev optaget som et Indgreb i Standens Privilegier. Adelen klagede i den Anledning til Rigsraadet og gjorde gældende, at man i Krig var parat til at yde sin Ryttertjeneste som i Kalmarkrigen, men Adelen's Bønder vare Regeringen ivedkommende. Som Grund til sin Vægning nævnede Adelen den Omstændighed, at der ingen Korn og andre Levnedsmidler vilde kunne avles i Landet, naar Tjenestekarlene og Bøndernes unge Sønner blev indkaldte. Adelen kunde maaske gaa med til at udskrive Soldater mellem de dem tilhørende Bønder, naar Udskrivningen blev overladt Adelen selv. At disse Forhold har bidraget til at styrke Christian den Fjerdes Vilje til at skabe en national dansk Hær, er utvivlsomt. Det var heller ikke rigtig tidsvarende, hvad Adelen præsterede gennem sin nu forældede Rostjeneste og langt fra tilstrækkeligt; saaledes kunde i Henhold til de gamle Bestemmelser Faderen til Hovedpersonen i denne Bog ved Krigens Begyndelse ikke takseres højere end til 6 Rytterheste, hvilket ingenlunde svarede til Omfanget af hans Besiddelser og Antallet af hans Bønder. Det havde knap nok strakt til under Kalmarkrigen, men Krigens i Tyskland krævede adskilligt mere.

I en Skrivelse til Rigsraadet fra flygtede Medlemmer af den nørrejske Adel gives en Skildring af, hvorledes Kongens tyske Hjælpetropper havde spredt sig over hele den nørrejske Halvø og frarøvede Befolkningen al rørlig Ejendom, »dem sig icke godvillige af dem ville lade sig berøfve blifve ihjelslaget, ectemends hustruer och døtre udi mendenes och forældrenes asiun voldtagen, och sig imod os fattige folck, nogle faae undtagene sampt landsens indbyggere saaledis forholdet, som voris argiste fiender icke hafve vild eller kund vidre gjøre.«

Klagerne hjalp, for Christian den Fjerde lovede at sende en af sine Kammerjunkere med et Brev til Wallenstein, ligesom Kongen bemyndigede Rigsraadet til at henvende sig til Hertugen af Gottorp

og Kurfyrsten af Sachsen, for at de kunde optræde som Fredsmæglere.

Frederik Ahlefeldt og hans Familie boede under Landflygtigheden ikke hele Tiden i Slagelse; de tog saaledes ogsaa Ophold i Næstved, hvor de besøgte en Lidelsesfælle og Slægtning, Kai Ahlefeldt til Visselbjerg, men Hovedopholdsstedet var dog Slagelse. Kai Ahlefeldt var en af de første af Hertugdømmernes Adel, der flygtede, da Egnen ved Eckernförde, hvor hans Gods laa, hørte til en af dem af de fremmede Tropper haardst hjemsøgte. Allerede dengang var Turen mellem Slagelse og Næstved kendt for sin Skønhed, de frodige Egne med de mange Skove, høje Banker, Vandløb, brede Sletter med vide Udsigter, Kirke ved Kirke, Kæmpehøje, Stendysser, gamle Tingsteder glædede alt dengang den Rejsendes Øje. Ogsaa Slagelses nærmeste Omegn var i Almindelighed yndet; de Tidens Skønhedsideal var i højere Grad end vor Tids knyttet til Frødighed og Venlighed, derfor blev da ogsaa Slagelseegnen fundet smukkere end Næstveds nærmeste Omgivelser; Slagelseegnen var nemlig adskillig frugtbarere, og de sandede Strækninger ved Næstved forekom den Rejsende for meget lig de efter Datidens Smag overmaade hæslige jyske Heder; navnlig var man enig om at finde Sandbankerne omkring Næstved grimme. Datidens Rejsende forsonedes noget med Næstveds Omegn, naar han over Lille Næstved begav sig til Herlufsholm, hvortil Næstved i hine Tider var et Appendiks, ligesom Slagelse var et Appendiks til Antvorskov; det Forhold var dengang meget almindeligt i Danmark og Tyskland, at en Købstad havde sin raison d'être fra et tæt ved den liggende Slot. Af særlig Interesse for den Rejsende var dengang den tæt ved Lille Næstved beliggende Magle Mølle, hvor Birgitte Gjøe, der endnu var i frisk Minde hos hele Landets Befolkning, havde henlevet sine sidste Aar efter Ægtefællens Død. Fra dette Sted havde hun let ved at komme til Herlufsholm, som Rigsraadet havde givet hende »øverste Indseende med«. Den af hende og hendes Mand oprettede Herlufsholm Skole var for Adelen paa Christian den Fjerdes Tid en Art Helligdom, hvortil Frederik Ahlefeldt sikkert ogsaa har foretaget mangan Pilgrimsfærd under sine Ophold i Næstved. Bygningen saa paa Christian den Fjerdes Tid nøjagtig

ud som dengang den beboedes af Munkene og var adskilligt mere imponerende end Næstved Latinskole — til Trods for Herlufsholms Nærhed havde Næstved dengang som de fleste danske Smaakøbstæder sin Latinskole. Herluf Trolle og Birgitte Gjø hvilede i den Sarkofag, som Fru Birgitte havde ladet rejse over sig selv og sin Ægteherre. Søheltens Søstersøn, Arild Huitfeldt, der ogsaa var stedet til Hvile i Herlufsholms Kirke, var den Tid, vi her skildre, faret meget pietetsløst frem imod: skønt der ikke var gaaet 18 Aar siden den store Historieskriver, Rigens Kansler, døde, havde »Peblingene« allerede begyndt at spille Bold med hans Dødningeben. Saaledes behandlede man de jordiske Rester af den, der til sin Død havde været »Skoleherre« paa Herlufsholm, og skønt man paa Frederik Ahlefeldts Tid kaldte Arild Huitfeldts Krønike »et Underværk«.

En stor Have var dengang knyttet til Herlufsholm; den fortsattes af en Kirkegaard, der strakte sig hen over en Banke. Kirkegaarden lignede en almindelig Have, idet Gravene vare skjulte under Blomsterbede.

Herlufsholms Skole havde paa den Tid, vi her omtaler, 82 Elever. Skoleherre var Palle Rosenkrantz, der senere skulde faa Forbindelse med denne Bogs Hovedperson, idet hans Nièce blev gift med Frederik Ahlefeldt. Rosenkrantz skyldes det, at Administrationsforholdene ændredes: »Skoleherren« skulde forestaa den økonomiske Drift og bestyre det store, til Skolen henhørende Gods, der bestod af 126 Gaarde, samt repræsentere Skolen udadtil; Ledelsen af Undervisningen overlodes til en »Forstander«.

Da Frederik Ahlefeldt besøgte Herlufsholm, var Rosenkrantzes gamle Lærer og Opdrager, Poul Jensen Kolding, der havde staaet Tycho Brahe nær og været hans videnskabelige Hjælper, Forstander. Paa den Tid, vi her beskæftiger os med, var Palle Rosenkrantz i England for paa den danske Konges Vegne at tilskynde England til at opfylde sine Pligter som Danmarks Forbundsfælle; samme Aar blev han sendt i en diplomatisk Mission til Hansestæderne. Et Minde om Palle Rosenkrantz er den af ham skænkede Prædikestol. Den stærkt optagne Palle Rosenkrantz overlod sin gamle Ven at administrere Skolens verdslige Sager, og den dertil knyttede Titel fulgte snart efter, saa da Poul Jensen Kolding

tillige var Præst ved Herlufsholms Kirke, udfyldte han de tre vigtigste Hverv ved Skolen, ved hvilken han naturligtvis ogsaa underviste i flere Fag. Ved Siden af alt dette var Poul Jensen ogsaa Provst for Øster Flakkebjerg Herred. Trods sit store Arbejde hengav Poul Jensen sig til en omfattende Skribentvirksomhed, mest kendt er hans Kirkehistorie. En Tavle i Kirken minder den Dag i Dag om Poul Koldings Virksomhed paa Herlufsholm.

Naar Ætidens Rejsende fra Slagelse Landevej var kommet over Susaaen og var kørt gennem Lille Næstved, førte Landevejen ham lige ind i Kindhestegade, hvorfra han ad Ramsherredgade naaede til Torvet. Byens Udseende var dengang ganske præget af den tidlige Middelalder, idet Byen i Modsætning til, hvad der ellers var Tilfældet med saa mange andre Købstæder, ikke havde lidt under Ildebrande. I det saakaldte Herrestræde, der i vore Dage benævnes Riddergade, foregik Byens meste Færdsel, og her laa mange af Næstveds vigtigste Bygninger. Byen var i Tilbagegang, eller i hvert Fald stagnerende paa den her omhandlede Tid; et Aarhundrede før regnedes Næstved for at være en af Danmarks vigtigste Købstæder, men Reformationen gjorde Næstved ubodelig Skade; Byen havde rummet mange rige Klostre, hvis Nedlæggelse gav Byen ved Susaaen et slemt Afbræk, saaledes fik Næstved Havn et alvorligt Knæk ved Afbrydelsen af Forbindelsen med Hansestæderne. Paa den her omhandlede Tid havde Næstved dog endnu ca. 1500 Indvaanere, et Tal, der i de paafølgende Aar skulde gaa yderligere ned; Décadencen var endnu langt fra fuldbyrdet.

Naar Frederik Ahlefeldt vendte tilbage til sit midlertidige Hjem fra Næstved, har han sikkert faaet det Indtryk, at han kom til en ganske anderledes betydningsfuld By. Slagelses Betydning var bleven grundlagt af Christian den Tredje, der yndede Opholdet paa Antvorskov, saaledes at Slagelse ophøjedes til en Slags Residensstad, hvad den vedblev at være baade under Frederik den Anden og Christian den Fjerde. Frederik den Anden lagde sig til at dø paa Antvorskov; det var ham, der havde givet Slottet den Skikkelse, hvori det stod paa den Tid, vi her omtale; endnu den Dag i Dag kan man se Ruinerne af det af Kongen opførte Trappe-taarn og Murresterne af hans Hestestald. Slottet dannede en sam-

menbygget Firkant, hvis Hovedfløj vendte ud mod Slagelsevejen og var forsynet med en bred Indkørselsport; det store, ottekantede Taarn vendte ind mod Gaarden, de tvende Sidefløje var lavere end Hovedfløjen, den fjerde Fløj dannedes af Kirken, hvorfra en Løngang førte til Dronningens Gemakker. Ved den vestlige Fløj var der en Have, som benævnedes Dronningens Urtegaard, den østlige Fløj blev flankeret af et højt Taarn, ved Siden af denne Fløj strakte sig en Have, der løb parallelt med Dronningens Urtegaard; skraas overfor den østlige Have laa Bryggeret, ved hvis Gavl Tinghuset og Hestemøllen laa; sidstnævnte Bygning fortsattes af et Vandtaarn, hvortil Vandet lededes gennem Render. Bag Kirken laa de vidtstrakte Stalde, og bag dem var der anlagt en stor Have, benævnet Kongens Have, der paa alle Sider var begrænset af lange Rækker høje Træer; mellem Staldene og Kongens Have laa den store Ridebane. Mod Nord var der en anden Port, noget mindre end Hovedportalen, den stødte op til Kostalden; overfor den, mod Syd, laa Ridehuset. Tærskeladen laa i Fortsættelse af den Nordre Port og fortsattes af en en ret Vinkel dannende Bygning »Sparepenge«, en Slags meget stort Lysthus, hvortil der var Mage ved alle de kongelige Slotte; det første »Sparepenge« opførte Frederik den Anden ved Frederiksborg; baade paa Antvorskov og andre Steder vendte disse Lysthuse ud mod Haven. I Antvorskovs meget rummelige Hovedfløj var foruden Kongens private Gemakker og den store Riddersal, tillige et Lokale for Kancelliet.

Naar Cristian den Fjerde satte saa megen Pris paa at bebo Antvorskov, skyldtes det baade Slottets kønne Beliggenhed, og dernæst de store vildtrige Skove, hvor Kongen kunde hengive sig til Jagtens Glæder. Endelig var Slottet et bekvemt Bedested for Kongen paa hans mange Rejser rundt i Landet, nær beliggende som det var ved det Sted, hvorfra Overfarten over Store Belt foregik.

Sympatien for Slagelse gav sig praktiske Udslag baade hos Christian den Fjerdens Fader og Bedstefader, idet de begge begavede Slagelse med megen Jord, saaledes at denne By blev en af de danske Byer, der havde den største Overflade; det bidrog ogsaa til at give Slagelse en bestemt Karakter, idet ikke Handel, men Landbrug, blev Byens Hovederhverv. Ogsaa Byens kongelige og kommunale Embedsmænd var ivrige Landbrugere og havde en bety-

delig Del af deres Indkomster gennem Embedsjord. Slagelseegnens overordentlige Frodighed bidrog naturligvis ogsaa til at øge Beboernes store Interesse for Landbruget. Baade ved Siden af og i Kraft af Landbruget havde Slagelse en Handel, der langt overgik Næstveds. Ligesom Næstved havde Slagelse en Havn, men der var adskilligt mere Liv i Slagelses Havn. Havnen benævnedes Skibsholm og laa der, hvor Næsby Aa løber ud i Store Belt. Slagelse havde dengang da Frederik Ahlefeldt boede i Byen i Modsætning til Næstved en ganske moderne Bebyggelse, da den var bleven hærget af store Ildebrande.

TIL HOVEDSTADEN

DEN 30. November forlagde Christian den Fjerde Residensen fra Antvorskov til København. I Løbet af den følgende Maaned samledes Rigsraadet i Hovedstaden, hvorhen Frederik Ahlefeldt ogsaa begav sig. Ligesom i Slagelse skulde Frederik Ahlefeldt her følge de vigtige Raadslagninger og paa nært Hold være Vidne til de store Begivenheders Udvikling, ogsaa til den fortsatte Strid mellem Christian den Fjerde og Rigsraadet. Frederik Ahlefeldt blev Øjenvidne til det store Stændermøde i København, hvor alle fire Stænder vare repræsenterede. De indviklede statsretlige Forhold beredte adskillige Vanskeligheder, idet Christian den Fjerde ikke mente, han kunde indkalde det holstenske Rigsraad uden Tilladelse af hans Lensherre, Kejseren, med hvem han laa i Krig. Kravet om Tilkaldelsen af de holstenske Raader var rejst af Hertugen af Gottorp, medens det danske Rigsraad forlangte, at der skulde forhandles om Fred med Kejser Ferdinand uden Hensyn til Holstenerne.

Gejstligheden var repræsenteret af samtlige Biskopper, der medførte en Del af de under dem staaende Provster; ved Valget af de Delegerede for Gejstligheden, Borger- og Bondestanden blev der taget Hensyn til, at det skulde være Mænd, som selv var i Stand til at afholde Rejseomkostningerne, som det Offentlige ikke havde Raad til at udrede; Adelsens Sendemænd forudsattes at kunne befordre sig selv. Under Stændermødet viste Adel, Gejstlighed og Borgerstand, navnlig førstnævnte, stor Offervillighed, da der blev afkrævet dem »Kontribution og Midler til Landenes Defension«. Bønderne var mindre velstillede end de tre andre Stænder og kunde ikke lægge saa store Ofre paa Fædrelandets Alter; deres

Ydelser blev givet i Naturalier, Brød, Byggryn og Flæsk. Meget bevægede Forhandlinger fandt Sted vedrørende Udgifterne til de lejede Krigsfolk; man ønskede i saa vid Udstrækning som mulig at faa dem erstattede med Indfødte; saaledes krævede man, at Rhingrevens Folk skulde »afdankes«, da det var nogle af de mest berygtede. Til den Ende blev Konge og Raad enige om at foretage en Udskrivning af hver femte Mand i Landet; Udskrivningen skulde besørges af Krigskommissærerne.

Imidlertid fortsattes Fredsbestræbelserne; Frederik af Gottorp henvendte sig med en Fredsføler hos Wallenstein, og Christian den Fjerde enedes med Rigsraadet om Valg af Fredsdelegerede.

Wallenstein viste sig imødekommende overfor Gottorperher-tugens Ønsker og rettede en Henvendelse til Ferdinand den Anden, der imidlertid stillede saa glubske Fredsbetingelser til Danmark, at Raadet ikke turde forelægge dem for Kongen, efter at det havde faaet dem meddelt af Gottorperen. Rigsraadet valgte nu en anden Taktik og skrev direkte til Kejseren for at takke ham for hans Fredsvilje; i Skrivelsen gentog man den saa ofte fremførte Erklæring om, at Krigen var det danske Monarki uvedkommende, men vedkom kun Kejsereens eget Land, Holsten. Denne subtile Distinktion fik absolut ingen Indflydelse paa den tysk-romerske Kejsers Bestemmelser. Set udelukkende med danske Øjne var der nogen Logik i Rigsraadets Hævden af, at Krigen egentlig ikke vedkom Raadet, for da Christian den Fjerde paa Trods af Rigsraadets bestemte Modstand besluttede at gribe ind i Trediveaarskrigen, udtalte han, at naar han ikke kunde faa det danske Rigsraad med, vilde han føre Krigen udelukkende som Hertug af Slesvig og Holsten. Skrivelsens meget lidt diplomatiske Udtalelser om Soldateskens Ødelæggelse af Kejsereens eget Land, Holsten, har neppe tjent til at stemme Kejseren gunstigere.

I Løbet af Foraaret 1628 lykkedes det Hertugen af Holsten-Gottorp at faa Kejseren til at gaa med til at forhandle om Fred. Forhandlingerne skulde paa Ferdinand den Andens Vegne føres af Wallenstein, hvad der ingenlunde var til Skade for Danmark, da Wallenstein som nybagt Hertug af Mecklenborg ønskede at staa i et godt Forhold til Nabostaten Danmark. Det viste sig da ogsaa, at Wallenstein var den allerivrigste for at faa sluttet Fred, skønt

en hurtig Fred paa dette Tidspunkt ingenlunde var til Fordel for den Sag, han kæmpede for, men Wallenstein hyppede sine egne Kartofler og vilde frem for alt sikre sig Christian den Fjerdes Ven-skab. Man gik saa vidt i sine Hensyn til Danmark, at Christian den Fjerde fik Lov til at afgøre, hvor Fredspræliminarierne skulde indledes. Hvad der paa Forhaand besværliggjorde Fredsunder-handlingen, var det, at man ikke kunde formaa Christian den Fjerde til at give Afkald paa Bremen og Verden, da han vilde se sin yngre Søn, der ikke havde en Kongekrone i Vente, godt for-sørget. Men det var et ømt Punkt hos Kejser Ferdinand, der i For-bindelse med Wallenstein fantaserede om Oprettelsen af flere gejstlige Stifter; han havde saaledes haft i Sinde at gøre baade Itzeho og Glückstadt til katolske Stifter, hvilket faldt godt i Traad med det helt igennem protestantiske Mecklenborgs Overdragelse til Katolikernes Fører Wallenstein.

De danske Fredsønsker fik særlig Vægt ved den Omstændighed, at Danmarks Forsvar ved en beundringsværdig Energiudfoldelse fra Christian den Fjerdes Side var bragt godt paa Fode, navnlig var den danske Flaade i højeste Grad generende baade for Kejse-ren og Wallenstein personlig, idet de mecklenborgske Kyster blev foruroligede, og Forbindelsen til Søs mellem Wallensteins Hertug-dømme og det øvrige Tyskland blev besværliggjort. Mere betyd-ningsfuldt end alt dette blev dog det, at Forbundet mellem Nor-dens Konger viste sig effektivt, dengang da Wallenstein overfaldt Stralsund, og begge de to nordiske Konger ilede Hansestaden til Hjælp. Wallenstein maatte opgive Erobringen af Stralsund, hvor Christian den Fjerde efterlod en dansk Besætning for at støtte Svenskernes Bevægelser. Den altoverskyggende Betydning af Kam-pene ved Stralsund var dog den, at det blev Indledningen til Gustav Adolphs berømmelige Deltagelse i Tredivaarskrigen. Af stor Be-tydning var det ogsaa, at Wallenstein for første Gang maatte op-give et planlagt krigersk Foretagende; det kunde ikke undgaa at svække hans Prestige, man havde hidtil anset ham for uovervin-delig. Det skadede ogsaa hans Krigerry, at han, paa Trods af al sund Fornuft, men i Tillid til, hvad han havde læst i Stjernerne, indlod sig paa noget saa letsindigt som at ville erobre Stral-

sund fra Landsiden, medens Byen uhindret kunde forsyne sig med Levnedsmidler og landsætte Undsætningstropper fra Søsiden.

Hvad der gav det endelige Stød til, at Christian den Fjerde satte alt ind paa Opnaelsen af en Fred, var de fortvivlede Tilstande i Holsten og paa den jyske Halvø, der nu i et helt Aar havde døjet under Hjælpetroppers og de fjendtlige Troppers Udsugelser. Lige til det sidste havde Christian den Fjerde klamret sig til Haabet om at kunne forjage Fjenden fra Jylland og Hertugdømmerne, men han var efterhaanden blevet klar over, at det var umuligt. Hvis ikke alle de paa Fastlandet liggende Dele af Monarkiet skulde gaa deres Undergang i Møde, maatte der skaffes Fred. I hele det danske Rige, ogsaa de Dele, som endnu vare uberørte af Krigen, men som havde følt Virkningerne paa Pengepungen, rejste der sig et almindeligt Ønske om Fred, inden Landet var blevet helt forarmet, og det habsburgske Rige havde gjort Alvor af sin Trusel om at fratage Danmark haade Nørre- og Sønderjylland. Endnu tøvede Christian den Fjerde, nærmest af personlige Grunde, irriteret som han var over Hertugen af Gottorps egenmægtige Optræden under Fredsforhandlingerne og hans Fraterniseringen med Wallenstein, hvilket han betragtede som en Slags Forræderi mod Danmark. Imidlertid skyldtes det Gottorperens Bestræbelser, at der kort efter Nytaar 1629 kunde komme en Afslutning paa Fredsforhandlingerne. Skønt Christian den Fjerde, som vi ovenfor have set, højtidelig havde forpligtet sig til ikke at slutte Fred med Ferdinand den Anden uden i Samraad med Gustav Adolph, greb han dog med Iver Wallensteins fremstrakte Haand, uden Hensyn til Forbundsfællen. Denne Tilsidesættelse af Hensynet til Sverig var dikteret af Wallenstein, i hvis Spil det passede at holde Svensken udenfor. Wallenstein var klar over, at det vilde komme til en alvorlig Kamp med Sverigs Konge før eller senere, og at det ikke kunde nytte det mindste at tage Hensyn til ham; han optraadte da ogsaa med en udfordrende Hensynsløshed overfor de svenske Gesandter, der indfandt sig ved Forhandlingerne i Lybæk. Det paavirkede ogsaa Wallenstein til Ugunst for Sverig, at bemeldte Gesandter paa Sverigs Vegne skulde kræve Mecklenborg givet tilbage til sine retmæssige Herrer, Hertugerne af Güstrow og af Schwerin, der vare Gustav Adolfs Trosfæller.

For at imødekomme Wallenstein og vise sin Taknemlighed over hans Arbejde for den danske Sag, lovede Christian den Fjerde beredvilligt ikke at støtte de fordrevne mecklenborgske Hertuger, som han overlod til deres Skæbne, skønt det skyldtes Kongen, at disse tvende Fyrster vare blevne indviklede i Trediveaarskrigen.

I sidste Øjeblik gjorde Gustav Adolph et Forsøg paa af faa Christian den Fjerde til i Fællesskab med ham at genoptage Kampen mod den katolske Liga, men Kongen stod fast paa sin en Gang tagne Beslutning at drage sig ud af Krigen. En personlig Sammenkomst mellem Nordens to Konger, der hver holdt paa sit, endte med en meget hidsig Ordveksel mellem de to Nabofyrster.

Takket være Wallenstein opnaede Danmark ved Freden i Lybæk saa taalelige Kaar, som det under de forhaandenværende Forhold var muligt at opnaa. Den danske Konge fik alle de erobrede Lande tilbage mod at afgive et Løfte, som sikkert er faldet Christian den Fjerde meget let, ikke mere at blande sig i Tysklands Anliggender. Kongen af Danmark maatte ikke alene opgive Mecklenborgernes Sag, ogsaa sin Nevø, Kurfyrsten af Pfalz, for hvis Gendindsættelse Christian den Fjerde officielt havde draget Sværdet, maatte han lade sejle sin egen Sø, men trods alt var Danmark sluppet mere end naadigt fra det meget mislykkede Felttog. Medens Wallenstein fra tysk Side ledede Fredsunderhandlingerne, repræsenterede Rigskansler Christian Friis Danmark.

HJEMME IGEN

DA FREDERIK AHLEFELDT vendte tilbage til sin mishandlede Hjemstavn efter Freden i Lybæk i 1629, var hans Søn 6 Aar gammel. Drengen havde tidligere end det ellers falder i Menneskers Lod lært Livets Alvor at kende og prøvet haarde Tilskikkelser. Det meget han fik Lejlighed til at se og opleve, har sikkert bidraget til hans Udvikling. Den sønderjyske Dreng var under Landflygtigheden kommet til selve Landets Hovedstad, der skulde blive Centrum for hans glimrende Løbebane; en saa lang Rejse var i hine Tider noget enestaaende for et Menneske i den Alder. Af Betydning for Drengen har det ogsaa været, at han tidligere end andre af de unge inden for Hertugdømmernes Adel kom til at lære Forholdene og Sproget i det egentlige Danmark at kende; mange af de andre forblev gennem hele deres Liv udelukkende tysktalende og ganske fremmede overfor hvad der var dansk.

Det var bedrøvelige Forhold for den unge Ahlefeldt at vende tilbage til; hans Hjem var lagt øde, og et Par Aar efter Hjemkomsten ramte den Sorg ham, at hans Moder døde. Derefter indtraadte de uhyggelige Familieforhold, som vi ovenfor har omtalt, idet Faderen samme Aar som hans Hustru var død, indgik nyt Ægteskab. Materielle Sorger kom Drengen imidlertid ikke til at prøve; hans Fader havde godt Raad til at genoprette de ved Krigen fremkaldte Tab, men de gamle Tider fra før Krigen skulde aldrig vende tilbage.

Selv om Trediveaarskrigen ikke skulde faa saa frygtelige Virkninger for Sønderjylland som for Tyskland, der endnu i omtrent tyve Aar maatte lide under Krigens Svøbe, saa det galt nok ud. Men hverken Sønderjylland eller Tyskland havde nogensinde før udstaaet saa meget under en Krig, og først 300 Aar efter, i Aarene fra 1914—1918, skulde tilsvarende Ulykker overgaa dem.

Paa mange Steder i Tyskland var Befolkningen i Løbet af Krigen gaaet ned med 80 %. I Christian den Fjerdes Nevøs Rige, Bøhmen, havde der ved Trediveaarskrigens Begyndelse været 4 Millioner Indbyggere, ved dens Slutning var Tallet svundet ind til 800 000. I samme Forhold var Husdyrene svundet ind, og for Boligerne i By og paa Land gjaldt det samme; Landstrækninger, der tidligere havde været tæt bebyggede og veldyrkede, lignede nu Ørkener, adskillige Byer og Landsbyer vare som sunkne i Jorden. Medens Befolkningen i Slesvig og Holsten straks efter Freden med Energi og Virkelyst tog fat paa Genrejningsarbejdet, var det i Tyskland, som om Menneskeheden havde faaet et bedøvende Kølleslag, ingen Steder mødte man noget Initiativ. Hvad der allermest paavirkede Tilstanden i det store Rige, var det uhyre Tab af Menneskeliv, der ikke alene skyldtes det mægtige Opbud af Soldater til Tyskernes egne Kampe, men ogsaa den Omstændighed, at de andre Magter, der deltog i Trediveaarskrigen, havde skaanet deres egen Befolkning og hovedsagelig benyttet tyske Lejetropper i Kampene; dette gjaldt i en særlig Grad England og Holland, men ogsaa Frankrig havde hvervet eller ligefrem afkøbt det tyske Riges Fyrster tyske Soldater. Ogsaa Sverig deltog i Krigen ved Hjælp af fremmede Tropper, idet kun ganske faa menige svenske Soldater havde kæmpet. Naar saa dertil kommer, at Krigen gennem de mange Aar fra 1618 til 1648 saa godt som udelukkende blev ført paa tysk Grund, vil man forstaa, at det ikke er nogen Overdrivelse, naar det fra tysk Side er blevet hævdet, at først 200 Aar efter den westphalske Fred, i 1848, var Tyskland helt kommet over Virkningerne af Trediveaarskrigen. Sikkert er det i alle Tilfælde, at Tysklands Folketal først da havde naaet det Indbyggerantal, som det havde, dengang da Katolikker og Lutheranere rejste sig til Kamp mod hinanden.

Det var dette Tyskland, Frederik Ahlefeldt paa sin lange Uddannelsesrejse som ganske ungt Menneske skulde lære at kende; han skulde faa at se, at var end Tyskland i materiel Henseende bragt til Afgrundens Rand, saa blomstrede det germanske Aandsliv saa rigt som nogensinde, det skulde hans Universitetsophold belære ham om.

I Sønderjylland, hvor Krigen i Stedet for 30 varede godt et Aar, var der Haab om, at Landet hurtigt kunde blive genopbygget, medens dette var udelukket for Tyskland, hvor man ved Krigens Udbrud i 1914 endnu kunde paapege enkelte Egne, hvor Virkningerne af Trediveaarskrigen ikke var forvundne. I det øvrige Danmark forbavsedes man over, saa hurtigt Sønderjylland rejste sig efter Krigen, navnlig var det vanskeligt at fatte, at de mange Huse i Byerne og de mange Gaarde paa Landet i Løbet af et Par Aar helt havde rejst sig af Ruinerne. Det var saa meget mere mærkeligt, som der i Krigens Løb i Haderslev Amt var afbrændt eller paa anden Maade ødelagt 400 Bøndergaarde, i Flensborg var en Tredjedel af Husene forvandlet til Grushobe, og Byens Indbyggerantal svundet til det halve; en Del af Beboerne laa under Mulde, bortreven af de mange Epidemier, som Krigen havde ført i sit Kølvan. I Rensborg Amt var 150 Gaarde ved Krigens Ophør forladt af deres Beboere, de vendte næsten alle tilbage, og lidt efter lidt kom adskiligt af det rørlige Gods, som man troede forsvundet, atter frem for Dagens Lys; op af dybe Grave i Haver og Marker og af Brønde blev mangan værdifuld Skat draget frem igen. Adskillige var det lykkedes at bringe i det mindste en Del af deres Værdisager til Øerne, blandt andet til Fyn; ogsaa disse Sager dukkede atter op. Endog rede Penge kom i stor Mængde frem igen, det fortaltes allerede et Par Aar efter Freden i Lybæk, at under Kieler Omslag var den tilfrosne Fjord »bedækket af Slæder fulde af Rigsdalere.« Selv om det turde være en stærk Overdrivelse, var det dog Udtryk for, hvor hurtigt Sønderjylland og dets driftige Befolkning var kommet over Krigens Virkninger. Dette gjaldt baade de højere og de lavere Klasser. For at betegne, hvor godt Adelen igen var kommet paa Fode, nævnede man i Samtiden, at Frederik Ahlefeldts senere Svigerfader, Grev Rantzau-Breitenburg, var saa flot kørende allerede et Par Aar efter Freden, at han paa sine Rejser benyttede Seksspand. Storkanslerens Fætter, Ditlev Ahlefeldt, erklærede ved Christian den Fjerdes Død, da endnu en Krig var gaaet hen over Landet, at »Christian den Fjerde efterlod Landet i Fred og i saa florent Tilstand, at Eftertiden ikke havde mere at haabe.« At hele Adelen i Sønderjylland ikke befandt sig i Velstand, kan dog ses af den Omstændighed, at der blev solgt en Del sønderjyske Godser til

den danske Regering; Godserne blev nedlagte og Jorden udparcelleret. Det ejendommeligste ved denne Handel var det, at den danske Stat her optraadte paa egen Haand uden om de styrende i Hertugdømmerne, og at Konge og Rigsraad fik Pengene til Købet gennem frivillige Gaver, som indkom ved et Møde af Stænderne i Kongeriget. Paa en Grund, som den danske Regering erhvervede ved Køb af et adeligt sønderjysk Gods, byggedes der en Fæstning, der naturligvis blev erklæret for at være kongerigsk.

De Dele af Sønderjylland, der havde lidt mindst under Krigen, var Marskegnene, der var ikke meget at røve for Tropperne, navnlig ikke paa de Steder, hvor det var lykkedes Landboerne at føre deres Kvæg bort til fredelige Steder; en Del af Ditmarskens Bønder havde saaledes drevet store Hjorde af Køer og Faar op til Nørrejylland, til Egne, som de ikke mente vare udsatte for Indkvartering, hverken af Venner eller Fjender. De Landboere, der vare flygtede ind til de befæstede Byer, vendte lidt efter lidt tilbage til Landet, men dog ikke saa hurtigt, som man skulde have ventet; en Del havde levet højt i de Byer, som Danmarks Forbundsfæller, Hollænderne, forsynede med Levnedsmidler, dette gjaldt særlig Glückstadt og Krempe. De flygtede Landboere havde, takket være Hollænderne, haft det saa godt, at mange af dem slet ikke vilde derfra; de havde vænnet sig til ingen Ting at bestille og at blive rigeligt ernærede uden at behøve at arbejde for Føden, nu fristede Tanken om at vende tilbage til de øde og udpinte Gaarde ikke synderligt, det blev derfor nødvendigt at anvende Magt og ligefrem slæbe adskillige tilbage til deres Hus og Hjem, hvorfra de senere ofte længtes tilbage til Ægyptens Kødgryder. De hollandske Generalstater havde først tilbudt at sende Hjælpetropper, men paa den udtrykkelige Betingelse, at Tropperne kun blev anvendt som Besætning i Helsingborg og paa Kronborg. Christian den Fjerde lugtede Lunten, han forstod, at vore Venner pønsede paa at sætte sig fast ved Øresundet, og derfor afslog han Tilbudet, men med diplomatisk Snilde fik han de hollandske Ydelser konverterede saaledes, at man i Stedet for fik Levnedsmidler, og disse bidrog ikke alene til, at det lykkedes at holde flere Fæstninger, men en Del af den nødlidende Befolkning blev forsynet ved Hjælp af de hollandske »Fetailer«. Glückstadt var ikke alene et Eldorado for de flygtende Landboere,

den skulde ogsaa blive det for andre; her blev straks efter Krigen dannet et Fristed for Jøderne, og samtidig viste Christian den Fjerde sine gamle Forbundsfæller den Opmærksomhed at give Calvinister af hollandsk Oprindelse Lov til at slaa sig ned i Staden, andre Calvinister blev Adgangen derimod forment. Noget stod dette i Forbindelse med Christian den Fjerdes Lyst til at gaa Hertugen af Gottorp i Bedene, dels bar han stadig Nag til Hertugen paa Grund af dennes Forhold under Krigen, dels saa han med Misundelse paa den Vindskibelighed, der udvikledes i flere af Hertugens Købstæder, navnlig i Frederiksstad; Christian den Fjerde mente nemlig, at de nederlandske Calvinister skulde bidrage til at ophjælpe Næringslivet. Foruden det alt nævnte havde Christian den Fjerde en fantastisk Plan om Oprettelse af et stort Handelskompagni i Glückstadt, der herigennem skulde komme i Forbindelse med saa fjerne Egne som Indien.

Lige saa slemt som Plyndringerne var de mange Sygdomme, som de fremmede Tropper havde slæbt med ind i Landet; værst var det med Pesten, der ramte saavel Mennesker som Dyr. De store Masser af Skøger, der fulgte med de fremmede Tropper, bragte farlige Sygdomme til Sønderjylland, blandt andet den saakaldte Marsksyge, en Slags Hudsygdom, der endnu kendes baade i Sønderjylland og Holsten. Lignende Sygdomme udbredtes ogsaa gennem de Kvinder, der var blevne forførte eller voldtagne af de fremmede Soldater.

Meget vanskeligt at bøde paa, var de sønderjyske Skoves Ødelæggelse. Sønderjylland havde oprindelig været et meget skovrigt Land, der besad mange smukke Ege- og Bøgeskove; Ærø, der dengang hørte til Sønderjylland og som i vore Dage saa godt som er blottet for Træer, var saaledes tæt bevokset med Skove i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Men Herligheden skulde snart faa en Ende; det gik i Sønder- som i Nørrejylland, Befolkningen formelig rasede mod Skovene, og alle Kongernes Bestræbelser for at faa Befolkningen til at gaa skaansommere frem med Hugsterne, vare saa temmelig forgæves. Trediveaarskrigens Ødelæggelser af Skovene dannede en Fortsættelse af tidligere Mishandlinger. I den Henseende var Adel og Bondestand lige gode eller rettere lige gale. De adelige Godsejere forhuggede deres store smukke Skove, dels

for at skaffe sig mange Penge ved Salg af Trækul til Udlandet, dels for at forvandle det frugtbare Skovareal til Kornmarker. Bønderne, særlig de i Haderslev Amt, gik ligesaa uskaansomt frem mod de store Skovstrækninger, der var udlagt til Fællesejendom og deraf følgende Fællesdrift. Det var paa en Maade mere fristende for Bønderne end for Herremændene at udnytte Skovene til Overmaal; som Følge af, at Skovene var Fælleseje havde Bønderne ikke den samme Følelse overfor Skovene som overfor Agerjorden, og den ene Bonde undte ikke den anden at faa mere ud af Fællesskoven, end han selv fik, derfor huggede man løs for at ærgre sin Nabo. De sønderjyske Skove fik deres værste Knæk under Trediveaarskrigen, og ingen tænkte efter Fredslutningen paa at bøde paa Skaden.

En Fordel havde Begrænsningen af Skovene, idet en af Landboernes værste Fjender, Ulven, derved ogsaa begrænsedes. Ulven havde tidligere hærget slemt over hele Sønderjylland. Ved Trediveaarskrigen kom der mange Ulve igen, da man ikke længere havde Lejlighed til at forfølge dem; særlig berygtet var Egnen omkring Frederik Ahlefeldts Svigerfaders Slot Breitenburg, hvor det formelig vrimlede med Ulve de første Aar efter Freden i Lybæk. Samtidig med Udryddelsen af Skovene kom Udtørringen af mange sønderjyske Søer, og Vildt og Ferskvandsfisk, særlig Karper, der før havde haft megen Betydning for Landsdelen som Fødemidler, svandt mere og mere ind. Ved Frederik Ahlefeldts Hjem var det forholdsvis gaet mindre ud over Skove og Søer før og efter Krigen end andre Steder i Sønderjylland.

Den Del af det danske Monarki, der laa uden for Hertugdømmerne, kom lige saa let som disse over Krigen, skønt den havde slaaet svære Saar, idet Danmark var det af alle de i Trediveaarskrigen deltagende Lande, der næst efter Tyskland havde lidt mest under Begivenhederne. Selve Nørrejylland havde maattet udstaa nøjagtig saa store Lidelser som Sønderjylland, og Landet Norden for Kongeaaen saa i 1629 ganske ud som det Sønden for Aaen, navnlig havde de nørrejske Skove lidt overordentligt meget. I Nørrejylland var ligesom i Hertugdømmerne mange Epidemier fulgt i Krigens Kølvand, og her som der vare Kønssygdommene bleven meget udbredte; de af Krigen fremkaldte moralske Brøst,

Foragt for Menneskeliv, Mangel paa Respekt for Begreberne mit og dit, Drikfældighed, Raahed, Udsvævelser af enhver Art mødte man allevegne paa de tidligere Krigsskuepladser, og det skulde vare længe, inden Sporene fortog sig. Men fælles for hele Monarkiet var Pengemangelen, Landet var i Bund og Grund fattigt. Paa Adelen Hænder var der dog endnu samlet nogle Penge, saaledes var Frederik Ahlefeldt endnu en velhavende Mand, da han efter Freden i Lybæk vendte tilbage til sit hærgede Søgaard for at tage fat paa Genoprejsningsarbejdet, og meget hurtigt optoges paany den gamle Levemaade paa Søgaard saa vel som paa de andre sønderjyske Herregaarde. Snarere kunde man sige, at Livet til Trods for Statens Fattigdom blev levet flottere og rigere hos Adelen, end inden Ulykkerne væltede ind over Rigerne. Her gik Christian den Fjerde paa lidet heldig Maade i Spidsen og paavirkede i en særlig Grad Livet blandt Hertugdømmernes Adel, idet han den første Tid efter Krigens Afslutning opslog sin Residens i Holsten. Kongen var efter Krigen mere og mere henfaldet til Vellevned og Vin, Kvinder, der altid havde haft en stor Tiltrækningskraft for ham, lokkede ham nu mere end nogensinde. Med sin kæmpestærke Konstitution kunde Christian den Fjerde taale det uordentlige Liv, han førte og naa at blive en gammel Mand; andre, der fulgte hans Eksempel, ramte en tidlig Død eller de Lidelser, som Tidens fremherskende Sygdomme, Gigt og Nyresten, forvoldte dem. Man forbavses over de Skildringer af Overdaadighed og Pragt, som møder en i Beretningerne om Datidens Liv paa Herregaardene, og har vanskeligt ved at forstaa, hvorledes det kan rime sammen med Efterkrigstidens Fattigdom og Elendighed. Jævnside med Overdaadigheden i Mad og Drikke gik Pragten i Klædedragt, baade Mænd og Kvinder klædte sig i Silke og Fløjl, og store Summer blev givet ud til Guldsmykker og Juveler; et typisk Eksempel paa, hvad de Store i en fattig Tid kunde tillade sig, ser vi den Dag i Dag paa Rosenborg i Christian den Fjerdes af Juveler formelig oversaaede Sadel.

Endnu mere forbavsende er det, at der i en forarmet Periode blev Raad til saa meget Byggeri, baade Kongen og Adelen byggede løs; i Nærheden af Frederik Ahlefeldts Hjem rejste Glücksborg sine Mure, og her holdt Christian den Fjerde mest af at opholde sig,

naar han gæstede Sønderjylland. Dette Byggeri gav Adelen Blod paa Tanden, og baade Frederik Ahlefeldts egen Slægt og den Slægt, som han senere skulde gifte sig ind i. Rantzauerne, hengav sig til meget Byggeri.

Naar Christian den Fjerde efter Krigen mere og mere henfaldt til Drik, har det vist ikke alene sin Aarsag i Kongens oprindelige Smag for denne Nydelse, men maa ogsaa søges i en Trang til Bedøvelse. Kongens Sind var blevet forbitret og pirreligt ved de Ulykker, Krigen havde bragt hans Land; de idelige Ærgrelser, som hans Ægteskab med Kirstine Munk og hans øvrige Familieforhold skabte ham, bidrog ogsaa til at formørke hans Sind, derfor søgte han Glemsel i de stærke Drikke.

Naar Christian den Fjerde gik i Spidsen for den Bevægelse, der bredte sig inden for Adelen med Fester og anden Luksus, var det i nogen Maade at føre tilbage til den Omstændighed, at Kongen for enhver Pris vilde hævde, at han og hans Rige var gaaet ud af Tredivaarskrigen som Sejrherre efter et med den største Bravour og Glans gennemført Felttog; det officielle Liv ved Hoffet og paa Adelenes Borge var præget af den imaginære Sejr, Landet skulde genlyde af festlig Bægerklang og alskens Lystighed. Alt som Kongen blev ældre og mere og mere kirkelig, havde den Tanke ogsaa sat sig fast hos ham, at han gennem sin Deltagelse i Tredivaarskrigen havde gavnnet Lutheranismens Sag højligt. Baade »Sejren« og dens gode Resultater for den protestantiske Kirkes Sag var i lige høj Grad Indbildning; Sandheden var den, at Danmark ved et enestaaende Held var sluppet saa godt som helskindet fra den mislykkede Krig, helt og holdent uden Tab af Provinser, og, hvad der var i højeste Grad af Vigtighed, uden at skulle betale en eneste Skilling i Krigsomkostninger til Sejrherren, den tysk-romerske Kejser. Set under denne Synsvinkel kunde Udgangen af Krigen nok betragtes som en Sejr for Danmark; men det var dog næppe saaledes, Christian den Fjerde forstod det, da han med Bram og Brask lod prente en Medaille, der skulde minde om hans Sejr i Krigen.

Naar det som her nævnt var Trang til at bedøve sig, der drev Christian den Fjerde til Drikkelag, noget der efterhaanden blev til en Vane for ham, var det af en anden Grund, at Frederik Ahlefeldts Kolleger indenfor Hertugdømmernes Adel hengav sig til lig-

nende Vidtløftigheder: Man ønskede at følge Eksemplet fra oven, Adelens gamle Trang til at hamle op med Landets Konge gjorde sig atter gældende, man satte en Ære i at kunne tømme saa mange Bægre Vin og saa mange Krus Øl som muligt, og de af Kongen lancerede Udtryk som »en ærlig Rus« og »at en Rus skæmmer ingen Mand« blev gængse mellem Adelens Medlemmer; vi hører saaledes Storkanslerens Fætter Ditlev Ahlefeldt med en formelig Andagt tale om Vinen og Vinens Virkninger. Krigsaarenes Spægelse har antagelig medført en øget Appetit paa Livets Goder, man vilde nu i dobbelt Maal nyde det, man havde maattet give Afkald paa under de alvorlige Tider. Ogsaa Damerne hyldede Bacchus; vi ser saaledes Priorinden for det adelige Frøkenkloster i Itzeho klage over, at Konventualinderne drikke sig fulde i Brændevin under Besøg i Omegnens Landsbykroer. Iøvrigt søgte man netop i de adelige Frøkenklostre som Preetz, Slesvig og Itzeho at holde igen overfor Tidens Hang til Velleved og Luksus, og de respektive Priorinder søgte at overtale deres Klosterdamer til ikke at iføre sig Dragter med alt for skrigende Farver og ikke bære for mange Smykker.

Forlystelsessygen og Luksusen ved Hoffet og blandt Adelen havde blandt andet den Virkning, at den skabte Misundelse indenfor Borgerstanden, der ikke havde Raad til at leve Livet under de samme Former. En adskillig ædlere Bevæggrund til Borgernes Misundelse overfor de Privilegerede i Samfundet var den, at Kongefamilien og Adelens Medlemmer vare saa temmelig ene om Midlerne til at kunne skaffe sig Delagtighed i Tidens Dannelse. Vi ser her noget, der peger i Retning af den store Omvæltning, der skulde finde Sted 30 Aar senere, da Danmark under forholdsvis fredelige Former skulde foregribe det, som Frankrig maatte realisere gennem Strømme af Blod, nemlig Borgerstandens Ligestillethed med de privilegerede Stænder, en Bevægelse, der greb saa stærkt ind i Frederik Ahlefeldts Liv. Ved denne Lejlighed var det mere de ledende Mænd i Købstæderne, der traadte frem med deres Standsfællers Krav, medens det i 1660 var Københavns Borgere, der tog téten.

Forholdene var noget anderledes i Hertugdømmerne; her holdt Adel og Borgerstand sammen, det at Landstænderne havde en

mere demokratisk S sammensætning end det aristokratiske danske Rigsraad havde bidraget til at svejse Borgerstand og Adel sammen. De fredelige Forhold viste sig ogsaa, naar de sønderjyske og holstenske Stænder sammenkaldte Landdagene; Forhandlingerne paa disse gik med en beundringsværdig Hurtighed fra Haanden, blot sinkedes man til Tider ved Statholdernes Krav om, at Forhandlingsproget skulde være højtysk, idet adskillige Talere foretrak at udtale sig paa plattysk. Ellers skulde man synes, der var nok at strides om, for Stænderne havde ligesom det danske Rigsraad, Skattebevillingsret, og Christian den Fjerde maatte navnlig under sine Krige ofte ty til Stænderne for at faa Penge og for at skaffe sig Tropper.

Ogsaa fra Bondestandens Side kom der Klager til Orde. Christian den Fjerde vilde gerne imødekomme tredje og fjerde Stands Ønsker, og navnlig ved Skattelettelser lykkedes det ham i Forening med Rigsraadet at berolige Borgerstanden, derimod strandede hans Bestræbelser for at gøre noget for Bondestanden: Kongen foresatte sig at søge Vornedskabet i Kongeriget og Livegenskabet i Sønderjylland ophævet, og han forhandlede uden om Rigsraadet med Adelen rundt omkring i Landet om denne Sag og mødte gennemgaaende Velvilje for Tanken. Det hele trak imidlertid i Langdrag og løb tilsidst ud i Sandet, idet man frygtede for en Bortvandring af Bønderne og deraf fremkommende Umulighed af at faa Hovedgaarde og Bøndergaarde forsvarligt dyrkede. Det var navnlig Kongen, der nærrede denne Frygt; han havde gennem Krongodserne en meget betydelig Del af Landets Jord i sin Besiddelse og han ængstedes ved Tanken om, at hans Indtægter, der for en stor Del kom fra Godserne, skulde gaa ned, naar Vornedskabet ophævedes, og der ikke kunde skaffes Arbejdskraft. Kongens Tanker vare desuden optagne af meget andet, særlig af Forbedringen af Militærvæsenet, der i høj Grad havde svigtet under Trediveaarskrigen. Her lykkedes det Christian den Fjerde at blive enig med Adelen, der straks efter Krigen gik ind paa at give Regeringen Ret til at udskrive Soldater mellem Bønderne paa Adelsgodserne. Af de saaledes udskrevne Soldater i Forbindelse med Krongodsernes Bønderkarle skulde der dannes en Landmilit. Ordningen af Landets Forsvar var i særlig Grad af Vigtighed for den Landsdel, hvor-

til Frederik Ahlefeldt hørte, thi mod Syd rasede Trediveaarskrigen endnu med uformindsket Kraft og sendte sine Dønninger ind over Hertugdømmerne. Her levede man i en vis Forstand som paa en Vulkan. en ny Krig kunde, hvad Dag det skulde være, bryde ind over Landsdelen syd fra; ikke mindst kunde det tænkes, at Arvefjenden Sverig vilde sende Tropper mod Nord til Angreb, blandt andet for at straffe Danmark, fordi det ikke havde villet gøre fælles Sag med Gustav Adolph mod Katolikerne. Vilde man opnaa Sikkerhed mod et uformodet fjendtligt Overfald, var det ikke nok, at man havde Landmilitzen. Som Suplement til Landmilitzen blev der derfor oprettet en staaende Hær af Hvervede. Det blev en dyr Historie for Landet, der hidtil kun i Krigstid havde haft hvervede Tropper, der blev anskaffet for Tilfældet. Nu blev denne Landeplage ogsaa i Fredstid en Del af det daglige Liv, og særlig følte Plagen i Hertugdømmerne, hvor en stor Part af de hvervede Tropper blev garnisonerede tillige med en Del af den danske Landmilitz. Men Regeringen ansaa det for nødvendigt, da det var her, det mulige fjendtlige Indfald kunde ventes. De raa Landsknægtes Nærværelse satte meget ondt Blod i Frederik Ahlefeldts Hjemstavn, baade paa Grund af Ubehageligheden ved at have dem i Landet og paa Grund af de Penge, det kostede, og som til dels maatte ind gennem nye Skatter. Vreden over disse Forhold kom til at hvile lige saa meget paa Hertugen af Gottorp, der samtidig havde ordnet sit Militær-væsen paa samme Maade.

De Udgifter, som anvendtes til Landets Forsvar, havde man vel nok i Længden fundet sig i uden alt for højlyd Knurren; men mere ondt Blod satte Christian den Fjerdes urimelige Ødselhed til sit personlige Forbrug og til Underhold af hans mange baade ægte og uægte Børn og til hans Elskerinder, af hvilke Vibeke Kruse, et af alle foragtet Fruentimmer, der havde været Tjenestepige hos Kongens fraskilte Gemalinde, var den mest griske. Set paa Baggrund af den store Fattigdom og de alvorlige Tider, var denne Ødselhed unægtelig ogsaa forargelig. For at skaffe flere Penge greb Kongen til det gamle prøvede Middel at paalægge Forbrugsafgifter og Indførselstold paa almindeligt brugte Varer. Kongen, der skulde have Rigsraadets Samtykke til Paalæggelsen af direkte Skatter, kunde nemlig personligt fastsætte indirekte Skatter. Hvad der gjorde

Sagen værre, var, at man snart ikke nøjedes med Told paa Varer, som indførtes fra Udlandet, Pengenøden medførte, at der ogsaa krævedes Afgifter af den Mellemandel, der blev drevet i selve Landet. Øresundstolden, der efterhaanden blev skruet op til fantastiske Højder, og som Christian den Fjerde betragtede som et kongeligt Regale, blev under disse Forhold af stor Betydning. Hertugen af Holsten-Gottorp, der ligesom Christian den Fjerde var i stor Finansnød, enedes med Kongen om Formen for Toldafgifterne i Slesvig og Holsten, og takket være Samarbejdet mellem de tvende, blev de offentlige Byrder endnu føleligere i Hertugdømmerne end i det egentlige Danmark; meget ilde set var saaledes en Transit-told paa Landbrugsprodukter, der kom til at spille en særlig Rolle for de vigtige Handelsbyer langs med Elben. Det Middel, hvortil Christian den Fjerde greb som ultima ratio, Pantsættelsen af Kron-godserne, skulde blive af allerstørste Betydning for Frederik Ahlefeldt og langtfra til hans Skade, saaledes som vi paa et senere Tids-punkt vil høre nærmere om.

Naar det overhovedet var muligt for Regeringen at paalægge Landet Skatter, der ikke tilnærmelsesvis havde været kendt i et saadant Omfang før, hverken for de direktes eller de indirektes vedkommende, laa det i den store Prisstigning paa danske Landbrugsprodukter, der var begyndt i Midten af det sekstende Aarhundrede og som holdt sig lige til Christian den Fjerdes Død, da Prisstigningen kulminerede. Priserne paa Korn og Kvæg steg under Christian den Fjerdes Regering til det tredobbelte, hvilket i en særlig Grad kom Adelen og Bondestanden til Gode; disse to Stænder vare da ogsaa de bedste Beskatningsobjekter. Borgerstanden tjente naturligvis ogsaa rundeligt ved de opgaende Priser, men den forstod bedre end de to andre Stænder at undslaa sig fra de direkte Skatter.

Naar vi ovenfor have sagt, at Frederik Ahlefeldts Kolleger indenfor Sønderjyllands og Holstens Adel hurtig og let kom paa Fode efter Freden i Lybæk, have vi et Bevis herpaa i den Omstændighed, at der af Hertugdømmernes Adel blev laant Kongen store Summer. Blandt disse Laangivere var Frederik Ahlefeldts senere Svigerfader, Grev Rantzau-Breitenburg. Det viste sig, at Sønderjyllands og Holstens Adel enten var langt mere velhavende end

Kongeriget, eller ogsaa mere offervillig overfor Kongen, eller maa-
ske begge Dele i Forening, for det var for den allerstørste Del Hertug-
tugdømmernes Adel, der kom Christian den Fjerde til Hjælp i
hans Nød. At Sønderjyllands og Holstens Adel havde en mere
grundmuret Velstand, er imidlertid utvivlsomt, for medens den
danske Adel i Christian den Fjerdes Tid begyndte sin økonomiske
Nedgang, der skulde fortsættes under Frederik den Tredje og
stærkt nærme sig Armod, bevarede Hertugdømmernes Adel sin
økonomiske Stilling gennem alle de onde Aar. Naar den slesvigske
og holstenske Adel kunde bevare sin Position under Enevælden
og stadig nyde godt af Kongernes Yndest, laa det ikke alene i Kon-
gernes Had til den danske Adel, men i Hertugdømmernes Adels
økonomiske Standard. Naar her tales om den sønderjyske Adel,
gælder dette i særlig Grad den sydslesvigske, idet Frederik den
Anden ved Køb og Mageskifte havde erhvervet en meget betydelig
Del af den nordslesvigske Jord og deraf oprettet Krongodser. De
danske Kongers Forkærlighed for Hertugdømmerne holdt sig i de
kommende Generationer; det gav sig ogsaa Udtryk i, at Kongerne
gerne opholdt sig i Slesvig og Holsten. I Hertugdømmerne var
man tilbøjelig til at tilskrive Kongernes slet dulgte Forkærlighed
for denne Del af Monarkiet det Faktum, at Kongen betragtede sig
som Arvefyrste over den kongerigske Del af Hertugdømmerne.
Men da den samme Opfattelse ogsaa gjaldt Norge, er det ikke sand-
synligt, at vi her have Nøglen til Gaaden, for Norge var saa sandt
ikke de danske Kongers Kælebarn. Christian den Fjerde havde
den Opfattelse, at Arveretten til Hertugdømmerne inden for den
oldenborgske Æt var fastslaaet statsretligt ved Landstændernes
Erklæring paa Landsmødet i 1616.

I de Kredse, der stod Familien paa Søgaard nær, var Christian
den Fjerde meget afholdt til Trods for Skattetrykket og Indkvar-
teringsbyrderne. Her saa man med mindre Misfornøjelse end i det
egentlige Danmark paa den Tilbøjelighed, der mere og mere greb
de danske Konger og som begyndte med Christian den Fjerde, at
indkalde Tyskere til Landets største Embeder. Man var i Hertug-
dømmerne vænnet til det fra det gottorpske Hof og fra de smaa
sønderborgske Hoffer, hvor man ofte forskrev Medlemmerne af

Hofpersonalerne langvejs fra. At Christian den Fjerde paa mange Maader favoriserede holstenske Adelige, kunde ikke krænke disses Kolleger i Sønderjylland, der følte sig solidariske med dem og som ogsaa paa mange Maader favoriseredes af Christian den Fjerde. Kongen optraadte med større Ligefremhed og Fortrolighed overfor begge Hertugdømmernes Adel end overfor den danske; han yndede at deltage i Drikkegilder sammen med Godsejerne dernede og indlod sig under Gilderne i Diskussion om de forskellige Emner, som den mangesidige Konge var inde i. At man ved disse Sviregilder gerne kom ind paa teologiske Materier, kan synes underligt, men Spørgsmaal af denne Art interesserede Kongen. Han drøftede ogsaa paa en friere Maade Statens Sager med Junkerne i Hertugdømmerne end med dem i Kongeriget; han var da ogsaa mere overbærende overfor hine end overfor disse, han tillod saaledes adskillige Mésalliancer. Paa det Punkt var man i det hele taget mindre stræng end i Kongeriget; ogsaa dette hang noget sammen med Forholdene i Gottorp, hvor Hertugerne stærkt favoriserede de borgerlige paa Adelen's Bekostning de fleste gottorpske højere Embedsmænd, fra Kansleren og nedefter, vare saaledes borgerlige.

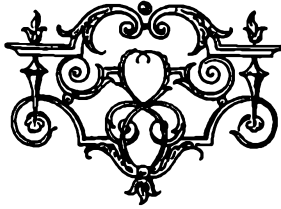
Ved at gøre sin Søn til Statholder i Hertugdømmerne, markerede Christian den Fjerde bestemt sin Forkærlighed for denne Del af sit Rige, og Frederik Ahlefeldts Kolleger indenfor Adelen saa med venlige Øjne paa Statholderen, skønt de tidligere danske Konger altid havde valgt Statholdere, der hørte til Hertugdømmernes Adel. Ved Hjælp af en Søn i Statholderposten kunde Christian den Fjerde sætte sig ud over Landstændernes og de til Tider sammentrædende Landdages Bestemmelser, medens han i Kongeriget altid stødte paa Modstand fra Rigsraadets Side, naar han vilde gaa udenfor de Grænser, som Haandfæstningen satte ham. Forfatningen krævede, at Kongen maatte »intet mærkeligt Ærinde foretage og fulddrage uden meste Delen af Rigsraadets Fuldbord og Tilalelse.« Hertugdømmernes Landstænder var iøvrigt adskilligt lettere at komme ud af det med for Christian den Fjerde end Rigsraadet; de sønderjyske og holstenske Raader vare langt mindre ømme over deres Magt og Indflydelse end de kongerigske; under

Christian den Fjerde viste der sig Ligeegyldighed overfor egen Indflydelse, idet Stænderne sjældent traadte sammen og endnu sjældnere indkaldte Landdage. Den eneste af Hertugdømmernes Adelsslægter, der arbejdede paa at bevare Landstændernes Eksistens, var den Slægt, som Frederik Ahlefeldt skulde blive gift ind i, Rantzauerne, og Rantzauernes Arbejde for at bevare Landstænderne bundede endda for en Del i Lysten til at bevare Magten for deres egen Slægt og den Slægt, der stod dem nærmest, Ahlefeldterne. Vi skal senere omtale Frederik Ahlefeldts Stilling til hele denne Sag.

Under Frederik den Anden havde Forholdet mellem Kongen og Hertugdømmernes Stænder været det allerbedste, i nogen Grad takket være den nøje Tilknytning mellem Frederik den Anden og den saa indflydelsesrige Slægt Rantzau. At de tidligere oldenborgske Konger ikke havde taget synderlig Hensyn til Landstænderne, viser den Omstændighed, at Kongerne betragtede og behandlede Hertugdømmerne som en Slags Privatejendom, der blev udstykket i større eller mindre Dele til Kongernes yngre Sønner, skønt det netop paahvilede Stænderne at vaage over, at Hertugdømmerne ikke blev et Offer for Familiepolitikken. Man blev dog ængstelig, da man erfarede de Planer, som Christian den Fjerdens Moder nærede til Fordel for sine yngre Sønner, og som, ifald de vare blevne realiserede, vilde have betydet en total Sønderlemmelse af Hertugdømmerne. Fælles Uvilje mod den entreprenante Enkedronning bragte for en Gangs Skyld det danske Rigsraad og Stænderne i Hertugdømmerne sammen. Man blev endog enig om at søge at indskrænke Hertugen af Gottorps Magt indenfor de Dele af Sønderjylland og Holsten, der hørte ind under ham og den danske Konge i Forening, de saakaldte Fællesdele. Meningen var at trykke det gottorpske Hus ned paa det samme Niveau som Medlemmerne af de sønderborgske Sidelinjer af Kongehuset indtog, idet disse vare det, man kaldte »afdelte Fyrster«, i Virkeligheden ikke andet end en Slags fornemmere Godsejere. Det holsten-gottorpske Hus havde dog for mægtige Beskyttere, til at Tanken kunde realiseres. Slægten skulde stige i Magt og Indflydelse og blive kaldet til at bestige Ruslands og Sverigs Troner.

Man skulde synes, det var et meget virkningsfuldt Privilegium, Stænderne opgav, da de gav Afkald paa Valgretten og i Stedet for anerkendte jus primogeniturae; men Stænderne var i Virkeligheden bleven kede af de mange Bryderier, som Valget af en ny Hertug af Slesvig og Holsten medførte, det var besværligt at enes om en af de mange Kandidater inden for de forskellige Linjer af det oldenborgske Hus, og man var bleven klar over, at man ved at hævde Førstefødselsretten ogsaa modarbejdede de danske Kongers usalige Tilbøjelighed til at udparcellere Sønderjylland og Holsten til de yngre Sønner. Hvad der gjorde Valget af en ny Hertug vanskeligere endnu, end det paa Forhaand var, var det, at den tyskromerske Kejsers vilde gøre sin Indflydelse gældende med Hénsyn til Holsten, medens han ikke havde noget at gøre med hvem der skulde være Hertug af Sønderjylland, og Holsten og Sønderjylland skulde følges ad, derom var alle enige. Dertil kom ogsaa den Omstændighed, at den meget energiske Hertug Johan Adolph af Gottorp allerede i 1608 paa egen Haand havde erklæret, at Førstefødselsretten skulde herske inden for hans Hus; Hertugen havde været saa forsynlig paa Forhaand at sikre sig den tyske Kejsers Billigelse af dette Skridt. Hverken de holstenske eller de sønderjyske Stænders Raader gjorde Modstand, og Christian den Fjerde lod Sagen have sit Forløb. Dette Skridt fra gottorpsk Side blev ikke alene af Betydning for den kongerigske Del af Hertugdømmerne, men det afstivede ogsaa Oldenborgernes Krav paa Arvekongedømmets Indførelse i selve Danmark. Men Arverettens Indførelse fik nogle højst besynderlige Følger; Frederik den Tredje, Johan Adolphs ældste Søn, gled ved sin Faders Død ikke alene ind i Stillingen som regerende Hertug af Gottorp, men erklærede samtidig, at han ved Arv fra Faderen havde Ret til Deltagelse i Ledelsen af Hertugdømmernes Fællesanliggender, noget Christian den Fjerde kun havde opnaaet ved Stændernes Valg. Christian den Fjerde saa med venlige Øjne paa denne Tingenes Udvikling; anderledes det danske Rigsraad, der saa det hele glide hen mod Arvekongedømmet og den dermed følgende Svækkelse af Raadets Magt, men der var intel andet at stille op end at lægge Hænderne i Skødet og se til. Her som paa saa mange andre Punkter gav Slægten Rantzau Tonen

an; Rantzauerne var allerede det, man med et mere moderne Udtryk kalder Helstatsmænd. Rantzauernes Holdning som Helstatsmænd viste sig gennem deres Vedhængen ved de danske Konger, ved deres Køb af Godser i Kongeriget og ved hyppige planmæssige Ægteskaber med Danske.

UDENLANDSREJSEN

DA FREDERIK AHLEFELDT med sin Familie vendte tilbage til Hjemmet, var hans Søn endnu en Dreng, hvis Opdragelse først skulde begynde, selv om Livets Tilskikkelser havde givet ham en Udvikling, der var udover hans Alder.

Frederik Ahlefeldts Fader blev Familiens Tradition tro, naar han bestræbte sig for at give sin Søn en god boglig Opdragelse. Det var Skik, at Familiens unge Mennesker efter at have været undervist i Hjemmet af en Huslærer blev sendt til et eller andet kendt Universitet i Udlandet, ofte under den tidligere Huslærers Førerskab. Inden for Familien Ahlefeldt havde man en ganske særlig Tillid til den Dannelse, der kunde erhverves ved en hollandsk Højskole, det var for saa vidt mindre mærkeligt, i Betragtning af den nøje Tilknnytning, der paa mange Maader herskede mellem den danske og den nederlandske Stat, ikke mindst i politisk Henseende. Særlig i Hertugdømmerne, hvor saa mange Hollændere opholdt sig paa længere eller kortere Besøg, var det rimeligt, at man følte sig tilskyndet til at sende sine Sønner til Holland. Det var derfor ikke underligt, at da Frederik Ahlefeldt for sin Uddannelses Skyld blev sendt til Udlandet, at han saa ogsaa skulde studere ved Universitetet i Leyden, hvor atten unge Medlemmer af hans Familie i Løbet af hans Liv studerede. Denne Udenlandsrejse har sikkert ikke været billig; vi har i saa Henseende en Maalestok fra den unge Ditlev Rantzaus Studiefærd til tyske og hollandske Universiteter, den kostede hans Fader den nette Sum af 10.000 Rigsdaler. Paa sin Studierejse ledsagedes Frederik Ahlefeldt af den unge Didrik Blome fra Seedorf, han var ikke

•

just egnet til at dæmpe paa sin Rejsefælles Hidsighed, da han selv var meget løs paa Haanden.

Frederik Ahlefeldt havde givet sin Søn en Kammertjener med paa Rejsen: han skulde blive sin Herre til megen Nytte, saaledes som vi ville faa det at se.

Bemeldte Kammertjener hed Jakob Petersen og skulde faa en glimrende Løbebane, hvad der ikke var saa sjældent i hine Tider. hvor Kammertjeneren ofte tillige var sit Herskabs fortrolige, selv om det ikke hørte til Dagens Orden, at han, saaledes som det skulde overgaa Jakob Petersen, endte med at blive Diplomat og Baron. Efter at have fulgt Frederik Ahlefeldt gennem den 8 Aar lange »peregrination« gennem Europas Lande, blev Jakob Petersen ansat ved Hoffet i København og paa Frederik Ahlefeldts Anbefaling Kammertjener hos Sophie Amalie. I denne Egenskab gjorde Jakob Petersen, der oprindeligt var en Bondekarl fra den sydvestlige Del af Sønderjylland, sig paa forskellige Omraader nyttig for Dronningen, han forstod saaledes at skaffe Hoffet Penge og blev endog benyttet til diplomatiske Sendelser. At Jakob Petersens Position inden for Kongehuset gav Anledning til Sladder, kan ikke undre; man vilde saaledes vide, at han var den noget erotiske Dronnings Elsker; den Omstændighed, at han tillige var Frederik den Tredjes Yndling, kunde ikke svække den Tillid, man fæstede til Rygtet. Som Belønning for hans Tjenester skænkede Frederik den Tredje Jakob Petersen Charlottenlund Skov med den dertil knyttede Forudsætning, at der i denne Lystskov skulde oprettes et Traktørsted. Charlottenlund blev fra den Tid at regne et meget yndet Udflugtsted for Københavnerne og skulde gennem Aarhundreder vedblive at være det; for Jakob Petersen betød Gaven en klækkelig Aarsindtægt. Frederik Ahlefeldt, der var kommet til at holde meget af sin Kammertjener under deres fælles Udenlandsfærd, støttede af al sin Evne Jakob Petersen og hindrede, at misundelige Mennesker gjorde Afbræk i hans gode Karrière. Men da Ahlefeldt forlod København for at drage til Hertugdømmerne som Statholder, fik Fjenderne Overtaget, og Jakob Petersen drog ud af Landet for at søge sin Lykke andet Steds. Det blev almindelig antaget, at Gabel, der nu var Dagens Mand og gerne vilde ærgre Dronningen, stod bag ved de Intriger, der bragte den tidligere

Kammertjener til Fald. Men den meget energiske Dronning svigtede ikke sin Yndling, der fandt et Tilflugtsted hos hendes Slægt i Tyskland. Sophie Amalies Broder, Hertugen af Lyneborg, sendte Jakob Petersen som en Slags Gesandt til Nederlandene, hvor det hurtigt lykkedes den danske Æventyrer at vinde fast Fod. Hvad der særlig bidrog hertil, var et meget fordelagtigt Giftermaal med en Dame af den hollandske Slægt Bicher. Atter her skimter man Frederik Ahlefeldts Indflydelse, idet Katrine Bichers første Mand havde staaet Storkansleren meget nær; det var Christian Testmann, der som Sekretær i det tyske Kancelli havde været adjungeret Frederik Ahlefeldt under dennes diplomatiske Sendelse til London 1660. Som Kammersekretær hos Frederik den Tredje afgav han en Indstilling til Kongen angaaende en Stænderforfatning; Ideerne til denne Indstilling var ham meddelte af Frederik Ahlefeldt.

Jakob Petersen erhvervede Jordegods i Holland og blev gjort til Baron. Efter Christian den Femtes Regeringstiltrædelse blev Jakob Petersen rehabiliteret i Danmark, efter al Sandsynlighed takket være Frederik Ahlefeldts Indflydelse. Han nød ogsaa godt af Grif-fenfelds Protektion, ligesom Sophie Amalie indtil sin Død bevarede ham sin Gunst, Enkedronningen var vedholdende i Venskab som i Had.

Det første Sted, hvor Frederik Ahlefeldt drog hen, var til Jena, hvis Universitet allerede dengang var et af Tysklands anseeligste: det var oprettet lige Hundrede Aar før Frederik Ahlefeldt begyndte sine Studier ved det.

Der studerede paa Frederik Ahlefeldts Tid 700 unge Mennesker ved Jena Universitetet; de vare komne ikke alene fra de forskellige Egne af Tyskland, men saa langt borte fra som fra Kurland: helt nede fra Triest stammede en af Frederik Ahlefeldts Studiefæller. Studenterne vare meget stolte over at høre til Jenas berømmelige Universitet; de satte deres Præg paa Byen og gav i Forbindelse med Professorerne Tonen an, optraadte ogsaa til Tider med en Overlegenhed, der nok kunde støde Byens almindelige Borgere. Særlig smigrende for Jenas Ry var det, at ogsaa ældre bekendte Mænd sad ved Lærernes Fødder.

Universitetet havde sin egen Styrelse og sin egen Jurisdiktion og holdt meget paa sin Uafhængighed. Men det var fattigt, skønt

ikke mindre end fem af de thüringske Fyrstendømmer ejede det i Forening, derfor var de mange Udlændinge en formelig Guldgrube for det. Professorerne skulde leve af, hvad Studenterne frivilligt betalte dem, og havde en Professor mange Tilhørere ved sine Forelæsninger, var der en større Chance for en god Indtægt, selv om ikke alle de tilstedeværende i Auditoriet betalte; det var ofte langt fra Tilfældet. Betalingen blev gerne erlagt Kvartalsvis, men ved Slutningen af et Kvartal kunde det nok hænde, at Auditoriet var adskilligt mindre besøgt end ved Begyndelsen. Under saadanne Forhold var Rigmandssønner fra det fjerne, som Frederik Ahlefeldt, meget velkomne; de vare i Reglen »bei Casse«.

Forholdene i »Athen ved Saalfloden«, som Jena kaldtes, vare endnu saa smaa, at Universitetet ingen egne Lokaler havde; Professorerne maatte selv sørge for en Sal, naar de skulde holde Forelæsning. Da der ingen tilstrækkelig store Sale var i Jena, kunde det hænde, at Studenterne, naar det drejede sig om meget søgte Forelæsninger, maatte staa op paa Grund af Mangel paa Siddepladser eller anbringe sig i Forrummet eller udenfor Huset; man maatte saa holde Døren og Vinduerne aabne. Det kunde hænde, at naar der var særlig Trængsel ved en Forelæsning, at en af Byens Gæstgivere kom til Stede og tilbød at forlægge Residensen, og saa gik det i et muntert Optog gennem Byens Gader til vedkommende Gæstgivergaard. Naar en Professor var meget afholdt, og Studenterne havde haft særlig Glæde af en af ham holdt Forelæsning, kunde det hænde, at Studenterne opvartede ham med en natlig Serenade udenfor hans Vinduer, og inden man gik hjem, sluttede man saa gerne dette Intermezzo med et Leve for den populære Professor. At man forstyrrede den stille Bys sovende Beboere, tog man intet Hensyn til; det gjorde heller ikke noget, Studenterne var Byens populæreste Element, om hvilket alt drejede sig, og den største Begivenhed, der kunde indtræffe i Staden, var Ansættelsen af en ny Professor.

Jenas Universitet var paa den Tid, da Frederik Ahlefeldt studerede der, særlig kendt gennem den Undervisning, der blev givet i Historie, og da Dannelsens Grundlag var Latin, var det rimeligt, at der blev lagt særlig Vægt paa Studiet af Roms Historie med en stærk Fremhæven af, at den klassiske Oldtid var den Tid, hvor

DITLEV AHLEFELDT

Menneskeheden havde staaet højest. De Tidens Historieundervisning havde en noget anden Karakter end i vore Dage, idet dens Formaal var mere praktisk og knyttet til Juraen og Teologien. Om nogen Undervisning i Universalhistorie var der ikke Tale, men Studenterne kunde stykkevis tilegne sig Kendskab til Historien ved at høre paa de Forelæsninger, der blev holdt over Retsvidenskab og Teologi, hvad der faldt saa meget lettere, som en ung tilrejsende Student som Frederik Ahlefeldt gerne flagrede fra den ene Disciplin til den anden. Undervisningen i de forskellige Tidens Statsforfatninger samt Kirkehistorie blev paa den Maade særlig almindelige Grene indenfor Forelæsningerne over Historie. Forbindelsen med Teologien skyldtes det, at Historien altid blev set under en streng ortodoks Synsvinkel; det udelukkede ikke stadig gentagne Lovtaler over den klassiske Oldtids Statsforfatninger og Love, saaledes at Lykurg blev fremstillet som en Art Helgen; det maa ses paa Baggrund af Tidens Opfattelse af Mennesket som værende til for Statens Skyld; Solons Teorier laa selvsagt en Datidslærer fjernere. Matematiske Studier blev drevne ved Universitetet i Jena.

Paa Frederik Ahlefeldts Tid herskede der endnu megen Raahed mellem Jenenserstudenterne; det ytre sig i Slagsmaal paa aaben Gade; den mest yndede Skueplads for disse Slagsmaal var Byens Torv, hvor Studenterne leverede regulære Batailler foran Raadhuset, uden Hensyn til, at de forstyrrede Byens vise Fædre, som forhandlede indenfor Raadhusets Mure. Studenternes Klæde- dragt var da ogsaa paa Frederik Ahlefeldts Tid stærkt præget af Batailler, idet baade den store bredskyggede Hat og de til langt op over Knæene naaende gule Støvler vare gennemhullede af Kaardestik. Slagsmaalene gik ikke alene ud over Studenterne indbyrdes, men fredelige Borgere blev udæskede til Tvekamp, og naar de vægrede sig ved at optage Tvekampen, gennempryglede. Jenas Studenter satte en Ære i at kunne finde en Lejlighed til at slaas, og den mindste Lejlighed blev grebet ved Haarene; kunde der ingen Lejlighed findes, overfaldt man andre Studenter eller fremmede uden Grund. En Student, der ikke var en Slagsbroder, var et foragtet Væsen i Jena. Et andet Udslag af Raaheden var Drikkeriet. I Breve fra samtidige af Frederik Ahlefeldt hævdes det,

at en Student i Aftenens Løb kunde sætte en halv Tønde Øl til Livs. Paa et enkelt Punkt skilte Jenauniversitetets Ynglinge sig fra Samtiden, man holdt med Flid al Luksus i Klædedragten borte, og den Bevægelse blev støttet fra Lærernes Side. For at markere deres Foragt for Forfinelse og Luksus udviste Studenterne i Jena en søgt Kynisme i Klædedragten; uredt Haar og snavsede Hænder hørte desuden med til den ydre Habitus. Lærerne gik i Spidsen for denne Tilbøjelighed til ganske at negligere sit Ydre.

Da Frederik Ahlefeldt havde forladt Jena med dens yndige Omegn, der gennemstrømmedes af Saale mellem skovbevoksede Højder, begav han sig til Italien for at studere ved Universitetet i Bologna, der dengang var særlig berømt paa Grund af sit juridiske Fakultet. Bolognas Universitet var allerede paa Frederik Ahlefeldts Tid ældgammelt. Herfra begav Frederik Ahlefeldt sig til Paris, hvor han studerede ved forskellige Fakulteter, for saa at afslutte sine Vandre- og Læreaar i Holland.

Den saa mange af Hertugdømmernes unge Mænd medfødte romantiske Rejselyst havde ført Frederik Ahlefeldt fra Land til Land, men mærkeligt nok ikke til Wien. Som aandeligt Midtpunkt var Wien allerede paa Frederik Ahlefeldts Tid begyndt at træde tilbage for nogle af de mindre tyske Hovedstæder, men denne Bevægelse var endnu i sin Vorden; Wien var stadig en stærk Magnet for dem af Hertugdømmernes unge Mænd, der ønskede at komme i Forbindelse med det tyske Kejserhof.

Det, den unge Ahlefeldt først og fremmest skulde lære paa sin Udenlandsrejse var Sprog: Latin, Fransk og Italiensk. Han skulde desuden sætte sig ind i Statsvidenskaberne og lære de fremmede Landes Forfatninger og Forvaltningsvæsen at kende, altsammen indbefattet under Begrebet Cameralia. Under Cameralia forstod man paa Ahlefeldts Tid det, som en fremtidig Statsmand skulde lære for at kunne træde ind i Kongens Tjeneste. Udtrykket Cameralia var meget udbredt i Hertugdømmerne, mindre i det egentlige Danmark; Ordet skrev sig fra det latinske camera, der var gaaet over til det tyske Kammer, hvor Administrationen havde sit Sæde og hvor Regeringens Traade løb sammen. De i Datiden saa vigtige Begreber Regalerne og Krongodserne lærte man om

gennem Studiet af Cameralvidenskaberne; ligeledes gjaldt det om at sætte sig ind i Udlandets Skattevæsen. De cameralistiske Videnskaber hævdede allerede dengang deres Stilling ved Siden af Juraen. Den Frederik Ahlefeldt medfødte Lyst til videnskabelige Studier fik Næring ved Universitetsopholdene, og han bevarede Forkærligheden for Studier lige til sin Død.

Den mere indirekte Virkning af Rejsen skulde være den at tilægge sig et frit, belevent Væsen, at optræde med Sikkerhed, lære fremmede Forhold, Sæder og Skikke at kende, øve sig i Omgang med Mennesker, at konversere baade paa Modersmaalet og paa Fransk, kort og godt at uddanne sig til Verdensmand. Den selvsikre Fremtræden synes Frederik Ahlefeldt at have været i Besiddelse af allerede inden han tiltraadte Rejsen. Beretninger fra hans Rejse viser, at han særdeles godt forstod at gøre sig gældende i de mest forskelligartede Situationer. Hans medfødte Hidsighed bragte ham paa Udenlandsrejsen i vanskelige Situationer, saaledes blev han i Paris indviklet i en Duel, ved hvilken Lejlighed han fik flere Saar. Denne Hidsighed, eller som man dengang i Hertugdømmerne kaldte det, »Vildskab«, var en Slægtarv; man talte i Hertugdømmerne om de vilde Ahlefeldter, de stolte Rantzauer, de fromme (stille, fredsommelige) Reventlower og de dumme Buchwalder.

Efter at være kommen til Holland tog Frederik Ahlefeldt nogen Tid Ophold i Amsterdam, hvor han boede paa den bekendte Gæstgivergaard t'Heeren-Logement. Her slog vor Rejsende sig sammen med en Svensker, der allerede paa det Tidspunkt, det var i Efteraaret 1651, var en berømt Mand, Carl Gustav Wrangel. Grev Wrangel var til Belønning for sine Fortjenester i de nylig overstaaede Felttog blevet udnævnt til Guvernør over Svensk Pommern og søgte nu ved Hjælp af en Fornøjelsesrejse at drukne sin Sorg over Trediveaarskrigens Ophør; Fredslutningen havde i den Grad ærgret ham, at han ved Meddelelsen derom rev sin Hat af, kastede den paa Jorden og trampede paa den. Wrangel blev ikke for ingenting kaldt »den gale Wrangel«.

Wrangel havde haft en enestaaende hurtig Karrière. Allerede som ung 18-aarig Officer indlagde han sig Berømmelse i Trediveaarskrigen, og som 25-aarig havde han opnaaet Generals-Epaulletterne. Som Overadmiral i den svenske Flaade sejrede han i Sø-

slaget ved Femern, og det følgende Aar blev han stillet i Spidsen for den svenske Hær i Tyskland med Titel af Feltmarskal. Da Wrangel traf sammen med Frederik Ahlefeldt i Holland, var han lige blevet Medlem af det svenske Rigsraad. Ethvert Nag, som kunde tænkes opstaaet mellem Frederik Ahlefeldt og Wrangel i Anledning af den dansk-svenske Krig, i hvilken Wrangel havde samlet saa mange Laurbær, synes at have været bortvejret, og dog blev dette Bekendtskab Aarsagen til en for Frederik Ahlefeldt saare ubehagelig Episode.

Et andet Rejsebekendtskab gjorde Frederik Ahlefeldt i Amsterdam med den regerende Greve af Salm. Mellem hans øvrige Omgangsfæller i Amsterdam træffer vi ikke Hofraad Christoffer von Hühnerfeld, der ellers havde ledsaget ham paa Rejsen og som blandt andet havde studeret sammen med ham ved Universitetet i Jena, men ellers vides Frederik Ahlefeldt under sit Ophold i den hollandske By at have omgaaedes nogle Købmænd og en af Stadens Præster. En Landsmand af Frederik Ahlefeldt opholdt sig samtidig med ham i Amsterdam, nemlig Joachim Irgens, der indtog en meget betydelig Stilling i Holland, og i hvis Hus i Amsterdam Byens fine Selskab mødtes; her færdedes ogsaa Frederik Ahlefeldt. Irgens var en hovedrig Mand, der havde tjent sin Formue ved at handle med Kobber paa Holland, efter at han havde forpagtet de norske Kobberværker. Den selskabelige Position i Amsterdam skyldte Irgens foruden sine store Rigdomme Ægteskabet med en ung hollandsk Dame, der havde bragt ham en stor Medgift. Senere fik Irgens Lyst til ogsaa at være dansk Godsejer og erhvervede blandt meget andet Gods Gjorslev, hvorefter han blev adlet. Naar man betænker, at Irgens begyndte som Kammertjener hos Christian den Fjerde, maa det siges at være en smuk Karrière. At han bevarede Hoffets Gunst i flere Generationer, kan ses af den Omstændighed, at Kronprins Christian, den senere Christian den Femte, boede hos Irgens under sit Ophold i Holland.

Amsterdam var dengang uden Sammenligning ikke alene Europas, men hele Verdens vigtigste Handelsby. Det til Amsterdam knyttede Pengemarked var Verdens betydeligste, og i ingen andre Byer var der en Omsætning og et broget Liv som paa den stedlige Børs. Som Følge af det store Kolonirige, der hørte ind under

Holland, var Amsterdam det egentlige europæiske Centrum for Indførselen af oversøiske Produkter. Ved Siden heraf var Amsterdam fuld af store Fabrikker; dets Skibsbyggeri var kendt over hele Europa; ganske særlig bekendt var Amsterdam for sine Diamantsliberier; der var saaledes nok at se for en lærelysten ung Rejsende som Frederik Ahlefeldt.

Medens Frederik Ahlefeldt opholdt sig i Amsterdam, var man i Færd med at rejse Taarnet til det store Raadhus, som da var under Opførelse. Bygningen af dette Raadhus dannede et synligt Bevis paa Byens og den hollandske Stats store Rigdom, for i lange Tider havde ingen anden Bygning i Europa været opført med saa store Omkostninger. Hvad der i særlig Grad gjorde dette Byggeforetagende bekosteligt, var, at det, som iøvrigt hele Amsterdam, var anbragt paa Piloteringer: 14.000 Mastetræer havde maattet nedrammes i Sumpen, inden man havde fast Grund at bygge paa. Men Land og Stad havde som sagt Raad til at betale, netop paa dette Tidspunkt befandt Landet sig i en glimrende Periode, Holland havde erobret ikke alene den spanske Søhandel, men ogsaa plyndret og delvis erobret Spaniens Kolonier.

Til Trods for den sumpede Grund, hvorpaa Byen hvilede, og til Trods for Mangelen paa ordentligt Drikkevand, der maatte erstattes af opsamlet Regnvand, og naar dette i tørre Perioder ikke slog til, af Flodvand, som blev hentet langvejs fra, synes Amsterdam paa Frederik Ahlefeldts Tid ikke at have været mindre sund end andre bekendte europæiske Byer.

Amsterdams store Rigdom medførte meget Velleverd mellem Byens rige Borgere, der glædede sig ved mange lækre Retter under deres Selskaber og holdt mangan natlig Fest. Til Trods for det Liv, der herskede i Byen, baade i Retning af Handelsvirksomhed og Fornøjelser, var Amsterdam dog forsvarligt lukket, og hver Gang nogen vilde ud af Byen eller derind, maatte den eneste Tilgang til Staden, en Port, aabnes eller lukkes.

Et Par Aar før Frederik Ahlefeldts Ankomst til Amsterdam, var Holland blevet anerkendt af de europæiske Magter som en fri og uafhængig Republik; det skete ved Freden i Münster og Osnabrück 1648. Hermed var Slutstenen sat for 100 Aars fortsatte Kampe, som

Hollænderne havde ført for at løsrive sig fra Spaniens Overherredømme. Disse Kampe havde kostet Strømme af Blod, alene i de 6 Aar, hvor Hertugen af Alba var Kong Philip den Anden af Spaniens Statholder, havde henved 20.000 Hollændere maattet bestige Skafottet. Under de lange Kampe med Spanien havde Holland givet sig selv en Forfatning. I Spidsen for Landets Styrelse stod Generalstaterne, der valgtes af de enkelte Provinsers Stænderforsamlinger. Generalstaterne var en Slags Fællesrepræsentation for de enkelte Provinser, der hver især havde fuld Selvstændighed for deres særlige Anliggender, medens Generalstaterne raadede for Udenrigspolitikken og Hær og Flaade. Hollands øverste Embedsmand var Statholderen, der var Medlem af Generalstaterne og valgtes ud af den gamle hollandske Adelsslægt Oranien; senere blev Statholderposten arvelig indenfor denne Familie, der i vore Dage, efter at Kongedømmet har afløst Republikken, beklæder den hollandske Trone.

Da Frederik Ahlefeldt kom til Holland, herskede der et Interregnum. Aaret før Ahlefeldts Ankomst var Statholderen Vilhelm den Anden af Oranien afgaaet ved Døden, og otte Dage efter var hans Enke nedkommet med en Søn. Et af Partierne benyttede Lejligheden til at faa Familien Oranien udelukket fra Statholderposten, idet det blev gjort gældende, at et nyfødt Barn ikke kunde modtage det høje Embede, medens Oraniens Tilhængere hævdede, at Barnet kunde faa beskikket en Formynder, indtil det var myndigt. Det lykkedes Oraniens Modstandere for en Tid helt at faa Statholderposten afskaffet, og Jan de Witt, der var en ivrig Modstander af Slægten Oranien og dens aristokratiske Tilhængere, blev sat i Spidsen for den udøvende Magt med Titel af Raadspensionær. Stillingen var betydelig mindre indflydelsesrig end Statholderens, blandt andet fulgte den øverste Ledelse af Hæren ikke med Værdigheden. Jan de Witt viste sit venlige Sindelag mod Danmark, noget der iøvrigt var traditionelt for Hollands Styrere, ved at støtte Frederik den Tredje i Krigen mod Sverig. Det lykkedes dog ikke Jan de Witt at bevare Magten; da Ludvig den Fjortende angreb Holland for at gøre det til en fransk Provins, blev den i Mellemtiden udvoksede Vilhelm den Tredje af Oranien udnævnt til Statholder og sat i

Spidsen for Hæren; samme Aar blev de Witt dræbt af den op-hidsede Befolkning i Haag under et Opløb.

Under sit Ophold i Amsterdam blev Frederik Ahlefeldt indviklet i en Sag, der nær havde kostet ham Livet. Den unge Ahlefeldt deltog i et Selskab, der blev afholdt paa en af Amsterdams Gæstgiver-gaarde. Mellem de Tilstedeværende var der flere Indfødte, blandt andre en Præst, og flere Udlændinge, derimellem Ahlefeldts Rejse- ledsager Didrik Blome, Wrangel og Grev Salms hollandske Hov- mester Anton Melchior Neumark. Frederik Ahlefeldt kunde let komme i Klammeri med andre, da han for det første havde et il- tert Sind og for det andet var noget disputeresyg; han sad inde med megen Læsning og mange Kundskaber, og han var ikke til- bøjelig til at undervurdere hverken sin store Viden eller sin gode Forstand, hvilket i Forbindelse med bemeldte Disputeresyge nok kunde drage ham ind i Klammeri, naar han traf Mennesker, der var lige saa overbeviste om egen Klogskab og egen Viden. Ved den nævnte Lejlighed var det dog ikke Frederik Ahlefeldt, der begyndte Trætten, selv om han var den ufrivillige Aarsag. Det faldt ham nemlig ind, for at glæde sin svenske Ven, Wrangel, at udbringe Dronning Christine af Sverigs Skaal. Dette faldt ikke i god Jord hos de tilstedeværende antisvenske Hollændere, og da Didrik Blome vilde støde sit Glas mod Neumarks Glas, reagerede Hol- lænderen ikke overfor denne Artighed, men ignorerede Opfordrin- gen. Dette gav Anledning til et Mundhuggeri, der gik over til Haand- gribeligheder, og Neumark gav Blome en Kindhest. At Begyndelsen paa Striden er forløbet nøjagtig saaledes, kan der ikke tvistes om, da alle Vidnerne i den paafølgende Retssag afgav en samstem- mende Forklaring. Fortsættelsen af Striden blev under Retssagen refereret paa noget forskellig Maade. Frederik Ahlefeldt forklarede i Retten, at han havde gjort Forsøg paa at faa de to kæmpende fra hinanden, hvilket lykkedes, idet Hollænderen nu vendte sig mod ham med dragen Kaarde, saa Ahlefeldt maatte forsvare sig: Tvekampen varede kun nogle Øjeblikke, og Neumark sank død om, med Frederik Ahlefeldts Kaarde tværs igennem Livet. Neu- marks Venner og Landsmænd gjorde gældende, at der forelaa et regulært Mord, idet Frederik Ahlefeldt havde stukket Hovmesteren ned, inden denne havde naaet at trække blank.

Værten paa Gæstgivergaarden havde imidlertid skicket Bud efter Natvægterne, der bastede og bandt Frederik Ahlefeldt og bragte ham i Arresten. Her viste det sig, at den fængslede var blevet stukket i Haanden med en Kaarde, hvilket kunde tyde paa, at Frederik Ahlefeldts Paastand om, at der havde fundet en regulær Duel Sted mellem ham og Neumark, var korrekt, men samtlige Vidneudsagn gik mod Ahlefeldt. Under alt dette saa Didrik Blome sit Snit til at salvere sin dyrebare Person ved Flugt fra Byen, og han unddrog sig saaledes fra at blive draget ind i den paafølgende Retssag, der neppe vilde have faaet noget for ham behageligt Udfald. Frederik Ahlefeldts videre Skæbne synes ikke at have bekymret ham synderligt, han lod i alt Fald sin mangeaarige Rejsefælle ganske i Stikken.

Straks efter Fængslingen blev der af den dræbte Hollænders Nærmeste anlagt Proces mod Frederik Ahlefeldt, der beskyldtes for slet og ret Manddrab. Forholdene stillede sig saa uheldigt som vel muligt for den danske Rejsende, idet der ganske kort i Forvejen var indtruffet en lignende Begivenhed, blot med den Forskel, at det her var en Indvaaner af den gode Stad Amsterdam, der havde dræbt en Udlænding under et Slagsmaal. Amsterdammersen var blevet henrettet, og nu forlangte Opinionen i Byen, at en Udlænding, som havde dræbt en Hollænder, ikke maatte slippe billigere end den Hollænder, der havde dræbt en Fremmed. Sagen vakte stor Opsigt over hele Amsterdam, en Opsigt, som virker noget forbausende, naar man tager i Betragtning, at den Slags Begivenheder indtraf meget hyppigt, men det var vel netop det, at en fornem Fremmed havde dræbt en Indfødt, der satte Sindene i Bevægelse: i Amsterdam var man i høj Grad vant til Fremmedbesøg dengang, men de Fremmede hørte ikke altid til deres Hjemlands bedste Sønner, og man mente nu, det kunde være nyttigt at statuere et Eksempel. At Stemningen ikke var Frederik Ahlefeldt god, er sikkert. Den Dræbtes Paarørende var ikke sene med at minde Retten om, at naar en Amsterdammer, der havde bedrevet det samme som Frederik Ahlefeldt, havde maattet miste Hovedet, endskønt der fra hans Nærmestes Side var blevet sat meget ind paa i det mindste at formilde Dommen, var der ingen Mening i, at en forrendt Udlænding skulde slippe for bedre Køb og beholde

Hovedet paa Skuldrene. At den for at bruge et moderne Udtryk demokratiske Luftning, der blæste efter Jan de Witts Overtagelse af den øverste Magt, ogsaa gjorde sig gældende, derpaa tyder den Omstændighed, at de brede Lag af Befolkningen i Amsterdam med særlig Heftighed krævede Frederik Ahlefeldts Hoved. Sagen gav Anledning til alvorlige Optøjer, og der var god Grund til Frygt for, at Bevægelsen kunde brede sig og antage en endnu alvorligere Karakter, ifald Folkeviljen ikke fik sit Offer. Frederik Ahlefeldts Sag stod saa slet som muligt, ganske alene som han var i et fremmed Land med faa og lunkne Venner. Havde den anklagede været en indfødt Person, vilde Sagen have stillet sig adskilligt lettere, da de hollandske Autoriteter baade inden for Embedsstanden og Dommerstanden var meget modtagelige for Bestikkelser, hvilket lader formode, at den nylig domfældte Hollænder har haft adskilligt mindre rent Brød i Posen end Frederik Ahlefeldt.

Da Rygtet om Begivenheden naaede Danmark, vakte det megen Opsigt, og et stort Apparat blev sat i Gang for at redde den ulykkelige Frederik Ahlefeldt ud af Kniben, selv Kongen blev mobiliseret. Frederik den Tredje sendte et egenhændigt Brev til Amsterdams Borgmester og Raad, saalydende:

Kjøbenhavn 4. Oktober 1651.

Frederik den tredje, af Guds Naade o. s. v.

Gjennem vedlagte bringe vi til Eders Kundskab, hvorlunde den ærlige Mand, Medlem af Ridderskabet i Vort Fyrstedømme Slesvig-Holsten, vor kjære og tro Frederik Ahlefeldt, ved Arv Besidder af Søgaard, for sig og i sine adelige Paarørendes Navn er indkommet hersteds med indlagte Supplication, og har til den Ende underdanigst og bønligst bedt om Vore Kongelige Intercessionales hos Eder, paa det, at hans der i Fængsel bragte eneste Søn, Frederik Ahlefeldt paa Grund af et i Eders Stad under Tumult forefaldet Drab, hvori han sig dog formener at være uskyldig efterdi de rette Gjerningsmænd ere undslupne, atter maa komme paa fri Fod og slippe ud af Fængslet. Under Henvisning til denne bønligte Ansøgning, saa lægge Vi Eder herved naadigst paa Sinde, at I ville med

modent Overlæg og vel overveje alle Omstændigheder, ikke lade Eder overtale til Ahlefeldts execution, men give ham Tid og Rum til at forsvare sig og bevise sin Uskyldighed, dog om der ogsaa efter Omstændighederne skulde befindes at have fundet nogle excesser Sted derved, dog in honorem af den ældgamle Familie og hans fornemme Slægt, i Synderlighed af hans gamle, aflægs, dybt bedrøvede Fader at foretrække Clemence for Rettens Rigueur, og lade ham annamme en sand Nytte af denne Vor Kundgjørelse, Os vil det være til gunstig Behagelighed.«

Til Generalstaterne skrev Frederik den Tredje følgende:

»Til Generalstaterne af Holland og Westfrieslandt etc. Anden intercessionales pro den i Fængsel beroende Frederik Ahlefeldt. Kjøbenhavn den 1' Novembris 1651. —

Vi kunne ikke entholde os fra hermed som gode Naboer, Vor Resident paa Pladsen vil ogsaa allerede forud have foredraget for Eder, hvorlunde den ærbare Mand, Medlem af Ridderskabet i vore Fyrstedømmer Slesvig og Holsten vor kære og tro Frederik Ahlefeldt, ved Arv Besidder af Søgaard, Underdanigst giver Os at forstaa, at hans eneste Søn Frederik Ahlefeldt i den Stad Amsterdam paa Grund af den udi tumult undlivede N. Newmarch er blevet kastet i Fængsel og allerede holdt i samme nogle Uger, da han dog skal være uskyldig i dette Drab, hvorfore samme tilligemed den ganske samtlige adelige Vennekreds med Vor naadigste Consens, Raad og Indvilligelse have fundet for godt at sende derhen sin nære Fætter og Slægtning, den hederlige Vor Amtmand og kære og tro Detleff Ahlefeldt Oberst paa Haselaw og Arveherre til Kahden, hvilken Vi ville secundere paa Grund af det anseelige Slægtskab og den incarcereredes overfor Os berømmede gode Qualiteter paa det at det i Vore intercessionales og Vor Henvendelse til Generalstaterne kan worde opnaaet. Al den Stund nu den Fængslede Frederik Ahlefeldt efter hvad der stedse er vidnet for Retten hverken har været author istius rixae eller tumultus og altsaa ikke aggressor men Voldgiftsmand, heller ei paa nogen Vis tilstaaer, at han har dragen Kaarden i anden Skikkelse end til sin defension, men en anden, som er undkommen, skal være Skyld i Drabet, og af for-

skjellige Aarsager har gjort sig suspekt og fordægtig ved Flugten, og denne er ogsaa forøvet under Drikkelag i tumulten. Saa begære Vi hermed af Generalstaterne som gode Naboer, at De ville laane Øren til den ovennævnte til den Ende afsendte Vor Landraad Dettleff Ahlefeldt i denne Begæring, synderligt in casu hoc dubio og, da den Fængslede ei med Rette kan overbevises om noget bestandigt eller da der allerede tilforladeligt herved er foregaaet nogle Excess og noget strafbart, alligevel vil foretrække clemence for rigueur til synderligt Kongeligt Behag for Os, og befordre det derhen at merbemeldte Frederik Ahlefeldt, saavel paa Grund af hans berømmelige Qualität, som han for Fremtiden vil employere til Bedste for Os og Fædrelandet, som paa Grund af hans dybt be-
drøvede gamle Fader og den samtlige adelige Familie pardonnerer for dette Tilfælde og nu uden Tøven slippe ham ud af Fængslet og skænke ham hans tilforne Frihed tilbage, paa det at derved denne Vor Henvendelse kan vorde til sand Nytte. Os vil den gunstige Opfyldelse af vor Begæring geraade til Behag som god Nabo. Og ville Vi ved Lejlighed vise os erkjendtlige og godtgjøre det overfor Generalstaterne, og skal dette vorde os uforglemmeligt og anbefaler Vi os etc. «

Den i Frederik den Tredjes Skrivelse omtalte Ditlev Ahlefeldt var Besidder af det store holstenske Gods Haseldorf, der laa ved Elbens Bred i en af Marskegnene; han havde arvet Haseldorf efter sin Fader, medens han gennem sit Ægteskab med Ida Pogwisch havde erhvervet det tæt ved liggende Haselau. Frederik Ahlefeldt fra Søgaard havde anmodet sin Slægtning om at være ham behjælpelig med at redde Sønnen ud af Rettens Hænder. Inden Frederik Ahlefeldt den ældre henvendte sig til sin Slægtning paa Haseldorf, havde han sendt en holstensk Advokat til Amsterdam for at varetage Sønnens Sag, men Advokaten kom temmelig hurtigt tilbage igen og erklærede, at Sagen var haabløs, den unge Mand stod ikke til at redde. Ikke stort heldigere var Frederik Ahlefeldt med sit næste Forsøg, han fik Administrator for Steinburg Amt, Kancelliraad Steinmann, til at rejse til Amsterdam, men Kancelliraaden kom ligeledes tilbage med uforrettet Sag, heller ikke han mente, der var noget at udrette, og det hele maatte virkelig synes ganske

haabløst, naar en Mand i Steinmanns høje Stilling, udrustet med rig Erfaring og Dygtighed, trods al anvendt Umage, ikke kunde udrette noget. Det var desuden meget bekosteligt at vedblive at sende Folk den lange Vej til Holland, idet ikke alene Rejse og Ophold skulde betales, men der skulde anvendes mange Penge til Bestikkelser. Men Frederik Ahlefeldt gjorde et tredje Forsøg, og denne Gang traf han den rette Mand. Herren til Søgaard bad Ditlev Ahlefeldt møde sig i Kiel, hvor der blev forhandlet længe mellem de tvende Fættre og andre Medlemmer af Slægten. Det synes at have holdt haardt, inden Ditlev Ahlefeldt lod sig overtale til at paatage sig det vanskelige Hverv, Sporene skræmmede, og navnlig gjorde det ham betænkelig, at Jakob Steinmann bestemt fraraadede ham at blande sig i en Sag, der vilde bringe ham Ærgrelser og Bryderier til ingen Nytte, og af hvilke han kun vilde høste Utak. Ditlev Ahlefeldt fik dog som det synes ondt af sin Slægtning paa Grund af hans store Sorg over Sønnen, ligesom det heller ikke var uden Indflydelse paa ham, at det gjaldt om at redde hele Familiens gode Reputation. Lysten til at opleve et interessant Æventyr har sikkert ogsaa været medbestemmende til Ditlev Ahlefeldts Beslutning om at komme sin unge Slægtning til Hjælp, idet det altid havde moret ham at give sig i Lag med vanskelige og farefulde Sager, hvilket faldt godt i Traad med hans Valgsprog: »Tu contra audacior ito«. Dertil kom, at det ikke vilde koste ham noget, hans Slægtning fra Søgaard afholdt alle de Udgifter, der kunde følge af hans Hollandsfærd, endelig var der det, som Ditlev Ahlefeldt selv giver Udtryk for i sine efterladte Optegnelser: . . . »Paa den anden Side ydede jeg ogsaa mine Venner og alle dem, der begærede mine Raad og min Tjeneste, gerne saadanne og viste mig i alle Henseender tjenstvillig imod dem.«

Ditlev Ahlefeldt var den rette Mand til at udføre det delikate Hverv. Den paa det Tidspunkt 34-aarige Mand havde færdedes viden om i Verden og lært mange fremmede Landes Sæder og Skikke at kende: han havde studeret flittigt og var inde i mange Discipliner, dertil kom endnu, at han med lige stor Lethed førte Ordet og Pennen. Som 17-aarig var han af sin Fader blevet sendt paa en Studierejse til Udlandet og havde studeret 3 Aar i Paris ved et kongeligt Akademi for unge Adelsmænd. Ved dette Akademi, hvor der i Modsætning

til, hvad Tilfældet var ved saa mange af Datidens Universiteter, herskede den strengeste Orden og Disciplin, blev den unge Ahlefeldt undervist i de forskelligste Fag. I Henhold til den gamle Sentens om mens sana in corpore sano, blev der paa »Académie royale pour la jeune noblesse« ogsaa undervist i allehaande ridderlige Idrætter, saa Ahlefeldt forlod denne fremragende Læreanstalt som en perfekt Kavalier. Foruden Erhvervelsen af de mangesidige boglige Kundskaber og sit Legemes sunde Udvikling, opnaaede Ditlev Ahlefeldt paa Akademiet en anden Ting, der blev ham til stor Nytte nu og senere i hans Liv, han kom i nøje Forbindelse med haabefulde unge Mænd, der hørte til de mest ansete Slægter i Frankrig. Mellem Ditlev Ahlefeldts Kammerater paa Akademiet var Prins Louis af Condé, Feltherren, der er gaaet over i Verdenshistorien under Navnet »den store Condé«.

Før og under Svenskekrigen kom Ditlev Ahlefeldt til at staa Christian den Fjerde nær og sluttede sig med den inderligste Hengivenhed til den gamle Konge. Ditlev Ahlefeldt, der ved Krigens Begyndelse var blevet udnævnt til Ritmester, gik kort før Fredslutningen i fremmed Tjeneste. Han blev kaldet til Kassel af Vilhelm den standhaftiges Enke, der styrede Hessen for sin mindreaarige Søn, den senere Vilhelm den retfærdige. Landgrevinde Amalie Elisabeth, født Grevinde af Hanau, Datterdatter af Vilhelm af Oranien, var paa Trods af den saliske Lov i sin afdøde Mands Testament bestemt til midlertidig at overtage Regeringen efter hans Død, og ingen kunde være mere skikket dertil. Faa af de tyske Stater havde i den Grad lidt under Trediveaarskrigens Rædsler som Hessen; Vilhelm den standhaftige var da ogsaa en af de første blandt Tysklands evangeliske Fyrster, der søgte Redning ved et Forbund med Gustav Adolph »til Guds Ære og til Genoprettelse af de betrængte evangeliske Stater.« Som Calvinist var han sin Lensherre, den tyske Kejser, endnu mere forhad, end om han havde været Lutheraner. Landgreve Vilhelm viste sig under Krigens Forløb som en dygtig Kriger og blev en af Svenskekongens mest betroede Underanførere. Efter at Gustav Adolph var faldet ved Lützen, stod Vilhelm den standhaftige alene, han søgte forgæves Støtte hos de hollandske Generalstater, Aftalerne om et Forbund med Frankrig trak i Langdrag, hans egne Brødre faldt ham i Ryg-

gen og vilde frarive ham en Del af hans Lande, og det værste indtraadte, da den nye tysk-romerske Kejsers afsendte en Hær, der oversvømmede Hessen, hvis Hersker var blevet erklæret i Rigets Akt. Hvad der endnu var at ødelægge af det ulykkelige Land, der i 7 Aar i Træk havde været Krigsskueplads, blev grundigt ødelagt. Landgreven gjorde tapper Modstand mod den vældige Overmagt; sin Familie, der ikke var i Sikkerhed i Hessen, sendte han ud af Landet. Landgreve Vilhelm maatte søge Tilflugt i Holland; her mødtes han med sin Hustru og sine Børn, og et Par Dage efter Gensynet med Amalie Elisabeth afgik Landgreven ved Døden; al den Modgang, hvoraf hans Regeringsdage havde været opfyldte, dræbte ham. Saaledes stode Sagerne, da Amalie Elisabeth af Navn var blevet regerende Landgrevinde af Hessen. Kejseren erklærede Landgrev Vilhelms Testament for ugyldigt og vilde ikke anerkende Amalie Elisabeth som Regentinde; der var ikke andet at gøre for den tapre Fyrstinde end at blive ved Hæren og lægge sin Skæbne i dens Hænder. En Vaabenstilstand blev Indledningen til Fredsforhandlinger med Kejseren, og 2 Aar efter kunde Amalie Elisabeth vende tilbage til Kassel, hvor den af alle afholdte Landgrevindes Hjemkomst var ventet med Længsel. Det var meget smigrende for Ditlev Ahlefeldt at blive tilkaldt som Hjælper for denne Fyrstinde, en af sin Tids mest fremragende Kvinder. Hun var som af en Samtidig udtalt sin egen Minister, Feltherre og Skriver og styrede sit Land med en Myndighed og Klogskab, som hun, Vilhelm af Oraniens Barnebarn, ikke havde arvet fra fremmede. At Landgrevinden virkelig forstod sig paa Krigsførelsen, hævdedes bestemt, ikke alene af de svenske Hærførere, der ofte konfererede med den hessiske Fyrstinde, men ogsaa af hendes Fætter, selve Turenne. Som Bevis paa det skrappe Regimente, Landgrevinden førte, fortalte man i Samtiden, at hun kunde tildele Ministre og Generaler, der satte sig op mod hendes Vilje, Ørefigener. Det lykkedes Amalie Elisabeth at faa afsluttet et Forbund med Frankrig, der indbragte hende den store »Subsidie« af 13 Millioner Rigsdaler; ved Hjælp af denne Sum lykkedes det Landgrevinden at hverve en Hær paa 20.000 Mand. Landgrevindens første Forbindelse med Ditlev Ahlefeldt hidrørte da ogsaa fra hendes Ønske om, at han maatte skaffe hende hvervede Tropper. Ditlev Ahlefeldt havde nem-

lig under Svenskekrigen for egen Regning hvervet 2 Kompagnier Fodfolk og Rytteri, ved Hjælp af hvilke det var lykkedes ham at beskytte sine Godser og det ham underlagte Amt.

Det kan ikke undre, at Christian den Fjerde med misfornøjede Blikke saa paa, at Ditlev Ahlefeldt netop var gaaet i hessisk Tjeneste; Landets Regentinde stod ikke alene i nøje politisk, men ogsaa personlig Forbindelse med Danmarks mest haardnakkede Fjender, de tre store svenske Hærførere Baner, Torstenson og Wrangel; førstnævnte ægtede ovenikøbet en Kusine til Landgrevinden. Maa den, hvorpaa Ditlev Ahlefeldt havde forladt Danmark, var unægtelig ogsaa noget flot, han havde ikke engang søgt Afsked som dansk Officer. Senere indrømmede Ditlev Ahlefeldt, at Kongens Bebrejdelser havde nogen Berettigelse, og at han havde burdet vente, til der var sluttet Fred med Sverig, hvilket skete kort Tid efter, at Ahlefeldt var draget Syd paa. Efter Freden i Brømsebro opnaaede Ditlev Ahlefeldt dog Christian den Fjerdes fulde Tilgivelse.

Da Ditlev Ahlefeldt kom til Hessen, var Tredivaarskrigen op hørt at være en Religionskrig; det var nu i Virkeligheden en Kamp mellem Østrig og Spanien paa den ene Side og Sverig, Frankrig og Holland paa den anden Side. Ditlev Ahlefeldt fik straks Bestalling som Oberst, men det blev ikke alene som Militær, han kom til at tjene Hessen; Landgrevinden fandt Behag i ham, og han blev hurtig hendes betroede Mand og avancerede i Løbet af et Par Aar til Geheimeraad. I denne Egenskab var han Amalie Elisabeth behjælpelig med at bringe Landet paa Fode igen. Meget husholderisk, som hun var, lykkedes det Landgrevinden ikke alene at bringe Statens økonomiske Forhold i Orden, men hun samlede ogsaa en betydelig privat Formue sammen, hvorved den første Grund lagdes til det landgrevelige Huses senere store Rigdom. Amalie Elisabeth erhvervede for saa godt som ingen Ting mange Landejendomme, der var i den Grad ødelagte af Tredivaarskrigen, at Ejerne blot ønskede at komme af med dem, om de saa skulde give Penge med i Købet. Da der efter den westphalske Fred kom nogle overordentligt gode Aar med rig Høst, kunde Landgrevinden oparbejde dette af hende erhvervede Jordegods og senere atter sælge en Del deraf med stor Fordel.

Ved diplomatisk Snilde lykkedes det Amalie Elisabeth at gøre

Hessen-Kassel større; atter her kom den almindelige Forarmelse hende til Gode, idet Sidelinierne af det hessiske Hus i deres Penge-nød afgav Dele af deres Territorier til Landgreviden; ved et Arveforlig sikrede hun saaledes Hessen-Kassel hele Grevskabet Hanau-Münzenberg, fra hvilken lille Stat hun selv var udgaaet. Ditlev Ahlefeldt, der havde betydelige Anlæg for Diplomati, var Amalie Elisabeth behjælpelig med disse Transaktioner. Samtidig med at Amalie Elisabeth deltog i Trediveaarskrigen, indlod hun sig i en Krig med Nabostaten Hessen-Darmstadt, den saakaldte Hesserkrig. Den krigerske Landgrevinde havde erklæret Krig for at erobre Marburg, hvortil hun ikke havde Skygge af Ret, men med en Machiavelli værdig politisk Snedighed lykkedes det hende virkelig at faa Fingre i Byen. Hendes Argument overfor det tyske Rige og Omverdenen var det, at Hessen-Kassel havde lidt saa meget og Hessen-Darmstadt saa meget mindre ved Trediveaarskrigen, at det var rimeligt, hendes Land fik en Godtgørelse paa Nabolandets Bekostning. Baade som Diplomat og som Kriger var Ditlev Ahlefeldt Landgreviden behjælpelig med Erhvervelsen af Marburg.

Ditlev Ahlefeldt kom ikke til at bistaa Landgreviden under Forhandlingerne i Münster og Osnabrück, kort forinden var han vendt hjem til Holsten. Han blev paa den Maade ikke delagtig i den Triumf, som den westphalske Fred blev for Hessen, der gik ud af Trediveaarskrigen i betydelig større Skikkelse, men det større Landgrevskab Hessen-Kassel havde et langt lavere Folketal end den mindre Stat, der var gaaet ind i Trediveaarskrigen.

Grunden til, at Ditlev Ahlefeldt forlod den hessiske Tjeneste, var den, at han var blevet Uvenner med en militær Foresat og ikke blev støttet af Landgrevindens øverste Raadgiver. Landgreviden, der paa mange Maader havde vist, at hun satte Pris paa Ditlev Ahlefeldt, vilde gerne have beholdt ham i sin Tjeneste, men rettede sig efter sin Minister. For Ditlev Ahlefeldt var det en Sorg at forlade Kassel, hvor han efter eget Sigende havde tilbragt sit Livs lykkeligste Aar. Ditlev Ahlefeldts civile og militære Embeder havde givet ham en aarlig Indtægt paa 5—6000 Daler, af hvilke han i Henhold til sine Livserindringer ikke lagde en Skilling til Side, »idet jeg i Henseende til Opvartning, Betjening, aabent Taffel, mange Banqvetter og Gæsterier, kostbare Klædninger til mig og

min Kone, Livréer til Tjenere og overflødige Heste overgik saavel de andre Embedsmænd, ja selv Fyrster og Grever, der vare ansatte i Arméen, og derfor paa alle Steder blev holdt i stor Anseelse og Respekt. «

Store Oplevelser havde de Aar, han tilbragte i hessisk Tjeneste, bragt Ditlev Ahlefeldt; han havde saaledes som Landgrevindens »legatus ad exercitium« været tilstede ved de Krigsraad, som Turenne afholdt og i det hele taget nydt det frie Krigerliv.

Efter at have naaet Amsterdam satte Ditlev Ahlefeldt sig grundigt ind i sin Fætters Sag og kom til det Resultat, »at der ad Retens almindelige Vej ikke var noget godt Udfald at haabe.« Det var klart, at der maatte gribes til overordentlige Forholdsregler, efter at »Remedium moratorii et dilatorii« straks var blevet sat i Værk. Foruden Frederik den Tredje og hans Svoger, Hertugen af Lyneborg, fik Ditlev Ahlefeldt ogsaa Hertugen af Holsten-Gottorp og Kurfyrsten af Brandenburg interesserede for Sagen, og disse mægtige Herrers Mellekomst blev af største Betydning for Processens Forløb, idet de paagjældende Fyrster ved Henvendelse til Generalstaterne opnaaede, at Sagen skulde bringes for den øverste Domstol i Haag, naar den var blevet behandlet færdig i Amsterdam. Som Fremmed kunde Ditlev Ahlefeldt selvfølgelig ikke staa alene i Skranken for sin unge Fætter, men maatte have Bistand af en Indfødt. Han forhørte sig i Byen og fik det Raad at henvende sig til en Mand ved Navn Gentius, der blev ham anbefalet som »et Orakel«. »Men da jeg berettede Sagen for ham og bad ham om Raad, hvad der heri var det bedste at foretage sig, saa holdt han mig en hel Time en vidtløftig Discurs udaf Aristoteles, Plato, Cicero og Seneca og andre, der havde skrevet de justitia commutativa et distributiva et ejus differentia, de officio judicis, de processu ordinario et extraordinario, de duello proviso judiciali vel improviso et extrajudiciali, de requisitis, der forlangtes ad moderamina inculpatae tutelae og sligt mere, uden at jeg kunde faa et solidt og endeligt Raad af ham, hvorledes Sagen saavel juridisk som politisk bedst skulde gribes an, og uden at han kunde nævne mig, hvem af den stedlige Øvrighed, jeg skulde begive mig til og recommandere Sagen, saa at Tiden faldt mig lang, før jeg slap væk fra denne Philosophus og Nar og maatte beklage den Tid, jeg havde anvendt saa ilde.«

Den næste Hjælper, Ditlev Ahlefeldt faldt i Hænderne paa, hed Wilder Wilders, der af Ditlev Ahlefeldt i Memoirerne skildres som et forslagent Hoved. Uheldigvis afslørede denne Hollænder sig meget hurtigt som en Bedrager, der samtidig med, at han stillede sig til Disposition for Ditlev Ahlefeldt og søgte at presse ham for saa mange Penge som muligt, tilbød sin Assistance til Frederik Ahlefeldts Fjender.

Efter disse Skuffelser traf Ditlev Ahlefeldt i et Selskab en Søn af Hugo Grotius. Den store Retslærde, Forfatter til det grundlæggende Værk »De jure belli et pacis«, var død et Par Aar tidligere, forjaget fra Holland, herfra var han først gaaet i fransk Tjeneste og senere i svensk. Dronning Christine af Sverig havde betroet Hugo Grotius nogle af Landets højeste Embeder og blandt andet sendt ham som overordentlig Gesandt til Paris. Sønnen, Peter Grotius, levede i Amsterdam, og i ham fandt Ditlev Ahlefeldt aabenbart den rette Mand til at hjælpe sig med at skaffe Fættøren ud af Fængslet. Peter Grotius var sin Faders Søn og godt inde i Retsvidenskaben. Da Ditlev Ahlefeldt havde mærket, at Peter Grotius satte megen Pris paa et godt Glas Vin, indledede han det nærmere Bekendtskab ved at invitere Hollænderen til at mødes med sig paa forskellige af Amsterdams bekendte Værtshuse, hvor han trakterede sin Gæst godt og vandt ham ganske for sig og sin Sag. Det første Peter Grotius, eller Peter de Groot, som han almindelig benævnedes paa hollandsk i Stedet for med Faderens latiniserede Navn, gjorde Ditlev Ahlefeldt begribeligt, var, at det var Kvinderne, der havde den største Indflydelse i Amsterdam, og at Frederik Ahlefeldts Redning maatte iværksættes ved Hjælp af dem. Det gjaldt derfor om at benytte Kvindehjælp overfor de to Personer, der havde Frederik Ahlefeldts Skæbne i deres Hænder, Fiskalen, som han kaldtes, der paa det offentlige Vegne var Anklager i Sagen kontra Frederik Ahlefeldt, og Byens Borgmester, der var Formand i Retten, in casu de to Mænds Hustruer. Det traf sig saa heldigt, at Fru Borgmesterinden havde faaet Frederik Ahlefeldt at se, da han førtes til Fængslet, og straks var blevet forelsket i den ualmindelig smukke unge Mand. Denne Dame var altsaa antagelig let at vinde, den anden maatte man søge at vinde ved Bestikkelse. Ditlev Ahlefeldt havde, som vi have set, faaet rigelig med klingende Mønt af sin

Slægtning paa Søgaard. Det kostede ikke mindre end 4—500 Daler at vinde Fiskalens Frue og derigennem hendes Mand. Under en Visit hos Borgmesterens Frue udfoldede Ditlev Ahlefeldt af Hjertens Lyst sine diplomatiske Evner, saa at han fik Damen til at rykke ud med Sproget og betro ham, at hun var forelsket i hans indtagende Fætter. Ditlev Ahlefeldt aftalte en Slags Stævnemøde med de tvende Damer, der af Hensyn til Publikum og navnlig til dem, der var den Fængsledes Modstandere, skulde finde Sted om Natten. Denne Aftale skete i Overensstemmelse med Fruernes Ægtefæller, der lovede at trække Sagen saa længe ud, at den overhovedet ikke kunde naa at komme til Behandling for Retten i Amsterdam, men skulde gaa direkte til det højeste Forum i Haag, der alt var grundig præpareret ved de ovennævnte Fyrsters og andre formaaende Mænds Hjælp. Da der kun blev behandlet en Retssag hver Torsdag, og der de andre Dage ingen Møder afholdtes i Retten, kunde Sagen ordnes uden at vække alt for megen Opsigt. Man gik frem paa den Maade, at Borgmesteren tog ud paa sit Gods ved det første Retsmøde, da Fiskalen rejste Anklagen mod Frederik Ahlefeldt; næste Torsdag var det Fiskalen, der udeblev, og saaledes gik det Uge efter Uge. Gemytterne faldt efterhaanden til Ro, i Stedet for, som det skulde synes rimeligere, at blive yderligere ophidsede, men Fiskalen forstod aabenbart at berolige baade Anklagerne og Publikum.

Imidlertid laa Ditlev Ahlefeldt ikke paa den lade Side. Han rejste frem og tilbage mellem Amsterdam og Haag og bearbejdede alle dem, der kunde tænkes at have nogen Indflydelse paa hans Fætters Skæbne, og det lykkedes ham at vinde ingen ringere end Hollands mægtigste Mand, Storpensionæren Jan de Witt, »en Mand, hvis Lige i Capacitet og Dexteritet i alle Affairer, jeg endnu aldrig har kendt.« Alle Rettens Dommere fik Ditlev Ahlefeldt ogsaa paa sit Parti, paa en nær, der som Præstesøn af religiøse Grunde holdt paa, at Frederik Ahlefeldt skulde af med Hovedet, da det efter hans Opfattelse stemte med Skriftens Ord. Ogsaa Generalstaterne maatte naturligvis paavirkes til Gunst for Fætteren, og Ditlev Ahlefeldt havde ikke alene private Samtaler med de enkelte Medlemmer, men var endog til Stede ved Generalstaternes Møder, hvor han holdt Taler til Forsamlingen. En god Støtte for sin Aktion

indenfor Generalstaterne havde Ditlev Ahlefeldt i et af Medlemmerne, Mynheer van Schagen, hvis Venskab og Støtte han vandt ved flere Gange om Ugen at »tractere paa ham,« »thi,« som Ditlev Ahlefeldt udtaler i sine Livserindringer, »det eneste, der kunde vinde og holde ham, var Drik og Svir.« Dette saare nyttige Bekendtskab havde den utrættelige Peter de Grotius formidlet.

Sagen, der vakte Opsigt over hele Holland og udenfor Landets Grænser, fik efterhaanden ogsaa et politisk Anstrøg, idet den hollandske Adel af kollegiale Hensyn tog Parti for Frederik Ahlefeldt, medens Borgerstanden var stemt imod ham. Da de Borgerlige vare i Majoritet i Generalstaternes Forsamling, var der Fare for, at Adelen skulde blive overstemt ved den endelige Domsafsigtelse ved Generalstaternes Domstol. For at være paa den sikre Side, besluttede Ditlev Ahlefeldt at træffe Anstalter til Fætterens Flugt, i det Tilfælde, at Dommen skulde gaa ham imod. Ved de forberedende Arbejder til denne Plans Gennemførelse havde Ditlev Ahlefeldt god Nytte af Fætterens ovenomtalte Kammertjener Jakob Petersen. To Mænd fra Byen blev ved gode Ord og Betaling overtalte til at være behjælpelige ved Flugten, en fjerde Hjælper fik man i et ungt Medlem af den Fangnes Slægt, Frederik Ahlefeldt, der senere skulde vinde Berømmelse ved den store Dygtighed, han udviste som Chef for den saakaldte røde Garde under Svenskernes Storm paa København. Den unge Ahlefeldt er antagelig kommet til Amsterdam for at bistaa sin fangne Fætter.

De fem Vovehalse forberedte Flugtplanen paa den Maade, at de en Dag, medens Slutteren sov Rusen ud, tog et Voksaftryk af Nøglen ind til det Fangerum, hvori Frederik Ahlefeldt var indelukket, og lod en Smed forfærdige en Nøgle efter Aftrykket. Det var saa Meningen, at de, saa snart de havde faaet at vide, at Dommen var gaaet Frederik Ahlefeldt imod, skulde trænge ind i Fængslet, slaa Fangevogterne ihjel, føre den Fangne ned til en Postvogn, der skulde holde parat paa Gaden, og saa flygte ud af Landet; ved at bestikke Portvagten, mente man, at man let vilde kunne komme ud igennem Byporten. Denne æventyrlige Flugtplan blev det imidlertid ikke nødvendigt at realisere, idet Frederik Ahlefeldt blev frikendt ved Domstolen i Haag, efter at man dog havde betydet ham, at det var en meget svar Synd, han havde gjort sig skyldig

i, og at det kun skyldtes Generalstaternes »synderlige Naade«, at han slap helskindet ud af denne Affære. Voteringen varede i 6 Timer, da Dommerne havde meget vanskeligt ved at komme til Enighed.

Lige til det sidste maatte Ditlev Ahlefeldt strø om sig med Bestikkelser. Den sidste Person, der maatte bestikkes, var den Mand, som skulde sørge for at holde Ilden vedlige i Retssalens Kakkellovn. Bemeldte Mand bragte efter hver Votering Ditlev Ahlefeldt en Seddel, paa hvilken stod anført den enkelte Voterings Udfald: for hver Seddel udbetalte Ditlev Ahlefeldt Fyrbøderen en Dukat; ogsaa med denne Transaktion var Mynheer van Schagen, der som Dommer var til Stede i Retten, behjælpelig. Da Dommen skulde publiceres den følgende Dag, var det nødvendigt af Hensyn til Flugtplanerne at kende Dommernes Vota, ogsaa af en anden Grund var det ønskeligt at vide Besked med Udfaldet af Domshandlingen allerede om Aftenen, da baade Peter de Grote og van Schagen skulde trakteres. Straks efter at Domsafsigelsen var blevet de tre Herrer bekendt, begav de sig hen paa et Værtshus, hvor de tilbragte Natten ved Bægrene under alskens Lystighed. Straks efter Gildets Afslutning rejste Ditlev Ahlefeldt til Amsterdam, hvor han med Løsladelsesbrevet i Haanden fik aabnet Fængslets Dør for sin Fætter. Efter Løsladelsen begav de to Fætre sig til Haag, hvor Ditlev Ahlefeldt afholdt en stor Fest for at belønne alle dem, der havde bidraget til det lykkelige Udfald af Dommen. Først og fremmest blev naturligvis Hollands Regent Jan de Witt indbudt til at bivaane Festen, der blev »magnifique med Musik for aabne Døre og Vinduer.« Det hele havde dog nær faaet et sørgeligt Udfald, idet Festens Midtpunkt, Frederik Ahlefeldt, atter her under det vilde Drikkelag nær var kommet op at slaas med en af Gæsterne, denne Gang en Landsmand af Slægten Thott, men det lykkedes til alt Held Ditlev Ahlefeldt at faa Striden bilagt. Efter denne Fest maatte de to Ahlefeldter vende tilbage til Amsterdam, hvor der endnu var en Del at betale, og hvor der skulde aflægges Afskeds- og Takkevisiter. Til Ditlev Ahlefeldts store Forbavselse vilde Peter Grotius ikke »tage imod anden Recompence end vor Erkendtlighed og Æren af at have været os til Tjeneste.«

En højst komisk Episode afsluttede denne Sag, der kunde have

haft saa skæbnesvangre Følger for vor Bogs Helt: Borgmesterens Frue havde aabenbart glædet sig meget til at gøre personligt Bekendtskab med Genstanden for hendes Forelskelse, og muligen indlede et galant Æventyr med ham. Det lykkedes hende imidlertid ikke, idet Frederik Ahlefeldt ikke vilde aflægge den obligate Visit, men overlod det til sin Fætter at bringe hende sin skyldige Tak. Noget forlegen ved Situationen begav Ditlev Ahlefeldt sig alene til Borgmesterfruen, gav saa godt han formaaede Udtryk for Fætterens Taknemlighed og forsøgte at faa Fruen til at modtage en Gave fra Fætteren, bestaaende i en Diamantring: »men under denne Tale skiftede Damen adskillige Gange Farve og blev snart rød, snart bleg, efter som hendes Sjæls Passioner, snart Elskov, snart Harm, vekslede i hendes Sind.« Derpaa brød Borgmesterfruens Vrede løs for Alvor, hun betroede først Ditlev Ahlefeldt, at da Tjeneren meldte hans Komme, havde hun troet, det var den elskede Genstand, og »saa havde Hjertet hoppet og danset hende i Livet af Glæde.« Derpaa mindede hun sin Gæst om alt det, hun havde gjort for hans Fætter, hvorledes hun havde reddet ham fra Skafottet ved at overtale baade sin Mand og alle Dommerne til at rette sig efter hende; hun havde godt vidst Besked med Flugtplanerne, men det havde hun skjult for sin Mand; Ringen kylede den opbragte Dame med Foragt hen ad Gulvet, »saa jeg var bange for, hun skulde have traadt den under Fødder,« tilføjer den praktiske Ditlev Ahlefeldt, »og,« siger han, »saaledes i Ord og Handling, snart siddende, snart gaende op og ned i største Sindets Bevægelse og med Taarer i Øjnene fortsatte denne Dame i over en stiv Klokke-time.« Ditlev Ahlefeldt lod hele denne Skylling gaa hen over sig og forsøgte, da det var lykkedes ham at komme til Orde, at undskylde sin Fætter, hvorpaa han, da dette syntes haabløst, gik over til en anden Taktik. Han gav sig pludselig til at gøre stormende Kur til Damen og »tilbød mig i et og alt at træde i min Fætters Sted og ikke ringere end han selv præstere, hvad han var en saa generøs, obligant og galant Dame skyldig.« Borgmesterfruen viste sig ikke utilnærmelig overfor Stedfortræderen, »og jeg glædede mig ved, at hun endnu bevidnede god Tilfredshed med min Person, i hvilken hendes Estime jeg var begjærlig efter at bevare min Plads.« Ringen lykkedes det ikke Ditlev Ahlefeldt at faa Borg-

mesterinden til at beholde, og han maatte tage den med tilbage, »eftersom hun højt og helligt svor paa, at hun ellers vilde lade den kaste i Kanalen.«

Ditlev Ahlefeldt afslutter sin Beretning om Fætterens Æventyr med følgende Ord: »Jeg og Pieter de Grote gjorde os i Selskab med smukke Fruentimmer og andre gode Kammerater endnu nogle Dage lystige og glade, forsikrede hinanden ogsaa i det fjerne om evigt Venskab, og derpaa drog jeg pr. Post igen til Hamborg til min kjære Hustru, takkende Gud den Almægtige, fordi han med saa godt Udfald og med Ære havde hjulpet mig gennem dette besværlige og farlige Foretagende, som hele Verden havde haft et Øje paa, og hvorom meget var at finde i trykte Aviser.«

Hjemkommen fra sin vellykkede Hollandsfærd tilbragte Ditlev Ahlefeldt nogle Aar i Ro, beskæftiget med at administrere sine Godser, hvad der forvoldte ham mange Ærgrelser, dels paa Grund af Stridigheder og Processer med hans Bønder, dels som Følge af, at han greb sin Godsforvalter i Bedragerier, men ikke kunde faa Kæltringen straffet, da bemeldte Forvalter var en Svoger til den mægtige Christopher Gabel, Frederik den Tredjes Yndling. Under Svenskekrigene led Ditlev Ahlefeldt store Tab, idet hans Gaarde blev jævned med Jorden; iøvrigt gjorde han god Fyldest baade som Generalkrigskommissær og ved de vigtige diplomatiske Sendelser, der betroedes ham. Af særlig Betydning blev hans Mission hos Kurfyrsten af Brandenburg og Kongen af Polen. Ogsaa efter Fredslutningen i 1660 fortsatte Ditlev Ahlefeldt sin diplomatiske Virksomhed; under en Sendelse til Königsberg, hvor han skulde forhandle med Kurfyrsten af Brandenburg, fik han Nys om den ulfeldtske S sammensværgelse, og hans Vidneudsagn blev af stor Betydning under Processen mod Ulfeldt. Meget benyttet blev Ditlev Ahlefeldt ogsaa under Forhandlingerne, der gik forud for de Ægteskaber, Frederik den Tredjes Børn indgik, og da Ditlev Ahlefeldt, som vi have set, stod Landgrevefamilien i Kassel nær, var det rimeligt, at hans Mellekomst blev benyttet, da Kronprins Christian skulde troloves med Charlotte Amalie af Hessen.

Efter mellem 20 og 30 Aars diplomatisk Virksomhed maatte Ditlev Ahlefeldt trække sig tilbage, da hans Helbred ikke længere slog til; han var da 62 Aar. Han kunde nu helt og holdent ofre sig

for sine boglige Interesser, og han hengav sig til en yderst flittig Forfattervirksomhed. Indholdet af hans Bøger var meget forskelligartet, her skal nævnes et Par af dem: »Discurs vom jetzigen gefährlichen Zustande des römischen Reichs«, »Discurs von der Education junger Leute«. I en Pièce revser han sin Samtid for dens Mani for Dueller. Som Barn af sin Tid interesserede han sig for Occultisme og skrev baade om Spøgeri, Syner, Varsler, Astrologi o. a. Ditlev Ahlefeldt efterlod ogsaa Teksten til en Række Taler, han havde holdt under sit lange bevægede Liv, blandt andet en Ligtale over Frederik den Tredjes Svigersøn, Kurfyrst Johan Georg af Sachsen. I Talen bemærker Ditlev Ahlefeldt, at den afdøde holdt meget af et godt Glas Vin, hvilket søgte sin Grund i, at han elskede Glæden.

Ditlev Ahlefeldt var en af sin Samtids betydeligste Forfattere. Det vigtigste af hans litterære Efterladenskab er det af Louis Bobé fundne og udgivne Manuskript til hans Levnedsløb, der er benyttet her under Omtalen af Processen i Amsterdam.

Da Aaret 1651 var ebbet ud, forlod Frederik Ahlefeldt Amsterdam for over Bryssel at begive sig til det fædrene Hjem. Den sidste Del af hans lange Rejse havde, som vi har set, været meget ubehagelig; i 3 Maaneder havde han maattet sidde i Fængsel, i bogstavelig Forstand med Sværdet hængende over sit Hoved, og selv om dette Æventyr, takket være Ditlev Ahlefeldts lykkelige Indgriben, var endt, uden at der blev krummet et Haar paa hans Hoved, har det næppe været ham behageligt at tænke tilbage paa sit Ophold i Amsterdam. Sentensen af Skade bliver man klog, men sjælden rig, kan ikke bringes i Anvendelse overfor Frederik Ahlefeldt, eftersom han ikke engang den selv samme Dag, som han var sluppet ud af Fængslet, formaaede at tømme sit iltre Sind, saaledes som det berettes af Ditlev Ahlefeldt, der ikke var ene om at kalde sin Fætter »løs paa Haanden«.

De Forhold, Frederik Ahlefeldt efter sin Udlændighed vendte hjem til, vare de sørgeligst tænkelige. Den svenske Krig havde i Mellemtiden forvoldt store Ødelæggelser i hans Hjemstavn, blandt mange andre Herregaarde var det gaaet slemt ud over hans Fædrenehjem Søgaard. Som i den foregaaende Krig havde Hertugdøm-

merne og Nørrejylland uafbrudt været Krigsskuepladser. Ligesom i den tyske Krig søgte Godsejerne at bringe deres Familier i Sikkerhed, nogle valgte Glückstadt, andre Hamborg som Tilflugtssted. inden Torstensons Horder besatte Halvøen; det maatte ske i en Hast, da Svenskernes Overfald paa den danske Stat fandt Sted uden forudgaaende Krigserklæring. En Del af den slesvigske og holstenske Adel gjorde fælles Sag med Hertugen af Gottorp, der havde sluttet sig til Sverig, andre, og deriblandt Ditlev Ahlefeldt, meldte sig personlig hos Christian den Fjerde for at tilbyde deres Tjeneste under Krigen. Det blev godt optaget, saa meget mere som Kongen de sidste Aar havde set med nogen Mistillid paa Holstenerne, da de holstenske Stænder ikke havde vist synderlig Iver for at sætte Hertugdømmet i Forsvarsstand, til Trods for den fra Syd truende Krigsfare. Ditlev Ahlefeldt stillede sig her ganske paa sin af ham højt beundrede Konges Standpunkt, han var intet mindre end Separatist, men tvært imod Helstatsmand, han brugte saaledes i Modsætning til mange andre Holstenerne Udtrykket »Mit Fædreland« om Danmark.

Den svenske Krigs Afslutning var Indledningen til den Sønderlemmelse af Danmark, som skulde fortsættes gennem 200 Aar. Ved Freden i Brømsebro mistede Danmark en stor Del af Norge, der blev indlemmet i Sverig; Gulland og Øsel blev ligeledes afstaaede til Sverig, til hvilken Magt endvidere Halland blev pantsat for 30 Aar for aldrig at vende tilbage til Danmark. Hvad der særlig pinte Christian den Fjerde ved de haarde Fredsbetingelser, var det, at han maatte afgive noget af sin Overhøjhed over Øresund til Sverig, samt indrømme Arvefjenden Toldfrihed i dette Farvand; Højhedsretten i Øresund havde Christian den Fjerde altid vaaget nøje over. Meget bittert blev det ogsaa for Christian den Fjerde at se, hvorledes Sverig opnaaede en Stormagtstilling, der i en sørgelig Grad stillede Danmark i Skygge. Sverig blev saa godt som Herre over Østersøen, allerede i 1629 vare de baltiske Stater blevne forenede med Sverig, der nu ved Trediveaarskrigens Slutning opnaaede at erhverve hele Forpommern med den betydelige By Stettin samt Landene mellem Elbens og Weserens Udløb, idet Bispedømmerne Bremen og Verden blev svenske. Tabet af de tvende tyske Bispedømmer var et haardt Slag for den danske Konge, der havde be-

stemt dem til Forsørgelse af sin yngre Søn Frederik. Da Tronfølgeren imidlertid døde, og da der derved aabnede sig Udsigt for den anden Søn til Danmarks Krone, var Tabet til at bære. Aaret før sin Faders Død gav den senere Frederik den Tredje Afkald paa Besiddelsen af Stifterne for ikke at skabe Forviklinger med Sverig. Det var en Fare for Danmarks udenrigspolitiske Position, at Sverig blev den ledende Magt i Nedersachsen, der hidtil havde været dansk Interessesphære. Fra den tyske Østersøkyst kunde Sverig nu med sine lange Fangarme omklamre Holsten-Gottorp og herfra stadig være i Stand til at falde Danmark i Ryggen.

At Svenskerne ogsaa fremtidig skulde slippe for Elbtolden, var Christian den Fjerde meget ubehageligt; den samme Toldfrihed blev iøvrigt indrømmet vore Venner Nederlænderne, der drev saa megen Handel paa den danske Stats Grænseflod. Ganske kort Tid efter Brømsebrofreden maatte Danmark under Tryk fra Hamborgs Side helt og holdent give Afkald paa Elbtolden.

I Sønderjylland have vi ved Frederik Ahlefeldts Hjemkomst det samme Billede som ved den tyske Krigs Slutning, en Mængde ødelagte større og mindre Gaarde. Bøndergaardene var det gaaet mest ud over, en Mængde af dem laa ubeboede hen som Overdrev; de Bønder, der endnu sad paa Gaardene, vare aldeles forarmede. Skønt Befolkningen var udpint og daarligt nok kunde betale de alt eksisterende Skatter, maatte Regeringen dog udskrive en meget tyngende Kopskat. Men Staten trængte til Penge efter alt det, Krigen havde kostet. Dertil kom den meget følelige Nedgang i Øresundstolden, der helt var bortfalden for Sverigs Vedkommende og allerede tidligere var blevet nedsat for Skibe fra andre Nationer, medens Elbtolden, som vi have set, helt var bortfaldet.

Under Sønnens Rejse møder vi Frederik Ahlefeldts Navn ved Frederik den Tredjes Hylding som Hertug af Slesvig og Holsten. Det har næppe kostet Frederik Ahlefeldt nogen Overvindelse at hylde den nye Landsherre og aflægge Ed til ham. han har tværtimod sikkert mødt den nye Konge med Sympati. I Kongeriget krympede man sig ved at overdrage Prins Frederik Kongeværdig-

heden, men det havde udviklet sig til Tradition, at sidst afdøde Konges ældste Søn skulde arve Kronen; de fleste af de oldenborgske Konger vare blevne designerede som Tronfølgere, endnu inden Tronen var blevet ledig, saaledes var det gaaet med Christian den Fjerdes ældste Søn, Christian. Men da den saakaldte udvalgte Prins kun var død godt og vel et halvt Aar før sin Fader, havde man ikke naaet at ordne Tronfølgen før den gamle Konges Død. Den udvalgte Prins var død af Pest paa Slottet Kørbitz ved Dresden, hvor han opholdt sig i Besøg sammen med sin Hustru Magdalene Sibylle hos dennes Fader, Kurfyrsten af Sachsen, hvorfra han skulde være rejst til det berømte Badested Eger for at søge Helbredelse for sine forskellige Sygdomme.

Noget af det, der bevirkede, at Prins Frederik ikke var særlig yndet i Kongeriget, var en Anbefaling for ham i Hertugdømmerne, dette gjaldt saaledes hans aabenlyse Forkærlighed for disse to Landsdele. Denne særlige Interesse for Hertugdømmerne havde en ganske naturlig Oprindelse: Ligesom de tidligere Kongers yngre Sønner skulde Prins Frederik have været forsørget med Dele af Sønderjylland og Holsten. Christian den Fjerde havde allerede flere Aar før sin Død ordnet det saaledes, at hans næstældste Søn skulde arve de tre Amter Svabsted, Segeberg og Hanerau. Denne Bestemmelse ophørte at have praktisk Betydning, da Prins Christian døde. En anden Grund til Frederik den Tredjes Forkærlighed for Hertugdømmerne var den, at han havde opholdt sig længe derovre, idet han var blevet gjort til Statholder i Slesvig og Holsten med Hovedsæde i Flensborg. Under den svenske Krig havde den senere Frederik den Tredje ogsaa faaet Lejlighed til at komme denne Landsdel nærmere, idet han var Præsident for Krigsraadet i Glückstadt, hvor han under største Delen af Krigen havde sit Hovedkvarter. Hans mere aktive Deltagelse i Krigen laa ogsaa udelukkende indenfor Hertugdømmerne. Hvor langt mere tilpas Frederik den Tredje og navnlig Dronning Sophie Amalie følte sig i Hertugdømmerne, viser den Omstændighed, at Kongeparret et Par Aar efter Tronbestigelsen opholdt sig et helt Aar i Flensborg uden at sætte sin Fod i Kongeriget. Prins Frederiks formentlige Tyskhed, der var en Anstødssten i Danmark, kunde ikke skade ham i Hertugdømmerne, hvor hele Holsten følte sig som absolut tysk,

medens en Del af Sønderjyllands Befolkning var tysktalende. Frederik den Tredjes tyske Orientering var sikkert ikke saa udpræget, som man vilde hævde det i selve Kongeriget, hans Lærere havde været danske, ligesom han gav sine Børn en dansk Opdragelse, alle Kronprins Christians Breve til Frederik den Tredje ere saaledes skrevne paa Dansk. Det, at han i en ganske ung Alder blev regerende tysk Fyrste, bevirkede, at han kom til at ynde det tyske Sprog, som han ogsaa senere gerne talte, blandt andet med sin Gemalinde. Naar Frederik den Tredje, og særlig hans Hustru, yndede at omgaa Ty-skere, laa det vel noget i Ægteparrets uvenlige Forhold til den danske Adel, et Forhold, som var den egentlige Aarsag til Vanskelighederne ved Prins Frederiks Valg til Konge. Den danske Adel havde lige fra først af set med Mistænksomhed paa Prinsen, da man mente, at han ønskede en Udvidelse af den kongelige Magt, for det Tilfælde, at han skulde blive sin barnløse ældre Broders Efterfølger som Konge. Hans enevældige Tilbøjeligheder var traadt klart for Dagen, medens han var Ærkebiskop i Bremen, hvor han paa Trods af Landstænderne havde søgt at udvide sin Magt, noget den danske Adel paa Afstand havde fulgt og skrevet sig bag Øret. I sine Memoirer udtaler Ditlev Ahlefeldt, at »Kong Fredericus Tertius ifølge sin Natur holdt mere af ringe Folk end af store og helst lod sig betjene af hine.« Dette havde man selvfølgelig ogsaa faaet Øje for indenfor den danske Adel, idet Prins Frederik nede i Bremen ostentativt omgav sig med Borgerlige og saa godt som udelukkende kaldte Borgerlige til de vigtigste Embeder. Dette virkede ikke saa stærkt i Tronprætendentens Disfavør indenfor Hertugdømmernes Adel, der var vant til det fra Gottorp, hvor Hertugerne havde udnævnt Borgerlige baade til Ministre og Hofmænd.

Indenfor den Kreds, der stod Frederik Ahlefeldt paa Søgaard nær, følte man sig tiltalt af, at den senere Frederik den Tredje var kendt som en sædelig Mand, om hvem der ikke kunde paavises andre Uregelmæssigheder end Sønnen Ulrik Frederik, der iøvrigt var født, inden Kongen indgik Ægteskab. Hans Liv var i det hele taget ganske anderledes præget af Respektabilitet end Faderens. Christian den Fjerde var lige til han som 72-aarig Mand afgik ved Døden vedblevet med at føre et meget uordentligt Liv. Den afdøde Konges Hang til stærke Drikke var heller ikke gaet i Arv

til Efterfølgeren. Naar man indenfor den nævnte Kreds syntes om, at Frederik den Tredje førte et ordentligt Liv, laa det ogsaa noget i, at det Frederik Ahlefeldt nærstaaende Hof paa Gottorp igennem Generationer havde foregaaet med et følgeværdigt Eksempel i moralsk Henseende.

Hertugdømmernes Befolkning syntes dog langt bedre om den gamle Konge end om hans Søn. En Mand som Ditlev Ahlefeldt kunde ikke føle den samme umiddelbare Sympati for den stille, ordknappe, reserverede Frederik den Tredje, der ikke yndede at komme i for nær Berøring med andre. Langt bedre forstod han, og med ham mange andre Medlemmer af Ridderskabet, den afdøde Konge, der var munter og meget talende, djærv og ligetil, og som i Modsætning til Sønnen holdt af at rejse rundt i sit Lands forskellige Dele for selv at undersøge Forholdene og bringe Orden i Sagerne, hvor han syntes, der var noget galt paa Færde. Christian den Fjerdes undertiden lidt komiske Indblanding i de mindste Detailler, ikke alene indenfor selve Regeringsmaskineriet, men ogsaa i Folks private Familieforhold, syntes man egentlig godt om. Enhver kunde faa Christian den Fjerde i Tale, medens Frederik den Tredje lige fra først af søgte at holde Folk borte, blandt andet ved Hjælp af et nyt Hofceremoniel. Christian den Fjerdes enestaaende lange Regeringstid, der havde varet i 60 Aar, hans Heltemod under Krigene og den beundringsværdige Energi, han havde udviklet for at bringe sit Land paa Fode efter Krigene, omgav hans Minde med en Nimbus. Denne Nimbus kastede ligesom en Skygge over Efterfølgeren.

OVERSKÆNKEN

I sine Breve til Borgmesteren i Amsterdam og til de hollandske Generalstater kalder Frederik den Tredje Ahlefeldts Fader en gammel udlevet Mand. Samme Mand var paa det Tidspunkt 57 Aar gammel, en Alder, som efter Nutidens Begreber ikke synes særlig høj. Men i hine Tider bleve Folk gennemgaaende tidligere gamle end i vore Dage. Og de fleste Mænd paa over 50 betragtedes som gamle. Hygieinen stod dengang paa et betydeligt lavere Standpunkt end nu, med Lægernes Kunst var det ikke stort bevendt, dertil kom, at de fleste Mennesker inden for alle Samfundsklasser forkortede deres Liv ved et uordentligt Levned, navnlig ved Overmaal i Drikke. Folk døde tidligt dengang, kun ganske enkelte af vore oldenborgske Konger naaede saaledes over de 60.

Da Frederik Ahlefeldt vendte tilbage til den fædrene Arne i 1652, var hans Fader 58 Aar og kunde sikkert trænge til sin Søns Støtte i det daglige Liv ved Administrationen af det store Godskompleks, og det maa antages, at Faderen har ønsket at beholde sin Søn hjemme efter den lange Udlændighed. Bekymringerne for Sønnen under dennes Fængsling i Amsterdam, de mange Besværligheder, hans Liv havde været opfyldt af, Krigen, hans Godsers Ødelæggelse, Flugten til Slagelse, de vanskelige Familieforhold, Bryderierne i Anledning af hans andet Ægteskab, alt det har antageligt bidraget til at gøre Ahlefeldt gammel før Tiden, og han har sikkert trængt til Sønnens Hjælp.

Men det lykkedes ikke at fastholde den unge Frederik ved Hjemmet, 2 Aar efter Tilbagekomsten fra de fjærne Lande følte han Trang til at slaa med Vingerne, og den Gamle maatte lade Fuglen flyve

af Reden. Det, der drog den unge Mand, var Hoffet, der paa den Tid befandt sig i Flensborg, i hans umiddelbare Nærhed.

Det var ikke underligt, at en ung Mand som Frederik Ahlefeldt følte sig draget til det lystige Hof paa Flensborghus, hvor Baller, Maskerader, Operaer, mytologiske Pantomimer, Balletter, Koncerter, Havefester, Hyrdescener, Parforcejagter, Klapjagter, Ringridning hørte til Dagens Orden. Baggrunden for denne lystige Hoftilværelse var saa bedrøvelig som mulig: Nød og Fattigdom i hele Landet. Hoffestlighederne paa Københavns Slot var begyndt saa hurtigt, det kunde lade sig gøre med nogenlunde Sømmelighed efter Christian den Fjerdes Død, og det lystige Liv, der stod i grel Modsetning til den afdøde Konges sidste Aar, hvor en tung og trykket Stemning hvilede over Hoffet, tiltalte til at begynde med Adelen. Man fandt dog snart, at Hoffet gik for meget op i Fornøjelser, og navnlig blev man inden for Rigsraadets og Adelen's Kreds betænkelig ved de store Summer, det ødsle Hof kostede Landet. Adel og Rigsraad var vant til at blande sig i Kongernes Privatliv, og man tog ikke i Betænkning at rette Bebrejdelser mod det nye Kongepar for dets Ødselhed og dets Hang til Fornøjelser. Kongeparret fandt Støtte hos det diplomatiske Korps, der havde kedet sig gudsjammerligt i den afdøde Konges sidste Aar og nu var mere end villigt til at paaskønne Forandringen. De fremmede Gesandter, hvoraf flere i høj Grad var indtagne til Fordel for Dronningen, gjorde gældende, at det danske Hof var yderst beskedent i Sammenligning med de store Hoffer ude i Europa, navnlig da, naar man saa hen til det franske. Mere Vægt laa der naturligvis paa, naar det fremhævedes, at Nabohoffet i Stockholm udfoldede større Luksus end det københavnske. Sophie Amalies Slægtninge fandt oven i Købet, at det danske Hof var meget tarveligt.

Naar Frederik den Tredje og Sophie Amalie besluttede for en Tid at vende den utaknemlige Hovedstad Ryggen og slaa sig ned i Flensborg, var Grundene forskellige. Som vi alt have nævnt, havde Kongeparret en Forkærlighed for Hertugdømmerne, flyttede man til Flensborg, kunde man komme til at leve under behagelige Omgivelser, man fik Rigsraadets Indblandinger og Bebrejdelser paa Afstand, Kongen kunde leve i nærmere Berøring med Slesvigs og Holstens Adel, der var baade ham og Dronningen saa langt mere

sympatisk end den kongerigske, i Flensborg kunde Kongen og Dronningen lettere og mere ugenert give efter for deres Lyst til at søge Udlændinges Selskab. Frederik den Tredje og Sophie Amalie var desuden glade ved at slippe fri for det af dem begge hadede Ægtepar Ulfeldt, særlig var Eleonora Christines Nærværelse ved Hoffet Sophie Amalie ubehagelig. Grevinde Ulfeldt havde i sin Faders Levetid været vant til at betragte sig som Landets første Dame, der i Rang skulde gaa forud for Kronprinsessen, og Christian den Fjerde vilde gerne føje sin Yndlingsdatter. Et saadant Forhold kunde ikke godt fortsættes efter Tronskiftet, og Eleonora Christines paagaende Optræden ærgrede Dronningen højligt. Endelig var der en Grund, der tyngede svært i Vægtskaalen, Sundhedstilstanden i Flensborg var betydelig bedre end i København, hvor Pesten var begyndt at vise sig.

Det har næppe været tiltalende for Samtiden at se den Hvirvel af Forlystelser, i hvilken Hoffet levede, medens mange led Nød, og Epidemier og Soter grasserede rundt om i Riget. Om dette Liv har tiltalt den stille og alvorlige Frederik den Tredje, hvis Hovedinteresse var lærde Studier, er vel tvivlsomt, men han var en forelsket Ægtemand og har gerne villet føje sin Gemalinde, selv om han sikkert har befundet sig bedre i Bibliotheket, omgivet af sine mange Bøger, end i Balsalen.

At Frederik Ahlefeldt, der var ung og livsglad, gerne vilde i Berøring med Hoffet, er forklarligt, her kunde han more sig og her kunde han parlere fransk, noget han i høj Grad havde lagt sig efter under sin Udenlandsfærd, der blev nemlig talt meget fransk i Sophie Amalies Kreds. Det gjaldt for fint at kunne konversere paa fransk, og man greb enhver Lejlighed til at lade denne Kundskab brillere. Man var allerede saa smaat begyndt under Christian den Fjerde, hans Døtre med Kirstine Munk fik Undervisning i fransk. Det stærke holstenske Element ved Hoffet bidrog til at fremme Interessen for, hvad der var fransk, en Interesse, der i høj Grad deltes af Sophie Amalie. Under almindelige Forhold var Sproget tysk og dansk mellem hinanden.

Den samme Sprogblending herskede ogsaa i Kirken, hvor der blev prædikedet baade paa dansk og tysk for Kongeparret. Dette gjaldt særlig de første Aar efter Frederik den Tredjes Tronbestigelse,

Claus Ahlefeldt, ein
Schiffbau- und
Nordsee- und
und Dänemark
Holländische
Friedrich
Kriegs- und
Amthaus

KLAS AHLEFELDT

da hans Gemalinde endnu ikke beherskede det danske Sprog. Kongen synes at have gjort sig Skrupler over de tyske Gudstjenester, da han og Dronningen saaledes første Gang efter Tronbestigelsen gik til Alters, og den hellige Handling blev foretaget paa tysk af den tyske Hofpræst, sendte Kongen sin Kammertjener til den danske Hofpræst med en Undskyldning. Efter den Tid foregik Kongens og Dronningens Altergang altid paa Dansk, medens der ved de almindelige Gudstjenester blev prædikedet skiftevis paa Dansk og Tysk. Naar der blev prædikedet »i Gemakket« for Kongeparret alene, lod Frederik den Tredje gerne, af Hensyn til sin Gemalinde, prædike paa Tysk. Ved Bryllupper, Barsler eller Begravelser inden for Kongefamilien, blev der gerne talt af to Præster, for at baade det danske og tyske Sprog kunde lyde, og ingen føle sig forfordelt. For Christian den Fjerde gik Dansk og Tysk op i en højere Enhed. Han havde som Dreng først haft en tysk Opdrager, der underviste ham et Par Aar, derefter havde en dansk Hovmester forberedt ham til Optagelse paa Sorø Akademi. Opholdet paa Sorø skulde iøvrigt ikke bidrage til at give den senere Christian den Fjerde et dansk Præg, for der var ikke en eneste dansk Lærer paa Akademiet, for en Sikkerheds Skyld havde man i Fundatsen forbudt Lærerne at tale Dansk med Eleverne. Senere saa Christian den Fjerde rent praktisk paa Spørgsmaalet; da Sønnen Frederik, den senere Frederik den Tredje, var destineret til Ærkebiskop af Bremen, betragtede hans Fader ham som ren og skær Tysker og skrev derfor altid paa Tysk til ham, medens han skrev Dansk til »den udvalgte Prins«, der skulde være Konge af Danmark. Forholdene fik ingen Indflydelse paa Frederik den Tredjes danske Sprog, det kan konstateres af hans efterladte Breve, der er affattede paa ulasteligt Dansk.

Naturligvis droges Frederik Ahlefeldt ogsaa til Hoffet af sin Ærgjerrighed, han vilde frem, og den kongelige Gunst skulde tjene ham som Løftestang. Noget der i høj Grad bidrog til Frederik Ahlefeldts Lyst til at søge Ansættelse ved Hoffet, var den Omstændighed, at Hoffet saa at sige var befolket med Medlemmer af hans egen Slægt, det vrimlede med Ahlefeldter i Frederik den Tredjes og Sophie Amalies umiddelbare Nærhed. Af disse mange Ahlefeldter var en Del fast ansatte som Medlemmer af Hofpersonalet, en Del nøje knyttet til Kongeparret ved Venskabets Baand. Det var Sophie Ama-

lie, der satte saa megen Pris paa Familien Ahlefeldt, hendes Overhofmesterinde var Medlem af denne Slægt, hendes intimeste Veninde var ogsaa en Ahlefeldt, Familien var, som man dengang kaldte det i Frankrig: »*Bien en cour*«.

Den bekendteste af de mange til Hoffet knyttede Ahlefeldter, var Christian den Fjerdes Svigersøn, Klaus.

Det var for saavidt mærkeligt, at Klaus Ahlefeldt kunde indtage en fremskudt Stilling i Frederik den Tredjes Yndest, som Kongen ellers ikke kunde lidè sine mange legitime eller illegitime Halvsøskende og deres Slægt. Men Svenskekrigen 1643—45 havde bragt de to Svogre nær til hinanden. Klaus Ahlefeldt var en af dygtigste Førere under Svenskekrigen, det var særlig Erobringen af Itzeho, der kastede Glans over hans Navn. Byen var besat af de Svenske, som det lykkedes Klaus Ahlefeldt at fordrive, efter at Fjenden havde mistet et halvt hundrede faldne og mange saarede. Ahlefeldt tog en halv Snes Officerer og 250 Menige til Fange og gjorde et stort Bytte. Det var Erobringen af Itzeho, der sikrede Klaus Ahlefeldt den senere Frederik den Tredjes Yndest, Ærkebiskoppen af Bremen, som Frederik den Tredjes Titel dengang lød, var den danske Hærs øverste Anfører; under Krigens videre Forløb fik Klaus Ahlefeldt mange Gange Lejlighed til at udmærke sig, han hindrede Fjenden i at besætte Ditmarsken og var med, da General Bauer stormede Slottet i Kiel. Feltmarskal Gallas, som den tysk-romerske Kejser havde sendt til Danmark i Spidsen for 10.000 Mand Hjælpetropper, deltog i Stormen. Senere slog Klaus Ahlefeldt en svensk Troppstyrke i Nærheden af Rendsborg og tog mange Fanger, Svenskernes Anfører faldt i Slaget. Slaget ved Rendsborg gav Anledning til, at Overanføreren for desvenske Tropper, Torstenson, sendte en Troppstyrke mod Klaus Ahlefeldt, det kom dog ikke til noget Slag. Svenskerne rykkede nu mod Syd ud af det danske Monarki, skarpt forfulgt af de forenede danske og kejserlige Tropper under Bauer og Gallas. Forfølgelsen standsede, da Svenskerne var rykkede ind i Sachsen-Lauenborg. De danske og kejserlige Officerer gjorde Mytteri mod de tvende Anførere og erklærede ikke at ville forfølge Fjenden videre, før der blev sørget for Levnedsmidler og Fourage til Hæren. Det var nemlig gaaet nøjagtig som under Danmarks Deltagelse i Tredivaarskrigen, de fremmede Hjælpetropper havde i den Grad

hærget og plyndret hos deres Forbundsfæller, at det ikke var muligt at proviantere. Dertil kom uafbrudte Stridigheder om Competencespørgsmaal mellem den tyske og den danske Overanfører, en Strid, der forplantede sig videre til de respektive Hære.

Det faldt nu i Klaus Ahlefeldts Lod at bringe Orden i de fortvivlede Forhold, som herskede inden for de forenede Hære. Den danske Overanfører, Ærkebiskoppen af Bremen, havde paa dette Tidspunkt sit Hovedkvarter i Glückstadt, og derhen skikkede General Bauer Klaus Ahlefeldt, for at han kunde indhente Ærkebiskoppens Ordre. Medens Ahlefeldt forhandlede med Ærkebiskoppen, trak Gallas sig ud af Kampen og drog bort med sin Hærstyrke, erklærende, at han nu ikke havde mere at gøre i Norden, han havde udført sin Herres Ordre, at jage Svenskerne ud af det danske Monarki. Der var nu ikke andet at gøre for den danske Overanfører, end at sende Ahlefeldt til Bauer med Ordre til at rykke tilbage, Tilbagetoget gik til Ærkebiskoppens Hovedkvarter. Virkningen af Gallas Bortdragen var den, at Svenskerne gjorde omkring, drog nordpaa og atter besatte store Dele af Hertugdømmerne, de naaede saa langt op, at de endog besatte Ribe. Samtidig angreb Svenskerne Danmark fra Nord og erobrede Størstedelen af Skaane. Atter her maatte man tage sin Tilflugt til Klaus Ahlefeldt, der efter Kampene i Holsten var avanceret til General, han blev sendt til Skaane for at jage Svenskerne ud af denne Provins, men da den danske Flaade havde lidt det katastrofale Nederlag ved Femern, forandrede Christian den Fjerde sine Dispositioner og satte sin Svigersøn i Spidsen for Rytteriet i Holsten. Her udførte Klaus Ahlefeldt en stor Vaabendaad, idet han med 200 Ryttere erobrede den stærkt befæstede By Oldenburg, der var besat af Svenskerne, og forjog den overmægtige Fjende, efter at have taget mange Fanger. Klaus Ahlefeldt lod sig ikke holde tilbage af sin meget forsigtige Foresatte, Ærkebiskoppen, men gik løs paa Fjenden, naar Lejligheden bød sig; den senere Frederik den Tredje holdt paa, at man skulde gaa varsomt til Værks og skaane Mandskabet som Følge af den store svenske Overmagt og undgaa for stort Mandefald. Det er et Bevis paa det venskabelige Forhold mellem Overanføreren og Klaus Ahlefeldt, at Prins Frederik ikke tog sin Svoger ilde op, at denne uden hans Ordre var gaaet løs paa Oldenburg, men det

dumdristige Foretagende blev ganske vist ogsaa kronet med Sejr. Med sin Tilbøjelighed til at gaa paa, skilte Klaus Ahlefeldt sig fra sine holstenske Kolleger, for de holstenske Raader ligesaavel som de holstenske Officerer støttede Ærkebiskoppen i hans forsigtige Krigsførelse, paa dette Punkt var der under hele Krigen Uenighed mellem det danske Rigsraad, der krævede en mere energisk Krigsførelse, og de holstenske Stænder, der manede til Forsigtighed. Dette at den kongerigske Adel under hele Felttoget laa i Totterne paa Hertugdømmernes Adel, var ikke befordrende for et heldigt Resultat af Krigsførelsen, saa meget mere som Ærkebiskoppen ufravigelig holdt med Hertugdømmernes Adel, inden for hvis Midte han udelukkende søgte sine Raadgivere, uden at lægge mindste Skjul paa sin Uvillie mod den danske Adel. Forvirringen øgedes ved, at Christian den Fjerde stadig greb personlig ind i Krigsførelsen og gav Ordre, der stod i Modsætning til de af Overkommandoen udstedte. Skæbnesvanger blev Uenigheden mellem den danske Hærs Generalissimus, Ærkebiskoppen, og Rigsmarsken Anders Bille; Holstenerne stod bag Prins Frederik, det danske Rigsraad bag ved Marsken. Rigsraadet havde øvet megen Kritik mod den af Christian den Fjerde trufne Ordning, at Rigets Marsk skulde staa under Ærkebiskop Frederiks Kommando. Denne Ordning gav Anledning til fortsatte Stridigheder, idet de holstenske Officerer ikke vilde lyde Rigsmarskens Ordre. Det var atter her Separatismen, der førte det store Ord, Prins Frederik og hans holstenske Officerer saa paa Hertugdømmernes Tarv, derfor vilde de, for at beskytte Marskegennene, rykke mod Ribe og søge at tilbageerobre denne By, der var besat af de Svenske, medens Bille gav Befaling til at gaa løs paa Randers, hvor Svenskerne ligeledes havde sat sig fast. Der blev ikke noget af Toget mod Randers, da Ærkebiskoppen, støttet af General Bauer, nægtede at udføre Ordren. Kongen holdt snart med sin Søn, snart med Marsken. Enden paa det hele blev, at Kongen gav sin Søn Lov til at rykke mod Ribe. Under Klaus Ahlefeldts Anførsel stormedes Byen, der var stort Mandefald paa begge Sider. Bille opgav Tanken om at rykke mod Randers, da hans Folk truede med Mytteri, og satte over til Fyen.

Disse Rivninger mellem Prins Frederik og Rigsmarsken var ikke alene en Kamp mellem kongerigsk Indflydelse og den sønderjyd-

ske og holstenske Separatisme, men ogsaa en Rivaliseren mellem den præsumptive Tronfølger og den danske Adel. Med Hensyn til Stillingen overfor Anders Bille var Klaus Ahlefeldt fuldstændig Holstener, han stod skarpt imod Marsken og paavirkede sin kongelige Svigerfader til Ugunst for Bille, netop paa et Tidspunkt, hvor Christian den Fjerde var velvillig stemt overfor sin Marsk. At Klaus Ahlefeldts Uvenskab med Marsken var landskendt, kan ses af den Omstændighed, at der var udbredt et Rygte, som de fleste fæstede Lid til: Klaus Ahlefeldt skulde have opfordret sin Svigerfader til at lade Anders Bille henrette som Forræder. Meget irriteret blev Christian den Fjerde paa Marsken, da denne under Krigen desavouerede Kongen under Forhandlingerne mellem Kongen og Rigsraadet angaaende Udskrivning af nye Skatter til Krigens Fortsættelse. Ved Christian den Fjerdens Død kom der nyt Stof til Uvilje fra Prins Frederiks Side mod Anders Bille, idet Marsken gik imod Prinsen, da der forhandlede om den nye Haandfæstning, der skulde paalægges Frederik den Tredje. Anders Bille fik her tvunget igennem, at under eventuelle Krige maatte Kongen ikke sætte nogen over Rigsmarsken, der kun skulde have at modtage Ordre fra Kongen personlig, det var en Tak for sidst fra dengang, den senere Konge var blevet sat over Anders Bille. Da Frederik Ahlefeldt overtog sin Stilling som Overskænk hos Frederik den Tredje, var Forholdet mellem Marsken og Kongen det daarligst tænkelige. Frederik den Tredje var opsat paa at faa Lejlighed til at overfalde Sverig, Bille var imod denne Plan, da han bedre end andre vidste, at Danmark ikke var den farlige Modstander voksen i militær Henseende. Det var nemlig ikke lykkedes Marsken at faa sine Planer til den danske Hærs Reorganisation gennemført, han havde hverken fundet Støtte hos Konge eller Rigsraad, men ingen af de to Regeringsfaktorer vilde dog af med ham, da man ikke mente at have nogen bedre at stille i hans Sted. Under dette oprækkende Krigsuevrj stødte Frederik Ahlefeldt sammen med Anders Bille, noget vi senere skulle komme tilbage til. Til Trods for Frederik den Tredjes Uvilje imod ham, kunde det ikke undgaas, at det blev Anders Bille, der skulde have Overkommandoen over den danske Hær, da Krigen mod Sverig brød løs. Den danske Hær var i den syndigste Uorden, og som i de tidligere Krige herskede der Strid og Rivalisering mel-

lem Hærens danske Førere og de Officerer, der hørte hjemme i Sønderjylland og Holsten. Bille blev haardt saaret og døde i Begyndelsen af Krigen.

Efter Erobringen af Ribe blev Klaus Ahlefeldt af Ærkebiskoppen sendt mod Wrangel, der stod ved Uetersen, Angrebet mislykkedes, og de Danske blev jaget paa Flugt. Efter denne mislykkede Affaire fik Ahlefeldt Ordre til at besætte Als. For ikke at blive indesluttet paa Øen af den svenske Overmagt satte Klaus Ahlefeldt over til Middelfart, og kort efter kom Freden i Brømsebro.

Naar Frederik den Tredje til Trods for det ham ubehagelige Slægtskab alligevel kunde lide Klaus Ahlefeldt, hidrørte det ikke alene fra dennes Forhold under Krigen, men ogsaa fra den Omstændighed, at Ahlefeldt stod meget skarpt overfor »Svigersønnerne«, særlig Ulfeldt.

Klaus Ahlefeldt havde fra første Færd været Christian den Fjerde sympatisk. Kongen synes at have næret ligefrem faderlige Følelser overfor den unge Mand, der var ham behagelig i den daglige Omgang, og det har ikke alene været for at sikre sin Datter et godt Parti — Klaus Ahlefeldt var rig paa Gods og Guld — men for at have Yndlingen i sin umiddelbare Nærhed, at han udsaa ham til sin Svigersøn. Datteren, Elisabeth Sophie, blev selvfølgelig ikke spurgt, om hun vilde ægte den unge Ahlefeldt, det havde ogsaa været noget tidligt at forhøre sig om hendes Mening, da Barnet kun var ti Aar gammel, da hun troledes med Klaus. Elisabeth Sophie var det af Christian den Fjerdes Børn med Vibeke Kruse, som Kongen holdt mest af, han forkælede hende efter Noder og overvældede hende med kostbare Gaver.

Christian den Fjerdes inderlige Følelser for den unge Ahlefeldt maatte Yndlingen dele med sin Moder. Fru Beate Ahlefeldt var Søster til den berømte Kriger, den franske Marskal Josias Rantzau, og Enke efter den til det gottorpske Hus nøje knyttede Carl Ahlefeldt til Koselau. Christian den Fjerde kunde slet ikke undvære den gamle Dames Selskab, hun boede i mange Aar hos Kongen paa Rosenborg. Det nære Forhold til Beate Ahlefeldt var vel i nogen Maade begrundet i det, at Christian den Fjerde gennem Moderen vilde holde Sønnen fast, dertil kom, at Beate Ahlefeldt straks sluttede Venskab med »Frillen«, som Kirstine Munks Børn og

Svigerbørn foragtelig kaldte Vibeke Kruse. Hun forstod desuden ligesom Vibeke at gøre det daglige Liv hyggeligt og behageligt for den gamle Konge. Ditlev Ahlefeldt giver i sine Memoirer sin kødelige Fætters Moder et slemt Skudsmaal:

»Jeg har allerede fortalt, hvorledes min tidligere Oberst og Fætter Claus von Ahlefeldt, hvis Fader var en Broder til min Moder, havde trolovet sig med og siden ægtet Christiani Quarti Datter med Vaskerpigen Vibeke, som denne havde født ham, efter at han havde forstødt Fru Kirsten, og fik herved Claus von Ahlefeldts Moder, Fru Beate født Rantzau af Huset Bothkamp, over hele Landet kendt som en gerrig, underfundig, forslagen og giftig, men alligevel fornem Kvinde, en saadan Yndest hos og Magt over den gamle Konge, der stod paa Gravens Rand, at hun formaaede at gøre saa meget ondt, saa der kunde skrives en hel Bog om hendes Liv og Anslag. Jeg skal kun berette, at da Flæsket af de Svin, der var fedede paa Skov eller med Korn, ikke var hende sødt og behageligt nok, saa havde hun ladet sig gøre en dobbelt Svinesti -- den ene over den anden -- og fedede de øverste Svin med Rosiner og Mandler, medens de underste maatte æde og nøjes med det Skarn, Svinene ovenover gave fra sig. Flæsket af de øverste, der af Mandler og Rosiner var sødere end de andres, brugte hun for sin egen Mund, men det fra de nederste fik Tyendet at spise. Ligeledes lod hun sine Gaasestier og Hønehuse forgylde, og andet mere af den Slags Daarskaber.«

Frederik den Tredje bevarede gennem hele Livet et trofast Venskab for Klaus Ahlefeldt, og Ahlefeldt gjorde ikke dette Venskab til Skamme. Under Svenskekrigen udførte han glimrende Bedrifter, navnlig viste han, der nu var avanceret til Generallieutenant, den største Tapperhed under Stormen paa København i 1659. Fire Aar senere gjorde han sig fortjent af Land og Rige ved at overtale Kort Adeler til at gaa i dansk Tjeneste. Stillingen som Øverstbefalende for den norske Hær gav ham det følgende Aar Lejlighed til at forjage den engelske Flaade fra Bergen, hvad der banede Vejen for det snart efter afsluttede Forbund med Holland. Under denne Affære møder vi første Gang i Historien Navnet Holberg -- det var Digterens Fader, der som norsk Major var med i Kampen.

Ved Hoffet i Flensborg skulde Frederik Ahlefeldt træffe sin Halvbroder Bendix, som vi har omtalt paa et andet Sted i Bogen, og som var ansat hos Kongeparret, endvidere Fætteren, Hans Ahlefeldt.

Hans Ahlefeldt havde baade været i fransk og svensk Krigstjeneste, da han knyttedes til det danske Hof. Under Opholdet i Frankrig var han gaaet over til den katolske Kirke. Dette var selvfølgelig ikke velset hjemme i Danmark, men da han var Frederik den Tredjes Yndling, lukkede man Øjet til overfor det Faktum, at han ikke tilhørte den herhjemme florerende og tilladte Religion, som Frederik den Tredje udtrykte sig i et Brev vedrørende Hans Ahlefeldt. Der laa en ret stormende Fortid bag ham, han havde saaledes i Hidsighed dræbt sin Svoger Kai Buchwald og maatte i den Anledning tilbringe nogle Aar i Landflygtighed. Under Svenskekrigen avancerede Hans Ahlefeldt hurtigt, saaledes at han allerede ved Nytaar 1658 stod som Generalmajor, og ved Begyndelsen af 1659 var han Generallieutenant. Hans Ahlefeldt kæmpede paa det tilfrosne Lille Belt udfor Tybrind mod Karl Gustavs Mænd, for at forhindre Svenskekongen i at trænge over til Fyen. Under Kampen gik Isen i Stykker, og mange af de kæmpende, baade Venner og Fjender, gik til Bunds.

Det var Hans Ahlefeldt, der afbrændte Københavns Forstæder, da Karl Gustav nærmede sig Hovedstaden, senere kæmpede han sammen med Ulrik Christian Gyldenløve i Spidsen for Rytteriet imod Svenskerne og udviste stor Tapperhed, særlig navnkundig blev han ved sit Udfald mod Svenskerne ved Hollænderby paa Amager, hvor han paa et hængende Haar havde taget Karl Gustav til Fange. Under Belejringen var Hans Ahlefeldt i Forbindelse med Kongens Halvbroder den, hos hvem Frederik den Tredje oftest hentede Raad angaaende de militære Operationer, og han og Gyldenløve forhandlede hver Dag med Kongen. I Stormnatten stod Hans Ahlefeldt Side om Side med Klaus og Frederik Ahlefeldt ved Østerport, hvor de tre Fætre kæmpede som Løver, deres Navne er uløseligt knyttede til den berømmelige Sejr. Ved Erobringen af Kjerteminde havde Hans Ahlefeldt en væsentlig Andel i det gode Resultat.

Efter Krigen købte Hans Ahlefeldt Glorup og stedtes til Hvile i den berømte Familiebegravelse i St. Knuds Kirke i Odense.

Hans Ahlefeldts Hustru, Katrine, født Sehested, var Sophie Amalies intimeste Veninde, eller Mignonne, som det blev kaldt. Udtrykket skriver sig fra Frankrig, hvor man benævnedes Kongernes Yndlinge »Mignoner«. Navnet blev første Gang brugt under Henrik den Tredje, der havde en Svaghed for smukke unge Mænd. Det var Dronningen, der fik Parret gift, og Brylluppet fejredes under de mærkeligste Former, der vakte Forargelse hos Samtiden, idet Vielsen foregik ganske uceremonielt i Dronningens Lysthave under et Hofelskab. Der blev tillagt Katrine Ahlefeldt megen politisk Indflydelse gennem hendes nære Forhold til Dronningen, Ditlev Ahlefeldt skriver om hende:

»Hans von Ahlefeldt havde været Ritmester i den forrige polske Krig, men da han ægtede Fru Cathrine Sehested (eller Urne efter hendes første Mand), der var en næsvis Taabegaas, men ikke desto mindre Dronningens Favoritinde, og desuden maaske i andre Henseender ikke ilde lidt og anskrevet hos Kongen selv, lagde han Grunden til sin Lykke, saa at han snart derpaa blev Oberst, Generalmajor og Generallieutenant«.

En anden Fætter af den senere Storkansler, Frederik Ahlefeldt, indtog ogsaa en betydelig Stilling ved Hove. Vi have omtalt Frederik Ahlefeldt under Beretningen om hans Fætters Fængsling i Amsterdam, han havde dengang allerede gjort Tjeneste baade i den franske og spanske Hær. Som Tak for den ham ydede Hjælp ved Befrielsen fra Fængslet skaffede Frederik Ahlefeldt, gennem sin Indflydelse hos Dronningen, sin Fætter Stillingen som Hofjunker. Dronningen, der til at begynde med følte sig tiltalt af Frederik Ahlefeldt, blev dog hurtig ked af ham, og Følgen blev, at han forlod Hoffet for at gaa over i Krigstjenesten, Dronningens Hofdamer sagdes at savne den galante Kavalier, efter at han havde vendt Hovedstaden Ryggen. Som Chef for den saakaldte »Røde Garde« fik Frederik Ahlefeldt Lejlighed til at udmærke sig under Stormen paa København. Efter Krigen lod Sophie Amalie atter sin Naades Sol skinne over Frederik Ahlefeldt, der hurtig steg fra den ene store Værdighed til den anden, for at ende som Generallieutenant. Om Frederik Ahlefeldts Dygtighed som Militær herskede der kun en Mening, derimod var Anskuelserne om hans Karakter delte, Eleonora Christine giver ham saaledes det glatte

Lag i sit »Jammersminde«, om hans Død giver hun følgende opbyggelige Beskrivelse:

»Hand wille intet høre om Gud, mindre forlige sig med Gud. Begge Dronningerne, Encke Dronningen oc den regierende Dronning, offwertalte hannem endeligen der til. Der hand haffde annammet Sacramentet, sagde hand: »Nu haben Ihr. Majesteten Ihren Willen gehabt, wo zu ist das nu guth?« Bleff weed att bande oc læstere oc døde saa hen«.

Af Ditlev Ahlefeldt faar han følgende Skudsmaal:

»Generalmajor Friederich von Ahlefeldt var vel en brav Kriger, men derhos en brutal Karl, der snart holdt til med det ene, snart med det andet af Hoffets Fruentimmer og stadig laa i Kævleri med Folk, hvorfra den Naade, han fandt for Fruentimmernes Øjne, hidrørte«.

Dronningens Overhofmesterinde var ogsaa en Ahlefeldt, kødelig Tante til den senere Storkansler. Katrine Hedvig Podevils, der var vokset op paa Søgaard sammen med Frederik Ahlefeldts Moder, var Enke efter Dines Podevils, der var indvandret fra Pommern for at gaa i gottorpsk Tjeneste. Det lykkedes Podevils at faa Hertug Frederik den Tredje forsonet med Christian den Fjerde, hvilket bragte ham i Kridthuset hos den danske Konge. Podevils blev kaldt til København, hvor han ansattes som Hofmarskal hos »Den udvalgte Prins«, og bragte senere Prinsens Giftermaal med Magdalene Sibylle af Sachsen i Stand. Podevils døde omtrent samtidig med sit Herskab paa den Rejse, der blev Prinsens sidste. Han erhvervede ved sit første Ægteskab det sønderjyske Gods Gram, hvor han oprettede et meget anset Bibliothek.

Alle disse her nævnte Slægtninge traf Frederik Ahlefeldt ved Hoffet, da han den 1. Maj 1654 udnævntes til Overskænk.

Foruden Katrine Hedvig Podevils var der ti Damer knyttede til Sophie Amalies Hof, de havde Titel af Hofjomfruer, paa en nær var de alle indkaldte fra Tyskland. Dronningens mandlige Hofstat var mere danskpræget, som hendes første Kammerherre var saaledes ansat Markus Gjõe, han havde faaet sin Opdragelse paa Sorø Akademi, der dengang lededes af hans Fader, den lærde Falk Gjõe til Hvidkilde. Markus Gjõe, der var nøje knyttet til Hannibal Sehested, gik over i den diplomatiske Karriere, senere blev han, Her-

luf Trolles og Birgitte Gjões Ætling, Forstander paa Herlufsholm. Markus Gjõe sluttede sig under sin Hoftjeneste meget nøje til Frederik Ahlefeldt, og Venskabet mellem de to varede hele Livet. Hans glimrende diplomatiske Karriere skyldtes for en væsentlig Del Storkansleren, der sendte ham til den meget vigtige Post i Madrid. Efter at være hjemkommen fra denne Sendelse indtog Markus Gjõe Sæde i Højesteret, ligesom han blev Medlem af Kongens Raad. At det var Frederik Ahlefeldts mægtige Indflydelse, der holdt ham oppe, kan ses deraf, at næppe var Storkansleren død, før Markus Gjões Stjerne dalede. Det var nemlig ikke noget Udslag af kongelig Naade, naar Markus Gjõe blev sendt til Nykøbing Falster som Stiftamtmand. Han synes ikke at være kommet videre godt ud af det med Sophie Amalie, der fandt ham lovlig selv-sikker og ikke altid behagelig i Omgang.

Inden for Kongens Hofpersonale var det danske og det holstenske Element nogenlunde ligelig fordelt, der hørte ogsaa en Del indkaldte Tyskere til Kongens Hof. Her skal dog bemærkes, at adskillige af disse Tyskere kun havde ganske midlertidig Ansættelse, det var nemlig dengang Skik, at regerende Fyrster sendte unge Mænd af Landets Adel til beslægtede eller venskabelige Hoffer, hvor de kunde lære fremmede Sæder og Skikke at kende og faa en større Udvikling, paa Frederik den Tredjes Tid blev der paa den Maade udvekslet ikke saa faa unge Mænd med tyske Hoffer.

Hoffets Øverste, Overhofmarskal Christoffer Sehested, var Holstener og paa mødrene Side beslægtet med Frederik Ahlefeldt. Gennem sit Ægteskab med en kongerigsk Dame, Mette Urne, med hvem han erhvervede Godset Nislevgaard paa Fyen, knyttedes Sehested nøje til det egentlige Danmark, hvor han boede i største Delen afsit Liv. Den store Tillid, Frederik den Tredje nærede til sin Hofmarskal, bevirkede, at der betroedes ham meget vigtige diplomatiske Sendelser. Senere sluttede Sehested sig nøje til Griffenfeld, der sendte ham til Warschau, for at han kunde gennemføre Rigs-kanslerens Plan at faa Christian den Femtes Broder Jørgen valgt til Konge af Polen. Sehesteds Efterfølger blev Adam Pentz.

Ceremonimester var Stamfaderen til den nulevende Slægt Wedell-Wedellsborg. Søhelten Niels Juel var i sin tidlige Ungdom Hofkavaler hos Frederik den Tredje, hos hvem han allerede havde

været Page, dengang da Kongen endnu var Ærkebiskop af Bremen.

Foruden sine egentlige Hoffolk havde Frederik den Tredje fem Hofpræster, to danske, to tyske og en fransk, fire Livlæger, en Barber, der var højere i Rang og bedre gageret end Lægerne, en Kapelmester med en Række Musici, samt en fransk Dansemester.

Kronprinsens Hofstat var næsten udelukkende sammensat af Medlemmer af den gamle danske Adel.

Der blev fra den danske Adels Side klaget over det talrige fremmede Element inden for Hofpersonalet. Det var dog ikke stort anderledes under Frederik den Tredje end under hans Forgængere paa den danske Trone, selv den for sin Danskhed fremhævede Christian den Fjerde havde mange Tyskere ved sit Hof. Christian den Fjerde holdt ogsaa en tysk Hofpræst, der paa tysk viede hans mange Døtre. Det tyske Element var dog ligesom ved Sønnens Hof mest repræsenteret inden for Dronningens Omgivelser.

Af de mange indkaldte Tyskere ved Frederik den Tredjes Hof var ingen saa ilde anskreven hos den gamle danske Adel som Johan Körbitz. Men da han først blev Hofmarskal, efter at Frederik Ahlefeldt havde forladt Hoffet, hører han ikke hjemme her, men vi vil komme tilbage til ham paa et senere Sted i Bogen. Iøvrigt havde Frederik den Tredje ingen Ansvar her, Körbitz var en Arv fra Christian den Fjerde, der havde tilladt sin Svigerdatter Magdalene Sibylle at tage ham med fra sit Hjemland, Sachsen.

Retfærdigheden byder at sige, at af hele sit Hofpersonale satte Frederik den Tredje mest Pris paa Otto Krabbe, en helt igennem dansk Mand. Krabbe var en af de faa, som den tilbageholdende og lidet expansive Konge havde til personlig Ven. Dette Venskab var saa meget mere ejendommeligt, som Krabbe var saa mange Aar yngre end Kongen. Forholdet mellem Frederik den Tredje og Krabbe havde megen Lighed med Christian den Fjertes til Klaus Ahlefeldt, Frederik den Tredje kunde de sidste Aar af sit Liv bogstavelig ikke undvære Otto Krabbe, der altid maatte være om ham. Frederik den Tredje døde med Krabbes Haand i sin, paa den Haands Finger sad der en Ring, som Kongen havde skænket sin Yndling. Krabbe var kun 29 Aar gammel, da han mistede sin kongelige Ven, først et halvt Aarhundrede efter skulde han følge

sin Herre i Graven, hvor han stedtes til Hvile med Frederik den Tredjes Ring paa Fingeren.

Enevældens Indførelse skulde i høj Grad bidrage til Fortysknin- gen af Kongernes Omgang, før 1660 sørgede Rigsraadet for, kraf- tigt støttet af den menige Adel, at bevare Len og højere Embeder paa danske Hænder, og i Frederik den Tredjes Haandfæstning var det bestemt, at Kongen ikke uden Rigsraadets Samtykke maatte naturalisere fremmede Adelsmænd. Da de danske Konger vare blevne befriede for Haandfæstningen, kunde de for Fremtiden give efter for deres Tilbøjelighed for Udlændinge, og det paavirkede na- turligvis ogsaa Sammensætningen af Hoffets Personale, selv om Kongerne ogsaa inden Suverænitetens Indførelse havde staaet frit paa dette Punkt. Ganske vist havde Rigsraadet i Frederik den Tredjes Haandfæstning faaet indsat en hidtil ukendt Bestemmelse »Ville Vi og i lige Maade udi Vores kongelige Hof Rigernes indfødte Adel bruge og befordre«, men Bestemmelsen blev af praktiske Grunde illusorisk, det var selvfølgelig umuligt at forbyde Kongen at an- sætte holstenske Herrer og Damer ved Hoffet. Den nye Passus i Haandfæstningen havde Rigsraadet indsat, da Kongerne havde Tilbøjelighed til at benytte deres Hoffolk som Raadgivere i Stats- sager. Enkelte Medlemmer af Rigsraadet eller af den menige Adel havde ved forskellige Lejligheder mindet baade Christian den Fjer- de og Frederik den Tredje om, at det var uklogt at anvende frem- mede som Raadgivere, de kendte ikke Forholdene i Landet saa godt som de danske Adelsmænd. Disse Paamindelser havde ofte en skarp Form.

De mange Ahlefeldter, der var knyttede til Frederik den Tredjes Hof, dannede en indflydelsesrig Klike, i Spidsen for hvilken den senere Storkansler kom til at staa. Slægten havde hidtil hørt til Hertugen af Gottorps nærmeste, nu løsnedes Forbindelsen, der for Frederik Ahlefeldts Vedkommende skulde afløses af direkte Fjend- skab. Sin store Indflydelse skyldte Ahlefeldt det nære Forhold til Dronningen, efter hvis Ønske han var kommet til Hoffet og havde faaet Ansættelse der. Bekendtskabet indlededes i Flensborg, og So- phie Amalie kom hurtig til at synes om den ny Overskænk. Det var den almindelige Opfattelse imellem dem, som stod Hoffet nær, at Dronningen var forelsket i den smukke og indtagende Frederik

Ahlefeldt, der netop var af den Mandstype, som Sophie Amalie yndede, Dronningen holdt, som en samtidig udtalte, af »bastante Herrer«. Hvordan nu end Sophie Amalies Følelser for Frederik Ahlefeldt har været, om de har været blandede med Erotik eller bundede i et platonisk Venskab, saa meget er sikkert, at Sophie Amalie lige til sin Død var Frederik Ahlefeldt bevaagen, og at ingen Omskiftelser og Omvæltninger kunde svække hendes urokkelige Sympathi for ham. Sophie Amalies Gunst blev af allerstørste Betydning for Frederik Ahlefeldts Livsskæbne.

Der blev selvfølgelig baade i og udenfor de Kredse, som stod Kongehuset nær, skumlet over Favoriseringen af Frederik Ahlefeldt. Ditlev Ahlefeldt fremfører i sine Livserindringer nogle ikke udelukkende venlige Bemærkninger om sin egen Slægts store Indflydelse ved Hove. Man skimter en slet skjult Satire bag ved Ditlev Ahlefeldts Bemærkning om det »Ahlefeldtske Aarhundrede«. Dette Udtryk blev iøvrigt ikke anvendt af Ditlev Ahlefeldt alene, det var gængs mellem Befolkningen, særlig mellem Københavnerne blev det til en yndet Vittighed, og efterhaanden kom »Seculum Ahlefeldianum« indenfor de vel informerede Cirkler til at concentrere sig om Frederik Ahlefeldt, som man mente var den, der stod bag ved sine Slægtninge og stivede dem af i Dronningens Gunst.

Rigsraadet saa med mindre velvillige Øjne paa den overhaandtagende Indflydelse fra Hertugdømmerne, som concentrerede sig i de mange Ahlefeldter; det var en bekendt Sag, at det danske Rigsraad ikke yndede den slesvigske og holstenske Adel, og naar Kongen, kraftigt støttet af Dronningen, saa vidt muligt søgte at distancere Rigsraadet, fik Ahlefeldterne deres Part af Skylden. Overfor det holstenske og slesvigske Element blev der paa mange Maader udvist Uretfærdighed fra det danske Rigsraads og den danske Adels Side, her betragtede man »Fyrstedømmet Slesvig-Holsten« som en Art Udland; denne Opfattelse blev drevet ud i sin Karikatur, naar den danske Adel i 1660 kaldte Borgmester Hans Nansen en fremmed, fordi han var født i den gode danske By Flensborg.

Naar Ditlev Ahlefeldt satiriserede over denne Tingenes Tilstand, spillede ganske personlige Momenter ind; Ditlev var ingenlunde i Kridthuset hos Sophie Amalie, der aabenbart betragtede ham

som en outsider, desuden kunde Ditlev ikke lide den senere Storkansler, som han omtaler med aabenlys Uvilje i sine Memoirer. Grunden til denne Uvilje mod Fætteren var den, at Ditlev Ahlefeldt med Rette eller Urette mente, at Frederik ikke havde vist tilstrækkelig Paaskønnelse for den store Tjeneste, han havde gjort ham ved at befri ham fra det hollandske Fængsel. Ditlev Ahlefeldt, der saa lidt som andre Memoireforfattere ynder at stille sit Lys under en Skæppe, hævder, at Fætteren var en af Ophavsmændene til den ulykkelige Krig med Sverig, medens han paa den anden Side gør sig til af at have fraraadet Krigserklæringen, han er dog villig til at dele Æren med Christian Rantzau. Ret betegnende gør Ditlev Ahlefeldt opmærksom paa, at Rantzau ogsaa var Genstand for Sophie Amalies Had.

Det maa anses for et Bevis paa Frederik den Tredjes Tillid til Frederik Ahlefeldt, at Kongen straks efter hans Ansættelse ved Hoffet overdrog ham i Forbindelse med Hofmarskalk Adam Pentz at udforme det nye Hofregulativ. At Kongens Kammerskriver Gabel blev taget med paa Raad ved Fastsættelsen af Hofceremoniellet, er ganske rimeligt. Gabel var af alle Omgivelserne den, Frederik den Tredje havde mest Tillid til, og da Hofordningen forekom Kongen en Ting af allerhøjeste Vigtighed, var der ikke noget underligt i, at den erklærede Yndling skulde have et Ord med i Laget. Kongens Befaling til Frederik Ahlefeldt og Adam Pentz om at udarbejde en ny Hofordning lød saaledes:

W. g. t. Wi bede eder och naad. ville, at I med fordeligst till eder tager voris Camerskriffuer os elskel. Christopher Gabel, och sambtligen gjøre en Hoffordning, som vid voris hoffstat her effter skall holdis och voris hoffbetiende hereffter befallis.

d. Coldinghus 13 jun: Anno 1654.

Kongens Venskab for Gabel blev indenfor Rigsraadet opfattet som et Symptom, der nok kunde varsle om Fare for Fremtiden. Ditlev Ahlefeldt gør da ogsaa i sin Omtale af Gabel opmærksom paa, at den Yndest, hvori han stod hos Kongen, var et tilstrækkeligt Bevis paa, i hvor høj Grad Frederik den Tredje foretrak Borgerstanden for Adelen. Ingen kunde dog dengang ane, at Kammer-

skriveren næst efter Kongen skulde blive Landets mægtigste Mand. Ditlev Ahlefeldt taler iøvrigt med en overstrømmende Sympati om Gabel, som han roser for hans aldeles uegennyttige Hengivenhed for Kongen: han tilføjer med Humor, at Gabels Arvinger derfor ingen skellig Grund havde til at glæde sig ved Kanslerens Død, da bemeldte Kansler ganske havde undladt at udnytte den kongelige Gunst til Fordel for sin Pengepung.

Medens der senere skulde komme mange og alvorlige Rivninger mellem Gabel og Ahlefeldt, synes der at have været en god Forstaaelse mellem de to Mænd, dengang da Frederik Ahlefeldt indtog den forholdsvis beskedne Stilling som Overskænk. Man har derfor Lov til at gaa ud fra, at Samarbejdet mellem Gabel og Ahlefeldt gik glat fra Haanden, selv om Gabel vel nok har haft Hovedindflydelsen paa Værket. Frederik den Tredje talte nemlig om alt med Gabel, der næsten var Kongens alter ego, der var Dage, hvor Kongen ikke talte med andre end med Gabel, han spaserede i timevis inde i sit Studerekammer med den altformaaende Yndling og lod sig ikke forstyrre af andre under disse Sammenkomster. Naar Frederik den Tredje holdt saa meget af Gabel, havde det sikkert nogen Forbindelse med det, at han hørte til de svundne Dage, da Kongen var Ærkebiskop i Bremen, og den Tid holdt Frederik den Tredje meget af at mindes. Den anden, mægtige Yndling, Kongens Kammersekretær Lente, der ligesom Gabel var af borgerlig Herkomst, hørte ogsaa til Perioden i Bremen og opfattedes ligeledes som Medlem af det, Rigsraadet spotvis kaldte »de Unges Raad«. Om hans Uegennytte overfor Frederik den Tredje havde Samtiden dog ikke de samme høje Tanker som om Gabels.

Naar det gode Forhold mellem Gabel og Frederik Ahlefeldt senere forstyrredes, har Grunden hertil sikkert allerede været lagt dengang, da de to lagde deres Hoveder i Blød sammen for at af fatte en Ulofdring, der kunde behage Kongen. Sagen er nemlig den, at Sophie Amalie ikke led Gabel, hun holdt ikke af den store Fortrolighed, der herskede mellem Gemalen og Kammerskriveren, hun var ikke uvidende om, at Kongen ogsaa talte om hende til sin Fortrolige. Dette Forhold har sikkert paavirket Frederik Ahlefeldt.

Den nye Hofordning faldt ikke i den danske Adels Smag, man saa paa Forhaand med Mistillid hen til den, da den skulde affattes

af Frederik Ahlefeldt i Forbindelse med Gabel, og at den indenfor Rigsraadet meget upopulære Adam Pentz var der dritte im Bunde, gjorde ikke Sagen bedre. Pentz var i høj Grad typisk for Datidens Lykkeriddere, der skiftede Herre og Fædreland, som de skiftede Klæder. Han havde først været i svensk Krigs- og Hoftjeneste, derfra var han igennem forskellige tyske Fyrsters Hænder avanceret til selve Wienerhoffet for sluttelig at havne i Danmark, hvor Christian den Fjerde gjorde ham til Hofmester for sin Søn Valdemar Christian. I denne Egenskab fulgte Pentz den unge Greve paa den mislykkede Frierfærd til Rusland. Kejser Michael af Rusland havde ønsket at se sin Datter Irene forsørget med den danske Kongesøn. Christian den Fjerde var lige saa ivrig for Planen som hans Kollega paa Ruslands Trone og knyttede vidt svævende Planer til den paatænkte Forbindelse. Christian den Fjerde troede saaledes en Tid, at Grev Valdemar gennem dette Ægteskab kunde blive Selvhersker over alle Russere. Den officielle Grund til at Ægteskabet ikke fuldbyrdedes, var Christian den Fjerdes Uvilje imod at tillade Sønnens Overgang til den græsk-katolske Kirke.

Pentzes nære Tilknytning til Kirstine Munk og hendes Børn forhindrede ikke, at han endog blev overordentlig velset hos den nye Konge, der gav ham en høj Stilling indenfor sin Hofstat. Saa stor Pris satte Frederik den Tredje paa Adam Pentz, at han endog tænkte paa at trodse Rigsraadet og gøre ham til Lensmand, men Kongen kunde dog ikke faa sit Ønske gennemført. Pentz maatte saa tage til Takke med det mindre betydningsfulde Hverv sammen med Frederik Ahlefeldt og Gabel at give Hoffet en ny Organisation.

Da Pentzes Søn havde Bryllup, fik Frederik Ahlefeldt Befaling til at bivaane Højtideligheden, som det vil ses af nedenstaaende Skrivelse:

W. G. t. Efftersom Oss Elskel. Adam Hendrich Pentz etc. icke selv till hans Søns forestaaendess bryllup i Vor Kiøbstad Odense kand opvarte, effterdi brudgommen er hans Søn. Da bede Wi dig og naad. wille, at du retter din lejlighed effter till samme tiid wdj bem^{te} Odense din tilbørlig opvartning at forrette, tilligemed oss

Elskel. Hans Christoph von Kørbitz som naad. befalet er Marschalckes steed i hans frauerelse at forrette.

d. Coldinghuus den 26. 1654.

Frederik Ahlefeldts Løn som Overskænk var paa 1000 Rigsdaler, hvad der i Henhøld til Pengenes Værdi dengang var meget rundeligt, selv om han maatte sørge for sin egen Kost. Den med Stillingen følgende Rang var ikke høj, Hoffets Personale indtog i Mod-sætning til senere Tider en beskeden Stilling paa Rangstigen, saaledes gik baade Amtmænd og Generalmajorer forud for Hofmarskalken og Overskænken.

De Aar i hvilke Frederik Ahlefeldt var ansat ved Hoffet, var de, hvor der herskede mest Lystighed, og udfoldedes mest Pragt. Man kan gøre sig en Forestilling om det brogede Liv ved Frederik den Tredjes og Sophie Amalies Hof ved at læse en Skildring, som den spanske Gesandt Grev Rebolledo gav af de Festligheder, der afholdtes Aaret efter, at Frederik Ahlefeldt var blevet udnævnt til Overskænk:

»Dronningen havde besluttet at give en offentlig Fest til Ære for Kongen, for sin Moder, for sin Broder, og for de tilstedeværende af Rigets fornemste Adel. — Den skulde anstilles i Ibstrup Skov og Slot, beliggende omtrent en Mil dertra. Hun lod mig ved Overhofmarskalken invitere til at tage Del deri; og, ihvorvel jeg just var meget plaget af mine sædvanlige Upasseligheder, modtog jeg naturligvis Indbydelsen med al den Respekt og Anstand, der sømmer sig ved en saadan Lejlighed. Den følgende Dag tog jeg bort til den bestemte Tid, nemlig Kl. 3 om Eftermiddagen. Paa Vejen rullede de Kongeliges Vogne mig forbi med utrolig Hastighed. Idet jeg kom ind i Slotsgaarden, kom Magnus Krag, Senator Otto Krags Broder, mig imøde, i Hendes Majestæts Navn; og, efter at have sat sig i Vognen hos mig, førte han mig til den ej langt derfra liggende Skov. — Stedet, hvor alle samledes, var en yndig Plads, omgivet af høje Træer, mellem hvilke overalt fremtittede saa mange Telte, at man skulde have troet, det var en Lejr for en hel Krigshær. Næsten hele Adelen var der. Lidt efter kom Kongen, klædt i rødt, og med en sort Fløjels Jagthue i Form af en Hjelm eller en Pikkell-

hue, rigeligt besat med Fjer. Dronningen og Hertugen bare samme Dragt. Jeg kyssede deres Hænder, ønskede Hoffet velkomment, og takkede Dronningen for den mig forundte Tilladelse, at turde tilbringe et Aar paa hendes Slot Hirschholm. Paa de Kongelige fulgte Hofdamerne og de øvrige Rigets fornemste Damer, alle i Jagtdragter, og mange ligesom Dronningen med Jagthuer og Fjer. — Paa højre Side af denne Plads havde man, ved et grøntmalet Rækværk, afsondret en Skranke af 50 Alens Længde og forholdsvis Bredde, paa hvis ene Side stod en Buffet med zirligt forarbejdet forgyldt Sølvtoj, bestemt til Gevinster for de forestaaende Øvelser. For Enden af Skranken, hvor Rækværket ophørte, var et grønt Tæppe, som gik fra Træ til andet; og lige overfor vare anbragte en Mængde Græsbænke. Den første var især meget pyntelig. Derpaa sad de Kongelige, Hertuginde, Hertugen, og jeg. Paa de andre, som vare meget rummelige, sad alle Damerne. Tartarerne (et Gesandtskab fra Tartarkanen), som ogsaa var til Stede, maatte derimod, ligesom Senatorerne og de øvrige Kavallerer, staa. — Ved Trompeternes Lyd gik Dækket op, og frem treen en Træhjort, der, idet den bevægede sig fra Træ til andet, gjorde Spring, som om den var levende. Fra et Maal tæt ved den forreste Græsbænk afyrede Kongen, Dronningen, Hertugen, en Del Damer og alle Kavallererne, den ene efter den anden, hver en Pistol paa den, saaledes at den for hvert Skud passerede paa ny forbi Skranken. Den samme Øvelse foretoges derefter paa en Bjørn og paa en Ræv; og Tiden gik ret morsomt. En af Tartarerne skulde ogsaa her vise sin Bues Sikkerhed; men hans Pile rammede kun Luften. Hertugen gjorde meget gode Skud; men Kongen, som i disse Øvelser er den behændigste i hele Norden, hvor de overalt ere meget i Brug, vandt dog den første Gevinst. De øvrige, som bleve adskillige af Hofkavallererne til Del, skænkede Dronningen dem saa at sige, idet hun med Flid betvang sin Behændighed, for desto mer at kunne tilfredsstille sin Ædelmodighed.

Paa den anden Side af dette naturlige Amphitheater havde man oprejst en Høj eller Bakke af to Spyds Højde, for oven 50' i Diameter, omgivet af Buegange, hvis Søjler vekselvis forestillede Cyprer og Pomeranzer, med deres Løv og Frugter, og hist og her med de Kongeliges Navnetræk, hvilke alle forenede sig under en

meget kunstig Tronhimmel, dekoreret paa samme Maade. Opgangen var en rummelig Trappe af Grønsvær. Hvert Trin bestod endog af en eneste Græstørv. Midt i Højens Krone var anbragt en Dam 20' i Diameter, opfyldt med Fisk, tamme og vilde Ænder af forskellig Størrelse; og op af dennes Midte fremragede en Slags med Muslingskaller og Sneglehuse bedækket Klippe, fra hvis Tag et Springvand med fire Straaler hævede sig til en Højde af omtrent et halvt Spyd, udgydende sig ideligt i den om Klippen værende Dam. Man havde nemlig under Jorden anbragt et Rør fra Overkanten af Bakken til Klippens Center, og ovenpaa den, alt bag ved Løvhytten eller den omtalte Tronhimmel, altsaa usynlig for Tilskuerne, en hul Træstamme, i hvilken man vedblev at gyde Vand med store Kander, hvorved naturligvis Vandet i den hule Klippe eller Banke steg opad med den Kraft, som Stammens overlegne Højde medgav og saaledes vedligeholdte dette Springvand, saa længe Øsningen varede. — Trindt om Dammen var et 3' højt og bredt Bord af Græstørv, rigt og zirligt dækket, og omgivet af Tabouretter, saaledes at de Kongelige sad under Tronhimmelen, og Hoffets Kavallerer og Damer lige overfor hinanden i den øvrige Runddel. Rigets øvrige fornemste Damer og Herrer spiste, tillige med Tartarerne, ved et stort Bord nede paa Pladsen. Man serverede ved Kongens Bord med henved 200 Retter Mad, og med fast lige saa mange forskellige Slags Syltetøjer og Frugter i forgyldte Bakker og Kar, alle ens dannede. Den hele Anretning var lige saa delikat som prægtig. Det skyldtes Kongens Maadehold, ligesaa vel som Hertugens, der næppe smager Vin, at der ved dette Gæstebud næppe var Spor af de Uordner, som ellers let finde Sted ved saadanne Lejligheder, hvor megen Vin kan nydes. Ogsaa bidrog dertil Dronningens Ønske, at denne Højtidelighed ej maatte bære mindste Præg af Nordens Raahed. Straks efter Desserten kom Damerne og Tartarerne op, og dels satte sig, dels lænede sig paa nogle mellem Søjlerne anbragte Græsbænke med Ryg. Dog var der endnu Plads nok til Opvartningen mellem dem og vore Tabouretter. Først ved Solens Nedgang hævedes Taffelet. Man kastede nogle smaa Hunde i Dammen, og de gjorde en ret komisk Jagt paa de deri værende Fjerkreaturer. — Alle ginge nu tilbage til Slottet, og man forsamlede sig i Balsalen. Imedens klædte Dronningen og hendes Damer

sig i sort til Dansen. Salen var meget stor. Over de mange Stole hang paa alle Væggene store Spejle. Og midt i Loftet Lysekroner til 40 Lys, sammensatte af Krystalkugler. I disse straaledes Glansen af hvert Lys, og den af hver Kugle i alle Spejlene, saa at den samlede Glans af alle disse Straalebrækninger ligesom satte den hele Sal i lys Lue. — Da Dronningen og hendes Damer indtog deres Pladser, tilintetgjorde Diamanternes Glimmer den øvrige Glans; men hendes og deres Skønhed fordunklede dem begge. Instrumenternes taktfaste Lyd indbød nu Dronningen og hendes Broder til at aabne Ballet, som var saa glimrende, at maaske hverken Italien eller Frankrig nogensinde har fremvist det mere prægtigt, og end mindre udført med den Kunst, Smag og Anstand. Ogsaa var Salen saa rummelig, at man, uagtet den store Forsamling, ej paa mindste Maade var trykket af Hede eller andre Ubekvemmeligheder. Midt under Dansen frembare Kammerjunkere Syltetøjer og Limonader i store Præsenterbakker og Vaser. — Dronningen dansede den hele Nat med en saa smilende Anstand og en saa majestætisk Værdighed, at hun tildrog sig alles Yndest og Opmærksomhed. — Festen endtes først med Natten, som syntes alle meget kort. — De Kongelige begave sig derpaa til Hirschholm, Frederiksborg og andre Steder. Overalt anstilledes der glimrende Jagtpartier. Vi andre derimod begave os til København. Da Kongen kom tilbage til Hovedstaden, begyndte han med sin sædvanlige Iver og Omsorg at afgøre Rettergangssagerne, hvilke her alle inden Aarets Ende afsluttes i Senatet. En prisværdig Skik i dette Rige, og vel værd at efterfølges af andre, hvor Forsømmelse gør de fleste Sager uendelige.

Til Adspredelse efter dette Kongens vedholdende Arbejde, opfandt man derpaa en ikke lidet underholdende Forlystelse, nemlig den, hver Eftermiddag kørende at stikke til Ringen paa en indelukket Plads foran de kongelige Stalde, hvilke ere vakre Bygninger, prydede med Malerier. Kongen og Dronningen, Hertugen og en Del Kavallerer og Damer stak vekselvis til Ringen. Nogle af Forsamlingens Ældste vare Dommere. For hvert Lansestød var der udsat en Dublon, en meget sikker Gevinst for de Kongelige, skønt Hertugen dog undertiden gjorde dem den stridig. Men de aller-

fleste Gange vandt dog Dronningen Prisen, uden at enten hendes Højhed eller Ynde behøvede at plaidere for hende.

Saasom Prinsens Hylding var berammet til den 16. d. M., begyndte man Højtidelighederne med en Slags Ballet eller pantomimisk Forestilling, i hvilken Rigdom og Kunst saaledes rivaliserede, at den beundrende Tilskuer ej vovede at bestemme sig for nogen især. Denne Fest gaves i en stor Sal paa Slottet. En Del af denne var optaget af en Forhøjning, hvorpaa vare Stole for Kongen og Hertuginde, for mig og Senatorerne, og for mange Kavallerer og Damer. I den øvrige Del var anbragt Bænke, den ene højere end den anden, for en stor Mængde af Folket. Da Dækket Kl. 9 om Aftenen under Instrumenternes Klang rullede op, viste der sig et stort Theater med Buskage paa begge Sider, og saa naturligt, at selv den strengeste Opmærksomhed maatte skuffes. — Ligefor saas et Perspektiv, der endtes i Sibylles Hule, hvori Personer af forskellige Nationer, Kunster og Haandteringer saas forsamlede for at høre hendes Orakelsprog. — Gennem den skuffende naturlige, med rødlig og gennemsigtige Skyer bedækkede Himmel, straaede, uden at nogen saa hvorledes, Lyset af uendeligt mange smaa Lamper. Efter et Øjeblik at have bladet i en Bog, traadte Mademoiselle La Barre, som udførte Sibylles Rolle, frem paa Theatret og sang, som hun plejer, det højeste man kan sige til hendes Ros. Dronningen fremstillede sig først som Fama — og ingen Dragt kunde have klædt hende vakrere — bevinget, og holdende en Trompet i den ene Haand. Hendes Klædning var virket med uendeligt mange Øjne, Øren og Tunger. Mange Ord vilde udfordres for, som det sig bør, at fatte og berette hendes vakre Anstand og henrivende Ynde. Og saa have i denne Anledning mangfoldige spanske og italienske Vers søgt at tolke hendes Ros. Hun fulgtes af tvende af hendes Damer, som forestillede Nysgerrighed og Sandhed. I det andet Partie forestillede hun en Bondepige, og med saa ubeskrivelig en Ynde, saa at intet formaar at skildre det, med mindre det maaske skulde være Tassos Vers:

»Non copre habito vil la nobil luce!«

Dernæst forestillede hun Krigens Muse, idet hun dansende svingede en Fane med saa overordentlig en Behændighed efter Takten.

saa hun syntes at overgaa sig selv, og at hun forvandlede Tilskuer-
 nes Forundring til maalløs Forbavselse. Kongen, som, da han
 stedse opdager nye Fuldkommenheder hos hende, ogsaa hver Dag
 elsker hende højere, nærmede sig til mig fra Tid til anden med sin
 sædvanlige Blidhed, for at høre min Mening om hendes pantomi-
 miske Fremstillinger. Jeg svarede ham engang, at lykkeligt var det
 Land, der havde en saadan Konge, og lykkelig den Konge, der
 ejede en saadan Dronning. — I den fjerde Rolle forestillede Dron-
 ningen en spansk Dame med sit Følge, hvilke alle, med deres
 Pocher og Kastagnetter, dansede saaledes, at man troede at se en
 Trup fra Madrid i København. Endelig var Dronningens femte
 Rolle en Amazone, ledsaget af 12 andre, hvilke alle, bepansrede
 og bedækkede af Hjelme med mangfoldige Fjer, samt forsynede
 med Sværde og Skjolde, begyndte en Kamp, hvori Skønhed viste
 sig lige saa grum som Grumhed skøn. Prinsen fremstillede sig i en
 Dans, hvori han med megen Livlighed og Anstand udførte en Jæ-
 gers Rolle; og de kongelige Prinsesser — eller Gratier — den æld-
 ste otte, den yngste 4 Aar gammel, spillede las zelas innocentes
 med elskværdig Ynde. Hertugen udførte een munter og to seriøse
 Entreer. — Fremstillingerne vare ialt 35; og det vilde være vanske-
 ligt at nævne alle dem, der dansede i dem. Grevinde Rantzau var
 iblandt dem. Ogsaa dansede Mademoiselle La Barre som Nymfe
 med en af Musici som Satyr. De afsang ogsaa til alles Henrykkelse et
 italiensk Hyrdedigt. Mod Slutningen forandredes Teatret pludseligt,
 og man saa to fjendtlige Lejre lige overfor hinanden. Af den ene
 fremtraadte Hertugen og 12 Riddere, bevæbnede med Harnisker
 og Hjelme med store Fjerbuske i. De vare iførte Skarlagens og
 med Sølv besatte Strømper og Tonnelets. Fra den anden Side frem-
 tren Dronningen med lige saa mange og paa en lignende Maade
 iførte Amazoner. De fyldte hele Scenen, og dansede længe til alles
 Beundring og Moro. Omsider maatte Lampernes Lys give efter for
 Solen, der ligesom for ogsaa at dele denne herlige Fest, begyndte
 at titte gennem Vinduerne, hvorfor Kongen rejste sig og takkede
 Dronningen, og Hertugen demaskerede sig og traadte ned til mig.
 — Efter nogen Hvile begave de Kongelige, Hertuginde og Her-
 tugen sig til en Ø, man kalder Saltholm, og som er beliggende ej

langt fra Amager. Den er ubefolket. Men der findes en stor Mængde Svaner, hvis Jagt man her gør meget af. «

I Efteraaret 1656 trak Frederik Ahlefeldt sig tilbage fra sin Stilling som Overskænk. Det var atter Rejselysten, der drev ham, og Kongen gav ham Tilladelse til at foretage en Rejse til Udlandet. Efter at Afskeden var bevilget, gav Frederik den Tredje sin Skatmester, Hans Boisen, følgende skriftlige Ordre:

W. g. t. Wi beder dig och naad. wille att du med fordeligst affbetaeler os Elskel. Frederich von Ahlefeld etc. huis hannem aff hans besoldning och Kostpenge kand restere frae Phil. Jacobi 1654 til dend tid hand bleff forloffuet att reise herfra ud aff riget huilcket dig och saaledis mod tilbørlig qviterung derfor udi dine regenskaaber paa tilbørlige steder skal uorde got giort.

Hafn. 7 nobris 1656.

SOPHIE AMALIE

FREDERIK AHLEFELDT'S Velynderinde var efter de mange efterladte Billeder af hende at dømme ikke nogen egentlig Skønhed, hun havde kloge, livlige Øjne, bag hvilke der imidlertid laa noget ligesom underfundigt, der gør, at man ikke føler sig tiltalt af Udtrykket. Hendes Skikkelse skildres af Samtidige som statelig, og hun skal ikke have savnet Ynde, hendes Optræden var præget af Majestæt. Sophie Amalie, der var meget forfængelig af sit Ydre, og som var godt inde i Toilettekunstens Hemmeligheder, søgte at fremhæve sine ydre Fortrin ved Hjælp af Paaklædningen. Hun havde en fransk Kammerjomfru, og hendes Kjoler blev indforskrevne fra Paris. Hun havde megen Lyst til at optræde i Forklædning, ikke alene ved de hyppigt stedfindende Maskerader og Karnevaller men ogsaa ved alle mulige andre Lejligheder, for Eksempel ved Jagterne; men det kunde ogsaa hænde, at hun forklædte sig uden at have nogen særlig Anledning dertil. Hun yndede især at optræde i en Bondepiges Lignelse. At hun som Følge af sin stærke Passion for Jagtens Glæder ogsaa optraadte som Diana, siger næsten sig selv. Den megen Smiger, der mødte Dronningen paa hendes Vej, bidrog til at øge hendes Lyst til at beskæftige sig med Toilettespørgsmaal og til hendes Lyst til at optræde i Forklædning. Den tykkeste Smiger blev bragt hende for at hylde hendes ydre Fortrin. En af hendes ihærdigste Smigrere var Grev Rebolledo, der ikke nægtede sig noget i den Retning, om det saa var Udtryk som »Guddom i Menneskeskikkelse«.

Hvor meget af al den Hyldest, der lagdes for Sophie Amalies Fod, der var tom Smiger, og hvor meget der var oprigtigt, er ikke godt at vide; hun blev hyldet baade i Vers og Prosa. Midt i alle Overdri-

velserne, hvoraf det vrimlede i Rebolledos Hyldestdigte til Dronningen, er der noget, der tyder paa, at Gesandten virkelig har været alvorlig indtaget i hende. Der var adskillige andre, som nærede ømme Følelser for Sophie Amalie. Først og fremmest hendes egen Mand. Der er ingen Tvivl om, at Frederik den Tredje var meget forelsket i sin Gemalinde; en Del af den store Indflydelse, Sophie Amalie øvede paa ham, maa sikkert føres tilbage hertil. Sin Indflydelse over Kongen bevarede Sophie Amalie lige til hendes Ægtefælles Død, og Indflydelsen var snarere tiltagende end aftagende, størst maaske mod Slutningen af Kongens Liv. Sophie Amalies Magt over den noget tunge Ægtefælle udviklede sig langsomt og sikkert og begyndte ingenlunde straks efter Formælingen. Blandt de fremmede Magters Gesandter var der flere foruden Spanien, der tabte deres Hjerte til Sophie Amalie, saaledes den franske Gesandt Terlon, hvis Udtalelser om Dronningens Fortrin ikke vare beregnede paa at høres af hende selv, men ere henvendte til Trediemand og maa anses for at være alvorlig mente. Det er i det hele taget mest fra udenlandsk Side, at der foreligger Udtalelser om Sophie Amalies Ydre. Sophie Amalie har sikkert været klar over, at der manglede hende noget for at kunne betragtes som fuldkommen smuk, for en af Grundene til det Had, hun nærede til Eleonora Christine, har sikkert været Bevidstheden om, at Svigerinden overgik hende i Skønhed. Der var meget, der allerede ved første Møde frastødte Sophie Amalie hos Svigerinden, men dette, at hun skulde staa under Kongedatteren i Skønhed, var det første ubehagelige Indtryk. Sophie Amalie vilde være Hoffets mest straalende Dame. Eleonora Christine var ligesaa stolt som Dronningen af sit Ydre, og hun undlod ikke at lade Dronningen føle sin Overlegenhed paa dette Punkt. Eleonora Christine havde lige fra først af mødt Sophie Amalie med nøjagtig de samme Følelser som dem, hvormed denne mødte hende, og viste disse Følelser ofte paa ligefrem fornærmelig Maade; Motiverne har efter alt at dømme været Misundelse.

Sophie Amalie var femten Aar, da hun i Glückstadt blev viet til den senere Frederik den Tredje, med hvem hun havde været trolovet fra sit tolvte Aar. Partiet var ikke særlig glimrende for Prinsessen, der var udstyret med hele den brunsvigske Slægts Ærgjer-

rigthed. Det var ikke sunget ved Gemalens Vugge, at han engang i Tiden skulde blive Konge, foreløbig indtog han Stillingen som Ærkebiskop af Bremen, en Stilling, som han meget snart efter maatte opgive for at overtage den endnu mere beskedne Stilling som Statholder i Hertugdømmerne. Livet paa Flensborghus, der var Statholderparrets Residens, har næppe været behageligt for den unge Fyrstinde, da hendes Mand stadig var i Pengeforlegenhed, og Sophie Amalie holdt meget af Penge, ikke for Pengenes egen Skyld, men som Middel til at tilfredsstille hendes store Hang til Forlystelser og Luksus. Ikke destomindre kom Sophie Amalie til at holde af sit nye Hjem, og hun bevarede den Følelse bestandig. Det var hende, der fik Frederik den Tredje overtalt til at forlægge Residensen til Flensborg, medens Pesten hjemsøgte København; efter at den var forbi, overtalte Sophie Amalie Kongen til endnu i længere Tid at blive boende i Flensborg, til stor Misfornøjelse for Rigsraadet. Men det var netop det, Dronningen vilde have paa Afstand. Dertil kom, at hun faldt langt bedre i Traad med Hertugdømmernes Adel end med den danske; lige fra første Færd var der opstaaet et uvilligt Forhold mellem hende og Adelen i Danmark. Det var under Opholdet i Flensborg, at Frederik Ahlefeldt kom til at staa Sophie Amalie nær, en Forbindelse, der blev af stor Betydning for dem begge.

Sophie Amalie hørte til den berømte ældgamle welfiske Slægt. Tredivaarskrigen havde kastet fornyet Glans over Slægten, hendes Fader, Hertug Georg af Lyneborg, havde erhvervet et betydeligt Krigernavn under Felttogene. Senere skulde Familien sprede sine Grene udover baade Rusland og England. Sophie Amalie hang med megen Hengivenhed ved sin fædrene Slægt, af hvilken hun da ogsaa var stærkt præget; dette skulde faa stor Betydning for Danmarks Historie. Hertugen af Brunsvig-Lyneborg havde med Held bestræbt sig for at komme uden om Landdagen, der ligesom Rigsraadet i Danmark satte væsentlige Skranker for den fyrstelige Magt; det var sket ved Hjælp af en Række fremmede unge Mænd, som Hertugen havde indkaldt. Det man i Danmark kaldte »De Unges Raad« havde Sophie Amalie været med til at skabe under Indtrykket af hvad hun havde været Vidne til i sit Hjem. Hertugen var ligesom sin Datter ødsel og pragt syg, men Landdagen

vilde ingen Penge bevillige. Det gav Stødet til, at Hertugen udskrev Skatter uden om Landdagen, og snart efter fulgte Udstedelsen af Kabinettsordrer, som blev givne uden Hensyn til Landdagen, som efterhaanden kom til at føre en stedse mere hensygnende Tilværelse: Den fyrstelige Enevælde havde holdt sit Indtog i Brunsvig, der i saa Henseende blev et af Foregangslandene inden for det tyske Rige, hvor det store, af Trediveaarskrigen forarsagede Blodtab havde svækket enhver Modstandskraft hos Folkene. De brunsvigske Hertugdømmer blev Typer paa despotisk regerede tyske Duodezstater, baade i godt og ondt, for ingen Steder i det tysk-romerske Rige blev Enevælden drevet ud i saadanne Konsekvenser som i de brunsvigske Stater. Medlemmerne af den brunsvigske Slægt var stærkt udprægede Personligheder, baade i godt og ondt; et af dets allerbedste Medlemmer var Karl August af Weimars Moder, Anna Amalie, hvis Betydning i god Retning skulde faa Virkninger over hele det tyske Rige. Den gyselige Menneskehandel, som blev drevet af adskillige tyske Fyrster under Krigen mellem England og Amerika, kastede mørke Skygger over Brunsvigs Historie og gav en af dets Hertuger en herostratisk Berømmelse.

Sophie Amalie vedblev, efter at have ægtet Frederik den Tredje, at staa i en levende Forbindelse med den lyneborgske Slægt, ikke alene gennem Breve, men ogsaa personligt, idet hun modtog jævnlige Besøg af sine Brødre, naar hun opholdt sig i Flensborg, hvor Afstanden fra hendes Hjem ikke var saa stor; det har sikkert i høj Grad bidraget til at gøre hende Opholdet i Hertugdømmerne kært. Forbindelsen blev ikke uden Virkning, for de brunsvigske Slægtninge holdt den danske Dronning til Ilden og sørgede for, at hendes Indflydelse paa Kongen gik i den af dem ønskede Retning.

Der er blevet talt overdrevent meget om Sophie Amalies Tyskhed. Hendes Indflydelse herhjemme kunde med mindst lige saa megen Ret kaldes italiensk og fransk. Ved hendes Brødrers Hoffer beundrede man det fjærne, men alligevel toneangivende toskanske Hof, de Kunst og Pragt elskende Medicier var Idealerne, og fra det toskanske Hof kom adskillige af de kostbare Fornøjelser, som vi have omtalt ovenfor, og som Medicierne havde bragt paa Moden. Blandt disse Fornøjelser var der en, som bredte sig til alle de tyske Hoffer, selv til de mest forarmede: det var Fyrværkerier, for hvilke

SOPHIE AMALIE

ogsaa Sophie Amalie sværmede. Disse Fyrværkerier kostede mange Penge, og blev derfor efterhaanden betragtede som en Slags Sindbillede, saa naar man i Tyskland vilde karakterisere en meget ødsel Lilleputfyrste, talte man om, at han lod sit Folks Marv brænde op i et flot Fyrværkeri.

Alene derigennem, at der endelig efter mange Aars Forløb kom en Dronning i Danmark, sikrede Sophie Amalie sig Betydning. Siden Anna Katrine lukkede sine Øjne i 1612, havde der ingen Dronning været i Landet. »Gemalinden til venstre Haand« og »Frillen« havde ikke bidraget til at højne Tonen eller styrke den kongelige Værdighed. Nu kom der med den lyneborgske Fyrstedatter en kultiveret Dame op paa den danske Trone, en Dame, der sad inde med sin Tids højeste Dannelse. Sophie Amalie var nemlig ikke alene hengiven til Lystighed og Pragtudfoldelse, hun var i høj Grad æsthetisk anlagt, sad inde med megen boglig Viden, paa flere Punkter gav hun end ikke de Lærde noget efter. Dette passede godt til Kong Frederik, hvis kæreste Beskæftigelse var lærde Sysler og boglige Studier. Tonen ved det danske Hof blev aldeles forvandlet, de ofte raa og plumpe Løjer, der havde forlystet Christian den Fjerde og hans Omgivelser, blev afløst af æsthetiske Nydelser, at Skuespilopførelser baade af indkaldte Trupper og af Amateurer, mellem hvilke Dronningen var en af de allerivrigste, af Operaer, Balletter, Koncerter. Med Sophie Amalie begyndte en ny, finere Æra. Det italiensk-franske Præg, hun gav Livet i de højere Circler, var noget helt nyt og skulde komme til at præge kommende Slægter. Upaalidelige Traditioner og tendensløs Histoireskrivning kastede længe et odiøst Skær over Frederik den Tredies Dronning. Navnlig var der to Perioder, hvor det ligefrem hørte sig til at rive ned paa hende, det var først under den nationale Opvaagnen i Slutningen af det 18de Aarhundrede, hvor Riegels' uvederhæftige Pamphleter over Sophie Amalie skadede hendes Minde i høj Grad. Det samme gjaldt de nationalliberale Historikeres uretfærdige Angreb paa hende. Man vilde først og fremmest Enevælden til Livs; og da Sophie Amalie var en af dens Pionerer, maatte hun staa for Skud. I den nationalliberale Periode var man længst kommen bort fra at tage Riegels alvorlig som Historiker, og hans Dom over Sophie Amalie har næppe paavirket de Skri-

benter, der var vant til at se paa hende gennem Allens Brilller. Udgangspunktet var nu et andet, medens Riegels hadede Sophie Amalie som Følge af hendes formentlig antidanske Sind, ansaa den senere Periodes Forfattere hende bogstavelig som Enevældens Incarnation, hvad der turde være noget overdrevent.

Udenfor Historikernes Kreds bredte sig temmelig hurtig den Vane udelukkende at se Sophie Amalie i Forbindelse med hendes Mellemværende med Eleonora Christine. Ud fra det Synspunkt blev det til en ubetinget, skaanselsløs Fordømmelse af Sophie Amalie, saaledes at hun efterhaanden blev en af Danmarks mest upopulære Dronninger. Det var god Latin at opfatte Eleonora Christine som en Martyr og Svigerinden som en Bøddel. I fjantet Ildtilbedelse af Eleonora Christine glemte man ganske, at medens Christian den Fjerdes Datter fulgte Forræderen paa hans bugtede Bane, var Medvider i hans Landsforræderi, jublede over sit Fædrelands Ulykker, var Sophie Amalie der, hvor Pligten bød hende at være. Dette skæve Syn paa Sophie Amalie har til Dels holdt sig til vore Dage.

Til Trods for Hadet mellem Sophie Amalie og hendes Svigerinde var der mange Lighedspunkter mellem disse to Kvinder, de falder saa let i Øjnene, at man næppe behøver at paapege dem: Begge var kloge, betydelige Kvinder, begge sad inde med en meget høj Kultur, de var Verdensdamer til Fingerspidserne, begge ladede med Energi og Foretagsomhed, de vare ærgjerrige og forfængelige. stærke i Had som i Sympatier og i Besiddelse af et urokkeligt Mod.

Samtiden havde den Opfattelse, at Frederik Ahlefeldt øvede en meget betydelig Indflydelse paa Sophie Amalie allerede dengang, han var slet og ret Hofmand. Da Dronningens Magt over hendes Gemal vidstes at være meget stor, gik man ud fra, at Frederik Ahlefeldt indirekte influerede ogsaa paa Kongens Bestemmelser. Ditlev Ahlefeldt udbreder sig stærkt om sin Slægtnings Indflydelse paa Dronningen, og da han hverken yndede Fætteren eller Sophie Amalie, er hans Omtale af dette Forhold alt andet end venligt; han gør saaledes, som vi alt have omtalt, gældende, at Frederik Ahlefeldt af Hensyn til Dronningen pustede til Ilden, da der var Tale om at erklære Sverig Krig. Det drejer sig dog kun om et Postulat. Ditlev Ahlefeldt kan ikke bilægge sine Paa-

stande med Beviser, men hans Opfattelse deltes af mange i Samtiden. Saaledes syntes Medlemmerne af Rigsraadet, der paa dette Punkt repræsenterede den sunde Fornuft overfor Hoffets Ufornuft, at have tillagt Frederik Ahlefeldt Medskyld i den Beslutning, som Frederik den Tredie fattede, at indlade sig i Krig med Karl Gustav. Dette Syn paa Sagen var vel ogsaa nok noget at føre tilbage til Raadernes manglende Sympati for Frederik Ahlefeldt og hans Slægtninge.

Sikrere Grund har man under Fødderne, naar man vil gøre Rede for den senere Storkanslers indrepolitiske Holdning paa dette Tidspunkt. Frederik Ahlefeldt var ingen Ven af det daværende Adelsregimente og ønskede det afløst af en stærk Fyrstemagt; paa det Punkt mødtes hans og Sophie Amalies Ønsker fuldstændig. Frederik Ahlefeldt var en ivrig Tilhænger af Tanken om Enevældens Indførelse; men det fuldstændige Despoti, der blev indført i 1660, og som der ikke var Sidestykke til noget Sted i Europa, ikke engang i Tyrkiet og Rusland, var langt fra efter hans Hoved. Man har bestemte skriftlige Udtalelser fra hans Haand, der viser ham som en Tilhænger af Suveræniteten, men med Korrektiver, saaledes som de fandtes i alle andre europæiske Stater, ogsaa i de tyske Smaastater. Frederik Ahlefeldt var blevet præget af Forholdene i Holsten-Gottorp, hvor en gradvis Udvikling havde bragt Hertugerne øget Magt. At han har arbejdet hen imod Enevældens Indførelse, er utvivlsomt, han var led og ked af den gamle Tilstand. Paa den anden Side var han ikke ene om at finde Omvæltningen i 1660 alt for yderliggaaende, fraregnet Frederik den Tredies nærmeste Kreaturer, var der næppe nogen fornuftig Mand i Kongeriget, der havde tænkt sig Enevælden under den Form, hvori den etableredes, men man lod sig overrumple af Forholdene. Medens Frederik Ahlefeldt i fuld Forstaaelse har arbejdet sammen med Sophie Amalie for at faa Statsforfatningen ændret, saa har han og Dronningen dog ikke været helt enige om Konsekvenserne, den Forfatning, der blev paaoktroyeret Landet i 1660, var sikkert ganske efter Dronningens Hoved, medens den efter Frederik Ahlefeldts Opfattelse var for radikal. Vi har skriftlige Vidnesbyrd om, at der har foresvævet Frederik Ahlefeldt noget i Retning af en raadgivende Institution, en Stænderforsamling, noget lignende som

den Forfatning, Frederik den Sjette gav Danmark henimod Slutningen af sin Regeringstid.

Den Indflydelse, som Frederik Ahlefeldt udøvede paa Sophie Amalie, bundede ikke alene i den ovenomtalte Omstændighed, at Dronningen følte sig tiltrukken af hans ydre Fortrin; Overensstemmelse i Sympatier, Smagsretninger og Interesser har virket befordrende paa Forbindelsen mellem de to. Sophie Amalie og Frederik Ahlefeldt vare begge i Besiddelse af en vidtspændende Dannelse; Frederik Ahlefeldt havde dels i Fædrenehjemmet, dels paa sin lange Udenlandsrejse tilegnet sig mange grundige Kundskaber, saaledes at han blandt andet kunde hamle op med sin Velynderinde i Henseende til Sprog, noget Sophie Amalie lagde megen Vægt paa. Paa den store Udenlandsrejse havde Frederik Ahlefeldt lært at udtrykke sig med lige saa stor Lethed paa Fransk som paa Tysk. Sophie Amalie havde ikke alene tilegnet sig den rent ydre Færdighed i at konversere paa fremmede Tungemaal, hun var trængt til Bunds i Sprogene. Hun beherskede ikke alene ligesom Frederik Ahlefeldt det italienske, men ogsaa det spanske Sprog; herom bar hendes Bogsamling Vidne. Sophie Amalie var ligesom Frederik Ahlefeldt Bogelsker, holdt ligesom han af at samle paa Bøger; de havde begge i deres forskellige Boliger righoldige Biblioteker, saaledes rummede Frederik Ahlefeldts Bibliotek paa Søgaard flere Tusinde Bind. Samlivet med den meget belæste Konge har selvfølgelig ogsaa virket befordrende paa denne Side af Dronningens Tilværelse.

Ogsaa i Karakterejendommeligheder var der Lighedspunkter mellem Sophie Amalie og Frederik Ahlefeldt. Begge var af et meget heftigt Temperament: Heftigheden var hos Sophie Amalie som hos Frederik Ahlefeldt en Arv, der holdt sig i hendes Slægt, saaledes at man endnu den Dag i Dag hos Personer, der hører til eller er beslægtede med Welfernes Hus, kan spore det heftige Temperament. Heftigheden var hos Sophie Amalie forenet med en Lidenskabelighed, der ikke altid gav sig de smukkeste Udslag; hendes Hævnnergerrighed kunde udarte til Grusomhed, noget, som vi ser komme sporadisk frem hos hendes Søn Christian den Femte. Heller ikke synderlig tiltalende var hendes Pengebegærlighed, navnlig naar den gav sig Udslag paa den Maade, at hun kunde betragte

Pengeofre som Satisfaktion for personlige Krænkelser; det kom frem i den over al Maade uhyggelige Kai Lykke-Affære, der var meget beskæmmende for hendes Minde. Baade Frederik Ahlefeldt og hans Herskerinde kunde være meget vindende og elskværdige i Omgang, men det var ikke overfor alle Mennesker, det stak dem; dog skal det siges, at de begge vedblev at vise Elskværdighed overfor de Mennesker, de engang havde sluttet sig til. Manglen paa Elskværdighed var, naar den optraadte, altsaa ikke noget Udslag af Lunefuldhed, men en Mangel paa Vilje eller Evne til at lægge Baand paa deres Følelser overfor Personer, de havde noget imod. At det hos Sophie Amalie har været Evnen, det skortede paa, viser sig ved to Foreteelser i hendes Tilværelse. Under de usikre Forhold, hvori Sophie Amalie levede de første Maaneder efter hendes Svigerfaders Død, da hun og Kongen stod i en Slags Afhængighedsforhold til Ulfeldt, har hun sikkert gerne villet vise Svigerinden i det mindste et glat Ansigt, men hun har ikke formaet det, da Modparten ugenert tirrede hende. Det samme viste sig under en yderst pinlig Episode i Sophie Amalies Liv. Efter Roskildefreden, der saa grundig lemlæstede Danmark, havde det danske Kongepar set sig foranlediget til at indbyde den Mand, der havde bragt alle Ulykkerne over deres og det danske Folks Hoveder, Karl Gustav, til at være deres Gæst paa Frederiksborg. Under dette til det yderste pinlige Samvær viste Frederik den Tredje sin sædvanlige ydre Ro, hans Ansigt var uigennemtrængeligt som en Maske, endog overfor den svenske Gæsts allerværste Taktløsheder. Dronningen, der havde sørget for at give Karl Gustav den festligste Modtagelse og omgive ham med al den Pragt, hun raadede over, har sikkert ogsaa ønsket at kunne vise et glat Ansigt, men efter Udtalelser fra tilstedeværende Personer skal det ikke være lykkedes hende, hendes Øjne skød flere Gange Lyn. Hele denne Ceremoni, der nu forekommer saa overflødig, og som Kongeparret formentlig med nogen Behændighed havde kunnet unddrage sig, har sikkert forekommet den heftige og lidenskabelige Dronning uudholdelig, og hun har antageligt draget et Lettelsens Suk, da den forhadte Gæst trak sig tilbage til sit Sovegemak, hvor Dronningen havde ladet hans Seng forsyne med kostbare Silkelagner. Al den Pragt, hvormed Sophie Amalie omgav den svenske Konge

under Opholdet paa Frederiksborg, har trods alt det pinlige ved Situationen givet Sophie Amalie en lille Tilfredsstillelse: Hun har gerne villet vise den uvelkomne Gæst, at det danske Hof kunde hamle op med andre Hoffer i Pragtudfoldelse, og hun har selvfølgelig ikke villet spille den ydmygede og faldne Storheds Rolle, hun har ved den Lejlighed baaret Hovedet højt som altid. At Karl Gustav under Besøget paa Frederiksborg har betragtet Sophie Amalie med opmærksomme Blikke, derom vidner hans senere Udtalelse om hende: »Regina, nemini Dano bona, regit regem.« Udtalelsen skal selvfølgelig ikke forstaas, som om Kongen mener, at Sophie Amalie ikke kan lide sine egne Undersaatter, det skal blot pointere hendes tyske Sympatier, hendes Vedhængen ved den Slægt, hvoraf hun var udgaaet, hendes større Tillid til tyske Raadgivere end til danske. Denne Opfattelse deltes iøvrigt af den danske Adel og det danske Rigsraad; det samme gjaldt Sætningens anden Del, hendes Herredømme over Frederik den Tredje.

Sophie Amalie betragtede Repræsentation under en egen Synsvinkel; der var efter hendes Mening noget ophøjet i Repræsentation, det hørte med til Stillingen, det var en ligefrem Pligt for Suveræner at omgive sig med Luksus, det styrkede den kongelige Værdighed i Omverdenens Øjne. Her skal det dog siges, at da Kongeparret i 1660 havde opnaaet, hvad det vilde og var blevet saaledes stillet, at hele Landet var som et Kar, hvoraf det kunde øse, Landets Finanser vare fra nu af ogsaa den enevældige Konges, indskrænkede Sophie Amalies Lyst til Pragt og Fornøjelser betydeligt, de ti Aar, der hengik indtil Frederik den Tredjes Død, blev en forholdsvis stille Periode ved Hoffet, der blev saaledes i al den Tid kun holdt et enkelt stort Bal ved Kongens Hof, medens den største Pragt og Ødselhed blev udfoldet i de Aar, hvor der var sat en Grænse for Kongens Indtægter, og hvor Hoffet var i en permanent Pengetrang. Paa Begrebet Repræsentation saa Frederik Ahlefeldt med noget andre Øjne end Sophie Amalie, det havde aldrig interesseret ham, og efterhaanden som Aarene gik, trak han sig mere og mere tilbage fra Forlystelserne paa Københavns Slot; i sine sidste Leveaar tog han overhovedet ikke Del deri.

At Frederik Ahlefeldt ikke altid billigede, hvad Sophie Amalie foretog sig, kan ses af den Omstændighed, at han ligesom sin Halv-

STORMEN PAA KØBENHAVN

broder Bendix viste Medlidenhed med Eleonora Christine og misbilligede den haarde Behandling, Kongedatteren blev Genstand for.

Selv om Sophie Amalie maa henregnes til Danmarks upopulæreste Dronninger, er der dog en Periode i hendes Liv, hvor hun baade i Samtid og Eftertid har været Genstand for den fuldeste, mest ublandede Anerkendelse. Denne Anerkendelse vil der næppe nogensinde blive rokket ved, selv under de skiftende Moder indenfor Bedømmelsen af historiske Personer: det er Sophie Amalies Holdning under Københavns Belejring. At Dronningen ikke var bange, havde hun vist ved mange Lejligheder, man vidste, at det morede hende ligefrem at søge farefulde Situationer og udfordre dem; det var under de af hende saa yndede, ofte halsbrækkende Parforcejagter, hvor ingen Hæk var hende og hendes Hest for høj, ingen Grav for bred og dyb. Denne Foragt for Faren skulde Dronningen faa Lejlighed til at vise paa en overmaade smuk Maade til stor Gavn for hendes Land, dengang da den svenske Hær laa foran Københavns Volde. At Sophie Amalies ukuelige Mod, hendes sammenbidte Energi, hendes aldrig hvilende Virkelyst var af uvurderlig Betydning for Kampens Udfald, er sikkert. Det har selvfølgelig opildnet de Kæmpende paa Voldene at se, hvorledes Landets Dronning til Hest færdedes ved Kongens Side og helst søgte de Steder, der var de mest udsatte for Fjendens Kugler. Og det var ikke enkelte Besøg, Dronningen aflagde der, hvor Faren var størst. Nej, Dag ud og Dag ind færdedes hun mellem de kæmpende Tropper til de forskellige Tider, ogsaa midt om Natten, naar Kampene rasede heftigst. Dronningens Mod og Handlekraft kulminerede i Stormnatten mellem 10. og 11. Februar, hvor Faren for hendes Liv midt imellem de Kæmpende naturligvis var størst. Betegnende for Dronningens Medvirken ved Krigsbegivenhederne er det, at hun en Morgen tidlig Klokken 4 befandt sig oppe paa Københavns Slots Taarn for derfra at følge Kampenes forskellige Faser; deroppe modtog hun Meldinger om Slagets Gang, medens Kongen befandt sig paa Voldene.

Ogsaa paa anden Maade end gennem sin rent personlige Optræden virkede Sophie Amalie til Gavn for Landet under Krigen. Dronningen havde paa det hende tilhørende Hørsholm Gods en

Ridefoged ved Navn Lorentz Tuxen. Den betydningsfulde Virksomhed, som Tuxen udfoldede under Svenskekrigen, skete paa Foranledning af Dronningen, der havde megen Tillid til denne sin Ridefoged og havde paalagt ham, hvad han skulde gøre. Ved at udsponere den svenske Hærs Bevægelser og give personlig Rapport derom til Dronningen, blev han en af dem, der fik Indflydelse paa det lykkelige Udfald af Begivenhederne i Stormnatten. Den største Betydning havde dog hans Deltagelse i Forsøget paa sammen med Ole Stenvinkel, Henrik Gerner og Hans Rostgaard at fravryste Svenskerne Kronborg. Den ene af de fire Deltagere i denne Sømmensværgelse, Henrik Gerner, var ogsaa nøje knyttet til Sophie Amalie, idet han som Slotspræst paa Hørsholm ofte havde Lejlighed til at prædike for Dronningen, vel at mærke paa Dansk.

Til Trods for den Sympati, der ombølgede Dronningen under Belejringen af København, vilde de mod hende rejste Beskyldninger for Tyskhed ikke forstumme. Anledningen var de velkendte Stridigheder, som fandt Sted mellem danske Officerer paa den ene Side og holstenske og fremmede Officerer paa den anden Side. Man slog indenfor Voldene de holstenske Officerer i Hartkorn med de indkaldte tyske Officerer og kaldte dem alle Fremmede, og man tog Parti for de danske. Man glemte i denne Forbindelse, at det tyske Element i Hæren ikke var noget nyt, men havde været ligesaa almindeligt under Christian den Fjerde som under Frederik den Tredje. Mere berettiget var Misfornøjelsen med det tyske civile Element, der omgav Kongen under Belejringen og udgjorde hans egentlige Raadgivere. Da man kendte og overdrev Dronningens Indflydelse, gav man hende Hovedparten af Skylden. De ovennævnte Slægtninge af Frederik Ahlefeldt, der i saa høj Grad udmærkede sig under Belejringen og i Stormnatten, maatte til Trods for Beundringen for, hvad de havde udrettet, bære en Del af dette odium. Bag Misstemningen stod det danske Rigsraad, hvis Følelser overfor Sophie Amalie ikke vare mildnede af hendes Færd under Krigen. Man kunde ikke tilgive Kongen, at han under som før Krigen hellere lyttede til Sønderjyllands og Holstens Raader, hvortil Frederik Ahlefeldt hørte, end til de danske Rigsraader, der navnlig følte sig krænkede over, at Frederik den Tredje i særlige kongerigske Forhold adspurgte Raaderne fra Hertugdømmerne. Mellem Dronningen

og det danske Rigsraad havde der udviklet sig en Atmosfære af gensidigt Drilleri, der opirrede Stemningen paa begge Sider, navnlig kunde Dronningen ikke tilgive Rigsraadet dets Holdning overfor hendes brunsvigske Slægt, blandt andet, da det havde tilkendegivet sin Misfornøjelse med, at Dronningens Moder, Hertuginde af Lyneborg, aflagde for langt Besøg i Danmark.

Klagerne, der lød over de stærke holstenske og tyske Elementer i Administrationen, Hæren og i Kongeparrets Omgivelser, havde nogen Berettigelse, for saa vidt som det virkelig var tydeligt, at baade Frederik den Tredje og hans Dronning vare af den Overbevisning, at Holstenere og Tyskere vare baade klogere og dygtigere end de Danske. Hvad der bidrog til at sætte ondt Blod, var det, at flere af de »Fremmede«, som protegeredes af Sophie Amalie, ikke ubetinget var hendes Protektion værdige, saaledes den fra Dina Vinhoffver-Sagen bekendte Oberst Walter og Frederik Ahlefeldts tidligere Kammertjener Jakob Petersen. Det var deslige uværdige Yndlinge, Ulfeldt hentydede til i sine Angreb paa Dronningen. Denne Opfattelse af de Danskes Underlegenhed i Forhold til de Fremmede, var ikke noget nyt, Frederik den Tredjes Forgængere paa Tronen havde den samme Opfattelse, og den skulde styrkes og vokse hos de efterfølgende Konger.

Paa et enkelt, meget vigtigt Punkt viste Frederik den Tredje sig lydør overfor Danskheden kontra Tyskheden, nemlig ved hans Søn og Efterfølgers Opdragelse. Paa en Henvendelse fra Rigsraadet, der meget kategorisk krævede, at den fremtidige Christian den Femte skulde have en dansk Opdragelse, svarede Frederik den Tredje: »Skulle Os Intet mere være imod, end at han jo altid skulle blive tilholdt den danske Nation at elske, og favorisere alle de, som den kunde komme til Ære og Bedste. Vi ville og ikke forbigaa Os af indfødte danske Mænd, som ere kapable, udi hans Edukation at betjene, og udi de og alle andre Maader Vores naadigste Affection til Vores kjære Fæderneland bevise og bete.«

De tre Mænd, der efter hinanden ledede den senere Christian den Femtes Opdragelse, vare da ogsaa Danskere af rene Vand: Holger Vind, Ove Skade og Christoffer Parsberg. At Dronningen er blevet taget med paa Raad i et saa vigtigt Spørgsmaal som Tronfølgerens Opdragelse, kan der ikke herske Tvivl om, saavel som at

hun har givet Valget af Lærerne sin Sanktion. Sophie Amalie tog sig meget af sine Børns Opdragelse og havde megen Magt over dem, en Magt, som Christian den Femte vedblev at frygte lige til Moderens Død.

Vi have alt omtalt Sophie Amalies Forkærlighed for Hertugdømmerne. Til at gøre Kongeparret Opholdet derovre behageligt, bidrog i allerhøjeste Grad Statholderen, Christian Rantzau, Frederik Ahlefeldts Svigerfader. Hvad der blandt meget andet gjorde Christian Rantzau sympatisk for Kongeparret, var den Omstændighed, at han indenfor Hertugdømmernes Adel havde været en af de allervrigste til at støtte Kongen i hans Bestræbelser for at opnaa Indførelsen af Førstefødselsretten i Slesvig og Holsten, noget som Raaderne i Hertugdømmerne i det hele taget havde stillet sig overmaade velvilligt overfor; de fik derved i Frederik den Tredjes og Sophie Amalies Øjne et betydeligt Plus overfor de danske Raader, der saa ganske anderledes paa Sagen. Nærmere beset var dog Førstefødselsrettens Indførelse i Hertugdømmerne en temmelig nødvendig Konsekvens af den Omstændighed, at det holsten-gottorpske Hus allerede havde opnaaet Førstefødselsretten, men det udelukkede ikke, at Kongeparret havde en Følelse af, at den slesvigske og holstenske Adel paa dette Punkt som paa saa mange andre Punkter havde vist Kongen Imødekommenhed i Modsætning til det danske Rigsraad. I Virkeligheden var det en ren og skær Formalitet, da Førstefødselsretten i Hertugdømmerne indførtes 1650. ved den tidligere omtalte Hylding i Flensborg, hvori Frederik Ahlefeldts Fader deltog som Medlem af Landdagen, betragtedes Frederik den Tredje paa Forhaand som Hertugdømmernes rette Hersker, i hans Egenskab af Christian den Fjerdes ældste Søn; Hertugdømmerne opfattedes i Virkeligheden som en Arv. Her bar det tydeligt hen mod Enevælden allerede i 1648, hvor helt anderledes i Danmark. Med Rette eller Urette forekom det Kongeparret, at Christian Rantzau af alle Hertugdømmernes Adelsmænd var den, Kongehuset bedst kunde støtte sig til; en af Frederik den Tredjes første Regeringshandling straks efter sin Tronbestigelse var da ogsaa at udnævne Rantzau til Statholder. Ogsaa hos Christian den Fjerde havde Rantzau haft en høj Stjerne: Venskabet var dog ikke helt billigt for den holstenske Jorddrot, der forstrakte Kongen med

et Laan paa 50.000 Daler under Svenskekrigen. Som Pant for denne Sum havde Christian Rantzau faaet Tranekær Len. Rantzaus Slægt havde gennem adskillige Generationer været knyttet til det danske Kongehus, længe før Ahlefeldterne kom i nøje Forbindelse med det. Det havde blandt meget andet sin Grund i, at Rantzauerne, i Modsætning til Ahlefeldterne, stod Gottorperne fjærnt og altid under Stridighederne mellem de to Huse havde holdt til den danske Side. Christian Rantzau gik paa dette Punkt i sin Slægts Fodspor og var ligesom sine Forfædre de danske Konger oprigtigt hengiven. Christian Rantzau var ligesom sin Svigersøn stemt for, at hele Slesvig burde være samlet under den danske Krone, men tillige var han en Tilhænger af, at Slesvig skulde være saa nøje knyttet til Holsten som muligt; her stod han i afgjort Strid med det danske Rigsraad. Men netop det, at Christian Rantzau ikke stod paa nogen god Fod med det danske Rigsraad, bidrog til at gøre ham yderligere kær for Frederik den Tredje og Sophie Amalie. Det var efter Samraad med Rantzau, at Frederik den Tredje, ligesom for at markere, at Slesvig og Holsten var en Enhed, valgte Flensborg til sin Residens, naar han opholdt sig i Hertugdømmerne. Flensborg blev ogsaa Sædet for det af Frederik den Tredje straks efter hans Regeringstiltrædelse oprettede fælles Kancelli for Slesvig og Holsten, hvorfra de to Hertugdømmer blev regerede. I saa Henseende havde Christian den Fjerde ligesom været forsigtigere; under hans Regering var den af ham oprettede By Glückstadt en Slags Hovedstad for Hertugdømmerne, om nogen særskilt Regering var der ingen Tale.

Christian Rantzaus Stilling var den ikke ualmindelige blandt Hertugdømmernes Adel: Ubetinget Loyaltitet overfor det danske Kongehus, og saa lidt Fællesskab som muligt indenfor Styrelsen af de tvende Dele af Monarkiet, denne Betragtning var lige op til 1864 endnu gældende hos mange Medlemmer af det slesvig-holstenske Ridderskab.

I Hertugdømmerne var Kongeparret ikke alene fri for det danske Rigsraad, men ogsaa for den Klike, som især var Sophie Amalie saa meget imod, »Svogrene«, det vil sige Christian den Fjerdes Svigersønner. Christian Rantzau havde lige saa lidt som Frederik Ahlefeldt nogen Forbindelse med den under den afdøde Konge over-

mægtige Klike. Lige fra det Øjeblik hans Fader lukkede sine Øjne, arbejdede Frederik den Tredje hen imod at komme »Svogrene« til Livs, og det lykkedes ham virkelig fuldkomment i Løbet af forbausende kort Tid. Her fik han en virksom Støtte i den danske Adel, der, i Stedet for at støtte Svogrene, der alle vare udgaaede af dens Midte, tværtimod af al Magt søgte at fortrænge Christian den Fjerdes Svigersønner fra Magten og Indflydelsen. Denne Mangel paa Sammenhold indenfor den danske Adel forstod Frederik den Tredje snildt at udnytte til Skade for Svogrene, der snart vare ganske distancerede. Aarsagen til den danske Adels Holdning overfor Frederik den Tredjes Svogre var Misundelse: Svogrene havde faaet for mange Embeder og for megen Magt. For sent mærkede Adelen, at den kloge og beregnende Konge netop gennem Svogrene havde formaet at ramme Standen paa det allerhaardeste, for Svogrene var de dygtigste Mænd indenfor Adelen, og ved at fjærne dem, havde Kongen berøvet Standen dens Førere. Det skulde hurtigt vise sig derigennem, at Rigsraadet allerede i de første Aar af Frederik den Tredjes Regering havde mistet en betydelig Del af sin Indflydelse, og de »nye og unge Raader«, hvoriblandt Frederik Ahlefeldt, traadte i Stedet. De danske Adeliges Bitterhed over Tilside-sættelserne gav sig Udtryk deri, at man med mere eller mindre Ret kaldte dem, der var traadte i deres Sted, for Tyskere, et Ord, der efterhaanden var blevet en Art Skældsord indenfor den danske Adel. Det skrev sig fra Processen mod Ulfeldt, under hvilken den faldne Storhed højlydt havde sagt om sine Anklagere: »De er alle Tyskere.«

Den danske Adel og mange med den gjorde gældende, at Enevældens Indførelse skyldtes en tysk Bevægelse, for hvilken Sophie Amalie var Midtpunktet. For saa vidt kan man tillægge Betegnelsen »den tyske Bevægelse« nogen Sandhed, som Borgerstanden lige saa lidt som Adelen var stemt for Indførelsen af kongelig Enevælde. Københavns Borgere, der var Borgerstandens fornemste Repræsentanter, vilde snarere have Kongens Magt yderligere indskrænket og krævede højlydt Del i Styrelsen af Landet sammen med Rigsraadet. Desuden vilde Københavns Borgere have en selvstændig Forfatning for Landets Hovedstad, der skulde have sin egen Styrelse ganske som Hansestæderne: Hamborg var her det nærmeste

Forbilledede. Disse Krav tiltalte ingenlunde Dronningen, som man fra flere Sider har yndet at kalde Borgerstandens Beskytterinde. Dronningen havde absolut ingen særlig Sympati for Borgerstanden, navnlig ikke for Københavns Borgere, der paa deres Side heller ingen videre varme Følelser nærrede for hende. Ingen var i Tvivl om Dronningens enevældige Aspirationer, og Sophie Amalie ønskede ingenlunde nogen ny privilegeret Stand, der skulde kappes med Adelen om at binde Hænderne paa Kongen. Det vilde utvivlsomt ogsaa være blevet Virkningen af Borgerstandens Krav om »Deltagelse i Styrelsen af Rigets Anliggender« og »Retten til at forhandle om særdeles vigtige Statssager.« Kravene om Borgernes Deltagelse i Landets Styrelse var kædede sammen med specielle Krav, der vedrørte Københavns Administration. København skulde i Henhold til sine Borgeres Ønsker have en særlig Stilling frem for alle Landets andre Byer som saakaldet »Rigsstad«. København forlangte Ret for sin Magistrat til at forhandle personlig om Byens Sager med Kongen, der skulde være forpligtet til at rette sig efter de Bestemmelser, som Magistraten og Kommunalbestyrelsens 32 Mænd vedtog med absolut Majoritet. Intet af alt det var efter Sophie Amalies Kogebog. Ifald Dronningen havde stemt sine Fordringer noget ned, kunde hun og Borgerstanden vist have mødtes paa Halvvejen og opnaaet Enighed om det, der for saa mange indenfor de mere oplyste Elementer i Borgerstanden stod som Idealet, en Stænderforsamling, en Tanke som Frederik Ahlefeldt ogsaa sympatiserede med.

Sophie Amalie stod sin Ægtefælle troligt bi, saa længe Forhandlingerne under det store Stændermøde i København 1660 varede. Da saaledes Frederik den Tredje et Øjeblik stod paa Nippet til at opgive sin Plan om Indførelsen af Arvekongedømmet, dels af Frygt for Adelen, dels i den Tanke, at Udlandet vilde gribe ind, man kunde nemlig frygte for, at de fremmede Magter vilde søge at hindre, at der etableredes en stærk Regering i Danmark, indblæste Sophie Amalie ham nyt Mod og fik ham overtalt til ikke at løbe fra det paa Halvvejen; hendes Energi overvandt Kongens Vaklen. Det var ogsaa Dronningen, der stod bag ved, da Kongen ved Trusel om at ville anvende Magt, fik Adelen til at give efter. At det var Frederik den Tredjes Hensigt at tvinge sin Villie igennem ved Militærets Hjælp, saafremt der skulde blive gjort Modstand overfor

Statskuppets Gennemførelse, derom vidner de Ordre, der blev givet til Frederik Ahlefeldts to ovennævnte Fætre, de to Generaler Klaus og Frederik Ahlefeldt. Men der blev ingen Modstand gjort, den danske Adel var tilstrækkelig mør efter Krigen og efter Frederik den Tredjes stadige Bestræbelser for at knække dens Magt. Hvad der bidrog til at faa Adelen til lettere at sluge Pillen, var det, at der samtidig med Arvekongedømmets Indførelse blev tilføjet en Bestemmelse om, at Kongens Riger og Lande ikke mere maatte deles mellem Kongernes yngre Sønner. Lige til det sidste haabede Adelen paa, at Rigsraadet skulde kunne bibeholdes, baade Gejstlighed og Borgerstand vare fra først af villige til at holde paa Raadet, under Forudsætning af, at de to andre Stænder fremtidig fik Sæde deri sammen med Adelen. Men det var langtfra efter Kongeparrets Ønsker. Kongen, og navnlig Dronningen, mente ikke, at et saaledes sammensat Rigsraad vilde blive stort behageligere at arbejde sammen med end det gamle af lutter adelige sammensatte Raad. En Forfatning, der var overensstemmende med Flertallet af det danske Folks Ønsker, kunde være blevet bragt til Veje under Stændermødet i København, for baade Gejstligheden og Borgerstanden var repræsenterede ved Møderne gennem Delegerede, der vare udgaaede af almindelige Valg hele Landet over, Rigsraadet maatte med Rette betragtes som en fuldgyldig Repræsentation for Adelen. Var en saadan Forfatning blevet vedtaget, havde Danmark gjort det Spring, som Frankrig først foretog i 1789. Man møder i det hele taget overalt Lighedspunkter mellem 1660 og 1789.

Betegnende er det, at Frederik den Tredje ikke turde betro danske Officerer det Hverv at holde mulige Uroligheder nede, de dertil sigtende Kommandoer stode alle under holstenske og tyske Officerer.

For en moderne Betragtning synes det besynderligt, at Indførelsen af Arvekongedømmet ansaas for noget ganske revolutionært. Men man maa erindre, at der i Virkeligheden ikke fandtes nogen Statsforfatning i Danmark inden 1660. Ved hvert Kongevalg blev der forelagt den eventuelle Konge en Haandfæstning, som han havde at underskrive; det var Betingelsen for at blive valgt. Ulfeldt sagde saaledes til Frederik den Tredje, da den nye Haandfæstning

blev ham forelagt, at skrev han ikke under, blev han ikke Konge. Ikke desto mindre havde Corfits Ulfeldt, der dog stod som Repræsentant for den mest yderliggaaende Adelsvælde, og hvis Ideal sikkert var en Adelsrepublik, dog Betæneligheder ved den Svogeren paalagte Haandfæstning. Haandfæstningerne vare forskellige fra det ene Kongevalg til det andet; de var blevet strammere for hvert Valg, den strammeste var den, som Frederik den Tredje blev tvunget til at underskrive. Ganske vist var det blevet Skik, at Kongernes ældste Sønner kaaredes til Tronfølgere, inden Tronen var blevet vakant. Christian den Femte var saaledes et Barn endnu, da han blev udraabt til Tronfølger, men Forudsætningen var den stiliende, at han til sin Tid skulde underskrive en Haandfæstning, som Rigsraadet konciperede og forelagde ham; vilde den udsete Konge ikke skrive under, stod det Rigsraadet frit at vælge en anden Konge. Rigsraadet var i Virkeligheden den eneste faste Regeringsfaktor, der eksisterede. Naar Arvekongedømmet var indført, var samtidig Rigsraadets Magt brudt. Naar Kongen døde, var hans ældste Søn i samme Øjeblik Konge, og da der ingen Forfatning var, var han i Virkeligheden Enehersker, han var ikke bundet til at lade sig nogen Haandfæstning paatvinge. Det var derfor strengt logisk, naar samtlige Stændermødets Delegerede, Adelen inklusive, mente, at Frederik den Tredjes Haandfæstning ingen Gyldighed havde længere efter Arvekongedømmets Indførelse, og man løste ham fra hans Ed paa bemeldte Haandfæstning. Af en meget omfattende Virkning var den Beslutning, som Stændermødet fattede, at alle de hidtil gældende Love og Privilegier, der stred mod Arvekongedømmet, skulde være ugyldige; her var en vid Mark aaben for Vilkaarlighed. Der laa i denne Beslutning en Fare for alle tre Stænder; Bondestanden kunde man ganske se bort fra, da ikke alene Adelen, men ogsaa Borgerstanden ansaa den for retsløs. Borgerstandens Prærogativer var saa faa og smaa, at de svandt ind til intet overfor dens ivrigste Ønske at faa Adelens Særstilling afskaffet og erhvervet nye lovmæssige Privilegier for Borgerstanden selv. Det blev imidlertid hverken Adel eller Borgerstand, der kom til at sige det afgørende Ord, det var derimod Gejstligheden. Gennem sin Førstemand, Biskop Svane, der stak Hovedet sammen med Dronningen, tvang den igennem, at det blev lagt i Kongens

egne Hænder at formulere den nye Forfatning. Men det blev ingen Forfatning, Frederik den Tredje paaotroyerede Staten, saaledes som alle andre europæiske Stater havde det. Det blev den ubegrænsede, af ingen Skranker hæmmede Enevælde. Biskop Svane bærer Ansvar for det, som skete, idet alle tre Stænder mente, at han bedst kunde varetage alles Interesser, Kongens iberegnet, hans høje gejstlige Stilling som den danske Kirkes Primas gav ham en mægtig Autoritet, og da man ikke kunde blive enig, gik den endelige Afgørelse over til ham.

Betegnende for Daliden er det, at Arvekongedømmets Indførelse fejredes paa Kongens Slot med et stort Gilde for Stændernes Repræsentanter. Gildet blev overværet af Dronningen, der imidlertid trak sig tilbage, inden Glæden blev alt for overstrømmende; hos Adelen har Glæden vist været meget ringe, derimod benyttede Borgerstandens ypperste Repræsentant Lejligheden til at kige saa dybt i Bægrene, at han maatte føres døddrukken ud. Borgerstandens og Gejstlighedens Glæde blev kun kort. Begge Parter fremlagde under Stændermøderne Forslag til Privilegier for de to Stænder, men Frederik den Tredje tog ingen Notits deraf, lige saa lidt tog han Hensyn til de tre Stænders Ønske om, at Stændermøderne ogsaa i Fremtiden skulde sammenkaldes; det skete først i Slutningen af Frederik den Sjettes Regering. Adelen havde lige saa stærkt som de to andre Stænder ønsket Bevarelsen af Stændermøderne for dog at have et Bolværk mod Kongemagten. Adelen var nemlig klar over, at Rigsraadets Tid var fuldstændig forbi, hvad den da ogsaa viste sig at være. Hvad der i en ganske særlig Grad ængstede Adelen, var Muligheden for, at Skatteudskrivningen i Fremtiden udelukkende skulde hvile i de skiftende Kongers Hænder uden nogen som helst Kontrol. Borgerstanden, der nærrede en naiv Tillid til Frederik den Tredje, stolede fast paa, at Stænderne skulde blive taget med paa Raad i alle Skattespørgsmaal. Det gik med Borgerne som med de to andre Stænder og med Repræsentanterne for Kongemagten, hver enkelt Part vilde hyppe sine egne Kartofler og bekymrede sig ikke om Helheden, Adelen sansede kun for at redde nogle Stumper af sin fordums Magt, de to andre Stænder arbejdede udelukkende paa at komme Adelen til Livs og faa Part i dens Forrettigheder. Kongen, drevet frem af Dronningen, vilde

have al Magten draget over til sig. Borgerstanden havde kun Tanke for at sikre sig imod Adelen og tænkte absolut ikke paa at sikre sig mod Kongemagten. Frederik den Tredje havde snildelig forstaaet at bortvejre enhver Tanke hos Borgerstanden, om at Kongemagten skulde træde Borgerne for nær, ved at vise Standens Repræsentanter paa Stændermødet en demonstrativ Venlighed. Frederik den Tredjes gentagne Forsikring om, at der i den eventuelle Forfatning skulde blive sørget for, at Kongen ikke kunde misbruge sin forøgede Magt, havde en beroligende Indflydelse paa Borgerstanden, medens Adelen, der var mindre naiv, ønskede bestemte Garantier mod Vilkaarlighed. Et opnaaede Borgerstanden dog ved Indførelsen af en forøget Kongemagt, at ikke alene Frederik den Tredje, men ogsaa de fremtidige Konger ogsaa benyttede Borgerlige i Landets højeste Embeder og som deres fornemste Raadgivere, at det ikke i nogen fremtrædende Grad kom Standen som saadan til Gode, er en anden Sag, saaledes var Griffenfelds Interesse for den Stand, han selv havde tilhørt, minimal. I hvilken Grad Frederik den Tredje tog alle tre Stænder ved Næsen, viser den Omstændighed, at han overhovedet ikke fandt det formaalstjenligt at gøre Offentligheden bekendt med, hvilke Bestemmelser, han agtede at træffe eller havde truffet med Hensyn til de statsretlige Forhold i sine Riger. Frederik den Tredje gik ud fra, at Indførelsen af Arvekongedømmet betød Overdragelsen til ham og hans Efterfølgere paa Danmarks Trone af en ubegrænset Magt, som han ikke behøvede at gøre nærmere Rede for. Ingen vovede at kny, Adelen havde faaet et bedøvende Kølleslag ved Krigen og ved Forhandlingerne under Stændermødet i 1660 og trak sig stiltiende tilbage til sine Gaarde, de to andre Stænder vare altfor underdanige til at turde gøre Indvendinger. Det var først længe efter Frederik den Tredjes Død, at det Dokument, der indeholdt Bestemmelserne om Regeringsformen, Kongeloven, kom til offentlig Kundskab. I Virkeligheden var de ti Aar, der hengik mellem Stændermødets Afslutning og Frederik den Tredjes Død, en interimistisk Tilstand, hvor kunde mest indviiede anede, hvilken Regeringsform, der herskede i det danske Monarki. Dette Interregnum fortsattes under en Del af Christian den Femtes Regering. At Hensynet til Sophie Amalie i nogen Maade havde Indflydelse paa Frederik den Tredjes Util-

bøjelighed til højlydt at proklamere Kongeloven, er givet. Sophie Amalie ønskede at sikre sig en lovlig hjemlet Magt og Indflydelse efter Ægtefællens Død, og Frederik den Tredje vilde ikke berede Dronningen en Skuffelse ved at lade hende se sort paa hvidt, at Kongeloven ingen Bestemmelse havde om Enkedronningens retslige Stilling. Derfor forblev Kongeloven endog en Hemmelighed for Sophie Amalie. Dronningen havde haabet at faa lovlig bekræftet Del i Styrelsen efter Kongens Død, skønt Christian den Femte længst var myndig, og hun bestormede ofte Kongen med Bønner om at faa en saadan Bestemmelse indsat i Kongeloven. Da Frederik den Tredje ligesom sin Søn var bange for Sophie Amalie, turde han ikke lige rent ud sige hende, at en saadan Bestemmelse ikke forefandtes, men holdt hende hen med vage Forsikringer og Løfter. Da Kongen efterhaanden var blevet ked af sin Gemalindes stadige Indblandinger i Politik, vilde han paa Forhaand befri sin Efterfølger for et lignende Kors. Christian den Femte slap dog ikke, Moderens fortsatte Indflydelse viste sig i den Omstændighed, at Fængselsporten først aabnede sig for Eleonora Christine efter Sophie Amalies Død. At Moderens Indblandinger faldt Christian den Femte besværlige, det have vi sort paa hvidt for i et Brev til Griffenfeld fra Kongen, der skriver, at Enkedronningen »Gud være Lovet« er rejst til Hørsholm.

Betegnende for de tre Stænders Klasseegoisme er det, at ingen af dem ved et Ord tilkendegav, at der burde gøres noget for at bedre Bondestandens Kaar: heller ikke Frederik den Tredje udviste den ringeste Interesse for fjerde Stand. Bønderne havde haabet, at der vilde blive gjort noget for dem, og de havde absolut Grund til at tro det, eftersom der var blevet tilsagt Repræsentanter for Bondestanden til at deltage i Arvehyldingen den femtende November 1660. Saa sikre var Bønderne i deres Sag, at de indsendte et Andragende til Kongen, der ikke værdigede Bondestandens Klager et Svar. Det er saa meget mere ejendommeligt, at Bønderne blev tilsagt til Arvehyldingen, som der aldeles intet Hensyn blev taget til dem ved det saa betydningsfulde Stændermøde. En Undtagelse blev ved den Lejlighed gjort med Bønderne paa Amager, maaske fordi man mente, at Københavns Nærhed havde virket civiliserende paa Øens Befolkning, eller fordi Amagerbønderne ned-

stammede fra Holland. Bebrejdelsen for, at der ikke blev gjort noget for Bønderne, maa Frederik den Tredje dele med de tre Mænd, der ledede Rigets Sager i hans Navn, Gabel, Lente og Schack. For Lente og Gabel, der var Repræsentanter for Borgerstanden og som havde kaldt Borger- og Bondestanden for de undertrykte Klasser, vilde det have ligget nær at søge udvirket noget for Bønderne. Schack, der ikke var bundet af noget Partihensyn, kunde ganske objektivt have gjort sig til Talsmand for Bøndernes Sag. Som Kirkens og Borgerstandens øverste Repræsentanter havde det ogsaa paahvilet Svane og Nansen at søge udrettet noget for Bønderne, deres Ord betød grumme meget hos Kongen, der skyldte dem Tak for deres Arbejde paa at skænke Kongen forøget Magt, for det var Sammensværgelsen mellem Kongen, Gabel, Svane og Nansen, der havde hidført Enevælden. Det var disse tre, der sammen med Dronningen havde staaet bag ved Kongen, da han truede Rigsraadet og Adelen med Anvendelse af Magt, ifald de ikke gik med til Arveregeringens Indførelse, det var disse Trusler, der gjorde Udslaget og rykkede Tyngdepunktet fra Rigsraadet til Kongen. For Rigsraadet blev aldrig mere indkaldt.

Med Rigsraadet forsvandt ethvert Bolværk mod Kongemagten og ethvert Værn for de tre Stænders Interesser, for selv om Rigsraadet udelukkende var sammensat af Medlemmer af Adelen, saa repræsenterede denne Institution i Virkeligheden Landet og Befolkningen. Hidtil havde Konge og Rigsraad i Forening regeret Landet, fra nu af var det Kongen alene, der udstedte nye Forordninger og Love og egenmægtig afskaffede gamle.

Man maa i denne Forbindelse erindre, at der var noget oppe i Tiden, som ogsaa havde grebet store Dele af den danske Befolkning: det var mere praktisk at blive regeret af en end af mange, og det hidtidige Regeringssystem med Rigsraadet og de af og til stedfindende Stændermøder havde været noget kompliceret. Dertil kom Længslen efter bedre Tider, man haabede, at de mange Krigens og Fattigdommens Aar skulde afløses af en lykkeligere Periode, som en Kongemagt, der ikke mere led under Adelen Tryk, vilde bringe.

Udenfor Danmark saa man med Sympati paa Regeringsforandringen. Fra fransk Side havde man længe haft Øjnene aabne

for, at der tiltrængtes en Regerinsforandring i Danmark. Den franske Gesandt Terlon udtalte saaledes, at saafremt der havde været Enevælde i Danmark, var der ikke blevet sluttet Fred i Roskilde 1658; man havde i alt Fald ikke taget imod de opstillede Betingelser, de indviklede Regeringsforhold skabte manglende Bevægelighed, og Frederik den Tredje vilde, om han havde haft frie Hænder, kunne have gjort alvorlig Modstand og besejret Karl Gustav, da Danmark kunde have stillet ligesaa mange Tropper overfor Svenskekongen, som denne raadede over, og de danske Tropper havde den Fordel frem for de svenske, at de ikke var udmattede.

Hvorledes man i Frankrig saa paa en Valgkonge i Modsætning til en Arvekonge, kan ses af den Maade, hvorpaa man stillede sig overfor Christian den Femte ved Solkongens Hof. Ludvig den Fjortende vilde ikke gaa med til at behandle denne danske Konge som en jævnbyrdig, skønt Danmarks Krone var tilfaldet ham som Arv. Men da Christian den Femte fødtes, var Arvekongedømmet endnu ikke indført i Danmark, og denne Konge var altsaa efter Ludvig den Fjortendes Synsmaade af mindre fint Papir, idet han ikke var født til Kronen.

Ved Enevældens Indførelse blev Kongerne bedre stillede i økonomisk Henseende. de var ikke længere afhængige af Rigsraadet eller nogen anden Autoritet, naar de vilde skaffe sig Penge; de kunde nu uden at spørge nogen om Tilladelse øse af Landets Penge, og behøvede ikke som Christian den Fjerde altid at være i Pengeforlegenhed. Efter 1650 ejede Kongen sine Riger og Lande, alle Værdier, det være sig i Jord, Penge eller Varer, var Kongens Ejendom: det var kun i Kraft af Kongens Naade, at Undersaatterne overhovedet ejede noget, Kongen havde Lov til at tage, hvad der var hans eget. Ikke desto mindre betragtedes Ejendomsretten som aldeles ukrænkelig, skønt ingen Lovparagraf beskyttede den, og de enevældige danske Konger foretog aldrig Indgreb i Undersaatternes Ejendom. En Undtagelse herfra dannede de Tilfælde, hvor Kongen lagde Beslag paa domfældte Personers Ejendele. Baade Corfits Ulfeldt, Kai Lykke og Griffenfeld bleve dømt fra Ære, Liv og Gods, og Godset gik i Kongens Lomme. Det var ikke Smaating, der erhvervedes ad den Vej.

Naar jeg ovenfor har bemærket, at der efter 1660 blev ført et

KØBENHAVNS SLOT

roligere Liv ved Hoffet, laa det ikke i, at Kongen, eller rettere Dronningen, vare blevne mere sparsommelige, de vare blot blevne ældre. Dronningen tænkte ingenlunde paa at benytte Enevælden til Indførelse af Sparsommelighed eller Indskrænkninger i hendes egne Tilbøjeligheder. Det morede Sophie Amalie overordentlig at bygge, det var saaledes hende, som byggede Dronninggaard i Nordsjælland og det oprindelige Amalienborg, der allerede brændte et Par Aar efter hendes Død. Palæet blev opført med en Pragt, der ingenlunde svarede til de daarlige Tider; at der i Palæet indrettedes et Theater, var i Overensstemmelse med Sophie Amalies Interesse for dramatiske Forestillinger. Dette Theater blev Skyld i, at Palæet brændte, idet der under en Balletforestilling opstod Ild paa Scenen.

Sophie Amalies officielle Residens var Slottet i Nykøbing paa Falster, idet det dertil hørende Len var overladt hende som Livgeding. Paa Falster og paa de forskellige sjællandske Godser, som Sophie Amalie havde erhvervet, udfoldede Dronningen den hende egne Energi. Store Landbrugsforetagender blev satte i Gang, navnlig synes Dronningen at have næret Interesse for Kvægavl og Mejeridrift; ogsaa Fjerkræavl gav Dronningen sig af med, saaledes havde hun paa sine Gaarde det dengang sjældne Husdyr, Kalunen.

Ved Administrationen af sit store Livgeding og sine Jordegodser, blev Sophie Amalie assisteret af sin Protégé, Frederik Ahlefeldts tidligere Kammertjener, Jakob Petersen. Vi have alt nævnet, at Dronningen var ødsel, hendes Administration af Livgedinget var ogsaa ødsel, meget forskellig fra dengang, da Frederik den Tredjes Bedstemoder residerede paa Nykøbing Slot. Dronning Sophie holdt sine Piger til at spinde, og selv lagde hun Skilling paa Skilling, saaledes at hun kunde efterlade sine yngre Sønner rundelige Summer. Sophie Amalie gjorde det modsatte, hun stiftede tværtimod Gæld og efterlod sine Pengesager i en syndig Uorden. Men hendes store Vindskibelighed var til Gavn for de Steder, hvor hun havde virket.

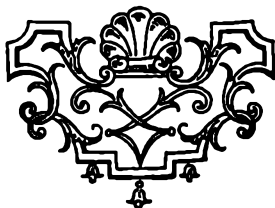
Sophie Amalies nære Venskab med Frederik Ahlefeldt udelukkede ikke, at hun helt og holdent sluttede sig til Griffenfeldt og

støttede hans Politik, ligesom hun paa det ivrigste gik i Forbøn for ham hos sin Søn under Processen og fik udvirket, at Henrettelsen ikke fuldbyrdedes. Da Christian den Femte bestemte sig til at udnævne Griffenfeld til Rigskansler, har Enkedronningen vel nok hellere set Frederik Ahlefeldt i Stillingen, men hun fandt sig hurtig til Rette med Griffenfeld, der paa sin Side gjorde, hvad han kunde for at være hende til Behag. Griffenfeld satte Pris paa Enkedronningen og vidste at vurdere hendes Klogskab og Kraft. Hvad der i en særlig Grad vandt Sophie Amalie for Rigskansleren, var hans ihærdige Arbejde til Fordel for hendes yngre Børn; han søgte saaledes at skaffe Jørgen, den senere engelske Prinsgemal, Polens Krone, og at gøre Ulrikka Eleonora til Dronning af Sverig: det første lykkedes ikke, hvorimod Sophie Amalie fik sit Ønske opfyldt med Hensyn til Datteren, men det blev Frederik Ahlefeldt, og ikke Griffenfeld, der kom til at realisere Planen. Det var nærmest af Hensyn til disse Giftermaalsplaner, at Sophie Amalie støttede Griffenfelds Bestræbelser for at undgaa Krig med Sverig, og da den skaanske Krig udbrød, arbejdede hun for at faa den bragt til en snarlig Ende. Det var Dronningens Haab, at man maatte kunne bringe Karl den Elvte til i det mindste at afstaa en Del af Skaane, »thi,« som den franske Gesandt Terlon skrev til Ludvig den Fjortende, »denne Grænse er altfor nær for Kongen, hendes Søn, der fra sine Vinduer kan se denne Provins, hvortil Overfarten er ganske kort; dette er ganske utaaeligt.« I Henhold til Terlon mente Dronningen, at der til Trods for en saadan Tilbagegivelse kunde bevares et godt Forhold mellem de tvende nordiske Konger, saaledes at Ulrikka Eleonora vilde blive Dronning af Sverig. Sophie Amalie tilbød selv at optræde som Fredsmægler-ske. Frederik Ahlefeldt støttede Griffenfelds og Sophie Amalies Fredspolitik og var som Storkansler ivrig efter at faa Freden genoprettet.

Terlon vidste god Besked med Sophie Amalies Intriger, da Enkedronningen gerne betroede sig til ham. Sophie Amalies gode Forhold til den franske og den spanske Gesandt var ellers ikke nogen Norm for de fremmede Gesandters Stilling overfor hende. I Almindelighed gjorde Rivaliseringen mellem Sophie Amalie og hendes Svigerdatter Forholdet til Diplomaterne vanskeligt: efter Eti-

ketten skulde de nytiltrædende Gesandter først søge Audiens hos den regerende Dronning og derefter hos hendes Svigermoder, men Sophie Amalie forlangte, at Gesandterne først skulde gøre hende deres Opvartning. Christian den Femte, der gerne vilde have Fred i sin Familie, søgte at lempe disse Sager igennem, han var alt for bange for sin Moder til at udstede en Befaling, der satte Tingene paa deres rette Plads. Vanskelighederne opstod, naar de tvende Dronninger samtidig opholdt sig i København, og da der engang kom en ny Gesandt til Hovedstaden, forlagde Christian den Femte og Dronningen Residensen til Frederiksborg kort før Gesandts Ankomst til København, saaledes at Enkedronningen kunde faa det første Besøg, uden at der paa den Maade syndedes for stærkt mod Etikettens Bud. Da den franske Gesandt Foulle de Martangis kom til København paa en Tid, hvor begge Dronninger befandt sig i Staden, traf det sig saa uheldigt, at Ceremonimesteren førte Gesandten fra Tiltrædelsesaudiensen hos Kongen umiddelbart ind til dennes Gemalinde, hvis Gemakker paa Københavns Slot stødte op til Kongens. Men det tog Sophie Amalie meget ilde op, og Følgen blev, at Gesandten overhovedet ikke blev stedt for Kongens Moder, skønt han havde et Brev fra Ludvig den Fjortende med til Sophie Amalie.

Først efter Sophie Amalies Død tog Christian den Femte Mod til sig og handlede imod hendes Ønsker, den ulykkelige Eleonora Christine blev løsladt, og Enkedronningens Testament blev annulleret.

GESANDT HOS FREDERIK VILHELM

DEN 25. Marts 1657 døde Frederik Ahlefeldt den ældre, og Sønnen var nu en uafhængig Mand, rig paa Gods og Penge.

Ved Faderens Død blev Frederik Ahlefeldt Landraad og af-lagde som saadan den i Loven krævede Ed. Det var dog ikke dette Dødsfald, der medførte, at Overskænken trak sig tilbage fra sin Hofstilling, det havde han allerede gjort det foregaaende Aar. Rejselysten sad ham endnu i Blodet, og han foretog atter en læn-gere Udenlandsreje, hvorfra han hjemkaldtes ved Efterretningen om Faderens Død.

I de to Aar, Frederik Ahlefeldt levede ved Hoffet i København, havde han ikke indskrænket sig til at udfylde sin Hofcharge, han havde ogsaa sammen med sine Frænder og Dronningen drevet Politik i stor Stil.

Frederik Ahlefeldt beskyldtes for sammen med Sophie Amalie og Lente at have tilskyndet Frederik den Tredje til den fordærve-lige Svenskekrig. Frederik Ahlefeldts to Fætre, Hans og Frederik Ahlefeldt, sagdes ogsaa at benytte deres Indflydelse paa Dronningen i den samme Retning. Næst efter Kongen havde Lente det største Ansvar for Fredsbrudet, for han sad inde med den største Magt og Indflydelse. Lente var en indvandret Tysker, der var bleven knyttet til Frederik den Tredje, medens denne var Ærkebiskop i Bremen, og havde forstaaet at vinde den senere Konges Yndest. Straks efter Tronskiftet i 1648 var det lykkedes Lente at komme i Spidsen for det tyske Kancelli, og fra det Øjeblik var han samtidig Leder af Danmarks Udenrigspolitik, kraftigt støttet af Kongens anden Ynd-ling, Gabel.

Der er meget, som taler til Undskyldning for Krigspartiet. Siden

FREDERIK VILHELM

Brømsebrofreden havde der hersket et spændt Forhold mellem de to nordiske Riger, og fra det Øjeblik, hvor Christine havde nedlagt Regeringen i Sverig i 1654 og overladt Tronen til sin Fætter, Karl Gustav, kunde ingen, der kendte Forholdene, være i Tvivl om, at Krigen maatte komme. Den nye Svenskekonge var nemlig, det var en bekendt Sag, Krieger med Liv og Sjæl og levede og aandede kun for Krig. I Modsætning til det danske Rigsraad, der var en bestemt Modstander af Krig, var den tilsvarende Magtfaktor i Naboriget, de svenske Stænder, i høj Grad opsatte paa en ny Krig. De svenske Stænder rettede endog straks efter Tronskiftet en Henvendelse til Karl Gustav for at opfordre ham til at gøre Angreb paa Danmark. Men Svenskekongen havde foreløbig et andet Maal i Sigte, han vilde tilbageerobre den polske Krone, der havde smykket hans Onkel, Kong Sigismund af Sverigs Hoved. Med en vis Berettigelse erklærede Karl Gustav, at Krigen mod Polen var ham paatvunget, idet hans Fætter, Kong Johan den Anden af Polen, havde protesteret mod Karl Gustavs Tronbestigelse i Sverig, hvilket Land Johan den Anden mente, han var den rette Arving til. Men Karl Gustavs Tanke var, efter at have erobret Polen, at kaste sig over Danmark for ogsaa at gøre sig til Herre over dette Land. Samtidig med disse Planer holdt Karl Gustav gode Miner overfor Danmark og lod sin Gesandt i København ikke alene forsikre den danske Regering om sin Fredsvilje, men endog tilbyde Landet et Forbund. Hverken Frederik den Tredje eller Rigsraadet var naive nok til at fæste Lid til dette plumpe Forsøg paa at dysse de Styrende i Danmark i Søvn; man var klar over, at Karl Gustavs Forslag kun var beregnet paa at holde Danmark hen, indtil man havde faaet Bugt med Polen, for saa uden Fjender i Ryggen at kunne kaste sig over Sverigs gamle Arvefjende. Karl Gustavs Gesandt i København, Magnus Durell, søgte med Forsikringer om Sverigs Venskab og ved Løfter og Smiger at holde baade Frederik den Tredje og Rigsraadet »i godt Humør«, som han udtrykte sig i en Indberetning til Karl Gustav. Men til Trods for al sin Tungefærdighed lykkedes det kun Durell at gøre de Styrende i Danmark endnu mere mistroiske. Han maa selv have indset det, for i sine Breve til Karl Gustav taler Durell om Angsten hos de Danske for et svensk Overfald. Naar Gesandten i sine Breve taler om Danmarks Freds-

vilje, er han paa den rigtige Side; hverken Rigsraadet eller den danske Befolkning ønskede at faa Krig med Sverig, dertil havde man Christian den Fjerdes Krige i for frisk Erindring. Men naar Gesandten beretter, at man arbejder paa at sætte Danmark i Forsvarsstand, var han meget daarligt underrettet; Rigsraadet sad med Hænderne i Skødet og saa til. Gesandten synes at have været ganske uden Kendskab til Kongefamiliens og Hoffets Lyst til krigerske Æventyr.

Durell skulde snart faa en anden Opfattelse af Forholdene i Danmark, thi i en senere Indberetning til Karl Gustav skriver han følgende:

»Landet staar aabent, næsten alle Stæder ligeledes. Flaaden er aldeles ikke forsynet med Folk eller Munition; man hverver ikke, og om man begyndte derpaa, vilde der intet Tilløb blive, uden en Hob Stakler, som maaske vilde være foragtede hos Eders Maje-stæt; de som her kaldes Officerer og gemene Soldater, er alle uexerserede. Regeringen selv er ikke uden Tvedragt; Kongen er imod Rigsraadet; Rigsraadet er delt; alle Undersaatter ere desperate. Saadan er Tilstanden altid her. Indenrigs er der hverken Conduite, Courage, Orden, Penge, Credit eller Soldater.«

Til Trods for det ganske manglende Krigsberedskab, begyndte Krigsstemningen ved Hoffet dog lidt efter lidt at brede sig til videre Kredse; man spurgte sig selv, om det ikke var det bedste at komme Svenskekongen i Forkøbet, naar der dog før eller senere kunde ventes et Overfald fra svensk Side. Man blev mere og mere stemt for det, man kaldte en prophylaktisk eller forebyggende Krig. Dertil kom endnu Haabet om at faa Hævn for Brømsebrofredens Ydmygelser. Man skulde benytte det gunstige Tidspunkt, medens den svenske Hær var optaget andetsteds. At Tanken ikke var den rene Galskab, derom vidner Terlons Ord; Franskmanden siger i sine Livserindringer, at den svenske Hær efter det polske Felttog var i en endnu værre Forfatning, end nogen i Danmark anede. At Landet virkelig efterhaanden var kommet til at dele Kongens Ønske om Krig med Sverig, beviser den Omstændighed, at det i Anledning af Situationen i Odense sammenkaldte Stændermøde stemte for Krig og bevilligede Penge til Krigens Førelse. Umiddelbart efter at Stænderne vare gaaet fra hinanden, traadte Rigsraadet sammen

i København. Her var Stemningen ikke nær saa krigersk som indenfor Stænderne, og Krigserklæringen blev fraraadet. Rigsraadet var dog i Løbet af den halve Snes Aar, der var gaaet siden Frederik den Tredjes Regeringstiltrædelse, blevet saa svagt og eftergivende, at Krigspartiet fik Bugt med de iøvrigt indbyrdes uenige Raader. Der blev af Rigsraadet opsat et skriftligt Dokument, i Henhold til hvilket Samtykket til Krigserklæringen blev givet. Det var først efter lange og alvorlige Betænkeligheder, at Rigsraadet gik med til den skæbnesvangre Beslutning; Rigsraadet vilde unægtelig ogsaa have slaaet sig paa Munden, om det i Lighed med Stændermødets Deltagere havde tilkendegivet en ligefrem Krigsbegejstring, for det var Rigsraadets Skyld, at Landet intet ordentligt Forsvar havde. Christian den Fjerde havde kæmpet en haard men forgæves Kamp med Rigsraadet for at faa Landets Forsvar bragt i Orden, og denne Kamp havde skabt megen Uvilje hos Christian den Fjerde overfor Rigsraad og Adel. Tanken om, hvorledes det skulde gaa Landet under en kommende Krig, fyldte den gamle Konge med bange Anelser og bidrog til at forbitre ham hans sidste Leveaar. Alle de tre Regeringsfaktorer, Kongemagt, Rigsraad og Stænderforsamling have deres Part af Ansvaret for, hvad der skete den 1. Juni 1657. Selv om der kan siges baade det ene og det andet til Forsvar for Krigserklæringen, kan man dog ikke komme uden om, at det var et saare letsindigt Skridt. Ganske vist fik man ved Karl Gustavs Fredsbrud efter Roskildefreden Syn for Sagn for, at han vilde have gjort det samme i 1657, men det kunde ingen med Bestemthed forudsige dengang. Den svenske Gesandt giver i sin Indberetning i Begyndelsen af 1657 hele Rigets Befolkning Attest for, at det har slaaet om, og at Ønsket om at tilbageerobre de ved Freden i Brømsebro tabte Provinser er »in ore omnis populi.«

Fraregnet den glimrende Daad at marchere over de islagte Belter, kan det ikke siges, at den svenske Hær præsterede noget overordentligt i den første Svenskekrig. Da Karl Gustav stod foran Danmarks Hovedstad, havde han erobret hele Monarkiet med Undtagelse af Norge. Hver eneste Landsdel, baade Halvøen og alle Øerne, havde han i sin Magt, da Danmark ingen Modstand gjorde, og Karl Gustav uhindret kunde marchere lige mod København.

Det var oprindelig Kongens Hensigt at gøre det danske Monarki til en Provins af Sverig. Naar han alligevel nøjedes med mindre, var det af Grunde, som ikke havde noget med den krigerske og politiske Situation i Øjeblikket at gøre: Karl Gustav, der ikke led af sentimentale Anfægtelser og i sin Egenskab af Tysker saa ganske uhildet paa Sverig, indsaa, at det Land, han herskede over, stod langt under Danmark. Vi have hans egne Ord sort paa hvidt for, at Danmark var saa langt smukkere, bedre beliggende og »bequemmere« end Sverig, at efter en Erobring af Danmark vilde København blive Nördens Hovedstad, og Sverig et »Appendix« til Danmark. Svenskekongen foretrak derfor at sønderlemme Danmark eftertrykkeligt, og Resultatet af Roskildefreden blev da ogsaa Erobringen af de skaanske Provinser, ligesom der atter blev skaaret et stort Stykke ud af Norge.

Vi have allerede omtalt det mærkelige Møde mellem de to nordiske Konger paa Frederiksborg umiddelbart efter Freden i Roskilde. Karl Gustav havde ladet sig forlyde med, at han ikke var uvillig til at slutte Forbund med Danmark, sikker som han var paa, at den tidligere Fjende vilde søge sin Redning i et saadant Forbund. For den svenske Konge var det behageligere at have Danmark som Ven under den Krig, som han forberedte mod Østrig og Brandenburg. Fra dansk Side blev der svaret imødekommende, det var da ogsaa vanskeligt for Danmark at sætte sig paa den høje Hest, endnu medens de svenske Tropper holdt hele Sjælland besat; der blev paabegyndt Raadslagninger mellem to danske og to svenske Delegerede for at faa afsluttet et Forbund mellem Danmark og Sverig; Raadslagningerne blev langtrukne og indviklede. De danske Forhandlere var Peder Reedtz og Aksel Urup, begge Medlemmer af Rigsraadet. Reedtz, der havde Øvelse i ubehagelige Forhandlinger, idet han havde været med i Brømsbro, var Frederik den Tredjes Mænd; han var det i saa høj Grad, at han i 1660 under Stændermødet agiterede mellem sine Kolleger i Rigsraadet til Fordel for Arvekongedømmets Indførelse, og Rigsraadets endelige Tilslutning skyldtes for en stor Del ham. Behagelige vare Forhandlingerne ikke for Reedtz, men endnu ubehageligere vare de for Urup, der hørte hjemme i de lige afstaaede skaanske Provinser. Som Fører for de danske

Tropper i Skaane var han blevet slaaet af Svenskerne og havde maattet retirere over Øresund. De tvende Forhandlere dannede en besynderlig ydre Kontrast, Reedtz med sin statelige imponerende Skikkelse var meget forskellig fra den dværglignende Urup. Resultatet af Forhandlingerne med Sverig blev bedrøveligt. I Stedet for et Forbund blev Danmark blot yderligere plyndret. Under det aldeles urigtige Foregivende, at Hven havde hørt til Skaane, skønt Øen i Virkeligheden hørte til Sjælland, maatte den afstaas, og en Stump til af Norge blev løsrevet.

Under Forhandlingerne havde Karl Gustav opholdt sig i det nu med Sverig forenede Skaane, hvorfra han kunde følge Begivenhedernes Udvikling paa nært Hold og gribe ind, naar det efter hans Mening gik for langsomt. Danmarks Eftergivenhed stemte ikke Svenskekongen til Blidhed, tværtimod fik han Blod paa Tandene, og stærkt tilskyndet af den ene af hans Forhandlere i København, Statssekretær Peter Coyet, med hvem han var i uafbrudt Forbindelse, pønsede han paa at overfalde Danmark. Naar Terlon vil hævde, at Karl Gustav allerede medens han var Frederik den Tredjes Gæst paa Frederiksborg, nærrede Planer om at bryde den lige sluttede Fred, er det dog vist neppe rigtigt; Karl Gustav var paa det Tidspunkt sikkert fuldt tilfredsstillet, han brændte blot af Iver efter paa den mest ostentative og for sine Værtsfolk mest saarende Maade at drage over til Skaane.

Paa Danmark kan der ikke kastes den svageste Skygge af Ansvar for Fredsbruddet i 1658. Danmark havde uden Knurren søgt at opfylde de det i Roskildefreden paalagte Forpligtelser og havde under de efterfølgende Forhandlinger strakt sig længere end nogen med Billighed kunde forlange. Nede i Gottorp blev Planerne til Overfaldet paa Danmark lagt. Planerne blev dog ikke lagt i Fællesskab med Karl Gustavs Svigerfader. Hertugen mente at have opnaaet tilstrækkeligt ved den sidste Krig og nægtede at gaa med til en ny Alliance med Sverig. Ved at drage over til sin Svigerfader opnaaede Karl Gustav at kunne benytte Kiels Havn som Udgangspunkt for sit Overfald paa Danmark. Ganske kort Tid før Karl Gustav indskibede sig fra Kiel, afsendte han paa samme Dag to Breve, det ene til Frederik den Tredje, det andet til Coyet. I det første udtalte han sin Glæde over de gode Udsigter til den snart

afsluttede Alliance med Danmark, i det andet befaler han Coyet at søge at trække Forhandlingerne i Langdrag, da han vil angribe Danmark. Saa sikker var Karl Gustav paa, at han vilde kunne erobre Danmark, at han udnævnte Wrangel til Hertug af Sjælland, den danske Adels Medlemmer skulde sendes til Østersøprovinserne, København skulde »raseres«. Det under den forrige Krig til Ulfeldt afgivne Løfte om, at han skulde faa Langeland i Foræring, var ikke fornyet. Frederik den Tredje skulde forsørges med en passende Aarsindtægt.

I Begyndelsen af August sejlede Karl Gustav afsted; umiddelbart før havde han paa det venligste modtaget Gabel i Kiel og gennem ham sendt Frederik den Tredje Forsikringen om sit oprigtige Venskab. Da Karl Gustav var gaaet i Land paa Sjælland, indledede han sit Røvertogt ved efter de bedste Mønstre at lægge sig paa Knæ i Spidsen for Hæren og holde Bøn, hvorpaa Hæren istemte Psalmen »Paa Dig vi stole Herre kær!« Derpaa marcherede Hæren for anden Gang mod København, men Svenskekongen skulde til sin Forbavselse faa en helt anden Modtagelse end sidst. Nu var de, der holdt Danmarks Skæbne i deres Hænder, Kongen og Rigsraadet, der til alt Held var samlet i København, og som tredje Faktor Hovedstadens Borgere, i fuldeste Maal enige. For alle tre Parter var det Liv eller Død, det drejede sig om; lykkedes det Svenskerne at erobre København, var Danmarks Skæbne beseglet, Kongen vilde miste sin Trone, København blive overgivet til Plyndring og Voldtægt. Det var ved denne Lejlighed, at Frederik den Tredje udtalte de jævne og naturlige Ord fra Jobs Bog, der senere saa ofte er blevne citerede i Forbindelse med denne Konge. Københavnerne, der vidste hvad det gjaldt for dem, lovede at kæmpe til sidste Mand. Samtidig glemte Københavnerne ikke at tage Forskud paa Lønnen for de Bedrifter, de stillede i Udsigt at ville udføre. Hovedstadens Borgmester, Hans Nansen, benyttede snildt Lejligheden til at opnaa betydelige Fordele for Byens Borgerskab, og Konge og Rigsraad viste Klogskab og Forudseenhed ved straks at opfylde Borgernes Ønsker i Stedet for, som det havde været det letteste, at holde dem hen med vage Løfter eller kræve Udsættelse til efter Krigen var endt. Allerede et Par Dage efter at Ønsket fremsattes, var det under lovlige Former

opfyldt. Borgerne i København fik meget vidtgaende Privilegier. Københavns Borgere blev paa adskillige Punkter ligestillede med Adelen; de skulde for Fremtiden ikke svare højere Afgift af deres Ejendomme end Adelen af sine, Borgerne skulde have Ret til at erhverve adelige Godser eller af Kronens Gods, endelig skulde de højere Embedsstillinger ikke længere være forbeholdt Adelen Medlemmer, men ogsaa kunne tildeles Borgere fra København. Endvidere skulde Københavns Borgere for Fremtiden tages med paa Raad ved Fastsættelse af nye Skatter og Toldafgifter. Kort Tid efter, at Svenskernes Storm var slaaet tilbage, fik København en Borgerrepræsentation paa 32 Medlemmer, der sammen med Magistraten skulde vælge 2 Mænd, der repræsenterede København i Rigsraadet og ved Stændermøderne. Endelig blev det bestemt, at Indførsel til og Udførsel fra det øvrige Land skulde foregaa gennem København. Disse meget store Privilegier tilfredsstillede dog ikke Hans Nansen fuldt ud, København skulde efter hans Mening være en Stat i Staten og indtage en Stilling som Hansestæderne.

At det var klogt af Frederik den Tredje at udstyre København med disse Privilegier, er afgjort, for derigennem ildnedes Københavnerne yderligere til Modstand mod Fjenden. Det blev ogsaa til Fordel for Kongen, der under det store Stændermøde i Efteraaret 1660 nød godt af Københavns Borgeres Taknemlighed.

Forholdene var forandrede siden den sidste Krig, nu udvistes der Beslutsomhed fra dansk Side, medens den svenske Energi aabenbart var i Dalen. Den utrolige Fart, hvormed København blev sat i Forsvarsstand, stod i skarp Modsætning til Svenskernes Krigsførelse. Det var hovedsagelig den civile Befolkning, der udførte Befæstningsarbejderne; den gamle Del af Voldene skulde udbedres, og desuden var man, inden Krigen begyndte, gaaet i Gang med at anlægge nye Volde ved Nørreport, de skulde nu i en flyvende Fart gøres færdige. Byens Garnison var kun paa 2000 Mand, men i Løbet af et Par Uger blev den bragt op paa 7000. Det var dog kun en svag Besætning i Forhold til Byens Størrelse, selv om de vaabenføre civile Mænd udførte et aldrig saa stort Arbejde. Den militære Kommando blev da ogsaa klar over, at det vilde blive umuligt at drage Forstæderne ind under Forsvaret, en saadan Linje var man ude af Stand til at hævde. Forstædernes Beboere viste deres patrioti-

afsluttede Alliance med Danmark, i det andet befaler han Coyet at søge at trække Forhandlingerne i Langdrag, da han vil angribe Danmark. Saa sikker var Karl Gustav paa, at han vilde kunne erobre Danmark, at han udnævnte Wrangel til Hertug af Sjælland, den danske Adels Medlemmer skulde sendes til Østersøprovinserne, København skulde »raseres«. Det under den forrige Krig til Ulfeldt afgivne Løfte om, at han skulde faa Langeland i Foræring, var ikke fornyet. Frederik den Tredje skulde forsørges med en passende Aarsindtægt.

I Begyndelsen af August sejlede Karl Gustav afsted; umiddelbart før havde han paa det venligste modtaget Gabel i Kiel og gennem ham sendt Frederik den Tredje Forsikringen om sit oprigtige Venskab. Da Karl Gustav var gaaet i Land paa Sjælland, indledede han sit Røvertogt ved efter de bedste Mønstre at lægge sig paa Knæ i Spidsen for Hæren og holde Bøn, hvorpaa Hæren istemte Psalmen »Paa Dig vi stole Herre kær!« Derpaa marcherede Hæren for anden Gang mod København, men Svenskekongen skulde til sin Forbavselse faa en helt anden Modtagelse end sidst. Nu var de, der holdt Danmarks Skæbne i deres Hænder, Kongen og Rigsraadet, der til alt Held var samlet i København, og som tredje Faktor Hovedstadens Borgere, i fuldeste Maal enige. For alle tre Parter var det Liv eller Død, det drejede sig om; lykkedes det Svenskerne at erobre København, var Danmarks Skæbne beseglet, Kongen vilde miste sin Trone, København blive overgivet til Plyndring og Voldtægt. Det var ved denne Lejlighed, at Frederik den Tredje udtalte de jævne og naturlige Ord fra Jobs Bog, der senere saa ofte er blevne citerede i Forbindelse med denne Konge. Københavnerne, der vidste hvad det gjaldt for dem, lovede at kæmpe til sidste Mand. Samtidig glemte Københavnerne ikke at tage Forskud paa Lønnen for de Bedrifter, de stillede i Udsigt at ville udføre. Hovedstadens Borgmester, Hans Nansen, benyttede snildt Lejligheden til at opnaa betydelige Fordele for Byens Borgerskab, og Konge og Rigsraad viste Klogskab og Forudseenhed ved straks at opfylde Borgernes Ønsker i Stedet for, som det havde været det letteste, at holde dem hen med vage Løfter eller kræve Udsættelse til efter Krigen var endt. Allerede et Par Dage efter at Ønsket fremsattes, var det under lovlige Former

opfyldt. Borgerne i København fik meget vidtgaende Privilegier. Københavns Borgere blev paa adskillige Punkter ligestillede med Adelen; de skulde for Fremtiden ikke svare højere Afgift af deres Ejendomme end Adelen af sine, Borgerne skulde have Ret til at erhverve adelige Godser eller af Kronens Gods, endelig skulde de højere Embedsstillinger ikke længere være forbeholdt Adelen Medlemmer, men ogsaa kunne tildeles Borgere fra København. Endvidere skulde Københavns Borgere for Fremtiden tages med paa Raad ved Fastsættelse af nye Skatter og Toldafgifter. Kort Tid efter, at Svenskernes Storm var slaaet tilbage, fik København en Borgerrepræsentation paa 32 Medlemmer, der sammen med Magistraten skulde vælge 2 Mænd, der repræsenterede København i Rigsraadet og ved Stændermøderne. Endelig blev det bestemt, at Indførsel til og Udførsel fra det øvrige Land skulde foregaa gennem København. Disse meget store Privilegier tilfredsstillede dog ikke Hans Nansen fuldt ud, København skulde efter hans Mening være en Stat i Staten og indtage en Stilling som Hansestæderne.

At det var klogt af Frederik den Tredje at udstyre København med disse Privilegier, er afgjort, for derigennem ildnedes Københavnerne yderligere til Modstand mod Fjenden. Det blev ogsaa til Fordel for Kongen, der under det store Stændermøde i Efteraaret 1660 nød godt af Københavns Borgeres Taknemlighed.

Forholdene var forandrede siden den sidste Krig, nu udvistes der Beslutsomhed fra dansk Side, medens den svenske Energi aabenbart var i Dalen. Den utrolige Fart, hvormed København blev sat i Forsvarsstand, stod i skarp Modsætning til Svenskernes Krigsførelse. Det var hovedsagelig den civile Befolkning, der udførte Befæstningsarbejderne; den gamle Del af Voldene skulde udbedres, og desuden var man, inden Krigen begyndte, gaaet i Gang med at anlægge nye Volde ved Nørreport, de skulde nu i en flyvende Fart gøres færdige. Byens Garnison var kun paa 2000 Mand, men i Løbet af et Par Uger blev den bragt op paa 7000. Det var dog kun en svag Besætning i Forhold til Byens Størrelse, selv om de vaabenføre civile Mænd udførte et aldrig saa stort Arbejde. Den militære Kommando blev da ogsaa klar over, at det vilde blive umuligt at drage Forstæderne ind under Forsvaret, en saadan Linje var man ude af Stand til at hævde. Forstædernes Beboere viste deres patrioti-

ske Sindelag ved at afbrænde deres Huse. Synet af de brændende Forstæder var det første, der mødte Karl Gustav, da han rykkede frem mod København, og det gjorde ham straks klar over, at denne Gang vilde han møde alvorlig Modstand. Det blev hans første store Skuffelse.

Medens saaledes Hovedstaden forberedte sig paa at gøre haardnakket Modstand overfor Svenskerne, maatte Frederik den Tredje straks se at skaffe sig Forbundsfæller. Danmark havde i saa Henseende bedre Kort paa Haanden end under den foregaaende Krig, hvor Danmarks Henvendelse om Hjælp til de venligtsindede Magter var bleven mødt med det Svar, at Danmark var den angribende Part.

Frederik Ahlefeldt, der straks ved den første Svenskekrigs Begyndelse var blevet udnævnt til Generalkrigskommissær, blev nu sendt ned til Kurfyrst Frederik Vilhelm af Brandenburg for at forny den gamle Alliance mellem dette Land og Danmark. I et Brev, som Ahlefeldt bragte Kurfyrsten fra Frederik den Tredje, beklager Kongen sig bitterligt over Svenskernes Erobring af Kronborg. Den ellers saa tilbageholdende Konge bruger Sprogets kraftigste Ord for at skildre den af Guvernøren paa Kronborg, Oberst Beenfeldt, udviste Fejghed. Kongen er vred over, at han ikke har kunnet faa Fingre i den flygtende Oberst, der andre til Skræk og Advarsel bør straffes for »hans liderlige Overgivelse af et saa importerende Sted.« Frederik den Tredje beder Kurfyrsten om at være ham »venligt fætterligt behjælpelig med at fange Flygtningen, saaledes at den Dødsstraf, hvortil han er blevet dømt af Krigsretten, kan blive eksekveret.« Sluttelig anmodes Kurfyrsten om ikke at tale om den fremsatte Anmodning og ikke tage denne ilde op.

Inden Frederik Ahlefeldt tiltraadte sin Mission hos Kurfyrsten, havde han, medens han som Generalkrigskommissær opholdt sig i Hamborg, faaet Meddelelse fra Frederik Vilhelm om, at denne var villig til at komme Danmark til Hjælp overfor Sverig. Budskabet blev overbragt Frederik Ahlefeldt af den i brandenborgsk Tjeneste værende Oberst Ditlev Brockdorff, hvem Kurfyrsten sendte fra Berlin til Hamborg for der at forhandle med Frederik Ahlefeldt. Brockdorff havde faaet udtrykkelig Ordre til at meddele Fre-

derik Ahlefeldt, hvor misfornøjet Kurfyrsten var over, at Danmark havde sluttet Fred med Sverig uden noget Hensyn til ham. Ganske kort Tid før Afslutningen af Roskildefreden var det nemlig lykkedes Ditlev Ahlefeldt, der af Frederik den Tredje var blevet sendt til Berlin, at faa afsluttet Forbund mellem Danmark og Brandenburg. Samtidig havde Ditlev Ahlefeldt som Repræsentant for Kurfyrst Frederik Vilhelm faaet Kong Leopold af Ungarn, den senere tyske Kejsers Leopold den Første, til at slutte Forbund med Brandenburg, et Forbund, der var af omtrent lige saa stor Betydning for Danmark som for Brandenburg, da Frederik Vilhelm ikke havde turdet gribe ind til Fordel for Danmark mod Sverig uden i Forening med Ungarn-Bøhmen. Forbundet mellem Brandenburg og Kongen af Ungarn var for en stor Del baseret paa Leopolds Ønske om, at Kurfyrsten vilde kaste sin Stemme paa ham ved det tilstundende Kejservalg. Leopolds Kandidatur til den romerske Kejserskrone udkrævede nogle Forbehold, saaledes maatte han forlange af Frederik Vilhelm, at han ikke benyttede de østrigske Hjælpetropper indenfor det tyske Riges Grænser. Ditlev Ahlefeldt gjorde hvad han kunde for, at faa Danmark til at vente med at slutte Fred med Sverig, indtil Østrig og Brandenburg kunde komme Landet til Hjælp. Ahlefeldt styrtede over Hals og Hoved til Hamborg for derfra at give Frederik den Tredje Rapport om sin Sendelse. Han affattede en Skrivelse til Kongen med den meget vigtige Meddelelse, at Forbundet med Brandenburg var afsluttet, og at Danmark vilde faa væbnet Hjælp baade fra Kurfyrstendømmet og fra Ungarn. Saa opsat var Frederik Vilhelm paa at faa standset den svenske Konges Sejersmarch, at han vilde lade Forbundet træde i Kraft, uanset at Traktaten endnu ikke var ratificeret, og han vilde lade en ekstraordinær Gesandt rejse til Danmark for at forhandle med Frederik den Tredje. Alle disse gode Meddelelser overgav Ditlev Ahlefeldt til en Kurer, der sporenstregs rejste afsted fra Hamborg, men blev fanget i Flensborg af Svenskerne, der opsnappe de Skrivelsen til Frederik den Tredje, der saaledes ingen Nys fik om, at han havde to mægtige Forbundsfæller imod Sverig. Begivenhederne udviklede sig med rivende Hastighed, og Freden i Roskilde blev sluttet.

I den Traktat, som Ditlev Ahlefeldt havde underskrevet paa Frederik den Tredjes Vegne, lovede de to Lande at hjælpe hinanden

med deres respektive Hære, der hvor Hjælpen tiltrængtes, uanset hvor Krigsskuepladsen var, Danmark forpligtede sig til at lade sin Flaade beskytte de brandenborgske Havne og Kyster. •

Til Gengæld for den Hjælp, Frederik Vilhelm vilde yde Danmark, stillede Kurfyrsten følgende Betingelser overfor Frederik Ahlefeldt: Der skulde overlades ham en af de tre Fæstninger Rendsborg, Krempe eller Glückstadt. Danmark skulde sørge for Proviant til de brandenborgske Tropper, og, hvis det blev nødvendigt, hvad der tiltrængtes af Vaaben og Ammunition. De daarlige holstenske Veje skulde forbedres, da Kurfyrsten ellers vilde have for vanskeligt ved at rykke frem. Der skulde fra dansk Side skaffes Kurfyrsten Skibe, ifald der blev Tale om at angribe Bremen, saaledes at Kurfyrsten kunde sætte over Elben.

Frederik Ahlefeldt var noget betænkelig ved disse Krav, særlig ved Fordringen om Udlevering af en holstensk Fæstning; han bad derfor Brockdorff bringe Kurfyrsten den Besked, at han først maatte have nærmere Instruktioner af Kongen og eventuelt konferere med Militærguvernøren i Hertugdømmerne General Eberstein. Paa Forespørgsel svarede Eberstein, at det ikke vilde være raadeligt at overlade Brandenburg en hel Fæstning, derimod kunde han gaa med til at lade Kurfyrsten faa Lov til at have Tre Hundrede Mand liggende i Rendsborg, hvor man trængte til mere Mandskab; det vilde lige udgøre Halvdelen af Garnisonen. Det var et Alternativ, som Frederik Vilhelm selv havde opstillet. Saafremt Kurfyrsten stod fast paa sin Fordring om en hel Fæstning, skulde man, ifald man gav efter, forlange, at den fremmede Besætning ogsaa aflagde Ed til den danske Konge. Da der var Proviant i rigelig Mængde, var der ikke noget i Vejen for at opfylde Kurfyrstens Begæring angaaende Proviantering af hans Hær; Skyts kunde man ogsaa godt levere ham, men paa Betingelse af, at han forpligtede sig til at aflevere det til sin Tid. Vejenes Udbedring og Overførelse af Tropper til Bremen skulde man ogsaa nok sørge for. Det blev bestemt, at Frederik Ahlefeldt sammen med sine tvende Fættre og Medkommisærer Ditlev og Kai Ahlefeldt skulde forhandle om Overenskomsten med den brandenborgske Kammerraad Kittelmann, der indfandt sig i Hamborg som Repræsentant for Kurfyrsten. Forhandlingerne gik uden Vanskeligheder i Orden. Der blev opsat en

Overenskomst, som dog først maatte forelægges Kongen. Frederik den Tredje havde en Del Indvendinger at gøre mod Overenskomsten; navnlig fandt han Ebersteins Erklæring om, at der var Proviant nok, lovlig flot, Kongen var bange for, at de fremmede Troppers Proviantering vilde gaa ud over de holstenske Fæstningers Forsyning. Han var ogsaa betænkelig ved at overlade Kurfyrsten saa meget Skyts. Det var ogsaa Frederik den Tredje ubehageligt, at Frederik Vilhelm vilde have den halve Garnison i Rendsborg. Paa den anden Side var det sin egen Sag at omstøde Aftalen; det gjaldt om ikke at fornærme Kurfyrsten og risikere, at han trak sit Tilbud om Hjælp tilbage. Kongen valgte da den Udvej at give Frederik Ahlefeldt Ordre til at trække Sagen ud. Denne Forhaling af Sagen gav dog Anledning til ny Misfornøjelse fra Kurfyrstens Side, der gav ondt af sig. Traktaten af 21. Januar 1659 holdt sig i store Træk til de Aftaler, som Ditlev Ahlefeldt havde sluttet i Berlin med Kurfyrsten det foregaaende Aar. I Traktaten var det bestemt, at den danske Konge og Kurfyrsten af Brandenburg, naar de befandt sig ved den allierede Hær, skiftedes til at føre Overkommandoen fra Dag til Dag. Overanføreren for Hjælpetropperne skulde ikke alene kommandere sine egne Folk, men ogsaa den Magts Tropper, han var kaldet til at hjælpe, og som han konjungerede sig med. Det Land, der modtog Hjælpen, skulde sørge for Logi og Forplejning til Hjælpetropperne og gøre det gratis, selv om Krigen trak i Langdrag. Det Land, der modtog Hjælpen, skulde ikke betale noget.

Ordningen med Hensyn til Fremskaffelsen af Logi og Levnedsmidler paahvilede Frederik Ahlefeldt, der samtidig med Stillingen som Frederik den Tredjes Gesandt hos Kurfyrsten vedblev at fungere som Krigskommissær. Han skulde udføre Hvervet i Forening med sine to ovennævnte Fættre.

De allierede Magter forpligter sig til at »agere« paa de Steder, hvor »Krigsraisonen« fordrer det, Hjælpen skal ydes uopholdelig og paa den Maade, som de to Magter »communicato consilio« kan blive enige om.

I Traktatens Paragraf 5 fastsættes det, at det Bytte, man fratager Fjenden, skal deles »proportionabiliter« mellem de Allierede. Den følgende Paragraf bestemmer, at de allierede Magter skal fortsætte

Krigen mod Sverigs Konge og Krone, lige til samme Monark har givet begge Parter »antagelig og fornøjelig satisfaction.«

I Paragraf 7 staar der, at ingen af de to krigsførende Magter maa slutte Fred, Vaabenstilstand eller andre Traktater uden i Forening med den anden Part.

Meget betydningsfuld var den ottende Paragraf, der fastslog, at »Hans Kongelige Majestæt og Danmarks og Norges Krone« skulde beskytte de brandenborgske Havne med en tilstrækkelig Flaade af Krigsskibe, saaledes at den danske Konge havde de dermed forbundne Udgifter og Risikoen. Kongen af Danmark lover, at danske Krigsskibe, der ligger i brandenborgske Havne eller ved Landets Kyster »paa tilbørlig Vis« vil skaane Slotte og Fæstninger. Saa fremt den danske Flaade skulde blive benyttet udelukkende til Beskyttelse af Brandenburgs Kyster og Farvande, og Ekspeditionen vare over 6 Uger, forpligter Kurfyrsten sig til, naar den Tid er gaaet, at forsyne den med den nødvendige Proviant. Til Gengæld for denne lovede Hjælp forpligter Kurfyrsten sig til at yde den danske Konge al den Hjælp »til Hest og til Fods,« der maatte tiltrænges.

Ifald den svenske Konge, hvad man som Følge af bitre Erfaringer kunde frygte, efter den eventuelle Fred skulde overfalde den ene af de kontraherende Parter, forpligtede den anden sig til at komme til Hjælp.

Kurfyrst Frederik Vilhelm af Brandenburg, »den store Kurfyrste«, Grundlæggeren af den brandenborg-prøjsiske Statsmagt, havde bestegit Tronen under Tredivaarskrigen og stod dengang overfor en tom Statskasse og en opløst og decimeret Hær. Straks efter Tronbestigelsen var Frederik Vilhelm blevet forlenet med Prøjsen, og han arbejdede nu ihærdigt paa at bringe sine Stater paa Fode igen. Men Kurfyrsten havde vidererækkende Formaal: Han vilde gøre Brandenburg til en Stormagt, og et Ægteskab mellem ham og Dronning Christine af Sverig skulde være Springbrættet. Christine gav ham imidlertid en Kurv, hvilket ikke hindrede Frederik Vilhelm i at søge sin Støtte hos Sverig, der var Nordtysklands betydeligste Magt. Frederik Vilhelm havde intet Valg, hans Lande laa indeklemt mellem de to Stormagter Sverig og Polen, og det

gjaldt om at holde sig til den stærkeste. Da Christine havde nedlagt den svenske Krone til Fordel for sin Fætter Karl Gustav af Zweibrücken, og det straks efter var kommet til Strid mellem Sverig og Polen, hvis Konge, Johan den Anden, erklærede sig for nærmere arveberettiget til Sverigs Trone, var Frederik Vilhelm klar over, at han ikke kunde bevare sin Neutralitet. Han sluttede derfor Forbund med Karl Gustav i Königsberg i de første Dage af Aaret 1656. Samtidig gik han ind paa at erklære Prøjsen for en Vasalstat af Sverig. Prøjsen havde hidtil staaet under Polens Lenshøjhed, men Polen havde ikke kunnet forsvare sin Vasalstat. Karl Gustav indgik Forbundet med den Bagtanke at gøre Prøjsen til en Provins af Sverig. Sverigs og Brandenburgs forenede Hær vandt en let Sejr over Polakkernes store Overmagt. Men Polens Forbundsfælle Rusland kom Landet til Hjælp ved at falde ind i de svenske Østersøprovinser, og kort Tid efter sluttede den tyske Kejser Forbund med Polen, Holland truede. Under disse Forhold kom Danmarks Krigserklæring Karl Gustav meget velkommen. Han kunde nu med Ære trække sig ud af det polske Æventyr og vende sig mod Arvefjenden, et Krigsforetagende, der var meget populært i Sverig, især indenfor Adelen, der ikke havde syntes om Forsøget paa at erobre Polen. For at sikre sig Brandenburgs Neutralitet gav Karl Gustav Afkald paa Overhøjheden over Prøjsen, der fra nu af skulde tilhøre Kurfyrsten ubeskaaret; det var nok værd at opgive den tvivlsomme Herlighedsret over Prøjsen, naar den dansk-norske Krone vinkede. Næppe var Karl Gustav i Ilmarch gaaet i Retning af Holsten, før Kurfyrsten af Brandenburg sluttede Fred og Forbund med Polen. Brandenburg tilbagegav Polen de Grænsestrækninger, som det havde erobret under Krigen, og til Gengæld løstes Prøjsen fra dets Lensforhold til Polen. Ved Begyndelsen af den anden dansk-svenske Krig stod Brandenburg altsaa mellem Sverigs Fjender som Polens Forbundsfælle, og da Karl Gustav begyndte at ruste paany, officielt til en Krig mod Polen, men i Virkeligheden med det Maal at erobre Danmark, var Brandenburg draget ind i en ny Krig, hvor det nødvendigvis maatte gøre fælles Sag med Kejseren, Polen og Polens Forbundsfælle, Fyrstendømmet Siebenbürgen, for at støtte Danmark. Danmark stod unægtelig stærkere, end da den første svenske Krig begyndte.

Da Frederik Ahlefeldt drog afsted for at begynde Forhandlingerne med Brandenburg, var den store Kurfyrste rykket med en Hær ind i Holsten. Kurfyrsten var af Kejseren og af Kongen af Polen sat i Spidsen for alle de Tropper, der skulde føres mod Svenskekongen. Den 7. September forlod Frederik Vilhelm Berlin, og den 2. Oktober naaede han over Neumünster og Rendsborg til Husum, hvor han opslog sit Hovedkvarter. Kurfyrsten var kommen til Husum i Spidsen for Kavalleriet, det østrigske og brandenborgske Infanteri stod ved Itzeho. Eberstein indfandt sig uopholdelig i Husum for i Forbindelse med Kurfyrsten at lægge Planen for det forestaaende Felttog.

Eberstein, der havde et betydeligt Navn som Krieger, var Aaret i Forvejen af Frederik den Tredje kaldt til Danmark for at hjælpe til med at bringe det danske Hærvæsen paa Fode. Eberstein var en ægte Condottièretype, saaledes som der fandtes saa mange af paa den Tid; han hørte til de meget faa, der havde været med i Trediveaarskrigen, lige fra den begyndte til den sluttede, han var saaledes med i Slaget ved det hvide Bjerg, og i 1648 havde han opnaaet den høje Værdighed som Kejsers Feltmarskal. Eberstein skiftede Religion, som han skiftede Kappe, gik fra den ene Herres Tjeneste i den andens og stod uden Skrupler den ene Dag under den Feltherre, han havde bekæmpet den foregaaende; han havde saaledes tjent baade under Gustav Adolph og Kejser Ferdinand den Tredje. Eberstein var en af de første, der gennemskuede Karl Gustavs Planer i Tidsrummet mellem de to Svenskekrige, og da han paa nært Hold kunde følge Svenskekongens Evolutioner under dennes Ophold paa Gottorp, advarede han Regeringen i København og forudsagde Landgangen paa Sjælland. Flere af Kongen af Sverigs Foretagender havde vakt hans Mistanke, saaledes det, at Karl Gustav havde overladt sin Svigerfader et svensk Regiment, der skulde kaldes gottorpsk, saaledes at det kom til at tage sig mindre paafaldende ud, at der blev et svensk Regiment tilbage, efter at den svenske Hær officielt var draget bort. Men Eberstein talte for døde Øren.

Det første Kurfyrsten bad Eberstein om, var at vente med at rykke mod Nord, indtil det østrigsk-brandenborgske Infanteri var konjungeret med Kavalleriet. Et Par Dage efter indfandt Frederik

Ahlefeldt sig hos Kurfyrsten. Da Frederik Ahlefeldt kom til Husum, havde Kurfyrsten allerede givet Foretræde til Hertugen af Gottorps Udsendinge, der var kommet for at bede om Neutralitet for Hertugdømmet. Frederik Vilhelm havde holdt de gottorpske Gesandter hen med Snak, da han ventede Frederik Ahlefeldt og først vilde tale med ham. Det viste sig formaalstjenligt, at Kurfyrsten ikke havde indladt sig for dybt med de gottorpske Udsendinge, for det første Frederik Ahlefeldt anmodede Kurfyrsten om, var, at det tidligere svenske Regiment maatte blive forlangt udleveret, inden man begyndte at drøfte Neutralitetsspørgsmaalet. Kurfyrsten rettede sig efter Henstillingen, og da Forhandlingen blev genoptaget, stod Gottorperne ikke alene overfor et bestemt Krav om Udlevering af Regimentet som Betingelse for Neutralitet, men ogsaa overfor Kravet om, at Gottorp Slot og Kiel skulde besættes af de Danske. I den Anledning modtog Frederik Vilhelm følgende Henvendelse fra Gottorp.

*Durchlaughtigste, højbaarne Fyrste
naadigste Kurfyrste og Herre.*

Hans Fyrstelige Durchlaughtighed, Hertugen til Slesvig-Holsten vor naadigste Fyrste og Herre har naadigst befalet os overfor Eders Kurfyrstel. Durchl. ved Siden af at melde hans venlig fætterlige villigste Tjeneste og tilønske alt det, som kan tjene til Eders Kurfyrstel. Durchl. og hele Eders Kurfyrstel. Hus' lange Liv, bestandige Livs Ophold, lyksalige Regering og selv-ønsket Velgaaen, underdanigst at demonstrere, af hvilke vægtige Aarsager Han, mod sin Vilje, ligesom tvinges til ikke fuldstændigt at tilfredsstille det af Eders Kurfyrstel. Durchl. gjorde Postulat angaaende Overgivelse af sin Residens Gottorp, men Hans Fyrstel. Durchl. kontesterer herved meget højt, at intet vilde være ham kærere end Okkasionen og Muligheden ikke blot at vedligeholde, men ogsaa at forøge den alletider mellem Eders Kurfyrstel. Durchl. og Eders Kurfyrstel. Hus og Hans Frl. Durchl. og Hans Frl. Hus værende gode Fortrolighed gennem behagelige Tjenester. Han forsikrer ogsaa Eders Kurfrl. Durchl., at ligesom han aldrig har givet Eders Kurfrl. Durchl. nogen Anledning til Fortrædelighed, saaledes vil han og-

saa fremtidig forholde sig saaledes, at Eders Kurfrl. Durchl. paa sin Side aldrig vil faa at føle den mindste Anledning dertil; og nærer Hans Fr. Durchl. ogsaa den gode Tillid til Eders Kurfyrstel. Durchl., at naar I af ovennævnte Aarsager betænker Eder, saa vil I som en saa oplyst, godhedsfuld og højtberømmet Potentat ikke mod Eders egen Natur gennem onde Impressioner fra Folk, der er Hans Fyrstel. Durchl. og dennes Stat daarligt affektioneret, lade Eder føre dertil, at I videre holder fast derved, men vil snarere unde Hans Fyrstel. Durchl. som en gammel Rigsfyrste, der altid har staaet hos de Romerske Kejsere i urokkelig allerunderdanigste Devotion, ej heller nogensinde fornærmet nogen Rigsstand, Ro i den korte Tid, han endnu har at leve, og afvende videre Trængsler fra ham, ligesom nu dette i sig selv er højst rosværdig, saaledes vil Eders Kurfyrstel. Durchl. derved af Gud kunne vente mere Vel-signelse og Prosperitet i alle Eders Desseins.

Angaaende nu de ovennævnte Aarsager, som afholder Hans Fyrstel. Durchl. fra at efterkomme Eders Kurfyrstel. Durchl. Begæring, saa er disse følgende:

- 1) Det er bekendt, at Gottorp 1) ikke er noget Pas, 2) ej heller kan tjene nogen Armé som Retirade, da hverken Slottets Situation eller dets Beliggenhed tillader saadant, hvorfor Hans Fyrstel. Durchl. føler sig forsikret om, at denne Begæring ikke hidrører fra Hans Romerske Kejserslige Majestæt (hvem Hertugen af Slesvig-Holsten stedse har vist allerunderdanigste Devotion, saaledes har han ogsaa forholdt sig overfor sammes højstlovlige Forfædre, de Romerske Kejsere, saasom Ferdinandus 2dus og 3tius, alle af højsalig Ihukommelse, dette vil Hans Kejserslige Majestæts egne Ministre endnu for en Del vide) ei heller fra Eders Kurfyrstel. Durchl., med hvilken Hans Fr. Durchl. altid har dyrket god Korrespondance; han maa altsaa tilskrive dette ene og alene daarligt affektionerede Folks gennem allehaande artifices givne Impressioner. Men han haaber ikke, at Hans Kejsersl. Maj. eller Eders Kurfyrstel. Durchl. som et af det Hellige Romerske Riges fornemste Led vil tillade, at Hans Fyrstel. Durchl. som et Medlem af Riget og som den, der iforvejen paa uskyldig

Maade har lidt ved disse Krige, ogsaa efter saadanne Folks Pas-sion skal opofres i sin nu høje Alder.

- 2) Saafremt saadan Overgivelse skete, kunde det gennem mærkelige menneskelige Tilfældigheder imod Eders Kurfyrstel. Durchl. Intention komme dertil, at samme Residens kom i en tredje Parts Hænder (hvilket ellers ikke er at frygte ved Neutralitet). Hvilke Farer derved vilde opstaa for Hans Fyrstel. Durchl. og hans Fyrstel. Hus, lader han Eders Kurfyrstel. Durchl.'s høje Fornuft selv judicere. Hans Fyrstel. Durchl. haaber altsaa ikke, at Eders Kurfyrstel. Durchl. er intentioneret at underkaste hele hans Hus en saadan Fare.
- 3) Henstiller Hans Fyrstel. Durchl. til Eders Kurfyrstel. Durchl. højfornuftige judicium, om ikke, naar Eders Kurfyrstel. Durchl. og Eders Allieredes Arméer engang trækker sig tilbage fra disse Lande, igen andre maatte komme ind og om ikke disse deraf vil tage Anledning til at postulere noget tilsvarende hos Hans Fyrstel. Durchl., og om det ikke endelig derved kunde komme saavidt, at fremmede Potentater, fordi disse Lande er beliggende mellem Østersøen og Vesterhavet, til største Skade og Fare for det Hellige Romerske Rige transfererede deres Vaaben herhen; hvad der herigennem turde opstaa ikke blot for Hans Fyrstel. Durchl. Hus, men ogsaa for andre, forstaar Eders Kurfyrstel. Durchl. selv bedst.
- 4) Er dette Postulatum ogsaa medindbefattet i dem, som Eders Kurfyrstel. Durchl. gennem Eders fornemste Ministre fornylig har ladet gøre. Men da det dengang grundigt er blevet demonstreret for Eders Kurfyrstel. Durchl. Ministre, hvorfor Hans Fyrstel. Durchl. var tvunget til heri ikke at gaa Eders Kurfyrstel. Durchl. til Haande, saa har Eders Kurfyrstel. Durchl. naadigst erklæret at lade samme Krav falde, I vilde dog se, hvorledes Hans Fyrstel. Durchl. forholdt sig med Hensyn til de allierede Arméers Underhold, begærede derfor, at Hans Fyrstel. Durchl. vilde deputerere nogle af sine Tjenere, som altid skulde blive hos Hans Kurfyrstel. Durchl. og arbejde med Proviantens Tilvejebringelse, hvorpaa Hans Fyrstel. Durchl. har sendt sine Tjenere til Eders Kurfyrstel. Durchl. Hans Fyrstel. Durchl. har ogsaa overladt Eders Kurfyrstel. Durchl. alle sine Lande til

dette Formaal og til forsaavidt nu at benytte dem og alene bedt om at forunde ham Eidersted til hans egen Entretien, men da heller ikke dette har kunnet bevares, har Hans Fyrstel. Durchl. ogsaa paa anstændig Maade fundet sig deri og nu kun naadigst anbefalet os, at saafremt den fuldstændige Fritagelse, som der var bedt om, ikke endnu skulde kunne opnaas, det maanedlige Kvantum baade af Penge og Proviant dog blev sat til noget taaleligt, og at hans iforvejen højst graverede Undersaatter ikke gennem Umuligheden at præstere det samme, som blev fordret, blev tvunget at deferere alt, ligeledes at Landet blev sikret imod alle øvrige militære Tynger. Imedens har han dog ladet befale, at saa mange af Viktualier, som det var muligt i Hast at tilvejebringe, skulde sendes og leveres til Husum. Af alt dette vil det nu kunne ses, at Hans Fyrstel. Durchl. i alt har opfyldt det samme, som Eders Kurfyrstel. Durchl. begærer, og ikke har givet den ringeste Aarsag til en saa besværlig Fordring.

- 5) Eders Kurfyrstel. Durchl. har ogsaa saavel ved Skrivelser som gennem os ladet antyde for Hans Fyrstel. Durchl., at I ikke havde den Intention at tillade, at nogen Rigsfyrste skulde blive fortrængt fra sine Lande, og at denne Krig alene ansaas som tjenende til det hellige Romerske Riges Beskyttelse. Men ved Overgivelsen af Residensen Gottorp kunde mange Rigsfyrster i Tyskland finde Anledning til at tvivle herom.

Da nu denne Anmodning, som Hans Fyrstel. Durchl. har mærket af Hans Fyrstelige Naade, Fyrsten af Anhalt-Köthen, ogsaa vor naadige Fyrste og Herres Anbringende, hidrører fra den Eders Kurfyrstel. Durchl. indgivne Mistanke om, at Hans Fyrstel. Durchl. maatte overgive Svenskerne denne sin Residens som Retirade:

Saa bevidner Hans Fyrstel. Durchl. alvorlig med Gud, at han aldrig har haft saadanne Tanker, forsikrer ogsaa Eders Kurfyrstel. Durchl. ved sin Fyrstelige Parole, at han aldrig vil tillade saadant, ja, med al Magt, saalænge han lever, vil forhindre saadant, ja, at han ogsaa, hvis Kongen af Sverige skulde møde ham med saadanne Fordringer, at han da meget hellere vilde lade denne Residens og sine andre Pladser blive taget med Vold end at tillade saadan de-

spekterlig, mod hans eget Huses Interesse og hans Fyrstelige Parole stridende Overgivelse.

Men for at Eders Kurfyrstel. Durchl. kan være saa meget mere sikker herpaa, tilbyder Hans Fyrstel. Durchl., at hans Kommandant ved en speciel Ed forpligter sig overfor Eders Kurfyrstel. Durchl. til aldrig at optage svenske eller fremmede Tropper eller Garnisoner, men med al Magt at resistere overfor saadanne Forehavender.

Hans Fyrstel. Durchl. nærer den bedste Tillid til Eders Kurfyrstel. Durchl. om, at I vil give Eder tilfreds med disse hans anstændige Offerter og ikke videre vil trænge ind paa ham, men ganske unde ham fuldkommen Neutralitet, ogsaa afgive en skriftlig Forsikring herom, hvorom Han saa meget og saa højt, som blot muligt, tjenstligt paany vil have bedt Eders Fyrstel. Durchl.

Naar nu Eders Kurfyrstel. Durchl. efterkommer Hans Fyrstel. Durchl. venskabelige, fætterlige og tjenstlige Anmodning, hvorom han ikke tvivler, saa tilbyder han ogsaa at lade Holmer Skansen, hvoraf Udenværkerne allerede ere demolerede, rasere helt. Vi haaber herpaa af Eders Kurfyrstel. Durchl. at modtage naadigst Erklæring og dermed at glæde Hans Fyrstel. Durchl., samme vil ogsaa med hele sin Prosperitet føle sig forpligtet til at søge at gøre sig fortjent til saadant ved allerunderdanigste Devotion overfor Hans Romerske Kejserske Majestæt, vor allernaadigste Kejserske og Herre, og ved enhver Okkasion at gengælde Eders Kurfyrstel. Durchl. saadant ved venskabelige, fætterlige og villige Tjenester. Vi for vort Vedkommende rekommanderer os paa det underdanigste til Eders Kurfyrstel. Durchl. vedvarende Naade og kurfyrstel. Gunst.

Eders Kurfyrstel. Durchl. underdanigste, lydige Tjenere

*LEUIN CLAUSS MOLTKE, LUDWIG von der ASCHEBURG,
ANDRÉAS CRAMER.*

Frederik Ahlefeldt tilraadete Kurfyrsten at afbryde Forhandlingen med Gottorp, jage Hertugen bort og besætte hans Stat efter at have slaaet hans Hær, hvad Ahlefeldt ansaa for en let Sag; efter det mente den danske Udsending, at Kurfyrsten burde landsætte en Hær paa Sjælland for at forjage Svenskerne. Disse

Planer vandt imidlertid ikke Kurfyrstens Bifald. Han var desuden ikke ene om at træffe Bestemmelser, men maatte tage Hensyn til sine Allierede, hvis Plan det var, at hele Halvøen skulde besættes, medens det blev overladt til Holland at komme Sjælland til Hjælp. Da Forhandlingerne mellem Kurfyrsten og Frederik Ahlefeldt ikke bragte noget Resultat, anmodede Kurfyrsten Eberstein om hurtigst muligt at komme til Husum, for at han og Frederik Ahlefeldt i Forening kunde komme til Klarhed over, hvad der vilde tjene den danske Sag bedst; naar de var komne til et Resultat, skulde de forelægge deres Tanker for Kurfyrsten igen, eventuelt se at indhente Besked om, hvad den danske Konge ønskede. En af Grundene til, at Deliberationerne mellem Kurfyrsten og Frederik Ahlefeldt ikke gik godt, var en Uoverensstemmelse, der var opstaaet mellem de to Herrer. Frederik Ahlefeldt opholdt sig i Hertugdømmerne ikke alene som Gesandt hos Kurfyrsten af Brandenburg, men ogsaa som Generalkrigskommissær, og Kurfyrsten kritiserede, at Ahlefeldt ikke havde sørget tilstrækkeligt for den allierede Hærs Forsyning med Levnedsmidler og Fourage. Eberstein indfandt sig i Husum og havde nu længere Konferencer med Frederik Ahlefeldt. Konferencerne udmundede i, at man skulde søge at overtale Kurfyrsten til at sende i det mindste en Del af den allierede Hær over til Sjælland for at undsætte København. Der fandt derefter en Forhandling Sted mellem de to Repræsentanter for Danmark og Frederik Vilhelm, men Resultatet blev negativt. Kurfyrsten vilde ikke dele den allierede Hær, men henstillede til de danske Forhandlere, at en Del af den under Ebersteins Kommando staaende Hær, der laa spredt i de forskellige Fæstninger i Hertugdømmerne og Jylland, skulde sendes København til Undsætning. Dette vilde Eberstein ikke gaa ind paa, og han støttedes i saa Henseende af Frederik Ahlefeldt. Da man ikke kunde komme til Enighed, besluttede Kurfyrsten under stærkt Pres fra Frederik Ahlefeldt og Eberstein endelig at bryde op og rykke mod Nord. I Spidsen for de tysk-polske Tropper rykkede Kurfyrsten, ledsaget af Frederik Ahlefeldt, i Slutningen af Oktober ind i Flensborg. Paa Trods af Frederik Ahlefeldts Advarsler var det svensk-gottorpske Regiment blevet ladet tilbage i Ryggen paa de Allierede. I Tillid til at Gottorp vilde holde

sig neutral, havde Kurfyrsten ladet det omstridte Regiment blive hvor det var. Der kom da ogsaa virkelig Sendebud til Flensborg fra Hertugen, der gik ind paa de foreslaaede Neutralitetsbetingelser. Hertugen havde nu opnaaet hvad han vilde, at kunne holde sine Stater uden for Krigen. Adskilligt farligere for de Allierede var det, at Svenskerne fra det af dem besatte Ærkebispedømme Bremen kunde falde ind i det danske Monarki. Frederik Ahlefeldt søgte at overtale Kurfyrsten til at foretage en Diversion mod Bremen; men da dette Foretagende ikke blev til noget, blev der truffet Forholdsregler for at hindre, at Svenskerne ved Hjælp af danske Skibe satte over Elben. Der laa en stor Fare i den Mulighed, at Svenskerne skulde sætte over Elben og falde ind over de fede Marsklænder, udplyndre dem og derved afskære de danske Fæstninger i Holsten fra Forsyning med Levnedsmidler. Det blev derfor efter Samraad mellem Kurfyrsten og Eberstein bestemt, at danske Tropper skulde holde Egnen Nord for Elben besat, og ifald Ulykken indtraf, lovede Kurfyrsten at marchere mod Syd og komme de Danske til Hjælp.

Efter at de Allierede havde besat Gottorp Slot, rykkede Polakkerne ind i Nørrejylland og kæmpede heldigt mod Svenskerne ved det af Frederik den Tredje for et Par Aar siden anlagte Frederiksodde, som Kongen efter Krigen døbte Fredericia, og som gennem Aarhundreder skulde vedblive at spille en Rolle i den danske Krigshistorie. Kurfyrsten forjog derpaa Svenskerne fra Als, og efter at have besat Øen opslog han sit Hovedkvarter paa Sønderborg. Frederik Ahlefeldt synes ikke at have sat Kurfyrsten ind i de statsretlige Forhold, for medens Frederik Vilhelm opholdt sig paa Als, forsikrede han den paa Øen residerende Hertug Ernst Günther af Augustenborg, at han vilde betragte ham som neutral, ifald Svenskerne vilde gøre det samme. Kurfyrsten har aabenbart forvekslet de sønderborgske Fyrsters Stilling med Hertugen af Gottorps. Samtidig hermed besatte Polakkerne under General Czarnetzky den sydøstlige Del af Nørrejylland, medens Hertugen af Sachsen-Weimar satte sig fast med sine Tropper i Egnen omkring Haderslev og Aabenraa. Mod Syd var der efterladt Besættelsestropper, saaledes at den allierede Hær helt var dækket i Ryggen; navnlig havde

man sikret sig mod Hertugen af Gottorp, som man med god Grund nærede Mistillid til.

Medens disse krigerske Foretagender stod paa, var Traktaten mellem Danmark og Brandenburg endnu ikke ratificeret. Formaliteterne kom dog endelig i Orden, medens Kurfyrsten opholdt sig paa Als. Traktaten blev underskrevet af Kurfyrsten og paa den danske Konges Vegne af Frederik Ahlefeldt.

Ahlefeldt fik i sin Egenskab af Generalkrigskommissær Ordre af Frederik den Tredje til at søge at gøre Opbud rundt omkring paa Halvøen. Eberstein havde, straks efter at de allierede Tropper havde sat sig i Bevægelse fra Husum, søgt at hverve Rekrutter til Hæren, men fandt ikke Støtte hos Frederik Ahlefeldt, der ikke kunde skaffe de fornødne Pengemidler. I sin Nød foreslog Eberstein Kongen, at man skulde søge at laane Penge hos »Jøderne i Hamborg«. Det gav Anledning til Uoverensstemmelse mellem Frederik Ahlefeldt og Eberstein, der klagede over Ahlefeldt til Frederik den Tredje. Ahlefeldt besværede sig paa sin Side til Kongen over Eberstein. I sine Breve pukker Eberstein paa en for Kongen ikke behagelig Maade paa sine berømmelige Gerninger i Trediveaarskrigen, der burde forskaane ham for »at blive foregrebet og præjudiceret af Frederik Ahlefeldt i Sager vedrørende min Charge og Ære.« Misstemningen mellem Frederik Ahlefeldt og Eberstein var stedse stigende, især efter at sidstnævnte havde faaet den Opfattelse, at Ahlefeldt som Kongens Repræsentant betragtede sig som Ebersteins Foresatte. Ebersteins vanskelige Sind gjorde sig her gældende; dertil kom, at han var misfornøjet med den Skueplads, der var overladt ham under Krigen; han vilde hellere have haft en Kommando i Hovedstaden og var meget misfornøjet med, at Hans Schack nu plukkede Laurbær paa den betydningsfuldere Post indenfor Københavns Volde, medens han selv havde det mindre taknemlige Hverv at værne Halvøen. Denne Misfornøjelse holdt sig under Krigens videre Forløb, da Eberstein ikke syntes, at han blev i tilstrækkelig Grad paaskønnet for sine Fortjenester af Sejren ved Nyborg. Da han ogsaa følte sig tilsidesat efter Krigens Ophør, han mente ikke, at Kommandoen over Holsten svarede til hans Betydning, vendte han Danmark Ryggen. Allerede paa det Tidspunkt,

vi her befinder os paa, synes Frederik den Tredje at have været noget træt over Ebersteins Klager.

Kurfyrsten vedblev i nogen Tid at have sit Hovedkvarter i Ribe, hvorhen Frederik Ahlefeldt var fulgt med ham som Repræsentant for den danske Konge; kort efter at Traktaten med Danmark var underskrevet, blev Hovedkvarteret forlagt til Viborg; den langt overvejende Del af Halvøen var nu i de Allieredes Hænder. Paa det Tidspunkt var Frederiksodde dog stadig besat af Svenskerne, efter at de Allierede forgæves havde søgt at indtage Pladsen. Baade i Ribe og Viborg forhandlede Frederik Ahlefeldt med Kurfyrsten om en Landsættelse af Tropper paa Sjælland til Undsætning af København, men Frederik Vilhelm var stadig betænkelig ved denne Plan, han ønskede at bevare sin Hær samlet. Ved denne Plan holdt Kurfyrsten fast trods alle Frederik Ahlefeldts Modforestillinger. Det lykkedes at forjage Svenskerne fra deres sidste Bolværk, Frederiksodde, hvor Fjenden efterlod en Del pestsyge Soldater. Pesten var opstaaet derved, at Svenskerne havde forsømt at sørge for, at deres Faldne blev ordentlig begravede, Ligene laa og raadnede og fremkaldte Sygdommen. Det blev paalagt Frederik Ahlefeldt i Forbindelse med hans Fætter og gamle Redningsmand, Ditlev, at lægge Planen for en Troppeoverførelse til Fyn. Det lykkedes dog ikke de to Fættre at finde en Ordning, der tilfredsstillede Kurfyrsten, han frygtede de svenske Krigsskibe, der krydsede i Lille Belt, desuden kunde han ingen Hjælp vente fra den hollandske Flaade, der laa uvirksom og ikke vilde løbe ud for at hjælpe ved de Allieredes eventuelle Troppeoverførelser. Det lykkedes Frederik Ahlefeldt under disse Forhandlinger at faa gennemført Forslaget om, at de danske Tropper skulde besætte Frederiksodde. Paa det Tidspunkt var Karl Gustav aabenbart bange for, at Kurfyrsten skulde følge hans Eksempel fra Aaret forud og forsøge en Overgang over de atter denne Vinter islagte Belter, derfor gav han Wrangel Befaling til at samle de paa Fyn værende svenske Tropper ved Middelfart, da en eventuel Overførelse maatte ventes her, hvor der var den korteste Vej over Lille Belt fra Jylland. Fra Middelfart havde Karl Gustav i Efteraarets Løb gentagne Gange ført Tropper over Lille Belt til Snoghøj for at søge at hindre de Allieredes Fremrykning mod Nord; han havde paa den Maade støttet

Forsvaret af Frederiksdodde. I April landsatte Wrangel Tropper paa Als og erobrede Sønderborg og forsøgte at storme Slottet, men Angrebet blev slaet tilbage, og Svenskerne satte igen over til Fyn.

Stillingen hos Kurfyrsten var af mange Grunde vanskelig for Ahlefeldt, men navnlig som Følge af Rivningerne mellem Frederik Vilhelm og Eberstein. Kurfyrsten mente ikke, at Nørrejylland forslog til at forsyne den allierede Hær med Levnedsmidler, og han bestemte derfor, at en Del af de brandenborgske, østrigske og polske Tropper skulde anbringes i Kvarter i Hertugdømmerne. Frederik Ahlefeldt blev sendt ned til Flensborg for at forhandle med Eberstein om Sagen. Eberstein gjorde straks Vanskeligheder og svarede, at han i saa Tilfælde ikke kunde skaffe sine egne Tropper Kvarter. Kurfyrstens Kommissærer, der havde ledsaget Frederik Ahlefeldt til Flensborg, gjorde opmærksom paa, at en Del af den danske Flaade laa i Flensborg Havn, og at den var blevet lagt der netop for at føre danske Tropper over til Øerne for at forjage Svenskerne. Eberstein replicerede, at han ikke kunde foretage sig noget i saa Henseende uden Ordre fra sin Herre, den danske Konge, der udtrykkelig havde forlangt, at de danske Tropper skulde blive liggende i Hertugdømmerne og eventuelt forstærkes, indtil Kongen gav Ordre til, hvor de skulde føres hen. Kommissærerne truede med at jage de danske Tropper med Magt ud af Kvartererne for at give Plads for de Allierede. Kort efter sendte Kurfyrsten virkelig ogsaa Tropper ned til Slesvig, og det blev nødvendigt at faa dem anbragt. For at hjælpe paa Situationen, tilbød General Hans Ahlefeldt at indskibe sine Tropper i Kiel og forsøge med dem at erobre Langeland; det trak dog noget ud med Indskibningen, saa Soldaterne maatte indkvarteres hos Borgerne i Kiel. Imidlertid havde en Del af de Allieredes Tropper slaet Lejr ved Stenderup for derfra at forsøge Overgangen til Fyn. Kurfyrsten af Brandenburg havde fra nu af sit Hovedkvarter i Stenderup. Ved Hjælp af hollandske Krigsskibe lykkedes det at faa Tropper overført til Fænø, men et Par Dage efter blev de jaget tilbage til Jylland af Svenskerne. For at forhindre de Allieredes Overgang til Fyn, sejlede den svenske Flaade fra Øresund ned til Lille Belt, den forenede dansk-hollandske Flaade skred til Angreb, men blev

standset af Karl Gustavs Allierede, England, hvis Flaade kom den svenske til Hjælp og hindrede Kampen.

Da Kurfyrsten efterhaanden sendte flere og flere Tropper ned til Slesvig, blev Frederik Ahlefeldt klar over, at der maatte gøres noget for at skaffe Luft, og han satte Eberstein Stævne i Flensborg for med ham at drøfte, hvad der kunde gøres, enten maatte der skaffes bedre Kvarter, eller ogsaa maatte man forsøge Overgangen til Fyn. Der kom imidlertid Henvendelse til Frederik Ahlefeldt og Eberstein om at begive sig til Stenderup for at tale med Kurfyrsten. Kurfyrsten udtalte Ønsket om, at en Del af de danske Tropper skulde angribe Svenskerne i Pommern; dette var ogsaa i Overensstemmelse med Frederik den Tredjes Planer. Frederik den Tredje havde indset det haabløse i Planen om at forjage Fjenden fra de danske Øer, hvor han havde bidt sig saa godt fast, og hvorfra han næppe vilde fortrække, medmindre man afledede hans Opmærksomhed andet Steds; det var Frederik den Tredjes Tanke med Angrebet paa svensk Pommern, den hollandske Flaade skulde saa besørge Landsætningen. Imidlertid havde Svenskerne begyndt at forurolige Holsten med Hamborg som Udgangspunkt. Nogle stærkt bemandede svenske Krigsskibe laa i Hamborgs Havn og truede derfra det danske Monarki. Under disse Forhold maatte Eberstein med en Del af sine Tropper drage mod Syd. Elbens Bred blev nu besat med danske Tropper for at hindre de svenske Krigsskibe, der krydsede paa Elben, i at landsætte Tropper. Hermed var Planen om et dansk Angreb paa Pommern kuldkastet. Frederik den Tredje fik Kurfyrsten overtalt til at sende Tropper fra Halvøen, der var rensat for Fjender, mod Pommern. I Krigsraadsprotokol­len, der var undertegnet af Kurfyrsten, Føreren for de kejserlige Tropper Grev Montecuccoli og Frederik Ahlefeldt, indførtes følgende:

Det meddeles den danske Gesandt¹, at Kurfyrsten til Trods for mange tungt vejende Betænkeligheder har besluttet sig til Expeditionen til svensk Pommern og vil med det første tiltræde samme. Det er vanskeligt for den allierede Hær at faa tilstrækkeligt med Levnedsmidler og Fourage i Jylland, og det vil derfor være formaalstjenligt at foretage en Diversion (Felttoget til

¹ Frederik Ahlefeldt.

Pommern), man gør opmærksom paa, at Brandenburg, i Henhold til den westphalske Fred, har den Forpligtelse som Medlem af det hellige tysk-romerske Rige at beskytte Kongen af Danmark som tysk Rigsfyrste mod fjendtlige »Oppressiones«. Det kommer frem for alt an paa at bevare de allierede Tropper i god Stand, hvad der er vanskeligt i Jylland. Men det har ogsaa sine Betæneligheder at overføre Krigen til Tyskland, in casu Pommern. Det er nemlig ogsaa meget smaat med Levnedsmidler i selve Pommern, et lille, tyndt befolket Land, der kun vil kunne underholde Hæren højt regnet i 2 Maaneder. Kurfyrsten vil restituere Kongen alle okkuperede Pladser; han forlanger in specie, at Skansen ved Frederiksodde skal være besat af de Danske inden for et Tidsrum af 10 Dage; i modsat Fald maa de bortdragende brandenborgske Tropper, for ikke at lade den falde i svenske Hænder, rasere samme.

Kurfyrsten er beredt at efterlade et tilstrækkeligt Hjælpekorps i Landet, hvilket, forenet med de danske Hjælpetropper, vil være et svensk Angreb voksent. Danskerne beder om, at dette Hjælpekorps maa blive ansat til 10 000 Mand, »efterdi man ikke synderligt kan forlade sig paa de nyhvervede og uprøvede danske Folk;« men det bliver dem betydet, at saa vidt kan man for det første ikke gaa, maaske kunde man senere sende Forstærkning, naar Forholdene i Pommern maatte tillade det.

Kurfyrsten forlanger Sikkerhed for de efterladte Tropper, ogsaa for det Tilfælde, at Kongen af Danmark, hvad man ikke vil haabe, trods alt skulde blive nødt til en Partikularfred. Danskerne forsikrer, at dette Tilfælde sikkert ingensinde vilde indtræffe; man har saa lidt tænkt paa denne Mulighed i København, at han¹ ikke engang har faaet Instrukser derfor. Men i hvert Fald vil Kongen »ingensinde saadan forlade dem, der saa généraleusement have assisteret ham og er ilet ham til Hjælp i hans største Nød; han anser de her tilbageblivende Tropper ikke som fremmede, men som danske, overfor hvilke man ingensinde kunde begaa en slig Laschet.« Hvad Enkelthederne angaar, henvises til Feltmarskal Eberstein.

I Henseende til det Spørgsmaal, »om man ogsaa kunde give sig

¹ Frederik Ahlefeldt.

i Lag med det Bremiske, « erklærer Kurfyrsten, at man ganske vist vilde være meget berettiget dertil — » men af mange højst vigtige Aarsager holder man det for nærværende at være tjenligt, ogsaa at foretage sig noget hinsides Elben. «

Anføreren for de østrigske Tropper paapeger det vanskelige i at angribe Pommern søværts, men raader alligevel dertil, » da man i saa Fald kunde gøre Forsøg paa at forjage Svenskerne fra deres Søfæstning. Drager man mod Pommern fra Landsiden, er man afskaaret fra at angribe Søfæstningen, men saa vil man med Lethed kunne erobre de pommerske Landfæstninger. « — Som man ser, havde Wallensteins Forsøg under Trediveaarskrigen paa at erobre Stralsund landværts virket afskrækkende.

I Protokollen udtaler Feltmarskal Montecuccoli paa Kejsersens Vegne, at Kejseren vil stille 12 000 Mand til Raadighed for Kurfyrsten under Felttoget mod Pommern, at det tillades Kurfyrsten at hverve Soldater overalt i det tyske Rige, at Kejseren skulde skaffe Forsyninger til Hæren, da Kurfyrstens Lande var ganske » enerve-rede « og ude af Stand til at skaffe Levnedsmidler og Fourage, saa meget mere som der nylig havde været Misvækst; endelig at Kejseren skal sørge for, at andre tyske Stater, saasom Sachsen og Bayern, stiller sig velvillige til Felttoget, at de i hvert Fald ikke falder Kurfyrsten i Ryggen. Dermed var Sagen afgjort, og Protokollen slutter med følgende Ord:

» Naar Hans Kejserslige Majestæt tilbyder dette, og Polen og Danmark blot vil give Navn til og en Smule Folk, hvad hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed ikke tvivler om, saa er H. K. D. resolveret paa at gaa til Værket i den Højestes Navn. «

Kurfyrsten gik ind paa Frederik den Tredjes Plan. Brandenborgeren samlede største Delen af sine Tropper og marcherede gennem Slesvig, Holsten og Mecklenborg til Pommern.

Da Kurfyrsten brød op fra Stenderup, blev Frederik Ahlefeldt kaldt til København. Forinden havde han atter haft Uoverensstemmelser at udjævne mellem Kurfyrsten og Eberstein. Kurfyrsten havde forlangt af Eberstein, at han skulde occupere et af de faste Punkter i Nordslesvig, der hidtil havde været besat af de Allierede. Dette erklærede Eberstein for umuligt, da han ikke havde Mandskab nok, han maatte have Tropper i tilstrækkeligt

Tal langs Elben, da Svenskernes Trusler fra Syd efter hans Mening var farligere end de fra Fyn. Det lykkedes Frederik Ahlefeldt at faa Kurfyrsten overtalt til at lade en Del af sine Tropper blive tilbage for at holde Haderslev, Koldinghus og Frederiksodde besat, saaledes at Eberstein kunde have frie Hænder. Der blev efterladt 7000 Mand Brandenborgere og Østrigere og 2000 Polakker. De allierede Tropper blev stillet under Ebersteins Kommando.

Man aandede lettet op, da de Allierede drog mod Pommern, for det var snart ikke muligt at skaffe Levnedsmidler. Tilstanden paa Halvøen var i Virkeligheden saaledes, at Ditlev Ahlefeldt, da han efter Fredslutningen skrev til Kurfyrsten af Brandenburg for at faa ham til at skynde sig lidt mere med at evakuere Halvøen, med fuld Ret kunde udtale, at Medicinen havde været værre end Sygdommen. For at Kurfyrsten ikke skal være i Tvivl om, hvad Meningen er, forklarer Ditlev Ahlefeldt i Brevet, at han ved Medicinen forstaar de Tropper, som Danmarks Allierede havde sendt Landet paa Halsen, og at disse Tropper havde været til lige saa megen »Desolation og Ødelæggelse« som Fjenden.

Medens Kurfyrsten af Brandenburg var paa Vej til Pommern, blev Frederik Ahlefeldt paany sendt til ham som Gesandt. Frederik Vilhelm er aabenbart opsat paa, at der kan blive Fred mellem de to nordiske Konger, saaledes at Brandenburg kan trække sig ud af Kriggen, han havde lige fra først af haft Skrupler over, at han som Lutheraner bekrigede en anden lutheransk Fyrste. I sine Breve bebrejder han haade Frederik den Tredje og Karl Gustav, at de giver Verden det forargelige Skuespil at se to lutheranske Fyrster bekrige hinanden, hvilket er til idel Glæde for Papisterne. Han lader de to Fyrster forstaa, at Katolikerne foregaar med et godt Eksempel, idet de holder Fred indbyrdes. De lutheranske Fyrster kan ikke berede deres katolske Kolleger »en behageligere Leg og Morskab« end ved »at falde hinanden i Haarene«; derved gaar de Katolikerne Ærinde. Den Slags Skrupler havde Frederik den Tredje ikke, og navnlig havde Karl Gustav dem ikke.

Anføreren for de østrigske Tropper er paa sin Herres Vegne ogsaa meget interesseret i en snarlig Fredslutning, men i Henhold til hans Bemærkninger til Protokollen mistænker han den svenske Konge for straks efter en eventuel Fred atter at ville falde over Danmark.

Kurfyrstens Betragtning, at det var i Overensstemmelse med Freden i Münster og Osnabrück, naar Brandenburg kom Danmark til Hjælp, eventuelt gennem et Angreb paa svensk Pommern, deltes ikke af Frankrig. Kardinal Mazarin erklærede i et Brev til Kurfyrsten, at han tværtimod ansaa Togtet mod svensk Pommern som et eklatant Brud paa den westphalske Fred. Kardinalen bruger ret kraftige Udtryk for at kritisere Frederik Vilhelms Fremgangsmaade. Krigen i Pommern gjorde Frankrig yderligere fjendtlig stemt mod Brandenburgs Allierede, Danmark.

At Frederik den Tredje saa paa Spørgsmaalet med de samme Øjne som Kurfyrsten, ligger i Sagens Natur. I et Brev til Frederik Vilhelm skriver han da ogsaa, at han beder Kurfyrsten om »i Henhold til det hellige Romerske Riges- og Kredses Constitution at bringe Os, som et Medlem og en Stand af det romerske Rige, ratione Vort deri liggende Fyrstedømme Holsten, fremdeles og det allerhurtigst mulige Kredshjælpen.«

Medens Ahlefeldt opholdt sig som Gesandt hos Kurfyrsten, fik han Løfte om, at der ingen Krav skulde blive stillet til Danmark med Hensyn til Deltagelse i Toget mod Pommern, og efter at have udvirket, at Danmark slap saa let fra dette Foretagende, tog han Afsked med Kurfyrsten og begav sig til København. Frederik Ahlefeldt havde arbejdet stærkt for at faa Kurfyrsten overtalt til at foretage »Diversionen« mod Pommern, hans Indtrængen paa Kurfyrsten var saa kraftig, at denne begyndte at nære Frygt for, at Danmark skulde slutte Separatfred med Karl Gustav, om Toget mod svensk Pommern blev opgivet. Frederik Ahlefeldt og Eberstein søgte dog at overbevise Kurfyrsten om, at sligt laa langt fra Frederik den Tredjes Hensigter, »Kongen vilde hellere lade sig hugge i Stykker,« skriver Frederik Ahlefeldt, end slutte Separatfred, selv i det Tilfælde, hvor Kurfyrsten skulde vægre sig ved at gaa mod svensk Pommern. Men Kongens Standhaftighed vilde være forgæves, thi Landets Elendighed er saa stor efter et Aars Lidelse, at Befolkningen vilde tvinge Kongen til at slutte Fred, ifald Togtet til Pommern blev opgivet, da Befolkningen deri ser den eneste Udvej til Fred.

I et Brev, som Frederik Ahlefeldt bragte Kurfyrsten fra Frederik den Tredje, skrev Kongen, at det vil være umuligt at faa Fjen-

den fordrevet fra Øerne og bragt paa Fredstanker, med mindre der foretages en Diversion til Pommern, det er det eneste Middel til at redde Kongen og Riget fra den nuværende »Oppression«. Frederik den Tredje raader Kurfyrsten til en Konjunktion med den kejserlige Sydarmé i Schlesien og til »ikke at lade Bispedømmerne Bremen og Verden i Ro, da Svenskerne stadig opretter nye Regimenter der og fører dem over til Øerne.« I et Brev til Frederik den Tredje lover Kurfyrsten at skride til Ekspeditionen mod svensk Pommern trods tungt vejende Betæneligheder. Han har givet de i Jylland efterladte allierede Tropper Ordre til at gaa ombord i de hollandske Skibe og besætte Øerne, saa snart de hollandske Generalstater har givet deres Flaade Lov til at røre paa sig. Frederik den Tredje anmodes om ved Hjælp af den danske Flaade at hindre Svenskerne i at sende Tropper til Undsætning af Pommern. I et senere Brev skriver Kurfyrsten til Frederik den Tredje, at han nu, hvor Svenskerne snart er jagede i et Musehul, ikke maa tænke paa Separatfred; skulde Kongen mod Forventning bestemme sig dertil, saa vil Kurfyrsten ikke undlade at tage sine »Mesures«. Kurfyrsten vil selv paa det kraftigste holde fast ved Alliancen. — Tonen er bleven lidt truende.

Samtidig med at Frederik Vilhelm rykkede mod Syd for at angribe Pommern, marcherede en østrigsk Hær under General de Souches fra Schlesien mod Pommern.

At Kurfyrsten havde Betæneligheder ved dette Krigsforetagende, kan ses af hans Brev til den tysk-romerske Kejser lige før han tiltraadte Felttoget. Frederik Vilhelm overlader til »Eders Majestæts Højtoplyste og Kejserlige Forstand at bedømme, i hvilken Labyrinth jeg er geraadet.« Til General de Souches, der med sin Hær skulde drage gennem Brandenburg til Pommern, skriver Kurfyrsten: »... Iøvrigt ville vi have Eder endnu en Gang tilforladeligt mindet og begæret om, ikke alene med al Flid at skaane Vore allerede i Forvejen enerverede Undersaatter, men ogsaa i Fjendens Land overalt afholde streng Orden og Disciplin, paa det at Undersaatternes Gemytter dersteds ikke bliver alieneret, men deres Affection langt hellere kan blive vundet og conserveret«

General de Souches synes ikke rigtig at have fæstet Lid til Kurfyrstens Forsikringer om Brandenburgs Nødstilstand, for efter at

have begyndt Fremrykningen mod Stettin skrev han til Frederik Vilhelm og beklagede sine Troppers Lidelser og Savn, de faar kun tørt Brød, medens der fra Brandenburg kunde skaffes dem hver et Krus Øl og et Stykke Kød. Souches, der synes at have været lige saa omhyggelig for sine Undergivne som Frederik Vilhelm, beder Kurfyrsten om Penge, for at han kan skaffe de Syge og Saa-rede godt Kvarter, »for der er lige godt gode unge Fyre deriblandt, som naar de igen komme op vil blive desto bekvemmere og mere udholdende til deres tjenstlige Ydelser.« Da Kurfyrsten modtog dette Brev, var han i Gang med at angribe Gripswalde, som Svenskerne havde døbt Byen. Det begyndte snart at knibe for Kurfyrsten med Mandskab, og i et Brev beder han Kejseren om et Tilskud paa 3000 Mand, saa meget mere som han er overbevist om, at den svenske Konge vil forlægge Krigsskuepladsen til Tyskland »efter at have forsynet de okkuperede Pladser i Danmark med god Garnison.« En Del af de tyske Tropper, der var hvervede af Hertugen af Mailand og af Kongen af Spanien, blev overladt Kurfyrsten til Brug ved Stettins Belejring. Trods alt lykkedes det dog ikke at erobre denne By, og Belejringen blev opgivet, da Wrangel kom Byen til Undsætning med friske Tropper. Opgivelsen af Stettin var et slemt Stød for Kurfyrsten, der nu lod sine Tropper gaa i Vinterkvarter, medens han selv vendte tilbage til Berlin.

Medens Felttoget i Pommern stod paa, havde Frederik Ahlefeldt flere Gange været hos Kurfyrsten i Anledning af de Bestræbelser, der udfoldedes fra Frankrigs, Hollands og Englands Side for at faa Danmark til at slutte Fred. Der ønskedes ogsaa fra dansk Side Fred, men ikke paa de Betingelser, som foresloges af Vestmagterne. Disse tre Magter ønskede nemlig og var tilbøjelige til at gennemtvinge, at Danmark slog sig til Taals med de i Roskildefreden stipulerede Betingelser. Det var navnlig England og Holland, der af Hensyn til de to Landes Handel var stemt imod, at Danmark var Herre paa begge Sider af Øresund. Frederik Ahlefeldt søgte at faa Kurfyrsten til at lægge et Tryk paa de tre Magter, saaledes at Danmark kunde slippe for noget bedre Køb. Det var navnlig den over hele Europa beundrede Vaabendaad, Tilbagevisningen af Svenskernes Storm paa København, der skulde paavirke Kurfyrsten. Fra dansk Side saa man noget ander-

ledes paa denne Begivenhed end Kurfyrsten, der, til Trods for sin Beundring for hvad der blev præsteret fra dansk Side hin Februar-nat, var klar over, at kun en fælles Beslutning fra de europæiske Magters Side kunde redde Danmark fra at blive opslugt af Sverig. Situationen var unægtelig vanskelig for Frederik Vilhelm, da Danmarks egen Allierede, Holland, var ivrigst med Hensyn til Kravet om, at Roskildefreden skulde danne Grundlaget for den nye Fred. Man havde i København haabet paa, at Kurfyrstens noksom bekendte Sympati for Danmark i Forbindelse med det, at han var gift med en Hollænderinde, skulde bevirke, at han lettere kunde lægge et godt Ord ind for Danmark hos Hollænderne. Frederik Ahlefeldt maatte forlade Kurfyrsten uden at have faaet noget bindende Tilsagn, men han kunde dog drage bort med det Indtryk, at der fra Brandenborgs Side vilde blive gjort hvad der kunde gøres for Danmark.

Under Krigen vekslede Frederik den Tredje mange Breve med Kurfyrsten, der giver Kongen Raad angaaende Krigens Førelse. Saaledes tilskynder han den danske Konge til hurtigst mulig at søge sin Svoger, Hertugen af Brunsvig, overtalt til ikke som paa-tænkt at afslutte Forbund med Danmarks Fjender og bede ham betænke sit nære Slægtskabsforhold med det danske Kongehus. Frederik den Tredje retter sig efter Kurfyrstens Raad og betror i den Anledning en ny diplomatisk Sendelse til Ahlefeldt, der rejser ned til Brunsvig for at forhandle med Sophie Amalies Broder. Frederik Ahlefeldt vedblev ogsaa under denne Sendelse at være Kurfyrsten akkrediteret.

I sine Breve til den danske Konge skriver Kurfyrsten, at Kongen bør uforandret og med Bestandighed holde fast ved en engang taget Beslutning. Frederik den Tredje tilskyndes til ikke at blive forsagt, men være ved godt Mod; han skal koncentrere alle sine Tanker om »Københavns Conservation,« Kurfyrsten lover »at vigitere flittigen paa alle Steder over Eders Kongelige Værdigheds og Kærligheds Interesser.« Et enkelt Brev, som Kurfyrsten er særlig bange for skal gaa tabt, ses han at have betroet Frederik Ahlefeldt, der ikke alene fungerede som Krigskommissær og overordentlig Gesandt, men ogsaa som Kurér. Ahlefeldt fik mundtlig Besked

med tilbage fra Kongen. Frederik den Tredje synes en enkelt Gang at være blevet forstemt over den hovmestrende Tone i Frederik Vilhelms Breve og svarer lidt pikeret, »at jeg ikke skal blive træt af at resistere af yderste Mulighed,« og at Kurfyrsten kan være ganske rolig for, »at jeg ikke vil disponere mig til nogen particulier Tractat med Fjenden, hvor advantageous det end monne være, da jeg vel ved og med Skade har erfaret, hvor liden Sikkerhed der er at sætte derpaa. Stoler paa, at Højsamme vil forholde Sig paa samme Maade.« De sidste, lidt spydige, Bemærkninger refererer sig til nogle Forsøg, Sverig havde gjort for at opnaa en Separatfred med Danmark. Cromwell den yngre optraadte som Mægler ved denne Lejlighed, men Frederik den Tredje gav ikke efter. For at drive en Kile ind i Forholdet mellem Danmark og Brandenburg, havde Karl Gustav sørget for at udsprede Rygtet om, at det var Danmark, der søgte Separatfred med Sverig. Kort Tid efter sluttede Frankrig og Holland sig til Englands Bestræbelser for at hidføre en Fred, og den saakaldte Haager-Koncert begyndte. Navnet Haager-Koncert skriver sig fra et Udtryk, der meget hyppigt blev anvendt i Brevvekslingen mellem Vestmagternes Regeringer, »de concert«, der baade betyder »i Forening« og »efter Aftale«. Anvendelsen af dette Udtryk er at føre tilbage til den gensidige Formaning til Enighed i det dansk-svenske Mellemværende.

Kurfyrsten er meget stolt over Erobringen af Als, paa hvilket Togt han var ledsaget af Frederik Ahlefeldt; han skriver, »at der tilkommer billigvis den Allerhøjeste Tak, fordi han ved denne Occasion øjnsynligt har berøvet Fjenden Hjerte og Mod, saa at Vore uden synderlig Modstand passerede Vandet.« Frederik den Tredie svarer glad og tilskynder Kurfyrsten til at gaa videre og okkupere Fyn. Kongen frygter for, at England skal komme sin Allierede Sverig til Hjælp og sende Krigsskibe ned i Lille Belt, for at forebygge dette vil Kongen sende Frederik Ahlefeldts Svigerfader, Grev Rantzau-Breitenburg, til England.

Imidlertid bedredes Forholdene betydeligt, efter Søslaget ved Femern trak den svenske Flaade sig tilbage ind under den svenske Kyst, saaledes at Belterne blev frie, baade danske og hollandske Krigsskibe blev stationerede i Lille Belt for at dække de Allieredes eventuelle Landgang paa Fyn. Frederik Ahlefeldt, der havde været

optaget af sin Mission til Brunsvig, var nu vendt tilbage og blev af Frederik den Tredje sendt over til Kurfyrsten for at opfordre ham til i Spidsen for de Allierede at fordrive Svenskerne fra Øerne.

Her kom imidlertid Haager-Koncerten med Vanskeligheder. Inden for Vestmagterne var man blevet enig om at tvinge de to nordiske Konger til at slutte Fred. Frankrig, der styredes af Kardinal Mazarin, vilde sikre sig Sverigs Bistand i den Krig, som forestod med Østrig, England var bestemt paa at støtte Frankrig. I Holland rejste der sig først Modstand mod Planen, Landet ønskede, at den dansk-svenske Krig kæmpedes til Ende, vel at mærke til den hurtigst mulige Ende, hvilket skulde opnaas ved, at de tre Vestmagter af al Magt støttede Danmark. Endnu skarpere Modstand mødte Mazarins Planer hos Brandenburg, der var kommet i Strid med Frankrig i Anledning af Kejservalget. Ved Ferdinand den Tredjes Død havde den tysk-romerske Trone staaet ubesat i halvandet Aar; der blev i den Tid spundet et indviklet Væv af Intriger indenfor de ledende Kredse i Europa, og da man endelig i 1658 var blevet enig om at vælge Ferdinands Søn Leopold den Første til Kejser, traadte en Del misfornøjede tyske Fyrster ud og dannede et Forbund under Frankrigs Ledelse; Kurfyrsten af Brandenburg traadte derimod bestemt i Skranken for Leopold den Første. Medens Holland af Frygt for England gav efter, holdt Brandenburg, der havde den østrigske Krigsmagt i Ryggen, paa, at Danmark skulde hjælpes, indtil det var blevet ført tilbage til Stillingen fra før Brømsebrofreden. Medens Frankrig og England vilde have, at Danmark skulde slaa sig til Taals med Roskildefredens Bestemmelser, ønskede Holland en Revision af denne Fred, saaledes at Danmark i det mindste bevarede Trondhjem.

Om en Ting vare dog Vestmagterne enige, den samme Magt maatte ikke være Herre over begge Sider af Øresund, og paa den Basis kunde altsaa skabes Fred.

Hos begge de nordiske Konger var der Uvilje mod Vestmagternes Mægling; det var desuden baade Frederik den Tredje og Karl Gustav ubehageligt, at to Republikker som England og Holland opkastede sig til Voldgiftsdommere over dem uden Hensyn til deres kongelige Værdighed. Forholdene blev yderligere indviklede, da Richard Cromwell blev forjaget fra England, og der blev Udsigt til

Stuarternes Genindsættelse. Holland saa med Uvilje paa Stuarterne og bestyrkedes i sit Ønske om vedblivende at bistaa Danmark. Paa Trods af Englands og Frankrigs Vilje afgik en ny stor hollandsk Flaade under Ruyter til de danske Farvande. Som Modtræk afsejlede en engelsk Flaade mod det samme Maal. Det saa i dette Øjeblik meget broget ud, men mærkeligt nok lykkedes det umiddelbart efter de to Flaaders Afsejling at skabe en Overenskomst i Haag. De tre Magter blev enige om ikke blot at tvinge Danmark til Fred paa Basis af Roskildefreden med visse Modifikationer, men der skulde ogsaa lægges Tryk paa Brandenburg og Polen, for at disse to Magter skulde slutte Fred med Sverig. Med Østrig blev der som Følge af den latente Krigstilstand mellem Frankrig og Østrig-Spanien ikke forhandlet.

Ahlefeldt blev atter sendt til Kurfyrsten med et Brev fra Frederik den Tredje for at faa ham til at undsætte Nakskov, der truedes af Svenskerne. Frederik Ahlefeldt benyttede overfor Kurfyrsten det Argument, at ifald Svenskerne satte sig i Besiddelse af Nakskov, kunde Byen komme til at spille den samme internationale Rolle som Dünkerken. Denne Udtalelse refererede sig til Cromwells Erhvervelse af Dünkerken. Medens Frederik Ahlefeldt opholdt sig i London i Spidsen for det danske Gesandtskab, solgte Karl den Anden Dünkerken til Frankrig for 5 Millioner £. Frederik Vilhelm var tilbøjelig nok til at efterkomme det fremsatte Ønske, men da Admiral Ruyter nægtede at føre Tropperne over til Lolland, kunde Planen ikke virkeliggøres. Sagen var den, at Ruyter fra Jan de Witt havde faaet Befaling til at nægte de Allierede sin Assistance til Overførelse af Tropper fra Halvøen til Øerne, og han kunde risikere, ifald han ikke parerede Ordre. at den engelske Flaade vilde lægge sig imellem.

Det af Frederik Ahlefeldt overbragte Brev fra den danske Konge havde følgende Indhold:

»Saasom jeg har fundet for godt at lade mine holstenske Tropper og Cavallerie embarquere til Kiel til en notabel Entreprise og Undsætning for Fæstningen Naschow, den hollandske Flaade samt mine Orlogskibe ville præstere Securitäten til Søs, og da dertil mere Cavallerie end mit eget er fornødent: saa ansøger jeg hermed Eders Kærlighed venligt fætterligt, at Højsamme maatte behage at

vise mig det behagelige Venskab og overlade til dette Dessein af Højsammes og de allieredes Folk nogen 1500 Ryttere, deraf 500 fra Eders Kærligheds egen Armee, fra de Kejserlige 500 og fra de polske ogsaa 500 Ryttere med samt tilhørende Officerer og at sende samme skyndsomst til Kiel, hvor Fartøjer til deres Embarquering er forhaanden med den Befaling, at parere min Feltmarskals Hans Schacks Ordre, hvilken jeg til den Ende skikker ud.«

Halvanden Uge efter erobrede Svenskerne Nakskov.

De Allieredes og den hollandske Flaades tvungne Uvirksomhed gav Karl Gustav nyt Mod, saaledes at han svarede hovmodigt paa de Henvendelser, der rettedes til ham fra Vestmagterne om at gaa med til Fredsunderhandlinger. Paa Frederik den Tredje virkede Situationen derimod deprimerende, og han blev fra nu af lettere at faa i Tale; den danske Konge forstod aabenbart bedre end Kollegaen paa Sverigs Trone, at Krigen var traadt ind i en helt ny Fase, og at Afgørelsen ikke længere laa hos de to nordiske Konger, men at det var de europæiske Magter, der kom til at afgøre, hvorledes den dansk-svenske Krig kunde bringes til Ende, og hvorledes Fredsbetingelserne skulde blive. Den dansk-svenske Krig var blevet et europæisk Mellemværende. Det Mellemværende var imidlertid ikke saa let at udrede, da de forskellige Magter havde deres Særinteresser, England og Holland vilde vaage over deres Handel paa Østersøen, Frankrig maatte tænke paa sin Stilling til det tyske Rige, Brandenburg vilde holde Sverig nede, for at ikke denne Magt skulde forgribe sig paa Kurfyrstendømmets Territorium. Under det stedse stærkere Tryk fra Vestmagternes Side gik Karl Gustav sluttelig ind paa at forhandle med Danmark, og der blev fra begge Sider udnævnt Fredsdelegerede. Disse Delegerede mødtes paa det Terræn, der laa mellem Københavns Volde og Svenskernes Læjr. Da der ikke kom noget ud af Forhandlingerne, bestemte Frederik den Tredje sig til at lægge Danmarks Sag i Hænderne paa Vestmagterne, saaledes at Landets Skæbne skulde afgøres af Haager-Koncerten. Den saare lunkne Forbundsfaelle, det tyske Rige, holdt sig passiv, og Brandenburg var optaget af Affæren i Pommern. Karl Gustav nægtede kategorisk at underkaste sig Haager-Koncerten, skønt hans væsentlige Støtte, den engelske Flaade, blev kaldt hjem samtidig med Cromwells Forjagelse. Holland be-

nyttede sig af den engelske Flaades Bortdragen til at lade Admiral Ruyter bringe København en haardt tiltrængt Forsyning af Levnedsmidler.

I Løbet af Eftersommeren var Frederik Ahlefeldt atter hos Kurfyrsten, der havde slaaet sig ned paa Gottorp. Ahlefeldt havde det Hverv at formaa Frederik Vilhelm til at tiltræde Haager-Koncerten, for at Danmark ikke skulde blive tvunget til at slutte en Fred paa Grundlag af Roskildefreden. Saaledes stod nemlig Sagerne nu, idet Holland nærmede sig Englands og Frankrigs Standpunkt. Hollands fornemste Ønske var at faa Freden etableret, selv om det skulde gaa ud over dets Forbundsfølge Danmark. Frederik Ahlefeldt skulde søge at faa Kurfyrsten til at udnytte sin Forbindelse med Holland, saa at Danmark dog i det mindste redede Trondhjem Stift og Bornholm.

Medens Frederik Ahlefeldt opholdt sig hos Kurfyrsten, var denne i travl Aktivitet med at faa baade Opdam og Ruyter til at hjælpe sig med at sejle Tropper over til Øerne, men begge Admiraler afslog det med den Motivering, at de havde strenge Ordre hjemme fra til at holde sig i Ro. Opdam meddeler Kurfyrsten, at han maa begive sig til København for at sætte Gang i Fredsunderhandlingerne. Da det kniber med Levnedsmidler til den allierede Hær i Jylland, anmoder Kurfyrsten de tvende hollandske Admiraler om at sende Fødevarer derover, men Opdam og Ruyter mener, at de først og fremmest maa have deres Opmærksomhed henvendt paa København.

I Slutningen af August bliver Frederik Ahlefeldt atter sendt til Gottorp. Denne Gang er det for at bede Kurfyrsten slutte sig til Vestmagternes Fredsaktion. Danmark er træt af Krigen og ønsker indstændigt Fred, men frygter for, at Karl Gustav skal finde paa Udflugter for at faa Forhandlingerne til at løbe ud i Sandet, i saa Fald maa Frederik Vilhelm gribe ind. For at bevæge Kurfyrsten til at føje Kongen i hans Ønske, gør Ahlefeldt Frederik Vilhelm opmærksom paa, at Vestmagterne truer med at lade den hollandske Flaade vende hjem og overlade Danmark til dets egen Skæbne, ifald det ikke gaar med til Fred. Forlader den hollandske Flaade de danske Farvande, vil Karl Gustav have let Spil med Danmark. Ahlefeldt vendte tilbage til København med Kurfyrstens

Opfordring til Frederik den Tredje om at holde Modet oppe, Faren er ikke saa stor, som han tænker, Karl Gustav vil faa nok at gøre med at værges sig i Pommern.

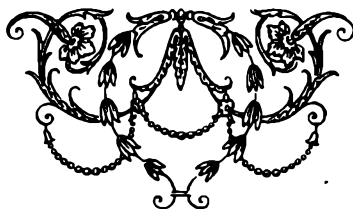
I England, hvor Hæren havde opkastet sig til Landets Herre efter Richard Cromwells Fordrivelse, maatte man have Fred udad til foreløbig for i Ro at bringe en stabil Forfatning paa Benene. Lederen af Militærpartiet, General Lambert, benyttede den første Lejlighed, hvor Parlamentet vilde gøre sin Vilje gældende, til at opløse det ved Hjælp af Bajonetterne, og han indsatte et Sikkerhedsudvalg, der helt og holdent var Hærens Kreatur. Ordningen skulde være ganske midlertidig, indtil Spørgsmaalet Republik eller Kongedømme havde faaet sin endelige Afgørelse. Denne Tingenes Tilstand blev til Gavn for Danmark, thi da den svenske Konge gjorde Vanskeligheder overfor Vestmagternes Fredsplaner, vendte Englands Sympati sig ganske til Frederik den Tredjes Side, da han var tilbøjelig til Fred. Det kom i den Anledning til en meget heftig Scene mellem Karl Gustav og den hos ham akkrediterede engelske Gesandt Montagu i Nykøbing paa Falster. Efter Øjensvidners Beretning truede Kongen og Gesandten hinanden med knyttede Hænder og stampede med Fødderne i Gulvet. Det har sikkert ærgret den engelske Gesandt i en særlig Grad, at Karl Gustav rev ham de mange Pengegaver, han havde modtaget af Kongen, i Næsen. Under en senere Samtale med Karl Gustav, under hvilken den hollandske Afsending ogsaa var til Stede, udtalte Montagu overfor Kongen, at England vilde slutte sig sammen med Holland og jage Svenskerne bort fra Sjælland. Den ofte omtalte franske Gesandt ved det danske Hof, Terlon, raadede Frederik den Tredje til straks at gaa ind paa de Fredsbetingelser, som Vestmagterne maatte foreslaa, fastholdt Karl Gustav sin Vægtring, vilde Vestmagterne vende deres Vaaben mod ham; den brandenborgske Gesandt sluttede sig til sin Kollegas Raad. Frederik den Tredje gav efter og erklærede at ville antage den saakaldte Haagertraktat. Da Karl Gustav stadig nægtede at slutte Fred, fik Hollænderne Lov til at gaa løs paa Svenskerne. Ikke desto mindre rørte hverken Ruyter eller Opdam sig af Stedet, men begge deres Flaader blev liggende stille, medens Svenskerne uforstyrret sendte Tropper til Pommern. Karl Gustavs Afslag vakte ikke alene Vrede, men

ogsaa Forbavselse hos samtlige europæiske Magter, der mente, at han nok kunde staa sig ved Bekræftelsen af Freden i Roskilde.

I Midten af November havde de danske og de allierede Tropper i Forbindelse med Hollænderne erobret Fyn tilbage, og efter det blodige Slag ved Nyborg 14. November 1659 blev Svenskerne jagede bort fra Øen og flygtede over til Sjælland.

Karl Gustav kunde ikke forvinde Tabet af Fyn, og da han i Februar 1660 døde i Gøteborg, hvortil han havde begivet sig for at samle en ny Hær mod Danmark, var det den almindelige Mening i Danmark, at Landets haardnakkede Fjende var død af Ærgrelse. Den for den afdøde Konges Søn, Karl den Elvte, nedsatte For- mynderregering var straks stemt for Fred og mere end villig til at nøjes med, hvad der var vundet ved Freden i Roskilde. Efter sin bitre Fjendes Død havde imidlertid Frederik den Tredje fattet nyt Haab og vilde nu ikke slaa sig til Taals med Roskildefredens Betingelser. Kurfyrsten af Brandenburg stod helt og fuldt paa sin Vaabenfælles Side, hvorimod Danmarks anden Allierede, Holland, af Frygt for Frankrig og England gik imod Danmarks Ønsker. Det værste for Danmark var dog, at ogsaa Kejser Leopold, der vilde undgaa en Krig med Frankrig, sluttede sig til Vestmagterne. I Dronning Marie Louise af Polen havde desuden Danmark en farlig Modstander; hun var en fransk Dame, født Grevinde af Nevers, og sit franske Fædreland hengiven med Liv og Sjæl. Det lykkedes Marie Louise, der var sin svage Mand, Johan den Anden, langt overlegen og beherskede ham fuldstændig, at faa Polen skilt ud fra Danmarks Sag, medens Fredsforhandlingerne stod paa. Frederik den Tredje haabede endnu stadig, at Holland vilde staa ved hans Side og udvirke, at han kom til at deltage i de Fredsforhandling, der var i Gang mellem de andre europæiske Staters Repræsentanter. For at opnaa dette sendte han Frederik Ahlefeldts Svoger Godske Buchwald, der sammen med Svogeren havde opholdt sig i Celle for at deltage i Forhandlingerne med de brunsvigske Hertuger, til Haag. Men Buchwalds Mission endte uden Resultat. Holland under Jan de Witt vilde frem for alt Fred, og en saadan var man klar over kunde ikke bringes til Veje uden paa Basis af Roskildefreden. Danmark blev derfor ikke indbudt til at være med ved Fredsforhandlingerne i Thorn. der endte med Freden i Oliva

i Maj 1660. Kurfyrst Frederik Vilhelm maatte opgive enhver Tanke om at erhverve Pommern, og det blev overladt til Danmark at forhandle med Sverig og Gottorp. Om at fortsætte Krigen kunde der ikke være Tale, efter at Forbundsfællerne havde svigtet, og Danmark stod ganske alene, medens Sverig kunde være sikker paa de europæiske Staters Hjælp, saafremt Danmark ikke bekvemmede sig til Fred.

GENERALKRIGSKOMMISSÆREN.

VED den første Svenskekrigs Begyndelse blev Frederik Ahlefeldt udnævnt til Generalkrigskommissær. Udnævnelsen til en saa vigtig militær Post vakte en Del Forbavselse, da Frederik Ahlefeldt ikke var Militær. Man tillagde Dronningens Indflydelse dette Avancement. I sin Egenskab af Generalkrigskommissær maatte Frederik Ahlefeldt være snart her snart der, snart i København, snart i Fæstningerne nede i Holsten. Behagelig var Stillingen ikke, da den i Regelen maatte gøre Ihændeleveren ilde lidt, Generalkrigskommissærerne skulde skaffe Krigsfornødenhederne, og det gik ud over den stedlige Befolkning, man havde da ogsaa adskillige mindre smigrende Øgenavne til Kommissærerne, Blodsuger og Igle var mellem de blideste. Der var foruden Frederik Ahlefeldt ansat tvende andre Generalkrigskommissærer, nemlig hans to Fætre Ditlev og Kai Ahlefeldt. Den første have vi hyppigt haft Lejlighed til at omtale.

Kai Ahlefeldt var Søn af Bendix Ahlefeldt, Amtmand over Steinburg. Efter at have studeret ved Universitetet i Rostock, blev han knyttet til Ærkebiskop Frederik, den senere Frederik den Tredje, og var med paa hans Rejser. Han gjorde en meget hurtig Embedskarriere, idet han endnu var i Tyverne, da han udnævntes til Amtmand over Flensborg Amt. Senere avancerede han til Amtmand over Haderslev Amt, i hvilken Stilling han fik Lejlighed til at vise sin Interesse for det danske Sprog. Hans Arbejde for Danskheden bar navnlig Frugt indenfor Skolevæsenet, som i en særlig Grad var Genstand for Kai Ahlefeldts Interesse, idet han paabød dansk Undervisning i de dansktalende Sogne. Han gav Amtets Præster strengt Tilhold om at overvaage, at Børnene ikke

forsømte Skolegangen. Der blev indrettet Skoler i hvert Sogn ude paa Landet, Beboerne i Sognene skulde i Forbindelse med Kirken bidrage til Omkostningerne ved Skolevæsenet. Kai Ahlefeldt var en meget stor Godsejer, en af de største, ikke alene i Hertugdømmerne, men i det samlede danske Monarki. Mellem hans mange Godser var Eskilsmark, Saxtorp og Seekamp. En Del af det Kai Ahlefeldt tilhørende Jordomraade laa i Marsklandene, hvad der under Svenskekrigen kom til at spille en betydelig Rolle for ham i hans Egenskab af Generalkrigskommissær, hvad vi senere skulle faa at se. Dette at Marskstrækningerne blev saa stærkt inddragne i Krigen, kom til at koste Ahlefeldt mange Penge, men da han havde nok af dem, var han endnu efter Krigen en meget velhavende Mand. Kai Ahlefeldt var i høj Grad Financier, han skaffede sig ikke alene nye Godser ved Køb og Magelæg og lagde dem til de mange, han havde arvet fra sin Fader og fra sin Moder, Øllegaard Rantzau, men han drev ogsaa fordelagtige Jordhandler, blandt andet stykkede han ud af sine tre ved Kieler Fjord beliggende Ejendomme og solgte Parceller til Kronen med stor Avance. Om Kais Ophobning af Godser faar man den bedste Forestilling ved at betragte hans Jordsalg til Kronen, til hvilken han paa et Bræt solgte Godser og Landsbyer til en samlet Pris af 150.000 Rigsdaler. Grunden, hvorfor Christian den Fjerde og Rigsraadet var blevet enige om at ville erhverve alle disse Gaarde og Byer, var at føre tilbage til Planen om at anlægge den stærke Fæstning Christianspris, som vi tidligere har omtalt.

Lige fra ganske ung stod Kai Ahlefeldt i høj Yndest hos Christian den Fjerde, hos hvem han begyndte som Hofjunker for senere at blive anvendt til alle mulige Hverv. I Anledning af Christian den Fjerdes Deltagelse i Trediveaarskrigen som Fører for den nedersachsiske Kreds blev Kai sendt i en diplomatisk Mission til Hertugerne af Lauenborg, Schwerin og Güstrov, der deltog i Krigen. Ogsaa efter at Christian den Fjerde havde trukket sig ud af sin Deltagelse i Trediveaarskrigen, blev Kai Ahlefeldt akkrediteret de nedersachsiske Kreditsyrster ved den Forsamling, som Fyrsterne, Byerne og Stænderforsamlingerne i Nedersachsen afholdt i 1631 for at drøfte, hvorledes den »agoniserende« Lutheranisme atter kunde bringes paa Fode. Det var hverken noget let eller behageligt

Hverv, da det først og fremmest gjaldt om for Kai Ahlefeldt at holde det danske Monarki udenfor de krigerske Foretagender. Samme Aar blev Kai Ahlefeldt udnævnt til Ærkedegne og Skatmester ved Slesvig Domkirke. Ved Siden af sine mange offentlige Hverv tog Ahlefeldt sig med Iver og Omhu af sine Undergivnes Vel og administrerede sine vidtstrakte Godser mønsterværdigt. Han oprettede en Fattigstiftelse, der eksisterer endnu den Dag i Dag. Stillingen som Krigskommissær modtog Kai Ahlefeldt i 1628. Bestalling som Generalkrigskommissær fik han samtidig med Frederik Ahlefeldt straks ved Krigens Begyndelse i 1657.

Det ansvarsfulde Hverv, der var betroet Frederik Ahlefeldt som Generalkrigskommissær, krævede meget Arbejde. Ansvaret og Arbejdet maatte Frederik Ahlefeldt dele med sine to Fætre, af hvilke særlig Kai havde en rig Erfaring fra sin tidligere Virksomhed under Christian den Fjerdes Krige; det var derfor af Betydning for Frederik Ahlefeldt at have denne Mand at støtte sig til, da han endnu var ny i Tjenesten. Det var da ogsaa rimeligt, at Kai fik en Art overordnet Stilling over sine Medkommisærere, han blev Kommandant i Glückstadt, hvor de tre Kommisærere under hele Krigen havde deres Standkvarter, og hvorfra deres Virksomhed, der strakte sig over samtlige Tropper i Hertugdømmerne, udgik. Kai Ahlefeldt nærmede sig paa det Tidspunkt de 70, men var i enhver Henseende i fuld Vigueur; han havde da ogsaa dengang endnu en lang Række Arbejdsdage for sig, idet han først døde, da han havde naaet de 80. De tre Fætre synes at have arbejdet i bedste Forstaaelse, og det skønt Frederik og Ditlev ikke kunde lide hinanden, og ingen af dem var fredsommelige af Naturen. Antagelig har Kais Autoritet gjort sig gældende over de langt yngre Fætre, der havde et godt Eksempel for Øje i Kais store Tjenstiver og Flid. Om de tre's gode Samvirken vidner deres Indberetninger til Frederik den Tredje, idet adskillige af dem ere undertegnede af alle tre Kommisærere.

Frederik Ahlefeldts Hverv var meget forskelligartet. Han skulde skaffe Kvarter og Føde til alle Tropperne, baade Officerer og Mandskab, i Hertugdømmerne, han skulde sørge for deres Lønning, det gjaldt baade Soldaterne i Felten og Fæstningerne. Han skulde sørge for Troppernes Mundering og for Foder til Hestene. Han

havde Forhandlinger med Beboerne i de Egne, hvor Tropperne var indkvarterede, og han skulde reparere Leverancerne paa Beboerne. Et meget vigtigt Hverv havde Frederik Ahlefeldt i Fæstningernes Forsyning med Levnedsmidler. Det gjaldt i første Række Glückstadt og Krempe. Da Frederik Ahlefeldt begyndte sin Virksomhed, var disse tvende Fæstninger dog allerede ganske godt forsynede, men langt fra i tilstrækkelig Grad, naar man havde en maaske langvarig Krig for Øje. Frederik Ahlefeldt forsynede Fæstningerne for et halvt Aar, det vil sige, indtil Foraaret 1658, og det gjaldt om ikke alene at skaffe Levnedsmidler, men ogsaa Brændsel, hvoraf der brugtes meget, ikke alene til Kakkelovnene, men ogsaa til Bagerovnene og Bryggerkedlerne, Øl betragtedes som næsten lige saa vigtigt som Brød og Kakkelovnsvarme. Fæstningerne vare iøvrigt forsynede med Brændsel i samme Omfang som med Fødevarer, men heller ikke tilstrækkeligt til et halvt Aar. Leverancerne af Korn og Kød skaffede Frederik Ahlefeldt fra Marskegnene, blandt hvis rige Bønder han udskrev det nødvendige. Ved Bøndernes Leverancer benyttedes Størrelsen af Jordlodderne som Norm. Saa var der Hvervningen af Tropper; Obersterne og deres Officerer hvervede til deres respektive Regimenter, men det skulde ske under Kontrol af Generalkrigskommissærerne. Hververvirkomheden var noget nær det vanskeligste af de Hverv, der var overdraget Frederik Ahlefeldt. Sagen er den, at der fattedes Penge til Hvervning, og Ahlefeldt maatte stadig svare de Officerer, der henvendte sig til ham med Klager over manglende Mønt, at han ingen havde. Frederik Ahlefeldt havde overfor Officererne hævdet, at de maatte kunne skaffe Mandskab ved Hjælp af 6 Rigsdaler i Hvervepenge pr. Mand, men efter mange frugtesløse Forsøg maatte Hververne overfor Ahlefeldt gøre gældende, at det var nødvendigt at give noget mere i Haandpenge. Ogsaa Opbudet mellem Hertugdømmernes Befolkning skulde Frederik Ahlefeldt sætte i Gang, men det gav ikke noget større Resultat. Der var ogsaa noget, der paahvilede Kommissærerne, og det var Udbedringen af Fæstningerne med Krigen for Øje.

Det var ikke noget let Hverv, der var betroet Frederik Ahlefeldt under den letsindigt erklærede Krig, til hvilken man var daarlig eller rettere slet ikke forberedt. Ahlefeldt, der kort Tid før sin Ud-

nævnelſe til Generalkrigskommiſſær var blevet gjort til holſtenſk Landraad, var med til det ſtore Møde i Glückſtadt i Februar 1657, hvortil Frederik den Tredje havde tilsagt alle Hertugdømmernes Raader for med dem at drøfte Forſvarsspørgſmaalene. Det blev af Raaderne foreslaaet, at man ſkulde ſe at komme Karl Guſtav i Forkøbet og ſikre ſig de nedersachſiſke Fyrſters Hjælp under Henviſning til det gamle Forbund mellem dem og Chriſtian den Fjerde. Det kom der dog ikke noget ud af.

Da man var klar over, hvilken Betydning Marſkernes fede Græsgange vilde faa for Hærens og Fæſtningernes Forſyning med Levnedsmidler, blev man enig om at gøre, hvad der kunde gøres for at hindre Svenskerne i at trænge derind. Marſkerne ſkulde omgives med Volde og Skanser, medens Flaaden maatte ſøge at forhindre Fjenden i at trænge ind fra Søſiden. Landets Pengeød bevirkede, at Planerne til Forſvaret for ſtørſte Delen ikke naaede længere end til Papiret; der blev dog i Vinterens Løb foretaget en Del Hvervninger, men langt fra i tilſtrækkeligt Omfang.

Det ſtore Stændermøde, ſom ſamtidig med Mødet i Glückſtadt paa det danſke Rigsraads Initiativ traadte ſammen i Odense, bevilligede nok Penge, men ifald ikke en Del af Adelens Medlemmer var traadt til og havde erklæret ſig villig til for en Regning at foretage Hvervninger i ſtørre Stil, havde det hele været kummerligt. At der fra Norge blev overført Dele af de der opbudte Tropper til Danmark, bødede noget paa Situationen. Samtidig med det danſke Stændermøde bevilligede Landdagen i Hertugdømmerne og de norſke Stænder Penge til Hær og Flaade. Officielt blev det naturligviſ af udenrigſpolitiſke Hensyn paa alle tre Steder gjort gældende, at man forberedte ſig paa at imødegaa et fjendtligt Overfald. Befolkningen var dog i Almindelighed klar over, at det drejede ſig om en foreſtaaende Angrebskrig fra danſk Side. Det værſte ved det hele var, at de Penge, ſom blev bevilligede i Kongeriget, Hertugdømmerne og Norge, langt fra indkom i den Udſtrækning, ſom var lovet, af den gode Grund, at Pengene overhovedet ikke kunde ſkaffes. Det forhaandenværende Soldatermateriale var ringe nok, den ved Udſkrivning blandt Landbefolkningen dannede Militiſ ſøgte paa enhver Maade at unddrage ſig fra at give Møde, og det var vanskeligt at ſkaffe Ekvipering. Det gjaldt

baade det udskrevne Mandskab og de hvervede Tropper, at de først skulde indekseres fra Grunden; det havde nemlig vist sig ganske umuligt at skaffe Hvervede, der var øvede i Soldatertjenesten. Hvad de højere Officerer i Hæren angaar, da var der absolut ingen fremragende Skikkelser imellem dem, Disciplinen mellem dem var ikke god, og de havde for største Delen ingen Tillid til Hærens øverste Leder, Rigsmarsken Anders Bille. Indenfor Hæren havde Pengemangelen ogsaa en uheldig Indflydelse, Officererne klagede over, at der ikke blev betalt dem deres fulde Løn.

Da Krigen udbrød, havde Anders Bille sit Hovedkvarter i Nærheden af Oldeslo i Holsten. Her blev der i de første Dage af Juni holdt Krigsraad, ved hvilket Frederik Ahlefeldt var til Stede. I Krigsraadet blev det besluttet, at Hæren skulde rykke ind i Bispedømmet Bremen. Indrykningen skete hurtigt, og Stiftets betydeligste Fæstning, Bremervørde, blev indtaget. Denne Erobring gav Frederik Ahlefeldt, der var i fuld Aktivitet med Istandsættelsen og Provianteringen af Itzeho og Krempe, et forøget Arbejde. Foranstaltningerne vedrørende Bremervørde blev dog stillede i Bero, indtil man var blevet færdig med de holstenske Fæstninger. Itzeho krævede først og fremmest Frederik Ahlefeldts Arbejde, idet Fæstningen højlig trængte til at istandsættes. Her indtraadte en Uoverensstemmelse mellem Kongen og Frederik Ahlefeldt, der ønskede, at en af ham anbefalet Ingeniør, der havde forestaaet Befæstningen af Harburg, skulde tages med paa Raad, helst udføre Arbejdet. Skønt Kongen havde overdraget Oberst Cranach at varetage Arbejderne med Itzeho, lod Frederik Ahlefeldt paa egen Haand den af ham protegerede Ingeniør give et Overslag over, hvad det vilde koste at bringe Itzeho i forsvarlig Stand, og Udkastet blev forelagt Kongen, der dog holdt sig til sin oprindelige Bestemmelse, men han tog ikke Frederik Ahlefeldts selvstændige Indgriben ilde op.

Frederik Ahlefeldt maatte skaffe Levnedsmidlerne til Itzeho og Krempe fra det omgivende Land og havde straks Øjet henvendt paa Marskegnene, hvoraf Ditmarsken, især den sydlige Del, var den frugtbareste og rigeste og følgelig den, hvorfra man bedst kunde forsyne sig. Leverancerne kom til at tynges stærkt paa Hertugdømmerne, og det var ikke meget, der kunde gøres fra Kongerigets Side for at aflaste Byrderne. Der blev nok sendt noget Korn

og Skinke og Flæsk over til Hertugdømmerne, men Kornet var skimlet, og Kødvarerne gamle og haarde, mest Nytte gjorde den leverede Ost. I sine Udskrivninger af Levnedsmidler mellem Marskegnenes Bønder mødte Frederik Ahlefeldt Imødekommenhed, enkelte Klager kunde dog ikke undgaas, saaledes gjorde Fogederne i Marskerne opmærksom paa, at der burde træffes yderligere Foranstaltninger til at holde Svenskerne ude fra Marskerne, da de var klare over, at kom Fjenden først der ind, vilde han intet levne.

Næppe vare de Danske rykkede ind i Bremen, før den svenske Konge brød op fra Vestpreussen og drog som en Stormvind til Svensk-Pommern, hvor han samlede Tropper til Forstærkning af sin Hær, og den 22. Juli stod han til Forfærdelse for Danmark allerede ved den holstenske Grænse. Der var ogsaa al mulig Grund for Karl Gustav til at ile mod Nord, for Danmark havde straks efter Krigserklæringen angrebet paa tre Steder, foruden fra Holsten tillige fra Skaane og Norge. Hovedstyrken var dog sendt mod Syd og bestod af cirka tyve Tusind Mand under selve Marsken. Begyndelsen havde været god nok, foruden Bremervørde overgav Stiftets øvrige Fæstninger sig, med Undtagelse af Stade. Karl Gustavs Fremrykning var sket med en Hurtighed, som man ikke havde anset for mulig i Danmark og som ganske skræmmede Sindene. Et svensk Angreb paa de danske Tropper i Sydholsten viste den svenske Hærs Overlegenhed og fik Rigsmarsken til ganske at tabe Modet og trække sine Tropper ud af Bremen, hvor han kun efterlod en Garnison i Bremervørde under Anførsel af Oberst Eggerich Lubbes, der ofte omtales i Frederik Ahlefeldts Breve til Kongen og stadig kaldes Oberst Eckerich uden Efternavnet. Lubbes, der selv hørte hjemme i Bispedømmet, havde tjent Frederik den Tredje, da Kongen var Ærkebiskop af Bremen. Han var af en gammel bremisk Militærslægt og selv oprindelig ogsaa Militær, men blev af den senere Frederik den Tredje gjort til Foged i Rothenburg; under Krigen med Sverig traadte Lubbes ind i den danske Hær efter Ønske af Ærkebiskoppen, til hvem han under hele Felttoget var nøje knyttet. Ved Slutningen af Krigen blev Lubbes Oberst, og saa snart Frederik den Tredje, der nærrede megen Tillid til de Mænd, der havde staaet ham nær i Bremen, var blevet Konge, avancerede Lubbes hurtigt.

Som Kommandant i Glückstadt kom han i nøje Forbindelse med Frederik Ahlefeldt, da denne var i Gang med Arbejdet i de holstenske Fæstninger. Lubbes stod paa Frederik Ahlefeldts Side overfor Eberstein. Lige til sin Død havde Lubbes en høj Stjerne hos Frederik den Tredje, der ikke for ingen Ting gjorde ham til Københavns Kommandant umiddelbart før Regeringsforandringen i 1669; Kongen vilde have en Mand, han fuldt ud kunde stole paa i denne Stilling, ifald det skulde vise sig nødvendigt at anvende Magt for at gennemføre Statskuppet. At Lubbes blev gjort til Kommandant i Bremervørde, var meget naturligt, da det var ham, der i Spidsen for den senere Frederik den Tredjes Livregiment i 1645 havde jaget Svenskerne bort fra Fæstningen; Frederik den Tredje glemte aldrig gamle Tjenester. Under Frederik Ahlefeldts Virksomhed med at udbedre og proviantere Bremervørde, var der et godt Samarbejde mellem ham og Lubbes. Ditlev Ahlefeldt, der ikke er videre tilbøjelig til at rose andre, medens han derimod holder meget af at stille sig selv i et fordelagtigt Lys, udtaler om Lubbes, at han var »ubrugelig«. Denne Karakteristik er uretfærdig og maa ses under samme Synsvinkel, som Ditlev Ahlefeldts Omtale af de to andre Krigskommissærer, nemlig som udsprunget af Lyst til at fremhæve sig selv paa andres Bekostning. Ditlev Ahlefeldt fremstiller Forholdet saaledes, at det er ham, der udfører hele Arbejdet som Generalkrigskommissær, Kai kunde intet gøre uden hans Instrukser, medens Frederik Ahlefeldt stadig var fraværende, det sidste modsiges bestemt af de mellem Kongen og Frederik Ahlefeldt vekslede Breve. En endnu mere knusende Dom fælder Ditlev Ahlefeldt over Rigsmarsken, i Anledning af hvem han skriver, »at det er bedre at have en Armé af Hjorte, naar blot Hovedet er en Løve, end at have en Armé af Løver, hvis Hoved er en Hjort.« Mere bemærkelsesværdigt er det, at Ditlev Ahlefeldt noterer, at »saasom Rigsmarsken dengang nødvendigvis skulde være en indfødt Dansker, blev der i hele Danmark ingen funden, der var mere capabel end han.« Ditlev Ahlefeldts Beskyldninger mod Anders Bille for at ligne en Hjort, blev iøvrigt modsagt af Rigsmarskens Fjender, Svenskerne; fra svensk Side foreligger der Udtalelser om Billes Mod, herom vidner ogsaa de Saar, som Marsken

fik i Hovedet under Svenskernes Storm paa Frederiksodde den 24 Oktober 1657.

Medens Karl Gustav rykkede mod Nord afbrændende den ene aabne By efter den anden, saaledes Elmshorn, lykkedes det Wrangel i en Haandevending at erobre hele Bispedømmet Bremen tilbage, blot Bremervørde holdt Stand under Lubbes Kommando. Det viste sig nu, at Generalkrigskommissærerne havde handlet rigtigt i at beskytte Marskegnene, hvor en Del af Anders Billes Tropper tog Kvarter; en Del af Tropperne trak sig ind i Glückstadt og Krempe. Anders Bille blev i Marsken, medens han dirigerede den øvrige Del af Hæren mod Nord med Ordre til at standse ved Rendsborg, saaledes at Tropperne med Byen som Rygstød kunde tage mod det svenske Angreb der. Her viste sig den Mangel paa Disciplin, der herskede i den danske Hær: i Stedet for at parere Ordre lod Marskens Næstkommanderende, Christian Friis, Korpset rykke længere mod Nord. Inden Friis bestemte sig til at rykke videre, afholdt han et Krigsraad med de under ham staaende Officerer, der alle havde tabt Hovedet og stemte for skyndsomst at søge Ly bag Frederiksoddes stærke Volde. Bille sluttede sig nu inde i Itzeho og forsøgte herfra at holde Svenskerne Stangen, men Byen blev angrebet og overgav sig til Fjenden, hvorefter den danske Hær flygtede til Glückstadt. Den 23. August rykkede Karl Gustav ind i Kolding, hvor han opslog sit Hovedkvarter. Herfra var det Svenskekongens Agt at marchere mod Nord for at erobre hele Nørrejylland, men han blev standset ved Frederiksodde, hvor han blev liggende med Hovedstyrken af sin Hær for at søge at erobre denne meget stærke Fæstning. En mindre Del af den svenske Hær blev i spredte Skarer sendt ud over Jylland; det svenske Flag blev plantet helt oppe ved Skagen. Det lykkedes imidlertid Anders Bille ad Søvejen at komme Frederiksodde til Undsætning, og til Trods for den svenske Belejringshær kunde Bille med sin Hær rykke ind i Fæstningen. Til Trods for denne Stordaad steg Billes Aktier ikke hos Frederik den Tredje, der ikke kunde fordrage Marsken. Kongen havde ikke glemt, at Bille stak Hovedet sammen med Rigsraadet, dengang Haandfæstningen blev paatvunget ham. Endnu mere forbavsende er det, at Bille uhindret af de Svenske kort Tid efter kunde slippe ud af Fæstningen for at rejse til København og

forhandle med Rigsraadet. Denne Escapade syntes Frederik den Tredje ikke om. Lige saa uhindret som Bille var sluppet ud af Fæstningen, lige saa uhindret slap han ind i den igen, efterat Forhandlingerne med Rigsraadet var tilendebragt. En af de sidste Dage af Oktober lykkedes det Svenskerne at tage Frederiksodde med Storm; Anders Bille maatte overgive sig til Svenskerne og døde nogle Dage efter, hans Død var fremkaldt af Saarene og af Fortvivelse over, hvad der var sket. Anders Bille er blevet meget forskelligt bedømt, det maa dog siges om ham, at han var den eneste, der udrettede noget alvorligt for at bringe Danmark i Forsvarsstand inden Fredsbruddet, som han iøvrigt havde været en bestemt Modstander af, da han vidste, at Danmark var sin frygtelige Modstander langt underlegen. Bille havde ihærdigt arbejdet paa en Forbedring af Militzen. At faa Militzen udvidet lykkedes ham i hvert Tilfælde, idet det paa hans Initiativ blev vedtaget af Kongen og Rigsraadet, at der skulde udskrives flere Soldater, baade Fodfolk og Rytteri, paa de adelige Godser saavel som paa Krongodserne. Ligeledes blev der paabudt tvungen Udskrivning til Rytteriet i hvert af Landets Sogne, og i de forskellige Lægder skulde der af og til holdes Øvelser med det hjemsendte Mandskab. Da Bille indsaa, at det udskrevne Mandskab langt fra var tilstrækkeligt, begyndte han paa Hvervning i stor Stil. Men som vi ovenfor have set, hemmedes han i denne Bestræbelse af Pengemangelen. En betydelig Fortjeneste indlagde Bille sig ogsaa ved at faa Frederik den Tredje til at anlægge Frederiksodde.

Inden Rigsmarsken brød op for at begive sig til Frederiksodde, havde han givet Kai Ahlefeldt Kommandoen over den Del af Hæren, der blev tilbage i Hertugdømmerne, ligesom alle Fæstningerne bleve stillede under hans Befaling. Medens disse store Begivenheder stod paa, var Frederik Ahlefeldt stærkt optaget af sit Hverv som Generalkrigskommissær.

I denne Stilling stod Frederik Ahlefeldt over Generalmajorer. Nogen officiel Overkommando havde han ganske vist ikke, men praktisk set stod samtlige Officerer i Hertugdømmerne paa nogle Punkter under hans Befaling, idet Officererne i Fæstningerne skulde være ham behjælpelige med de stadig fortsatte Hvervninger, ligeledes med Forsyningen til Hæren og Provianteringen af Fæst-

ningerne. I sine Breve til Kongen skriver Frederik Ahlefeldt om samtlige Officerer ved Hæren i Hertugdømmerne, som vare de hans Underordnede. Det var lettere sagt end gjort at skulle fortsætte med Hvervningen, da der ingen Penge var til at hverve Mandskab for. Efter Ordre fra Kongen tilskyndede Frederik Ahlefeldt Officererne til at sætte mere Fart paa Hvervningen, men faar ufravigelig det Svar, at Hvervepengene ere ved at slippe op eller helt slupne op. Hvad der foruden Pengemangelen bidrog til at gøre Hvervningen vanskelig, var det, at Hertugen af Gottorp, efter at have sluttet Alliance med Sverig, ogsaa begyndte at hverve Soldater og saaledes gik de danske Hververe i Bedene.

Endelig kom der Penge; Frederik Ahlefeldt modtager fra Kongen 20.000 Rigsdaler, som skal anvendes til Hvervninger; Pengene ere komne fra Holland. I Stedet for, som man skulde vente, at udtrykke sin Glæde over denne Pengeforskrækning, giver Frederik Ahlefeldt i et Brev til Kongen sin Fortrydelse Luft over ikke at have modtaget et betydeligere Beløb, da han, som han siger, trænger til meget mere; men Frederik den Tredje synes ikke at have taget ham denne Frimodighed ilde op. Da Krigen slutter langt hurtigere end forventet, bliver der dog Penge tilovers, og nu klager Frederik Ahlefeldt i Breve til Kongen over, at adskillige af Officererne have puttet deres Hvervepenge i Lommen i Stedet for at anvende dem til at skaffe »Karle« for Pengene.

Det var ikke alene til Hvervning, der skulde skaffes Penge, det gjaldt i mindst lige saa høj Grad Troppernes Indkvartering og Forsyninger samt Fæstningernes Proviantering. Paa Grund af Pengemangelen er Officererne satte paa halv Lønning, men end ikke det dertil nødvendige Beløb lykkes det i Længden Frederik Ahlefeldt at skaffe. Med den halve Løn, som Officererne i mange Tilfælde ikke engang fik udbetalt, skulde de betale Kvarterværterne for deres Forplejning. Det gik paa mange Steder ud over Kvarterværterne, da Officererne intet kunde betale. Bønderne tog dog dette ganske roligt og klagede ikke. Marskbønderne var i det hele taget lette at komme til Rette med; Frederik Ahlefeldt havde afsluttet en Kontrakt med dem, baade angaaende Troppernes Forsyning og Fæstningernes Proviantering; Kontrakten blev forelagt Kongen, der godkendte den. Fra Marskbøndernes Side kommer

der ingen Klager over Leverancerne, derimod ser man af et af Frederik Ahlefeldts Breve, at Bønderne besværer sig over den Fortræd, der bliver gjort paa deres Jorder ved de Øvelser, som afholdes med det hvervede Mandskab, og Ahlefeldt henstiller til Kongen, at der oprettes bestemte Øvelses- og Samlingspladser. Gjorde de kongerigske Bønder ingen Vanskeligheder, saa gjorde de gottorpske des flere. Hertugens Bønder vægrede sig ganske simpelt ved at indrømme Tropperne Kvarter og Føde, ligeledes stillede de sig afvisende med Hensyn til Leverancen af Korn og Kød til Fæstningerne. Overfor denne passive Modstand maatte Frederik Ahlefeldt give op og spørge Kongen, hvad han skulde gøre. Det drejede sig om Kød, frisk, røget eller frosset, og Korn, hvoraf der kun var Tale om de to Sorter; Rug og Byg, og Prisen var for begge Kornsorter beregnet til 5 Rigsdaler Tønden, en Pris, som de gottorpske Bønder næppe havde haft noget at indvende imod, om de havde faaet den udbetalt i klingende Mønt, men da den ikke længere var forhaanden, maatte de nøjes med at faa Betalingen i Obligationer, og dem havde de gottorpske Bønder ingen rigtig Tillid til, trods Kongens Underskrift. De loyale kongerigske Bønder toge derimod — rimeligvis med nogen Skepsis — mod Obligationerne, der blev udleverede til Fogederne i Marsken. De fleste Levnedsmidler til Fæstningerne og den bedste Forplejning til Tropperne ydedes af Sydditmarsken.

Hvad der bidrog til at skabe nogle Besværligheder, var den Omstændighed, at der var forholdsvist mange Officerer, idet de Meniges Kadrer ikke var udfyldte, da Hvervningerne glippede. Officererne vare dyrere at holde end de Menige, og Frederik Ahlefeldt henstiller i flere af sine Breve til Kongen, om man ikke kunde blive af med nogle af de overtallige Officerer og faa dem anbragt paa Steder, hvor det var lettere at sørge for dem. Endnu mere Ængstelse forvolder den sig nærmende Vinter Frederik Ahlefeldt, idet han forudser Ishindringer, der vil vanskeliggøre Kommunikationen med København. Denne overordentlig strenge og langvarige Vinter begyndte tidlig, og den gav Anledning til stor Aktivitet fra Frederik Ahlefeldts Side. Provianteringen af Bremervørde gav allerede ved Vinterens første Begyndelse Frederik Ahlefeldt mange urolige Stunder.

Frederik den Tredje vilde have Garnisonen forøget og flere Levnedsmidler tilført, hvortil Ahlefeldt bemærker, hvor vanskeligt det er at komme over Elben som Følge af den stærke Frost, og han fraraader indstændig at blotte de holstenske Fæstninger til Fordel for Bremervørde, da Fjenden staar i en truende Nærhed. De Ønsker om snart indtrædende Tøvejr, som Frederik Ahlefeldt udtrykker i sine Breve, skulde først opfyldes i Foraaret 1658.

Under hele Krigen besværliggjordes Frederik Ahlefeldts Arbejde ved hans Uenighed med Øverstkommanderende over Tropperne i Hertugdømmerne, Eberstein, med hvem han laa i uafbrudt Strid angaaende Indkvartering, Hvervning og Forsyninger, og de klager gensidig over hinanden til Kongen. Nedenstaaende Breve vil give en Forestilling om Forholdet mellem de to Mænd.

*Durchlauchtigste, stormægtigste Konge,
allernaadigste Herre.*

Hans Kurfyrstel. Durchl. har ellers i forskellige Skrivelser til mig besværet sig meget over de Herrer Generalkommissarier, derover at han har forefundet saa daarlige Foranstaltninger med Hensyn til den nødvendige Proviant til Arméen og derved er blevet meget behindret og opholdt i sin March, tilmed da han ellers, hvis Marchen ikke paa Grund af Mangel paa nødvendig Proviant var blevet sinket saadan, havde været bestemt paa endog at afskære Fjenden fra Passet og Retiraden til Jylland.

Og skønt jeg nu iøvrigt, i skyldigste allerlydigste Følgagtighed overfor Eders Kongl. Maj. allernaadigste Befaling og til Befordring af Eders Tjeneste nylig gerne havde foretaget og ladet iværksætte nogen Hvervning, saa er alligevel uanset mine gentagne Gange derom skete Paamindelser hidtil ikke af Generalkommissarierne givet de ringeste Midler dertil, hvorfor jeg uden at foregribe noget allerunderdanigst henstiller til Eders Majestæt, hvad I paa Grund af den højstnødvendige hurtige Fortsættelse allernaadigst vil finde for godt at befale. Hvilket allerunderdanigst at berette for

Eders Kongel. Maj. jeg har fundet at høre til den mig paahvilende Skyldighed.

Og allerunderdanigst forblivende

Eders Kongel. Maj. allerunderdanigste
lydigste og mest trofaste Tjener
ERNST ALBRECHT von EBERSTEIN.
m. p.

I Kvarteret ved Lund, den 3. Oktober A^o 1658.

*Durchlaughtigste Stormægtigste Konge,
allernaadigste Herre.*

Det maa beklages meget, at Eders Kongel. Maj. herværende Generalkrigskommissarier bistaar mig saa lidt i det ene og det andet, i Særdeleshed ikke vil gaa mig til Haande med de til Hvervningen nødvendige Midler. Da dog den høje Nødvendighed byder, at der, saaledes som Tingene staar, ufortøvet formeres et lille Korps til Undgaaelse og Afvendelse af alle Bekymringer og overalt gøres nødvendige Anstalter; jeg har ogsaa derom, som Eders Kongel. Maj. naadigst vil have bemærket af mine tidligere allerunderdanigste Relationer, mange Gange saavel skrift- som mundtlig gjort Forslag til dem. Underdanigst befallende . . .

Eders Kongel. Maj. allerunderdanigste
lydigste og pligtskyldige tro Tjener
ERNST ALBRECHT von EBERSTEIN.
m. p.

I Kvarteret i Lund den 9. Oktober A^o 1658.

*Durchlaughtigste, Stormægtigste Konge,
allernaadigste Herre.*

Eders Kongel. Maj. to forskellige Reskripter, det ene af 18. og det andet af 22. passato, har jeg med skyldigste underdanigste Respekt modtaget her, nemlig det første den 9., men det sidste den 11. dennes. Lever til Gengæld i det tillidsfulde Haab, at Eders Kongel. Maj. omvendt vil have modtaget mine forskellige allerunderdanigste Relationer af 24. passato samt af 3. og 9. dennes, hvoraf I allernaadigst vil have erfaret Begivenhederne hersteds og hvad hidtil er sket og forefaldet, hvortil jeg underdanigst atter henholder mig.

Ligesom nu Eders Kongel. Maj. forhaabentlig af samme allernaadigst vil have bemærket, at jeg i trofast allerunderdanigst Befordring af Eders Tjeneste, saavidt det beror paa mit Formaaen, intet har ladet savne eller mangle, saaledes forsikrer jeg Eders Kongel. Maj. allerunderdanigst, at jeg ogsaa i Fremtiden som Eders Kongel. Maj. mest forpligtede trofaste Tjener paa skyldigste Maade trofast skal lade Eders Tjenesters Befordring og Fortsættelse være mig magtpaaliggende og ikke forsømme eller tilsidesætte noget, som vil kunne tjene til bedste for Eders Kongel. Maj. og Eders Land og Folk. Hvad Eders Kongel. Maj. iøvrigt har anført i bemeldte Eders allernaadigste Reskript af 18. og 22. passato, har jeg allerunderdanigst forstaaet paa tilstrækkelig Maade og skal Eders allernaadigste befalende Mening angaaende Employering af berørte hollandske ligesom af de ventede hamborgske Penge og ikke mindre angaaende de bemeldte, af Svenskerne eksimerede 300 adelige Plove, saavidt det staar til mig, i alt tilbørligt efterleves paa skyldigste Maade.

Hvad iøvrigt de af Eders Kongel. Maj. allernaadigst anførte øvrige høje Officerers opstaaede Stridigheder angaar, vil Eders Kongel. Maj. sikkert tro og allernaadigst være forvissat om, at jeg aldrig har givet Aarsag og Anledning til nogen Mistillid, og endskønt der af Generalkommissarierne til mærkelig Despect og Forringelse for mig i meget er blevet præjudiceret og foregrebet, hvis angaaende jeg henholder mig til ærlige Folks Notits, jeg ogsaa har taget mig det ikke lidet nær, saa har jeg dog hellere ladet saadant gaa ud over mig, end at Eders Kongel. Maj. Tjeneste paa Grund af saadanne Stridigheder paa nogen Maade skulde forsømmes og tilsidesættes, saa har jeg for min Del — uanset at Generalkommissarierne har ladet sig forlyde med og gentagne Gange har berørt, at de hos Eders Kongel. Maj. vil indgive Klage over mig og derved berøve Hadet sit Grundlag, og ligesom indlader sig paa at dirigere alt og at drage alt under deres Direktion — hver Gang tragtet efter, hvorledes god Tillid og Enighed blandt os til større Befordring og Forfølgelse af Eders Kongel. Maj. Tjeneste maatte bibeholdes og alle Stridigheder afgøres og henlægges, saa har jeg gennem Eders Kongel. Maj. Generalauditør Schneidebach og Generaladjutanten Wulff Jacob von Goering, som vi har sendt til hinanden, under-

haanden og i Mindelighed ladet dem meddele mine Meninger og Tanker og har i alt behandlet dem saaledes, at enhver vil bifalde mig i, at jeg har rettet mit Maal mod intel andet end det, der tjener til allerunderdanigste Befordring af Eders Kongel. Maj. Tjeneste og Bedste og Vedligeholdelse af god Forstaaelse, skal ogsaa fremdeles med Tilsidesættelse af alt det, hvorved der kunde paa-drages Eders Kongel. Maj. Tjeneste nogen Ulempe, ikke hos mig lade det mangle paa det, jeg blot formaar at præstere til trofast ivrigste Forfølgelse af samme, og lade det øvrige staa hen, indtil der ved den Allershøjestes Bistand er skabt Eders Kongel. Maj. bedre Luft foran Fjenden.

I Mellemtiden skal jeg i alt vise mig saaledes, som min allerunderdanigste Pligtskyldighed kræver det. Haaber dog ogsaa, at Eders Kongel. Maj. ikke vil tillade noget, som kan foregribe og præjudicere noget, der tilkommer min Charge eller som angaar min Ære, eftersom jeg, uden at rose mig selv, ved Guds Naade siden A^o 1636 har kommanderet adskillige Regimenter og derefter som Generalsperson dobbelt tilbørligt repræsenteret min Charge, at ærlige Folk derom vil give mig godt Vidnesbyrd eller Bifald.

I Kvarteret i Lund den 12. Oktober A^o 1658.

Eders Kongel. Maj. allerunderdanigste
lydigste og pligtskyldigste Tjener
ERNST ALBRECHT von EBERSTEIN
m. p.

*Durchlauchtigste, Stormægtigste Konge,
allernaadigste Herre,*

Eders Kongel. Maj. allernaadigste Reskriptum, hvis Datum er angivet København den 18. Januar, har jeg allerførst med underdanigste Respekt faaet i Hænde igaar sent om Aftenen, og har ved Læsningen lydigst forstaaet, at Eders Kongel. Maj. af visse Aarsager allernaadigst har befalet at indsende en eksakt og rigtig Rulle over alle Eders Tropper til Hest og til Fods, saavel af de gamle som af de nyhvervede Kompagnier, i og udenfor Eders Kongel. Maj. i disse Fyrstedømmer liggende Fæstninger, de Gyldenløveske Tropper med iberegnet.

Som der nu altid og allevegne intet er mig mere magtpaaliggende, end hurtigst at iværksætte det, som Eders Kongel. Maj. allernaadigst befaler, altsaa har jeg ogsaa i dette Tilfælde allerunderdanigst ikke skullet mankere heri, kan dog ved Siden af allerlydigst ikke skjule for Eders Kongel. Maj., at der ved Besørgelsen af Eders til mig afgaaende allernaadigste Befalinger gaas frem i den Grad urigtigt og langsomt, at jeg næsten ikke ved, hvad jeg skal tro derom, saaledes at netop i denne foreliggende Sag de Herrer Generalkrigskommissarier allerede for tre Dage siden har sendt Zahl Commissarius Schwerdtfeger samt H. Kay von Alefeldts Sekretær Henrich von Stöcken herhen, ifølge vedlagte Kopi befalet samme at foretage Mønstringen, men ikke skrevet et Ord til mig herom, kun at Eders Kongel. Maj. til dem, de Herrer Generalkrigskommissarier, derom afgivne Reskript ligeledes af 18. passato af dem blev forevist mig i Kopi, men mit Reskript som foroven nævnt først blev indbragt den fjerde Dag derefter. Nu vil Eders Kongel. Maj. ifølge Eders højst oplyste Forstand allernaadigst selv bedømme, hvor tankefuldt og smerteligt, det har været for mig og hvilke Tanker, jeg har maattet gøre mig over, at Eders Kongel. Maj., da I dog i forskellige allernaadigste Reskripter allernaadigst har overdraget mig den absolute og Over-Kommando i disse Fyrstedømmer, jeg ogsaa altid har forestaaet samme saa trofast og flittig, som jeg tør forsvare for Gud, Eders Kongel. Maj. og den ærbare, uvildige Verden, og derfor vil lade mine førte Aktioner tale, i denne Sag slet intet allernaadigst har ladet befale til mig, ogsaa at de Herrer Generalkrigskommissarier ikke har skrevet et Ord til mig, har alligevel ikke ladet saadant forstyrre mig ved Eksekvering af Eders Kongel. Maj. allernaadigste Befaling, men har ladet de herværende nyhvervede Kompagnier til Hest saavel som dem til Fods, som befinder sig hos mig i Kvartererne, derunder ogsaa de to nyhvervede Kompagnier, som hører under mit Regiment, mønstre igaar, hvilke da er i den Tilstand, at de, eftersom Midlerne til sammes Hvervning har maattet søges i de af Elefanttænderne og Kattene gjorte Penge, ligesom ogsaa i disse Kvarterer, og ellers ingen Penge er blevet leveret dertil, forhaabentlig dog kan passere, saaledes som den Rulle, der er tilstillet de til Mønstringen beskikkede til Brug ved Mønstringen, og

disses mundtlige Beretning vil udvise; de andre Troppers Mønstring kontinueres endnu, og derefter vil der uden Tvivl ske fuldstændig Relation fra de Herrer Generalkrigskommissarier, ligesom jeg da allerunderdanigst til Eders Kongel. Maj. skal indsende en rigtig Designation over samtlige Kompagnier under min Haand. Om ellers min den 14. i afvigte Januar Maaned afsendte allerunderdanigste Skrivelse er kommet Eders Kongel. Maj. og Eders Hjærteheljelskede Gemalinde, min allernaadigste Dronning og Frue, i Kongelig Hænde, saa maa jeg dog derom være i Uvished, da jeg føler, at ogsaa Eders Kongel. Maj. til mig afgaaende Befalinger besørgeres saa daarligt, og ikke af Eders Kongel. Maj. modtagne allernaadigste Reskripter kan mærke, om Eders Kongel. Maj., efter at min Haandskrivelse af mig er indsendt, har faaet nogle af mig underdanigst indsendte Relationer i Hænde; skønt jeg siden allerede gentagne Gange underdanigst har refereret og aflagt udførlig pligtskyldigste Beretning om alle Forhold, som foregaar herude, saavel som ogsaa om, hvorledes jeg har forefundet det paa Øen Als, saa har jeg ikke kunnet undgaa atter at vedlægge samme i Kopi og atter allerunderdanigst at bede som nævnt deri, Eders Kongel. Maj. beviser mig derved en særdeles høj Kongel. Naade, ogsaa konserveres min Ære og Reputation derved ubeskaaret, og jeg oplives saa meget mere til at forrette Eders Tjenester med glad frydefuld Hu, er desuden aller- og underdanigst beredt, hvis jeg hos Eders Kongel. Maj. skulde være angivet saa haardt, at I formener, at der hos mig findes nogen faute, til hver Gang, naar det saaledes allernaadigst behager Eder, for upartiske Krigserfarne baade at forsvare mine førte Aktioner og at justificere samme som til skyldigst at gøre rigtig Regning over det, som jeg har hævet og faaet af Penge, og hvortil det atter er anvendt, hvilket jeg ikke skulde undlade allerlydigst at meddele Eders Kongel. Maj.

Heide, den 9. Febr. A^o 1659.

Eders Kongel. Maj. Allerunderdanigste
 pligtskyldigste og lydigste Tjener
 ERNST ALBRECHT von EBERSTEIN
 m. p.

Bilag til sidste Skrivelse.

Ærbare særdeles ærede Herre og Ven.

Han vil af Hans Kongel. Maj., vor allernaadigste Herres naa digste Befaling, som vedlagt oversendes til min Sekretær og i dennes Fraværelse kun kan brydes af Ham, med mere have at se, hvilken Ordre Kongen har givet angaaende Mønstringen og Rullen, og da vi nu paa Grund af nødvendige Forretninger maa subsistere her paa dette Sted endnu nogle Dage, men dette Arbejde alligevel ikke maa forhales, altsaa tvivler vi ikke og er vort Begær, at Han med Tilkaldelse af en af mine Sekretærer, Henrich von Stöcking, Pether Sickay eller hvem Han ellers hertil vil tage og finder dygtig, saa hurtigt som muligt og uden mindste Tidspilde vil gøre Begyndelsen med al saadan Mønstring i Ditmarsken, derefter i Wilster og Cremper Marsken og saa i Amtet Pinneberg, men Han vil træffe saadanne Anstalter, at Mønstringen paa hvert Sted kan ske paa een Dag, og at saaledes alle forestaaende Underslæb kan blive undgaaet; Herren vil forhaabentlig vide at gaa frem hermed saa hurtigt som muligt, da vi for vor Person denne Gang umuligt kan gaa frem dermed, da vi for vor Person umuligt saa hurtigt kan komme herfra og selv være med dertil, hvilket vi uden Tvivl stoler paa og forbliver anbefalende ham til Gud

Hans velvillige

KAY ALEFELT. FREDERIK ALEFELT.

Hamborg den 3. Febr. A^o 1659.

Til Johann Schwerdtfeger.

K. D. Zahl Commissarius.

*Durchlaughtigste, Stormægtigste Konge,
allernaadigste Herre.*

Eders Kongel. Maj. allernaadigste Reskript af 28. passato, som min til København afsendte Tjener igen har medbragt, har jeg igaar vel modtaget med skyldigste underdanigste Veneration og deraf set, hvorledes Eders Kongel. Maj. til Removering af Eders høje Allieredes paatænkte, til Eder underdanigst angivne Desseins

har afsendt Eders Hr. Landraad og Generalkommissarius Friederich von Alefelt til Søgaard til Hans Kurfyrstel. Dhl. til Brandenburg for at gøre tjenstlig Remonstration derimod og disponere H. Kurfyrstel. Durchl. anderledes, hvilke til den Ende til Hr. Friederich von Alefeldt udgaaede Skrivelser igaar Morges i Heide er tilgaaet mig fra Hr. Grev Rantzow, da Hr. Friederich allerede for nærværende befinder sig ved Arméén, og som jeg med Kommissarius for Øen Als Bertram Meincken, der netop var hos mig, straks igaar har afsendt videre til Jylland . . .

Glücksstadt, den 21. Juni A^o 1659.

Eders Kongl. Maj. Allerunderdanigste
 pligtskyldigste og lydigste Tjener
ERNST ALBRECHT von EBERSTEIN.
 m. p.

Efterhaanden som Pengene slipper op, maa der skaffes Kontanter paa anden Maade; men ikke alene Pengene svandt ind, det samme gjaldt Levnedsmidlerne, især efter Fredslutningen, da Svenskerne paa Trods af Bestemmelsen i Roskildefreden satte sig fast i Marskegnene, navnlig i det fede Ditmarsken. Svenskerne vidste, at her var godt at være, og derfor bleve hele Regimenter sendte ned i Sydditmarsken. Ved Freden var det blevet bestemt, at de svenske Tropper skulde blive liggende i Danmark til Maj og forplejes for Danmarks Regning, men det var udtrykkelig aftalt, at Marskerne skulde holdes udenfor Besættelsen. Marskboerne bleve nu af Svenskerne pressede til at udlevere Levnedsmidler og Fourage, og til sidst var der ikke saa meget tilbage, at Frederik Ahlefeldt kunde skaffe noget til Fæstningerne derfra han maatte derfor tage sin Tilflugt til Hamborg. Inden man begyndte at forsyne sig fra Hamborg, havde Frederik den Tredje personlig henvendt sig til Fogederne i Marsken og anmodet dem om at slutte Kontrakt med Købmændene i Glücksstadt og Krempe, for at de kunde skaffe Fødemidler til Fæstningerne. Inden det kom saa vidt, skulde dog Marskerne se at skaffe saa meget som muligt hjemme fra. Kongen forklarede Fogederne, at de maatte staa i Forskud til Købmændene,

men senere, naar man havde ordnet sig med Kongen af Sverig, skulde de faa Erstatning. Det var atter Sydditmarsken, det gik ud over.

Frederik den Tredje etc.

Agtværdige Raader, kære tro Mænd. Vi ser af Eders sidste Relation, at de svenske Tropper under Generalmajor Arensons Kommando atter er rykket ind i Vor Syd-Ditmarsken, og at følgelig det tilsagte Korn til det glückstadtske Magasin derfra ikke fuldtud vil kunne leveres. Forsaavidt nu disse andre Attentater angaar, maa vi ogsaa lade denne mod Fredslutningen stridende Vold staa hen og afvente, hvad Kongen af Sverige med Hensyn til de derover førte Klager vil beslutte sig til; Proviaenteringen af Vor Fæstning Glückstadt maa imidlertid ikke forsømmes, og kommitterer Vi Eder hermed allernaadigst, at I afslutter en Kontrakt med Kornhandlerne dersteds, til Crempe og Wilster, om Levering af et vist Kvantum Korn paa 5 eller 6 Maaneder, og med Vor Ratifikation, tilsiger dem Betaling af Vore fremtidig forfaldende Steinburgske Intrader; men hvad imedens ifølge derom givne Tilsagn vil være at tilvejebringe fra Marskerne, at I flittigt lader saadant inddrive, at iøvrigt de deputerede svenske Kommissærer har gjort saa mange Vanskeligheder med Hensyn til den nye Ordinans om Forplejning af de svenske Tropper indtil den 1. Maj (fordi vi ikke har tilstaaet dem yderligere), at det ikke kan komme til nogen Afslutning desangaaende, saadant gaar paa deres Ansvar, strider ligeledes mod Fredslutningen. Forbliver Eder velbevaagen med Kgl. Naade. Given paa Vor Residens i København, den 23. April A^o 1658.

FREDERIK.

Da Marskboerne klagede deres Nød til Frederik Ahlefeldt, skrev han til Kongen og bad ham henstille til Karl Gustav, at han trak sine Tropper ud af Ditmarsken eller i det mindste betalte. Kort Tid efter faar Ahlefeldt Brev fra Frederik den Tredje, der meddeler, at Svenskekongen har erklæret sig ude af Stand til

at holde Ditmarsken fri for Indkvartering, men Karl Gustav henviser til, at Tidspunktet for Evakueringen nu nærmer sig, og at man maa væbne sig med Taalmodighed. Ahlefeldt giver imidlertid ikke fortabt, men beder Frederik den Tredje om at faa Svenskekongen overtalt til at lade sine Tropper rykke ud af Marskerne inden den endelige Evakuering, da det er umuligt at underholde Officerer og Mandskab, naar man ikke har Marskerne til Indkvartering og Forsyning med Levnedsmidler; der er snart ingen andre Steder, hvorfra man kan skaffe sig Forsyning, Byerne have længst erklæret sig læns. Efter dette mislykkede Forsøg paa at skaffe Marskerne Lettelse, prøver Frederik Ahlefeldt at hjælpe dem ad en anden Vej: Han anmoder Frederik den Tredje om, at en Del af de kongerigske Tropper maa blive dislocerede, da det er næsten umuligt at skaffe dem Levnedsmidler i Hertugdømmerne.

Efter at Frederik Ahlefeldt og Fogederne i Marsken havde ladet Købmændene i Glückstadt og Krempe tage Affære, gik det en Tid: der blev ad den Vej udbetalt Lønning til Officerer og Mandskab, Pengene kom fra Købmændenes Kasser, og der blev i dyre Domme købt ind i Hamborg. Det viste sig hurtigt at være en meget kostbar Fremgangsmaade, ikke alene de holstenske Købmænd beregnede sig en meget høj Provision og tog en betydelig Avance for de Varer, de skaffede, men mange Handlende i Hamborg tog en ublu Betaling for, hvad de leverede til Mellemandlerne. Baade de holstenske og de hamborgske Leverandører havde sikret sig Pant i Krongodserne og Toldafgifterne, saa det blev efterhaanden hele Formuer, de havde til Gode. Men lidt efter lidt trak de sig ud af det, og Frederik Ahlefeldt maatte meddele Kongen, at Købmændene ikke længere vilde give ham Kredit, og nægtede at modtage de af Kongen underskrevne Gældsfor skrivelser. Man maatte saa gaa til Udlandet for at faa Penge, idet der ikke var stort mere at faa hjemme, hvor man havde forsøgt alle Midler til at skrabe Penge sammen. For første Gang havde man indført en Afgift paa Stempelpapir, de gamle Indtægtskilder havde man sat i Vejret, saaledes først og fremmest Toldafgifterne, dernæst Skatterne af, hvad der indførtes til Købstæderne og den saa ilde sete Skat paa Kvæg ude paa Landet.

Rent galt blev det under den anden Svenskekrig, da der skulde skaffes Kvarter og Forplejning til ikke mindre end 30.000 Mand

Hjælpetropper, hvis Fører, Kurfyrsten af Brandenburg, stillede store Fordringer og gjorde Livet surt for Generalkommissærerne med sine Klager over Manglerne ved Kvarter og Kost. Det gik særlig ud over Flensborg, der maatte bære tunge Byrder.

Frederik Ahlefeldt synes at have ærgret sig endnu mere over Hertugen af Gottorps Fremfærd end over Karl Gustavs; han bruger saaledes i Brevene til Frederik den Tredje meget stærke Udtryk i sin Omtale af de gottorpske Indkvarteringer i Marsken og besværer sig over »Pfalzgreven«s truende Skrivelser; det var Kielmannsegge, som Ahlefeldt ikke yndede.

Efter Roskildefreden vil Frederik og Kai Ahlefeldt benytte Hertugen af Gottorps Hjælp til at faa de svenske Tropper hurtigst muligt ud af Marskerne. De tvende Fættre skriver til Kongen og foreslaar, at man ikke realiserer Delingen mellem den kongelige og hertugelige Del af Sønderjylland, før de svenske Tropper er ført bort, for ved det Middel at bevæge Hertugen til at influere paa Svenskekongen, saa denne skyndte sig noget mere med Evakueringen. Frederik Ahlefeldt ser i Aanden, at Karl Gustav vil sørge for, at den svenske Indkvartering skal gaa mere ud over de danske end de gottorpske Dele af Slesvig.

Efter Ahlefeldts Raad henvendte Frederik den Tredje sig til Holland om Penge og benyttede Poul Klingenberg og Brødrene Marselis som Mellemmænd, men disse tre Herrers Assistance blev endnu dyrere end de hamburgske og holstenske Købmænds, idet de bedrog den danske Stat efter en endnu større Maalestok. Dette gjaldt navnlig Gabriel Marselis, men begge de to hollandske Brødre var iøvrigt enige om at plyndre den danske Statskasse. De viste sig imidlertid uundværlige ved de store Pengetransaktioner, som Krigen krævede, saa de beholdt i Fred de mægtige Godsarealer, de havde erhvervet som Pant for, hvad de skaffede, saaledes døde Gabriel som dansk Lensbaron.

I Roskildefreden havde den danske Stat forpligtet sig til at levere Karl Gustav 2000 Mand Ryttere. Ved Præliminærfreden i Høje Taastrup maatte Danmark love at levere 2000 Mand Fodfolk foruden Rytterne, men det lykkedes Ove Juel, der var Frederik den Tredjes Ambassadør ved Forhandlingerne i Roskilde, at faa Fodfolket strøget. En Del af de 2000 Ryttere var det overdraget Frederik

Ahlefeldt at skaffe fra Hertugdømmerne, og Fremskaffelsen af disse Mænd gav Anledning til en indgaaende Korrespondance mellem ham og Frederik den Tredje. De Ryttere, som Frederik Ahlefeldt stillede, maatte han aflevere til Eberstein, der saa igen afleverede dem til den svenske General Bødcher. Hvervet var ikke behageligt, da der stadig var Fare for Desertering, og da Svenskerne vare meget nøjeregnende og kritiske ved Overtagelsen. Brevene til Frederik den Tredje om Afleveringen ere fulde af Detailspørgsmaal, saaledes angaaende alle de Støvler, Sadler, Pistoler o. a., som Svenskerne forlanger. Det er aabenbart Frederik Ahlefeldt et pinligt Arbejde, og han er ivrig for at faa det indrettet saaledes, at der ikke overleveres Svenskerne ældre og øvet Mandskab, som man har mere Glæde af at beholde selv, men derimod unge, uøvede »Karle«.

I de mange Breve, der ere vekslende mellem Frederik den Tredje og Ahlefeldt i dennes Egenskab af Generalkrigskommissær, faar man et tiltalende Indtryk af, at begge saa vidt muligt ønsker at skaane Befolkningen. I et Brev, der som de fleste andre er dateret Glückstadt, skriver Frederik Ahlefeldt, at man bør fare frem med Mildhed overfor Bønderne og se at komme til Enighed med dem om, hvad de skal levere; de ere imødekommende nok, og det vil kun gøre Skade, hvis man anvender Tvang overfor dem: man maa regne med, at de bør beholde noget Korn og Kød til eget Brug. Om Frederik den Tredjes milde Sindelag vidner et Brev til Ahlefeldt, hvori han meddeler ham, at Beboerne i Kremper Marsk har klaget over, at der bliver givet dem sværere Paalæg end de andre Marsker, saasom Wilster Marsk og Ditmarsken. Kremper Marsk beder blot om at blive behandlet paa samme Maade som de andre. Kongen tilføjer, at Henvendelsen er holdt i en beskeden Form, og anmoder Frederik Ahlefeldt om ikke at »grave« Kremper Marsk. I sit Svar forklarer Ahlefeldt Kongen, at det er umuligt i Krigstid og under Svenskernes Okkupation at behandle Marskerne nøjagtig ens, men han gør sig al tænkelig Umage for, at ingen skal blive forfordelt, og for at vise Retfærdighed. Frederik Ahlefeldt skriver, at han har søgt at fordele Byrderne ligeligt, saaledes at Bønderne og Ejerne af de store Godser og de adelige Frøkenklostre bliver behandlede ens, men det har ikke

kunnet undgaas, at det er gaaet mest ud over Adelens Gaarde og Klostrene.

Brevene fra Frederik Ahlefeldt ere holdte i en frejdig Tone, han er ikke bange for at sige sin Mening, ja kritisere et og andet, som Kongen har forordnet; undertiden rykker han Frederik den Tredje, naar det varer for længe, inden han faar Besked om en Sag, hvis Afgørelse han har forelagt Kongen. En Del Udtalelser refererer sig til mundtlig Besked, han har faaet fra Kongen, idet Ahlefeldt gentagende har været hos Frederik den Tredje i Embeds Medfør, saaledes da han skal udføre nogle Ordre vedrørende sin Slægtning Klaus Ahlefeldt, der ligger i Elben ud for Glückstadt som Chef for et Orlogsskib. Det samme gælder, da han underretter Kongen om, at en Overløber, Kaptejn Andersen, efter en Krigsretsdøm er blevet hængt. Nogle Gange gør Frederik Ahlefeldt Kongen en Undskyldning, fordi han ikke kan svare paa Spørgsmaal, Monarken har rettet til ham; han forklarer saaledes, at han ikke er inde i den eller den Sag, idet han, medens den stod paa, opholdt sig i Brunsvig for at forhandle med Dronningens Brødre. En anden Gang beder Frederik Ahlefeldt Kongen tilgive ham en Fejl i hans Relation, men »jeg har været i Danmark«, medens det stod paa — naar Frederik Ahlefeldt overskrider Kongeaaen eller er sejlet til Sjælland, kalder han det altid at være i Danmark. Frederik Ahlefeldts Breve til Kongen slutter i Regelen med Hilsener til Dronningen, Kronprinsen og Kongefamilien i al Almindelighed.

Frederik Ahlefeldt var ligesom sin Fætter Ditlev meget imod den efter hans Mening overilede Beslutning at søge Fred med Svenskerne, inden de Danmark venligtsindede Magter havde faaet Tid til at komme Landet til Hjælp. Den 24. Februar skriver han til Kongen og beder ham indtrængende om ikke at forhaste sig med Fredslutningen; som den, der sammen med sine to Fættre har Ansvaret for, at »Fyrstedømmerne« bevares, minder han Kongen om, at man vil kunne holde Stand overfor Svenskerne, indtil Brandenburg og Ungarn har sendt Tropper til Hjælp; det gælder derfor om at trække Fredsforhandlingerne ud saa længe som mulig. Men Kongen lyttede ikke til Frederik Ahlefeldts Raad, og Freden kom.

Efter at have bragt Forhandlingerne med Gottorp til Ende, havde Frederik Ahlefeldt det ubehagelige Hverv at overdrage

Svavsted Amt til Hertugen af Gottorp. I sin Indberetning til Frederik den Tredje om denne Sag lader Ahlefeldt sin Uvilje mod Kielmannsegge komme til Udbrud, han taler om de truende Skrivelser, han faar fra Kansleren, og udtaler sin Ærgrelse over, at de gottorpske Regimenter ligger i de kongerigske Marskegne og tærer paa dem, saa det bliver nødvendigt at forsyne Fæstningerne paa ny, medens der endnu er Fødemidler tilbage. Frederik Ahlefeldt ængster sig navnlig for Rendsborg, som bliver vanskelig for ham at forsyne, og han beder Kongen om at lade Kommandanten i Fæstningen, Hinrich Blome, selv sørge for Provianteringen. Det var Blome Mand for. Han var lige saa lidt som Frederik Ahlefeldt Militær, han var, da Krigen brød ud, Amtmand over Rendsborg og gled fra denne Stilling over til at blive Fæstningens Kommandant. Stillingen var meget betydningsfuld, da Forsvaret af hele Eiderens Løb var knyttet til Kommandanthvervet, men Blome klarede det stolt, og Karl Gustav kunde ikke faa Bugt med Rendsborg.

Den 13. Oktober skrev Frederik Ahlefeldt et meget ophidset Brev, i hvilket han forsvarede sig mod nogle Beskyldninger, der fra hans Uvenners Side er rettet imod ham. Beskyldningerne gaar ud paa, at Frederik Ahlefeldt havde modsat sig, at man anmodede Kurfyrsten af Brandenburg om Hjælp. Ahlefeldt minder Kongen om, at han netop har været den ivrigste af alle til at sikre Danmark Brandenburgs Hjælp, og at det er ham, der i Forbindelse med Hannibal Sehested, Klingenberg og Marselis har skaffet Danmark Støtte, ikke alene fra Brandenburg, men ogsaa fra Holland. Frederik Ahlefeldt erklærer, at det udelukkende skyldes ham og Fætterten Ditlev, at Kurfyrsten kom os til Hjælp; de havde modtaget Kurfyrstens Løfte, og det skyldes deres Initiativ, at Frederik Vilhelm har sendt en Gesandt til Hamborg for at slutte Forbund med Danmark. Man har overfor Kongen rejst den Beskyldning mod Frederik Ahlefeldt, at han har trukket Forhandlingerne med Kurfyrsten saa længe ud som muligt, for at der ikke skulde blive noget af Forbundet. Ahlefeldt gør gældende, at han ikke turde handle uden Kongens Ordre, navnlig havde han ikke paa staaende Fod turdet gaa ind paa Kurfyrstens Betingelser, blandt andet paa Kravet om Udleveringen af danske Fæstninger. Frederik Ahlefeldt har ogsaa været betænkelig ved Kurfyrstens Vægring

ved at sende Tropper til Sjælland for at undsætte København. Disse Betæneligheder bevirkede, at Tiden trak ud, desuden havde Kongen selv, efter hvad Frederik Ahlefeldt minder ham om, ønsket de Allieredes Støtte netop paa Sjælland, saaledes at man kunde have »diverteret« Fjenden. I en lidt spydig Tone bemærker Frederik Ahlefeldt overfor Kongen, at han ikke vil haabe, at Slesvigs og Holstens Ødelæggelse maa blive den eneste Virkning af de Allieredes Hjælp; de polsk-østrigsk-brandenburgske Tropper have straks ved deres Indmarsch givet sig til at plyndre den fredelige Befolkning; Ahlefeldt ironiserer over de smukke Løfter, Kurfyrsten havde givet ham inden Indrykningen, om at skaane Befolkningen. Ahlefeldt har ikke modsat sig Hjælpen, han har tværtimod mere end nogen anden arbejdet for at faa den, han har kun været misfornøjet med de fremmede Troppers Anvendelse i Hertugdømmerne og ved de forud opstillede Betingelser.

Brevet er som Helhed mere fornærmet end undskyldende.

I en hel anden Tone er et senere Brev til Kongen skrevet: Brevskriveren udtaler sin Glæde over Københavns tapre Forsvar og han haaber, »at Hans Gudelige Majestæt vil velsigne og overhobe Eders Majestæt med yderligere Sucaser og Victoire.« Kongen har aabenbart besværet sig over, at han ikke ofte nok hører fra Frederik Ahlefeldt, for denne erklærer højtidelig, at han er lige saa ivrig med at skrive til Kongen som med at arbejde i hans Tjeneste; men flere af hans Breve maa være faldet i Svenskernes Hænder eller være daarligt besørget. Denne Undskyldning synes ret plausibel; man maa snarere undre sig over, at Frederik den Tredjes vidtstrakte Korrespondance med hans betroede Mænd kunde foregaa saa relativt uforstyrret i en saadan Tid. Atter her taler Frederik Ahlefeldt med Tilfredshed om sit Samarbejde med Sehested, Marselis og Klingenberg og om de gode Resultater, det har haft med Hensyn til Hjælp fra Brandenburg og Holland til Proviantering af Fæstningerne. De hollandske Penge hjælper godt ved Hvervningen, men desuden har Staden Hamborg, hvorfra Brevet er dateret, lovet Frederik Ahlefeldt en Sum af 40.000 Rigsdaler til Brug ved yderligere Hvervning, mod at der gives Hansestadens Raad Hypotek i Grevskabet Pinneberg og Pant i forskellige Indtægter fra Altona. Da Sagen haster, har Frederik Ahlefeldt uden videre taget imod

de hamborgske Raadsherrers Tilbud under Forudsætning af Kongens Billigelse, som han er sikker paa. Han venter, at Kongen vil benytte sig af Situationen og se at opnaa noget mere af den rige Naborepublik, derfor bør Kongen smigre for Raadsherrerne og takke dem. Der hverves paa Kraft i Hamborgs sydlige Omegn; i Løbet af ganske kort Tid fremskaffes flere Tusind Mand, og Hververofficererne ere blevne billigere i deres Fordringer, idet der nu kun kræves 8 eller 9 Rigsdaler for hver Soldat. Atter ved denne Lejlighed kom der Rivninger med Eberstein, der i et Brev til Kongen besværede sig over, at han ingen Støtte fik fra Generalkrigskommissærernes Side; Frederik Ahlefeldt har aabenbart foretrukket at handle paa egen Haand. Frederik den Tredje gav Eberstein Medhold i hans Klage og meddeler Ahlefeldt i et Brev, at det er hans Vilje og Befaling, at »Feltmarskallen i disse Fyrstedømmer og de deri beliggende Fæstninger i Krigssager skal have det ham allerede forlængst overdragne Overtilsyn, Direktioner og næst efter Kongelig Majestæt den absolutte Kommando, og at intet uden hans Forgodtbefindende skal foretages i Kongens Tjeneste, Pengene ogsaa uden hans Vidende intet udbetales, og at han til det Formaal skal medunderskrive alle Assignationer, men at Betalingen skal ske gennem Zahlmester Schwertfeger.« Ahlefeldt blev aabenbart meget fornærmet over denne Ordre fra Kongen, for i et Brev til Frederik den Tredje skriver han, at det aldrig nogensinde er faldet ham ind »at turbere Herr Feltmarskallen i Kommandosager eller at gøre Indgreb deri,« han har indskrænket sig til »i al Beskedenhed at gøre Erindringer« hos Eberstein for at forebygge »alle Disorders,« men har ellers holdt sig til »sit Officium vedkommende Militssager,« han har kun haft en eneste Bevæggrund, Kongens Interesse, og han erklærer ikke at have handlet af Egenraadighed eller Lyst til at blande sig i andres Sager. Frederik Ahlefeldt gør gældende, at han ikke har noget imod Eberstein, men tværtimod altid gerne har villet forhandle med ham. I en unægtelig lidt næsvis Tone bemærker Ahlefeldt, at ifald nogle af de Hverv, der med Rette tilkommer ham, skal overdrages Eberstein, saa er han glad ved at slippe for de Byrder, men beder saa ogsaa om Fritagelse for det dermed forbundne Ansvar. Efter at have lettet sit Sind ved denne Udtalelse, henstiller Frederik

FREDERIK III

Ahlefeldt til Kongen at sørge for at samle de forskellige Hverv paa enkelte Hænder og ikke lade for mange blande sig deri. For at være paa den sikre Side, meddeler Frederik Ahlefeldt om et Par Tilfælde, hvor han har tilladt sig at »gøre Erindringer« hos Feltmarskallen. Der er blevet beslaglagt et Skib paa Elben, indeholdende Varer fra Guinea; den kostbareste Del af Lasten synes at have været nogle sjældne Katte, som Frederik Ahlefeldt takserer til den anseelige Pris af 3000 Rigsdaler, et Beløb han mener vilde indkomme, om man solgte dem til Holland. Foruden Kattene var der i det beslaglagte Skib en Del Elfenben, som Ahlefeldt takserer til 24 Skilling Pundet, vel at mærke under Forudsætning af, at det sælges i Holland. Til Trods for Frederik Ahlefeldts Paamindelser har Eberstein solgt de kostbare Katte, der hørte til Bisamkattearten, i Hamborg, hvor han kun har faaet Tusind Daler for dem. Elfenbenet har han ogsaa solgt i Hamborg og ligeledes under dets Værdi, nemlig til en Pris af 14 Skilling pr. Pund. Frederik Ahlefeldt klager over, at Kongen er blevet narret for de Penge og oven i Købet har maattet betale Fragt for et tomt Skib. En anden Gang besværer Frederik Ahlefeldt sig over, at Eberstein modarbejder det gode Forhold mellem Danmark og Hamborg ved paa Elben at beslaglægge Varer, som tilkom Hamborg, og ved at krænke Hansestadens Jurisdiktion i selve Hamborgs Havn. Samtidig klager han over, at Eberstein har opbragt fjendtlige Skibe paa Elben og i Stedet for at beslaglægge Ladningen, har han frigivet den, hvorved Kongen har mistet sin Anpart. I adskillige Tilfælde, hvor Eberstein har konfiskeret fjendtlige Ladninger, har han undladt at give Kongen Anpart i Prisen. Alt dette har Eberstein søgt at holde Frederik Ahlefeldt uvidende om, skønt det var hans Pligt at meddele ham det. Ligeledes har Eberstein forsømt flere Lejligheder, der tilbød sig, til at skaffe hvervede Soldater i Hamborgs Omegn, ogsaa det har han holdt Frederik Ahlefeldt i Uvidenhed om. Eberstein har gentagne Gange forsømt at underrette Generalkrigskommissærerne om de Sager, der behandles for Krigsretterne; det er en grov Forsømmelse fra Ebersteins Side, da han ved, at Kongen forlanger, at Generalkrigskommissærerne skal vaage over Disciplinen i Hæren. Den vægtigste Klage. Frederik Ahlefeldt førte mod Eberstein, var vel nok den, der gik

ud paa, at Feltmarskallen mod en Godtgørelse havde tilladt Hertugen af Gottorps Marskbønder at udføre baade Korn og Kvæg, medens det var de kongerigske Marskbønder forbudt. Eberstein har derved gjort Landet megen Skade og bidraget til at gøre Fæstningernes Proviantering og de danske Troppers Forsyning med Fødemidler vanskelig. Baade Frederik Ahlefeldt og Kurfyrsten af Brandenburg har paatalt det, men forgæves. Frederik Ahlefeldt samler alle sine Klager i en Sum og udtaler, at han og hans Medkommisærer har mere Grund til at klage over Ebersteins Indgriben paa deres Gebeter, end Eberstein har til at klage over dem.

Frederik Ahlefeldt har haft nogen Betænkelighed ved at give Pant i Pinneberg, da »den begærede Hypothek kunde foraarsage nogen Eftertanke,« men han trøster sig og Kongen med, at man til sin Tid nok skal skaffe Midler til at komme ud af denne Gæld. I Brevet hentyder Frederik Ahlefeldt til nogle hemmelighedsfulde Forhandlinger, han har haft med Hannibal Sehested vedrørende de gottorpske Sager. Sehested spillede paa det Tidspunkt en meget ivetydig Rolle. Da han forhandlede med Frederik Ahlefeldt, var han lige vendt hjem fra en lang Udenlandsrejse. Medens Sehested var borte, groede der Græs over den for ham højest ubehagelige Affære, under hvilken han overbevistes om store Besvigelser, som han havde gjort sig skyldig i, medens han var Statholder i Norge. Sehested havde haabet at kunne fiske i rørt Vande nu under de urolige udenrigspolitiske Forhold. Han opnaaede da virkelig ogsaa Tilgivelse hos Frederik den Tredje for sine mange og store Synder, og kort Tid efter, at han havde truffet Ahlefeldt i Hamborg, hvor han befandt sig paa Hjemvejen fra den lange Rejse, tog han til København for at modtage Tilgivelsen af Kongens egen Mund. Samtidig med at han søgte at indynde sig hos Frederik den Tredje, var Sehested ved at indlede en til Landsforræderi stærkt grænsende Forbindelse med Karl Gustav. Af Ahlefeldts Brev synes det at fremgaa, at Sehested skulde bringe mundtlig Besked til Frederik den Tredje angaaende Forhandlingerne med Gottorp; Ahlefeldt turde, som han skriver, ikke betro et Brev disse vigtige Meddelelser. Frederik Ahlefeldt meddeler Kongen nærmere om sin Mission hos Kurfyrsten af Brandenburg. Stillingen som Gesandt hos Frederik Vilhelm var for-

enet med Hvervet som Krigskommissær, og de to Bestillinger greb ind i hinanden, idet Ahlefeldt skulde paase, at Kurfyrstens Tropper ikke vare for haarde ved Hertugdømmernes Befolkning. Frederik Ahlefeldt har »underdanigst solliciteret Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed om, at den store Disordre maa blive indstillet.« Ahlefeldt indser imidlertid det haabløse i Bestræbelserne, da »Fyrstedømmerne« ere ruinerede, de Allieredes Tropper en broget Masse, og der paa en eller anden Maade maa skaffes Proviant. Ahlefeldt beretter om Forhandlingerne mellem Kurfyrsten og Hertugen angaaende Gottorps Neutralitet, hvilke Forhandlinger ikke havde nogen god Begyndelse, idet Ahlefeldt fortæller om Hertugens tvetydige Holdning og om det mystiske Ostenske Regiment, der er rykket ind i Tønning samtidig med Hertugen og derfra har skudt paa Kurfyrstens Tropper — medens der forhandlede om Neutralitet. Kurfyrsten betragter von der Ostens Regiment som Del af den svenske Hær, medens Hertugen overfor ham hævder, at Regimentet er gottorpsk. Gottorperen besværer sig over, at Kurfyrsten har angrebet Regimentet og skildrer det Maadehold, Oberst von der Osten har vist ved at skyde hen over Hovederne paa Angriberne. Hertugens Paastand modsiges af den Omstændighed, at flere af Kurfyrstens Mænd blev dræbte. Kurfyrsten og Ahlefeldt forhandler frem og tilbage angaaende Frederik den Tredjes Ønske om et Angreb paa Bremen, som Kurfyrsten er saa meget imod, men som den danske Konge anser for formaalstjenligt som Middel til at aflede Fjenden og sprede hans Kræfter. Frederik Ahlefeldts Svoger, Godske Buchwald, bliver af Kurfyrsten og Ahlefeldt benyttet som Mellemand til at bringe skriftlig og mundtlig Besked fra dem til Kongen. Buchwald var dengang Frederik Ahlefeldts Kollega som Landraad i Hertugdømmerne. En enkelt Gang svarede Frederik Ahlefeldt Kongen gennem Lente, hvis Forhold til Ahlefeldt synes at have været noget op og ned; der foreligger fra det Tidspunkt Udtalelser fra Frederik Ahlefeldt, der viser en vis Ringeagt for Kongens Kammersekretær. Et langt Brev af 7. September fra Frederik Ahlefeldt til Lente i dennes Egenkab af Leder af Danmarks Udenrigspolitik er imidlertid holdt i en venlig Tone. Brevet handler hovedsagelig om Frederik Ahlefeldts Bestræbelser for at faa sluttet en fast Alliance med Branden-

borg og for at faa Hjælp i Penge og Fødevarer fra Holland. Ogsaa i denne Skrivelse dvæler Frederik Ahlefeldt ved sine Betæneligheder ved Kurfyrstens Krav med Hensyn til Hertugdømmernes Fæstninger. Frederik Ahlefeldt har maattet træffe mange Aftaler paa egen Haand med Kurfyrsten, blandt andet er han gaaet ind paa Kurfyrstens Fordring om, at Garnisonen i Rendsborg skal aflægge Ed til ham. Skønt ugerne har Frederik Ahlefeldt rettet sig efter Kurfyrsten, i det Haab, at Kongen ikke vil tage det ilde op, men betænke, at der maatte handles hurtigt, »da Kongen samt Hans hele Hus er i yderste Fare« og der er »Summum periculum in mora,« man maa derfor ikke »konsiderere saadanne Punktiler, i Særdeleshed ikke eftersom Fæstningen dog altid bliver i Hans Majestæts Magt og Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed i Forvejen vil obligere sig, ingenlunde at pretendere paa saadan Fæstning efter endt fælles Krig, under hvilken Traktat det end maatte være.« Frederik Ahlefeldt anmoder Lente om, ikke blot at skaffe ham en Generalkvittering for alt, hvad han hidtil har foretaget sig, »som den store Nød har aftvunget,« men ogsaa sørge for, at Kongen »vil godkende alt, hvad for sammes Tjenestes Skyld sker.« Med Hensyn til et Laan, som han forhandler om med Hamborgs Borgmester og Raad, er han dog forsigtigere, da det drejer sig om saa stor en Sum som 60.000 Rigsdaler. Han ordner det saaledes, at han stiller Kongens Bemyndigelse i Udsigt og forpligter sig til at restituere Beløbet, ifald Kongen ikke vil godkende denne Transaktion. Frederik Ahlefeldt tilføjer, at saafremt Kongen ikke vil give ham den begærede Bemyndigelse, »ved jeg intet Middel at finde en Hvid i Verden her. De andre Herrer Landraader er ikke alene ikke særlig villige til at give Kredit, men turde ogsaa finde liden Kredit, men i det Tilfælde, at, som jeg haaber, Hans Majestæt approberer denne Kontrakt, mener jeg i kort Tid, og saa snart blot Brandenborgerne har gjort lidt mere Luft for os og naar vi faar Løbepladser, at oprette en Armé paa 4 à 5000 Mand, hvilket da er højst nødvendigt, for at man ikke herefter blot skulde dependere af fremmede consiliis og Hjælp.« At Forhandlingerne med den hamborgske Stats øverste Myndigheder ikke altid ere gaaede helt let fra Haanden, fremgaar af følgende Hjertesuk: »Det har, ved Gud, kostet mig stort Besvær at bringe denne Stad saa vidt, og ser altsaa gerne, at

det maa blive til Nytte for Hans Majestæt. Jeg mener, at eftersom det¹ dog bliver i Hans Majestæts Possession, og det kun underpant-sættes til dem in casu cessantis solutionis, at man altid vil kunne finde tilstrækkelige Midler til at befri sig for en saadan Fordring.«
 Frederik Ahlefeldts Brev til Lente slutter med følgende Linjer:
 »Man beretter, at Moskovitterne paany har anfaldet Polakken, fordi Svenskerne med et falskt Signet og Underskrift fra Kurfyrsten af Brandenburg har underrettet dem om, at Polen og Brandenburg har gjort en Alliance imod dem. Denne Tidende har sinket den brandenborgske Armés Marsch i nogle Dage, dog vil den nu under Hensyn dertil bestemt marschere, mener ogsaa bestemt, at den allerede er paa Marsch hertil, ligesom ogsaa den hollandske Flaade til Sundet allerede er i Søen.«

Efter den lange Skrivelse til Lente henvender Frederik Ahlefeldt sig atter direkte til Kongen. Han meddeler Frederik den Tredje det gode Budskab, at der »fra Borgmestere og Regerere« i Amsterdam er kommet en meget rigelig Ladning Flæsk, Ost og Sild, derimod kun ganske lidt Smør og ingen Fisk — Brevskriveren regner aabenbart ikke Silden til Fiskenes Familie — Kød havde det hollandske Skib heller ikke bragt. Til alt Held kommer der samtidig store Skibsladninger fra Island med noget af det manglende, 63.000 Pund Klipfisk, 573 Tønder Faarekød og 32 Tønder Smør; foruden det 21 Tønder Tran og 6 Tønder Tælle. Den islandske Ladning eksproprierede Frederik Ahlefeldt uden videre, da Skipperen ikke vilde udlevere den frivillig, men erklærede, at den skulde sælges efter Ordre fra Rederen. Baade i dette og i det den næste Dag skrevne Brev klager Frederik Ahlefeldt over Pengemangel, saaledes at han ikke kan opfylde Ebersteins Krav med Hensyn til Hvervning. Frederik Ahlefeldt meddeler Kongen, at han »med allerunderdanigst Respekt har modtaget den i allernaadigste Skrivelse vedlagte Fordeling, efter hvilken der er assigneret og anvist enhver af de høje Officerer et Kvarter til Oprettelse af bestemte Regimenter.« Frederik Ahlefeldt lader ganske ugenert Kongen forstaa, at »Fordelingen« er uden praktisk Betydning, eftersom Kurfyrsten har lagt Beslag paa alle Kvarterer i Husum, Tønder og Aabenraa, saa der er ingen Plads mere. For at Kongens Ordre skal kunne udføres, har Frederik Ahlefeldt anmodet Kurfyrsten om at

¹ Pinneberg.

»avancere længere ind« og lægge de allierede Tropper i Kvarter i Flensborg og Haderslev og Omegn; men det har vist sig umuligt. trods mange Forsøg, at presse Brandenborgeren til at opgive de nuværende Kvarterer. Man undres over, at Frederik Ahlefeldt foreslaar Kurfyrsten Flensborg som Kvarter, da han i andre Indberetninger til Kongen taler om, at denne By er udpint og forarmet, »ja ganske ruineret.« Frederik Ahlefeldt henstiller baade til Kongen og Kurfyrsten, at de fordeler Kvarterbyrden noget mere, saaledes at det ikke skal gaa for meget ud over enkelte Egne; Ahlefeldt indrømmer dog, at hans Forslag er vanskeligt »at bringe til effect.« De Egne af Hertugdømmerne, der bedst kan taale Indkvarteringsbyrderne endnu, er Femern og de oldenborgske Enklaver, men Frederik Vilhelm, der ikke var god at bide Skeer mød, vil ikke rette sig efter den ham attachederede Krigskommissær, skønt de Ønsker, denne fremfører, i Virkeligheden ere Kongens.

Frederik Ahlefeldt klager over, at Officererne paa egen Haand foretager Rekquisitioner, saa at det er nødvendigt, »at der gøres en Ordinans angaaende Officerernes og Karlens Forplejning.« Ogsaa over Officerernes Forhold med Hensyn til Krigsfangerne klager Frederik Ahlefeldt til Kongen. Officererne slæber civile Folk bort fra Bremen, endog høje Embedsmænd »sætter dem paa høj Rançon« og putter Pengene i Lommen, skønt »i Kraft af Artikulsbrevet alle højere Fanger end Korporaler tilkomme Eders Kongelige Majestæt og altsaa ogsaa Rançonen for dem erlægges til Allerhøjstsamme.« Frederik Ahlefeldt henstiller til Kongen, at de civile Embedsmænd skal »salvaguaderes«, da man ellers ingen Kontributioner kan opnaa »eftersom Folkene da udtrykkelig siger, at saafremt deres Land-Betjente ikke maa blive hos dem, kan de ikke fremskaffe den mindste Hvid.«

I et mere personligt Brev til Kongen kommer Frederik Ahlefeldt til de Spørgsmaal, han ikke har turdet betro Papiret, men anmodet Hannibal Sehested om at forebringe Monarken; men Brevskriveren tør vedblivende ikke nævne Sagens Realitet, der findes kun Hentydninger til, at man bør »transferere sedes belli,« formentlig til de gottorpske Egne, for der at skaffe Kontributioner, særlig hos Adelen. Baade den kongerigske og den gottorpske Adel bør »kontribuere« til Kongens Hær; det samme gælder Øerne, saa-

som Før og Sild, der ikke have mærket ret meget til Krigens Byrder; ogsaa Als og Femern kunde taale Udskrivning baade af Penge og Levnedsmidler. Frederik Ahlefeldt er aabenbart meget irriteret paa Befolkningen i Bremen, som han raader Kongen til ikke alene at presse for Penge og Levnedsmidler, men »at gøre Anstalter til en klækkelig Brandskatning, og at de genstridige maa blive exequeret med Brand og ellers paa tilbørlig Maade.« Frederik Ahlefeldt henstiller indtrængende til Kongen, »at der til bedre Formering af Hans Majestæts Krigsstat kunde forordnes en Conseil de guerre, i hvilket Resolutionerne og Krigsdesseins kunde besluttes med bedre Ordning og ogsaa alle partikulære Passioner og andre Præjudicer, som maatte fremkomme ved den ene eller den andens Uerfarenhed, kunde forebygges.« Den saa meget omdisputerede Hypotek paa Pinneberg bringes paa Bane i samme Skrivelse, idet Frederik Ahlefeldt gør sig Haab om, at der kan skaffes mere Mønt ad den Vej; han beder Kongen ratificere Hypoteken, og om at en Skrivelse maa rettes til den til Pinneberg henhørende Altona By og »jævn sides med Forsikring om al Kongelig Erkendtlighed paa Grund af den allerede udviste Affection begæres endnu noget mere.« Man bør ogsaa se at slaa Mønt af de lybækske Borgere, »eftersom man gør sig Haab om, at der maaske ogsaa der vilde være noget at erholde.«

I et Memorial til Kongen tilkendegiver Frederik Ahlefeldt, at Arbejdet er ved at vokse ham og hans tvende Kolleger over Hovedet, og at det kunde være ønskeligt, om der udnævntes »Underkommissarier.« Det maa gennemføres hurtigt. Vil Kongen ikke gaa med til det, skal Frederik Ahlefeldt nok vedblive at udføre sit Arbejde efter Evne, men han maa paa den anden Side forlange, at andre Embedsmænd ikke faar tildelt Arbejde, der hører ind under hans »ressort.« Atter her som ved mange andre Lejligheder taler Frederik Ahlefeldt lige rent ud af Posen til Kongen. Den samme dristige Tone træffer vi i det Memorial, hvori Frederik Ahlefeldt omtaler nye Divergenser med Eberstein: »Til Opretholdelsen af Justitsen er det paakrævet, at vi til Tider maa udstede nogle Pas,« men her møder Frederik Ahlefeldt Besværligheder fra Ebersteins Side, idet Feltmarskallen »ikke vil lade andre Pas passere end sine egne, altsaa beder jeg om at faa Hans Majestæts Ordre herom;

haaber ikke, at Hans Majestæt stoler saa lidet paa sine Landraader og Generalkrigskommissærer, at det ikke skulde være dem tilladt at udstede Pas, naar Ræsonen kræver det, eftersom jo ellers overalt alle Ministre, ja ogsaa gemene Residenter nyder saadan Ret, tilmed da vi efter vor Bestalling ere indviede til Landets og Justitsens Konservasjon. « Man lægge vel Mærke til, at Frederik Ahlefeldt lader Kongen kategorisk forstaa, at han ikke alene skriver i sin Egenskab af Generalkrigskommissær, men ogsaa af Landraad.

Det næste Brev er skrevet umiddelbart før Frederik Ahlefeldt skal rejse til Berlin i en diplomatisk Mission og omhandler et Laan paa 40.000 Rigsdaler, som Frederik den Tredje har befalet Ahlefeldt at skaffe til Veje. Frederik Ahlefeldt har forstaaet af Kongens »højstrespekterlige Skrivelser af 6 og 7 hujus,« at Pengene skal skaffes ved at underpantsætte et af de holstenske Amter. »Jeg maa dog tvivle meget paa, om der derved kan effectueres noget, da jeg allerede gentagne Gange har præsenteret saadanne Konditioner for dem, hvilket dog rotunde er blevet afslaaet af dem.« Frederik Ahlefeldt lover dog at gøre sit bedste for at rejse Laanet og vil til den Ende træde i Forbindelse med flere af Amterne. Brevet slutter med, at Amtmanden paa Pinneberg, Georg Kroeger, overfor Frederik Ahlefeldt har udtalt, »at han maa undgaa og afværge et og andet Præjudicium, som Hamborgerne maaske ved dette Uvæsen maatte uejlige sig med at tentere.« I et Postscriptum takker Frederik Ahlefeldt Kongen for Udnævnelsen til Medlem af det nylig oprettede Krigsraad: » . . . skønt jeg nu ganske vist billigvis har Aarsag til at anse dette for en høj kongelig Naade, saa havde jeg dog i Betragtning af det svære Ansvar, store Besvær og den Jalousi, der i høj Grad maa befrygtes, gerne set mig allernaadigst fritaget derfor, men i Tilfælde af, at Eders Kongelige Majestæt alligevel skulde finde for godt at forordne mig dertil, skal jeg allerunderdanigst efterleve Eders Majestæts Befaling med Tilsidesættelse af alle andre Konsiderationer. Med Hensyn til de Materier, der vil være at traktere i et saadant Raad, holder jeg efter mit ringe Forgodtbefindende for, at alt, som skulde foretages i højvigtige Affairer og Krigsdesseins, forinden modent maatte overvejes i Krigsraadet, og efter at en Beslutning er taget, altid maatte gøres Relation herom til Eders Majestæt . . . , ogsaa de militære Kontroverser, som

daglig forekommer i en og anden Eders Majestæts Interesse vedrørende Sag, kunde høres og efter Billighed afgøres deri.« Den sidste Passus var ikke for ingen Ting indsat i Brevet, baade den, der skrev det, og den, der modtog Brevet, vidste til Overflod, at »militære Kontroverser« hørte til Dagens Orden. »Dog vil Eders Majestæt efter Allerhøjstsammes højt oplyste Forstand uden min Erindring allernaadigst vide at forordne, hvorvidt I har ment at extendere eller at restringere Eders Allernaadigste Kommission, jeg har imidlertid i Henhold til Eders Majestæts Allernaadigste Befaling underdanigst villet aabenbare min ringe Mening.«

I sin næste Indberetning til Kongen meddeler Frederik Ahlefeldt, at han af Kurfyrsten har faaet Underretning om, at der er udnævnt en ny brandenborgsk Gesandt i København, Grev Witgenstein. Om Gesandten udtaler Frederik Ahlefeldt, at han »ikke alene er af høj Byrd og store Meriter, men ogsaa er meget vel intentioneret at bevise behagelige Tjenester til Bedste for Eders Kongelige Majestæt og Eders Stat.« Frederik Ahlefeldt mener, at man maa se at vinde Grev Witgenstein, hvis Sympati for Danmark og dets Sag vil øges, naar den danske Konge »viser ham nogen kongel. Naade.« Efter saaledes at have introduceret Gesandten hos Frederik den Tredje skriver Ahlefeldt: »Da man ved det kurfyrstelige Hof har fattet ikke ringe Jalousi over, at Kongen af Polen staar i Traktater med Svenskerne og allerede har gjort inducias med dem, hvorfor de her ved Hoffet frygter for at Eders Kongelige Majestæt i lige Maade kunde inklinere derhen, men for i Tide at forebygge saadant, vil Hans Kurfyrstelige Durchlauchtighed gennem denne Legation selv fremme Alliancen med Eders Kongelige Majestæt, incluso imperatore Romano, saaledes at altsaa denne Intervention, efter min ringe Formening, ikke alene kunde facilitere vore herværende Forhandlinger, men ogsaa i det ene eller andet være til Eders Kongelige Majestæts Advantage. Henstiller derfor allerunderdanigst til Eders Kongelige Majestæt, hvorledes I vil betjene Eder af disse Occurrencer til Eders Advantage og desangaaende meddele os allernaadigste Befaling. Mine uforgribelige Tanker var vel, at man ved saadan Situation kunde holde paa og ogsaa nemt opnaa, at der blev overladt Eders Kongelige Majestæt nogle Tropper, og vilde der tilmed dertil kunne opnaas en Sum Penge fra de kejser-

lige. Iøvrigt har Hans Kurfyrstelige Durchlauchtighed nu naadigst resolveret at frigøre Landet Oldenburg, hvilket vi før dette, uanset alle mangfoldige Instantier, ikke kunde opnaa, hvoraf da ogsaa tildeels kan sluttes, at Hans Kurfyrstelige Durchlauchtighed vil være tilbøjelig til at fremme og fuldkomment afslutte den nærmere Forstaaelse med Eders Kongelige Majestæt. «

I sin næste Skrivelse kommer Frederik Ahlefeldt tilbage til den saa ofte omtalte Hypotek i Pinneberg, angaaende hvilken Formaliteterne nu synes at være i Orden. Derefter har Frederik Ahlefeldt bestræbt sig for at opfylde Kongens Ønske med Hensyn til Fremskaffelsen af nogle flere Penge. Da Hamborg er det Sted, hvor der lettest kan rejses Penge, har Frederik Ahlefeldt opholdt sig længere Tid i Hansestaden og forhandlet med forskellige Mænd og Institutioner om et stort Laan, som foreløbig skal ydes Ahlefeldt personlig og forrentes af ham. Brevet er skrevet den 26. April 1659 i en Periode, hvor det, som Frederik Ahlefeldt skriver til Kongen »er ikke lidet svært at finde en saadan anseelig Sum paa Kredit.« Vi har ovenfor set, at den Sum, som Frederik den Tredje har befalet Ahlefeldt at skaffe, er paa ikke mindre end 40.000 Rigsdaler. Kan Frederik Ahlefeldt ad privat Vej skaffe Kongen denne Sum, vil hele Byen Altona blive pantsat til ham. Ahlefeldt bebrejder Kongen, at han ikke har givet ham denne Befaling for nogle Maaneder siden, saa kunde han lettere have skaffet Beløbet. Det lykkes imidlertid Frederik Ahlefeldt gennem Handels- og Bankfolk i Hamborg at faa rejst et Laan. Da det er betydeligt mindre end det af Kongen krævede, udtrykker Kongen sin Misfor nøjelse over, at Frederik Ahlefeldt ikke har kunnet skaffe mere. Ahlefeldt bliver kort for Hovedet og meddeler Kongen i en ret skarp Tone, »at jeg har opsagt og kasseret den derom gjorte Akkord,« og han skriver som Forklaring, »at mine Forhold ikke har kunnet taale unyttigt at forrente en saa stor Pengesum.« Frederik Ahlefeldt ser nu ingen anden Udvej end at gaa til selve den hamborgske Stat: »og har jeg fundet for godt at stræbe efter, at denne Stad griber Eders Majestæt under Armene med et anseeligt Donativ, er ej heller uden Haab at faa noget frugtbart.« En Del af Forhandlingerne med Hamborg maatte Frederik Ahlefeldt overlade til Statholderen over Hertugdømmerne, Grev Rantzau, da han

havde begge Hænder fulde af andet Arbejde, navnlig var der en meget presserende Sag, Befæstningsarbejderne i Sønderborg. Nogle mindre Beløb er det lykkedes Ahlefeldt at fremskaffe, idet han i Henhold til sin ovenfor omtalte Udtalelse til Frederik den Tredje har henvendt sig til flere af de holstenske Amter; fra Steinburg har han saaledes faaet det største Beløb. Paa Grundlag af de tilvejebragte Penge og i Tillid til det meget mere, der ventedes fra den hamborgske Stat, traadte Frederik Ahlefeldt nu paany i Forbindelse med Brødrene Marselis for gennem dem at skaffe nogle højlig tiltrængte Beholdninger Krudt. De hollandske Brødre lover at levere 500 Centner for en Betaling af 6000 Rigsdaler; Krudtet skal, »om Gud vil, om muligt oversendes med Herr Generallieutenant Hans Ahlefeldt.« I Slutningen af Skrivelsen kommer den Jobspost, at de allierede Tropper vil drage mod Syd og sætte sig fast i Hertugdømmerne, da der ikke længere kan skaffes tilstrækkelige Levnedsmidler i Nørrejylland. Hvad der i en særlig Grad volder Frederik Ahlefeldt Bekymringer, er det, at han har faaet officiel Meddelelse om, at Tropperne vil slaa sig ned i Marskerne, hvad der i høj Grad vil gaa ud over Forsyningerne til Kongens egen Hær og Fæstningerne. Frederik Ahlefeldt beder Kongen om at give ham selv og Eberstein en bestemt Ordre angaaende, hvorledes de skal forholde sig overfor en saadan Eventualitet. Frederik Ahlefeldt henstiller til Kongen »at sende nogen af Eders holstenske Ministre til Kurfyrsten, for at Eders Majestæts fattige Undersaatters Konservation kunde varetages med des større Flid og andre Extremiteter iøvrigt kunde forebygges, eftersom det ellers maa befrygtes, at, saafremt deres Forehavende at indkvartere sig i Marskerne og Landets bedste Steder ikke i Tide forebygges, den sidste Skade bliver endnu større end den første, især hvis de, som det menes, endnu skulde blive staaende en Tid i Fyrstedømmerne, hvilket da vilde blive til disses yderste Ruin og til højeste Præjudice for Eders Majestæt.« Frederik Ahlefeldt bliver ved at skrive meget presserende Breve til Kongen om dette Emne; i et af Brevene beretter han, aabenbart meget lettet i Sindet: »De Allierede er nu i Færd med om faa Dage at sætte over til Fyn, hvortil den allerhøjeste Gud give dem en god Succes.« Frederik Ahlefeldt er meget bekymret over Kurfyrstens Bestemmelse at okkupere

Hertugdømmerne; han klager i et af sine Breve til Kongen over, at Kurfyrsten optræder ganske som om det var ham, og ikke Frederik den Tredje, der var Konge af Danmark. Ahlefeldt beklager sig stærkt over den Generalkrigskommissær, som Frederik Vilhelm har sendt ham paa Halsen til Flensborg for at forhandle med ham om Indkvarteringen. Kurfyrsten har, som det synes, med Flid sendt en Mand af en lige saa bestemt Karakter som Frederik Ahlefeldt; de to Forhandlere kommer da ogsaa øjeblikkelig i Haarene paa hinanden. Frederik Ahlefeldt er meget forarget over, at Brandenborgeren ganske ugenert vil bestemme, hvor de allierede Tropper skal søge Kvarter, og fra hvilke Dele af Landet, de skal forsynes med Levnedsmidler. Først naar den Sag er afgjort, skal der træffes Afgørelse om, hvorledes der kan blive sørget for de danske Tropper. Da den brandenborgske Kommissær bliver Frederik Ahlefeldt for stor paa det, drager Ahlefeldt af Sted fra Flensborg for at drøfte Spørgsmaalene personligt med Kurfyrsten, med hvem han mener lettere at kunne tale sig til Rette end med den brandenborgske Embedsmand. Frederik Ahlefeldt erklærer, at Kurfyrsten bliver nødt til »at hidskaffe det nødvendige Behov af Korn og andre Varer, som findes i helt Overflod i de allierede Lande, ned ad Elben og altsaa derved soulagere denne Armee og disse udmattede Lande meget.« Det er aldeles nødvendigt, eftersom Kongen er afskaaret fra Øerne og maa forsyne baade sin Residens, sin Hær og sin Flaade fra Jylland og Hertugdømmerne. Efter Frederik Ahlefeldts Mening er de brandenborgske Officerer og Afsendinge adskilligt medgørligere end de kejserlige, hvorfor han henstiller til Kongen at »remonstrere« for den kejserlige Gesandt i København over de i Hertugdømmerne »saa ubilligt forøvede Procedurer.« naar Kongen blot vil tage sig af Østrigeren, skal Frederik Ahlefeldt nok tumle Brandenborgeren. Ifald Kongen vil optræde med Bestemthed overfor Gesandten, »vil det fremkalde stor Effect hos det herværende Generalitet.«

Frederik Ahlefeldt maa stadig rejse i Hælene paa Kurfyrsten; han kan ikke blive hos ham eller følge ham, da han har saa mange andre Hverv. Ahlefeldt er misfornøjet med, at Kurfyrsten »har kapotteret Øen Fænø, dog med temmelig Møje, men i Betragtning af, at Fjenden flittigt har gravet sig ned paa den anden Bred, turde

dette Sted være til ringe Gavn ved fuldstændigt Angreb paa Fyn.« Kurfyrsten sidder fast som i en Saks paa Fænø, og han beder derfor General Hans Ahlefeldt om at skaffe ham derfra ved Hjælp af nogle Fartøjer, »efter Fyns Emportering vil Kurfyrsten være Generallieutenanten behjælpelig ved Erobringen af de øvrige Øer.«

I et Brev fra Midsommeren 1659, skrevet i Kurfyrstens Hovedkvarter i Stenderup, klager Frederik Ahlefeldt over, »at den antydede hollandske Vaabenstilstand har ikke lidet turberet og forvirret de herværende Sager, men i det derpaa Herr Rigsraad Otto Krag er ilet herfra til den hollandske Flaade for at formaa de denne kommanderende Admiraler til i alle Tilfælde at protegere vore her til Transportens Fremme liggende Skibe, samme trêve nu ogsaa næsten er udløbet, saa haaber jeg, at saadanne derfra opstaaende Inkommoditeter snart vil kunne erstattes, hvorom der ogsaa gives os godt Haab fra Holland. Og da der endelig fra Kurfyrstelig brandenborgsk Side drives stærkt paa med Hensyn til Udvekslingen af de sluttede Alliancetraktater, saa skal jeg lade det være henstillet til Eders Kongelige Majestæt om I vil lade disse overgive til den hos Eder residerende brandenborgske Minister.«

Til Frederik Ahlefeldts store Ærgrelse har »De Herrer Allierede efter Øen Fænøs Erobring, hidtil endnu ikke villet tentere noget yderligere,« de skyder sig ind under, at de ikke kan komme derfra som Følge af Mangel paa Skibe. De Kejserslige har ikke megen Lyst til at gøre Forsøg paa Tilbageerobring af Øerne, »de drive dette Værk med daarlig Iver, og dets Exekution reculeres saa vidt muligt,« Kurfyrsten har derimod »stor Begærlighed« efter Fyns Erobring, han vil uden Hensyn til »de kejserslige Herrer Generalers yderligere Tergiversation paabegynde saadan Attaque« i Forening med Hans Ahlefeldts Tropper.

»Højstbemeldte Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed har ellers ogsaa ved en Audiens fornylig naadigst begæret af mig at meddele Eders Kongelige Majestæt, at han overfor Eders Kongelige Majestæt levede i sikker Tillid til, at I uanset al tilbuddt Mediation ikke uden Tilkaldelse af Eders Allierede vil lade Eder bevæge eller overile til nogen Stilstand eller Fred, haabede, at naar Eders Kongelige Majestæt blot vilde resolve at holde fast ved Eders Allierede i nogen Tid, vilde alt udfolde sig til Opnaaelse af det fælles Formaal

og al ønsket Kontentement, eftersom der af sammes i Haag residerende Minister gives godt Haab herom, som Eders Kongelige Majestæt vil se af vedlagte Kopi og Ekstrakt-Skrivelse. Og synes det, at saadant Haab ved den nu foregaaede Forandring i England ifølge derfra indkommende Tidender forøges ikke lidt. Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed tilbød herved, at han indtil den sidste Blodsdraabe vilde staa ved Eders Kongelige Majestæts Side og ikke lade sig separere eller skille derfra ved nogensomhelst Interesse. Iøvrigt holder de Kejserlige stærkt paa, at man med Armeen skulde gaa til Pommern og angribe samme, men Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed har hidtil hverken villet gaa ind herpaa eller tillade, at man ved den nuværende Tilstand unddrager Eders Kongelige Majestæt al Hjælp, men begæret, at man forinden skulde gøre et Angreb paa Eders Øer. Tvivler ikke paa, at højstbemeldte Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed yderligere kontinuerer i saadan Iver overfor Eders Kongelige Majestæt og det fælles bedste.«

Det blev Frederik Ahlefeldts sidste Skrivelse til Frederik den Tredje i hans Egenskab af Gesandt hos Kurfyrsten, for han blev nu afløst i denne Stilling af Christen Skeel, »den rige« kaldet, paa Grund af hans meget Jordegods.

Det har næppe været Frederik den Tredje behageligt at betro dette Hverv til Christen Skeel, som han ikke kunde lide, men Stillingen skulde besættes med en Mand, der var i høj Anseelse.

At Christen Skeel havde Mod og Mandshjerte, viste han, da han som Medlem af den Kommission, der skulde dømme Griffenfeld, nægtede at skrive under paa Dødsdommen, medens de ti andre Dommere gladelig skrev under.

Frederik Ahlefeldt introducerede Skeel hos Kurfyrsten og anbefalede ham til Hans Durchlaughtigheds Bevaagenhed.

Medens Frederik Ahlefeldt var akkrediteret Kurfyrsten af Brandenburg modtog han flere Breve fra Frederik den Tredje:

Instruktion

hvorefter den ærlige Vor Slesvig-Holstenske Landraad, General-krigskommissarius og kjære Trofaste, Frederik Ahlefeldt til Sø-

gaard, har at forholde sig hos Hans Naade Herr Kurfyrsten af Brandenburg:

Han skal straks efter Indleveringen af dette forføje sig til Hans Naade, præmissis curialibus solitis, som vi henstiller til hans Dexteritet og bringe venlig fætterlig Taksigelse for den Sekours, som Hans Naade personlig vil tilføre os ved Kongen af Sveriges uformodede fredsbrydende Overfald, mundtlig foredrage for Hans Naade, hvorledes Vi, saasnart der var tilgaaet os nogen Sikkerhed for Herr Kurfyrstens Ankomst i Vort Hertugdømme Holsten, har destineret velbaarne Vor Rigsraad, Amtmand til Aakjær, og kære Trofaste Herr Heinrich Rantzow til Schöneweide, Ridder, samt ham, Vor Landraad og Generalkrigskommissarius, til en særlig Legation til Hans Naade, men bemeldte Vor Rigsraad havde dels paa Grund af kontrær Vind, dels fordi den svenske Flaade havde besat Havnene og Sortierne mod Vandet saa stærkt, at det næsten har været umuligt at sende nogen ud, hidtil ikke kunnet komme bort og være med til at forrette den ham overdragne Kommission. Hvorpaa Vi da foreløbig og indtil bedre Sikkerhed hellere vil sende ham, Vor Landraad, end længere retardere med Ambassaden. Men fornemmelig skal vor Afsending erindre Hans Naade Herr Kurfyrsten af Brandenburg om, at der tidligere mellem Os og samme gennem Vore gensidige Deputerede er sluttet en Alliance, hvoraf Vi vedlagt oversender ham Kopi, som Vi ogsaa for Vor Part, ligesom Han paa den anden Side behager, er sindet at holde, konfirmere og stadfæste. Men saafremt det maatte være hans Naade behageligt af det Forbund, som er oprettet og afsluttet mellem Hans Kejserslige Majestæt og Hans Naade Herr Kurfyrsten af Brandenburg, at lade inserere nogle Punkter, som skønnes at være nyttige for Vore Riger, Fyrstedømmer og Lande, vilde Vi tillige være vel tilfreds dermed. Endvidere skal Vor Afsending konsultere med Hans Naade om, paa hvilken Maade Vi her under den nuværende haarde Belejring kan blive sekunderet af Hans Naades Armé, og hvorledes Vor fælles Fjende kan tilføjes den største Afbræk. Iøvrigt skal vor Afsending gøre Anmodning om, at der i Vore Lande holdes god og streng Krigsdisciplin, og at Vore iforvejen udmattede Undersaatter ikke ruineres helt, ligesom samme skal opholde sig hos Hans Naade indtil Vor yderligere Anordning og herfra afvente vor Videre

Befaling og Instruktion. Hvorefter samme sig har at rette. Til Bekræftelse under Vor Kongl. Haandtegn og sekrete Segl, Givet paa Vor Residens i København, den 9. Oktober Anno 1658.

FREDERIK
(L. S.)

Vi anmoder Hans Naade Kurfyrsten af Brandenburg om, da Vaabenstilstanden mellem Sverige og Holland nu er udløbet, atter at agere mod vore Fjender, at sekundere den paatænkte Sukkurs til vor Fæstning Nakskov, som ligger i de sidste Trækninger, med et Tusind Ryttere og noget Regimentsskyts, ligesom Vi da ogsaa har givet Viceadmiral de Reuter og Oberst Kyllegrey Ordre til at landsætte de til vor Hjælp sendte 4000 hollandske Soldater paa Lolland og under vor Generalløjtnant Hanss Ahlefelds Kommando efter stedfunden Konjunktion med dennes Tropper at deltage i Undsættelsen.

Det vil imidlertid paahvile dig paa bedste Maade at fremme denne Anmodning hos Hans Naade højtbemeldte Herr Kurfyrsten og at demonstrere for samme, hvor important denne Fæstning er, hvorledes, hvis den skulde falde i Fjendens Vold, ligesom fra et andet Dunkerque ikke blot vore Riger og Lande, men ogsaa Hans Naade Herr Kurfyrstens egne Lande og sammes Armé højlig kunde inkommoderes og al Tilførsel og Korrespondance derfra kunde berøves os. Da Øen Fyen endnu ikke er empoteret af de allierede Tropper, er vor Rigs-Vice-Admiral Bielcke ligesom ogsaa Admiral Obdam af os beordret at yde Hans Naade højtbemeldte Herr Kurfyrsten al Assistance og Støtte dertil. Men skulde denne Ø ligesom ogsaa Lolland, Falster, Langeland og Møen allerede være okkuperet til vor Fordel, da vil Vi allernaadigst, at du ved det Kurfyrstel. Hof gør bevægelig Forestilling om, at der til Øen Sjællands Generobring maa blive overladt os 4000 Heste og 2000 til Fods, at operere til dette Dessein og at konjungere sig med vore Tropper under førbemeldte vor Generalløjtnant Hanss Ahlefelds Kommando. Hvis alligevel det svenske Rytteri og Fodfolk baade fra Fyen og fra bemeldte Øer blev reddet og transporteret til Sjælland, vilde Vi til Erobring af Øen Sjælland udover førnævnte behøve endnu 2000 Ryttere og 2000 til Fods, hvilket du da i saa Fald

vil have at iagttage, men du vil have at fremme, at ingen yderligere Tid tabes, men at Øernes Generobring foretages med al Magt.

Iøvrigt forekommer det os ganske besynderligt, at da ved denne Aarstid alle andre Arméer kampere i Felten, de Kurfyrstelige og de Allierede er rykket ind i Kvartererne i vore Fyrstedømmer; lod det sig gøre, at de Tropper, som nødvendigvis maa forblive der, et Steds overfor Fyen formerede en Teltlejr, maatte man være betænkt paa Midler og Veje, hvorledes der fra Jylland og vore Fyrstedømmer kunde fremskaffes de nødvendige vivres til dem. Vi har atter skrevet til Generalstaterne i Holland angaaende Transportskibene og venter dem snarest, henholder os ellers til den mundtlige Beretning, bringer dette og henstiller alt iøvrigt til din bekendte Dygtighed, har ogsaa afsendt et lille Brev til Hr. Baron von Schwerin om efter bedste Evne at facilitere alle vore desideria hos Hans Naade Kurfyrsten, og Vi forbliver Dig bevaagen med kongelig Naade.

Kjøbenhavn, den 22. Juni Ao. 1659.

FREDERIK.

Til

Højvelbaarne Landraad, kjære trofaste Frederik Ahlefeldt til Søgaard som nuværende Afsending hos Kurfyrsten af Brandenburg.

Højbaarne Landraad, kære trofaste!

Først idag er dine tillige af vor Rigsraad Hr. Heinrich Ranzow medunderskrevne to Skrivelser af 11. og 21. dennes samtidig indkommet til os ser deraf med stor Glæde, at da der nu ikke er Mangel paa Fartøjer og Transportskibe, er de Allierede sindet med det første at gøre en alvorlig Attaque mod Fyen, tilmed da vor Generalløjtnant Hans Ahlefeldt for at facilitere samme lykkeligt er ankommet dersteds med de holstenske Tropper, baade Kavalleri og Infanteri; Vi har for at poussere dette dessein med des større Iver ladet afgaa en Haandskrivelse til Hans Naade Kurfyrsten af Brandenburg, og har den 24. dennes bortsendt vor Kammerjunker Trolle¹ dermed og med nødvendige Ordre til Fremme heraf til

¹ Korfits Trolle, Søn af Statholder i Norge Niels Trolle, udmærkede sig paa flere Maader under de to Svenskekrige, blandt andet under Forsøgene paa at erobre Kronborg tilbage fra Svenskerne. Trolle var meget yndet baade af Frederik den Tredje og Christian den Femte, sidstnævnte benyttede ham som en Art hemmelig Politiaгент; i denne Egenskab kom Korfits Trolle til at udspionere Griffenfeld.

vor Rigs-Vice-Admiral Bielcke, Admiral Obdam, Viceadmiral de Reuter, vore Generalløjtnanter Hanss og Clauss Ahlefeldt, den hollandske Oberst og Kommandør for Sukkursen Killegerey, samtidig har vi tillige skrevet til dig og underrettet dig om vor Intention, vil haabe, at han allerede forlængst lykkeligt er arriveret der, maa Vi da gerne se, at efter Fyens Erobring Fæstningen Naskov sekunderes af al Magt, og de tabte Øer paany bringes til vor Devotion og at derefter Proviansskibene i Sikkerhed ledsages dertil.

Vi har gentagne Gange forsikret hans Naade Kurfyrsten af Brandenburg ved Haandskrivelser, at vi aldeles ikke er sindet at indlade os i particulière tractater med Sverige, har ogsaa communiceret Hans Naade vore baade den engelske Ambassadør Montagu og de hollandske ekstraordinære Deputerede meddelte Resolutioner i Anledning af saadan Henstilling, saaledes at han altsaa deraf haandgribelig kan se vor Standhaftighed, hvor meget Krigen end inkommoderer Os og hvor utaaeligt det end falder for vore iforvejen udmattede Undersaatter paa samme Tid at underholde Venner og Fjender; til Overflod har vi dog ladet afgaa den i Original og Kopi vedlagte Haandskrivelse til Hans Naade, du vil da overrække den paa tilbørlig Maade og atter efter al Mulighed fremme Rekupereringen af de tabte Øer og videre bevare Hans Naade højt-bemeldte Herr Kurfyrsten i saa oprigtig Affektion ligeoverfor Os. Hr. Czarniecky har Vi ifølge gjort Promesse begavet med en gylden Kæde, Hr. Baron von Schwerin har vi ogsaa allerede saaledes som en af hans Confidenter har hvisket Os i Øret betænkt saadan, at han forhaabentlig vil være fornøjet dermed, tilmed da le Cordon bleu ob evitandum æmulationem med hans egen Herre ikke vilde have været ham anstændig, hvilket vi dog meddeler Dig i Fortrolighed. Da Alliancens Ratifikation er blevet extenderet Dig af Hans Naade Kurfyrsten, saa har den her residerende Minister nu strakt sig saa vidt til Gengæld at modtage Vor, skønt Originalen endnu ikke er ankommen hertil fra Glückstadt.

Iøvrigt tilkommer der Hans Naade ogsaa venlig fætterlig Tak derfor, at han har tilbudt i Kraft af ovennævnte Alliance at overlevere Fortet Frederiksodde til os; vi har givet vor Oberst Lorenz Pogwisch Ordre til at besætte samme, men om der deri findes Skyts, Ammunition og andre Krigsfornødenheder, er os ubekendt,

hvorom vi da afventer din Beretning og forbliver dig vel bevaagen med Kongelig Naade. Givet etc.

København den 28. Juni Ao. 1659.

FREDERIK DEN TREDJE

af Guds Naade Konge til Danmark og Norge.

Der indtraadte det mærkelige Forhold, at Kurfyrsten og Ahlefeldt vedblev uofficielt at forhandle, efter at Christen Skeel officielt var akkrediteret Frederik Vilhelm.

Stillingen var under disse Forhold ikke behagelig for Christen Skeel, og der blev endog Tale om at genindsætte Frederik Ahlefeldt i hans tidligere Embede og at betro Skeel et andet Hverv; det lykkedes dog Ahlefeldt at faa Frederik den Tredje bort fra denne Bestemmelse, men han vedblev at indsende Rapporter til Kongen med en detailleret Fremstilling af sine Samtaler med Kurfyrsten. Under disse Samtaler drøftede Frederik Ahlefeldt ogsaa det gottorpske Spørgsmaal med Kurfyrsten. De to Herrer var enige om, at Hertugen burde straffes, men de vare uenige om Maaden, hvorpaa han skulde straffes. Frederik Ahlefeldt vilde have en total Inkorporation af den gottorpske Stat under det danske Monarki, Kurfyrsten derimod ønskede at overlade Landet til Hertugen af Kurland som Erstatning for de Tab, han havde lidt under Krigen.

Frederik Ahlefeldt betragtede det som sin fornemste Opgave under Samværet med Brandenborgeren at faa ham til at gøre Forsøg paa at erobre Fyn. Nogen absolut Tillid til Kurfyrsten havde Ahlefeldt ikke, der herskede saaledes det mærkelige Forhold, at medens Kurfyrsten frygtede for, at Frederik den Tredje skulde søge Separatfred med Sverig og gentagne Gange ogsaa gennem Ahlefeldt opfordrede Frederik den Tredje til ikke at indlade sig paa sligt, saa havde Ahlefeldt Kurfyrsten mistænkt for ganske de samme Planer; han advarede da ogsaa Frederik den Tredje gentagne Gange. Hvad der gjorde Stillingen vanskelig for Frederik Ahlefeldt, var, at han maatte mægle imellem Kurfyrsten og den østrigske Feltmarskal Montecuculi, der langt fra altid vare enige. Det var Hollænderne, der var Skyld i denne Uenighed om Krigsførelsen, for ifald Frederik Ahlefeldt havde

haft Held med sine Bestræbelser for at faa de hollandske Admiraler til at støtte de danske Troppebevægelser ved Hjælp af Skibe, var der formentlig nok blevet Enighed mellem Frederik Vilhelm og Montecuculi, der begge var klare over, at uden Hollands Hjælp lod det sig ikke gøre at erobre de danske Øer. Men det var forgæves, Hollænderne sad med Hænderne i Skødet. Frederik Ahlefeldt søgte at faa Montecuculi, der havde kæmpet paa Hollændernes Side sammen med Prinsen af Oranien, til at sætte Fart i sine tidligere Kampfæller, men det var forgæves. Frederik Ahlefeldt blev mere og mere betænkelig ved Nederlændernes Holdning, for han var klar over, at det var deres Flaade, der skulde gøre Udslaget, uden dens aktive Hjælp kunde København ikke bevares, og Danmarks Skæbne var ensbetydende med Københavns Bevarelse. Hollændernes Uvirksomhed fik Frederik Ahlefeldt til at vende Blikket mod England, og hans Forhaabninger knyttede sig til Udsigten til Stuarternes Genindsættelse, som han ogsaa af personlige Grunde imødesaa med Glæde: Blev England enig med Holland om at søge at bevare København for Frederik den Tredje, var Danmark reddet. Under alt dette saa Frederik Ahlefeldt med Ængstelse paa, at Hollands Mangel paa Energi og god Vilje virkede demoraliserende paa de øvrige Allierede, saaledes var Polen stadig paa Nippet til at slutte Separatfred med Sverig.

De Allieredes Langsomhed virkede mere og mere irriterende paa Frederik Ahlefeldt, saaledes at han til Tider nærmest var tilbøjelig til at mene, at Forbundsfællerne vare til ingen Nytte for den danske Sag, ja snarere til Skade, i Betragtning af de umaadelige Summer, deres Hæres Ophold i Danmark kostede Landet, og Beboernes stadig tiltagende Forarmelse.

Baade med Kurfyrsten og med Feltmarskallen hver for sig og med dem begge paa en Gang havde Frederik Ahlefeldt hyppige Diskussioner angaaende Spørgsmaalet om de eventuelle Fredsbetingelser. Selv om Ahlefeldt mistænkte Frederik Vilhelm for at omgaas med Planer om Separatfred, saa havde han dog adskillig mere Tillid til denne Fyrste end til Feltmarskallen; Ahlefeldt mente nemlig at vide, at Montecuculi fra Kabinettet i Wien havde Instrukser om at se at skabe en »Generalfred« gennem en »Partikulærfred« mellem Danmark og Sverig. Frederik Ahlefeldt

havde desuden den østrigske Feltherre mistænkt for at søge egne Veje uden om Ordreerne fra Kabinettet i Wien. Med Hensyn til de eventuelle Fredsbetingelser stillede Frederik Vilhelm og Montecuculi i deres Samtaler med Ahlefeldt sig dog adskillig venligere overfor Danmark end Repræsentanten for Holland, der hævdede, at Danmark maatte acquiescere med Roskildefreden og være glad til.

Under denne Periode vedblev Frederik Ahlefeldt at skrive lange Breve til Kongen.

Den første Rapport i nærværende Periode gaar nærmere ind paa det mislykkede Forsøg paa at erobre Fyn tilbage; Ahlefeldt taler om »det mislykkede Angreb, hvor det er gaaet temmelig daarligt til.« »Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed er, efter hvad det synes, ilde tilfreds med sit Generalitet, fordi han for største Delens Vedkommende tilskriver dettes Fejl den daarlige Udgang af denne Entreprise. Imidlertid har Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed atter højliges lovte, at han paa ny vilde gøre et Forsøg og om muligt angribe Fjenden paa Øerne.« Frederik Ahlefeldt er meget betænkelig ved at skulle fremsætte Kongens Ønske om en Diversion mod Bremen for Kurfyrsten, han forudser, at Svenskerne fra Øerne vil rykke over paa Halvøen, naar denne blottes for Tropper; skal Planen effektueres, er det aldeles nødvendigt, at man overtaler Frederik Vilhelm og Montecuculi til at efterlade 8000 Mand allierede Tropper i Hertugdømmerne; Montecuculi forlanger nemlig, at alle de danske Tropper i Hertugdømmerne skal deltage i Angrebet paa Bremen. Den næste Skrivelse til Kongen omhandler atter Planerne om Angreb paa Fyn. Forsaavidt angaar Attaquen paa Fyn, saa har hidtil intet andet kunnet opnaas, end at man angaaende Foretagelsen deraf paa den ene eller anden Maade giver rigtig store Løfter.« Frederik Ahlefeldt beklager sig over, at Kurfyrsten har sendt de Orlogsskibe, der ligger i Kolding Fjord, til Aalborg og Aarhus for at afhente de der liggende Fartøjer. Ahlefeldt har advaret Kurfyrsten mod denne Ekspedition, der betyder Tidsspilde, og minder ham om, at man risikerer, at Svenskerne faar Fingre i Skibene, nu hvor den hollandske Flaade er sejlet bort, »og altsaa de Herrer Svenskere atter har faaet Luft til, som det berettes, at lade sig se til Søs med adskillige Skibe. Vi

venter derfor bemeldte Skibes Tilbagekomst med Længsel, da man da om kort Tid vil kunne se den egentlige Sukces af dette Forehavende mod Fyn. Hans Durchlaughtighed har med sidste Post modtaget en Skrivelse fra Hans keiserlige Majestæt, hvori der er givet samme en absolut Auctoritet til at agere, den højeste Gud give Naade til, at dette maa tjene til Fremgang af den fælles Sag.« Frederik Ahlefeldts Raad til Kurfyrsten viste sig at være betimeligt: Fartøjerne naaede ikke længere end til Ebeltoft, og hele ni svenske Krigsskibe lod sig se foran Frederiksodde, »hvorfor da Entreprisen mod Fyn tilsyneladende, eftersom hverken Fartøjer eller Skibe kan komme tilbage, derved er ophævet og blevet til Vand.« Frederik Ahlefeldt tilføjer triumferende, at han har »noksom demonstreret denne Udgang,« han insinuerer, at Ekspeditionen med Skibene Nordpaa er at føre tilbage til Intriger for at forpurre Angrebet mod Fyn. Frederik Ahlefeldt har ikke generet sig for at lade Kurfyrsten vide denne Opfattelse af Sagen, og Kurfyrsten har anmodet om en skriftlig Erklæring fra Ahlefeldt. »Eventus har endnu mere verificeret denne min Forestilling, saaledes at Attaquen mod Fyn da nu anses for desperat.«

I dette som i adskillige andre Breve kommer Frederik Ahlefeldt nærmere ind paa Montecuculis Plan om et Angreb paa Svensk Pommern, hvor en keiserlig Armé paa 12000 Mand allerede er rykket ind fra Syd. Frederik Ahlefeldt skriver i Anledning af denne Plan: »at det vilde være heldigt, om de danske Tropper og de Allierede kunde finde Underholdet andre Steder, da de snart ikke mere kan subsistere her.« Men Kurfyrsten er ikke alene bange for at blotte Halvøen for Tropper, han frygter under disse Forhold ogsaa et Angreb paa hans eget Land.

I et følgende Brev til Kongen fremfører Frederik Ahlefeldt den meget logiske Bemærkning, at naar Danmark er gaaet ind paa det i Haag stillede Krav om inden Udløbet af fjorten Dage at tage Bestemmelse om, hvorledes man ønskede Krigen videreført, saa var det rimeligt, at de Allierede inden for en nogenlunde begrænset Tid afgav Erklæring om »paa hvilken Maade man paatænkte at secundere Eders Majestæt, da man nu ansaa Attaquen mod Øerne for desperat og ikke vidste at finde andre Midler til at hjælpe Eders Majestæt, vilde godtgøre, at man

ellers virkelig var intentioneret at hjælpe Eders Majestæt, idet det jo vilde være højst ubilligt, om De Herrer Allierede vilde erklære at ville benytte sig af Eders Majestæts Lande og Undersaatter til deres Fordel næsten alene efter egen Vilje og paabyrde Eders Majestæt samt hele Eders kongelige Familie og Stat alene Krigens Farer og Byrde. Vi har ikke modtaget andet end et dilatorisk Svar og maa altsaa afvente yderligere Resolution. « Angaaende Tanken om Forhandlinger mellem Udsendinge fra de allierede Lande og Kongen af Sverig har Kurfyrsten udtalt sig temmelig vagt; han mener, at man først maa se at blive enig om Stedet, og nævner i denne Forbindelse Lybæk. I en Skrivelse, der er afsendt 2 Dage efter den foregaaende, giver Frederik Ahlefeldt en ny detailleret Beretning om, hvorledes Kurfyrsten har ladet de fem Skibe, hvoraf »Den graa Ulv« og »Sankt Johannes« tilhører Kongen, afsejle med Kurs mod Aarhus og Aalborg; Skibene har ikke turdet gaa længere end til Ebeltoft, i Ebeltoft Vig er de »blevet angrebet af 9 svenske Skibe og, efter at de fleste Folk er løbet bort derfra, blevet overmandet.« Efter dette Uheld har der været afholdt et stort Krigsraad, hvori det besluttedes »at differere Attaquen paa Fyn eller ogsaa helt at undlade det, da det er umuligt i vore Krigsskibes Fraværelse og de Svenskes Nærværelse, indtil man har faaet videre Underretning om, Hollænderne ikke kan persuaderes til at sekundere dette Værk. Man er saaledes resolveret til om kort Tid at bryde op herfra og at trække sig tilbage nogle Mil herfra; det maa billigt beklages, at man har ladet saa gode Lejligheder til at emportere Fyn gaa fra sig, og turde saadant, hvis Sagen blev rigtig undersøgt, maaske senere foraarsage stor blahme og Ansvar hos en og anden.« Frederik Ahlefeldt taler om den Skade, det har gjort den danske Stat, at Hollænderne saa bestemt kræver Opretholdelsen af Bestemmelserne i Roskildefreden, det har gjort de andre Allierede lunkne i deres Krigsførelse, han skriver, at »De Herrer Brandenburgske vil varetage eventus rerum og regulere consilia efter Tidernes Beskaffenhed Imedens har Hans Kurfyrstelige Durchlauchtighed begæret af mig, at jeg med Hensyn til nogle Difficulteter, som han har herom med de Kejserlige, vilde interponere mig mellem ham og Feltmarskal Montecuculi.« Frederik Ahlefeldt skriver, at de Allierede blot vil søge at trække Tiden ud, saaledes

at der snart kan blive sluttet Fred. Frederik Vilhelm og Montecuculi er stadig uenige om, hvorvidt man skal »transferere sedem belli« til Pommern. »løvrigt har man idag kommunikeret mig nogle Skrivelser fra Holland, hvori det nævnes, at man dersteds næsten begynder at tvivle paa, om ikke det nylig gjorte Projekt, per force atter at indføre Roskilde-Freden, lige saa lidt vil blive antaget af Eders Kongelige Majestæt som af Kongen af Sverig, og at man i Holland er i ikke ringe Perplexitet, hvorledes man skal forholde sig i denne Sag, efter som jo Vinteren atter maa ventes om 2 Maaneder og derefter (hvis Hollænderne ogsaa vilde forandre deres nu tagende Resolution) deres Hjælp maaske turde komme for sent. Men man holder alligevel for, at der af saadan langt fremskudt Forandring kun kan gøres liden estats, i Betragtning af, at naar Vinteren atter vil spærre Søen, Eders Majestæt derefter ikke før det kommende Foraar vil kunne haabe paa nogen Hjælp, hverken fra Eders Allierede til Lands eller af Alverdens Flaader, og imedens maa udstaa ligesaa stor, om ikke større, Fare som forgangen Vinter; og kan jeg ved Siden af forsikre Eders Majestæt, at alle her nærværende Allierede er af den Mening og i højeste Grad frygter, at ifald De Herrer Hollændere ikke i Løbet af kort Tid forandrer Deres Mening, vil der herefter være faa Midler at finde til Redning af Eders Kongelige Majestæts Øer.«

Atter i dette Brev slaar Frederik Ahlefeldt paa, at man maaske burde finde sig i en Diversion til Pommern, naar det dog ikke foreløbig er muligt at erobre Øerne tilbage, og da Kurfyrsten ogsaa begynder at gaa over til Montecuculis Opfattelse; dertil kommer, at der snart ikke kan presses flere Fødemidler ud af det forarmede Land. Frederik Ahlefeldts følgende Indberetninger til Kongen er stadig mistrøstige; efter Uheldet til Søs synes de Allierede ganske at have opgivet Tanken om Fyns Erobring. Fænø er paany besat af Fjenden. Fra brandenborgsk Side bliver man mindre og mindre tilbøjelig til at gøre et Togt mod svensk Pommern, man synes kun at have en Tanke, at søge at trække Tiden ud, man vil rette Opmærksomheden mod et nyt Vinterkvarter og udskyde de videre Operationer mod Fjenden indtil de foreliggende af Frankrig, England og Holland de to nordiske Kroner paatvungne Forhandlinger giver et Udslag, og derefter forholde sig efter Sagernes Beskaffen-

hed. Eftersom særligt her den almindelige Opinion blandt alle Allierede, omend de principale Ministre ganske vist ikke vil udtale sig saavidt, er den, at Eders Majestæt, ifald Holland og England holder fast ved deres hidtil hafte Mening, ikke uden yderste Fare for Eders kongl. Familie og Stat vil kunne opponere mod samme, i Betragtning af, at Hovedvægten og Konservationen af Eders kongl. Majestæts hele Kongerige beror paa Københavns og de øvrige Øers Bevarelse, men det ansees for umuligt uden en mægtig Krigsflaades Medvirkning (hvilken da under denne Tilstand ikke kan haabes tilvejebragt uden England eller Holland) at yde Eders kongl. Majestæt nogen Hjælp herfra, saa gerne man end vilde.«

Frederik Ahlefeldt bliver mere og mere tilbøjelig til at mene, at en Diversion mod Pommern vilde være formaalstjenlig; han meddeler med øjensynlig Glæde om en kejserlig Armés Indrykning i Pommern, paa den anden Side frygter han for, at Østrigernes Fremrykning vil fremkalde en Spaltning mellem Kejseren og de andre Allierede, der her ser en Forlængelse af Krigen, navnlig er Polen ked af Krigen og tilbøjelig til en »particulier Fred.«

Dette, at Frederik Ahlefeldt paa en Gang skal varetage de mange forskelligartede Hverv som Generalkrigskommissær og som uofficiel Agent hos Kurfyrsten og de andre Allieredes militære Chefer, synes paa dette Tidspunkt i en særlig Grad at trykke ham, dertil kommer, at han maa forsømme Administrationen af sine store Godser: »Jeg vil for nogle faa Dage bortrejse herfra¹ til Glückstadt, baade for at samtale med Eders kongl. Majestæts Statholder og Generalitet angaaende des bequemmere Underhold af disse Armeer (ifald de skulde blive staaende her endnu længere) og for at gøre nogen Rigtighed med Hensyn til mine egne particuliere Sager, som jeg siden rum Tid paa Grund af de publique Forretninger helt har maattet lade ligge. I Særdeleshed eftersom jeg før Ankomsten af Eders kongl. Majestæts yderligere Ordre intet videre vil kunne agere her, idet man fra kurfyrstelig Side overfor alt det, som jeg proponerer til Nytte for Eders kongl. Majestæt, paabe-raaber sig Herr Somnitz Tilbagekomst fra København og iøvrigt indtil da intet vil konkludere. Haaber og beder allerunderdanigst, at Eders kongl. Majestæt imedens vil bemærke denne min Afrejse i Naade, med allerunderdanigste Forsikring, at alligevel intet skal

blive forsømt med Hensyn til Eders kongl. Majestæts Interesse, og at jeg, saa snart der blot ankommer nogen Ordre fra Eders kongl. Majestæt, per posta igen skal begive mig herhen.« Med Ængstelse meddeler Frederik Ahlefeldt Kongen, at den polske General Czar-niecki, der er særlig ivrig for Diversionen mod Pommern, har sagt til ham, at han finder hele Situationen haabløs, han kan ikke gøre noget for den danske Konge og ingen Skade gøre den svenske, han vil derfor hellere rykke bort »eftersom de herværende Armeers videre Subsistents her kun vil tjene til Eders kongl. Majestæts fat-tige Undersaatters Ruin og ikke til Skade for Fjenden.«

Man maa give Frederik Ahlefeldt Ret i, at der i en beklagelig Grad savnedes Overledelse indenfor de Allieredes Rækker. Yderligere Grund til Irritation paa de Allierede, en Irritation, som i fuldeste Maal deltes af Frederik den Tredje, giver de allierede Trop-pers Holdning ham med Hensyn til Fæstningen Frederiksodde. I et Brev til Kongen beretter Frederik Ahlefeldt, at de Allierede ganske har sat sig ud over den danske Konges Ordre, der krævede, at Fæstningen skulde holdes besat af de danske Tropper. Tvært-imod holder de fremmede Tropper Frederiksodde besat og vil ikke tillade, at den af Frederik den Tredje udnævnte Kommandant, Lau-rids Pogwisch, overtager Kommandoen over Fæstningen. Laurids Pogwisch var en af den afdøde Konges Protegeer, der som ganske ung havde gjort en flot Karrière. Pogwischs Slægt var holstensk, men allerede Faderen, Hans Pogwisch, var blevet fuldstændig kongerigsk efter sit Ægteskab med Karen Brockenhuus, der i Med-gift bragte ham Godset Kjærstrup, til hvilket han føjede det ved Køb erhvervede Damsbo. Laurids Pogwisch var i en ganske ung Alder blevet Major og udnævntes i 1646 til Kommandant over den nye Fæstning Christianspris, som vi flere Gange have haft Lejlig-hed til at omtale. Med den gamle Konges Død blev Laurids Pog-wischs Karrière brat afbrudt; Frederik den Tredje, der paa det Tidspunkt maa have haft noget imod sin Faders Yndling, annul-lerede saaledes Pogwischs Udnævnelse til Lensmand over Christians-pris Len, en Udnævnelse, som Christian den Fjerde havde fore-taget kort før sin Død, samtidig blev Pogwisch afskediget fra sin militære Stilling. Da Svenskekrigen brød ud, tog Frederik den Tredje Laurids Pogwisch til Naade igen; Pogwisch blev udnævnt

til Oberst og Chef for jyske Regiment, med hvilket han skulde have besat Frederiksodde. Pogwisch fik Lejlighed til at udmærke sig andet Steds, blandt andet under Stormen paa København. Frederik Ahlefeldt synes ogsaa af personlige Grunde at have ærgret sig over de Allieredes Behandling af Laurids Pogwisch, som han kendte godt fra den Tid, denne havde fungeret som Krigskommissær; i en særlig Grad faldt det Frederik Ahlefeldt for Brystet, at de Allierede paa dette Punkt fik Medhold af hans Uven Feltmarskal Eberstein og af hans Fætter Klaus Ahlefeldt. Med sin Indberetning til Kongen fremsender Frederik Ahlefeldt et Brev, han har modtaget fra bemeldte Fætter, der ikke kan give anden Forklaring paa Tilsidesættelsen af Kongens Ordre med Hensyn til Pogwisch, end »at man har repræsenteret den derved truende Fare og Inkonvenienserne derved« . . . »Vi har ganske vist ogsaa gjort Instantier hos Herr Feltmarskal Eberstein, om samme, eftersom Herr Generalieutenant Clauss von Alefeld ikke anser de¹ nyhvervede Landtropper for dygtige hertil, ikke vilde behage at besætte denne Skanse med hvervede Tropper, med Erindring om, at man i Stedet for disse igen skulde lægge ligesaa mange tyske Tropper i Fæstningen; men eftersom han har erklæret, at han udover et Kompagni af det Kragiske Regiment ikke kunde lægge Tropper derhen, saa henstiller jeg for mit Vedkommende alt til Eders kongl. Majestæts aller-naadigste Judicium og Befaling, skønt jeg ganske vist kunde ønske, at hint Sted af mange Aarsager maatte være besat af Eders kongl. Majestæts Tropper.«

I Forbindelse med Frederiksodde omtaler Ahlefeldt ofte i sine Breve til Kongen Oberst Mogens Krag, som han var traadt nær under Ekspeditionen mod Bremervørde; Ahlefeldt var ham behjælpelig med at hverve Soldater til det Regiment, som i Brevene stadig kaldes »det kragiske«. »Det kragiske Regiment« skulde støtte Forsvaret af Frederiksodde. Mogens Krag havde et udmærket Navn under Svenskekrigen, navnlig for sit Forhold under Københavns Belejring, hvor han var særlig populær mellem Studenterne. Krag var nemlig blevet stillet i Spidsen for det Korps af unge civile Københavnerne, der skulde deltage i Hovedstadens Forsvar og som foruden af Studenter var sammensat af

¹ Af Laurids Pogwisch.

Haandværkssvende og »Købmandskarle«. Under den første Svenskekrig blev Mogens Krag taget til Fange sammen med sin Chef, Oberst Kjeld Lange, hvis Regiment var en Del af Rigsmarsk Anders Billes Hær. Kjeld Lange udmærkede sig i lige saa høj Grad som Mogens Krag under Københavns Belejring; han faldt ved Vesterport, hvor en Kanonkugle gjorde Ende paa hans Liv, et Øjeblik efter at Frederik den Tredje var gaaet fra ham.

Medens Frederik Ahlefeldt efter en kort Tid at have forladt Lejren ved Kolding opholdt sig i Glückstadt, blev han opsøgt af Gesandter for den nye Hertug af Gottorp, men han nægtede at forhandle med dem uden Kongens Bemyndigelse. I samme Brev, hvor Frederik Ahlefeldt omtaler det gottorpske Besøg, gentager han sine Klager over den polske General Czarniecki. Stephan Czarniecki omtales ofte i Brevene til Frederik den Tredje med Beundring for den polske Generals Tapperhed og Feltherreevner, men med Beklagelser over de polske Horders Udskejelser, som Czarniecki ganske savnede Evnen til at holde i Tømme. Frederik Ahlefeldt var selv flere Gange Vidne til, hvorledes Czarniecki gavnede den danske Sag, saaledes ved Stormen paa Koldinghus, og da Als blev erobret tilbage, men Ahlefeldt drog et Lettelsens Suk, da Kongen af Polen kort Tid efter nærværende Brevs Afsendelse kaldte Czarniecki tilbage, for at han kunde forjage Russerne, der var trængt ind i Polen. Czarniecki klarede Forjagelsen af Russerne med Glans; han blev med fuld Ret anset for Polens Redningsmand og har senere været betragtet som Nationalhelt. Czarniecki havde allerede inden han sendtes til Danmark for at bekæmpe Svenskerne erhvervet sig stort Ry som Feltherre: Under Kosakoprøret i 1648 var han blevet taget til Fange af Tartarerne og maatte i 2 Aar forblive i Fangenskab. Under den kort efter stedfindende Krig mellem Polen og Sverig kastede Czarniecki fornyet Glans om sit Navn, medens han forsvarede Krakov mod Fjenderne. Umiddelbart efter at være sluppet løs af Fangenskabet havde Czarniecki hvervet 5000 af de Tartarer, mellem hvilke han havde været Fange, og med denne lille Skare lykkedes det ham at føre Kongen af Polen tilbage til sit Land. Czarniecki var selvskreven til at bekæmpe Karl Gustav, efter at den svenske Konge havde dirigeret sine Stridskræfter mod Danmark.

I en et Par Dage efter afsendt Skrivelse til Kongen anmoder Frederik Ahlefeldt om, at de nyoprettede Regimenter maa forlægges til Jylland, »da Fyrstedømmerne ikke længere formaar at bære saadan onus.« Frederik Ahlefeldt raader til ikke at oprette for mange Regimenter ad Gangen, i alle Tilfælde bør man ikke oprette nye Regimenter, før de gamle ere komplette. Frederik Ahlefeldt lægger særlig Vægt paa, »at først de fire gamle Regimenter, nemlig Herr Feltmarskal Schacks, Herr Generalmajor Trampes, Herr Oberst Detlev Rantzows og Herr Oberst Dibberns Regimenter kom til Perfektion.« Frederik Ahlefeldt var særlig ivrig for en Komplettering af Hans Schacks Regiment, da det var Mening, at Feltmarskallens Hovedopgave skulde være Fyns Tilbageerobring. Medens Frederik Ahlefeldt skrev sit Brev til Kongen, var Schack i Færd med at føre Tropper fra København til Kiel for med dem at konjungere sig med de danske og allierede Tropper i Holsten og Slesvig. Eberstein skulde støde til ham med Tropper fra Jylland, men denne meget ufordragelige Herre kunde lige saa lidt forliges med Hans Schack som med Frederik Ahlefeldt, og Foretagendet blev sinket ved Chikanerier fra Ebersteins Side, han lod Schack være i Uvidenhed om sine Marscher, og Schack hævnede sig ved ogsaa at foretage sine Bevægelser uden Samraad med Eberstein.

Landgangen ved Kerteminde den 31. Oktober betød Indledningen til Fyns Erobring. Den i Frederik Ahlefeldts Breve omtalte General Trampe skulde med sit Regiment deltage i Hans Schacks Forsøg paa at erobre Fyn; Trampe havde været ansat ved den i København indesluttede Hær og var efter Stormen blevet sendt til Hæren i Hertugdømmerne; han erhvervede sig et godt Navn under Slaget ved Nybørg. Den i Brevene nævnte Ditlev Rantzau kom ogsaa til at deltage i Tilbageerobringen af Fyn, han blev nemlig ansat som Generalkvartermester hos Hans Schack. Frederik Ahlefeldt havde paa forskellig Maade Samarbejde med Rantzau, der en Tid var ham adjungeret under Forhandlingerne med Kurfyrsten, desuden virkede de Haand i Haand, da Rantzau i Holsten oprettede det saakaldte Dronningens Livregiment til Hest. Det var ham, der det følgende Aar arresterede Corfits Ulfeldt i København.

I Brevene minder Frederik Ahlefeldt Kongen om, at det vil være nødvendigt, at nogle Orlogsskibe »flittigt krydser« i Lille Belt ved

Frederiksodde af Hensyn til den eventuelle Landgang paa Fyn. Paa Elben maa der ogsaa krydse Skibe, »som vilde facilitere Commercium og Kontribution fra Bispedømmet Bremen, item Sikkerheden i Fyrstedømmerne mærkelig.« Frederik Ahlefeldt udtrykker atter sin Ængstelse for, at Levnedsmidlerne i Hertugdømmerne helt skal slippe op: »Hvorledes det kan forhindres, at Kvæget ikke helt drives ud af Landet og sælges, om ikke baade Borgere i Byerne og hvemsomhelst ellers alvorligt skal inhiberes under 10 Rigsdaler Bøde, intet at tilhandle sig, og at Denuncianterne derfor faar Halvdelen eller 5 Rdlr. for hvert Stykke til Bedste, eftersom Rovet og Formindskelse af det øvrige endnu forhaandenværende Kvæg ellers ikke kan forhindres, Landet ogsaa tilsidst turde være helt blottet for Kvæg. Skønt det er blevet berettet, at der staar henvend 3000 Favne Brænde, som skal til København paa Forraad, saa vil det dog, for at poussere Sagen med større Alvor, være vel nødvendigt, at Overinspektionen blev befalet De Herrer Generalkom. eller andre, for at samme saa meget bedre kunde lade Arbejdet fremskynde. I Betragtning af, at Vinteren staar for Døren, og at det, som skal ske, nødvendigvis maa udrettes i de næste 2 Maaneder, saaledes at da ogsaa de, til hvem man intet har kommunikeret herom, ikke kan bære noget Ansvar derfor.« Et Par Dage efter klager Frederik Ahlefeldt i et Brev over, at der ikke kan lægges Indkvartering i de af Kurfyrsten »eximerede« Steder, saasom paa Hertug Joachim af Pløns Godser¹.

Et af de sidste Breve, Frederik Ahlefeldt skrev til Kongen i sin Egenskab af Krigskommissær, giver et kuriøst Indblik i den Penge-nød, hvori Frederik den Tredje befandt sig i Slutningen af den anden Svenskekrig. Da Simon Petkum skulde begive sig til London som Ministerresident, henvendte han sig paa Gennemrejse i Glückstadt til Frederik Ahlefeldt med Anmodning om Rejsepenge til England. Petkum var af Kongen blevet henvist til Frederik

¹ Hertug Joachim Ernst af Pløn var Søn af Hertug Hans den yngre af Sønderborg og fulgte i sin Faders Fodspor med Hensyn til Kravet om at blive anerkendt som »regerende Herre«, saaledes at han kunde rangere med den danske Konge og Hertugen af Holsten-Gottorp; han kunde dog ikke faa sine Fordringer gennemførte, de strandede paa Stændernes Modstand. Ogsaa angaaende Arven efter den sidste Greve af Oldenburg laa Joachim Ernst i Strid med Kongen og Hertugen, men med lige saa ringe Resultat.

Ahlefeldt, der skulde udbetale ham 1000 Rigsdaler i Rejsepenge. Ahlefeldt skulde skaffe Pengene paa den Maade, han selv ansaa som bedst, enten lægge dem ud af sin egen Lomme, eller skaffe Petkum et Kautionslaan; ifald ingen af disse Veje var farbar, skulde han tage Pengene fra den under ham sorterende Krigskommissærkasse. Saafremt denne var tom, hvad man af Frederik Ahlefeldts Breve kan forstaa den var, skulde Ahlefeldt udskrive nye Kontributioner mellem Befolkningen. Det kneb haardt for Ahlefeldt at skaffe disse Penge, den nemmeste Maade var, som han skriver til Kongen, at rejse dem gennem Kontributioner, men han vil ikke benytte denne Fremgangsmaade, da det for det første synes ham urigtigt at narre Befolkningen, der tror, at Pengene skal gaa til Hærens og Fæstningernes Forsyning. Dertil kommer, at det næsten er umuligt at presse flere Penge ud af Befolkningen, »da Kontributionerne her, hvor alt befinder sig i stor Misère, i Forvejen ikke kan slaa til til at betale saadant.« Efter lange Overvejelser bestemmer Frederik Ahlefeldt sig til at skaffe de 1000 Rigsdaler ved Hjælp af et Laan, og han udbetaler saa Pengene til Petkum. Efter Brevene at dømme har Frederik Ahlefeldt aabenbart haft paa Fornemmelsen, at dermed var Sagen ikke færdig; han havde en Mistanke om, at Petkum vilde benytte Situationen til at slaa ham for flere Penge. Frederik Ahlefeldt var ikke ene om at mistro Petkum, der stod i meget lav Kurs inden for de styrendes Kredse i Kongeriget og Hertugdømmerne. Vi have tidligere omtalt, at Kongeparret havde adskillige uværdige Yndlinge, til disse hørte Petkum, der af Frederik den Tredje blev benyttet til malpropre Hverv, der ikke taalte Dagens Lys, mest bekendt er hans Transaktioner for at faa Eleonora Christine udleveret.

Frederik Ahlefeldts Formodninger viste sig velgrundede. Da Petkum havde faaet de 1000 Rigsdaler udbetalt, rejste han videre til Hamborg, og derfra skrev han til Frederik Ahlefeldt og forlangte et Tilskud paa 1500 Daler. Ahlefeldt »remonstrerer denne hans Fordrings Ubeføjethed« overfor ham, men Petkum erklærer ikke at kunne bestride Omkostningerne ved Rejsen til London med mindre han faar det forlangte, hvilket undrer Ahlefeldt, »naar han dog tidligere har opholdt sig i England med 1500 Rdlr. aarlig Pension og været tilfreds dermed.« Frederik Ahlefeldt

nægter at betale Petkum mere end han har faaet Ordre til at betale. For at hævne sig paa Frederik Ahlefeldt erklærer Petkum nu i et Brev til Kongen, at han overhovedet ingen Penge har faaet af Ahlefeldt, og, »at Hans Majestæts høje Interesse i England er blevet forsømt.« Da Frederik Ahlefeldt vidste, hvem han havde med at gøre, havde han sikret sig mod lignende Eventualiteter, og, som han skriver til Kongen »straks allerede for flere Uger siden har udstedt Ordre til, at disse ommeldte 1000 Rdlr. blev udbetalt effektivt til ham, hvilket jeg da kan dokumentere ved den af Mons. van der Wiele, Eders kongl. Maj. i Hamborg residerende Kommissarius modtagne og i mine Hænder værende Kvittering.« I Brevet lader Frederik Ahlefeldt Kongen tydeligt forstaa, at Petkum efter hans Mening har søgt at skaffe sig Pengene paa ulovlig Vis, og at de saakaldte Rejsepenge ikke skulde benyttes til deres egentlige Bestemmelse, men »at Forhalingen i Herr Petkums Rejse er sket enten af en privat Interesse eller af Intention at gøre et Bryllup i Holland, som flere har villet berette til mig.« Frederik Ahlefeldt hentyder til, at Petkum, der var Hollænder, har villet benytte Lejligheden til at gøre et længere gratis Ophold i sit Fædreland. Ahlefeldt konkluderer i, at »jeg nu ikke tvivler paa, at Eders kongl. Maj. heraf vil se, at alle Rapporter, som maatte være sket i Modsætning hertil, er falske og usandfærdige, saaledes henvender jeg min allerunderdanigste Bøn og Anmodning til Eder om, I naadigst vil behage, naar der herefter igen maatte indkomme lignende Rapporter eller Klager, at antyde disse overfor mig, for at jeg kan blive forundt at gøre mit underdanigste og skyldigste Forsvar, i Betragtning af, at Eders Kongelige Majestæt har belagt mig, om end uværdig, med saadanne høje og tunge Charger, at naar jeg oprigtigt og trofast skal varetage E. K. M. høje Interesse og Tjeneste, vil det uden Tvivl ikke mangle paa mange Malkontente og følgelig paa mangfoldige Klager. Derfor vil det i høj Grad være nødvendig, at E. K. M. naadigst forunder baade Eders Tjenere og andre af Eders Undersaatter at forsvare sig, for at Eders Tjeneste ikke forsømmes, men varetages af enhver uanset hans Charge med des større Flid og yderligere Iver og for at E. K. M. maa være informeret om Forskellen mellem Eders Tjenere ligesom ogsaa om disses gode og daarlige Konduite.«

Som man ser, var Frederik Ahlefeldt ikke bange for at tale fra Leveren overfor Kongen.

Man skulde tro, at Petkum, efter at være blevet saa uhjælpelig kompromitteret, maatte være en død Mand, men det var langt fra Tilfældet; han blev rolig siddende som Gesandt i London.

Det sidste Brev, Frederik Ahlefeldt skrev til Kongen i sin Egen- skab af Generalkrigskommissær, er fuldt af Klager over de ulykke- lige Tilstande i Hertugdømmerne, hvor det næsten ikke er muligt længer at skaffe det allernødvendigste til Hæren. Frederik Ahle- feldt fremhæver stærkt, at Slesvig og Holsten er blevet forfordelt, og at noget af Byrden bør lægges paa Jylland; han giver følgende Skildring af den Tilstand, hvori Hertugdømmerne befinder sig nu under Krigens sidste Fase: »Eftersom vi da, allernaadigste Konge og Herre, ikke ser andet end disse Eders kongl. Maj. Arve-Fyrste- dømmers og Landes fuldstændige Fordærv og Undergang, og at disse, saafremt der ikke sker en hurtig remedering i den Grad, paa en Gang desoleres og ødelægges og tilredes i Grund og Bund, at ikke blot de endnu forhaandenværende Undersaatter helt fordrives fra Hus og Gaard, men ogsaa Eders kongl. Maj. fremtidig ikke kan haabe paa den mindste Nytte deraf, at der endnu mindre vil blive nogle Midler tilovers derfra til paa disse Steder at fortsætte Hverv- ninger (som nu ifølge Mangel paa Kvarterer er cesseret) eller til at underholde Garnisonen i Fæstningerne, og da det tilmed af de Allieredes Kontenance jo længere des mere fremgaar, at Eders kongl. Maj. Tjeneste og Landets Velfærd ikke paa denne Maade tilbørligt kan iagttages. Saa har vi da skønnet det at være i højeste Grad nødvendigt at beskrive denne E. K. M. Fyrstedømmers Til- stand og at afsende Foreviseren af dette, Eders Zahlkommissarius, for saa meget mer udførligt at gøre Eder Rapport om alt, med allerunderdanigste og lydigste Bøn om, at Eders kongl. Maj. aller- naadigst vil behage at lade gøre Forordning og Anstalter til, at Provinsen Jylland ikke helt unddrager sig Krigsbyrderne, men efter Mulighed kommer paa lige Fod med disse Fyrstedømmer og til enhver Tid tilvejebringer sin Part uden noget manquement, tilmed da den denne Gang ikke har villet indestaa for mere end 1000 Portioner, som beløber sig til 6000 Rigsdaler, hvilket er saa lidet klækkeligt, at det ikke har nogen comparaison med det, disse

Fyrstedømmer maa bære om Maaneden.« Frederik Ahlefeldt klager over de store Fordringer med Hensyn til Kvarter og Forplejning, der stilles af de allierede Troppers Officerer; man bør henstille til Kurfyrsten, at der bliver bibragt Officererne Forstaaelsen af, at de »nøjes med det nødtørftige Underhold og Levnedsmidler og at være fredelige og ikke mindre uvægerligt at acceptere de dem muligvis til deres Underhold anviste assignerede Kvarterer i Jylland.« Under en Konference, som Frederik Ahlefeldt efter Kongens Ordre havde med en Del højere Officerer af de allierede Tropper, kom det frem, at Officererne meget nødig vilde forlade Hertugdømmerne, de lagde ikke Skjul paa, at de syntes bedre om Kvartererne i Slesvig og Holsten. Under Konferencen »remonstrerer« Frederik Ahlefeldt overfor Officererne, at de ikke maa forlange det dobbelte af den nødvendige Proviant, medens Officererne hævder, at de tværtimod er meget beskedne i deres Krav. Frederik Ahlefeldt meddeler Kongen, at han har gjort, hvad der er »menneske- og muligt« for at forklare Officererne Landets Nødstilstand, der umuliggør Opfyldelsen af deres Krav. Officererne erklærer imidlertid, at lader Krigskommissærerne dem ikke godvilligt faa, hvad de forlanger, vil de tage det med Magt; overfor dette giver Frederik Ahlefeldt tabt og meddeler Kongen, at han har »ladet Sagen gaa i Staa, da det er mig umuligt at løfte den,« han indskrænker sig til at protestere.

En Del af Korrespondancen mellem Kongen og Frederik Ahlefeldt under Krigen er af speciel diplomatisk Art. I denne Afdeling Breve kommer Datidens Foragt for, hvorledes Personnavne staves, paa en til Tider ligefrem komisk Maade frem. Saaledes har Frederik Ahlefeldt en ny Stavemaade næsten hver Gang han nævner den polske Feltherre Czarniecki, der i et af Brevene kaldes Zahrnetschkij. Sin egen Underskrift varierer han i det uendelige: Alefeldt, Ahlefeld, Alfeld, Allefeld o. s. v.

Den første af disse Skrivelser omhandler de indviklede Ceremonier og Formaliteter, der var nødvendige, inden Frederik Ahlefeldt fik Foretræde hos Kurfyrsten for at overrække ham sine Kreditiver som den danske Konges Gesandt. Frederik Ahlefeldt taler ret overlegent om disse Ceremonier, som han aabenbart mener virker

tidspildende midt under en Krig. Frederik Ahlefeldt har heller ikke ved den Lejlighed kunnet lægge Baand paa sit stridbare Sind og har leveret nogle Batailler med en Mand, der ofte nævnes i Korrespondancen, og som maa have spillet en betydelig Rolle ved Kurfyrstens Hof. Kurfyrsten synes paa Forhaand at have været ængstelig for, at Ceremoniellet skulde fremkalde Krænkelser, inden Audiensen lader han nemlig forhøre, hvorledes Frederik Ahlefeldt agter at stille sig til de forskellige Etikette-Spørgsmaal. Kurfyrsten var vant til, at »Ambassadørerne« fra Frankrig og Spanien stillede meget store Fordringer med Hensyn til den »courtoisie«, der skulde vises dem, medens »Gesandter« fra de mindre betydende Magter var beskednere: »forinden og før vi blev admitteret til Audiensen, har Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed ladet anmelde for os, at det ganske vist tidligere i det Hellige Romerske Rige var blevet observeret og holdt saaledes, at de kongelige Herrer Ambassadeurer havde Forrang fremfor de Herrer Kurfyrster, men Han praktiserede det nu anderledes, saaledes at han aldrig havde givet hverken den franske eller den spanske Ambassadeur Præcedents; han vilde derfor forinden høre, hvortil vi herefter vilde resolve os. Vi har derpaa underdanigst ladet Hans kurfyrstelige Durchlaughtighed faa til Svar, at da vi af Eders kongl. Majestæt fornemmelig og specialiter havde faaet Befaling at temoignere Eders særdeles Affektion overfor Hans kurfyrstelige Durchlaughtighed og endvidere til at fremme Eders Tjeneste til Bedste for Eders Riger og Lande, saa vilde vi for denne Gang just ikke binde os til Ceremonierne eller, forsaavidt angik disse, lade os traktere regulièrement som Kongelige Gesandter, dog med den Kondition og Protestation, at saadant ikke herefter skulde drage nogen Præjudice efter sig; vi har samtidig underdanigst anholdt om, at Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed naadigst vilde afgive en Erklæring om, at Han nu og senere altid vilde traktere Eders kongelige Majestæts Gesandter ligesom andre kongelige Gesandter og altsaa ikke gøre nogen Difference mellem Eders kongelige Majestæts og andre kongelige Gesandter; hvilket Hans kurfyrstelige Durchlaughtighed da naadigst har ladet promittere saaledes, og er vi altsaa derpaa blevet admitteret til Audiencen.«

Ahlefeldts første Audiens hos Frederik Vilhelm synes at have

været meget lang. Kurfyrsten vil »kommittere og deputerer nogle af sine fornemme Ministre til en speciel Conference med os.« Konferencen finder allerede Sted næste Dag, og Ahlefeldt »proponerer præmissis curialibus solitis« de Ønsker, som Kongen har befalet ham at forelægge Frederik Vilhelm. Ahlefeldt »an- og forebringer Urgeringen af den forrige Alliances Konfirmation.« Frederik Ahlefeldt meddeler Kongen den ubehagelige Tidende, »at det her ved Hoffet paa troværdig Maade er blevet berettet, at Kongen af Polen i høj Grad skulde inklinere mod Fred med Sverig, og at der allerede herom skulde finde Forhandlinger Sted. Vi henstiller derfor allerunderdanigst til Eders kongelige Majestæt, om I allernaadigst maatte behage at forebygge og forhindre saadant gennem Eders Resident ved det polske Hof¹.« Frederik Ahlefeldt ser dog ogsaa de lyse Sider ved den Eventualitet, at Polen skulde bryde ud af Forbundet, noget tillige Kurfyrsten synes at have Øje for, han bemærker, »at den polske Armee staar i Landet mere til hele Landets Ruin end til nogen advantage og Fordel.« Frederik Ahlefeldt henstiller til Kongen, »at I skriver til de polske Generaler Ctzarenetsky og Opalinski og anmoder samme om at trække deres undergivne Tropper bort herfra og at føre dem til Livland, for der at gøre Eders kongelige Majestæt en Diversion.«

Sophie Amalies Brødre nærer i Henhold til Frederik Ahlefeldts følgende Breve skumle Hensigter overfor Danmark, og naar Hensigterne endnu ikke ere omsatte til Virkelighed, ligger det i, at den ene af dem, Hertug Georg Vilhelm af Brunsvig-Kalenberg,

¹ Den i Brevet omhandlede Resident er Jens Juel, der i 1657 var blevet sendt til det polske Hof. Det lykkedes ikke Juel at forhindre det, som Frederik Ahlefeldt omtaler i sit Brev, idet Johan Casimir tiltrods for Residentens Modforestillinger indledede Separatforhandlinger med Karl Gustav. Juel blev, efter at hans Mission havde slaet fejl, kaldt tilbage fra Polen, men ingenlunde i Unaade, og han havde en lang smuk Karrière som Statsmand for sig. Jens Juel var Broder til Søhelten Niels Juel og fandt sig ligesom denne uden Vanskelighed tilrette med Enevælden. Juel sluttede sig senere nøje til Griffenfeld og viste Alvoren i sit Venskab ved ikke at svigte den ulykkelige Rigskansler under den mod ham førte Proces. Juel var meget imod den Tanke at erklære Sverig Krig, og som Gesandt i Stockholm gjorde han, hvad han kunde for at forhindre den skaanske Krigs Udbrud. Efter Freden i Lund arbejdede Jens Juel, der paa ny var blevet Gesandt i Stockholm, ihærdigt paa at skabe et godt Forhold mellem de nordiske Riger; et Led i hans Bestræbelser var Ulrikka Eleonoras Formæling med Karl den Elvte.

har forhindret det; tiltrods for sit Venskab med Sophie Amalie advarer Frederik Ahlefeldt Kongen kraftigt mod Svogrene.

I den diplomatiske Korrespondance er Forholdet til Gottorp et stadigt tilbagevendende Emne. »Iøvrigt har Hans Kurfyrstelige Durchlaughtighed til Brandenburg sendt Fyrsten af Anhalt herfra til Tønning til Hans Fyrstelige Durchlaughtighed af Gottorp for at høre dennes endelige Resolution, om han vil indrømme ham Slottet Gottorp til Sikkerhed og indgaa paa de øvrige Konditioner angaaende Neutraliteten eller ej. Vi holder herved uforgribeligt for, at Eders Kongelige Majestæts høje Interesse vedrørende Neutraliteten ligeledes maa varetages og vil Eders Kongelige Majestæt allernaadigst behage desangaaende at gøre naadigste Forordninger.« Frederik Ahlefeldts Mistanke koncentrerer sig navnlig om Kielmannsegge, som han anser for Hertugen af Gottorps onde Aand; meget mistænkeligt forekommer det Ahlefeldt, at den unge Kielmannsegge, Kanslerens ældste Søn, er rejst til England. Ogsaa Kurfyrstens Omgivelser finder denne Englandsrejse »i publique Affairer, i hvilken Intention er endnu ukendt« meget mystisk. Frederik Ahlefeldt sender Kongen Kopi af to Breve, som er blevne vekslede mellem Kurfyrsten af Brandenburg og Hertugen af Holsten-Gottorp.

Vor etc.

Eders Kærligheds under Dato Bordesholm den 24. dennes til Os afsendte venlig-fætterlige Skrivelse har vi idag bifaldende faaet i Hænde, ogsaa ved Læsningen blandt andet deraf set, hvad I i de tidligere, saaledes i Wittenberg i Mecklenborg og paa Trickow, til Os afsendte Skrivelser velmenende har villet anføre navnlig angaaende den mod samtlige disse Fyrstedømmer rettede Marsch af Eders Armé. Nu kan vi for det første i Sandhed forsikre Eders Kærlid., at ingen af de foroven ommeldte Skrivelser er tilgaaet os, vi vilde ellers sikkert have husket vor Skyldighed derved og belagt samme med et tilbørligt Svar, ligesom vi da derved ikke mindre sandt beretter, at der udover det almindelige Rygte ikke har været Os noget sikkert bekendt angaaende E. Kærlid. Marsch. Vi har ogsaa af den Grund i Begyndelsen ikke urimeligt taget i Betænkning at tillægge den flygtige Tidende fuld Tiltro, eftersom de i det hellige romerske

Rige publicerede gavnlige Love og constitutiones jo havde forsikret Os om noget andet, nemlig derhen, at man ikke saaledes vilde anfælde eller besvære med Krigstynger Os eller vore Fyrstedømmet og Lande, i Betragtning af, at hverken de i E. Kærl. Skrivelse anførte Hovedaarsager vedrører Os eller vi nogensinde har været sindet at bryde ind paa den Maade Vi anser det ganske vist for nærværende at være uforholdent vidtløftigt at fremstille, af hvilke Aarsager de to Lovlige Nordiske Kroner er geraadet i Misforstaaelse og deraf opstaaende Haandgemeng, og vi og Vort Hus følgelig, for at hævde de os af Gud tilstaaede og lovlige tilkommende jura et rura, i nogle ønskelige Særforhandlinger, tilmed da saadant vedblivende er vitterlig og aabenbar; og omend denne betydede Separatforhandling søger sin Sikkerhed i de mellem de to Kroner udkastede Hovedpunkter, ogsaa synderlig er henvist dertil, men disse senere er blevet Genstand for tvivlsom og ny Uro foranledigende Fortolkning, hvoraf følgelig ogsaa Bipunkterne kunde berøres, saa har vi dog været ivrig efter saavidt muligt ligesom at kvæle den fængende Ulyst i Asken, saaledes at den Kongl. Danske, hos os værende Ambassadør Herr Juell¹ forhaabentlig vil give Os godt Vidnesbyrd herom.

¹ Ove Juul var før den anden Svenskekrigs Udbrud paa Gottorp i en overordentlig Mission hos Karl Gustav under dennes Ophold hos sin Svigerfader. Juul var i 1655 blevet udnævnt til Gesandt i Stockholm og blev det følgende Aar af Frederik den Tredje sendt til Karl Gustav, der den Gang stod med sin Hær i Preussen under Krigen med Polen. Den officielle Hensigt med denne Sendelse var at søge afsluttet Forbund med Sverig, men det hele maa vist nærmest betragtes som en Art Spillægteri fra den danske Konges Side, Frederik den Tredje har næppe for Alvor tænkt paa at slutte nogen Traktat med Sverig; Forhandlingerne løb da ogsaa ud i Sandet, men samtidig søgte den danske Gesandt at udgranske Svenskekongens Planer. Juul var tilstede ved det store Stændermøde i Odense det følgende Aar, og her fik Gesandten Lejlighed til at klarlægge sit Syn paa, hvorledes Sverig efter hans Mening bedst kunde rammes. Under Forhandlingerne med Karl Gustav var Juul blevet klar over, at Pommern var Sverigs saarbareste Punkt, og han raadede derfor til at indlede Krigen med et Angreb paa denne svenske Provins. Raadet var sikkert klogt, men blev ikke fulgt, i Stedet for kastede den danske Hær sig over Bremen. I Februar 1658 faldt det atter i Juuls Lod at forhandle med Karl Gustav, efter at Mødet i Vordingborg mellem Svenskekongen og de danske Udsendinge var endt uden Resultat. Juul fik virkelig Karl Gustav til at standse sin videre Fremrykning. Baade under Forhandlingerne i Høje Taastrup og i Roskilde var Juul virksom. Efter Fredslutningen blev Ove Juul endnu to Gange sendt til Svenskekongen, den første Gang havde han Held med sin Mission, idet han fik Karl Gustav til at renoncere paa de 2000 Infanterister, Danmark ved Fredslut-

Men da der baade fra Nær og Fjern er blevet aflagt sikker Beretning til Os, at den Kongl. Værdighed til Danmark og Norge, Vor venlig højtelskede Herr Fætter, Broder og gode Vens Ministre uden Vort Vidende imod compactata og Sædvane har affærdiget nogle fremmede Tropper, for at blive ført til disse samlede Fyrstedømmer, man ogsaa derved aabenlyst lader sig forlyde med temmelig mange uforsvarlige og viderværdige Genvordigheder paa forskellige Steder, saa er vi derved blevet gjort ikke lidet opmærksom, i Særdeleshed har under disse Forhold den sunde Fornuft ladet Os forstaa at foretrække den i Naturen begrundede Sikkerhed fremfor alle andre Respecter, hvorved vi er bleven foranlediget til paa tilstrækkelig Maade at besætte vor Residens samt Fæstningen Tønning og andre Advenuer ligesom at begive os selv samt Vor Fyrstel. Familie til belejlige Steder, for at vende alt derhen, at vi kan forsvare Os mod ubillig Vold og ved Siden af beholde det, der tilhører os med den forlangte Sikkerhed og til rolig Nydelse.

Men om nu Vort Forehavende fortjener Tilgivelse eller maa tydes som en imod den Romerske Kejserslige Majestæt, Vor allernaadigste Kejser og Herre, skyldige Respekt stridende Hostibilitet, saadant henstiller vi helt til E. Kærl. højstfornuftige Dijudicatio, og ikke mindre til den ærlige Verdens retfærdige Skøn.

Nu vil E. Kærl. efter den Eder indeboende høje Prudens selv letningen havde forpligtet sig til at levere Sverig. Sverig nøjedes med det Rytteri, Danmark var blevet tvunget til at stille til Rædighed. Afleveringen gav Anledning til, at Juul atter maatte underhandle med Karl Gustav; han traadte samtidig i Forbindelse med Frederik Ahlefeldt, der, som vi har set andetsteds i Bogen, havde meget Bryderi med Fremskaffelsen af Rytterne. Under Forhandlingerne med Karl Gustav opholdt Juul sig meget paa Gottorp og fik Lejlighed til at aflure Kongen nogle af hans skumle Planer mod Danmark. Juul var naturligvis ikke sen til at meddele Frederik den Tredje, hvad han havde observeret. Til trods for, at hans Missioner havde været meget delikate og givet Anledning til Rivninger, blev Juul dog Genstand for en vis Sympati fra Kongen af Sverigs og Hertugen af Holsten-Gottorps Side. Det har sikkert været af den Grund, at Juul blev attacheret Svenskekongen under den pinlige Sammenkomst paa Frederiksborg. Da Ove Juul for fjerde Gang af Frederik den Tredje sendtes til Kongen af Sverig, var det nær gaaet galt, idet Karl Gustav blev saa vred over det Ønske, som Juul fremsatte, at han paa et hængende Haar havde erklæret Danmark en ny Krig. Det af Juul paa Frederik den Tredjes Vegne fremsatte Krav gik ud paa, at Danmark skulde have noget længere Respit, inden de danske Tropper blev trukket bort fra Skaane. Men det var et ømt Punkt at røre ved, for Karl Gustav var saa glad over Erobringen af Skaane, at han ikke hurtigt nok kunde okkupere denne Landsdel.

kunne skønne, hvor smerteligt det er forekommet os, at man, efter at vi nu, uden større Ros at melde, i 42 Aar har beflittet os for efter Mulighed at forestaa de Os af Gud betroede Lande og Folk vel, ogsaa efterhaanden har naaet vor Alder, uanset det sidst truffne Forlig ikke har undset sig for at spille Formynder for Os, og saaledes, uden at høre Os, fører fremmede Tropper ind i Landet, og, hvad endelig er det mest besværlige, har iværksat Truslerne. Vi vil her ved ikke anføre, at man ikke burde traktere Os saaledes, da vi er et Medlem og en Stand i Riget efter saa ofte gentagen Rigsdags- og Kreds-dagsbeslutning, end mindre besvære vore Undersaatter med højstskadelig Indkvartering og Gennemmarscher.

Vi anerkender dog herved E. Kærl. Os aabenbarede Mening ikke at falde Os og Vore Lande og Folk til Besvær med nogen modstaaende Adfærd, som en særlig venlig-fættelig Bevaagenhed og anmoder som Følge deraf E. Kærl. tjenst-flittigst, at I vil behage fremdeles at holde paa saadant, for at Vore Lande og Folk ikke maa blive besværet yderligere, men snarere maa blive og forblive fritaget for alle Haandgribeligheder, ligesom saadant i sig er billigt, saaledes vil det ikke alene tjene E. Kærl. til høj Berømmelse i nuværende og kommende Tider, men vi skal ligesom ogsaa vort Hus efter Evne aldrig undlade i Taknemmelighed at anerkende dette. Eders etc.

FREDERIK
til Slesvig-Holsten.

Tønning den 27. September 1658.

Postscriptum.

Ligeledes, højtelskede og ærede Herr Fætter og Ven, har vi af E. Kærl. Skrivelse set, at I begærer, at fra Vore Amter tilvejebringes nogen Proviant; nu under vi E. Kærl. samme meget gerne til Eders Armé, haaber ogsaa, at vore Embedsmænd vil gøre gode formuende Anstalter dertil. E. Kærl. vil ved Øjesyn selv bemærke, hvorledes paa næsten de fleste Steder alt er fortæret, hvorfor vi ganske tjenstlig anmoder Eder om, at I vil vise Eder genegen til saa vidt muligt ikke at proviantere mellem vore fattige Undersaatter, ogsaa herved at lade vore Fyrstedømmer og Lande være Eder venlig-fættelig rekommanderet.

FREDERIK
til S.-H.

Eders Kærligheds Svarskrivelse de dato Tønning den 27. September er igaar blevet Os vel overbragt af Trompeteren, og har Vi ikke uden synderlig Forundring deraf erfaret, hvorledes E. Kærl. opfatter de kejserlige og Vore Troppers Anmarsch som et Overfald og lignende Ting, som skulde stride imod Rigs-Constitutiones, hvorfor E. Kærl. billig burde skaanes, som heller ikke var i Overensstemmelse med Kompactaterne med Danmark, hvorved I blev sat under Formynderskab, og navnlig, da der her-til kommer nogle Trusler, er blevet bevæget til at besætte Avenuerne og stille Eder i Defension, hvorved I dog anerkendte den af os afgivne Erklæring om ikke at foretage noget til Skade for Eder eller Eders Hus og bad om, at Eders Lande og Folk ikke blev besværet med yderligere Krigstynge.

Nu havde vi ønsket, at Vore tidligere Skrivelser var kommet E. Kærl. i Hænde, og at Eders Ministre i Hamborg ikke havde vægret sig ved at befordre samme, for at I des tidligere havde kunnet være forsikret om denne Ekspeditions Formaal og ikke havde dannet Eder nogen urigtig Mening derom og om Hans Maj. Kongen af Danmarks Vor og samtlige dennes Allieredes Intention. Ligesom Vi ogsaa i den Skrivelse, som Vi den 24. dennes har ladet afgaa til Eder fra Bordesholm, og som er ankommet hos Eder, tilstrækkeligt har meddelt og forsikret, at det var langtfra, at E. Kærl. eller nogen anden Rigsstand gennem dette Togt skulde nødes eller voldføres, men at det snarere var bestemt til og rettet paa at afværge al ulovlig Vold fra de andre højst fornærmede Stænders, og i Særdeleshed den Kongl. Værdighed til Danmark og Norges Lande og at opretholde og yderligere begrunde en sikker Fred og den ønskede Rø i det Hellige Romerske Rige, Eders Kærl. konstaterer da ogsaa som nævnt selv partim at have opfattet vor derpaa sigtende Mening saaledes. Saa havde vi haabet paa, at E. Kærl. vilde have ladet andre Meninger helt fare og ikke have mødt Os med saadan Remonstration, som det alligevel var Tilfældet, navnlig da det er aabenlyst og klart, at de svenske Krigstropper befinder sig i E. Kærl. Lande, som nu i rum Tid imod Instrumentum Pacis og Rigskonstitutionerne til det yderste har voldført og betrængt Rigets Fyrster og Stænder med egenmægtige Indkvarteringer og højstskadelige Gennemmarscher og, da man for Fredens og god Plejes

Skyld har vist Overbærenhed dermed, endelig, efter at der kort Tid forinden var berammet en saakaldt evig Fred, fjendtlig har angrebet højstbemeldte Kongl. Værdighed til Danmarks i det Romerske Rige liggende Lande, angrebet og bestormet sammes Fæstninger og Skanser, overfaldet og saaledes trakteret sammes Soldater og Under-saatter, at det til deres Redning og for at gøre Ende paa saadanne Foretagender, ligesom ogsaa for at forebygge yderligere Ulykker, er uomgængelig nødvendigt, at de forfølges paa Stedet, hvor de træffes, og at de truede reddes uden yderligere Tids Fortabelse. Vi henstiller her til Eders Kærl. Dom, om det kan tages som et Overfald paa Eders Lande, at da *turbatores pacis publicæ* drager ind i Eders Lande og dér søger Ly, de forfølges, og da de Kongl. Danske Rigslande maa befries for dem, men disse Lande er blandet med Eders Kærl. Lande, det kan følgerig ikke undgaas, at Eders Kærl. Lande ogsaa berøres, og at der uden nogen Uorden søges lignende Underhold til Armeen, for Rigets Skyld, som det, Fredsforstyrreerne i det Romerske Rige i rum Tid har nydt deraf, ovenikøbet, som Eders Kærl. sætter i Eders Postskriptum, næsten paa de fleste Steder har udtæret alt. Angaaende Rigskonstitutionerne, da er det Eders Kærl. bekendt, at deres fornemste Formaal næstefter Befordring af Guds Ære gaar ud paa, at ethvert Rigsland beskyttes i sine Rettigheder, og at ulovlig Magt afværger. Og eftersom Hans Kongl. Værdighed til Danmark herimod er blevet angrebet og fjendtlig anfaldet i disse Lande, saa har netop disse Konstitutioner fremtvunget saadant Modværge. Ganske vist er det Os og Alverden bekendt hvad Konstitutionerne fører i Munden angaaende Kredsenes Tilskrivelse etc., men Eders Kærl. og alle og enhver er ligeledes vidende om, hvor uformodet og pludselig efter en netop gjort Fred disse Lande er blevet overfaldet af den Kongl. Værdighed til Sverige, i hvilken Fare de er geraadet, at de altsaa ikke paa anden Maade end ved hurtig Hjælp og Defension har kunnet bevares for det Romerske Rige og beskyttes mod fremmed Vold. Netop den kristne Kærlighed, Guds og Naturens Love og de derpaa beroende, oftommeldte Rigskonstitutioner, som kræver Redningsmidler og Assistance i paakommende Nødstilfælde, kræver ogsaa Fremskyndelsen og illsom Fortsættelse deraf, naar netop samme Nød gør det paakrævet. Og holder Vi for, at man ikke kan fortolke bemeldte Rigskonstitutioner

derhen, at en pludselig overfalden Stand ikke skulde kunne benytte den første og hurtigste Hjælp, som maatte være at opnaa hos Overhovedet, Naboer og Allierede, men at han, naar ingen hurtige Redningsmidler er ved Haanden, overalt skulde iagttage den i Eksekutionsordningen paa bestemt Maade foreskrevne Proces og dermed præcise tabe Land og Folk. I hvilket Tilfælde de gavnlige Rigskonstitutioner, der skal tjene til enhvers Sikkerhed, saavist vilde tvinge de Overfaldne til deres største Skade og til at de hellere skal respektere *corticem verborum*¹ og en ubegrundet, Rigskonstitutionerne paa daarlig Maade tildigtet ubillig Mening, end Bevarelsen af deres eget Vel, Land og Folk. Angaaende den Kongl. Værdighed til Danmark og Norges etc. Compaktater, de angivne Trusler og det formodede Formynderskab, ligesom nu alt saadant ikke vedkommer Os, saa skal Vi overlade saadant til højstbemeldte Hans Kongl. Værdigheds, eller hvem dermed er ment, Bevis og Forsvar. Men ligesom Vi ikke kan antage, at der skulde findes nogen Pagter, som kunde obligere højstbem. Hans Kongl. Værd. til hellere at lade sig fratage sine Lande og Folk end uden Eders Kærl. Vilje i hurtig Betryk at søge hurtige Redningsmidler, saaledes forsikrer Vi Eders Kærl., at ofte højstbemeldte Hans Kongl. Værd. ikke hos os gennem sine Folk har ladet noget anføre, som kunde forstaas imod Eders Kærl. eller paa nogen Maade være til Skade for Eder eller hvoraf noget af det, som Eders Kærl. nævner i Eders Skrivelse, kunde sluttes; men da Eders Kærl. tværtimod i alle hans Henvendelser til os ikke paa mindste Maade er omtalt, saa holder Vi for, at Hans Kongl. Værd. i disse uformodede Fortrædeligheder af Eders Kærl. venter sig samme Assistance, som Han er belåvet paa fra andre Rigsstænder, men af Eders Kærl. efter saa nært Slægtskab i en fælles Sag saa meget mere sikkert. Og vi anmoder herefter Eders Kærl. om ikke alene at være forsikret om, at de Ulemper, som Eders Kærl. og andre Rigsstænder føler ved den af den Kongl. Værdighed til Sverige foraarsagede Uro, gaar Os meget nær, og at Vi altid vil sørge for, at samme saa vel som muligt formildes ved god Orden, særlig hvis I nu vil resolve Eder til at

¹ Maa nærmest oversættes ved »flygtige Ord«, cortex betyder egentlig Kork, men kan ogsaa udtrykke noget let, flydende. Den bogstavelige Oversættelse er »Ordenes Svømmesele«, idet cortex ogsaa har den her nævnte Betydning.

gaa sammen med den Kongl. Værdighed til Danmark og Norge, at lade de Advenuer og Steder, som de Svenske har benyttet til at betrænge Rigsstænderne, tjene og staa aaben for de Kejsersl. og Vore Tropper, at føje Eders Tropper til Vore og saaledes hjælpe til at fremme Rigets Ro og i Særdeleshed disse Landes Fred.

Ligesom saadant er i Overensstemmelse med det hellige Romerske Riges Konstitutioner, saaledes skal vi højlig berømme det og altid bestræbe Os for at oplyse de med os allierede Stænder i samme Aand, og venter derfor snarest Eders Kærl. Erklæring herom, ligesom Vi da ogsaa venlig-fætterlig anmoder Eder derom. Iøvrigt takker Vi Eder venlig-fætterlig, fordi I har villet erklære Eder saa vel med Hensyn til Arméens Underhold. Vi forsikrer Eders Kærl., at der herved ikke vil blive begæret mere, end Nødvendigheden kræver, og at det vil blive iagttaget, at Eders Kærl. Lande konserveres paa bedst mulig Maade, og at ingen besværes utilbørligt. Anmoder Eder ogsaa paany om, at I til den Ende vil gøre Anstalter til, at ikke alene Embedsmændene indfinder sig paa behørigt Sted, men ogsaa Undersaatterne paa deres, for at allehaande Disordre, som Vi gerne ser undgaaet, kan forhindres og des bedre afværges. Befaler etc.

Rendsborg, 29. September 1658. etc.

FREDERIK VILHELM.

Til

Hertug Frederik til Holsten etc. Fyrstl. Durchl.

Fremsendelsen af disse tvende Kopier ledsages af en længere Skrivelse, hvori Frederik Ahlefeldt spørger Kongen »hvorledes I naadigst vil befale at lade Eders Interesser varetage ved disse Konjunkturer«.

I flere af sine Breve til Kongen ironiserer Frederik Ahlefeldt over den Begærighed, Kurfyrstens Omgivelser lægger for Dagen for at opnaa kongelige Gunstbevisninger, navnlig synes den oftnævnte Schwerin at have plaget ham for at faa »en og anden Naade« fra Kongen. Frederik Ahlefeldt forebringer Hr. von Schwerins Ønsker for Kongen og benytter den ovenomtalte Lejlighed, hvor »Eders Kongelige Majestæt har ladet en anseelig gylden Kæde forære til Hr. General Charnezky«. Ahlefeldt skri-

ver videre: »Jeg har dog derved fundet fornødent at minde Eders Kongelige Majestæt om, at vi finder, at saadant vil foraarsage ikke ringe Jalousi hos de andre fornemme Ministre og Generaler, eftersom navnlig Herr von Schwerin gentagne Gange ved hafte Konferencer har berømmet sin store Iver efter at tjene Eders Kongelige Majestæt og Eders Lande og ikke utydeligt ladet forstaa, at han levede i det utvivlsomme Haab, at Eders Kongelige Majestæt vilde lade ham føle en naadig Rekognoscence herfor«. Frederik Ahlefeldt motiverer sin Indstilling med, at Schwerin »sikkert er en saadan Personage, af hvem Eders Kongelige Majestæt herefter endnu vil kunne forvente mange store Tjenester«.

Et nyt Hverv blev henimod Nytaar 1659 betroet Frederik Ahlefeldt af Kongen, der befaler ham at sørge for, at Adelen ikke flygter fra sine Gaarde, men bliver hjemme trods Krigen. Frederik Ahlefeldt havde modtaget »et ad publicandum oversendt Edikt«, der blev trykt i Glückstadt, og »udsendt for alle Vegne at blive publiceret«, men Ediktet havde ikke haft den tilsigtede Virkning, for Adelen vedblev at flygte, og de Flygtede vilde ikke vende tilbage til Herregaardene. I sit Brev om Sagen søger Frederik Ahlefeldt overfor Kongen at undskylde sine Kolleger, »fordi der ikke er blevet ydet Ediktet fuldkommen Partition«, han skriver: »Eders Kongelige Majestæts allernaadigste Skrivelse af 13. d. M. hvori I allernaadigst navnlig paalægger mig, ligesom ogsaa at det af Eders Kongelige Majestæt forlængst oversendte Edikt, hvori det befales Adelsmændene atter at begive sig til deres Godser, saafremt samme endnu ikke er publiceret, maa blive fremmet derhen, har jeg med allerunderdanigste Respekt modtaget. . . angaaende nu det af Eders Kongelige Majestæt ad publicandum oversendte Edikt: nemlig at de af Adelen igen skulde begive sig hen paa deres Godser, saa erfarer jeg ganske vist, at det er blevet trykt i Glückstadt og udsendt for alle Vegne at blive publiceret; men at der hidtil ikke er blevet ydet det fuldkommen Partition, holder jeg for, er kommet deraf 1) fordi det hele Land og de deri værende Godser foruden Marskerne er belagt af de allierede Tropper, saaledes at de ikke kan være paa deres eget, fordi Folkene er fuldstændig udsugede og ruinerede, 2) at Eders Kongelige Majestæts Tropper i Oldenborg af egenmægtig Disposition og Exekution har foraarsaget saa-

danne Konfusioner, at Folkene hellere ønsker at være assigneret de Allierede end Eders Kongelige Majestæts Armeer; da saadant ogsaa arriverer de Allierede, har de ladet sig forlyde med de facto at gaa ind i Eders Kongelige Majestæts Troppers Kvarter; vi skal vel imidlertid varetage det bedst mulige derved, men frygter for store Konfusioner. «

Frederik Ahlefeldt synes efterhaanden at faa bedre Tanker om Czarniecki, som han ellers tidligere har kritiseret stærkt. Han indberetter til Frederik den Tredje, at Czarniecki er blevet »offenderet« over nogle Irettesættelser, Kongen i en Skrivelse har givet ham, og forsikrer »at Polakkerne nu har holdt bedre Orden i Eders Kongelige Majestæts Lande end de andre; henstiller derfor allerunderdanigst til Eders Kongelige Majestæt, om I ikke gennem en anden naadig Skrivelse vil berolige ham og konservere hans Affektion.« Efter Frederik Ahlefeldts Henstilling sender Kongen et venligt Brev til Czarniecki, der bliver »meget fornøjet med den Skrivelse og har optaget den meget vel.«

I samme Skrivelse beretter Frederik Ahlefeldt: »Ellers har den hollandske Ambassadeur meddelt os, at Protektoren af England har destineret 21 Skibe at gaa til Sundet og øve Pres med Hensyn til Roskilde-Fredens Konfirmation, saaledes at Englænderne hos Generalstaterne af Holland har indgivet et Memorial og begæret, at Danmark ikke mere assisteres, idet de ellers vilde være nødsaget til at redde Svenskerne. Hvorfor da den hollandske Admiral de Ruyter, som med 4000 Mand har været beordret at sekondere Eders Kongelige Majestæt, fordi han kun har været beordret med Skibe og altsaa ikke turde for Englænderne, er blevet kontra-manderet, saaledes at vi altsaa ikke kan vide, hvad man kan vente sig af dem.«

Frederik den Tredje havde henvendt sig til Fyrsterne i den neder-sachsiske Kreds og mindet dem om deres gamle Forbindelse med Danmark »i min salig Herr Faders Tid.« Det var faldet i Frederik Ahlefeldts Lod at bearbejde de brunsvigske Hertuger, men han havde ikke Held med sig. Ahlefeldt havde forsøgt at bruge Kurfyrste Frederik Vilhelm som Mellemand, men »saavidt vi mærker, er der ikke nogen særlig Forstaaelse mellem de to Kur-Fyrstelige Huse Brandenburg og Brunsvig-Lyneborg. Vi skal

endvidere ikke undlade ved Hoffet med Flid at erindre, at samme Hus dehorteres og advares imod Ratifikation af den saaledes nævnte Fredsalliance, og at der bliver grebet til alle mulige Midler for at afværge saadanne skadelige desseins.«

Ved Nytaar 1659 beretter Frederik Ahlefeldt om sine Forhandlinger med Hertugen af Kurlands Gesandt. Hertugen af Kurland hørte til Slægten Kettler, der nedstammede fra Sværdriddernes sidste Ordensmester, Gotthard Kettler. Den daværende Hertug, Frederik Vilhelm den Første, Bedstefader til den russiske Kejsersinde Anna Ivanownas Mand, var som Polens Vasal Danmarks Forbundsfælle. Svenskerne havde paa det Tidspunkt besat Kurlands Hovedstad Mitau. Frederik Ahlefeldt skriver herom: »At Fyrsten af Kurlands Gesandt idag har været hos os og bedt os om underdanigst at anmode Eders Kongelige Majestæt om, eftersom hans Herr Principal nu holdes saaledes indespærret, at han ikke selv kunde skrive til Eders Kongelige Majestæt, at Eders Kongelige Majestæt allernaadigst vilde behage at lade Eder være Hans Herres Interesse rekommanderet, hvis det engang i Fremtiden kommer til Forhandlinger, ogsaa paa det bedste at rekommandere Hans Fyrste og Herre hos Storfyrsten i Moskau. Han beretter samtidig, at han har modtaget 3 Uger gamle Tidender fra Kurland, hvorefter de kurlandske Stænder med Polakkernes Hjælp igen havde bemægtiget sig hele Kurland undtagen Mitau, som de ogsaa holdt blokeret, haabede at Douglas endelig ogsaa maatte opgive dette paa Grund af Mangel paa Levnedsmidler.«

FORHANDLINGERNE MED HOLSTEN-GOTTORP

TIL Trods for sit nære Slægtskab med det danske Kongehus, han var Christian den Fjerdes Søstersøn, var Hertug Frederik den Tredje af Gottorp dog en erklæret Fjende af Danmark. Fjendskabet var længst kommet til Udbrud i Onklens Tid, og den ydre Foranledning havde været Rivaliseringen med Hensyn til Bispedømmet Bremen. Dertil kom senere Hertugens Forhold under Tredivaarskrigen. Da imidlertid Freden i Lybæk bragte Danmark Resultater, som var langt bedre, end man paa nogen Maade havde kunnet haabe, og Hertugen hele Tiden havde arbejdet henimod Fred, kunde Christian den Fjerde ikke andet end anerkende Søstersønnens Fortjenester i saa Henseende, og der blev slaaet en Streg over Fortiden. Men Christian den Fjerde kunde ikke lukke Øjnene for sin Slægtnings højst mistænkelige Venskab med det svenske Kongehus, der havde sit Udgangspunkt fra Striden om Bremen, hvor Gustav Adolph havde staaet paa Gottorps Side. Efter den Tid havde der været ført hemmelige Forhandlinger mellem Sverig og Gottorp angaaende de to Landes Forhold til hinanden, naar den uundgaaelige Krig mellem Danmark og Sverig kom. Frederik den Tredje havde dog afvist Sverigs Forslag om et direkte Forbund, noget, der var aldeles uforeneligt med hans Stilling som Kongen af Danmarks Vasal. Som under Tredivaarskrigen ønskede Gottorperen at bære Kappen paa begge Skuldre og holde det gaaende med begge de fjendtlige Parter, og det søgte han at gennemføre, da Kri-gen mellem de nordiske Lande kom. Frederik den Tredjes Hovedtanke var den, saavidt muligt at holde sit Land udenfor de krigerske Begivenheder og undgaa Indkvartering og Udsugelse fra Trop- pernes Side. Hans Tankegang faldt sammen med den almindelige

CHRISTIAN ALBRECHT OF GOTTORP

holstenske, at det var urimeligt, at de Krige, som den danske Konge førte, altid i første Række skulde gaa ud over Holsten, og dette Land altid være Krigsskueplads. Under Krigen overlod Hertugen Svenskerne flere faste Steder, deriblandt Kiel, og betalte en større Sum for at faa Lov til at forblive neutral og ikke blive generet af de svenske Tropper. Dette halve Forræderi belønnedes ganske som under Trediveaarskrigen, idet Krigen i høj Grad gik ud over de gottorpske Lande. Men det gik Hertugen ved Freden i Brømsebro som ved Freden i Lymbæk, fra dansk Side blev der til-delt ham Amnesti, og han levede i nogenlunde god Forstaaelse med Christian den Fjerde lige til dennes Død. Men i de Aar holdt Gottorperen sig da ogsaa i Ro og undlod at smede Rænker. Efter at hans Fætter og Navne havde bestaget Danmarks Trone, begyndte Hertugen atter at søge Tilnærmelse til Sverig, og der blev indledet en Familiepolitik, der skulde bære bitre Frugter for Danmark. Allerede tidligere var det gottorpske Hus gennem Ægteskab blevet knyttet til Sverig, saaledes havde Karl Gustavs Bedstefader, Karl den Niende, ægtet den gottorpske Hertugdatter Christine; nu, mange Aar efter, blev der atter indgaaet en ægteskabelig Forbindelse mellem de to Huse, idet Karl Gustav umiddelbart efter sin Tronbestigelse ægtede Hertugen af Gottorps Datter Hedvig Eleonora. Dette Ægteskab var rent politisk og skulde besegle det nære Forhold mellem de to Stater. For tredje Gang fik Hertug Frederik Lejlighed til at drive den af ham saa yndede Taktik, at holde gode Miner med begge Parter. Man ventede fra Dag til Dag Krig mellem Danmark og Sverig, og Frederik den Tredje bad sin Svigersøn om, at de gottorpske Lande maatte blive holdt uden for Krigen. Men Karl Gustav havde langt videre rækkende Planer. Ved Krigens Begyndelse fik Karl Gustav sin Svigerfader til at slutte Alliancetraktat med Sverig; Traktaten skulde foreløbig holdes hemmelig. For at lokke Hertugen lovede Svenskekongen sin Svigerfader Guld og grønne Skove, naar Krigen var forbi, Karl Gustav var aldrig bange for at sælge Bjørnens Skind, før Bjørnen var skudt. I Forbunds-traktaten, der blev underskrevet i Kiel, lovede Hertugen af Gottorp at skaffe 5500 Mand hvervede Tropper, de 1500 skulde stilles til Raadighed for Sverig. Blandt de Løfter, som Karl Gustav afgav til Gen-gæld, var, at Hertugen skulde have Sønderjylland og Holsten som

frie og uafhængige Stater. Sverig skulde sørge for, at Gottorp fik Krigsskadeserstatning. Mærkeligt nok lykkedes det at holde denne Alliance hemmelig for den danske Regering, der først blev klar over Sagernes Stilling, da Krigen var endt. Dette kan kun forklares derved, at Krigen varede saa kort, at Gottorp slet ikke kom til at deltage i den; end ikke Hjelpekorpsset, som Hertugen havde lovet sin Svigersøn, blev der Brug for.

Ved Freden i Roskilde var Gottorp ladet ude af Betragtning, og Sverig overlod til Danmark selv at forhandle sig til Fred med Forbundsfællen. Denne Bestemmelse var ganske besynderlig, naar man tænker paa de mange gyldne Løfter, Karl Gustav havde givet sin Svigerfader. Forhandlingerne med Gottorp begyndte et Par Dage efter, at Roskildefreden var underskrevet og foregik i København. Fra dansk Side blev Frederik Ahlefeldt og Henrik Rantzau udnævnt til at føre Forhandlingerne. Rantzau var Medlem af Rigsraadet og hørte ligesom Frederik Ahlefeldt til Kongeparrets Yndlinge. Hvad der gjorde Henrik Rantzaus Selskab kært for Kongen, var i væsentlig Grad hans store Lærdom. Ligesom Frederik Ahlefeldt og de fleste af hans Standsfæller havde han været paa lange Rejser; den traditionelle Studierejse i Ungdommens Aar havde ført ham langt bort, han besøgte saaledes Tyrkiet og Grækenland, det hellige Land og Ægypten. Mange Aar senere udgav han en Bog om denne Rejse. I sidste Øjeblik forlangte Karl Gustav, at Sverig skulde have et Par Repræsentanter til at overvaage Forhandlingerne, til Gengæld blev der saa fra dansk Side ansat tvende Kommissærer, der begge var Medlemmer af Rigsraadet. Karl Gustav havde fra først af bestemt, at Korfits Ulfeldt skulde være hans Repræsentant ved Forhandlingerne med Gottorp, men kom der ikke andet ud af det svenske Besøg paa Frederiksborg, opnaedes dog det, at Danmark slap for den Ydmygelse; Frederik den Tredje anmodede Karl Gustav om at udnævne en anden, og denne anden blev Statssekretær Coyet. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om ikke Danmark kom fra Dynen i Halmen ved dette Bytte, for Ulfeldt var ingen Ven af Gottorp, det var Coyet derimod. Den anden svenske Befuldmægtigede var Bjelke. Fra dansk Side havde man først gjort gældende, at den hele Sag ikke vedkom Sverig, og

at Danmark vilde forhandle alene med Gottorp, men herpaa vilde Sverig ikke indlade sig. Frederik Ahlefeldt var meget opbragt over de svenske Befuldmægtigedes paatvungne Deltagelse i Forhandlingerne, og ved det første Møde forløb han sig stærkt; heller ikke under de senere Forhandlinger kunde han overvinde sin Uvilje mod de to svenske Delegerede, men var ofte meget ubehagelig i sine Samtaler med dem. Det lykkedes heller ikke Danmark at forhindre, at de engelske og franske Gesandter fik Adgang til Forhandlingerne. Disse fire Herrer holdt sig dog passive. At der fra først af herskede nogen Bitterhed hos de to danske Forhandlere, kan ikke undre. Det var ydmygende at skulle forhandle paa lige Fod med en oprørsk Vasalstat, der oven i Købet slet ikke havde kæmpet i Krigen, men udelukkende skyldte Forbundet med Sverig sin gunstige Stilling. Forhandlingerne slæbte sig da ogsaa meget langsomt hen, hvilket irriterede Karl Gustav højlig og fik ham til at dislocere sine Tropper, der hidtil havde staaet paa Sjælland og været en slem Byrde for Sjællænderne. Tropperne blev ført over til Fyn for at være nærmere ved Forhandlingernes Genstand, Sønderjylland, og for ved given Lejlighed at kunne besætte Landsdelen. Uenigheden mellem Fredsforhandlerne var stigende, de svenske Troppers truende Nærhed paa Fyn og omkring Gottorp lagde naturligvis en Dæmper paa de to danske Forhandlers Misfornøjelse med Hertugens Krav, men Frederik Ahlefeldt lod sig dog henrive til Trusler om, at den danske Hær vilde skride til Angreb paa Gottorp.

Ved Forhandlingerne repræsenteredes Gottorp af sin betydeligste Statsmand Johan Adolph Kielmannsegge og af et Medlem af Slægten Moltke. Kielmannsegge hørte til de ikke faa gottorpske Statsmænd, der uden Hensyn til Fødsel avancerede til de højeste Embeder, noget, der først blev almindeligt i Danmark under Enevælden. Kielmannsegge, der inden sin Op-højelse i Grevestanden hed Kielmann, var oprindelig en holstensk Advokat af ganske beskeden Familie, der hørte hjemme i Itzeho. Kielmannsegge havde studeret ved fremmede Universiteter og havde disputeret til den juridiske Doktorgrad i Jena. Hertug Frederik lagde Mærke til Manden og tog den 25aarige Advokat i sin Tjeneste. Kielmannsegge steg i Vejret med rivende Hast uden nogensinde at miste Hertugens Gunst; han blev i Hertugens Tje-

neste lige til dennes Død. Efter at have udført flere diplomatiske Hverv af megen Vigtighed overtog han Statens højeste Embede som Kansler. I denne Stilling var Kielmannsegge næst efter Hertugen den mest indflydelsesrige Mand i Staten. Hans udenrigspolitiske Linje var nøje Tilknytning til Sverig; det var da ogsaa ham, der bragte det i politisk Henseende meget betydningsfulde Ægteskab mellem Karl Gustav og Prinsesse Hedvig Eleonora af Gottorp i Stand. Kielmannsegges Kongstanke var den, at Gottorp skulde blive fuldstændig uafhængig af Danmark og opnaa en Udvidelse af sit Landomraade.

Kielmannsegge var velegnet til at forhandle med Danmark, mod hvilket Land han absolut ikke personlig nærede noget Fjendskab. Kielmannsegge stod i personligt Venskabsforhold til flere prominente Danske, og Svenskekrigen kom ikke til at gøre noget Skaar i hans personlige Forbindelse med Danmark. Selv Ditlev Ahlefeldt, der var saa decideret antigottorpsk og kongeligsindet, bevarede ham sit Venskab. Af danske Statsmænd, som Kielmannsegge stod nær, kan nævnes Gabel, med hvem han stod i en uafbrudt Brevveksling. Kielmannsegges personlige Følelser overfor Danmark og sine danske Venner udelukkede ikke en skarp og ensidig Kritik at de danske Styrendes Stilling til Gottorp. Kielmannsegge hævdede, at han intet hellere ønskede, end at Gottorp og Danmark skulde staa i et godt Forhold til hinanden, men Betingelsen for ham var, at de to Stater skulde være sideordnede, og da hverken Christian den Fjerde eller hans Efterfølger vilde se paa Sagen under denne besynderlige Synsvinkel, mente han, at Gottorp maatte søge Forbund med den anden nordiske Magt for at hævde sin Stilling.

Kielmannsegge blev meget forskellig bedømt; fra dansk Side var der dem, som paastod, at han ikke alene var pengegrisk, men endog tilvendte sig Penge paa uretmæssig Maade ved at modtage Bestikkelser, sælge Embeder, drive Aager, medens slesvigholstenske Historikere gør gældende, at han tværtimod var ubestikkelig, og at hans Hæderlighed i enhver Henseende var grundfæstet. Fra begge Sider er man dog enig om at anerkende Kielmannsegge som en fremragende Statsmand, hvis fornemste Tanke var at gavne den Stat, han tilhørte, og dens Herskerhus. Hans Bøjelighed viste sig derved, at han kunde vedblive uindskrænket at skalte og valte

med den gottorpske Stat ogsaa under Frederik den Tredjes Efterfølger Christian Albrecht, der dog var saa forskellig som tænkes kan fra sin Fader. Men den ny Hertug havde den Klogskab og Selvovertindelse at lade sin Faders gamle Raadgiver fortsætte med at staa for Styret, fandt sig oven i Købet i, at hans egen Kansler gjorde Fordring paa at gaa ind ad en Dør før sin Herre, eftersom den tysk-romerske Kejser havde givet den ubegrænset forfængelige Mand en Titel, der var højere end en regerende Hertugs og gjort ham til Pfalzgreve. Fra dansk Side søgte man at vinde Kielmannsegge ved Bestikkelse, hvilket mislykkedes. Senere under Christian den Femte, da man havde bemægtiget sig Kielmannsegge og ført ham til København, behøvede man ikke at byde ham Penge, man gik den omvendte Vej og pressede den rige Mand for en stor Sum. Denne Fremgangsmaade var ikke ualmindelig i Enevældens første Periode.

Man skulde tro, at to Mænd som Frederik Ahlefeldt og Kielmannsegge maatte falde godt i Traad med hinanden og have let ved at forhandle sammen, især da Frederik Ahlefeldts Familie gennem Generationer havde staaet det gottorpske Hus nær. Men i den Retning skilte Frederik Ahlefeldt sig ud fra sin Slægt, han hadede Gottorperne og ønskede at gøre dem saa megen Skade som muligt.

I alle Tilfælde gik de personlige Drøftelser mellem Frederik Ahlefeldt og Kielmannsegge ingenlunde let, det kom tværtimod til meget heftige Scener imellem dem; Kielmannsegges Glæthed kunde ikke bøde paa Frederik Ahlefeldts opfarende Heflighed under Debatterne. Meget saaret følte Kielmannsegge sig over nogle ganske utilslørede Udtalelser fra Frederik Ahlefeldts Side, at Hertugen burde stemme Tonen lidt ned og erindre, at han havde siddet lunt hjemme i Kakkelovnskrogen under Krigen, medens de andre sloges. Kielmannsegge var fra først af Frederik Ahlefeldt usympatisk, og af den manglende Sympathi udviklede der sig et regulært Fjendskab. Paa eet Punkt samstemmede de to Forhandlere, i Kravet om en Embedsmands absolute Lydighed overfor sin Hersker. Frederik Ahlefeldt havde opstillet den Grundsætning: »qu'un bon serviteur doit suivre les ordres de son maître aveuglement«.

Kielmannsegge hyldede den samme Teori, og det saa stærkt, at han endog af Landstænderne krævede »servile oboedienz«.

Frederik Ahlefeldts Udnævnelse til Forhandler med Gottorp vakte Misstemning baade paa gottorpsk og svensk Side; Grunden var den, at man vidste, at Ahlefeldt var en Fjende af Gottorp, og at han paa Forhaand vilde vise sig uvillig overfor de Krav, som man agtede at opstille fra gottorpsk Side. Frederik Ahlefeldt lagde da heller ingen Dæmper paa sine Følelser, da Forhandlingerne kom i Gang, hans Animositet traadte klart frem allerede ved det første Møde med Gottorps Repræsentanter. Dette Møde fandt Sted samtidig med, at Kielmannsegge og Moltke havde Tiltrædelsesaudiens hos Frederik den Tredje paa Københavns Slot for at overrække den danske Konge deres Kreditiver som Fredsforhandlere. Kongen havde ved den Lejlighed anbragt Frederik Ahlefeldt ved Siden af sig, efter de gottorpske Afsendinges Opfattelse for at akcentuere sit uvillige Sindelag mod dem. Kielmannsegges Tale, der fulgte efter Overrækkelsen af Kreditivet, var holdt i ganske almindelige Vendinger og formede sig nærmest som en Lykønskning til, at Danmark havde faaet Fred med Sverig. Frederik den Tredje svarede ikke paa denne Allocution, men overlod til Frederik Ahlefeldt at tage Ordet overfor Kansleren. Svaret havde baade Næb og Klør. Paa Frederik den Tredjes Vegne udtalte Frederik Ahlefeldt, at det var uberettiget af Hertugen af Gottorp at opstille Fordringer. Danmark havde i Virkeligheden ikke noget at forhandle med Gottorp om, efter at der var sluttet Fred med Sverig; ved Freden var der absolut ikke givet Hertugen noget Løfte hverken om det ene eller det andet. Frederik Ahlefeldt lovede dog, at man skulde føje Hertugen i hans Ønsker og begynde Forhandlingerne angaaende de af Hertugen rejste Krav. Kongen vilde til den Ende udnævne Befuldmægtigede, der skulde forhandle i hans Navn. Kielmannsegge følte sig ikke synlig opbygget af Modtagelsen paa Københavns Slot, og navnlig ikke af Frederik Ahlefeldts Svar, som han i et Brev til Hertugen karakteriserede som »middelmaadigt«. De gottorpske Gesandter var heller ikke fornøjede med Modtagelsen hos Kongeparret; der var rent etiketmæssigt ikke blevet vist dem tilstrækkelig Opmærksomhed, og de kongelige Herskaber havde været noget kølige. Me-

dens Kongen og Dronningen bevarede en ydre glat Form, blev Kielmannsegge og Moltke behandlede med ligefrem Uhfølighed af det danske Rigsraad; de to Befuldmægtigede aflagde hvert enkelt Medlem af Rigsraadet Besøg, men ikke en eneste Rigsraad gengældte Visiten. De eneste danske Stormænd, der viste de saa ringeagtede gottorpske Afsendinge nogen Høflighed, var Frederik Ahlefeldt og Henrik Rantzau, de aflagde i hvert Fald de to Herrer en Visit umiddelbart efter deres Udnævnelse til Forhandlere ved det »Separate Forlig«. Frederik Ahlefeldts ganske afvisende Holdning bragte Kielmannsegge noget fra Koncepterne, saaledes at den gottorpske Afsending henvendte sig til de engelske og franske Gesandter. Den franske Gesandt, Terlon, har vi ofte haft Lejlighed til at omtale; han var saavel som hans engelske Kollega, Meadove, meget beredvillig til at overtage Mæglerens Rolle, men uheldigvis, og dette gjaldt navnlig den franske Gesandt, ud fra svensk-gottorpske Sympatier. Frankrig vedblev stadig at hælde mod Sverig. Baade Terlon og Meadove var klare over, at det var uheldigt for den gottorpske Sag, at Frederik Ahlefeldt skulde være Befuldmægtiget ved Fredsforhandlingerne, da de kendte hans iltre Sind og vidste, hvor umedgørlig han var i Sager vedrørende Gottorp. Gesandterne henstillede til Kielmannsegge, at han skulde holde sig til Sverig. De forklarede ham, at den svenske Konge havde en Uret at gøre god igen overfor Gottorp, idet der overhovedet intet Hensyn var blevet taget til Gottorp under Forhandlingerne i Høje Taastrup og Roskilde, da det havde været det nærmeste af Verden at gennemtvinge Gottorps Ønsker om Friheden for dansk Lenshøjhed og Ophævelsen af Fællesregeringen.

Terlons og Meadoves Udtalelser savnede for saa vidt ikke Berettigelse, som den ene af de to svenske Forhandlere i Roskilde, Bjelke, i et Brev havde lovet Hertugen af Gottorp at varetage hans Interesser. Bjelke gjorde imidlertid til Trods for sine Forsikringer intet for Gottorp. De danske Befuldmægtigede i Roskilde erklærede ikke at ville forhandle om de gottorpske Sager med Bjelke, eftersom Hertugen ikke havde givet ham officiel Tilladelse til at handle paa hans Vegne, og overfor dette tav Bjelke stille. Korfits Ulfeldt udtalte under Forhandlingerne, at Gottorp burde nedstemme sine

Krav, om Krigsskadeserstatninger vilde ingen overhovedet høre Tale, dette saavel som det øvrige vedrørende Gottorp blev udskudt til senere Forhandlinger. Dette var i Overensstemmelse med Ønsker fra dansk Side, hvor man selvfølgelig var mere tilbøjelig til at forhandle med Gottorp alene end under de svenske Kanoner. I sidste Øjeblik, lige som man skulde til at underskrive Fredstraktaten, kom der en Udsending fra Hertugen af Gottorp rejsende til Roskilde for at forhindre, at der blev sluttet Fred uden Hensyn til Gottorp. Bjelke kom nu her i en slem Knibe, idet han maatte fragaa sit Løfte til Hertugen, men han skød sig ind under den svenske Konges Ønsker om en snarlig Afslutning. I et nyt Brev til Hertugen søgte Bjelke at undskyldte, at han havde svigtet ham. Han forklarede Hertugen, at Sagen var meget indviklet og vanskelig. Den danske Konge kunde let overtales til at opgive Fællesregeringen, da Frederik den Tredje var led og ked af samme, men det slesvigholstenske Ridderskab vilde sætte sig mod det med Hænder og Fødder. Man kunde lettere opnaa Fritagelse for den danske Lenshøjhed, paa det Punkt vilde man sikkert give efter fra dansk Side. Erstatningsspørgsmaalet maatte derimod forvolde mange Vanskeligheder. Hvorom alting er, der var intet lovet Gottorp, hverken fra dansk eller svensk Side, da Freden i Roskilde blev underskrevet, og da Frederik Ahlefeldt begyndte paa Underhandlingerne med Gottorp, stod man saa temmelig paa bar Bund, men man vilde dog vise Hertugen det Hensyn at høre paa hans Ønsker. Frederik Ahlefeldt pointerede fra først af, at Kielmannsegge stod overfor Hertugens Lensherre og maatte stemme Tonen noget ned.

Begyndelsen var ikke lovende; fra svensk Side gav man det Udseende af, at der overhovedet ikke havde være nogen Alliance med Gottorp, og at Karl Gustav udelukkende af Hengivenhed for sin Svigerfader nu vilde varetage Gottorps Interesser, som Danmark var gaaet altfor nær under Krigen. For det første klagede man over, at den danske Konge ikke, saaledes som det havde været hans Pligt, havde holdt Hertugen underrettet om, at han agtede at erklære Sverig Krig, dernæst klagedes der over, at den danske Hær var optraadt unødvendig haardhændet i de gottorpske Lande. Efter gottorpsk Sigende havde Frederik Ahlefeldt presset de hertuge-

lige Bønder haardere end de kongerigske og krævet en uhjemlet Ekstraskat af den gottorpske Befolkning. Hertugen erklærede, at man fra dansk Side havde søgt ligefrem at ødelægge hans Land. Da Hertugen kun kunde fremføre ganske almindelige Beskyldninger uden oplysende Detailler, vilde hverken den svenske eller den danske Regering høre paa hans Klager eller opfylde hans Krav om »Satisfaktion«, og Frederik Ahlefeldt bemærkede højt, »at saa var Krigens Gang.« Med Rette vakte i det hele taget Hertugens Holdning under Fredsforhandlingerne en uskrømtet Forbavselse fra dansk Side. Skønt Gottorp ikke havde haft en eneste Soldat i Ilden, optraadte Hertugen med en Selvsikkerhed, som om han personligt havde vundet en stor Sejr, medens han i Virkeligheden var optraadt som slet og ret Forræder, der nu ventede at høste Lønningen for sit Forræderi. Hertugens Opræden forargede endog Ulfeldt, der fandt, at naar Gottorp blev uafhængigt af Danmark, Fællesregeringen ophævedes og Svavsted Amt afstodes, havde Hertugen faaet rigeligt, og han vilde intet vide af Hertugens Krav om Rendsborg og Krigsskadeserstatning. Ulfeldt søgte i det hele taget at mægle mellem Danmark og Gottorp, hvilken sidste Stat han ikke undte for meget. For at genoprette det gode Forhold havde han saaledes allerede under Fredsforhandlingerne i Roskilde foreslaaet at arrangere en Trolovelse mellem Hertugen af Gottorps ældste Søn og Efterfølger og en af de danske Kongedøtre. Karl Gustav var mere glubsk end Ulfeldt, han foreslog, at Gottorp skulde have Rendsborg som Krigsskadeserstatning, men baade Rendsborg og »Satisfaktion«, som hans Svigerfader krævede, vilde han ikke gaa med til. Da Hertugen mærkede, at han ikke kunde faa sin Vilje med Rendsborg, forlangte han Fæstningen nedlagt, saa at den ikke vedblivende skulde staa som en Trusel mod Gottorp som i Begyndelsen af Krigen, da Anders Bille havde faaet Befaling af Frederik den Tredje til at jævne den Del af Rendsborgs Omegn, der tilhørte Gottorp, med Jorden. Den stærke Fæstning Rendsborgs nære Beliggenhed ved Hertugens egen Residens vilde altid vedblive at være en Fare for den gottorpske Stat. Paastanden om, at der intet Forbund havde været mellem Sverig og Gottorp, kunde let tilbagevises fra dansk

Side, men baade dette og de øvrige Spørgsmaal gav Anledning til meget Mundhuggeri, og fra gottorpsk Side klagede man over, at Forhandlingerne vanskeliggjordes ved Frederik Ahlefeldts unødigt aggressive Optræden. Der blev holdt en Del mere private Møder mellem de danske og gottorpske Delegerede, ogsaa efter at det var blevet bestemt, at der skulde være svenske Befuldmægtigede til Stede. Ved disse Møder drøftede man de Spørgsmaal, som man mente kunde afgøres af den danske Konge og Hertugen af Gottorp alene uden Indblanding hverken af Rigsraadet, Hertugdømmernes Raader eller Ridderskabet. Men det viste sig umuligt at blive enig om Kompetencespørgsmaalene. Gottorperne vilde i de fleste Tilfælde helst lade de tvende Regenter afgøre Sagerne, da de kendte den danske Konges Stilling til de gottorpske Hovedfordringer. Kongen var saaledes meget tilbøjelig til at opgive Fællesregeringen. Frederik Ahlefeldt spillede derimod paa flere Streng; han følte sig kaldet til at optræde ikke alene som den danske Konges Repræsentant, men ogsaa til at varetage de slesvigske og holstenske Interesser, specielt Ridderskabets. Frederik Ahlefeldt paaberaabte sig stadig Bestemmelsen i Unionen mellem Danmark og Holsten-Gottorp og satiriserede over, at Hertugen, der altid tidligere havde bebrejdet Danmark, at det saa bort fra, hvad der var stipuleret i Unionen, nu selv gjorde det samme. Frederik Ahlefeldt holdt paa, at ved Forhandlingerne om de to Kardinalpunkter, Afskaffelsen af Lensshøjheden og Fællesregeringen, maatte de respektive Staters forskellige Regeringsfaktorer have et Ord med i Laget, og han hævdede, at det kunde kun ske paa den Maade, at 8 slesvigholstenske Raader og lige saa mange Medlemmer af det danske Rigsraad traadte sammen og dannede en Voldgiftsdomstol. Dette vilde de gottorpske Befuldmægtigede ikke gaa med til.

I de mere officielle Møder, hvor baade de to svenske Befuldmægtigede og Frankrigs og Englands Gesandter var til Stede, fortsattes Skænderiet mellem Frederik Ahlefeldt og Kielmannsegge og tog snarere til i Hefthighed. Dette var ikke saa underligt, for det viste sig, at den svenske Delegerede, Coyet, var plus royaliste que le roi, og i Stedet for at mægle søgte at faa Gottorperne til at sætte deres Fordringer i Vejret. Terlon og Meadove søgte derimod at mægle,

men uden nævneværdigt Resultat. Hvad der yderligere komplicerede Sagen, var Henvendelser fra det slesvigholstenske Ridderkab, der krævede, at Fællesregeringen skulde bibeholdes. Frederik Ahlefeldt forsøgte at fastholde sit Standpunkt om en Voldgiftskendelse afgivet af de 16 Raader, men det vilde hverken Gottorpere eller Svenskere vide noget af, idet man derved opnaaede det, der fra dansk Side ønskedes, nemlig at vinde Tid, og Svenskerne vilde have Sagen jaget igennem hurtigst mulig. En Dag gik Bølgerne saa højt, at Frederik Ahlefeldt rejste sig fra sin Plads og gik sin Vej, saaledes at Forhandlingerne maatte afbrydes. En anden Gang vilde Kielmannsegge følge Ahlefeldts Eksempel og ligeledes gaa sin Vej, han blev dog forhindret deri af de to Gesandter, til hvem Bjelke sluttede sig, medens Coyet holdt med Gottorperen og desavouerede sin Kollega. Striden gjaldt det evindelige Spørgsmaal om Krigsskadeserstatning; baade Bjelke og Gesandterne forklarede Kielmannsegge, at det var haabløst at afkræve Danmark Kompensationer, medens Coyet hævdede, at Kielmannsegge handlede ret i at gaa bort fra Forsamlingen, saafremt han ikke fik sin Vilje. Kielmannsegge rettede sig dog ikke efter den svenske Kommissærs Raad, men blev hvor han var og endte med at opgive Kompensationerne. Det var særlig den engelske Gesandt, der var ivrig for at faa Gottorp til at opgive Erstatningen, idet han gjorde opmærksom paa, at man ingen Vegne vilde komme med Frederik Ahlefeldt. Kielmannsegge blev imidlertid desavoueret af sin Herre, idet Hertugen bestemt hævdede, at hans af Krigen mishandlede og ødelagte Land overhovedet ikke kunde subsistere, om der ikke blev skaffet ham Pengemidler til at bringe det paa Fode igen. Overfor denne Fordring kunde den danske Konge med fuld Berettigelse svare, at hans eget Land var i en lige saa elendig Forfatning som Gottorp, og at han med sin bedste Vilje ikke kunde opfylde de gottorpske Krav. Da Hertugen med Støtte fra Sverig haardnakket vedblev at opstille Kravene om Erstatning, blev Frederik den Tredje efterhaanden saa irriteret, at han lod sig forlyde med, at han hellere vilde gaa med til at opgive sin Lenshøjhed over Gottorp end bøje sig for Erstatningskravene. Under stærkt Pres fra Hertugdømmernes Adels Side gik Kielmannsegge og Moltke lidt efter lidt over til at opgive Kravet om Fællesregeringens Ophævelse,

men Coyet, hvem det aabenbart morede at puste til Ilden, søgte at faa Gottorp til at holde fast ved dette Punkt. Kielmannsegge, der lige som de svenske Delegerede ønskede at faa en Ende paa det, kom mere og mere ind paa at faa vedtaget en af Sverrig, England og Frankrig billiget Ordning, der var holdt i mere almindelige Udtryk, medens Detaillerne skulde afgøres paa den af Frederik Ahlefeldt ønskede Maade ved Voldgiftsmænd. Men atter her var Svenskerne paa Spil og modsatte sig enhver Form for Eftergivenesshed. Sagen maatte ikke trække ud, alt skulde afgøres under Sverrigs Kontrol, og skulde det endelig være, kunde man bedre finde sig i, at Kongen og Hertugen i Fællesskab afgjorde Spørgsmaalene, da det vilde gaa hurtigere. Svenskernes Holdning var vistnok i nogen Maade dikteret af deres Irritation paa Frederik Ahlefeldt, hvis bestemte Optræden fra først af havde været dem ubehagelig. Hvad der til sidst hjalp til at gøre Gottorp medgørlig, var et Skridt, som Karl Gustav foretog; den svenske Konge truede med ikke at lade sine Tropper rømme Danmark og Hertugdømmerne, før der var naaet en Overenskomst. Denne Trusel ramte Gottorp lige saa stærkt som Danmark, idet Gottorp inderlig ønskede at blive Svenskerne kvit.

Under Forhandlingerne kom det til Rivninger mellem Frederik Ahlefeldt og Gabel og Lente. Frederik Ahlefeldt trak det korteste Straa og maatte finde sig i, at Lente kom til at deltage i de afsluttende Forhandlinger. Lente gik dog snart over til Frederik Ahlefeldts Synspunkt, at det gjaldt om hurtigst muligt at faa Forlig. Terlon og Meadove støttede de danske Befuldmægtigede, medens de svenske Gesandter forgæves opfordrede Kielmannsegge og Moltke til ikke at give Afkald paa Krigsskadeserstatningen.

Det danske Rigsraads Ligegyldighed overfor Hertugdømmerne laa klart for Dagen under Forhandlingerne med Gottorp. Kongen henvendte sig til Rigsraadet for at høre dets Stilling til en Nyordning af Forholdene i Sønderjylland. I sit Svar paa Henvendelsen opkaster Rigsraadet uden Blusel det Spørgsmaal, om det overhovedet har Betydning at bevare den kongerigske Del af Sønderjylland, naar Hertugen løses fra sit Vasalforhold, men kommer dog sluttelig til det Resultat, at man bør se at bevare denne Landsdel under Hensyn til, at Gottorp maaske engang kunde blive tvunget

til at afstaa sin Del. Saaledes som Forholdene havde udviklet sig, mente Rigsraadet at kunne gaa med til Kongens Ønsker om Suverænitet over den kongerigske Del, men med visse Modifikationer. Kongens Suverænitet skulde ophøre, ifald den gottorpske Del blev restitueret, i alle Tilfælde skulde de tre Len Koldinghus, Møgel-tønder og Ribe vedblivende sortere under Rigsraadet.

Hertugen motiverede sit Ønske om at slippe ud af Forbindelsen med Danmark med, at den gennem de uafbrudte Krige havde bragt Ulykker over Hertugdømmet. Der var mange andre Ting, som Hertugen var misfornøjet med. Saaledes havde Hertugen ofte klaget over, at den danske Kroneskulde eje Svavsted Amt, skønt det laa midt inde i Hertugdømmet, paa alle Sider omgivet af gottorpsk Land, tilmed laa det lige op og ned af Gottorp Slot. Dertil kunde man fra kongerigsk Side gøre gældende, at de gottorpske og kongerigske Dele af Sønderjylland laa i den Grad indfiltrede i hinanden, at det ofte var umulig at holde Rede paa dem, saaledes laa der gottorpske Enklaver helt oppe under den nørrejske Grænse, paa det Sted, hvor senere Christiansfeld blev anlagt. Ganske vist satte man i hine Tider ikke saa megen Pris paa det, en senere Periode kaldte Arrondering, men Forholdene i Sønderjylland vare dog i en ganske særlig Grad ondartede. De danske og gottorpske Dele laa hen i Stumper og Stykker ind imellem hinanden. Det traadte særlig klart frem under en Krig, hvor, som under de forskellige Svenskekrige, Førerne for de allierede eller svenske Tropper i mange Tilfælde ikke vidste, naar de var paa dansk og naar de var paa gottorpsk Grund.

Det havde ofte været bragt paa Bane at skaffe Gottorp det af Hertugen saa eftertragede Svavsted Amt, der strakte sig Nord for Ejderen og Trene. Svavsted Amt havde i lange Tider været et Stridens Æble mellem Danmark og Gottorp. Svavsted hørte ind under Slesvig Bispestol og i Forbindelse med det til Domkapitlet i Slesvig hørende Gods var det et meget stort Territorium. Allerede i Christian den Fjerdes Tid var der blevet forhandlet om en Ordning. Hertug Frederik havde tilbudt at give Aabenraa og Løgumkloster, eventuelt Femern i Bytte; det var navnlig af Betydning for Danmark at erhverve Aabenraa, men Handelen kom ikke i Stand. Under Fredsforhandlingerne holdt Kielmannsegge fast ved Kravet

om Svavsted Amt, men denne Gang var der naturligvis ikke Tale om Erstatning.

Der var blevet forhandlet om et Mageskifte, lige til Krigen 1657 stod for Døren, og Sophie Amalies Brødre optraadte som Mellem-mænd; det foresloges, at Danmark skulde have Løgumkloster i Bytte.

Foruden Svavsted var der to andre Klagepunkter, som Hertugen af Gottorp stadig kom tilbage til; han beskyldte saaledes den danske Stat for at have tilegnet sig 80.000 Daler for meget af Kongerigets og Hertugdømmets fælles Finanser, den saakaldte Landkiste. En lignende Beskyldning var ved en anden Lejlighed blevet rejst af den danske Krone overfor Gottorp. Det andet Stridspunkt drejede sig om den holstenske Landsdel Pinneberg, der ved den sidste Greve af Schaumburgs Død var gaaet i Arv til Christian den Fjerde og Frederik den Tredje af Gottorp i Forening.

Grevskabet Pinneberg laa ved Elben og var ved Greven af Schaumburgs Død et Stridens Æble mellem mange Arvinger. Den tyske Kejser havde en Tid i Sinde at ekspropriere Landet, da man ikke kunde komme til Klarhed om Arvespørgsmaalet. Baade Lauenborg, Hessen og Lippe stredes med Danmark og Gottorp om Sukcessionen. Christian den Fjerde hævdede, at Pinneberg var en Bestanddel af det under den danske Krone henhørende Stormarn. Som Støtte for sin Paastand benyttede Christian den Fjerde det, at den sidste regerende Greve, Otto, havde kaldt sig Greve af Holsten, Stormarn og Ditmarsken. Bevisførelsen var lidt hinkende, idet Christian den Fjerde havde afpresset Greven 50.000 Daler som Bøde, fordi han havde tilladt sig at føre denne Titel. Efter at Christian den Fjerde egenmægtigt havde bragt den schaumburgske Arv i Orden, gav han sin gottorpske Søstersøn Part i det nyerhvervede Land. Det blev en dyr Historie for Christian den Fjerde, der maatte ud med betydelige Summer til flere af de øvrige Slægtninge, der krævede Del i Arven. Christian den Fjerdens Synspunkt var det, at Schaumburg ikke var nogen suveræn Stat, saaledes som Gottorp, men at Greverne vare situerede som de sønderborgske Fyrster, altsaa snarere en Slags Godsejere. Den kejserslige Regering i Wien rejste Modargumenter, men opgav at føre den forholdsvis mindre betydningsfulde Sag videre, da Christian den

Fjerde var villig til at punge ud og affinde sig med de andre Arvinger, det var nemmest. Mest misfornøjet med Ordningen var Hamborg, der nu fik Danmark som Nabo, idet Grevskabet Pinneberg, hvortil Altona hørte, strakte sig lige ind til Hansestadens Volde; det var de gode Hamborgere saa meget ubehageligere, som den senere Frederik den Tredje i sin Egenskab af Ærkebiskop af Bremen var Indehaver af Grevskabet Stade ved Elben og derigennem var Hamborgs nærmeste Nabo mod Syd.

Inden denne Arv var faldet i de to Slægtninges Hænder, havde der hersket Enighed mellem dem om at bekæmpe Greven af Schaumburgs formentlige Overgreb med Hensyn til det adelige Frøkenkloster Uetersen, som Greven paastod hørte ind under Staten Schaumburg privat, medens Kontraparten hævdede, at det sorterede under Fællesregeringen. Ved Grevens Død kom Arvingerne op at nappes om denne Del af Arven. Pinneberg laa i den kongelige Del af Holsten, og nu skiftede den danske Regering Mening og hævdede, at Pinneberg skulde administreres fra København uden om Fællesregeringen, og man nægtede at udbetale Hertugen Halvdelen af Grevskabets Indtægter. Gottorp blev staaende paa det gamle Standpunkt, at Pinneberg var Fælleseje, og at Hertugen skulde have Del i Indtægterne. Vi have set, at Spørgsmaalet kom til at spille med ind i Svenskekrigen, da Frederik Ahlefeldt forhandlede med den hamborgske Stat om et stort Laan til Danmark, og for at fremskynde Sagen gav Hansestadens Raad Pant i Pinneberg, en Finanstransaktion, der vist nok var lidt tvivlsom.

Under Fredsforhandlingerne blev der fra gottorpsk Side rippet op i mangen gammel Tvist. Ifølge Unionen var Hertugen forpligtet til at yde Danmark militær Hjælp, naar det drejede sig om en Krig, hvor det danske Monarki var den angrebne Part, eller om en Angrebskrig, der var besluttet af den danske Konge og Hertugen i Forening. Da det trak op til en Krig, som Frederik den Tredje agtede at erklære Sverig og om hvilken Hertugen hverken officielt eller under Haanden havde faaet noget at vide, stod Hertugen efter sin Mening ganske frit og kunde holde sig neutral uden derved at gøre noget Brud paa sine Unionspligter. Hertugen af Gottorp erklærede under Fredsforhandlingerne, at uden denne fra dansk

Side udviste Hensynsløshed havde Hertugen ikke nærmet sig til Sverig, med hvilket Land han iøvrigt ikke havde indgaaet Forbund. Han havde som suveræn Fyrste følt sig krænket over Danmarks nedværdigende Behandling af Gottorp baade tidligere og umiddelbart før Fredsbruddet. Hertugens Tilbud om at mægle mellem Danmark og Sverig var blevet afvist baade af den danske Konge og af Hertugdømmernes Raader. Hertugen havde derefter foreslaaet Hertugdømmernes Raader, at Sønderjylland og Holsten, baade den kongerigske og den gottorpske Del, skulde holde sig neutral under en eventuel Krig med Sverig. Ogsaa dette Forslag var blevet afvist, idet det danske Rigsraad gjorde gældende, at den kongerigske Del af Hertugdømmerne var forpligtet til at staa Danmark bi i Krig, ogsaa hvor det drejede sig om en Angrebskrig.

Denne Tilbageskuen mod hvad der var foregaaet ved Krigens Udbrud gav Anledning til meget Mundhuggeri: Gottorp hævede, at Danmarks Vægning ved at modtage Hertugens udstrakte Haand, var Bevis paa Regeringens onde Hensigter, medens man fra dansk Side var inde paa, at navnlig Hertugens sidste Forslag blot var Spilfægteri og beregnet paa at saa Ufred mellem de tvende Dele af Monarkiet. Hertil blev der fra gottorpsk Side riposteret, at Danmark allerede inden Krigserklæringen mod Sverig havde bestemt at angribe Gottorp. Hertugens Beskyldninger var ikke ugrundede. Da Anders Bille var blevet taget til Fange efter Frederiksoddes Indtagelse, havde Svenskerne i Rigsmarskens Lomme fundet en Ordre fra Frederik den Tredje til at begynde Felttoget mod Sverig med et Angreb paa Gottorp. Det drejede sig om en prophylaktisk Krig med den gottorpske Stat, hvis forræderiske Aftaler med Sverig man kendte. Det kom ikke til nogen Krig mellem Danmark og Gottorp, men under Fredsforhandlingerne blev det gjort gældende overfor Frederik Ahlefeldt, at han som Generalkrigskommissær havde gjort den gottorpske Del af Hertugdømmerne megen Skade ved Provianteringen af Fæstningerne og ved Troppernes Indkvartering og Forsyning med Levnedsmidler.

Medens Frederik den Tredje og Rigsraadet vare enige om at føle den største Ringeaft for Hertugen af Gottorp, som man fastholdt at ville behandle som en oprørsk Vasal, der egentlig ikke

fortjente den Ære, at man modtog hans Gesandter, saa de tvende Regeringsfaktorer forskelligt paa de gottorpske Krav. Medens Rigsraadet ansaa Fællesregeringens Ophævelse som den fræk-keste af Hertugens Fordringer, idet man paa det Punkt sympatiserede med de slesvigske Raader, var Frederik den Tredje ret indifferent i denne Henseende, — Frederik Ahlefeldt indtog det samme Standpunkt som Rigsraadet. Med Hensyn til Spørgsmaalet om Rendsborgs Afstaaelse var Rigsraadet knap saa fanatisk som Frederik den Tredje, der ikke lagde Skjul paa, at han hellere vilde vove en ny Krig med Sverig end finde sig i slig Ydmygelse.

Fra først af var der Splid mellem Parterne om, hvorledes man efter Krigen skulde se paa Unionen. Før Krigen havde Hertugen altid holdt paa Unionen som det retslige Standpunkt, hvorfra man skulde gaa ud, naar der var Sager Danmark og Gottorp imellem, som man var uenig om. Nu efter Krigen vilde Hertugen helst helt gaa bort fra Unionen, medens Frederik Ahlefeldt paa Kongens Vegne med Hænder og Fødder holdt paa den. Overfor Frederik Ahlefeldt gjorde Kielmannsegge gældende, at dette med at Sønderjylland og Holsten evig og udelt skulde forblive tilsammen, gjaldt til Vandsbæk, Principet var Gang paa Gang fraveget af de danske Konger ved Udstykning af Hertugdømmerne. Skønt det var Christian den Første, der havde fastslaaet Principet, havde han straks selv fraveget det til Fordel for sin Søn, den senere Frederik den Første. Efter den gottorpske Opfattelse skulde Christian den Første have hævdet Udelelighedsprincipet af rent praktiske Grunde, for at der ikke ved en Konge-Hertugs Død skulde opstaa Ufred i Landsdelene. Man behøvede ikke af den Grund at vige tilbage fra Fællesregeringens Ophævelse. Mod denne Opfattelse protesterede Frederik Ahlefeldt kraftigt, Helstatsmand som han var til Fingerspidserne og en skarp Fordømmer af tidligere Tidens Udstykninger. Efter hans Mening vilde Fællesregeringens Ophævelse desuden være en grov Krænkelse af Ridderskabets Rettigheder. Frederik Ahlefeldt optraadte atter ved denne Lejlighed meget krast, han ramte Sømmet paa Hovedet ved at udtale: »Landene skal ifølge Privilegierne regeres enten i Fællesskab eller af en enkelt Herre.«
Rent bortset fra Ridderskabets Vedhængen ved Enhedsprinci-

pet, havde Medlemmerne en praktisk Grund til at holde paa Fællesregeringen: Saa længe den blev opretholdt, kunde enhver vælge, om han vilde tjene Kongen eller Hertugen. Dertil kom endnu en Grund: Siden Arveregeringen var blevet indført i Gottorp, hvilket var sket under megen Misfornøjelse fra Ridderskabets Side, saa Sønderjylland og Holsten noget anderledes paa det gottorpske Dynasti og vendte Blikkene mere mod København.

Der er ingen Spørgsmaal om, at det var rigtigt set af Frederik Ahlefeldt, at man fra dansk Side skulde holde sig til Unionen. For Bestemmelserne i Unionen om, at 8 kongelige og 8 hertugelige Raader skulde træde sammen som en Voldgiftsdomstol ved Tvistigheder og træffe Afgørelse, var absolut til Fordel for Danmark, en saadan Domstol vilde afgjort have afvist Hertugens Fordringer, idet den vilde se juridisk paa Sagerne, som den desuden var ganske anderledes inde i, end Svenskerne og Repræsentanterne for de mæglende Magter, Frankrig og England. Det var det, Hertugen af Gottorp frygtede, og derfor vilde han henholde sig til sine svenske Venner. Ved den første Sammenkomst erklærede Frederik Ahlefeldt meget kategorisk, at man maatte holde sig til Unionen, og paa en spydig, for Hertugen højst ubehagelig Maade, hentydede han til, at Hertugen altid tidligere havde været af samme Mening som han i denne Henseende. Frederik Ahlefeldt var til Punkt og Prikke inde i den juridiske Side af Forholdet mellem Danmark og Gottorp, og for at man kunde have faste Holdepunkter, affattede han en meget lang Promemoria, som han overgav Kielmannsegge. Promemoriaens klare og strengt juridiske Deduktioner ærgrede de gottorpske Delegerede, der var klare over Rigtigheden af det fremførte, navnlig kunde de ikke komme uden om, at Fællesregeringens Ophævelse var et groft Retsbrud. Medens Kielmannsegge og Moltke selvfølgelig var inde i Sagerne, kendte de svenske Delegerede samt Terlon og Meadowe kun ganske overfladisk Sagens »jura«, de har formodentlig ikke gidet læse Frederik Ahlefeldts lange Redegørelse, i hvert Fald følte Ahlefeldt sig foranlediget til at give Svenskerne et Uddrag af Promemoriaen, fremstillet i kortere og lettere fattelig Form. Frederik Ahlefeldts Promemoria viste sig at være meget nyttig, for han kunde under de fortsatte Forhandlinger stadig henvise til den, saaledes ogsaa under den langtrukne

Debat om Erstatninger til Gottorp. Frederik Ahlefeldt erklærede med megen Vægt, at Satisfaktion kun kunde ydes i Kraft af en unionel Kendelse. Sikkert med et lunt Blik i Øjet gjorde Moltke opmærksom paa, at det vilde ikke være til Fordel for Danmark, om Spørgsmaalet skulde afgøres af den i Unionen hjemlede Voldgiftsdomstol, idet det vilde blive en meget langvarig Historie, og den svenske Konge ikke vilde evakuere det danske Monarki, før man var naaet til Enighed. Derefter foreslog Gottorperne som en Art Kompromis, at de 4 danske og gottorpske Befuldmægtigede skulde være en Slags Domstol med den franske og engelske Gesandt som Mæglere. Men da baade Terlon og Meadowe i Reglen gik Svenskernes Ærinde, erklærede Frederik Ahlefeldt, at han ikke kunde gaa med til denne Ordning, saa meget mere, som han ikke vidste, om Kongen vilde sanktionere den, hvorefter han og Rantzau rejste sig og forlod Salen.

Imidlertid begyndte ogsaa den danske Konge at længes efter en Afslutning paa Forhandlingerne, saa meget mere som det danske Rigsraad stillede sig ganske afvisende overfor hans Anmodning om Raadets Billigelse af en mulig Krig med Gottorp, ifald Hertugens Fordringer skruedes for højt op. Raaderne, der var saa temmelig ligegyldige med Hensyn til, hvad der angik Hertugdømmerne, tilskyndede blot til en snarlig Afgørelse, man maatte hellere føje Hertugen for at faa en Ende paa det og dermed slippe for de svenske Troppers Nærværelse i Landet. Rigsraadet udtalte ret aabent, at man skulde lade Hertugen faa sin Del til evig Arv og Eje, naar saa til Gengæld den kongerigske Del af Sønderjylland blev incorporatet i Danmark. Denne Ordning vilde Frederik den Tredje imidlertid ikke gaa med til. Under disse Forhold slog den danske Konge ganske om, og et Par Dage efter mødte Frederik Ahlefeldt op til Forhandlingerne igen med den Besked, at Kongen kunde gaa med til Afskaffelsen af Fællesregeringen, at han vilde fritage Hertugen for hans Vasalforhold til Danmark samt afstaa Halvdelen af Slesvigs Domkapituls Gods, men længere vilde han under ingen Omstændigheder strække sig. Der var det ejendommelige ved Situationen, at Spørgsmaalet om Fællesregeringen gav Anledning til en Svingning fra Gottorps Side. Hertugen var bange for det

slesvigholstenske Ridderskab, hvis bestemt udtalte Vægning ved at gaa med til Ophævelsen allerede paa et tidligere Tidspunkt havde bragt ham til at vakle, men han havde haabet paa, at Frederik den Tredje til det yderste vilde holde paa Bevarelsen, det var ham derfor en Streg i Regningen, da Frederik Ahlefeldt gav efter paa det Punkt.

Da den danske Konge gav efter i Spørgsmaalet om Gottorps Vasalforhold, fik Hertugen Blod paa Tanden. Kongens Eftergivenhed fik Hertugen til at stille Krav, der omfattede alle Kongehusets Sidelinjer i Sønderjylland, saaledes at disse fritoges fra deres Lensforhold til Danmark, gik Kongen ind paa det, vilde Hertugen frafalde ethvert Krav om Krigsskadeserstatning. Da Kielmannsegge i et af Møderne fremsatte denne Fordring, blev han afvist af Frederik Ahlefeldt med saa megen Skarphed, at han ikke mere vendte tilbage til den. Naar Frederik den Tredje gav efter i Spørgsmaalet om Hertugen af Gottorps Fritagelse for Vasalforholdet, har det haft sin Grund i, at han mente at kunne drage visse dynastiske Fordele af de gottorpske Kravs Opfyldelse. Naar Hertugen blev suveræn over sin Del af Slesvig, var der en Rimelighed for, at den danske Konge kunde opnaa Suveræniteten over den danske Del; maaske har Frederik den Tredje allerede den Gang opstillet Combinationer om, at en eventuel Suverænitet over Slesvig kunde medføre videre Konsekvenser for det dansk-norske Monarki. Kongens Planer mødte Sympati hos de slesvigske Raader, der sluttede sig til Frederik den Tredjes Opfattelse af, at »Vort Hus bør ikke være værre Conditioner undergivet end Hertugens.« I Modsætning til de slesvigske, mente de danske Rigsraader, at Frederik den Tredje ikke i første Række burde se paa sine dynastiske Interesser, men paa Rigets.

Svenskerne holdt paa, at deres Tropper skulde forblive i Landet, til man var kommet overens om en Ordning, saaledes havde man en Klemme paa de danske Forhandlere. Paa den anden Side søgte Svenskerne at fremskynde Afgørelsen, ivrigt støttede af den svenske og franske Gesandt, hvem Forhandlingerne aabenbart absolut ikke interesserede, de længtes efter at komme bort fra København, som de fandt var et kedeligt Hul, men som

de imidlertid ikke kunde forlade, før Forhandlingerne var bragte til en Afslutning. Baade Terlon og Meadowe var meget irriterede paa Frederik Ahlefeldt siden den Dag, han havde afbrudt Mødet og derved bidraget til Udskydelsen af Afgørelsen, det var dem ogsaa ubehageligt, at Ahlefeldt lod dem føle, at de begge to i en sørgelig Grad var uvidende om det dansk-gottorpske Mellemværendes Realiteter. For at hævne sig paa Frederik Ahlefeldt raadede de de svenske og gottorpske Befuldmægtigede til at gaa uden om ham og under Haanden forhandle med Erik Krag, der som første Sekretær i Kancelliet havde megen Indflydelse og desuden i mange Tilfælde mentes at have Kongens Øren. Raadet var forsaavidt kærkomment for de gottorpske Befuldmægtigede, der efterhaanden næsten ikke kunde mødes med Frederik Ahlefeldt uden at komme op at skændes med ham. Ogsaa fra anden Side blev der intrigeret mod Frederik Ahlefeldt, idet Lente bag hans Ryg forhandlede med Levin Moltke og søgte at faa ham til at skrue Fordringerne saaledes i Vejret, at Danmark blev nødt til at erklære Holsten-Gottorp Krig. Lente, der ledede den danske Udenrigspolitik, vidste gennem sine diplomatiske Agenter, at Østrig, Polen og navnlig Brandenburg pønsede paa Krig mod Sverig og gerne saa, at Danmark aabnede Ilden. Om Kongen har billiget Lentes Machinationer eller overhovedet vidst noget om dem, er uvidst. I alle Tilfælde fik Frederik Ahlefeldt indhentet Nys om Lentes Intriger og fik dem forpurrede. Rent fantastiske var Lentes Planer nu ikke, det er et stort Spørgsmaal, om Karl Gustav vilde have ladet det komme til Krig for sin Svigerfaders Skyld. Det morede aabenbart Terlon, at puste til Ilden: En Dag sagde Kielmannsegge og Moltke til Terlon, at de ville rejse bort fra det hele og bede Kongen om en Afskedsaudiens, da de vare kede af den evige Tovtrækning. Gesandten meddelte sporenstregs Gottorpernes Udtalelse til Frederik Ahlefeldt, der ironisk bemærkede, at eftersom Kongen ikke havde sendt Bud efter de to gottorpske Herrer, behøvede de ikke at bede ham om Lov til at rejse igen. Ahlefeldts Bemærkning rapporteredes øjeblikkelig af Terlon til de gottorpske Befuldmægtigede.

Lange Forhandlinger blev ført om Fællesregeringens Ophør. Frederik Ahlefeldt lagde overordentlig stor Vægt paa, at Fællesregeringen blev bibeholdt. For denne Iver er han blevet forskelligt

bedømt, fra dansk Side er det blevet fremhævet, at han saa paa Spørgsmaalet fra et snævert Standssynspunkt som Medlem af det slesvigholstenske Ridderskab, fra slesvigholstensk Side berømmes han som den, der i 1658 reddede den slesvigholstenske Enhed. Hertugen fandt det dog klogt at give efter overfor Frederik Ahlefeldt, saaledes at Sagen indtil videre stillede i Bero. Ahlefeldt fik sin Vilje baade paa Trods af Hertugen og Kongen, hvilken sidste ogsaa havde ønsket at blive fri for Fællesregeringen. Da det slesvigholstenske Ridderskab sluttede sig til Frederik Ahlefeldts Anskuelse, gjorde det Udslaget, og Fællesregeringen blev bibeholdt Til Gengæld maatte Danmark give efter med Hensyn til Svavsted Amt eller Stift, som det almindelig kaldtes, det tilfaldt Gottorp. det Slesvig Domkapitul tilhørende Gods blev delt mellem Danmark og Gottorp. Frederik Ahlefeldt fik dog tvunget igennem, at Hertugerne af Sønderborg, Nordborg, Glücksborg og Pløn skulde vedblive at staa under Danmark, som det man kaldte afdelte Fyrster. De sønderjyske og holstenske Stænder støttede, saalænge Forhandlingerne varede, Danmark, dels af gammel Uvilje mod Gottorp, dels som Følge af den store Indflydelse, som Frederik Ahlefeldt havde paa sine Standsfæller i Hertugdømmerne. Den Holdning, som Stænderne i Sønderjylland og Holsten indtog under Fredsforhandlingerne i 1658 og ved talrige andre Lejligheder, bevirkede, at Frederik den Tredje ved Regeringsforandringen i 1660 gik andre Veje derovre end i Kongeriget. Stænderne i Hertugdømmerne blev efter Suverænitetens Indførelse bibeholdt som en fast Institution, medens der i Kongeriget skulde gaa 200 Aar, inden Stænderne atter blev kaldt sammen. Der havde under Begivenhederne i København 1660 været Stemning for at bibeholde Stændermøderne og endda give dem større Indflydelse. Allerede under Krigen havde endog Rigsraad og Adel været stemt for en saadan Udvidelse af Stænderinstitutionen; det var Adelen sidste Forsøg paa at bevare noget af sin Magt, som den mere og mere saa glide ud af Hænderne paa sig og samle sig i Kongens Kabinet. Naar Frederik den Tredje var tilbøjelig til vedblivende at bevare Stænderne i Hertugdømmerne som en fast Institution, var Grunden den, at han intet havde at frygte fra den Kant i Retning af Indgreb i Enevælden. Stænderne havde i Hertugdømmerne altid

staaet paa hans Side, og Frederik den Tredje havde endog ved flere Lejligheder kunnet spille dem ud mod det danske Rigsraad. Til de slesvigske og holstenske Stænders Loyalitet overfor Kongehuset kom endnu det, at de altid havde været antigottorpske. Uviljen mod Gottorperhertugerne skrev sig for en stor Del fra disses Tilbøjelighed til at indsætte Fremmede i de højeste Embeder og i det hele taget omgive sig med Fremmede. Hertugerne af Holsten-Gottorp havde den Følelse, som efterhaanden ogsaa udviklede sig hos de danske enevældige Konger, at udenlandske Raadgivere var bekvemmere, de var ikke bundne af nationale Hensyn, af Slægtsbaand, af Tradition. Statsmændene skulde i første Række være Fyrsternes Tjenere. Endelig vilde Kongen ikke støde denne ham saa kære Landsdel og navnlig ikke de ham nærstaaende Slægter. de i Hertugdømmerne meget indflydelsesrige Rantzauer og Ahlefeldter; indenfor den sidste Familie var Frederik Ahlefeldt en ivrig Modstander af at se Hertugdømmernes Stænder afskaffede. Med Hensyn til Kongeriget og alle Fællesanliggender, saa disse Slægter udelukkende med Kongens Øjne, saaledes arbejdede Statholderen Christian Rantzau for Enevældens Indførelse. I Hertugdømmerne fandt man sig i det hele taget hurtigt til Rette med Enevælden, man havde paa en Maade vænnet sig til den gennem Christian den Fjerdes stærkt personlige Regimente, der gjorde sig særlig gældende i Slesvig og Holsten, hvor Kongen rejste endnu mere rundt og inspicerede endnu mere selv end i Kongeriget.

Den 12. Maj 1658 blev Traktaten mellem Danmark og Gottorp underskrevet, og den 20. blev den ratificeret af Kongen og Hertugen.

Nogle Formaliteter blev ordnede af Frederik Ahlefeldts Fætter, Kai Ahlefeldt. Han havde under Krigen ført Slesvigs Domkapituls Arkiv til Lybæk, og da der viste sig i Arkivet at være en Del Breve, som det vilde være af Interesse for Danmark at bevare, henstillede Frederik Ahlefeldt »allerunderdanigst men uforgribeligt,« at disse Breve blev undersøgt, og at Arkivet først blev udleveret til Gottorp, efter at man havde udtaget de Breve, der kunde gøre Danmark Skade, naar de faldt i Hænderne paa Hertugen.

Mere end en Tilfredsstillelse af sin Forfængelighed opnaede Hertugen ikke ved Fritagelsen for sit Vasalforhold til den dan-

ske Krone. Unionen vedblev at bestaa som forhen, Hertugen skulde i Krig komme Danmark til Hjælp, derved blev de holsten-gottorpske Hertuger afskaarne fra at slutte Forbund med fremmede Magter, og man havde rammet en Pæl igennem de for Danmark saa farlige svensk-gottorpske Forbund.

Et meget godt Plaster paa Saaret fik den danske Konge i Opfyldelsen af sit længe nærede Ønske om en Udskillelse af den kongerigske Del af Sønderjylland, der fra nu af kun skulde være i Personalunion med Danmark og kun have fælles Hersker med Kongeriget. Denne Beslutning blev taget samtidig med Fredsforhandlingerne, men uden at Gottorp eller Sverig blandede sig i Sagen. Sønderjylland var nu helt løsrevet fra Danmark. At man i det egentlige Danmark opfattede Begivenheden saaledes, kan ses deraf, at man begyndte at tale om »de kongelige Hertugdømmer«, et Udtryk, der dog snart tabte sig.

Frederik Ahlefeldt tillagde det overordentlig stor Betydning, at Unionen bevaredes.

Unionens Fornyelse i 1533 var i en vis Forstand det tyske Elements Sejr. Christian den Tredje, der havde vanskeligt ved at udtrykke sig paa Dansk, og hvis hele Aandsretning var tysk, var ved sin Faders Død velset i Hertugdømmerne, hvor hans Farbroder Kong Hans og hans Fætter Christian den Anden, der begge havde faaet en dansk Opdragelse og var danske med Hud og Haar, var ret ildesete. Christian den Tredje blev da ogsaa straks paa Landdagen i Kiel 1533 hyldet som Regent i Hertugdømmerne, medens baade Kong Hans og Christian den Anden havde haft vanskeligt ved at opnaa Valg. Det ejendommelige ved Unionen var, at den blev sluttet, inden Christian den Tredje endnu var blevet valgt til Konge af Danmark, det var altsaa de 3 Landsdele, der blev forenede, og Begivenheden blev Indledningen til en nøjere Forbindelse mellem Danmark og Hertugdømmerne og mellem de danske og tyske Elementer.

De dalevende Rantzauer og Ahlefeldter, med Johan Rantzau i Spidsen, ønskede de danske og tyske Slægter saavidt muligt amalgamerede, og som Christian den Tredjes gamle Opdrager og Lærer søgte Johan Rantzau at faa sin kongelige Elev til at arbejde i denne Retning. Johan Rantzau søgte at faa den øvrige slevigholstenske

Adel over paa sit Parti, men det faldt meget vanskeligt, da hans egen Slægt og Ahlefeldterne stod saa temmelig ene med deres Syn paa Forholdene, største Parten af den slesvigske og holstenske Adel ønskede tværtimod saa lidt Forbindelse som mulig med Kongeriget. Christian den Tredje accentuerede stærkt, at han var af samme Opfattelse som Johan Rantzau, idet han gjorde sin holstenske Opdrager baade til Medlem af det danske Rigsraad og til Lensmand paa Kronborg, og ved at lade den udprægede Holstener faa meget væsentlig Del i Styrelsen af den danske Del af Monarkiet. Johan Rantzau opholdt sig da ogsaa Resten af sit Liv næsten udelukkende i Kongeriget. Vinteren plejede han at tilbringe i sin københavnske Gaard. Takket være Johan Rantzaus Indflydelse blev det holstenske Element endnu mægtigere i Danmark under Christian den Tredje, end det havde været under Frederik den Første, en skarp Modsætning til Forholdene under de to foregaaende Konger. Dette at Johan Rantzau paa en Gang var det mest indflydelsesrige Medlem af det Danske Rigsraad og tillige Statholder i Hertugdømmerne havde naturligvis megen Indflydelse paa Udviklingen. Johan Rantzaus Ønske, om en »*potentia conjuncta*« mellem den danske Konge og Hertugen af Gottorp, skulde dog strande paa Christian den Tredjes Modstand. Rantzau vilde have, at Kongen og Hertugen skulde regere i Fællesskab over hele Sønderjylland og Holsten, have fælles Raader og fælles Landdag. Men det vilde Christian den Tredje ikke vide noget af, han havde næppe heller faaet Lov af det danske Rigsraad til at gaa med til denne Ordning. Uenigheden herom fremkaldte et Brud mellem Kongen og Rantzau, der trak sig tilbage til sine Godser.

Unionen blev hovedsagelig et Forsvarsforbund, begge Stater skulde hjælpe hinanden i Krig, i det Tilfælde at den ene af Parterne var blevet overfaldet eller havde indladt sig paa et Krigsforetagende efter Aftale med den anden Part. Denne Side af Unionen interesserede selvsagt den stærkere Part, de danske Konger, mindre end Hertugerne, der ofte blev drevne til Fortvivlelse af Kongernes Krigspolitik. Saaledes kunde Hertug Frederik den Tredje, medens hans Onkel sad paa den danske Trone, hogstavelig ikke foretage sig andet end at mægle. Forpligtelsen til at drive fælles Udenrigspolitik med Danmark udviklede sig efterhaanden

til at forekomme Gottorperhertugerne som en utaalelig Byrde, dels som Følge af de vidt forskellige Interesser, dels som Følge af det gennem Generationer fortsatte Uvenskab mellem de to nærbeslægtede men mod hinanden uvenligt stemte Herskerhuse. Fordelen var ubetinget paa dansk Side, hvor man ikke alene havde Øerne, men ogsaa lige til 1658 de skaanske Provinser at trække sig tilbage til, medens Gottorp ingen Tilbagetogsbasis havde. Gottorp var de jure bundet til Danmarks Udenrigspolitik, og Danmark tog i udenrigspolitisk Henseende aldrig noget Hensyn til Gottorp. At det var fristende for Gottorp at søge Forbund med Sverig, der mere og mere havde trængt Danmark tilbage fra Stormagtsstillingen i Norden, er indlysende; Gottorp faldt da ogsaa for Fristelsen. Allerede inden 1657 var Gottorp begyndt at gaa sine egne Veje, saaledes i den polske Krig, og Danmark maatte se rolig derpaa.

Det skulde staa Kongens og Hertugens Undersaatter frit, hvem af de to Fyrster, de vilde tjene. Bestemmelsen, som Johan Rantzau havde faaet indsat, faldt mange af hans Standsfæller i Hertugdømmerne for Brystet. Stridsspørgsmaal de to Stater imellem skulde afgøres af 8 kongerigske og lige saa mange gottorske Landraader i Forening. Hos dette 16 Mands Raad kunde Undersaatterne i de to Dele af Hertugdømmerne, den kongerigske eller den gottorske, søge Ret og Beskyttelse, naar de ikke kunde opnaa deres Ret hos de Styrende i deres eget Land; her kunde naturligvis den Omstændighed, at Holsten hørte til det romerske Rige, spille en Rolle.

To forskellige Landsdele var og blev Kongeriget og den danske Del af Hertugdømmerne, Kongehertugen var fælles, men det danske Rigsraad og de danske Stændermøder paa den ene Side og Hertugdømmernes Landdage og Raader paa den anden Side var Regeringsfaktorer, der havde meget lidt med hinanden at gøre og undgik at gaa hinanden i Bedene, naar ikke i ganske særegne Tilfælde fælles Stændermøder sammenkaldtes. De danske Konger gjorde deres til at holde de to Rigsdele ude fra hinanden, baade i de Aar, hvor den mere middelalderlige Forening herskede, og senere, da Enevælden havde skaffet det danske Rigsraad af Vejen, og Foreningen var personificeret i de skiftende Konger.

Grundforskellen mellem de danske Kongers og Gottorpernes Opfattelse var den, at medens Kongerne var Helstatsmænd, vilde Her-

tugerne skille Gottorp ud fra Helheden og gøre Brud paa Christian den Førstes Princip om Udeleligheden.

Den gottorpske Hertugslægts Ærgerrighed, der i saa fuldt Maal blev tilfredsstillet, idet gottorpske Prinser skulde komme til at beklæde Tronerne i Rusland, Sverig og Oldenburg, var begyndt tidligt at give sig Udslag, allerede Hertug Adolf havde søgt at udvide sin Magt, herom vidnede hans mislykkede Frieri til Dronning Elisabeth af England.

Da der atter skulde føres Forhandling mellem Danmark og Holsten-Gottorp efter den anden Svenskekrigs Ophør, blev Frederik Ahlefeldt og Rantzau paa ny udnævnt til Fredsforhandlere.

Hertug Frederik den Tredje af Holsten-Gottorp var død midt under Krigen, den 10. August 1659, og da Frederik Ahlefeldt begyndte Forhandlingerne med Gottorp, var Enkehertuginde Marie Elisabeth Regentinde, medens hendes Søn endnu befandt sig ved den svenske Hær. Marie Elisabeth, der var en Prinsesse af Sachsen, var godt inde i Regeringssagerne, og til hende havde Frederik den Tredje betroet sit politiske Testament.

Forholdet mellem Gottorperhertugen og hans Svigersøn Karl Gustav havde mod Slutningen ikke været saa godt. Hertugen havde lukreret grundigt ved den første Svenskekrig og havde ikke stort mere at ønske; han var da ogsaa Modstander af en ny nordisk Krig, der næppe vilde kunne bringe ham Fordele, han havde ingen synderlig Tillid til Svigersønnens vildt flyvende Planer. Derimod var han ganske sikker paa Ubehageligheder, idet den gottorpske Stat som sædvanlig vilde blive Krigsskuepladsen. Da den anden Svenskekrig endelig udbrød, var Frederik den Tredje derfor ingeniende tilbøjelig til atter at slutte Alliance med Sverig, og han holdt sin Svigersøn hen med vage Forsikringer saa længe som muligt. Hverken Svigerfader eller Svigersøn havde nogen rodfæstet Tillid til hinanden, det viste sig blandt andet i Karl Gustavs Forhold til sin Svoger, den fremtidige Hertug af Gottorp. Karl Gustav ønskede at vinde den unge Christian Albrecht for sig og sin Politik med Henblik paa den Tid, hvor Svogeren vilde være kommet til Magten. Karl Gustav optog Christian Albrecht i sin Hær og tog ham med i Felttoget mod Polen, skønt Svogeren dengang kun var en

15 Aars Dreng. Under disse Forhold skulde det have syntes rimeligt, at Karl Gustav havde sat sin Svigerfader ind i sine Planer vedrørende Danmark, naar Arvingen til Gottorp var i hans Hær, men Karl Gustav havde sikkert faaet Færten af, at Hertugen ikke ønskede en ny nordisk Krig, og derfor tog han Christian Albrecht med i sin anden Krig mod Danmark uden at lade sin Svigerfader vide det.

Straks ved Begyndelsen af Krigen forlod Frederik den Tredje sin Residens paa Gottorp og tog Ophold i den stærke Fæstning Tønning, hvor han blev lige til sin Død fortsættende den Fremgangsmaade, han havde fulgt hele sit Liv, at holde det gaende baade med Ven og Fjende.

Frederik Ahlefeldt havde, som vi har set, efter den første Svenskekrig forhandlet med den gamle Hertug, nu skulde han til at forhandle med den unge. Det var forsaavidt lettere at forhandle med Christian Albrecht end med dennes meget blakkede Fader; den unge Hertug repræsenterede i alt Fald et rent og klart Standpunkt, han var den svenske Sag hengiven med Hud og Haar, skønt hans Fader inden sin Død havde anbefalet ham at søge at stille sig i et godt Forhold til Danmark. Under Krigen mod Danmark, hvor han stod ved sin Svogers Side og var under hans Paavirkning, blev han grebet af Karl Gustavs Planer om Danmarks fuldstændige Udsettelse som Stat. Karl Gustav var aldrig karrig paa Løfter, hele den kongerigske Del af Sønderjylland skulde naturligtvis tilfalde Gottorp.

Til at forhandle med de danske Befuldmægtigede mødte paa den gottorpske Stats Vegne den tidligere omtalte Levin Moltke samt Klaus Qualen. Forhandlingerne paabegyndtes i Itzeho og blev fortsatte i Heide. Den danske Konge havde faaet det indrettet saaledes, at Forhandlingerne med Gottorp skulde føres uafhængig af de samtidig førte Forhandlinger i København; paa den Maade var man fri for, at Sverig ligesom i 1658 blandede sig i Sagen. Nu var Faren i saa Henseende dog mindre, da det var udelukket, at den svenske Formynderregering kom Gottorp til Hjælp med Vaabenmagt, selv om Dronning Hedvig Eleonora nok kunde have Lyst til at staa sin Broder bi. Christian Albrecht ønskede netop at faa Scenen forlagt til den danske Hovedstad, hvor han kunde faa et

godt Rygstød, ikke alene hos de svenske Forhandlere, men ogsaa hos de mæglende Magter, England og Frankrig, der stædigt holdt paa, at det skulde have sit Forblivende ved de i 1658 truffne Afgørelser. Medens Frederik den Tredje havde givet Ahlefeldt og Rantzau Bemyndigelse til at slutte Overenskomst med Gottorp, maatte de to Gottorpere kun forhandle og tage de danske Befuldmægtigedes Forslag ad referendum for derefter i hvert enkelt Tilfælde at forelægge dem for Hertugen, der, hvis han ikke kunde samstemme med Ahlefeldt og Rantzau, vilde forelægge det paagældende Spørgsmaal for Fredsforhandlerne i København. Denne Hertugens Holdning gav straks den første Dag Anledning til skarpe Kontroverser, og Ahlefeldt og Rantzau forlangte, at de gottorpske Herrer skulde udstyres med de samme Fuldmagter, som de selv var i Besiddelse af, ellers var det umuligt at fortsætte Drøftelserne. Dette kunde naturligvis ikke ordnes paa staaende Fod, og det blev besluttet at tage fat paa Arbejdet, inden der kom en Afgørelse fra Hertugens Side.

Paa Frederik den Tredjes Vegne fremsatte Ahlefeldt og Rantzau følgende Fordringer: Fredsbetingelserne af 1658 annulleres, Gottorp træder ud af sin Alliance med Sverig, Hertugen afstaar som Straf for sit Forræderi mod Danmark og al den Fortræd, han har forvoldt sin Lensherre, Aabenraa Amt og Femern til Danmark, endvidere skal Danmark have Ret til at lægge dansk Garnison baade i Kiel og Tønning; Kiel bliver en dansk Fæstning. Svavsted og de til Gottorp afstaaede Dele af Slesvig Domkapituls Gods vender tilbage til Kongeriget; Svavsted var paa det Tidspunkt besat af de danske Tropper.

Frederik Ahlefeldt og Rantzau har næppe selv troet paa Muligheden af at faa disse Krav opfyldte, men har sikkert ment, at her var noget at slaa af paa; saaledes blev Betingelserne da ogsaa opfattede af Qualen og Moltke, efter at de havde sundet sig lidt. Da saa Frederik Ahlefeldt og Rantzau erklærede, at de var villige til at nedsætte deres Fordringer, faldt der Ro over Gemytterne, og Drøftelserne blev genoptagne. Efter at have fremsat Forslagene stemte de tvende danske Befuldmægtigede Tonen noget ned, i Haab om, at Drøftelserne kunde fortsættes mellem de fire alene uden Indblanding fra svensk Side og fra de mæglende Magter.

Endnu medens Krigen stod paa, var der ude fra blevet arbejdet paa at skabe Forlig mellem Danmark og Gottorp. Initiativet hertil var taget af Grev Anton Günther af Oldenburg. Anton Günther var den sidste regerende Greve af Oldenburg, og hans Tilbøjelighed til at mægle mellem Danmark og Gottorp udsprang af rent personlige Motiver; Greven havde intet ægte mandligt Afkom, derimod en udenfor Ægteskab født Søn, som han holdt meget af. Denne Søn, hvis Fornavn var Anton og hvem Faderen havde givet Titel af Greve af Aldenburg, haabede Anton Günther at kunne testamenter Oldenburg. Medbejlere til Arven var baade den danske Konge og Hertugen af Gottorp som Ætlinge efter Christian den Første. De yngre Sidelinjer af Kongehuset var selvfølgelig ligesaa berettigede til at have Part i Arven efter Anton Günther. Denne Ret var da ogsaa blevet tilsagt Hertugerne af Augustenborg, Glücksborg og Pløn af den tyske Kejser, efter at de tre Hertuger havde henvendt sig til ham derom; men det var lykkedes den danske Konge og Hertugen af Gottorp at vinde Anton Günther ved Løfte om at stille sig imødekommende overfor Grevens uægte Søn, og ved et Arveforlig, der indtil videre blev holdt hemmeligt og som blev sluttet bag Sidelinjernes Ryg, blev det bestemt, at Danmark og Gottorp ved Grevens Død skulde have Oldenburg til lige Deling, Anton Günther fik Løfte om, at hans Søn skulde have alle Allodialgodserne. Det var blevet den gamle Greve klart, at det ikke vilde lykkes ham at faa sin Søn anerkendt som Successor. I 1653 blev der sluttet et Arveforlig mellem Anton Günther paa den ene Side og Kongen af Danmark og Hertugen af Gottorp paa den anden. Forliget udmundede i, at Frederik den Tredje og Hertugen skulde have hver sin Part af Oldenburg og Delmenhorst, mod at Sønnen arvede alle Godserne. Samtidig opnaaede Anton Günther af den tyske Kejser, at Sønnen blev anerkendt som ægtefødt og ophøjet i Rigsgrevestanden. Det private Godskompleks var saa stort, at den unge Greve af Aldenburg ved sin Faders Død vilde blive rigere paa Jord end mangan regerende Fyrste. Det gjaldt nu for Anton Günther om at faa de tvende Arvinger forsonede med hinanden, for at deres Uvenskab efter hans Død ikke skulde komme hans Søn til Skade og skabe nye Vanskeligheder omkring Successionen, saaledes at det maaske kunde komme til at gaa ud over Sønnens Arv. Baade den danske Konge

og Hertugen af Gottorp var villige til at antage Oldenborgeren som Mægler, men da Hertugen uheldigvis døde omtrent samtidig, kunde det ikke undgaas, at Sagen trak ud. Den nye Hertug gik dog i sin Faders Fodspor og anmodede Greven af Oldenburg om at forsøge en Mægling, og Anton Günther sendte straks en betroet Mand afsted til Hamborg for der at have et foreløbigt Møde med Frederik Ahlefeldt.

Danmark mødte fra først af med gode Kort paa Haanden ved Forhandlingerne i Itzeho: Da Hertug Frederik den Tredje døde, var hele den gottorpske Del af Sønderjylland besat, med Undtagelse af den lille Plet, hvor Hertugen døde, nemlig Tønning, som nu hver Dag var udsat for at erobres af den danske Hær under Eberstein.

Tiltrods for Danmarks knusende militære Overmagt og Gottorps fuldstændige Vanmagt var de af Danmark opstillede Betingelser dog ikke lette at faa gennemført. Hertug Christian Albrecht søgte saa vidt muligt at holde gode Miner med Danmark ved at forsikre, at Gottorps Neutralitet var blevet hævdet under hele den anden Svenskekrig. Men hverken Danmark eller Sverig havde betragtet Gottorps Neutralitet som effektiv. Overfor Sverig stod Gottorps Sager bedst. Hertugen kunde gøre gældende, at der under hele Krigen havde ligget et svensk Regiment i Tønning til Beskyttelse af den afdøde Hertug, saa alene denne Omstændighed maatte være nok til at godtgøre, at Gottorp intet fjendtligt Skridt havde foretaget mod Sverig. Men paa den anden Side havde Gottorp ikke strakt en Finger ud for at hjælpe Sverig og havde ikke ydet dette Land nogen militær Hjælp, skønt Hertugen havde lovet med sine egne Tropper at besætte Rendsborg og Glückstadt, som han saa skulde overlade Sverig indtil videre som Støttestruer; desuden havde han forpligtet sig til med sine egne Tropper at bekæmpe de brandenborgsk-polsk-østrigske Tropper. Ogsaa under den første Svenskekrig havde Gottorp ganske svigtet sine Forpligtelser overfor Sverig. Nu under Fredsforhandlingerne kom hele Hertug Frederik den Tredjes Dobbeltspil frem for Dagens Lys. Kurfyrsten af Brandenburg gjorde gældende, at Hertugen af Gottorp samtidig med at han lovede sin Svigersøn aktiv Bistand havde sendt et Gesandtskab til Berlin for at forsikre den brandenborgske

Regering om sin Neutralitet. Angaaende det svenske Regiment i Tønning, som den ny Hertug nu paaberaabte sig som Bevis for Gottorps venlige Holdning overfor Sverig, oplyste Kurfyrsten, at den gottorpske Regering ved den anden dansk-svenske Krigs Begyndelse havde forsikret ham om, at det svenske Regiment ikke længere var i svensk men i gottorpsk Tjeneste. Dette Regiment bestod i Virkeligheden af tyske Lejetropper, som en af Karl Gustavs Underanførere, Pfalzgreven af Sulzbach, havde overladt Hertugen af Holsten-Gottorp til hans Beskyttelse, baade mod de svenske, danske og allierede Tropper.

Hertug Frederik den Tredje havde nok i sit politiske Testament til Sønnen opfordret denne til at faa et bedre Forhold til Danmark bragt i Stand, men paa den anden Side lagde den gamle Hertug ogsaa sin Søn og Efterfølger paa Sinde, at Hovedlinjen for den gottorpske Politik som hidtil burde være en nøje Tilknytning til Sverig. Christian Albrecht lagde mere Vægt paa den sidste Del af sin Faders Formaninger end paa den første, og han var klar over, at det gamle Forhold til Sverig ikke kunde bevares, saafremt han gik ind paa de Krav, som Frederik Ahlefeldt opstillede. Det var en Opgiven paa alle Punkter af det, som ved Forhandlingerne i København 1658 var blevet vedtaget under de svenske Kanoner; Sverig kunde vanskelig helt se bort fra hvad der var blevet bestemt dengang.

Det var et Held for Hertugen, at Kurfyrsten ved Freden i Oliva havde forpligtet sig til at trække sine Tropper bort fra den gottorpske Stat. Kurfyrsten kaldte da virkelig ogsaa sine Tropper hjem, medens Forhandlingerne stod paa i Heide, og paaførte derved sin gamle Forbundsfælle et haardt Stød. Virkningen heraf blev, at Forhandlingerne med Gottorp blev forlagt til København og nu skulde føres Side om Side med Forhandlingerne med Sverig.

Danmark maatte paa alle Punkter give efter for Hertugen af Gottorp, der opnaaede, at alt blev, som det bestemtes under Forhandlingerne i København i 1658.

GESANDT I LONDON

DEN 25. Maj 1660, Dagen før Freden sluttedes mellem Danmark og Sverig, var Karl den Anden Stuart steget i Land paa Englands Kyst ved Dover, modtaget med en Begejstring, der fandt sit Udtryk i en Samtidigs Ord om, at den unge Konge paa sin Vej fra Dover til London vandrede paa Blomster. Det engelske Folks Glæde var næppe baseret alene paa Hengivenhed for den nye Konge, der var meget lidt kendt, og Troskab imod det gamle Kongehus, men paa Lede ved Republikken og Længslen efter en fast Regering og rolige Forhold.

Vi har ovenfor omtalt, hvorledes Militærpartiet under General Lambert havde tilrevet sig Magten og ønskede at fastholde den republikanske Regeringsform, medens den civile Befolkning ønskede Stuarternes Hjemkaldelse. Det blev dog Hæren, der skulde komme til at iværksætte Kongedømmets Genoprettelse. I Spidsen for den monarkistiske Bevægelse stillede sig en af Hærens Generaler, Georg Monk, der i sin Tid havde været Oliver Cromwells haandgangne Mand. Monk var af Cromwell blevet indsat som Guvernør over Skotland, og i denne Stilling havde han gjort sig meget afholdt og respekteret ved sin paa een Gang faste og milde Styrelse. Saalænge Cromwell den ældre levede, blandede Monk sig ikke i Politik, hvilket heller næppe var blevet taalt af Protektoren; men anderledes blev det, da John Lambert havde opkastet sig til en Art Militærdiktator og ret aabenlyst tragede efter at opnaa den samme Stilling som Cromwell havde indtaget. Monk, der under sit Ophold i Stuarternes Hjemland, det meget kongetro Skotland, var kommen under royalistisk Paavirkning og som saa, hvorledes alt styrede hen mod Anarki, stillede sig uden Betænkning i Spid-

sen for det borgerlige Element, sikker som han var paa den under ham staaende Hærs Sindelag. Med denne Hær rykkede General Monk mod den engelske Grænse. General Lambert havde forbedt sig paa med en Hær at undertvinge Skotland, men Stemningen havde pludselig vendt sig i London, den militære Regering blev styrtet, Monk rykkede ind i London, jog det saakaldte lange Parlament fra hinanden og lod udskrive nye Valg. Det umiddelbart derefter sammentrædende Parlament udtalte sig enstemmigt for Stuarternes Tilbagekaldelse, og da Karl den Anden satte Foden paa Englands Grund, var Modtagelsen saadan, at han forundret udbrod: »Men hvor er dog mine Fjender?«

Karl den Anden var en elskværdig og godmodig Mand, der straks begyndte sin Regering med at udstede Amnesti, i Stedet for som ventet og frygtet at hævne sig paa sin Faders Banemænd. Hans 25aarige Regering prægedes af to yderst vigtige Foranstaltninger, Indførelsen af den saakaldte Testakt og af Habeas corpus-Akten. Skønt Karl den Anden som Stuart var Katolik af Navn, men iøvrigt indifferent i religiøs Henseende, skyldtes det dog ham, at Katolikerne i Henhold til Testakten blev udelukkede fra Statens Embeder; ved Habeas corpus-Akten blev Landets Borgere sikrede imod Vilkaarligheder fra de skiftende Regeringers Side. Meget betydningsfuldt var det ogsaa, at under Karl den Andens Regering opstod de to politiske Partier, Torierne og Whiggerne, der gennem Aarhundreder skulde skiftes til at sidde inde med Regeringsmagten. Noget, der meget bidrog til at gøre Karl den Anden afholdt, var det, at han afskaffede den staaende Hær, som Republikken i dyre Domme havde opretholdt, og ved Hjælp af hvilken Cromwell havde kunnet holde sit Despoti vedlige. Kongens Stilling styrkedes yderligere gennem hans Ægteskab med Catharina af Portugal, der foruden adskillige Tønder Guld i Medgift skaffede England Besiddelsen af Bombay og Tanger. Ægteskabet hindrede ikke Karl den Anden i at fortsætte sit meget uordentlige Levned, noget han dog let fandt Tilgivelse for hos sine Undersaatter.

En smuk Side hos Karl den Anden var hans Trofasthed, han vedblev under hele sin Regering at støtte sig til de Mænd, der havde arbejdet for at faa ham hjemkaldt, naturligvis i høj Grad til General Monk, der nu var blevet Hertug af Albermarle. Med sær-

lig Hengivenhed hang han ved de Mænd, der havde opsøgt ham under hans Landflygtighed, den Gang der ingen Udsigt var til Kongedømmets Genoprettelse.

Ved Karl den Andens Genindsættelse blev alt ført tilbage til den gamle Tilstand, som havde hersket før Cromwells Tid, og efter Cromwells Tyranni aandede det engelske Folk lettet op under sine Kongers milde Styre. Parlamentet vedblev at være en vigtig Regeringsfaktor, navnlig var det af Betydning, at medens i det øvrige Europa Landets Finanser identificeredes med Fyrstens, maatte den engelske Konge nøjes med en ganske vist meget rundelig Appanage, medens Statens Indtægter forvaltedes af Konge og Parlament i Forening. Karl den Anden havde meget høje Forestillinger om den kongelige Værdighed; det viste sig imidlertid ved det Parlamentsvalg, der fandt Sted under Frederik Ahlefeldts Ophold i London, at Folket var endnu mere kongeligt sindet end Kongen selv. Det nye Parlament vilde saaledes paa Trods af Kongen gennemtvinge, at der blev rejst Tiltale mod alle de mange Personer, der paa en eller anden Maade havde haft at gøre med Karl den Førstes Domfældelse. Ogsaa paa det religiøse Omraade viste Folket sig mindre frisindet end Kongen, og Frederik Ahlefeldt kom til at opleve de Religionskampe, der herskede i England i 1660. Kongen maatte under Pres fra Parlamentets Side gaa med til Undertrykkelsen af de mange religiøse Sekter, som var spredte over hele det engelske Rige. Dette gav Anledning til blodige Opstande, der blev undertrykte med stor Grusomhed. Blandt de mange interessante Oplevelser, Frederik Ahlefeldt havde paa sin Englandsfærd, var den, at han fik set Chiliasterne samles paa St. Pauls Churchyard, hvor de ventede paa, at Christus skulde vise sig i menneskelig Skikkelse og indføre det tusindaarige Rige. Chiliasterne ventede paa, at samtidig med Christi Tilsynekomst de mange af Cromwell henrettede skulde stige op af deres Grave og være med blandt dem, der skulde styre Riget. I Henhold til Johannes Aabenbaring troede man, at det tusindaarige Rige skulde begynde med Stuarternes Genindsættelse, og at den forudgaaende Periode, Cromwells, havde været Antikristens Tid. Cromwell blev selv identificeret med Djævelen, der nu skulde bindes i tusinde Aar.

Karl den Anden havde allerede inden sin Regeringstiltrædelse

vist Sympati overfor Danmark, med hvis Kongehus han var nær beslægtet; fra Holland, hvor den landflygtige Fyrste opholdt sig adskillige Aar, havde Kongen, der ogsaa var beslægtet med Huset Oranien, modtaget Paavirkning i danskvenlig Retning.

I Danmark var man klar over, at Stuarternes Genindsættelse vilde betyde et Omslag til Fordel for Danmark. Denne Opfattelse byggede ikke paa ganske løs Grund, inden sin Tilbagekaldelse til England havde Karl den Anden overfor Frederik Ahlefeldts Svoger Godske Buchwald, under dennes Ophold i Haag, udtalt sig for et godt Forhold mellem Danmark og England. Ogsaa fra Hannibal Sehested, der fra sin Ungdom var godt kendt med de engelske Forhold, foreligger der Udtalelser, der peger i samme Retning. Hannibal Sehested var som ivrig Monarkist i høj Grad stemt for Stuarterne og vilde ogsaa gerne se med venlige Øjne paa deres Stilling til Danmark. Hannibal Sehested var en personlig Ven af Karl den Anden, han havde truffet ham under et Ophold i Køl'n og senere levet flere Aar sammen med ham i Holland. Hannibal Sehested hørte ogsaa til de Venner fra Ulykkens Dage, overfor hvilke Karl den Anden bevarede Troskaben, og han gav Sehested en meget hjertelig Modtagelse under dennes Besøg i London kort efter Tronbestigelsen. At den udmærkede Modtagelse, der blev Frederik Ahlefeldt til Del ved det engelske Hof, i nogen Maade skyldtes Hannibal Sehested, er meget sandsynligt. Hannibal Sehested var som den betydningsfuldeste Mand under Fredsforhandlingerne i 1660 og som den ivrige Forkæmper for Enevældens Indførelse nu i høj Gunst hos Frederik den Tredje, og da baade han og Frederik Ahlefeldt hørte til Dronningens Parti, har Hannibal Sehested sikkert paa det varmeste anbefalet den senere Storkansler til Kongen af Englands Bevaagenhed.

En af de sidste Dage af Maj 1660 fik Frederik Ahlefeldt Ordre til at rejse til London som overordentlig Gesandt. Maalet med hans Sendelse var at opnaa et Forsvarsforbund mellem Danmark og England, jævnsides med Afslutningen af Forbundet skulde der føres Forhandlinger om en Handelstraktat.

Frederik Ahlefeldts Sendelse til Karl den Anden stod i Forbindelse med Frederik den Tredjes Tanke om en Revanche mod Sverig og en Generhvervelse af de skaanske Provinser.

Det er ejendommeligt, at Frederik Ahlefeldts Sendelse faldt sammen med Fredslutningen mellem Danmark og Sverig, og medens Kongens Hoved var fuldt af Planer om en Forandring af Statsforfatningen. Det var naturligvis intet Øjeblik faldet Frederik den Tredje ind, at der kunde være Mulighed for at begynde en Angrebskrig mod Sverig i samme Maaned som den anden Svenskekrig var endt. Kongen har vel næppe tænkt sig, at der i hans Regeringstid kunde blive Tale om en saadan Krig, dertil var Danmark altfor medtaget og forarmet; men Krigen maatte forberedes, og det kunde kun ske ved Hjælp af Forbund med andre Magter. Selv om Kongen saa vel som alle hans Undersaatter følte Freden i København som en stor Lettelse efter de svære Aar siden 1657, betragtede han paa den anden Side denne Fred som en dyb Ydmygelse. Han kunde ikke forsmerte Tabet af Skaane, Halland og Bleking, og han gik med Rette ud fra, at hans nærmeste Efterfølgere paa den danske Trone maatte føle det samme som han, og at det var et Tidsspørgsmaal, naar en Krig med Sverig paa ny vilde bryde løs. En stor Del af baade Christian den Femtes og Frederik den Fjerdens Regering gik da ogsaa hen med Forsøg paa at generhverve det tabte. Man maatte i denne Forbindelse tage i Betragtning, at Sverig vilde indrette sig paa en eventuel Hævnkrig fra dansk Side, man var i Sverig klar over, at Danmark ikke for Tid og Evighed vilde acceptere Tabet af de skaanske Provinser som et fait accompli. Hvilke Tanker de Mænd, der kom til Roret efter Enevældens Indførelse, inderst inde har haft, er det naturligvis vanskeligt at have nogen bestemt Mening om. Kun om en eneste, Hannibal Sehested, ved vi Besked, for i sit politiske Testament udtaler han som sin rodfæstede Anskuelse, at enhver Tanke om en Tilbageerobring af de skaanske Provinser var haabløs, at det var bedre at se Sandheden lige i Øjnene og drage Konsekvenserne deraf, nemlig at søge Tilnærmelse til Sverig. Men at udtale en sli Tanke højlydt, vilde have vakt den største Forargelse, for ikke alene inden for de Styrendes Kreds, men ogsaa hos det menige Folk var der udbredt et Svenskerhad, der skulde holde sig det meste af et Par hundrede Aar endnu. Til at udtale sli Anskuelse var Hannibal Sehested altfor klog; han holdt den da ogsaa for sig selv.

England var den første Stat, Danmark henvendte sig til for

at søge Forbund og Pengelaan. Frederik Ahlefeldt behøvede ikke at gøre noget Brud paa sine Overbevisninger, da han tog imod det meget vigtige Hverv som Ambassadør hos den engelske Konge. Han var af den Opfattelse, at Danmark ikke maatte forhaste sig med at slutte sig til en af de to Koalitioner, der delte det europæiske Fastland i tvende Lejre; man burde se Tiden an, men dog hurtigst muligt sikre sig en mægtig Forbundsfælle. De to Magtsammenslutninger i Europa paa den Tid kan karakteriseres med de to Ord: Bourbonerne og Habsburgerne. Det sidstnævnte Hus herskede dengang baade over de østrigske Arvelande og Spanien; i Frankrig havde Bourbonen Ludvig den Fjortende selv grebet Magtens Tøjler.

Frederik den Tredjes og Ahlefeldts Tanker om den Udenrigspolitik, Danmark skulde føre, faldt ganske sammen; begge ønskede at holde Landet uden for Magtgrupperingerne paa Fastlandet og paa den Maade forebygge, at Danmark blev indblandet i en europæisk Krig. De to Frederik Ahlefeldt nærmest staaende Personer, Dronningen og hans Svigerfader, havde en fra ham divergerende Opfattelse af, hvorledes Danmark skulde stille sig i udenrigspolitisk Henseende. Sophie Amalies og Christian Rantzaus Synspunkter var ikke som Frederik Ahlefeldts prægede af udelukkende praktiske Hensyn, men i høj Grad udsprungne af personlige Sympatier. Til Trods for sine Slægtninges Holdning under den sidste Svenskekrig var Dronningens Forhold til Brødrene urokket, baade rent personligt og i politisk Henseende. Dronningen vedblev at se Orakler i sine Brødre. Hendes Beundring koncentrerede sig om Broderen Johan Frederik, Hertugen af Brunsvig-Kalenberg, der med Liv og Sjæl var Ludvig den Fjortendes Mand og ivrigt Medlem af Rhinforbundet. Johan Frederik bearbejdede sin Søster i franskvenlig Retning, og det lykkedes ham at faa Sophie Amalie over paa sit Parti. Dronningens Politik støttedes af to saa formaaende Mænd som Gabel og Lente. Ahlefeldt var derimod en Modstander af Alliancen med Frankrig, han foreholdt Frederik den Tredje, at der var mindre Fare forbundet ved en Alliance med England. Frederik Ahlefeldt var fremfor alt bange for, at Danmark gennem Alliancer skulde blive blandet ind i en ny Krig, han var imod en Alliance med Frankrig ogsaa af den Grund, at han ansaa det for

et Forræderi mod Danmarks gamle Forbundsføller. Christian Rantzau var ogsaa Modstander af en nærmere Tilknytning til Frankrig, hans Grunde var ligesom Dronningens i nogen Maade følelsesprægede: Som gammeldags traditionsbundet Mand, vel nok ogsaa som Holstener, var han stemt for, at Danmark skulde holde sig til den tyske Kejser. Bortset herfra indsaa Rantzau, at naar Danmark støttede sig til Ludvig den Fjortende, kastede man sig samtidig i Armene paa Rhinforbundet, hvorved man ikke alene brød med Kejseren, men ogsaa med Danmarks gamle Forbundsfølle, Brandenburg. Et nøje Forbund med Frankrig kunde nemt indvikle Danmark i en Krig med det tyske Rige. Ganske vist var der nu Fred mellem Frankrig og den anden store habsburgske Stat, Spanien, men den saakaldte Pyrenærfred, der var sluttet i 1659 mellem Frankrig og Spanien, bar Spirerne til en ny Krig i sig. Den vigtigste Bestemmelse i Pyrenærfreden var Ægteskabet mellem Ludvig den Fjortende og Kong Philip den Fjerde af Spaniens Datter Maria Theresia, der aabnede Udsigt til mange Komplikationer, thi ganske vist havde Ludvig den Fjortende paa sin Dronnings Vegne højtidelig givet Afkald paa Arveret til Spanien, men alle Statsmænd i Europa vidste hvad slige Løfter betød, og naar Habsburgernes Mandslinje i Spanien uddøde, og en fransk Tronkandidatur fremsattes, var en europæisk Krig uundgaaelig, og den vilde Danmark blive hvirvlet ind i. Frederik den Tredje var hverken stemt for Forbund med Ludvig den Fjortende eller med Leopold den Første, han ønskede ikke at binde sine Hænder for stærkt.

Naar Frederik den Tredje havde bestemt sig til at søge Forbund med England, var det ikke alene, fordi dette Land stod uden for Koalitionens paa Fastlandet og var i Stand til at yde Danmark baade politisk og pekuniær Støtte, men fordi Frederik den Tredje ønskede at komme bort fra sine tidligere Forbundsføller, som han mente paa det skændigste havde svigtet ham ved ikke af al Magt at søge Roskildefredens Bestemmelser kuldkastede. Den ret naturlige Bitterhed, der var fremkaldt af Skuffelsen over Freden i København, var navnlig rettet mod Holland og Brandenburg. Selvfølgelig brød Frederik den Tredje ikke med disse to Stater, der havde gjort ham uvurderlige Tjenester, og uden hvis Hjælp han aldrig vilde være sluppet helskindet fra den anden Svenskekrig, men han ønskede

at orientere sig til andre Sider, selv om Forbundet, ikke alene med Nederlandene og Brandenburg, men ogsaa med det tyske Rige, skulde vedblive at bestaa. En Tilknytning til England kunde iøvrigt knap nok betegnes som en Nyorientering, idet der var en nøje Kontakt mellem Holland og England. England var den Stat, hvorfra der var mest Haab om at faa Penge til at genrejse den danske Krigsmagt og raade Bod paa det næsten bundløse Uføre, hvori Finanserne var bragte ved Krigen. Hos Danmarks gamle Allierede fra Svenskekrigen var det haabløst at vente Penge, det tyske Rige, Brandenburg og Polen vare efter Krigen hvad Finanserne angik i en næsten lige saa fortvivlet Tilstand som Danmark, og Holland kunde med Rette gøre gældende, at det havde ofret nok paa Danmark. Naar man sluttede sig til England, Sverigs gamle Allierede, havde man ogsaa Sikkerhed for, at Sverig ikke paa ny faldt Danmark i Ryggen, noget der vedblivende var Fare for, idet Sverig var gaaet mindre medtaget ud af Krigen og som Krigsmagt stadig var langt stærkere end Danmark. Foreløbig maatte man dog regne med, at Sverig efter den krigerske Karl Gustavs Død var blevet en noget mindre farlig Nabo. Gennem en Alliance med England kunde man maaske ogsaa opnaa at faa dette Land noget fjernet fra Sverig.

England stod uden for de to Magtsfærer og hyldede foreløbig Ikkeindblandingsprincippet. Takket være dette Princip kunde Karl den Anden de første Aar af sin Regering holde England uden for krigerske Konflikter. Der herskede den dybeste Fred i England, da Frederik Ahlefeldt rejste afsted til London, kun ganske svage Skyer trak op i Horisonten, de kom fra Holland, hvor Handelsinteresserne kolliderede med Englands. Disse Skyer var fremkaldte af de to Landes udenrigske Handelsforhold, Holland gik England i Bedene i Amerika, baade i Vestindien og Ostindien rivaliserede engelsk og hollandsk Handel. Det var oprindeligt de respektive Staters Handelsselskaber, der tørnede sammen ude paa de oversøiske Pladser, det kunde ikke undgaa at paavirke Forholdet mellem de to Landes Regeringer, og der var stadige Rivninger mellem Kabinetterne i London og Haag. Da Frederik Ahlefeldt kom til London, aandede dog alt Fred, og Stemningen var præget af Glæde over Stuarternes Tilbagevenden.

Frederik Ahlefeldt havde et meget talrigt Tjenerskab med sig

KARL II

paa Sendefærden til Englands Hovedstad: 6 Tjenere, 1 Staldmester, 2 Kuske, 5 Staldkarle og en Trompeter. Foruden »la valetaille« medførtes 7 Heste. Som tidligere nævnt, fulgte Storkanslerens Broder Bendix med til England. Endvidere var følgende Personer Frederik Ahlefeldt adjungerede: en Legationssekretær, en Kammerjunker, en ung Militær, fire Pager, en Legationspræst og en Kopist. Desuden var der 2 Personer, som skulde føre Frederik Ahlefeldts Regnskaber paa Rejsen. Vedkommende Regnskabsførere havde til deres Assistance en »Indkøber« og en »Udbetaler«, en saa højfornem Person som Kongen af Danmarks Gesandt kunde selvfølgelig ikke have noget saa lavt som Penge mellem sine Hænder. Naar man regner, at Medlemmerne af Frederik Ahlefeldts Følge havde deres eget Tjenerskab, Bendix Ahlefeldt medførte saaledes en Kammertjener og en almindelig Tjener, vil man forstaa, at det var et imponerende Tog, der drog afsted med England som Maal.

Den Frederik Ahlefeldt ledsagende Legationssekretær hed Redegelt, han fulgte dog kun med til Holland, hvor Sekretær i det tyske Kancelli, Christian Testmann, traadte i hans Sted. Vi skulle senere komme nærmere tilbage til Testmann, der paa Rejsen til England kom til at staa Frederik Ahlefeldt meget nær. Takket være sit nære Forhold til Ahlefeldt, blev Testmann knyttet til Hoffet efter Hjemkomsten fra England og blev som Kammersekretær en af Frederik den Tredjes betroede Mænd. Ahlefeldts opvartende Kammerjunker var en ung Englænder ved Navn Ogier, Gesandtskabspræsten hed Oppenbusch, han blev senere Sognepræst ved Michaëlis-Kirken i Hamborg. Frederik Ahlefeldts militære Ledsager var Ritmester Koppelow.

Udgangspunktet for Frederik Ahlefeldts lange Rejse var Glückstadt, hvor hans Følge samledes, og hvorfra man drog til Bremen, derfra gik det videre til Holland. Opbrudet skete den 27. Juni, og Rejsen varede i halvanden Maaned. Frederik Ahlefeldt blev temmelig længe forsinket i Holland, hvor han søgte at bevare sit Incognito. Det Skib, der skulde bringe ham og hans Følge til England, lod nemlig vente paa sig, det var saa meget mere ubehageligt, som al hans og Ambassadens Bagage var sendt efter med et andet Skib over Kanalen. Skibet med Bagagen var iøvrigt længe under Vejs. Ge-

sandtskabets Ankomst til London opfattedes som en stor Begivenhed af Byens Borgere, der i store Skarer strømmede til for at se Frederik Ahlefeldt og hans Følge rykke ind i Englands Hovedstad. Man var under Republikken blevet afvænnet med at se slige Optog, og det var det første Gesandtskab, der gæstede London efter Karl den Andens Tronbestigelse, der havde fundet Sted umiddelbart forinden. Frederik Ahlefeldt var den første fremmede Diplomat, der fik Foretræde hos den nye Konge. Han blev modtaget med den største Udmærkelse ved det engelske Hof, hvor han som Repræsentant for en nær Slægtning af Kongen paa Forhaand var sikker paa en venlig Modtagelse. Da de andre europæiske Stater endnu ikke havde faaet Tid til at sende Gesandter til London, kom man let ud over Etikettespørgsmaalene, der siden den westphalske Fred i Modsætning til tidligere Tidens Jævnhed var kommet til at spille saa stor en Rolle og som nylig var blevet sat ligefrem i System af Ludvig den Fjortende, der betragtede Etiketten som en højst vigtig Sag. Dette stod naturligvis i Forbindelse med den Forandring, der var indtraadt i Kongernes Stilling siden Freden i Münster og Osnabrück. Man var traadt ind i Absolutismens Tidsalder, der i allerhøjeste Grad skulde komme til at præge hele Europa. Denne Tidsalder kom til at betyde Adelens Fjærnelse fra dens hidtil prædominerende Stilling. Fyrsten kom fra nu af i sin Person til at inkorporere Statsmagten, og den fyrstelige Vilje blev det altbestemmende. Som Repræsentanten for dette ny System stod Ludvig den Fjortende, og da han var i Besiddelse af vindende Egenskaber og stor ydre Elskværdighed i Forbindelse med megen Flid og Arbejdsomhed og den bestemte Vilje til at sætte sig grundigt ind i Statens Sager og selv styre dem, virkede den nye Tingenes Tilstand langt fra afskrækkende i Frankrig, hvor man tværtimod ønskede en kraftig Regering. I Tyskland gik man i Frankrigs Fodspor, og i Danmark foretoges den Statsomvæltning, der skulde præge Landet i 200 Aar. Indførelsen af Enevælden i Danmark skete, medens Frederik Ahlefeldt forhandlede i London, men han fulgte paa Afstand Begivenhedernes Gang med Sympati, fuldt ud Tilhænger af en kraftig Kongemagt som han var. Det lange Ophold i England afsatte dog Spor hos Frederik Ahlefeldt med Hensyn til hans Opfattelse af statsrettlige Spørgsmaal, og hans aldrig

dulgte Anskuelse, at den kongelige Magt burde begrænses af visse Korrektiver, er for en Del at føre tilbage til hans nære Kendskab til de engelske Forhold.

Kort før Ahlefeldt ankom til London i Spidsen for det ekstraordinære Gesandtskab, havde Frederik den Tredje sendt Henrik Rosenvinge til London for at anmelde Gesandtskabets Komme. Da Rosenvinge i Halvtredserne var dansk Gesandt i Haag, lærte han den landflygtige Karl Stuart at kende. Inden den Tid havde Frederik den Tredje benyttet Rosenvinge til flere vigtige Sendelser til London. Det var Frederik den Tredje om at gøre at udslette det daarlige Indtryk, som Rosenvinges Sendelse til London i 1654 havde gjort paa Karl den Anden. Frederik den Tredje var ligesom Christian den Fjerde i høj Grad uvillig stemt overfor Republikken i England og overfor Cromwells Person og nærede megen Sympati for sine nære Slægtninge Stuarterne. Det havde derfor været Kongen ubehageligt at maatte træde i officiel Forbindelse med Cromwell, saa meget mere som den ilde lidte Protektor havde stillet sig ret krast overfor Danmark i Anledning af den saakaldte Redemptionstraktat af 1649, der gav Holland en begunstiget Stilling i Øresund. Redemptionstraktaten bidrog iøvrigt til at knytte England nærmere til Sverig. Denne Tilknytning mellem England og Danmarks Arvefjende gjorde Frederik den Tredje ængstelig, og han bestemte sig derfor til at sende Rosenvinge over til London, for at indlede de Skridt, som han agtede at gøre til Danmarks Anerkendelse af Republikken i England, en Anerkendelse, som de øvrige europæiske Magter længst havde afgivet, og som Danmark umuligt i Længden kunde undslaa sig for. Rosenvinges Sendelse dengang havde ganske den samme Karakter som den i 1660, at forberede et ekstraordinært Gesandtskabs Komme. I Spidsen for det ekstraordinære Gesandtskab stod Peder Reedtz og Erik Rosenkrantz, hvem det lykkedes at gennemføre en for Danmark fordelagtig Handelstraktat med England. Der blev vedtaget nogle Lempelser i de i Henhold til Redemptionstraktaten vedtagne Toldafgifter, som Englænderne hidtil havde maattet betale i Øresund og som havde været generende for den engelske Handel, særlig med Hensyn til Fremskaffelsen af Skibsbygningsmaterialer. Gennem Traktaten af 15. September 1654 op-

hævedes i Virkeligheden Redemptionstraktaten, idet engelske Skibe for Fremtiden skulde være stillede ganske som hollandske med Hensyn til Toldafgifter i Øresund. Det blev i Virkeligheden ikke nogen Told, men en Afgift af hvert engelsk Skib, der passerede Kronborg paa Tilbagevejen. Skibene skulde saa slippe for Undersøgelse af de medførte Varer. Danmarks gamle Krav paa Ørkenøerne og Shetlandsøerne blev ikke berørt fra dansk Side under Forhandlingerne.

Der var al mulig Grund til at tro, at Karl den Anden vilde stille sig velvillig overfor det danske Gesandtskab, hvad Kongen da ogsaa lovede Rosenvinge. Den engelske Konge saa med Velvilje paa det med ham nær beslægtede danske Kongehus og paa dets tydelig tilkendegivne Antipati mod Cromwell og dets Sympati for Kongedømmets Genoprettelse, en Sympati, som ogsaa havde været udvist af det danske Rigsraad og af den danske Befolkning. Det daarlige Indtryk fra Rosenvinges Forhandlinger med England syntes at være bortvejret hos Karl den Anden. Rosenvinge fik en venlig Modtagelse, hvortil bidrog, at han var en Hannibal Sehested meget nærstaaende Person; han havde ledsaget Sehested paa dennes diplomatiske Sendelse til Madrid. Dertil kom endnu, at man kunde vente, at den engelske Konge af Animositet mod det tidligere Regimente vilde være tilbøjelig til at slaa ind paa nye udenrigspolitiske Veje, in casu vende sig fra Sverig til Danmark. I den Instruks, som Ahlefeldt medførte, skulde han først forsikre Karl den Anden om Frederik den Tredjes og det danske Folks Glæde over hans Tronbestigelse og Monarkiets Genoprettelse og dernæst gaa over til den mere praktiske Side af sin Mission. Han skulde gøre Kongen begribeligt, at Frederik den Tredje langt fra var tilfreds med, hvad han havde opnaaet ved Freden i København, og at han desuden ængstede sig for, hvilke Planer Sverig engang ude i Fremtiden vilde nære overfor Danmark. Danmark ønskede baade en politisk Alliance og en Handelstraktat med England. Naar Frederik Ahlefeldt havde sonderet Terrænet i de ledende engelske Kredse, skulde han søge at gøre baade den engelske Kongefamilie og Regering venligt stemt for Danmark.

Ikke alene Rosenvinges Sendelse, men ogsaa Frederik Ahlefeldts extraordinære Ambassade var fra først af bestemt til kun at være

indledende og midlertidig, idet man havde bestemt, at et Medlem af Rigsraadet bagefter skulde sendes til London for at træffe de endelige Aftaler med den engelske Regering, men denne Plan blev dog snart opgivet, saa meget mere som Frederik Ahlefeldt havde besværet sig over, at han ikke skulde have hele Ansvarret. Denne Gang var det den danske Regerings Hensigt i Modsætning til under Forhandlingerne med Cromwell, at der skulde røres ved Spørgsmaalet om Ørkenøerne og Shetlandsøerne. Frederik Ahlefeldt fik Ordre til at udtale, at den danske Konge overlod det til Karl den Anden at bestemme, naar det passede ham bedst at give Øerne tilbage til Danmark. Det var et meget gammelt Spørgsmaal, der her paany rejstes. Christian den Første havde maattet pantsætte disse Øer til Skotland, da »den bundløse Pengepung«, som Svenskerne kaldte ham, ikke saa sig i Stand til at udrede den Medgift, han havde forpligtet sig til at yde sin Datter Margrethe, dengang hun ægtede Jakob den Tredje af Skotland. Det var ikke lykkedes de senere danske Konger at rejse saa mange Penge, at de kunde indløse Ørken- og Shetlandsøerne, men de havde alle ligesom Frederik den Tredje bestemt hævdet, at disse Øer tilhørte Danmark. Frederik Ahlefeldt tillod sig dog paa dette som paa flere andre Punkter at gaa sine egne Veje uden Hensyn til Instruksen, idet han paa sin Herres Vegne tilbød at indløse Øerne for en Sum af 50.000 Gylden. Summen blev dog befundet at være altfor lav, og Sagen løb atter ud i Sandet. Ogsaa et andet gammelt Spørgsmaal blev det befalet Frederik Ahlefeldt at tage op til Behandling. I den før omtalte Traktat af 15. September 1654 var det blevet bestemt, at alle engelske Skibe, der sejlede paa Elben, »sive sit eundo sive redeundo, liberae ac immunes erunt ab omni vectigali, portorio, scrutatione, detentione atque molestia«. Frederik Ahlefeldt skulde søge af Hensyn til den slunkne danske Statskasse at faa den engelske Regering til at acceptere en Elbtold; ifald man fra engelsk Side bestemt holdt sig til Opretholdelsen af Bestemmelsen i Traktaten af 1654 om Fritagelse for Elbtolden, havde Frederik Ahlefeldt Ordre til at forlange, at England skulde støtte Danmark i de Rivninger, dette Land havde med Nabostaten Hamborg. Hansestaden var nemlig ikke rigtig tilbøjelig til at anerkende Danmarks Rettigheder paa Elben, og Eng-

land havde hidtil støttet Hamborg, blandt andet ogsaa af Hensyn til den gamle Allierede Sverig.

Alliancen skulde være defensiv, og Frederik Ahlefeldt maatte uden nærmere Instruks selv træffe Aftale om, hvor stor den gensidige militære Støtte kunde blive. Den Side af Sagen mente Ahlefeldt dog ikke at kunne klare alene, og han skrev derfor til København for at udbede sig nærmere Instrukser, som han kunde holde sig til overfor den engelske Minister. Frederik Ahlefeldt mente, at det var rimeligt, at England forpligtede sig til i Krigstilfælde at yde en større Hjælp, end Danmark skulde yde, man maatte erindre, at den mægtige Stormagt England, der oven i Købet ikke saaledes som Danmark var kommet ud af en Krig, men var rigt, medens Danmark var fattigt, havde langt bedre Raad. Frederik Ahlefeldts Skrivelse er dateret 3. August.

Inden de egentlige Forretninger begyndte, forsøgte Frederik Ahlefeldt at vinde Karl den Anden til Gunst for Danmarks Ønsker om en Revision af Freden i København. Her gik Frederik Ahlefeldt frem med megen Forsigtighed og diplomatisk Snille, idet han benyttede det prøvede Argument at fremstille denne Fred som et Værk af den republikanske Regering, idet Frederik den Tredje mod sin Vilje var blevet nødt til at gaa ind paa Fredsbetingelserne. Officielt anmodede Frederik Ahlefeldt Kongen om Englands Garanti for Freden, men sub rosa lod han Kongen forstaa, at Danmark ikke vilde bede om noget, som paa nogen Maade kunde være Englands Konge ubehageligt, og Ahlefeldt bad derfor Karl den Anden om overfor ham at udtale, hvorledes hans Tanker var angaaende Freden mellem Danmark og Sverig. Som man ser, lagde Frederik Ahlefeldt næsten Kongen de Ord i Munden, at England vilde hjælpe Danmark til en Revision af Freden.

Karl den Anden gjorde det straks fra første Færd let for Frederik Ahlefeldt, idet han modtog ham i en Privataudiens, hvor de to ganske alene kunde drøfte Sagerne sammen. Samtalen varede meget længe, og Karl den Anden viste sig fra først af yderst imødekommende. Han tog meget naadigt mod sin danske Onkels Lykønskning, som Frederik Ahlefeldt overbragte ham, og gav straks Tilsagn om at ville slutte en defensiv Alliance med Danmark, samt lovede ufortøvet at udnævne Delegerede, der kunde forhandle med

Ahlefeldt. Disse Delegerede eller Kommissærer, 13 i Tallet, blev da ogsaa meget snart udnævnt. At Frederik Ahlefeldt forstod at tage den engelske Konge paa den rigtige Maade, kan ses deraf, at det lykkedes ham at faa Kongen til at udnævne andre Mænd til at forhandle med. I en ny Audiens, der dennegang ovenikøbet var hemmelig, forklarede Frederik Ahlefeldt Kongen, at det vilde falde ham vanskeligt at forhandle med de udnævnte Herrer, da de efter hans Mening var svenskorienterede, og han bad Kongen om at vælge nogle andre Mænd, der var mere sympatisk stemt overfor Danmark. Det er saa meget mærkeligere, at Karl den Anden føjede Frederik Ahlefeldts Ønsker, som der havde været mange Vanskeligheder at overvinde, inden man var blevet enig om at foreslaa den danske Udsending disse Mænd. De 13 Mænd skulde forhandle baade om politiske Spørgsmaal og om Sager, der udelukkende drejede sig om Handelssamkvemmet mellem Danmark og England, i den Anledning havde man ment, det vilde være opportunt at vælge nogle Fagmænd inden for den londonske Handelsstand, og dette havde forvoldt en Del Uenighed. At Sagen blev ordnet i en Fart, kan ses deraf, at allerede Treugersdagen efter Frederik Ahlefeldts Tiltrædelsesaudiens hos Kongen kunde Forhandlingerne begynde.

Af de engelske Delegerede var Edward Hyde, Hertugen af Almarle, Lord Southampton, Grev Ormond og Lord Bristol de bekendteste.

Ved Forhandlingerne havde man som Udgangspunkt de gamle Traktater af 1621 og 1654. Frederik Ahlefeldt gjorde straks opmærksom paa, at Danmark var langt mere udsat for et fjendtligt Angreb. Dels paa Grund af sin eksponerede Beliggenhed, dels fordi det i Magt stod langt under England, Englands isolerede Stilling udenfor Fastlandet og dets Stilling som Verdensmagt gjorde det langt mindre udsat for fjendtligt Overfald. Det maatte de engelske Forhandlere indrømme, og de gjorde ud fra det Synspunkt gældende, at Danmark maatte kunne strække sig langt videre i Retning af Løfter, end om der havde været Tale om en defensiv Alliance med ethvert andet Land. Sandsynligheden for, at Danmark skulde komme i den Stilling at yde England væbnet Hjælp, var med andre Ord ikke stor, og man mente derfor, at Danmark kunde

forpligte sig til at yde al den Hjælp, det overhovedet var Landet muligt. De engelske Kommissærer erklærede, at England var Rede til i fornødent Fald at skaffe Danmark al den Hjælp, der var nødvendig udover det Antal Tropper eller Krigsskibe, man eventuelt blev enig om. Der blev dog fra engelsk Side ytret Betæneligheder, navnlig af Hensyn til de Krav, andre Stater kunde finde paa at stille England, naar de erfarede, hvor kulant man optraadte overfor Danmark. Ahlefeldt var, som rimeligt er, noget betænkelig ved det engelske Krav om en Art ubegrænset Hjælpeaktion fra dansk Side, men han gik dog med til det, idet han tog den reservatio mentalis, at han altid overfor Frederik den Tredje kunde gøre gældende, at det vilde være let at undslaa sig, da Kravené var meget svævende, og man altid kunde skyde sig ind under de gamle Ord, »ultra posse nemo obligatur«. Under Forhandlingerne tillod Frederik Ahlefeldt sig at gaa noget uden for sin Instruks, idet han gjorde gældende, at der ikke var stor Sandsynlighed for, at England vilde være i Stand til at levere 6000 Mand Tropper, og han henstillede derfor, at den engelske Regering forpligtede sig til at stille 12 Krigsskibe, udrustede med 50 til 70 Kanoner, medens Danmark kunde nøjes med 8 Skibe. Fra engelsk Side rejste man det Krav, at Englands Hjælp begrænsedes til kun at skulle gælde inden for et nærmere bestemt Tidsrum, der ikke maatte strække sig ud over halvandet Aar.

Hvad der straks beredte Vanskeligheder, var, at Englænderne udviste decideret mere Interesse for den handelspolitiske Side af Drøftelserne, medens det var Frederik Ahlefeldt magtpaaliggende hurtigst muligt at faa Alliancetraktaten vedtaget. Noget, der ikke just bidrog til at fremme Forhandlingerne, var det, at Sverig begyndte at blande sig i Sagen. Den svenske Gesandt i London, Friesendorff, fik hurtig Færten af, at Frederik Ahlefeldt ikke arbejdede paa at faa den engelske Regering til at garantere Freden i København, men paa at faa den revideret. Den franske Gesandt stod paa sin svenske Kollegas Side og modarbejdede aabenlyst og ganske ugenert de af Frederik Ahlefeldt fremsatte Forslag. Under disse Forhold var det et stort Held for Frederik Ahlefeldt, at han vedblev at have sine petites entrées hos Karl den Anden. Arbejdet simplificeredes ogsaa derved for ham, at han nu efter Enevældens

Indførelse ingen andre havde at staa til Ansvar for vedrørende sine Forhandlinger med England end den danske Konge. Denne Omstændighed fik ogsaa Forhandlingerne til at glide hurtigere, da man fra engelsk Side var klar over dette Forhold. Under hele sin Sendelse var Ahlefeldt da ogsaa i uafbrudt skriftlig Forbindelse med Frederik den Tredje, hvem han forelagde alle mere intrikate Spørgsmaal og bad om Befalinger i Tilfælde, hvor han var i Tvivl. Hvad den handelspolitiske Side af Sagen angaar, gjaldt det for Frederik Ahlefeldt om at opnaa fuld Gensidighed vedrørende Tolden indenfor de danske og engelske Besiddelser. Efter at Forhandlingerne flere Gange havde truet med at gaa i Staa, lykkedes det Frederik Ahlefeldt at faa Karl den Anden til personlig at gribe ind og sætte mere Fart i Debatten. Man blev enig om, at Danske i England og Englændere i Danmark skulde slippe med at svare de samme Toldafgifter som Nederlændere og de med disse ligestillede Nationer og have de samme Eksempationer og Privilegier, med andre Ord Mestbegunstigelsesretten. Naar danske og engelske Skibe af Storm blev drevne henholdsvis til engelske og danske Kyster, skulde der ydes dem Hjælp paa enhver Maade, og ved Strandinger maatte det strandede Skib ikke være god Prise i det Land, hvor Strandingen fandt Sted, men Besætningen skulde tværtimod hjælpes ved Arbejdet med at redde selve Skibet og Ladningen, og Rederens Ejendomsret være ukrænkelig. Ifald Skibet gik under eller led saa stærkt Havari, at det ikke mere var sødygtigt, men Ladningen helt eller delvis var reddet, skulde denne sælges ved offentlig Auktion til Fordel for Rederen. Da Englands Indførsel af Tømmer fra Norge, mest bestaaende af Fyr og Eg, var meget stor, var det af Betydning, at flere Lettelser bleve indførte, de engelske Forhandlere fritoges før Indskibningen blandt andet for at faa Tømmeret skaaret og behandlet; tidligere skulde Tømmeret have et bestemt Rumfang. De kontraherende Parter lovede at være hinanden behjælpelige med Bekæmpelsen af Sørøveri. Traktaten blev for Englands Vedkommende meget fordelagtig hvad angaar Indførslen af Tømmer og Master fra Norge, for Hollænderne betalte den samme Told, som danske Træhandlere, der bragte Tømmer fra Norge til Danmark; Englænderne blev altsaa stillede som Danskerne selv. Men Danmark lukrede ogsaa godt,

for da Holland i sin Tid opnaaede Mestbegunstigelsesretten i England, havde Generalstaterne maattet indbetale store Pengesummer i den engelske Statskasse, medens Danmark nu fik de samme Privilegier uden at skulle svare en Skilling.

Da Forhandlingerne mellem det danske Gesandtskab og de engelske Kommissærer var afsluttede, havde man endnu ikke naaet Vejs Ende, nu skulde Sagen først forelægges for Kongen og hans Ministre. At der vilde blive nogle Vanskeligheder at overvinde, var Frederik Ahlefeldt klar over efter nogle private Samtaler, han havde haft med Kongen af England kort Tid før Forhandlingernes Afslutning. Under denne Audiens havde Karl den Anden meddelt Ahlefeldt sit eget Syn paa Sagerne. Kongen var meget betænkelig ved Bestemmelsen om, at England forpligtede sig til at yde Danmark mere militær Hjælp, end Danmark til Gengæld skulde yde England; Kongen hævdede, at hver af de to Stater burde have de samme Forpligtelser, saa kunde England ud over det hjælpe Danmark i saa stor Udstrækning, som man var i Stand til, man vilde være beskeden i sine Krav til Danmark, der selv maatte afgøre, hvad det kunde afse.

Fra Ministrenes Side krævedes det, at den eventuelt ydede Krigshjælp skulde begrænses til en bestemt Tid, og ønskedes Hjælpen ud over et Aar, maatte Danmark betale de paagældende Troppers Underhold. Ministrene kritiserede Bestemmelsen vedrørende Tolden i Øresund og paa Elben, de forlangte, at engelske Skibe skulde have Henstand med Øresundstolden, saaledes at Tolden først betales paa Tilbagevejen til England. Hertil bemærkede Frederik Ahlefeldt, at gik man ind herpaa, vilde Englænderne blive bedre stillede end den danske Konges egne Undersaatter, Nordmændene, hvem en saadan Henstand ikke blev tilstaaet. Da det var Frederik den Tredje meget magtpaaliggende at faa Traktaten gennemført hurtigst mulig, og da han gerne vilde stemme den engelske Konge venlig, bestemte han dog, at Englænderne skulde føjes paa dette Punkt.

Under Forhandlingerne fandt Frederik Ahlefeldt ikke alene personlig Støtte hos Karl den Anden, men ogsaa hos Englands mægtigste Mand og Kongens højre Haand, Premierministeren Edward Hyde, Jarl af Clarendon. Hyde var ikke alene en mægtig Mand i

sin Egenskab af Kansler og Regeringens Chef, men hans Stilling inden for Kongehuset gav ham en ganske særlig Position. Hydес Datter var nemlig gift med Tronfølgeren, den senere Jakob den Anden, og Kanslerens Datterdatter Marie var Arving til Storbritanniens Krone. Hydес anden Datterdatter, Anna, den senere regerende Dronning af England, blev gift med Frederik den Tredjes Søn Jørgen. Hyde havde allerede spillet en betydelig politisk Rolle under Karl den Første og havde staaet bestemt paa Kongens Side under de evindelige Religionsstridigheder med det saakaldte lange Parlament. Edward Hyde var en af de Mænd, der med mest Iver og Energi havde arbejdet paa Stuarternes Tilbagekaldelse. Hans dominerende Optræden overfor Karl den Anden blev dog efterhaanden Kongen ubehagelig, og da Parlamentet efter en nærmere Undersøgelse af Hydес Embedsførelse stillede Krav om Jarlens Afsættelse, gav Karl den Anden efter uden megen Modstand og lod sin Kansler falde. Under Frederik Ahlefeldts Ophold i London stod imidlertid Hyde paa sin Magts Højdepunkt; det var Hyde, der affattede det engelske Udkast til den dansk-engelske Traktat, og som forelagde Udkastet for Frederik Ahlefeldt. Mod Slutningen af Forhandlingerne havde Frederik den Tredje meddelt den engelske Konge, at han vilde lade denne afgøre, hvad hver især af de to Stater skulde yde paa det militære Omraade i Krigstilfælde; det gjorde det naturligvis lettere at komme til en Afgørelse, Traktaten blev underskrevet den 13. Februar og ratificeret af Kongen af England den 16. Maj 1661.

Traktaten gik ud paa, at England garanterede Kongen af Danmark Besiddelsen af alle de Lande, han raadede over i det Øjeblik Traktaten blev underskrevet, England skulde baade til Lands og til Vands komme Danmark til Hjælp, ifald nogen Magt vilde angribe den danske Konges Landomraade; Hjælpens Udstrækning maatte den engelske Stat selv afgøre, og den var afhængig af hvad Situationen in casu krævede. Den engelske Tekst lyder »to assist him with such forces as his affairs required.« Der skulde være et stedsevarende Forbund og Venskab mellem de to Lande, og naar England sluttede Traktat med andre Stater, maatte Danmark optages i bemeldte Traktat. Der var en Passus, der fastslog, at Englands Garanti for Kongen af Danmarks Besiddelse af de

under hans Scepter staaende Riger og Lande kun gjaldt hvad der nu hørte ind under det danske Magtomraade. Der var ikke Tale om nogen udtrykkelig Godkendelse af de ved Freden i København fastsatte Bestemmelser, saa Frederik den Tredje kunde mene, at England havde ladet en Bagdør staa aaben til en mulig senere Revision af Freden. Frederik den Tredje havde meget bestemt paalagt Ahlefeldt at gaa saa let som muligt hen over Spørgsmaalet om Englands Godkendelse af Freden i København. Helt undlade at omtale Garantien for Freden af 1660 var naturligvis sin egen Sag, da de Danmark mindre venligtsindede Magter, i første Række Sverig, men ogsaa Frankrig, af en Undladelse kunde udlede, at Danmark nærede skumle Planer om en Revanche. Et Krav paa Godkendelse skulde holdes i Baghaanden som ultima ratio for det Tilfælde, at Forhandlingerne løb ud i Sandet, og der ikke blev afsluttet nogen Venskabs- og Forbundstraktat, i saa Fald skulde Garantien for Freden være et Surrogat.

Bestemmelserne angaaende de dansk-engelske Handelsforhold gik glat igennem, og man enedes paa Grundlag af Mestbegunstigelsesprincippet, saaledes at de to Staters Forhold til Holland kom til at danne Normen. Kun Spørgsmaalet om Henstand med Betaling af Øresundstolden gav Anledning til nogen Diskussion paa Faldrebet, men som ovenfor omtalt, gav Danmark efter. Fra engelsk Side ønskede man meget en endelig Ordning af dette Spørgsmaal, der ofte havde givet Anledning til Drilleri, endog medens der forhandlede i Whitehall, saaledes var i Vinteren 1661 det store engelske Handelsskib »Salvador« blevet konfiskeret, fordi det ikke havde ankret op ved Helsingør, men havde gjort Forsøg paa at sejle videre. Det var Retorsion fra engelsk Side, naar kort Tid efter det norske Skib »Samson« blev beslaglagt i Londons Havn.

Af stor Betydning for England blev den alt omtalte Bestemmelse om, at det Ege- og Fyrretømmer, der indførtes fra Norge, maatte have hvilken Længde eller Form det skulde være; det var nemlig store Mængder Tømmer, der indførtes fra Norge til Brug ved Skibsbyggeri. En i Traktaten indsat Bestemmelse om gensidig Udlevering af Kongemordere skulde senere faa Betydning, det var da Danmark krævede Eleonora Christine udleveret.

Traktaten af 1661 kom til at danne Grundlag for den dansk-

engelske Handelsforbindelse gennem de kommende Aarhundreder og var saaledes et Dokument af uoverskuelig Rækkevidde. Engelske Historieskrivere fremhæver, at Traktaten var ganske særlig fordelagtig for Danmark; at Frederik den Tredje var glad over Traktaten, kan ses af den Omstændighed, at han det følgende Aar sendte Kronprinsen til London for at fremføre hans Tak overfor den engelske Konge. Traktaten af 1661 fik ogsaa Betydning for Danmarks oversøiske Interesser, nemlig paa Guinea-Kysten, hvor Danmark og England var interesserede i at støtte hinanden mod Holland, der modarbejdede de danske og engelske Handelsselskaber. Navnlig for England var det vigtigt at have frie Hænder paa Guinea-Kysten, hvorfra det skaffede sig Guld, Elfenben og Neger-slaver i store Masser.

Naar Forhandlingerne gik saa glat, havde det mange Grunde; i første Række kommer Frederik den Tredjes bestemte Ønske om af al Magt at arbejde paa at bringe Forbindelsen med England til Veje og hans Vilje til at stille sig saa imødekommende som muligt overfor England, i saa Henseende fik Ahlefeldt ganske bestemte Instrukser. Den Omstændighed, at Danmark kom alle andre Magter i Forkøbet med gennem Gesandtskab at lykønske Karl den Anden til hans Tronbestigelse faldt i god Jord, og Chefen for Gesandtskabet gjorde straks det allerbedste Indtryk; det at Frederik Ahlefeldt hurtig opnaaede at komme i personlig Berøring med Kong Karl og at vinde og bevare hans Gunst, bidrog meget til at fremme Sagens hurtige Forløb. Karl den Andens venlige Holdning overfor Danmark lettede naturligvis i høj Grad Forhandlingerne. Denne Holdning var ikke alene dikteret af Englands velforstaaede Interesse; det var af megen Betydning for Englands Handel, at Forhandlingen kom til at glide, men ogsaa af Karl den Andens Sympati for det danske Kongehus. Saa var der en Ting til, som ikke maa lades ude af Betragtning: Karl den Anden vilde gerne modarbejde de Magter, der havde støttet det af Cromwell repræsenterede England; hans Afsky for Protektoren dikterede som ovenfor berørt i nogen Maade hans Udenrigspolitik, og han vidste, at et Venskab og Forbund mellem England og Danmark var Frankrig og Sverig højst ubehagelig. Franske og svenske Intriger under Forhandlingerne i Whitehall beredte da ogsaa Frederik Ahlefeldt adskillige Bryderier.

Skønt fransk paa mødrene Side var Karl den Anden intet mindre end franskvenlig; hans Moder, Henrik den Fjerdes Datter Henriette Marie, var blevet engelsk helt igennem og havde ikke øvet nogen fransk Paavirkning paa sin Søn. Karl den Andens Moder har vundet Berømmelse ved den Kamp, hun førte for at bevare Troenen for sin Mand. Under Borgerkrigen 1643 var Dronningen draget alene til Holland og havde der samlet en Hær, i Spidsen for hvilken hun sejlede over Kanalen for at bringe sin Mand Hjælp.

Et halvt Aar varede Frederik Ahlefeldts Forhandlinger med Karl den Andens Ministre, og halvanden Maaned efter Afslutningen af den dansk-engelske Traktat var Gesandten atter i København, hvor han modtog megen Anerkendelse for den udmærkede Maade, hvorpaa han havde ført Forhandlingerne, og for det for Danmark gunstige Resultat.

Medens Forhandlingerne i London stod paa, førte Frederik den Tredje og Ahlefeldt en meget detailleret Brevveksling, som vi ville se lidt nærmere paa.

Da Frederik den Tredje havde bestemt sig til at sende Ahlefeldt som Gesandt til England, tilstillede han ham følgende personlige Skrivelser:

Instruktion, hvorefter vor Vice-Statholder etc., Frederik Ahlefeldt, den velædle, har at rette sig ved den ham betroede Ambassade til England.

Han skal indrette sine Forhold saaledes, at han straks efter Modtagelsen af denne Instruktion og af det in originali og Kopi hosfølgende Kreditiv fortsætter sin Rejse til London i England. Naar han dør er lykkelig arriveret, skal han lade sig anmelde hos Kongen i Storbritanniens Kærlighed ved den dertil beskikkede Officer ved Hoffet og tilbørligt lade sit Kreditiv overrække. Han skal efter tilsagt og forundt Audiens iagttage de paa Stedet brugelige og af andre kronede Hoveders legatis anvendte Ceremonier, saavel ved Ind- og Udgang som ved Audiensen, og konformere sig til disse, hvorom han da der paa Stedet vil søge god Undervisning og nøje observere vor kongelige Respekt dog uden særlig Arrogance.

Ved Audiensen skal vor Gesandt præmissis curialibus solitis, som vi henstiller til hans bekendte Dexteritet, fornemmelig anføre, at vi af alle Lyksaligheder, som nogensinde er vederfaret os og vort kongelige Hus, æstimerer denne som den største, at Kongen i Storbritanniens Kærl. ikke ved sejrige Vaaben og Blodsudgydelse eller ved Pøblens Tumult, men ved fuldstændig Overensstemmelse mellem disse Kongerigers fornemste Søjler og hele Folket og ikke uden mærkelig gudelig Providens, hvis Almagt regerer alle Menneskers Hjerter, og som med sin stærke Arm beskytter og genfæstner den kongelige Regering som den ypperste og bedste af alle, igen er sat paa den kongelige Trone, idet hans Kærl. nu virkelig igen har tiltraadt den af hans Herr Fader salig Kong Carl af glørværdigste Ihukommelse og dennes højst rosværdige Prædecessorer saa berømmeligt og vel førte kongelige Regering. Vi ønsker hans Kærl. den alstyrende Guds kraftige Bistand og Velsignelse hertil, al højgavnlig Felicitet og lykkelig Fremgang, at hans Almagt vil fæstne den kongelige Trone, beskytte og haandhæve ham og hans Posteritet i dens Besiddelse indtil den kjære Dommedag og overskygge og velsigne ham og hans Posteritet med al selvsagt Lyksalighed. Den allerhøjeste, som selv har ordnet Tronerne, Majestæterne og Magten, ændrer dem og indsætter Kongerne, og som ogsaa ved sin synderlige Haand igen har ophjulpet og ophøjet hans Kærl., behage at benedicere og fra oven at velsigne dette vort kristelige Votum.

Derefter skal vor Gesandt videre anføre for hans Kærl., i hvilken Tilstand vi ved den næsten universelle Ødelæggelse i hele Europa for en Tid er kommet ved den blodige Orlog mellem os og Kronen Sverige, og hvorledes vi nu ved Guds synderlige Providens og de tre Stater England, Frankrig og de forenede Nederlandes ivrige Bestræbelser gennem en afsluttet Fred igen er kommet noget til Ro, skønt med Tab af anseelige Provinser og Lande. Men da Konjunkturerne for Tiden endnu ere farlige og da ved stadigt Venskab og Sindenes enstemmige Sammenhold megen Fortræd fremtidig kan forhindres og afværges og vore Rigers Sekuritet restabiliseres, saa er vi baade af Blodsvenskabet og af Interessen i Commerciernes Frihed og Sikkerhed i alle Kongeriger og Lande blevet foranlediget til at afsende denne vor Ambassade til hans Kærl. navnlig med det

Formaal, at der derved maatte blive indstiftet god Tillid, plantet stadigt og oprigtigt Venskab og atter fornyet og stadfæstet den af begge Parters højlovelige Prædecessorer i Regeringen i Danmark og England urokkede siden adskillige seculis plejede Korrespondance, ogsaa at denne maatte blive videreplantet til Posteriteten. Hvad nu vil være gavnlig til Opnaaelse af denne vor Intention, saadant vil vi til alle Tider bidrage til og tage os af, var forsikret om det samme fra Hans Kærl. Side og var hans personlige Hengivenhed mod os og vort kongelige Hus os tilstrækkelig kendt. Saa skal da vor Gesandt varetage alt, som kan tjene ovenberørte Intention, med tilbørlig Prudence og Forsigtighed og ved Siden af aabenbare for Hans Kærl., saafremt han mærker tilsvarende Modaffektion mod os og vort kongel. Hus, at vi snarest til Aftale af en nærmere Alliance vilde lade affærdige nogen af vore Rigsraadere Midte til samme og derved lade os videre expectorere. Ministrene ved Hoffet, som er af Autoritet og har Affærerne i deres Hænder, i Særdeleshed Herr Munk, skal han karessere, og han skal leve i god Fortrolighed med dem og saavidt muligt informere sig om alle, ogsaa de sekrete Desseins, aflægge Beretning til os om den derværende Tilstand, vise sig obligeant overfor andre udenlandske Kongers og Souveræners Gesandter og lade sig være alt det magtpaaliggende, som collinerer til vor og vore Rigers Fyrstedømmers og Landes Fordel og Bedste og til Opnaaelse af det satte Maal; eftersom det til større Fortrolighed mellem Souveræner nu er brugeligt, at disse titulerer hinanden Eders Majestæt, saa skal det ikke være os imod, at saadant fremtidig ogsaa observeres med vort og det derværende kongelige Hus, hvis Hans Kærl. ellers er tilbøjelig dertil. Vi har ganske vist fornylig ladet ham foreløbig gratulere i Haag, af vore derværende Gesandter, Hr. Otto Kraegh og Gösche von Buchwalt, men alligevel nu fundet for godt at lade saadant ske gennem en særlig Ambassade, da disse ikke har været forsynet med et Kreditiv dertil, til des større Bevidnelse af vor særlige ven-, fætter- og broderlige ufarvede Affektion mod Hans Kærl. ifølge det nære Blodsvenskab. Hvis vor Gesandt nu finder for godt at være instrueret med Hensyn til mere end indeholdt heri, saa vil vi efter hans indkomne Referat affatte saadant i en Biinstruktion og snarest medgive ham denne. Saaledes at vi da

henstiller alt øvrigt til hans bekendte Circumspection og Dexteritet, og vil vi godkende, hvad han i saa Henseende foretager, og holde ham skadesløs derfor. Til Bekræftelse under vor kongl. Haandtegning og sekrete Segl.

Givet paa vor Residens i København den 30. Maj Ao. 1660.

FREDERIK R.

Velædle Raad, kære Trofaste.

Da det efter Afsendelsen af Vor sidst til Eder den 11. dennes afsendte er kommet Os i Tanke, at der ved Tiltrædelse af Kongens af Englands Kærligheds Regering er blevet publiceret Acta, hvori alle Handler, Kontrakter, Forbund, Edikter og Patenter, som under Cromwells Regering er afsluttet, behaget, indgaaet og afhandlet, er blevet kasseret, annulleret og fuldstændig ophævet, som om de aldrig havde været in rerum natura, saa er Vi kommet paa de Tanker, at samtidig ogsaa den af Os med Cromwell gjorte Alliance dermed er mortificeret og udslukt og at følgelig det, som dengang behagede vedrørende Kommercierne, ikke ved disse nye foedera kan komme den engelske Nation tilgode, hvorom Vi da vil give Eder Underretning til den Ende, om der paa nogen Maade in puncto commerciorum og vedrørende Tolden kunde pacisceres bedre Konditioner for Os.

FREDERIK R.

Til Frederik Ahlefeldt

Ekstraordinær Ambassadeur i England.

*København, den 18. December
Anno 1660.*

Man vil i Skrivelserne lægge Mærke til, hvilke Superlativer Frederik den Tredje bruger for at forsikre Karl den Anden om den Glæde, han føler ved hans Tronbestigelse. Ganske vist plejede Datidens Fyrster, naar de skrev til hverandre, at bruge meget stærke Udtryk for deres venskabelige Følelser, men selv med dette Forbehold maa det siges, at der skimter en personlig Glæde igennem den danske Konges Ord, der lige saa meget giver Udtryk for

hans Glæde over, at det af ham forhadte tidligere Regimente er ophørt, som over at den, han anser for at være den rette Arving til Tronen, er vendt tilbage.

Man lægger i den første Skrivelse Mærke til, at Tiltaleformen Majestæt først paa det Tidspunkt var begyndt at blive brugeligt i England, medens de franske Konger lige fra Henrik den Andens Dage lod sig kalde med denne Titel. De tysk-romerske Kejsere var fra Arilds Tid blevet titulerede med Majestæt, de pointerede herigennem deres Tilknytning til de romerske Cæsarer, som hvis Arvtagere de yndede at betragte sig. Christian den Fjerde var den første danske Konge, dér tiltaltes med Eders Majestæt, Frederik den Anden havde maattet nøjes med Tiltaleformen Eders Naade.

Frederik Ahlefeldt nærede først Betænkeligheder ved at tage imod Stillingen som Ambassadør i London. Med vanlig Djærvhed og Aabenhjertighed lader han Kongen forstaa, hvorfor han mener, at Kongen hellere maatte sende »Et mere capabelt subjectum« til England. Hovedgrunden er den, »da mine Godser gennem denne langvarige Krig er i den Grad ødelagt, at jeg ikke alene i adskillige Aar ikke har haft mindste Udbytte deraf, men ogsaa i mange fremtidige Aar kun kan haabe paa lidet eller intet derfra, og min Nærværelse derfor vilde have været højst nødvendig til deres Redressering.«

Da Frederik Ahlefeldt umuligt selv kan afholde de enorme Udgifter, som vil flyde af Englandsfærden, anmoder han i to Skrivelser Kongen om Tilskud. »I Særdeleshed om, at jeg hurtigst muligt maa blive forsynet og succureret med Pengemidler, enten af de Hertzornske Intrader eller andetsteds fra (da jeg ikke nu og saa hurtigt har kunnet tilvejebringe saa meget som er nødvendig til Rejsen). Da jeg ogsaa af Herr Lenthés til mig afsendte Skrivelse har set, at Eders Kongelige Majestæt ikke vilde være utilbøjelig til allernaadigst at lade mig tilflyde 1000 Rdlr. maanedlig som mine Kostpenge i England, saa vil jeg ganske vist menagere samme saa meget som muligt; men da der fra alle Steder, ogsaa fra England selv, indløber Beretning fra Eders Kongelige Majestæts Ministre, at ved den nuværende Tids Forhold og eftersom Englands Noblesse for en stor Del opholder sig ved det derværende Hof, alt er meget kostbart og stor Pragt drives, ogsaa da der til Bevarelse af

Eders Kongelige Majestæts høje Respekt blandt saa mange fremmede Ambassadeurer ikke ringe Bekostninger vil være at employere, og da denne nuværende Udsendelse er af saadan Natur og Beskaffenhed, at den billigt burde ske med nogen lustre, saa vil det efter min Formening blive svært, om ikke umuligt, dersteds at komme ud af det med 1000 Rdlr. maanedlig, eftersom det er vist, at en particulier Cavallier, som vil holde sig middelmaadig vel, i denne Tid ikke behøver meget mindre til sit Underhold, hvilket jeg da selv har erfaret ved mit forrige Ophold i England. Og vil Eders Kongelige Majestæt ogsaa fra Regnskaberne fra Eders tidligere i England hafte Ambassadeurer allernaadigst se, at der er gaaet ulige og langt mere med dertil. Men skulde Eders Kongelige Majestæt mod Forventning ikke ville deputerere mere til denne Ambassade, beder jeg allerunderdanigst snarest at ville aabenbare mig Eders allernaadigste Mening, for at jeg des mere nøjagtigt kan indskrænke mit Train og min Fortæring. «

»Men da imod alt Haab enhver Maade at tilvejebringe de nødvendige Pengemidler paa er slaaet fejl for mig, og da jeg i disse vanskelige Tider ikke ser nogen Lejlighed til at rejse dem, saa har jeg anset det for at være nødvendigt angaaende disse Punkter endnu engang allerunderdanigst at repetere, hvorfor jeg da til en Begyndelse allerlydigst anmoder Eders Kongelige Majestæt, da jeg som nævnt ikke ved nogen Mulighed for at komme til Pengene, at I allernaadigst vil behage at forsyne mig med en Assignation, at jeg kan blive hjulpet af de Hertzornske til Mikkelsdag forfaldne Indtægter eller af andre Midler i det mindste med nogle faa Tusinde Rigsdaler; tilmed da jeg paa Grund af Tids Knaphed for nuværende ikke kan raade dertil, idet jeg da samtidig ogsaa allerunderdanigst henstiller til Eders Kongelige Majestæt, om I vil, at der til Eder skal aflægges Specialregnskab over al og enhver Udgift, eller om I ogsaa vil lade traktere med noget bestemt om Maaneden, hvorved jeg dog allerunderdanigst maa minde Eder om, at skønt jeg gerne skal menagere saa meget som gørligt og muligt, og ikke skal gøre forgæves og unødvendige Depenser, saa vil jeg alligevel efter alle Omstændigheder og indhentede Oplysninger end ikke med Besvær kunne komme ud af det med 2000 Rdlr. maanedlig.

tilmed da det paa hint Sted, i Særdeleshed i denne Tid, da saa mange fornemme kongelige og fyrstelige Ministre er forsamlede, er overmaade dyrt og kostbart at leve, da Ambassaden trods alt alligevel maa indrettes saaledes, at Eders Kongelige Majestæts høje Reputation ikke krænkes derved.«

Der er foruden Pengespørgsmaalet en anden Grund, hvorfor Frederik Ahlefeldt har Betænkeligheder ved at overtage Missionen til London: »Eders Kongelige Majestæts i Forvejen allernaadigst er sindet efter mig at sende en Rigsraad til Fuldbyrdelse af en Alliance.« Frederik Ahlefeldt var blevet pikeret over denne Bestemmelse, der, som vi have set ovenfor, ikke blev ført ud i Livet.

Frederik Ahlefeldt tager naturligvis alligevel imod den smigrende Udnævnelse: »eftersom Eders Kongelige Majestæt allernaadigst har fundet for godt at paalægge mig saadan Rejse, skal jeg gerne lade min ringe Interesse staa tilbage for Eders Kongelige Majestæts Tjeneste og det Offentlige og saa snart som muligt adlyde Eders Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling, saaledes at jeg da allerede er ifærd med at gøre de nødvendige Anstalter til saadan Rejse, og haaber, om Gud vil, om muligt i Løbet af 14 Dage at bryde op derfra, og skønt jeg i Henhold til Eders Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling straks havde villet begive mig paa Vej herfra, saa vil Eders Kongelige Majestæt dog selv naadigst konsiderere, at jeg ikke uden Skade for Eders Kongelige Majestæts høje Respekt vil kunne begive mig derhen uden tilbørlig train og suite, navnlig i den nuværende Tid, hvor det engelske Hof i sig selv er meget prægtigt, og hvor der dersteds vil være en Konkurs af Ambassadører, og at jeg altsaa nødvendigvis har maattet employere nogen Tid til Dressering af saadan equipage og suite; dog skal jeg ikke undlade at anvende al mulig Flid, for at jeg jo før des hellere kan begive mig ud paa Rejsen og efterleve Eders Kongelige Majestæts Befaling.«

Frederik den Tredje synes ikke om, at Ahlefeldt udsætter sin Afrejse, og kan ikke rigtig godkende de af Ambassadøren fremførte Undskyldninger for Udsættelsen; Kongen udtaler i et Brev til Ahlefeldt, at han »med største Hast skal maturere sin Rejse til England.« Paa denne Opfordring svarer Frederik Ahlefeldt: »Skønt det nu ikke blot bliver svært, men næsten umuligt i

saa kort Tid og i saa vanskelig en Tid at komme til de til en saadan Rejse nødvendigvis paakrævede Pengemidler, saa skal jeg alligevel, omend med største Inkommoditet, inden for 2 eller 3 Dage i Henhold til Eders Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling paabegynde min Rejse.« Som man ser, undlader Frederik Ahlefeldt ikke ret ugenert at tilkendegive overfor Kongen, at denne Hast er ham meget ubejljljg. I en ikke ubetinget underdanig Tone anmoder han derefter Kongen om selv at skynde sig og give ham Svar paa de »foredragne Punkter«, hvilket Svar »forhaabentlig« allerede er undervejs.

Frederik Ahlefeldts Breve under Ambassaden til England ere stærkt særprægede, de rummer adskillig Humor, der kommer frem blandt andet i Omtalen af de engelske Ministres Bestikkelighed. Ahlefeldt tillader sig i Brevene til Frederik den Tredje endog at antyde, at selv den engelske Konge tager mod Gaver, ogsaa i Form af Penge, fra den hamborgske og hollandske Afsending. De engelske Ministre ere ofte i Brevene Genstand for Frederik Ahlefeldts Satire; han taler om deres »aurea eloquentia« og deres hartad utrolige Uvidenhed paa flere Punkter: Ministrene tilkendegiver saaledes deres Uvidenhed med Hensyn til, hvor Ørkenøerne er beliggende. Denne noget kompromitterende Mangel paa Kendskab til Fædrelandets Geografi kommer i Henhold til Ahlefeldts Breve til Kongen frem, da Frederik den Tredjes Ønske om at købe de oprindelig danske Øer tilbage, bliver fremsat. En anden Gang harcellerer Frederik Ahlefeldt i et Brev over de engelske Statsmænds Begærlighed: »saaledes som man har set i Hamborg, hvor de engelske har obtineret saa store Privilegia, at de efter Forlydende næsten skal have mere Skade end Fordel deraf.« I et af sine sidste Breve fra London hengiver Frederik Ahlefeldt sig til Selvironi i Anledning af nogle engelske Vendinger, der have indsneget sig i et af hans Breve til Kongen. Brevskriverens Maade at stave Personnavnene paa er ikke ubetinget engelsk, i Stedet for Hyde skriver han Heide, og General Monks Navn bogstaverer han »Munk«. Brevvekslingen synes i Løbet af Foraaret og Sommeren at gaa regelmæssigt for sig, men ved Vinterens Frembrud opstaar der Vanskeligheder, idet Postgangen i England er indskrænket paa denne Tid af Aaret.

Den 26. Juni skriver Frederik Ahlefeldt til Kongen, at han kan rejse afsted, han udtrykker sin Beklagelse over, »at saadan Rejse af mig ikke havde kunnet iværksættes hurtigere,« men han har gjort hvad han kunde for hurtigst muligt at »forsyne mig med Penge, Klæder, Heste og andre Nødvendigheder, saaledes som navnlig Eders Kongelige Majestæts Reputation kræver det;« Ahlefeldt haaber, at Kongen »ikke vil bemærke saadan ringe Forsinkelse i Unaade,« han »er sindet, om Gud vil, i Morgen at bryde op herfra og saa meget som muligt at fremskynde min Rejse recta til England.« Ahlefeldt lover i denne Skrivelse »ikke at vige for Kongen af Spaniens eller Kongen af Frankrigs Ambassadeurer;« Frederik den Tredje havde nemlig givet sin Ambassadør Ordre til at holde bestemt paa, at han som den danske Konges Udsending var lige saa fornem som de to nævnte Potentaters Ministre. Denne Ordre meddelte Kongen gennem den daværende Kammersekretær Theodor Lente. Frederik Ahlefeldt synes dog at være lidt i Tvivl om, hvorvidt det vil lykkes ham at tiltvinge sig den samme Position ved det engelske Hof som »disse fornemme Ambassadeurer«, han henstiller, at han »saavidt muligt skulde undgaa enhver Lejlighed til Competence« og hellere »cedere«, saafremt det ikke kan undgaa. Ahlefeldt skriver, at det er »højt nødvendigt«, at han faar nøjere Instruktioner om dette Punkt, da han nemt »kunde geraade i uformodede Begivenheder og Rencontrer i Garderne og ellers i en og anden Ubehagelighed med berørte Hrr. Ambassadeurer (som med det hos dem værende train turde være mig overlegne), hvilket jeg for min Del skal søge at divertere saa meget som muligt.«

I sit følgende Brev, der er adresseret fra Haarlem, skildrer Frederik Ahlefeldt Rejsens Besværligheder: den danske Gesandt, den ovenomtalte Petkum, til hvem Ahlefeldt havde et godt Øje, har ikke endnu kunnet skaffe ham et passende Logis, hverken hans Tyende eller hans Bagage, der er afsendt ad Søvejen, er ankommet til England. Ellers kritiserer Frederik Ahlefeldt ikke Petkum, med hvem han ikke synes at have noget udestaaende under Opholdet i London, til Trods for det tidligere meget alvorlige Mellemværende. Petkums Pengesager synes ikke at have givet ham Anledning til Henvendelser til Frederik Ahlefeldt. Efter Frederik

den Tredjes Død kom Petkum dog paany i Pengevanskeligheder, og den nye Konge lod ham tilkendegive sin Misfornøjelse med hans Mangel paa Økonomi.

I det næste Brev melder Frederik Ahlefeldt Kongen, at han lykkelig og vel har naaet England; han opholder sig i Canterbury, hvor han agter at blive, indtil der fra Hoffet i London er kommet Bud til ham om, at han skal holde sin »Entrée« i Storbritanniens Hovedstad. Hans Bagage, Heste og Vogne er ikke ankommet endnu, skønt det er 4 Uger siden, Skibet, der skulde bringe det hele til England, er afsejlet fra Glückstadt. Da Frederik Ahlefeldt under disse Forhold ikke kan stedes for den engelske Konge uden i »sekret Audiens«, da han mangler sin Galladrugt, maa han vente med den »publique Audiens«. Men han trøster sig med, at andre Ambassadører have haft lignende Uheld og klaret sig paa samme Maade, og »med Guds Hjælp« vil Bagagen snart ankomme, »hvis Skibet ikke er forulykket eller ogsaa paa Grund af kontrær Vind forsinket.« Varer det for længe, vil Frederik Ahlefeldt anmode om en »sekret« Audiens.

I Skyndingen inden Afrejsen har Ahlefeldt glemt at faa Breve med fra Frederik den Tredje til den engelske Tronfølger, den senere Jakob den Anden, til Enkedronningen og til Kongens yngste Broder, Hertugen af Gloucester. Frederik Ahlefeldt er meget i Vinden i den Anledning, særlig fordi Hertugen af York, Tronfølgeren, venter paa hans Besøg. Hvad angaar Enkedronningen, stiller det sig saa heldigt, at Henriette Marie endnu ikke var kommet hjem fra Landflygtigheden i Holland. Grunden til, at Enkedronningen var forblevet i Holland, er i Henhold til Frederik Ahlefeldts Brev den, at hun er meget »preoccuperet« for sin Dattersøns »Acceptation« i Holland, med Hensyn til hvilken der endnu »findes en og anden Difficultet,« saa Bedstemoderen maa overvaage hans Interesser. Dattersønnen er den unge Prins Vilhelm (den senere Vilhelm den Tredje) af Oranien, der var født 8 Dage efter sin Faders Død. Paa det nyfødte Barns Vegne gjorde Moderen Krav paa Stillingen som Statholderske i Holland, og under disse Forhold vilde Enkedronningen af England være til Stede for at yde sin Datter moralsk Støtte. Det var dog først syv Aar senere, at den unge Vilhelm som 22-aarig opnaaede Værdigheden som Stat-

holder. Gennem sit Ægteskab med Jakob den Andens Datter Marie blev Vilhelm den Tredje efter sin Svigerfaders Fordrivelse Konge af England. I sine Breve kalder Frederik Ahlefeldt Enkedronning Henriette Marie »La Princesse Royale«; denne Betegnelse havde han vænnet sig til under sit Ophold i Holland, hvor Karl den Andens Moder under Landflygtigheden havde aflagt sin Dronningetitel og kaldte sig med sit Pigenavn som kongelig Prinsesse af Frankrig.

Frederik Ahlefeldt beder indtrængende Kongen om Introduktionsskrivelse til General Monk, samt til Hyde og Ormonde: »der ikke alene ere de fornemste Ministre ved dette Hof, men af hvilke ogsaa de to sidstnævnte, nemlig Kansleren og Marquis'en af Ormonde, altid har vist en partikulier og særlig Affektion overfor Eders Kongelige Majestæts Interesse og Tjeneste.«

Frederik Ahlefeldt har ikke faaet tilstrækkelige Instrukser angaaende hvor megen militær Støtte til Lands, man skal forlange af England i den eventuelle Traktat, Frederik den Tredje har ladet Plads staa aaben dertil i den tilsendte Konzept. Ahlefeldt har heller ikke faaet at vide, om Hjælpen fra England skal bestaa i Infanteri, eller der ogsaa skal kræves Rytteri. Ahlefeldt beder i en Skrivelse, der er dateret 3. August, Kongen »om at expectorere Eder herom«. Allerede den 14. i samme Maaned indløb der Ordre fra København, at Frederik Ahlefeldt skulde foreslaa den engelske Regering, at ifald Danmark i Krigstilfælde var den angrebne Part, maatte England stille 6000 Mand Tropper til Raadighed, var det England, der blev angrebet, vilde Danmark levere 4000 Mand. Naar Krigstilstanden var indtraadt, skulde det af Landene, der var blevet angrebet, have Lov til at forlange Krigsskibe i Stedet for Tropper, og kunde man ikke blive enig om nogen af Delene, kunde Hjælpen ogsaa ydes i Kontanter. Anmodede Danmark om Hjælp i Form af Skibe, skulde England være forpligtet til at stille 10 velbemandede Krigsskibe til Forbundsfællens Raadighed. Herpaa svarer Ahlefeldt Kongen: »Saa holder jeg dog ikke for, at Eders Kongelige Majestæt vil have Assistancen restringeret til de 6000 Mand alene, fordi Eders Kongelige Majestæt for det første ikke kan have megen Stads af det engelske Fodfolk, endnu mindre af de Penge, som skulde ydes i Stedet for de 6000

Mand, og vilde Eders Kongelige Majestæt ligeledes være meget lidet tjent med det Antal Orlogsskibe, der kan udrustes for de Penge, som de 6000 Mand udgør, hvilket da efter de ordinære Omkostninger for Ekviperingen her ikke vilde være mere end 4 til 5, og Alliancen vilde i saa Fald ikke komme Eder til stor Nytte, da dog den største Hjælp, som Eders Kongelige Majestæt kan faa fra England, til syvende og sidst maa bestaa af Krigsskibe. «

» Hvorfor jeg da anser det for at være Eders Kongelige Majestæts naadigste Mening, at den ordinære Sukkurs i Alliancen maa blive lovet fra engelsk Side til 12 Skibe, munderet med 50, 60 til 70 Stykker og velforsynet med alting, og desuden 6000 Mand til Fods, eller i Stedet for, de Penge, for hvilke Tropperne kan opstilles, men fra Eders Kongelige Majestæts Side 8 Orlogsskibe og om muligt kun 4000 Mand, ligeledes med de nævnte Konditioner, hvilket da efter mit ringe Skøn ogsaa vilde være mest fordelagtigt for Eders Kongelige Majestæt og Eders Riger og Lande.

Da der ogsaa i hoslagte Projekt til en Alliance mellem Eders Kongelige Majestæt og Hans Majestæt af England i Artikel 8 er indeholdt denne Eksception: *habita tum temporum tum loci et status rerum suarum ratione*, ogsaa blandt andet i Artikel 4: *Nisi auxilium ferens Rex proprio interea occupetur bello*, saa henstiller jeg allerunderdanigst uforegribeligt til Eders Kongelige Majestæts naadigste Forgodtbefindende, om det ikke var bedre, hvis ommeldte Artikel kunde blive indsat uden nogen Limitation og Eksception og Forholdet i Alliancen ordnes saaledes, at saafremt fornævnte ordinære Sukkurs ikke skulde være tilstrækkelig, saa skal den ene assistere den anden til Søs og til Lands med al Magt og saa meget, som Nødvendigheden kræver. Fordi England ellers let engang i Fremtiden kunde gøre Brug af den Slags *effugia*, naar Eders Kongelige Majestæt allermest har dets Hjælp behov, da de i Forvejen har Krig snart med den ene, snart med den anden. Og skønt det kunde forekomme Eders Kongelige Majestæt betænkeligt at obligere sig til en saa stor Assistance, tilmed naar I selv maatte befinde Eder i Krig med andre, saa maatte paa den anden Side konsidereres, at dette kun er en *foedus defensivum*, og at Hjælpen til England derfor ikke skal præsteres, forinden det er anfaldet med Krig, og at paa Grund af den bekvemme Situation og den

store Magt til Søs, hvormed de allerede i adskillige seculis har været sikret imod Fjender udefra, ingen saa let tør gnide sig imod England. Tilmed vilde Impossibiliteten ligeledes til den Tid være tilstrækkelig Undskyldning, og kan det ikke formodes, at Hans Kongelige Majestæt af England saa snart kommer til at trænge til Hjælp udefra, i Særdeleshed naar den indenlandske Motus først er assouperet fuldstændig.

Endvidere finder jeg ogsaa, at der i den projekterede Alliance i Artikel 4 expresse maa foreskrives, at de Omkostninger, som anvendes af den, der yder Hjælpen, ikke igen skal erstattes. Men den 9. Artikel lyder saaledes: *Item conventum concordatum et conclusum est, quod in casu, quo extraordinaria huiusmodi auxilia lata fuerint, quod tum præda in mari parta ea ratione devidetur et computatione facta quantum cuique navi obtingere possit, si æqualiter præda dividenda esset octo naves ordinarii auxilii suas quotas integras accipiant, de ea vera parte, quæ navibus extraordinarii auxilii obtingere debuisset, tertia pars defalcetur et ei Regi præcipua detur, qui sumptus refundit.* Hvilket da formodentligt maa være en Fejl hos Kopisterne, forlanger herom underdanigst Eders Kongelige Majestæts naadigste Vilie, hvorledes I vil have det forholdt med Forandringen i omhandlede Artikel. ◀

Bryderierne fra Rejsen fortsættes efter Frederik Ahlefeldts Ankomst til Englands Hovedstad. Ahlefeldt har straks efter Ankomsten til Canterbury faaet »Tredjedagsfeber«, og han er meget medtaget af denne Sygdom. Til alt Held kommer han sig hurtigt, og der er ingen Ulykke sket, idet Indtoget har maattet udskydes, da Kongen af England endnu ikke er vendt tilbage til London fra sit Landophold. Den 23. Juli »har den Højeste givet mig saa megen Kraft,« at Indtoget kan finde Sted paa den Dag. Ikke uden nogen Selvbevidsthed noterer Frederik Ahlefeldt, at han er den første ekstraordinære Ambassadør, der bliver modtaget, efter at Karl den Anden har besteg den fædrene Trone, hvilken Omstændighed ogsaa har bidraget til Forsinkelsen, da man endnu ikke har været helt klar over Ceremoniellet, der skulde udfoldes ved den Lejlighed. Helt rask synes Ahlefeldt dog ikke at have været, for han meddeler Frederik den Tredje, at hans Tilstand ikke tillod, at han blev afhentet til Vands fra Greenwich, som Brevskriveren

bogstaverer »Grienuitzsch«, men maatte nøjes med at blive ført til sit Logis fra Tower Hill, »hvortil Herr. Greven af Pembroke ankom med et stort Antal af Kavallerer og Kareter, og hvor han modtog mig paa tilbørlig Maade og hvorfra han bragte mig til det Logement, hvor de ankommende Ambassadeurer sædvanligt plejer at bliye trakteret, og hvor man endnu defrayerer mig. Derefter blev jeg beneventeret af Milvet Paget paa ofthøjstbemeldte Kongelige Majestæts Vegne.«

Alle disse Ceremonier synes kun at afnøde Frederik Ahlefeldt en meget begrænset Interesse, og han skriver synlig lettet, at det hele snart er forbi, saaledes at han »snarest saa meget som muligt ufortøvet kan fortsætte i den mig naadigst befalede Negotiation.«

Parlamentets S sammensætning volder Frederik Ahlefeldt Ængstelse, og han haaber paa dets snarlige Opløsning, da en Del af Medlemmerne, særlig Presbyterianerne, ere svensksindede; det gamle Parlament vil derfor antagelig lægge mange Stene i Vejen for den planlagte Traktat. Men det hedder sig ude i Byen, at det nuværende Parlament kun vil blive sammen nogle Dage for at vedtage en Lov angaaende Hjemsendelsen af en Del af Militzen, for derpaa at blive sendt hjem, eventuelt opløst. Ogsaa ved selve Hoffet frygter Frederik Ahlefeldt svensk Indflydelse, idet den svenske Gesandt, Friesendorf, har bearbejdet Karl den Anden for at faa ham til »at oprette nogle Kompaktater med Sverige.« En anden svensk Intrige er ogsaa i Gang, idet Friesendorf har foreslaaet Kongen af Sverigs nære Slægtning, den unge Prinsesse af Gottorp, som Gemalinde for Karl den Anden.

I et Brev omtaler Frederik Ahlefeldt nogle Etikettestridigheder, han har haft med den portugisiske Gesandt: »mellem mine og den portugisiske Gesandts Kareter har der været næsten de samme Differencer som i Haag mellem Eders Kongelige Majestæts og den Kongelige franske Gesandts, idet Portugiserens Karet har prætenderet at køre mellem mine to. Men da jeg forinden havde ladet ham forstaa, at mine to Kareter vilde køre foran hans, men bemeldte Gesandts Adelsmænd siden har stillet samme imellem mine Kareter, hvilket jeg da ikke har villet tillade, saa har bemeldte portugisiske Karet igen forføjet sig hjem, men idag til Formiddag har

oftnævnte Ambassadeur præsenteret mig Visit og slet ikke ommeldt denne Sag.«

Om sin første Audiens hos Karl den Anden giver Frederik Ahlefeldt i sin Rapport en detailleret Beskrivelse. Han bliver hentet til Audiensen af Lord Barclay, Grev Bedford og Lord Maynard og af »Hans Kongelige Majestæts og Rigets Kammerherrer.« Disse Herrer førte Frederik Ahlefeldt ind i Audienssalen, hvor den danske Gesandt straks tog Ordet paa Latin. Da Ahlefeldts »Proposition« var tilende, tog Kongen til Orde og besvarede Gesandts Komplimenter paa Fransk. Begge Talerne var holdt i almindelige Vendinger med Forsikring om Venskabet mellem de to Monarker. Karl den Anden lovede ikke alene »at restabilere de tidligere foedera, men ogsaa om muligt forbedre dem.« Kongen var under Modtagelsen af Frederik Ahlefeldt omgivet af sine Ministre og af største Delen af Overhusets Medlemmer, derimod var Underhuset ikke repræsenteret, hele Hofpersonalet var forsamlet, og det gik til med »mærkelig Pomp og Solennitet.« Fra Kongen kørte Frederik Ahlefeldt direkte hen til Prinserne, der begge viste »stor civilitet« og »tilbød sig til Fremme af Eders Kongelige Majestæts Interesse.«

Allerede et Par Dage efter modtog Kongen Frederik Ahlefeldt i Privataudiens. Sammenkomsten havde en ganske intim Karakter, den varede en Time og fandt Sted i Kongens »gehejme Kabinet«. Kongen udtalte straks sin Beredvillighed til at slutte en Alliance med Danmark.

Forberedelserne er dog langvarige, Kongen kan ikke rigtig bestemme sig til, hvem han vil have til at forhandle med Frederik Ahlefeldt. Da det handelspolitiske er en meget vigtig Del af de forestaaende Forhandlinger, bestemmer Kongen, at nogle Købmænd fra London skal være Medlemmer af en Kommission, som i den Anledning agtes nedsat. Det er netop Valget af disse Købmænd, der skaber Vanskeligheder, det forekommer Kongen lettere at finde »Kommissarier«, der kan forhandle med Frederik Ahlefeldt om det politiske Forbund.

Af Frederik Ahlefeldts Breve træder det tydeligt frem, at han har søgt at behage den engelske Konge ved at tale nedsættende om den foregaaende Regering, hvilket ses at være faldet i god Jord. Ahle-

feldt forklarer Karl den Anden, at det er den republikanske Regering, der har »obligeret« Danmark til at slutte Freden i København, og at man ikke ved, om England nu vil godkende dette Værk. Kongen vil ikke gerne drøfte Freden i København, men holder sig til almindelige Bemærkninger om, hvor gerne han vil gøre, hvad der staar i hans Magt for den kære Slægtning i København. Om nogen engelsk Garanti for Freden i København blev der ikke talt mellem Karl den Anden og Ahlefeldt, og det var ogsaa netop det, Frederik den Tredje vilde undgaa for at have en Bagdør aaben til en mulig Revision af Freden. Den svenske Gesandt syntes absolut ikke om, at Garantien ikke var bleven berørt under Audiensen. Friesendorf lod Frederik Ahlefeldt forstaa, at man fra svensk Side vilde »formalisere« sig herover hos den danske Konge. Frederik Ahlefeldt svarer den svenske Gesandt henholdende og antyder, at Kong Karl næppe agter at gøre noget yderligere ved denne Sag. Ahlefeldt skriver til Frederik den Tredje, at han er vis paa, at den engelske Konge vil forholde sig passiv, ifald man sonderer Terrænet hos ham, og at man helst maa vedblive at holde Friesendorf hen. Det er i det Hele taget efter Frederik Ahlefeldts Opfattelse svært at blive klar over Karl den Andens Stilling til Sverig, hans Sympati er utvivlsomt paa dansk Side, om ikke af anden Grund, saa fordi Republikken havde ført en svenskorienteret Politik. Men Frederik Ahlefeldt mener, at Kongen er nødt til at tage visse Hensyn til Sverig for at behage Frankrig, hvis Assistance han har meget nødig for at faa en Traktat med Spanien gennemført. Ahlefeldt mener, at Forhandlingen med England »entraveres«, da Karl den Anden nødig vil »chokere« Sverig og derigennem Frankrig ved alt for hovedkulds at kaste sig ind i en Alliance med Danmark.

Mere faktiske er Karl den Andens Udtalelser om, hvad han allerede inden han besteg sine Fædres Trone har udført for Danmark. Kongen spørger saaledes Ahlefeldt, om han har nogen Anelse om, hvorledes det var gaaet til, at den engelske Flaade under Svenskekriegen saa hurtigt og pludseligt var sejlet tilbage til England fra Øresund. Frederik Ahlefeldt giver det Svar, som Kongen sikkert har ventet, at man i Danmark troede, at Chefen for Flaaden, Admiral Montagu, stod i skriftlig Forbindelse med Tronprætendenten og

sejlede bort fra de danske Farvande for at føje Prinsen. Kongen fremfører ingen yderligere Bemærkninger angaaende denne Sag, saa man har Lov til at forudsætte, at han ligefrem har villet lægge Frederik Ahlefeldt Ordene i Munden. Hvor vidt der har været nogen hemmelig Forbindelse mellem den senere Karl den Anden og Admiral Montagu, er uvist, men sikkert er det, at Montagu drev personlig Politik, da han lettede Anker og vendte tilbage til England. Flaaden skulde anvendes til at støtte Tronprætendentens Hjemvenden til England, saa Karl den Anden har i alt Fald indirekte haft Indflydelse paa Danmarks Skæbne i det kritiske Øjeblik. Montagus Flaade var sejlet til Øresundet i Marts, umiddelbart efter at Oliver Cromwells Søn havde nedlagt Hvervet som Protektor, saa Frederik Ahlefeldt kunde ikke godt rette noget Angreb mod »Usurpatoren« i den Anledning, saa meget mere som det var den af Kongen meget skattede General Monk, der styrede England dengang. Montagus Flaade laa saa stille som en Mus lige til den blev hjemkaldt; dens Bestemmelse var at virke som et Tryk paa Danmark, der ved dens Nærværelse skulde tilskyndes til Fred. Karl den Andens Hjemvenden til England var dengang kun et Tids-spørgsmaal, og der var ikke noget underligt i, at den engelske Admiral søgte at handle i den fremtidige Konges Aand, saaledes som Karl den Anden antyder det i sin Samtale med Frederik Ahlefeldt. Den engelske Flaades Nærværelse i de danske Farvande var i første Instans Mazarins Værk. Det var et Led i Kardinalens Arbejde paa at skaffe Fred i Norden; han vilde have Sverig ud af Krigen med Danmark, saaledes at han kunde faa svensk Støtte mod Øst-rig og Spanien. Sverig skulde saa vidt muligt gøres afhængigt af Frankrig, derfor maatte den svenske Konge ikke være Herre i Norden, saaledes som Karl Gustav havde villet det, for i saa Tilfælde kunde man ikke faa Sverig til at gaa i Frankrigs Kølvand, derfor skulde Roskildefreden opretholdes. Men Mazarin vilde ikke være alene om Spillet, England skulde være med, og Oliver Cromwells Søn var let at lede for den franske Statsmand. Richard Cromwell kastede sig da ogsaa helt i Armene paa Frankrig og lod sig bruge som et føjeligt Redskab. Frankrigs og Englands Politik under Slutningen af den anden Svenskekrig var i en ganske særlig Grad svenskpræget, idet det gjaldt om at bremse Danmarks Forbunds-

fæller, der endnu ikke var gaaet ind paa Tanken om at tvinge Danmark til Fred, men vilde hjælpe dette Land til at opnaa bedre Betingelser end dem, der var fastsatte i Roskilde. Det havde ikke været Holland ubehageligt i Forbindelse med Danmark at tilføje Sverig et afgørende Nederlag; men det var netop det, Mazarin ikke vilde vide noget af, og derfor skulde Cromwell overtales til at sende den engelske Flaade til Øresundet for at hindre Nederlænderne i at udføre deres Forsæt. Det blev imidlertid ikke Cromwell, der kom til at sende Flaaden til de danske Farvande, men Bestemmelsen derom var truffet under hans Protektorat, efter at England var indgaaet paa en Garantitraktat med Frankrig, og Karl den Andens overfor Frederik Ahlefeldt tilkendegivne Misbilligelse af den engelske Flaades Afsendelse ramte derfor hans Dødsfjendes Søn.

Ahlefeldt havde senere mange »secrete« Audienser hos den engelske Konge, hvorom han udtalte sig med stor Tilfredshed i sine Breve til Frederik den Tredje. Han skriver, at han »mangfoldige Gange har maattet tage min Rekurs« til Kongen »ved saa mange Occasioner«, og dog er Kongen »kommet mig i Møde med saadan Naade og Affabilitet, at jeg ikke kan berømme det nok.« Om Ministrene har været glade ved, at Frederik Ahlefeldt sporenstregs gik til Kongen, naar han ikke kunde komme overens med dem, er et andet Spørgsmaal.

Den første, hvem Ahlefeldt aflagde Besøg efter at have hilst paa Kongen og den kongelige Familie, var Englands mægtigste Mand, Hyde, hvem han bragte en personlig Skrivelse fra Frederik den Tredje. Modtagelsen hos Hyde synes at have været overstrømmende. Kansleren veg saaledes ikke tilbage fra at sige til Ahlefeldt, at hans Iver efter at tjene Kong Frederik var saa stor, at den ikke kunde have været større, om han havde været den danske Konges Undersaat, og han skulde derfor gøre sig den yderste Umage for at tjene ham med Hensyn til Forhandlingerne om Traktaten.

Midt i December 1660 afsender Frederik Ahlefeldt et langt Brev til Kongen og meddeler, at han atter har maattet ty til Kong Karl i Anledning af nogle Controverser med Ministrene. Ahlefeldt har klaget til Karl den Anden over, at hans Raadgivere er gaaet bort fra de oprindelige Aftaler. Ministrene havde forlangt

indsat i Traktaten, at den eventuelle væbnede Hjælp fra engelsk Side »maatte restringeres til en vis Tid, nemlig saaledes, at efter et Aars Forløb den Part, som modtager Hjælpen, herefter skal underholde samme paa egen Bekostning.« Frederik Ahlefeldt har overfor den engelske Konge besværet sig over, »at de med Kommissarierne engang drøftede Punkter saaledes blev altereret«. Han skriver, at denne Sag »alene dependerer af hans kongelige Majestæt af Englands egne Resolutioner«, og han har derfor overfor Kongen »med alle tjenlige Raisons remonstreret de store Inkonvenienser, som vilde opstaa baade for Eders Kongelige Majestæt og for Hans Kongelige Majestæt af England, hvis denne Hjælp fra begge Sider skulde indskrænkes til et saa kort Tidsrum.«

Overfor Frederik Ahlefeldts Udtalelser bemærkede Kongen af England, at han fandt »de anførte raisons at være ganske considerable,« han vilde tilkalde Ministrene og søge at fremme Sagen. Monarken synes dog ikke at have været helt overbevist om Ministrenes Føjelighed, for han fortsætter med en Bemærkning, at hans »Affection« for den danske Konge er ganske »ulimiteret«, og at dens »Effectus« vil strække sig saa langt som muligt, selv om Hjælpen blev »restringeret« til en bestemt Tid. Kongen har imidlertid skyndt sig, for der blev holdt Raadsmøde Dagen efter at Audiensen havde fundet Sted. I samme Brev gaar Frederik Ahlefeldt nærmere ind paa Behandlingen af Toldspørgsmaalene: »Det er blevet approberet og godkendt, at Tolden for alle engelske Skibe, som passerer gennem Sundet, differeres indtil deres Tilbagekomst, nemlig af den Grund, at det ikke forundes dem at medføre Penge fra England, og tilmed da dette Privilegium ikke blot er blevet bevilget af den tidligere Protektor og Parlament, men ogsaa før dem af Hans Majestæt af Englands Herr Fader, glørværdig Ihukommelse. For det tredje, at der ifølge den med den tidligere Protektor gjorte Traktat ikke paa Elben maa paalægges de engelske Skibe og Nationer nogen Told og anden Besværlighed samt andre Diffikulteter, som er af ringere Importance.«

Frederik Ahlefeldt skriver, at han har opponeret mod disse Bestemmelser, der er ganske i Strid med, hvad han og de engelske Forhandlere er blevne enige om, og han har overfor Monarken

paavist »de deraf opstaaende Inkonvenienser og Besværligheder.« Ministrene lader imidlertid Frederik Ahlefeldt forstaa, at der ikke »vil blive trakteret videre« med mindre han gaar ind paa disse Punkter. Ahlefeldt har derfor endelig »maattet konsentere til, at i Tilfælde af, at den engelske Nation ifølge de med Parlamentet og Protektoren tidligere gjorde Traktater ved denne den nuværende Konge af Englands Hjemkomst, nemlig den 25de Maj, og i de forudgaaende tre Aar med Eders Kongelige Majestæts Bevilling havde nydt saadanne Privilegier, skulde de ogsaa fremtidig nyde samme, dog mod denne Betingelse, at man altid skulde give tilstrækkelig Kaution for, at enten den tilbørlige Told blev erlagt ved Tilbagekomsten eller, at hvis Skibene ikke skulde komme tilbage, i det mindste den tilbørlige Told skulde betaales indenfor 3 Maaneder.«

Med Hensyn til Tolden paa Elben har Ahlefeldt faaet nærmere Instrukser af Frederik den Tredje, der skriver til ham, »at Kongen af England ikke kunde eftergive noget af det, som før dette er blevet forundt denne Nation, i Betragtning af, at han derved vilde tabe sine Undersaatters Affektion og vinde et daarligt Navn, som om han mindre end Usurpatorerne tog sig af sine Undersaatters Velfærd.«

Disse Frederik den Tredjes Udtalelser synes at være faldne i god Jord hos Karl den Anden, der overfor Ahlefeldt udtaler; »at han ikke kunde tro, at Eders Kongelige Majestæt vilde denegere ham som Eders bedste og sincèreste Ven, hvad I tidligere godvilligt havde eftergivet hans Rebeller og Eders Kongelige Majestæts største Fjende.« Ejendommeligt at se, at Karl den Andens Had til Cromwell gaar saa vidt, at han ganske roligt forudsætter, at ogsaa Frederik den Tredje maa betragte Protektoren som sin argeste Fjende. Ahlefeldt ser meget optimistisk paa Fremtiden, han skriver: »Jeg haaber, at bortset fra Diffikulteterne vedrørende Sukkursen nu alle andre Vanskeligheder derved vil være hævet, og at der om faa Dage kan gøres en Ende paa Forhandlingerne om førstnævnte; thi om end Eders Kongelige Majestæt ikke i min Instruktion har udtalt sig om bestemte Aaremaal for Sukkursen, saa tvivler jeg dog ikke om, at I i denne og i andre Sager vil være tilfreds med det, som her kan opnaas, i Særdeleshed eftersom Be-

neficiet og onus commune og desuden de Krige, som tidligere er ført af Eders Kongelige Majestæt og Eders Højlovelige Forfædre, sjældnen er bleven kontinueret ud over to eller tre Aar, hvorved da ikke mindre maa tages i Betragtning, at man nu ved denne store Konfluens af saa mange Ambassadeurer og fremmede Ministre, hvor den ene søger at prævenere den anden og at vinde denne Stats Venskab, ikke saa godt som til andre Tider kan spænde Buen højt og holde fast ved Pointiller.«

Om den stadig ulmende Uro i England faar man et Indtryk, naar man læser Slutningen af Frederik Ahlefeldts Brev: »Iøvrigt har man her apprehenderet adskillige Folk paa Grund af præsupponeret eller angivet Konspiration mod hele det kongelige Hus, og skønt der endnu ikke er noget bestemt at berette derom, saa er det dog vist, at der saavel hos den aftakkede Militis som hos mange andre findes stort Malcontentement, hvilket der dog maa tillægges saa meget mindre Betydning, eftersom Parlamentet er særdeles veltilfreds med Kongen, og hvis maaske nogle maatte søge Uro, saa mangler et bekvemt eller kapabelt Hoved, ligesom da ogsaa ellers Hans Kongelige Majestæt af Storbritannien gør sig overmaade afholdt ved sin Humanitet og fortræffelig gode Konduite.«

Naar Frederik Ahlefeldt taler om Misfornøjelsen hos den aftakkede Militis, maa man snarere undres over, at denne Misfornøjelse ikke gav sig stærkere Udslag; der var nemlig aftakket 50.000 Soldater. Disse gamle cromwellske Krigere gik uden mindste Knurren over i det civile Liv, hvor det faldt dem let at finde Stillinger. Overalt i England vilde man gerne til næsten hvilken som helst Stilling have Soldater af den opløste Hær, der havde Ord for Gudfrygtighed, Sædelighed og Ærlighed, et Rygte, de paagældende ikke gjorde til Skamme, efter at de var ophørt med at være Soldater. Naar Frederik Ahlefeldt naivt skriver, at Parlamentet er »særdeles veltilfreds med Kongen,« maa man huske, at det var det selvsamme Parlament, der havde kaldt Karl Stuart hjem. Baade dette Parlament og det nye, der blev sammenkaldt under Frederik Ahlefeldts Ophold i London, viste sig meget føjeligt overfor Karl den Anden; det bevilgede ham saaledes en Civilliste paa 24 Millioner Kroner i danske Penge, en uhyre Sum, naar man betænker, at Pengene havde en langt højere Værdi dengang end i vore Dage. Karl den

Anden, der var meget ødsel, syntes, at den ham tilstaaede Civilliste var for lille, da han med den maatte bestride Udgifterne baade til sin egen Hofholdning og til sine legitime og illegitime Slægtninge. Karl den Anden mente, at det havde været rimeligt, om han uindskrænket var kommet til at raade over alle Landets Indtægter. I det hele taget var det Karl den Anden meget imod at være stillet under Parlamentets Kontrol. Medens Frederik Ahlefeldt var i London, fandt Kongen sig endnu nogenlunde til Rette med Parlamentet; men nogle Aar efter at Ahlefeldt var draget bort, lykkedes det Karl den Anden at danne et Ministerium, der var mere uafhængigt af Parlamentet. Det var denne Regering, som Londonnervittigheden døbte Cabal efter Begyndelsesbogstaverne i Ministrenes Navne: Clifford, Ashley, Buckingham, Arlington og Lauderdale.

I næsten alle sine Rapporter til Kongen kommer Frederik Ahlefeldt tilbage til de Vanskeligheder, som Englands Forhandlinger med Holland skaber ham. Ahlefeldt søger stadig ikke at komme Hollænderne for nær under Toldforhandlingerne med England; som han skriver til Frederik den Tredje, undgaar han alt hvad Hollænderne vilde optage som Præjudice, og hvad der kunde give Aarsag til en stor Mistillid og endelig vel til flere Vidtløftigheder mellem Eders Kongelige Majestæt og dem. Men da disse Kongerigers indvendige Tilstand endnu for Tiden ikke er af saadan Maturitet og Firmitet, at Eders Kongelige Majestæt bestemt kan forlade sig derpaa, saa holder jeg allerunderdanigst for, at saa konsiderable Allieredes Venskab som Hollændernes, endnu ikke vil være at abandonnere paa Grund af ovennævnte Sag. Tilmed er der ingen Tvivl om, at Hollænderne (som mener ved store Foræringar at trænge igennem ogsaa med deres andre Affærer, da den store Ophidselse mod dem er gaaet mærkelig tilbage) omnibus viribus vilde opponere sig imod denne Sag og maaske ogsaa heri opnaa deres Intention imod os, at vi altsaa baade kunde give os en Blottelse og tilmed, som foroven nævnt, derved foraarsage Diffidence hos Holland. Derudover behage Eders Kongelige Majestæt allernaadigst at konsiderere, om det ikke, eftersom man ikke kan vide, hvor vidt England endnu maatte engagere sig med Holland, og Sagerne i Europa endnu for en stor Del er i Krisis og under

Dækket, var bedre endnu at vente noget med Sagen ogsaa af den Grund.«

Af et af Frederik Ahlefeldts Breve fremgaar det, at han har talt med Karl den Anden om de Hensyn, Danmark maa tage til Holland. Et ubehageligt dansk-hollandsk Mellemværende drøftede Frederik Ahlefeldt ogsaa med Karl den Anden, nemlig Hollændernes Krav om Erstatning for den Hjælp, den hollandske Stat ydede Danmark under Svenskekrigen. Herom skriver Ahlefeldt til Frederik den Tredje: »Jeg har ogsaa samtidig hos Hans Kongelige Majestæt af England sonderet, hvad samme syntes om Hollændernes prætenderede Skyldfordring mod Eders Kongelige Majestæt paa Grund af de i den forrige Krig anvendte Omkostninger, og har temmelig vidtløftig deduceret Ubilligheden og de daarlige Konsekvenser, hvorpaa Hans Kongelige Majestæt har svaret, at ifald jeg begærede det, vilde Samme gerne interessere sig herfor in favore af Eders Kongelige Majestæt; men da jeg ikke havde nogen Ordre desangaaende, saa har jeg underdanigst takket for Sammes gode Affektion og henstiller altsaa allerunderdanigst til Eders Kongelige Majestæt, om I desangaaende vil lade ske Ansøgning hos Hans Kongelige Majestæt af England, tilmed da jeg holder for, at hvis denne Sag bare menageres rigtigt, vil Højstbemeldte Kongelige Majestæt ligesom af sig selv opponere imod denne Skyldfordring.« Karl den Anden vil af en anden Grund gerne staa Danmark bi paa dette Punkt, da han her er i Kontakt med sit Folk, der i Henhold til Frederik Ahlefeldt er meget ophidset paa Hollænderne. Ahlefeldt tilføjer dog spydigt, at Ophidselsen begynder at fortage sig, da den hollandske Gesandt strør om sig med Penge til alle Sider. Han følger her sin hamburgske Kollegas Eksempel, Hansestadens overordentlige Gesandt bestikker nemlig indflydelsesrige Personer for at opnaa Fordele for Hamborg paa Elben. Men Debatten om Sejladsen paa Elben, hvorom Frederik Ahlefeldt ogsaa har forhandlet med England paa Danmarks Vegne, »entraverer« Arbejdets Gang. Det gaar i det Hele taget langsomt, og Frederik Ahlefeldt skyder for en Del Skylden paa den Snakkesalighed, hvortil alle Forhandlerne hengiver sig.

Hvad der sinkede Forhandlingerne lige saa meget som Hensynet til Holland, var Religionsstridighederne, som vi ovenfor har

omtalt. De synes efter Frederik Ahlefeldts Breve at dømme at have virket meget pinligt paa Karl den Anden og Hyde, der begge derved er blevet distraherede fra deres Forhandlinger med den danske Ambassadør. Ahlefeldt skriver derom: »De herværende Sværmere, som drømmer om det femte Monarki og Christi Tusindaarige Regering her paa denne Jord, har ikke engang kunnet naa frem til deres Oplæsning, idet disse med adskillige 100 Mand har forøvet store Insolentier i forskellige af Byens Stræder, nedskudt nogle af den kongelige Garde og af train de Bands med det Forsæt helt at ruinere hele denne Stad, som skulde være det andet Babel og billigvis paa Grund af de store Synder, som der gik i Svang, skulde afstraffes af dem. Deres Ord var Kong Jesus, og de justificeredes Led, i det visse Haab (som nogle beretter), at Christus paa St. Pauls Kirkegaard i Person vilde fremstaa hos dem og saa selv være deres Anfører, og har desuden deres Capitein, kaldet Venner, indbildt dem saa sikkert, at en af dem kunde forjage og dræbe 10 og 10 ganske bestemt 100. Efter at de i nogle Nætter efter hinanden havde ombragt adskillige Borgere og Soldater, som, naar de af Sværmerne blev spurgt, for hvem de var, svarede: For Gud og Kong Karl, hvorimod hine sagde: og vi for Kong Jesus, saa er nu hele London kommet i Vaaben og har Hertugen af York, General Munk, som nu er Hertug af Albermale, og mange andre gentagne Gange ogsaa været in armis; at altsaa dette Oprør, efter at nogle af Sværmerne er blevet skudt og taget til Fange, lykkeligt er standset. Imidlertid saa har de kongelige Consilarii status flittigt holdt Raad desangaaende og har tilbragt Tiden med Examination af disse Fanger, af hvilke der skal være henved 50, saaledes at jeg altsaa til Dato ikke har kunnet naa til en Afslutning af mine Affærer. Men da nu denne Larm formodentlig vil have lagt sig nogenlunde, og disse Fangers Examen vil være tilendebragt om faa Dage, saa haaber jeg, at de da ogsaa endelig engang fremmer Forhandlingerne til en Afslutning, skønt jeg ikke kan promittere noget bestemt derom, førend alt er fuldbyrdet, eftersom saadant Oprør nemt kan blive fornyet, og dette vel igen kan remove Forhandlingernes Afslutning.«

Ahlefeldt ser med Uro paa den sekteriske Bevægelse, han taler i Brevene til Frederik den Tredje om »disse Sværmere«

som en Bande Narre, men glemmer ikke at tilføje, at disse Narres »Desseins er farlige for det engelske Rige, da der er mange af dem især i og om Oxford, hvor Sværmernes Fører, Ludlam, holder til.«
 »I denne Uge er nogle af de fangne Fanatici blevet hængt og paa de forskellige Steder i disse Kongeriger endnu mange flere.«

Frederik Ahlefeldt pointerer Karl den Andens Mildhed og skriver, at Parlamentet har tvunget Kongen til at lade langt flere »fanatici« hænge end det havde været Monarkens Bestemmelse. »Cromwell, Bradshaw og Ireton er taget ud af deres Grave og Kister, overgivet til Skarpretteren, og paa samme Dag, da Carolus I af kristenmild Ihukommelse, blev henrettet (hvorfor der ogsaa her er blevet holdt almindelig Bods- og Fastedag) er blevet hængt i Galgen ved Tyburn, men efter at de med alle Menneskers største Applaus har hængt der indtil om Aftenen, blev Hovederne hugget af paa dem alle tre og deres Lig begravet under Galgen.«

Lidt efter lidt bliver der dog Ro til at genoptage Forhandlingerne; Kongen, der har tilbragt Julen paa Landet, vender tilbage til Hovedstaden, og i hans »Præsense« bliver »de fornemste Artikler examinerede og approberede.« Kongens Nærværelse synes at have givet Arbejdet mere Fart, allerede Dagen efter har Frederik Ahlefeldt en Konference med Hyde, der mødes med den danske Gesandt umiddelbart efter, at han har haft Foretræde hos Kongen i Anledning af Traktaten med Danmark. Hyde har drøftet Sagen med Kongen sammen med alle Ministrene, men er alene sammen med Ahlefeldt, hvad der ikke synes at have været denne ubehageligt. Den følgende Dag bliver Frederik Ahlefeldt kaldt til Kongen, hvem han maa forklare nogle Detailler. Under Samtalen kommer den engelske Konge tilbage til et af sine Yndlingstemaer, hvorledes Danmark var blevet ødelagt og ruineret dengang »Tyrannen« regerede England, og Karl den Anden forklarer Ahlefeldt, at det skulde være en Straf fra Cromwells Side, fordi han vidste, at Frederik den Tredje nærrede Venskab for den nuværende Konge af England. Karl den Anden synes længe at have fortsat disse elskværdige Fantasier, som Frederik Ahlefeldt naturligvis hørte paa uden at blinke. Kongen konkluderer i, at England paa Grund af den tidligere daarligere Behandling vil søge at gøre godt, hvad Cromwell havde forbrudt og »obligere sig til noget mere end Danmark.« Kongen peger

paa en anden Grund hertil, den, at Danmark ved den sidste Krig var blevet næsten ødelagt, medens England var »in florenti statu«. »Saa vilde Eders Kongelige Majestæt behage ikke at marchandere herom med Eders bedste Ven, men henstille saadant til Sammes eget Forgodtbefindende, hvad Hans Kongelige Majestæt heri vilde anse for raisonabelt og billigt. Hvorpaa Hans Kongelige Majestæt lovede, at han ogsaa heri vilde aabenbare og vise sit Venskab og sin Affektion mod Eders Kongelige Majestæt overfor Alverden.«

Allerede Morgenen efter denne Audiens bliver Frederik Ahlefeldt kaldet til Hyde, der meddeler ham følgende: »At eftersom Eders Kongelige Majestæt altid havde bevist Hans Majestæt af England meget Venskab og gennem mig havde villet lade stille Punktet angaaende Assistancen i Højstbemeldte Kongelige Majestæt af Englands Diskretion, saa havde Samme til Bevidnelse af sin Obligation og Affektion befalet ham, Kansleren, at opstille et Projekt desangaaende, hvori Hans Kongelige Majestæt af England ikke alene bekendte sin store Obligation for det Venskab, som Eders Kongelige Majestæt i de forgangne ulykkelige Tider havde bevist Samme, og for den Eders Kongelige Majestæts Kongeriger og Lande som Straf herfor tilføjede store Skade, men ogsaa erklærede og tilsagde at holde et uopløseligt Forbund og Venskab med Samme, at medindeslutte Eders Kongelige Majestæt i alle Traktater, som han i Fremtiden kom til at gøre med Potentater og Stater og saa vidt muligt at obligere alle bemeldte Potentater til alt godt Venskab med Eders Kongelige Majestæt og velvillig lagttagelse af Eders Interesse. Herudover forpligter Hans Kongelige Majestæt af England sig til, at han, hvis Eders Kongelige Majestæt bliver anfaldet i Eders Kongeriger og Lande, som I paa denne Tid besidder (hvilken Klausul han uanset alle Remonstrationer vilde have med), vil assistere Eder ikke alene med et saadant Antal Skibe og Folk, som England nogensinde i tidligere Traktater med Danmark havde forpligtet sig til, men med en saadan force til Søs og til Lands, som Nøden og Eders Kongelige Majestæts Tilstand maatte kræve, og at Hans Kongelige Majestæt aldeles ikke vilde taale, at Eders Kongelige Majestæt paa nogen Maade blev opprimeret eller berøvet nogen Del af Eders Kongeriger og Lande, saa vidt Hans Kongelige Majestæt af England med al sin Magt kunde forhindre og afværge saadant.«

Man lægger Mærke til, at ogsaa Hyde fremhæver den af den danske Konge udviste Sympati for Karl den Anden under Landflygtigheden.

I et Brev til Frederik den Tredje søger Ahlefeldt at slaa fast, »hvor store Avantager der vilde tilvokse Danmark gennem denne Traktat.« »Fordi for det første Hans Kongelige Majestæt af England forpligter sig til at assistere Eders Kongelige Majestæt med den nødvendige force til Søs og til Lands, medens Eders Kongelige Majestæt paa den anden Side ikke obligeres til noget reciprokt, for det andet, at Eders Kongelige Majestæt derved eviterer al Jalousi hos alle Potentater og Stater, som maaske ikke staar i god Korrespondance med England, som ellers kan frygtes at opstaa, fordi Eders Kongelige Majestæt alene kan vente Assistance fra England og ikke igen til Gengæld har bundet Eder til nogen Assistance, for det tredje at Eders Kongelige Majestæt i Stedet for den ordinære Assistance, som dog ikke vilde have andraget over 10 Skibe, ikke blot kan vente 8 i Kraft af den med Kong Jakob Anno 24 afsluttede Traktat, som medkonfirmeres i denne Alliance, men saa meget, som Nødvendigheden til Søs og til Lands maatte kræve, og det uden nogen Restriktion i Tiden, for ikke at tale om andre Circumstancer angaaende Ydelse af Proviant og Ammunition, og jeg tilmed vel mærker, at eftersom Hans Kongelige Majestæt og Kansleren heri har villet vise en extraordinær Affektion, saa vilde det sikkert udtydes til det onde, hvis jeg ikke havde modtaget det med samme Applausissement.«

Ahlefeldt har modtaget Betingelserne paa Frederik den Tredjes Vegne og føler sig overbevist om, at Kongen ikke vil tage Hæm denne Egenmægtighed ilde op, da Majestæten til en vis Grad havde givet ham frie Hænder; og fordi »enhver Forhaling let kunde være til Hinder for Eders Kongelige Majestæts Desseins.«

Englands Forhandling med Sverig, Holland, Frankrig og Spanien spiller stadig med ind i Frederik Ahlefeldts Samtaler med de engelske Ministre, Ahlefeldt skriver til Frederik den Tredje, at Hyde overfor ham har udtalt, at Kongen vil »procedere paa extraordinær Maade« med Danmark og vise sig mere velvillig overfor dette Land end overfor de fire andre, som han nok er tilbøjelig til at slutte Alliance med, men den engelske Konges »store

Obligation« vil bevirke, at der bydes Danmark bedre Betingelser end de fire Magter, der med en aabenbart generende Ihærdighed anmoder om Englands Alliance. I denne Forbindelse klager Frederik Ahlefeldt over nye svenske Intriger mod Danmark, disse Intriger har »difficulteret yderligere Konklusionen af Forhandlingerne,« da der i indflydelsesrige engelske Kredse er Sympati for Danmarks Arvefjende. Atter ved denne Lejlighed fremhæver Frederik Ahlefeldt Karl den Andens venlige Holdning overfor Danmark, Kongen har saaledes udtalt, at han øjeblikkelig vilde gribe til Vaaben, saafremt Sverig overfaldt Danmark, noget Frederik Ahlefeldt en Tid virkelig mener, der er Fare for. Hverken Kongen eller hans Omgivelser synes om den oftere omtalte svenske Gesandt Friesendorf, og Frederik Ahlefeldt mener, at det er under Indtrykket heraf, at den svenske Regering midt under Forhandlingerne om Alliancen erstatter ham med en anden Gesandt, den unge Grev Kønigsmark, der dog kun skal fungere midlertidig, indtil den overordentlige Gesandt, Grev Brahe, kan tiltræde Stillingen. Frederik Ahlefeldt skriver, at det er rent personlige Grunde, der gør Friesendorf »odiøs« ved Hoffet i London. Det utiltalende ved Gesanden gør ham til en lidet velset Gæst i det fornemme engelske Selskab, og hans overdrevne »desideria« bevirker, at de engelsk-svenske Forhandlinger skrider langsomt fremad, og gør et Gesandtskifte oportunt.

Imidlertid gaar det hurtig fremad mod Afgørelsen, og den 1. Februar kan Ahlefeldt meddele Frederik den Tredje, »at Traktaten er blevet oplæst og approberet in consilio og derefter overgivet til Secretariis Status til yderligere Fuldbyrdelse.« Frederik Ahlefeldt har derefter bragt Kongen af England sin »underdanigste og flittigste Tak,« og fra Kongen er han gaaet til en Konference med Ministrene, »hvorved da alle Artiklerne endnu engang er blevet oplæst, alle udestaaende Dubia (hvoraf man da bragte endnu temmelig mange paa Bane) removede og er det derefter blevet aftalt, at bemeldte Traktat nu ufortøvet skulde renskrives og derefter underskrives, og vil jeg da haabe, at alt saadant vil kunne ske før næste Postdag.«

Frederik Ahlefeldt fremhæver i sin næstsidste Rapport til den danske Konge de for Danmark gunstige Betingelser »hvortil Hans

Kongelige Majestæt af Storbritanien har oblikeret sig deri, og hvorledes Eders Kongelige Majestæt ikke omvendt er forbundet til noget reciprokt.«

Frederik Ahlefeldt beretter, at han uden forudgaaende Bemyndigelse fra Kongen har maattet gaa med til to Artikler i Alliancen; den ene gaar ud paa, at Danmark skal restituere den engelske Konge de »Mobilier, Klenodier og Smykker,« som er blevne Kongehuset berøvet under Cromwells Regimente og som muligt kunde være havnede i Danmark. I Henhold til det andet Punkt skulde Danmark forpligte sig til at udlevere engelske Oprørere, der muligvis maatte befinde sig i Danmark. Hvad det første Punkt angaar, forklarer Frederik Ahlefeldt Kongen, at det ingen synderlige Konsekvenser vil have, da »deslige Sager« næppe findes i Danmark. Den omskrevne Passus er indsat i Alliancetraktaten som Følge af, at adskillige Tyvekoster ere blevne afhændede i Holland, Frankrig og Spanien, og man har i Traktaterne med disse Lande krævet Erstatning for de af Cromwell øvede Rov, det var derfor vanskeligt at udelade denne Artikel i Traktaten med Danmark. Frederik Ahlefeldt har ment at maatte føje de engelske Ministre i dette Ønske, skønt han ikke »expresse« var blevet beordret dertil, eftersom den engelske Konge lagde Vægt paa, at det kildne Punkt blev medtaget. Det var Karl den Anden saa meget om at gøre at faa denne Sag ordnet, at han endog privat bad Frederik Ahlefeldt om at lade Bestemmelsen om »Restitutionen« indgaa i Traktaten, han var overbevist om, at hans danske Majestæt i Kraft af det fortrolige Venskab mellem ham og den engelske Konge vilde rette sig efter de engelske Ønsker paa dette Punkt, Ahlefeldt skriver, at Kongen af England vilde være blevet stærkt »chokeret«, om han havde sagt nej til dette Ønske.

Om det andet Punkt skriver Frederik Ahlefeldt:

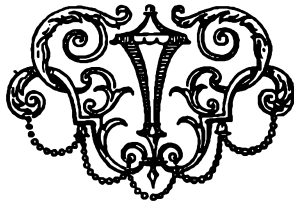
»Men i det andet Punktum er indeholdt, at saafremt nogle af dem, som er skyldige i Mordet paa Kongen af England og derfor er kondemnerede, skulde opholde sig dersteds, saa vilde Eders Kongelige Majestæt lade dem udlevere til Hans Majestæt af England; og har jeg desangaaende kunnet gjøre saa meget mindre Difficulteter, som jeg holdt for, at ikke alene Eders Kongelige Maje-

stæt, men ogsaa alle Potentater er i højeste Grad interesserede i Afstraffelsen af saadanne afskyelige Mordere og Rebeller.«

Ellers synes man fra engelsk Side ikke at være optraadt saa beskeden som paa disse to mindre væsentlige Punkter, tværtimod skriver Frederik Ahlefeldt, at den Omstændighed, at næsten alle Europas Potentater anholder om Alliance og Venskab med England, bevirker, at England »sætter Næsen saadan i Vejret, at man maa opnaa alting med største Lempe og næsten bedende.« Ahlefeldt minder Frederik den Tredje om, at man i denne Forbindelse »maa betænke Englændernes naturlige Geni og deres Affairers nuværende advantageuse Successer.« Endelig nævner Frederik Ahlefeldt noget, som aabenbart maa opfattes som en avis au lecteur, at alle de andre fremmede Gesandter anvender store Summer til at bestikke ikke alene Ministrene og Medlemmer af Parlamentet, men ogsaa selve Kongen. Den meget praktiske og foretagsomme hollandske Gesandt tilkendegiver sin Forbavselse over, at Kongen af Danmark saa stærkt favoriseres fra engelsk Side, skønt han ikke vides at have punget synderligt ud, medens Hollænderne, som Frederik Ahlefeldt udtrykker sig, »med en stor og utrolig Sum Penge her har gjort sig mange og store Venner.«

Vi have ved flere Lejligheder omtalt, at Frederik Ahlefeldt var en Modstander af det gamle Adelsregimente og fuldt ud den nye Tids Mand. Nogen Indflydelse paa Statsomvæltningen fik han ingen Lejlighed til at øve, da han i al den Tid, de store Begivenheder stod paa, var optaget af det intensive Arbejde i London. Han fulgte dog paa Afstand Begivenhederne og glædede sig over de nye Ideers Sejersgang. Ogsaa Frederik Ahlefeldts praktiske Sans gjorde sig gældende i Tilfredsheden over Regeringsforandringen. Han ser her Udsigt til en Simplificering af hele Statsmaskineriet, hvis hidtidige Langsomhed ofte har irriteret ham; det at han i sine Embedsforretninger for Fremtiden kun har den suveræne Konge at tage Hensyn til, saaledes at han ikke mere behøver at skele til andre mere eller mindre besværlige Institutioner, er ham aabenbart behagelig, Frederik Ahlefeldt mærker allerede under Forhandlingerne i London Fordelene ved det nye Styre, og ikke alene han selv føler det, men ogsaa engelske Autoriteter lader ham forstaa, at

de venter en lettere og glattere Debat med ham nu, hvor han kun har sin Konge at henholde sig til. Regeringsforandringen har i det hele taget gjort et godt Indtryk i England. Frederik Ahlefeldt, der ellers i Almindelighed skyer kraftige Udtryk og er diskret i sin Omgang med Begejstring eller Vrede, kan ikke finde Ord kraftige nok til at tolke sin Glæde over den nye Tingenes Tilstand i Danmark. Han skriver hjem, at der i »alle mine Levedage ikke er vederfarede mig noget mere behageligt og glædeligt.« Frederik Ahlefeldt udtaler, »at den gode Gud ikke havde kunnet vise Land og Folk større Naade i timelige Sager, den allerhøjeste, i Bund og Grund gode Gud vil sikkert velsigne dette saa lykkeligt paabegyndte Værk med sin Hjælp og sit gode Raad.«

STATHOLDEREN

Vi have set, at Frederik Ahlefeldt i 1657 var blevet holstensk Landraad og havde aflagt den befalede Ed som saadan; de to Fætttere Kai og Ditlev, sammen med hvem han var bleven udnævnt til Generalkrigskommissær, havde ogsaa samtidig med ham faaet overdraget Hvervet som Landraader.

Hen imod Krigens Slutning blev Frederik Ahlefeldt Vicestatholder i Hertugdømmerne, en Stilling, han opnaaede efter Forslag af Statholderen, Grev Rantzau-Breitenborg, der var hans Svigerfader. Samtidig med at Frederik Ahlefeldt blev gjort til Vicestatholder, blev han Geheimeraad. Geheimeraadsværdigheden var noget mere end en Titel, det var en Fornyelse af Stillingen som Landraad, saaledes at denne kom mere til at svare til Forholdene under den nyindførte Enevælde. Ved Udnævnelsen kom Frederik Ahlefeldt til at rangere med de danske Rigsraader, der fik den samme Benævnelse, efter først en Overgang at have været titulerede kongelige Raader. Baade de kongerigske og de slesvig-holstenske Geheimeraadere vare selvskevne Medlemmer af Statskollegiet og Højesteret. Geheimeraadene havde ikke tilnærmelsesvis den samme Magt og Indflydelse som Rigsraaderne, de vare nu kun Raadgivere, og Kongen behøvede ikke at spørge dem, uden naar det passede ham. Frederik den Tredje var dog ikke utilbøjelig til at raadføre sig med sine Geheimeraadere, i hvis Midte der ogsaa befandt sig Borgerlige. Geheimeraadsinstitutionen maa ikke sammenblandes med et Statsraad i moderne Forstand, et saadant indførtes først under Christian den Femte. Enevældens ti første Aar prægedes i det hele taget af noget interimistisk, der var ikke proklameret nogen ny Regerings-

form, det skete først under Christian den Femte. Følgen deraf var, at den første danske Enevoldskonge regerede mere enevældigt end Efterfølgerne, der savnedes absolut Correctiver til Enevælden under Frederik den Tredje, hvor ingen Institution havde Ret til at gøre Indstilling af nogen Art til Kongen, der alene havde Initiativet.

Rantzau havde fra først af ikke syntes om sin Svigersøn og havde modsat sig Ægteskabet mellem ham og Datteren, men var dog hurtigt blevet klar over de rige Evner, der boede i den unge Mand, navnlig fik han i sin Egenskab af gammel Embedsmand Øje for, at Frederik Ahlefeldt besad stor administrativ Dygtighed.

Rantzau indsaa, at Svigersønnen kunde blive ham til megen Hjælp i det store Arbejde som Statholder i Hertugdømmerne, og det har næppe været ham imod at uddanne en eventuel Efterfølger i Embedet. I Udviklingen af Forholdet mellem Rantzau og hans Svigersøn sporer vi atter Sophie Amalies Indflydelse. Rantzau havde faaet Kongen over paa sin Side, og Frederik den Tredje tilkendegav sin Misfornøjelse med, at Ahlefeldt i Stedet for at oppebie den modstræbende Christian Rantzaus Samtykke havde bortført den unge Frøken. Sophie Amalie vilde naturligvis ikke taale, at hendes Yndling skulde være i Unaade hos Kongen, og uden alt for stor Vanskelighed fik hun sin Gemal omstemt, saaledes at Kongen satte sig i Bevægelse for at faa en Udsoning bragt i Stand. Dermed var Vejen til den gamle Statholders Hjerte banet, en Vej, som Frederik Ahlefeldt vel nok vilde have fundet før eller senere, men absolut ikke saa hurtigt som det skete gennem hans mægtige Beskytterindes Assistance.

København, den 7. April 1659.

Frederik den Tredje etc.

Vor etc. Højvelbaarne! Da endelig de forlængst desidererede Postbreve arriverede hertil, har vi samtidig modtaget og læst forskellige Skrivelser fra Eder, som var afsendt den 14. Januar, 10., 13., 18. og 25. Februar og de øvrige i afvigte Maaned Marts, nemlig den 15., 17. og 22.; for nu i Korthed at berøre samme, saa er det Os først og fremmest særdeles behageligt, at paa Vor Foranledning og ved Vore dertil forordnede Kommissariers Umage og Mægling det mindelige Forlig mellem Eder og Eders Svigersøn, Vor Landraad

og Generalkrigskommissarius Frederik Ahlefeldt til Søgaard har fundet Sted, og vil denne mellem Eder nyoprettede Enighed være frugtbar til Fremme af Vor Tjeneste og for at alt kan ske *communicato consilio* og des bedre gaa for sig.

FREDERIK.

I et kort Tid efter afsendt Brev giver Frederik den Tredje overfor Rantzau Udtryk for, hvor »særdeles behagelig denne Udsoning er mig og Hendes Majestæt Dronningen.«

Frederik Ahlefeldts store Interesse for Udenrigspolitik, der fra hans tidlige Ungdom var bleven udviklet gennem flittige Studier og paa Udenlandsrejserne, fik ny Næring gennem Samlivet og Samarbejdet med Svigerfaderen, der som Præsident i Statskollegiet var Leder baade af Indenrigs- og Udenrigspolitiken. Christian Rantzau blev hurtig klar over Svigersønnens Evner og Interesse for denne Gren af Statsstyret, han satte ham nøje ind i Sagerne og begyndte snart at benytte ham som Medarbejder. Under Samarbejdet med sin Svigerfader blev Frederik Ahlefeldt bestyrket i sin Uvilje mod det gottorpske Hus og i sin Iver for at bevare Enheden mellem Kongeriget og Hertugdømmerne. At Frederik Ahlefeldts Tilbøjelighed til Pragtudfoldelse i nogen Maade har udviklet sig under Samlivet med den pragtelskende Rantzau, er sandsynligt, og sikkert har det ogsaa paavirket Frederik Ahlefeldt, at Svigerfaderen vilde være fornemmere end sine Standsfæller. Rantzau fik sit Gods Barmstedt ophøjet til Rigsgrevskab, og som tysk Rigs greve blev Rantzau Medlem af Rigsdagen i Regensburg. Frederik Ahlefeldt fulgte troligt i Svigerfaderens Fodspor i denne Ambition. En forbigaaende Divergens mellem Svigerfader og Svigersøn indtraadte i 1657, idet Christian Rantzau søgte at forhindre Krigserklæringen mod Sverig, hvad der paa ny paadrog ham Sophie Amalies Unaade, medens Frederik Ahlefeldt var paa Dronningens Parti.

Rantzau var en overbevist og ivrig Tilhænger af Enevælden som Statsform; i de tre Aar, han levede efter Enevældens Indførelse, maa han siges at have været Landets mægtigste Mand, takket være Kongens store Yndest. Denne Yndest skyldtes flere Grunde: Frederik den Tredje havde Brug for en fremstaaende Holstener som Modvægt mod den gamle danske Adel, dertil kom Kongens store

Respekt og Beundring for Mænd med mange Penge. Rantzau forstod snildt at benytte sine Rigdomme til at holde sig fast i Frederik den Tredjes Gunst, og det var store Summer, han overlod ham.

Ingen var i Tvivl om, at Stillingen som Indehaver af det største og vigtigste Embede i Slesvig og Holsten vilde falde ned i Frederik Ahlefeldts Skød som en modent Æble, og det vakte ingen Overraskelse, da Ahlefeldt tre Aar efter sin Udnævnelse til Vicesatholder avancerede til Posten som Statholder i Hertugdømmerne. Udnævnelsen forelaa allerede et Par Dage efter Svigerfaderens Død; Rantzau havde siddet i Embedet til han døde. Mod Ugangen af Aaret 1661 blev Frederik Ahlefeldt Statholder i København og Assessor i Statskollegiet. Samtidig med at han blev Statholder i Hertugdømmerne udnævntes Ahlefeldt til Amtmand over Steinburg og Guvernør i Sydditmarsken; i 1659 var han blevet Lensmand paa Tranekær. Som man ser, regnede Værdighederne formelig ned over vor Bogs Helt i Løbet af disse faa Aar — i 1663 blev han Ridder af Elefanten. Medens Frederik Ahlefeldt var Vicesatholder, havde han officielt Ophold i Glückstadt. Som virkelig Statholder residerede Ahlefeldt paa Graasten, som den hovedrige Mand havde opført med stor Pragt, han havde Raad til det, eftersom han foruden de store Rigdomme, han tog i Arv efter Faderen, gennem sit Ægteskab med Margarethe Dorothea Rantzau, havde faaet en Medgift paa 3 Tønder Guld.

Da Frederik Ahlefeldt var blevet Statholder i København, maatte han naturligtvis bo en Del af Aaret i Monarkiets Hovedstad, og han købte derfor en Ejendom paa Slotsholmen, paa den Plads, der nu indtages af Ministerialbygningen. Ogsaa her indrettede Frederik Ahlefeldt sig med ligefrem fyrstelig Pragt, og ligesom paa Graasten samlede han et stort Bibliothek, i hvilket de mange Videnskaber, den højt kultiverede Mand dyrkede, var repræsenterede. Paa Tranekær satte han aldrig sine Ben. Slottet var da ogsaa næsten ubeboeligt efter Svenskernes Hærgen i 1659.

Et Skaar kom der i Frederik Ahlefeldts Magt og Indflydelse, da han i 1664 maatte vige for Gabel som Statholder i København. Ved denne Afskedigelse lagdes Grunden til den Uvilje, som Frederik Ahlefeldt kom til at nære mod Gabel, som han dog først fik Lejlig-

hed til at hævne sig paa, da Frederik den Tredje havde lukket sine Øjne, men Hævnens Time kom da ogsaa omgaaende. Dybt krænket opholdt Frederik Ahlefeldt sig fra nu af hele Aaret paa det Sted, han holdt mest af af alle, Graasten. I de følgende Aar levede han meget ensomt paa sit Slot og tog sig med den største Iver af sin store Virksomhed som Statholder. Han synes at have savnet Udenrigspolitikken, og han trøstede sig med at føre en fortsat Correspondance med sine mange udenlandske Bekendte, der kunde give ham Oplysninger om hvad der foregik ude i den store Verden. Ensomheden trykkede ham ikke, tværtimod følte han sig tiltalt af den, hvad der fremgaa af skriftlige Udtalelser fra hans Haand paa den Tid. Selskabeligheden i København var han glad ved at være fri for. Efter at have opgivet sin Bopæl i København saas Frederik Ahlefeldt saa godt som ikke i Hovedstaden de følgende Aar, det er saa meget mærkeligere, som han vedblev at fungere som Assessor i Statskollegiet. Statskollegiets Betydning var imidlertid blevet svækket efter Christian Rantzaus Død, den holstenske Greve havde været Kollegiets Præsident, og efter hans Død blev der ikke udnævnt nogen Stedfortræder, saa længe den gamle Konge levede. Først med Christian den Femtes Regeringstiltrædelse genindførtes denne Værdighed, idet Griffenfeld blev Præsident. Det, at der ikke udnævntes nogen ny Præsident, vilde i Virkeligheden blot sige, at man sprang en Formalitet over, for Hans Schack overtog Rantzaus Funktioner uden at føre anden Titel end Assessor, den samme Titel, som Frederik Ahlefeldt førte. Statskollegiet var en af Enevældens Frugter, idet det blev indført i Slutningen af Aaret 1660. Den første Præsident var Rigshofmester Joachim Gersdorff.

I sin Egenskab af Statholder vekslede Frederik Ahlefeldt mange Breve med Frederik den Tredje og Christian den Femte. Den første Tid efter Frederik Ahlefeldts Udnævnelse skrev Kongen og Rantzau dog ogsaa til hinanden om Sager, der hørte ind under Vicestatholderens Virksomhed; dette sker naturligvis særlig under de lange Ophold, Frederik Ahlefeldt gjorde ved Hoffet. Rantzau synes dog med Flid at have undgaaet at blande sig mere end strengt nødvendigt i Svigersønnens Embedsførelse, saaledes skriver han i et Brev til Kongen og henstiller, at man venter med at drøfte den

og den Sag, indtil Svigersønnen kommer tilbage fra København; det kan, skriver Statholderen, ogsaa have den Fordel, at Frederik Ahlefeldt til sin Tid mundtlig kan meddele Svigerfaderen, hvorledes Kongen vil have det, da Frederik Ahlefeldt »som nærværende i København kender Kongens grundige Mening bedre.« At Rantzau er glad over, at Svigersønnen gennem sin nye Stilling kan aflaste ham for en Del Arbejde, kommer frem i et Brev til Frederik den Tredje, hvem Rantzau takker for Ahlefeldts Udnævnelse og udtaler, at det betyder en stor Lettelse for ham selv.

Korrespondancen er meget detailleret og giver et tro Billede af Frederik Ahlefeldts Virksomhed i Hertugdømmerne. Forsoningen mellem Frederik Ahlefeldt og hans Svigerfader ses at have været komplet, ikke alene den rent personlige Forbindelse mellem de to viser det, men man faar det samme Indtryk gennem de tvendes Virksomhed inden for deres Embeder. Samarbejdet kan ikke noget Øjeblik ses at have givet Anledning til Rivninger, alt gaar fra Haanden i bedste Forstaaelse. Dette ses klarest paa Baggrund af senere Tider, da Frederik Ahlefeldt var rykket op i sin Svigerfaders høje Embede, og en ny Rantzau, Broder til Frederik Ahlefeldts første Hustru, havde faaet Embedet som Vicestatholder i Hertugdømmerne. Det bedste Bevis paa det gode Forhold mellem Svigerfader og Svigersøn er det, at skønt Frederik Ahlefeldt meget hyppigt opholdt sig ved Hoffet, og altsaa, som Rantzau antyder i et Brev, har Lejlighed til at erfare Kongens »Intentioner«, aldrig misbruger sin intime Tilknytning til Kongeparret til at bore sig frem paa Statholderens Bekostning og søge at distancere denne; han udviste tværtimod den største Loyalitet overfor Grev Rantzau. Frederik den Tredje viste den samme Loyalitet overfor sin Statholder, og det faldt ham aldrig ind at gaa uden om ham og tilkendegive ham sin Vilje gennem Frederik Ahlefeldt under dennes Ophold i København.

Adskilligt mindre fredeligt kom det til at gaa, da den omtalte Rantzau var blevet adjungeret Statholderen; Frederik Ahlefeldt yndede ikke sin Svoger, der da ogsaa synes at have været ret paagaende, og som paa enhver Maade søgte at blande sig i Statholderens Affærer. Saa længe den gamle Konge levede, kom det ikke til noget Brud, Ahlefeldt vidste, at han havde et sikkert Rygstød i

Frederik den Tredje, og det var ham en let Sag at sætte den kun nittenaarige Vicestatholder til Vægs. Anderledes stillede Sagerne sig, da Christan den Femte besteg Tronen, Rantzau benyttede sig straks af den nye Situation og forsøgte med Held overfor Christian den Femte det, som ikke var lykkedes ham under den afdøde Konge, at skaffe sig Indflydelse paa Omraader, der hørte ind under Statholderens Competence. Dette Spil begyndte straks efter Tronskiftet. Frederik Ahlefeldt tog øjeblikkelig Svogeren i Opløbet, og for at faa Situationen klarlagt, skrev han et Brev til Kongens Kammersekretær Biermann, for at han kunde forelægge Kongen Sagen. Henvendelsen savner hverken Næb eller Klør: »At jeg ved Dagens Post af de ankomne kongelige ordres har set, at ikke blot Inskriptionen tillige er stilet til Herr Greve Rantzau som Vicestatholder, men at ogsaa jeg samt andre irettesættes, som om der var forekommet nogen Negligence ved Udfærdigelsen og Varetagelsen af Sagen om Travefloden. Ligesom nu det første nemlig Inskriptionen til Vicestatholderen, saa længe, der er en Statholder i Landet, ikke alene er imod al Overlevering og Billighed, men ogsaa imod Hans Majestæts Tjeneste, idet Breve paa Grund af Herr Vicestatholderens meget ubestemte Opholdssted maa sendes omkring paa vidtløftig og meget langsom Maade, og derefter, hvis der først skulde konsulteres med ham over materialia, Ekpeditionerne maatte forsinkes meget stærkt, og da Herr Greve Rantzau tilmed ogsaa hidtil har givet sig meget lidt af med Regeringssagerne, saa haaber jeg, at man ligesom hidtil ogsaa fremtidig vil lade det blive ved det gamle og, saalænge Hans Majestæt anseer mig for værdig til Statholderembedet, ikke, naar jeg er in loco, til min Forringelse og til Forhindring og Retardering af Hans Majestæts affaires adjungerer mig nogen: ligesom jeg da paa samme Maade i den salige Herr Greve Rantzows Levetid, naar han var i Fyrstedømmerne, aldeles ikke har tiltaget mig nogle Regeringssager, ligesom der heller ikke derom er afgaaet nogen Ordre til mig. Hvad angaar den ovennævnte Reprimande, saa er jeg sikker paa, at Hans Majestæt ifølge sin medfødte Godhed aldrig vil imputere eller paabyrde mig andre Folks Negligence, naar jeg i Hans Tjeneste er fraværende og intet ved deraf. Og beder derfor, at Herr Cammersecretarius heretter i saadanne Tilfælde ved Conciperingen vil gøre en lille For-

skel og ikke confundere mig med andre og belægge mig med ufortjente Reprimander, i Betragtning af, at jeg er vel forsikret om Hans Majestæts naadigste Intention, at Han ikke er tilbøjelig til at lade sine trofaste Tjenere med Urette traktere ilde, saa snart de har vendt Ryggen til Hoffet, hvorved da Herr Cammersecretarius behage at lade sig underrette om, at Statholderne hidtil aldrig har givet sig af med Processerne og Anfærdigelse af de dertil fornødne Skrifter, men altid, undtagen det, som er sket consulendo et dirigendo, som rimeligt, overladt saadant til Kansler og Raader, ligesom jeg da ikke haaber, at man herefter vil paalægge mig saadan onus udover min Bestalling og imod min Profession. Jeg haaber, at min Herre vil udtyde denne velmente nødvendige Erindring til det bedste.«

En meget væsentlig Del af Frederik Ahlefeldts Virksomhed som Statholder gik ud paa at klare Kronens mange Mellemværender med det gottorpske Hus og med de sønderborgske Fyrster. Som en rød Traad gennem Frederik Ahlefeldts Arbejde paa dette Omraade gaar Bestræbelsen for at holde Gottorperne i Ave. Noget lignende gælder Sønderborgerne, selv om disses Stilling var en hel anden. Frederik Ahlefeldt søgte baade som Statholder og senere som Storkansler at holde Sønderborgerne nede og taalte ikke, at de tilegnede sig Rettigheder, der gik ud over deres Stilling som »afdelte Fyrster« eller »afdelte Herrer«, som Ahlefeldt med en Antydning af Overlegenhed ynder at betegne dem i sine Rapporter til Kongen. Hvad der gjorde Forholdene meget vanskelige for Statholderen, in casu Frederik Ahlefeldt, var den Omstændighed, at baade Sønderjylland og Holsten hørte ind under forskellige Administrationsgrene. Over en stor Del af Hertugdømmerne førte den danske Konge og Hertugen af Gottorp Regeringen i Fællesskab. De kongerigske og gottorpske Dele af Hertugdømmerne var dels spredte, dels saa indfiltrede i hverandre, at det næsten var umuligt at holde Rede paa dem. Styrelsen af Hertugdømmerne blev principmæssigt holdt ganske udenfor Kongerigets Administration, og det blev paa enhver Maade markeret, at det var to ganske adskilte Landsdele. For Holstens Vedkommende faldt det meget naturligt, da det var et tysk Len, medens Sønderjylland intet havde med det tysk-romerske Rige at gøre. Hvad der gjorde Administrationen yderligere

indviklet, var det, at ret betydelige Strækninger i Hertugdømmerne overhovedet hverken hørte til Slesvig eller Holsten men til Kongeriget, under hvilket de styredes. Dette gjaldt adskillige af Øerne i Vesterhavet, en Del af den saa langt mod Syd liggende Ø Før var saaledes kongerigsk. Det samme gjaldt Egnen omkring Tønder, Ribe By og hele dens Omegn. Baade det kongerigske og det gottorpske Administrationsprog var tysk. For Gottorps Vedkommende havde det tyske Sprog været det eneherkende indenfor Regering og Administration lige fra denne Stats Oprettelse. For den kongerigske Del af Sønderjyllands Vedkommende var det først begyndt noget senere, men da Frederik Ahlefeldt tiltraadte Statholderembedet, var det over 60 Aar siden, man havde indført tysk Regeringsprog. Fortyskningen af Sønderjylland var i fuld Gang, takket været dels Administrationen, dels Kirken. At Folkesproget i Slesvig fraregnet enkelte Enklaver var dansk helt ned til Slien, toges der intet Hensyn til. Hvad der bidrog til Fortyskningen, var ogsaa den Omstændighed, at Sønderjylland sorterede under det tyske Kancelli i København. Præsidenten for Kancelliet var saaledes Frederik Ahlefeldts nærmeste Foresatte.

I næsten alle de fra Frederik Ahlefeldt til Kongen rettede Skrivelser kommer Mellemværender mellem Centralforvaltningen og de gottorpske Myndigheder frem. Brevene angiver stadig det derved fremkaldte Besvær, blandt andet naar offentlige Byrder og Paalæg skal fordeles mellem Kongeriget og Gottorp, Frederik Ahlefeldt regner her altid efter Antallet af Plove, der var den brugelige Maalestok. Denne Beregning efter Plove skaffer mange Gange Frederik Ahlefeldt Hovedbrud, da det tyske Kancelli kræver stor Nøjagtighed paa det Omraade. I en Indberetning skrives saaledes meget minutiøst, at »Gottorp har 558½ Plove mere end Kongen.« En anden Gang har Frederik Ahlefeldt længe maattet tumle med et Regnestykke vedrørende Slesvig Bys Antal Plove. Frederik Ahlefeldt skriver, at han med sin bedste Vilje ikke kan finde ud af, om Byen ansættes til 80 eller 120 Plove; til sidst indstiller han, at Sagen afgøres af Kongen og Hertugen af Gottorp. Særlig hvor der er Tale om det Troppekontingent, Kongen og Hertugen skal stille til Raadighed for det tysk-romerske Rige, kan det hænde, at Frederik Ahlefeldt løber sur i det Plovantal, i Henhold til hvilket Leve-

ringen af Troppekontingentet skal fordeles mellem Kongen og Hertugen. Ahlefeldt skriver saaledes under 30. April 1664 til Frederik den Tredje, at Kongen ifølge Matrikulen yder i Forhold til 1000 Plove mere end Hertugen, men da Gottorp leverer lige mange Officerer og Soldater til Kredsens Rigshjælp, betyder dette, at Kongen til dels skal underholde Gottorps Tropper. Frederik Ahlefeldt foreslaar Kongen, at man, indtil der er tilvejebragt en retfærdigere Ordning angaaende denne Sag, ikke lader Kontributionerne fra de kongerigske Amter og Byer gaa i den fælles Landekasse. Denne Skrivelse giver Frederik Ahlefeldt en ikke ukærkommen Lejlighed til at give Gottorperne nogle Hib. Under den tyske Kejsers Krig mod Tyrkerne maa Frederik Ahlefeldt atter i Lag med Udregninger i Henhold til Plovantallet. Det giver Ahlefeldt Anledning til en lang Skrivelse til Kongen, hvem han forklarer, at der er betydelige Restancer i den »Tyrkerskat«, som Kejser Leopold den Første har paalagt Frederik den Tredje i hans Egenkab af Hertug af Holsten, eller »Greve af Holsten«, som han tituleres fra Wien. Hertugen af Gottorp staar ogsaa i Restance for den Tyrkerskat, der paalignes hans holstenske Lande. Da det kniber haardere for Gottorp end for den danske Konge med at komme ud over Restancerne, har Hertugen henvendt sig til Frederik Ahlefeldt for at bede Kongen, om Sagen maa ordnes paa den Maade, at Kongeriget paatager sig Forpligtelserne overfor »Riget« i Henhold til det Antal Plove, Kongen har udover Hertugen, der vil forpligte sig til at gøre Gengæld, saafremt der skulde »ske lignende extraordinær Armatur i Slesvig.« Ogsaa »den nedersachsiske Kredshjælp«, som Ahlefeldt i Brevene til Frederik den Tredje kalder det Troppekontingent, der skal ydes Staterne i Nedersachsen, er et Fællesanliggende for Kongen og Hertugen, der var ved en Konvention i Brunsvig truffet Afgørelse om, hvor meget de respektive Stater skulde levere i Tropper og Penge. Frederik Ahlefeldt havde Tilsynet med, at disse Leverancer ydedes i Overensstemmelse med Brunsvigerkonventionen og skulde derom indberette til Kancelliet. Frederik Ahlefeldt havde mange og lange Forhandlinger med de nedersachsiske Fyrster; megen Talen frem og tilbage krævede et Ønske, der var fremsat af Sverig som Ejer

af Bremen, om Tilvejebringelsen af en Romermaaned¹ til Underhold af de i Kredsen ansatte Stabsofficerer. Frederik Ahlefeldt indstiller til Kongen at svare, at Kravet er uden Hjemmel. Frederik Ahlefeldt kunde her overfor Kongen gøre gældende, at Gottorp vilde støtte hans Indstilling, idet Kielmannsegge havde foreslaet Ahlefeldt, at Kongen og Gottorp i Forening skulde protestere mod dette Krav. Ganske ejendommeligt er det for en Gangs Skyld at se Gottorp staa Last og Brast med Danmark mod Sverig.

Efterhaanden som Hertugdømmerne under Fredsperioden i Tresserne forvandt Virkningerne af Svenskekrigen, bliver Plovantallet sat op; det første Sted, hvor det sker, er i Haderslev Amt. Frederik Ahlefeldt skriver til Kongen: »Haderslev Amt er kommet noget til Kræfter og kan ansættes til 150 Plove mere eller i alt til 500 Plove.« Efter Frederik Ahlefeldts Opfattelse har Flensborg Amt haft vanskeligere ved at faa Krigens Saar til at læges end Haderslev Amt, han foreslaar derfor Kongen, at Plovantallet for dette Amts Vedkommende kun forhøjes med 32, nemlig fra 340 til 372. Denne Indstilling fremkommer først i 1669, tre Aar efter at Plovantallet er sat op i Haderslev Amt. Anledningen er den, at Kongen har ønsket Flensborg Amt paalagt større Kontributioner, hvilke svaredes i Henhold til Plovantallet.

Skatterne i Hertugdømmerne giver Frederik Ahlefeldt Lejlighed til lange Forhandlinger med Gottorp, dels med Hertugen, dels med Kielmannsegge. Inden der blev paalagt nye Skatter, blev der forhandlet med den fælles Landdag. Før Landdagen samledes for at drøfte den finansielle Situation, mødtes Frederik Ahlefeldt gerne med Hertugen eller en af hans Ministre for at drøfte, hvorledes den kongerigske og den gottorpske Regering skulde stille sig, saaledes at man kunde indtage et samlet Standpunkt. Efter at der har været Landdagsmøde i Rendsborg den 11. Maj 1664, et Møde, Frederik Ahlefeldt overværede i sin Egenskab af Statholder, forhandler han med Hertugen af Gottorp og Kielmannsegge samtidig. Landdagen har efter Kongens Ønske foreslaet nye Skatter, »men

¹ En Skat, der fra først af var de tyske Staters Bidrag til Udgifterne ved den nyvalgte Kejsers Kroning som romersk Konge; paa den omhandlede Tid blev Skatten anvendt til Dækning af det tyske Riges Krigsomkostninger. Ordet Maaned hidrører fra, at man regnede Varigheden af Kejserens Ophold under Kroningen til en Maaned.

Gottorp har Betænkeligheder ved yderligere Beskatning af Under-saatterne,« skriver Frederik Ahlefeldt i et Brev til Kongen. Trods sit mindre velvillige Sindelag overfor Gottorp kan Frederik Ahlefeldt ikke tilbageholde en Bemærkning om, at det er anerkendelsesværdigt af Hertugen, at han, skønt han er i stor Pengeforlegenhed, vil give Afkald paa yderligere Skatter. Det var dog ikke altid, at Hertugen optraadte saa beskedent, Frederik Ahlefeldt meddeler saaledes i et Brev Kongen, at Gottorp overfor ham har klaget over, at Oksetolden gav et saa ringe Udbytte. Hertugen foreslaar, at den bortforpagtes til den mestbydende.

Den fælles Landkasse skal skaffe Penge til Hertugdømmernes Militis, det giver Anledning til lange Forhandlinger mellem Frederik Ahlefeldt og Kielmannsegge. I April 1666 skriver Ahlefeldt til Kongen og meddeler ham, at det bliver nødvendigt atter at sammenkalde Landdagen, skønt den for ganske nylig er blevet hjemsendt: »Der er ikke mange Penge i Landkassen til Betaling af Militisen, hvorfor periculum in mora, har konfereret med Kielmannsegge om, hvorledes der ellers kunde tilvejebringes Midler.«

Hvor galt det kan blive med Militisen som Følge af Pengemangelen, kan ses af et kort Tid efter afsendt Brev fra Frederik Ahlefeldt til Kongen: »Landekisten er paa Grund af store Restancer og store Udtræk fra gottorpsk Side ude af Stand til at lønne Militisen rigtigt, denne er allerede ifærd med at løbe fra hinanden, der maa holdes en Conference med Gottorp derom.« Endnu værre blev det naturligvis, da der et Aar skulde gives Forskud til Militisen. Mindst lige saa store Vanskeligheder forvolder Militisens Forplejning, atter her skaber Samarbejdet med Gottorp Vanskeligheder, idet den kongerigske og den gottorpske Del af Hertugdømmerne skal være fælles om at forsyne Kornmagasinerne. Endnu i Frederik den Tredjes sidste Regeringsaar gaar det som under Krigen, at man nødes til at lade Kornrekvisitionerne gaa ud over bestemte Landsdele, naar »Fordelingen af det destinerede Magasinkorn til Militisens rigtige Forplejning og Remedieringen af de derved fundne Mangler« skal finde Sted. Frederik Ahlefeldt henstiller til Kongen, »at Bønderne i Geesten, hvor Rugen er særlig god dette Aar¹ og i Marsken, hvor det samme gælder med Hensyn til Byg, skal levøre

¹ 1670.

et godt Kvantum til Magasinerne. Skulde man blive nødt til at bruge det, bliver det betalt. Ellers faar Bønderne det igen næste Aar og leverer igen friskt Korn af den nye Høst. Paa den Maade er der altid et friskt Magasin uden Bekostning og Besvær.«

Meget af det Arbejde for Militærvæsenet, der paahviler Frederik Ahlefeldt som Statholder, er han velkendt med fra dengang, han under Krigen var Generalkrigskommissær. Han har da ogsaa her den fornødne Rutine, og Vanskeligheder opstaar kun, naar han skal virke sammen med Gottorp. Pengemangelen volder Frederik Ahlefeldt en Del Bryderier, naar han skal udføre Ordre fra Kongen paa det militære Omraade. Vanskelighederne kommer særlig frem, hver Gang der er Tale om Udbedring af Fæstninger. Saaledes spørger Frederik Ahlefeldt Kongen i et Brev af 5. Maj 1664: »Hvorfra skal jeg faa 200 Kærrer og 200 Heste til Friedrichsort, og hvorfra skal jeg udskrive Mandskab til denne Stads Fortification?« Ahlefeldt maa i mange Tilfælde bryde sin Hjerne med, hvorledes han skal skaffe Penge. Saaledes da Kongen i 1671 har befalet Opførelsen af en Skanse; Frederik Ahlefeldt ved ikke sine levende Raad, »da jeg intet andet Middel ved, foreslaar jeg at lade det gamle Malt i Magasinerne opbrygge af Borgerne, hvorved aarlig 2—300 Rigsdaler kan tjenes.« En sjælden Gang bringer et Brev fra Kongen Bud om Spareforanstaltninger, der altid er Ahlefeldt saare velkomne, saaledes som da Frederik den Tredje Aaret før sin Død tilskriver ham, »at Pensionerne til Officerer, der aldrig har været i virkelig Tjeneste, ophæves.« I det samme Brev, under hvis Koncipering Frederik den Tredje aabenbart har været greben af en prisværdig Iver efter at spare, befaler han Ahlefeldt at undersøge, om Overauditør Meyer ikke har brugt for mange Penge paa sin Rundrejse i Hertugdømmerne. Sparesystemet opretholdes imidlertid ikke længe, kort Tid efter indløber der en Rekvisition fra Kongen paa 1000 Egetræer til Flaaden »fra Amterne i Fyrstedømmerne.« Kongen vil atter lade det gaa ud over de efter hans Mening rige Bønder i »Flensborg Amts Geestherreder.« Dertil bemærker Frederik Ahlefeldt i sin Svarskrivelse, at det vilde blive »total Ruin for Undersaatterne;« han henstiller, om man ikke for en Gangs Skyld »skal fordele Le-

veringen paa den nordlige Del af Slesvig, Kapitlers, Kirkers og Hospitalers frie Folk og alle Undersaatter i Amtet. «

Et meget stort Arbejde paahviler Frederik Ahlefeldt gennem Tilsynet med Diger, Afvandinger, Kanaler, Vedligeholdelse af Broer over Vandløbene. Pengevanskeligheder og Stridigheder med Beboerne paa de vedkommende Steder omtales hyppigt i Ahlefeldts Breve til Kongen om disse Sager. I Sommeren 1664 synes han at være kørt ganske fast i en Sag om Afvanding: »Eders Kongelige Majestæt vil af den allerunderdanigste Supplik fra Interessenterne i Süderwischer og Rösthus Vandstrøm i Sognet Marne allernaadigst blandt andet se, hvad samme allerlydigst vil forebringe supplicando angaaende Indbyggerne i Sognet Brunshüttel, angaaende de elleve Roder¹ Dige, den deri beliggende Sluse og dennes Genanlæg i det nye Dige. Da jeg nu har taget Stedet i Øjesyn, ogsaa har hørt samtlige Interessenter derom, og det viser sig, at der tidligere er blevet gjort en Akkord mellem dem, saaledes de Süderwisch'ske, Rösthusen'ske et Consortes, idet de har søgt et nyt Vandløb, har paataget sig de foroven berørte elleve omstridte Roder Dige, Indlægning af Slusen og dennes perpetuerlige Vedligeholdelse, men nu da Diget er indlagt, og det falder dem svært og næsten utaaeligt at holde denne Kanal aaben paa Grund af Sliklandet², der forøges baade indenfor og udenfor Diget, turde Indlægning af den nye Sluse og dennes videre Vedligeholdelse ogsaa ligge over deres Evne; de beklager sig ogsaa tilmed i højeste Grad over, at det under saadanne Forhold vil være dem umuligt at afdrage Eders Kongelige Majestæts Interesser i saadant Land, da de dog omvendt i deres eget Sogn kunde aflede deres Vand med langt mindre Bekostning gennem en anden Kanal. Da jeg nu propria Auctoritate intet har kunnet gøre eller bestemme i denne Sag, i hvilken de Brunshüttelske ikke vil indgaa paa noget mindeligt Forlig med dem, saa har jeg allerunderdanigst villet henstille til Eders Kongelige Majestæt, om I allernaadigst vil behage desangaaende at lade udgaa en vis Forordning eller at forordne en Kommission til at adskille de stridende Parter efter Billighed og Tilfredshed.« En anden Gang ser vi Frederik Ahlefeldt paa den for ham karakteristiske Maade

¹ Længdemaal lig 10 Fod. ² Dyndet, som Havet ved Flodtid skyller ind over Marsken.

tage Bladet fra Munden: »Det er umuligt at gennemføre den af Eders Kongelige Majestæt befalede Istandsættelse af Broen ved Heiligenhafen i saa kort Tid, især da Allerhøjstamme endnu ikke har gjort Anstalter med Hensyn til Kontanter.« I August 1664 har en Storm gjort store Ødelæggelser. Ahlefeldt skriver i den Anledning til Kongen, »at for ti Dage siden er Træbolværket og Digerne ved Brunsbüttel blevet i saa høj Grad medtaget af den store Storm, at hele Sønder-Ditmarsken er i Fare, da det maa frygtes, at Efteraarstormene gennembryder Bolværket. Da Folkene i Brunsbüttel ikke kan bære Omkostningerne, og da en Reparation tjener hele Sønder-Ditmarsken, henstiller jeg allerunderdanigst til Eders Kongelige Majestæt, at hele Sønder-Ditmarsken paalægges Bidragspligt.«

Et Par Aar efter meddeler Frederik Ahlefeldt Kongen en Erklæring fra Bønderne i Ditmarsken om, at de har Ejendomsret til Yderdiget, og han fremlægger Bøndernes Argumenter for denne deres Paastand. Frederik Ahlefeldt vil have Sagen afgjort ved Retten, og indtil Sagen er afgjort, foreslaar han Kongen, at Bønderne som hidtil maa lade deres Kreaturer græsse i Yderdiget, de skal opgive Navn og Kvægets Antal og forpligte sig til, ifald Afgørelsen gaar dem imod, at betale Græsningspenge.

I de mange Breve, Ahlefeldt skrev til Frederik den Tredje og Christian den Femte i sin Egenskab af Statholder i Hertugdømmerne, taler han vidt og bredt om Skatte- og Toldsager, om Møntvæsenet, om Post- og Befordringsager, om Embedsmændenes Forhold; i Omtalen af disse Sager spiller Forholdet til Gottorp ofte ind, og de Besværligheder, som Samarbejdet foraarsager. Naar det er gaet glat med Forhandlingerne, udtrykker Frederik Ahlefeldt i Reglen sin Glæde, saaledes som da han i en Skrivelse meddeler, at han har forhøjet Korntolden, og »Gottorp er enig deri,« han beder om Kongens Ratifikation af Forhøjelsen. En anden Gang er han bleven enig med Gottorp om Erstatning af visse Toldsatser med en fast Afgift pr. Plov. I samme Skrivelse slutter han sig til Gottorps Klager over Møntforringelsen; baade han og Hertugen af Gottorp kritiserer overfor Kongen Griffenfelds Opfattelse af Møntvæsenet, og de erklærer, at de ikke kan forstaa, at Landraaderne støtter Rigskansleren. I Skrivelsen minder Frederik Ahlefeldt end-

videre Christian den Femte om, at der maa tages Hensyn til Holsten, naar der skal slaas ny Mønt, idet hele Holsten er oversvømmet af Skillemønt, Frederik Ahlefeldt spørger Kongen, om det ikke vilde være formaalistjensligt, om den holstenske Mønt fik et særligt Præg, der maa ogsaa vaages over Handelen med Hamborg og Bremen som Følge af Møntvæsenets syndige Forvirring, »Hertugdømmernes Konservation beror paa Handelen med Hansesæderne, hvorved Landets og Undersaaternes Ruin undgaas.« Et Par Dage efter melder Frederik Ahlefeldt, at Hertugen af Gottorp har anmodet ham om at indstille til Kongen, at man maa se at bøde paa Skillemøntens Føringelse, een Skilling bør for Fremtiden kun gælde for en Sechsling. I sine Kommentarer til Hertugens Anmodning henstiller Frederik Ahlefeldt til Kongen, »at man ikke for hurtig tager Beslutning i denne Sag.«

Om Skattespørgsmaalene og om retslige Spørgsmaal førte Frederik Ahlefeldt en indgaaende Brevveksling med Biermann. Meget Skriveri mellem de tvende Herrer giver en Proces, som Hertugdømmernes Regering havde anlagt mod Lybæk ved Kammerretten i Wien, Anledning til. Det drejede sig om de lybske Godsejeres Skattepligt; Frederik Ahlefeldt havde ladet de paagældendes Kontributionspatenter offentliggøre, herover havde Hansesæden klaget, og paa Ahlefeldts Initiativ blev Sagen incamineret for den kejserlige Kammerrets Forum. I en Skrivelse til Biermann angaaende dette Spørgsmaal beklager Frederik Ahlefeldt sig over Gottorp, »der ikke deltager i Processen, men vil nyde godt af dens eventuelle Frugter.« Skattevæsenet er en stadig Kilde til Bekymringer for Frederik Ahlefeldt. Mod Slutningen af Aaret 1666 har han en Sammenkomst i Flensborg med den gottorpske Kammerraad Cramer, med hvem han søger at bringe Orden i Landekistens Sager og de mange Restancer. Spørgsmaalet viser sig at være saa indviklet, at Cramer, efter først at have indhentet nærmere Ordre fra sin Herre, foreslaar Frederik Ahlefeldt, at der nedsættes en Kommission, der kan bringe Orden med Hensyn til Restancerne til Landekisten. Efter at have modtaget Kammerraadens Forslag, tilkalder Frederik Ahlefeldt samtlige slesvigske Amtmænd til Flensborg for at hjælpe ham med at komme til Bunds i Sagen. Amtmændene synes at gaa grundig til Værks, og de kommer til det Resultat, at

der er Restancer for 11 Aar, fra 1650—61, Gottorp har taget 15000 Daler i Forskud af Landekisten. Da Frederik Ahlefeldt forelægger Cramer dette Faktum, svarer den gottorpske Delegerede, at det vil falde meget let at refundere dette Beløb. Denne Udtalelse er dog ikke i Stand til helt at berolige Frederik Ahlefeldt, der foreslaar Kongen, at Landdagen indkaldes, saa meget mere, som Kontributionsterminen er ved at udløbe. Ahlefeldt giver i sin Rapport til Frederik den Tredje en omstændelig Redegørelse for Forhandlingerne i Flensborg. Han synes ikke at have fundet Samarbejdet med den gottorpske Kammerraad videre behageligt; han skulde senere blive bestyrket i sine mindre velvillige Tanker om Cramer, da den oldenborgske Arvefølgestrid kom paa Dagsordenen.

Gennem Frederik Ahlefeldts mange Beretninger angaaende Pengevæsenet i Hertugdømmerne faar man et Indblik i den finansielle Nødstilstand, der ikke var ringere i Hertugdømmerne end i Kongeriget. Hertugdømmernes Statsgæld i 1660 var da ogsaa paa 800.000 Daler, medens Kongerigerne Danmark og Norge tilsammen havde 4 Millioners Gæld, og man maa vel erindre, at ovenstaaende Sum ikke gjaldt den gottorpske Del af Slesvig og Holsten. For at komme udover denne Nødstilstand havde man »assigneret« Indtægterne af de almindelige Skatter og af den udenrigske Told til Forrentning og Amortisering af Statsgælden. Denne »Assignment« gjaldt for en Række af Aar. Særlig i Hertugdømmerne var det vanskeligt at faa Skatterne ind som Følge af den almindelige Nød. Statsgælden var opstaaet ved uden- og indenlandske Laan, men en Del af Gælden bestod ogsaa i ikke betalte Lønninger til Statens Embedsmænd og i betydelige Gældsposter for Leverancer in natura under Svenskekrigen. Lige til Frederik den Tredjes Død blev der arbejdet paa Kraft med at afbetale Gælden; et af Midlerne var Salg af de vidtstrakte Krongodser, noget, der i høj Grad gjorde sig gældende i Hertugdømmerne; men det gik kun langsomt, da Kongen straks efter Freden i København havde maattet pantsætte en Sjattedel af alle Krongodserne for at komme udover den værste Finansnød. Ikke mindre end 100.000 Tønder Hartkorn blev der solgt i de ti Aar, der laa imellem Fredslutningen i København og Frederik den Tredjes Død, det var omtrent Halvdelen af alt Krongodset; Kongen ejede nu kun en

Fjerdedel af Jordegodset i Monarkiet. En meget stor Del af det solgte Jordegods blev overtaget af hamborgske Købmænd. Ved Salget af Krongodset indvandt Kongen 5 Millioner Rigsdaler, skønt Jorden blev solgt langt under dens øjeblikkelige Værdi. Det var Kongen særdeles behageligt, at den allerstørste Del af Krongodset kom i Hænderne paa Borgerlige, han fik derved paa en ny Maade Ram paa Adelen, der fik et yderligere Knæk. For Undersaatterne blev Krongodssalget højst føleligt paa deres Pengepung, idet Kongerne for Fremtiden maatte udskrive højere Skatter, nu hvor de ikke længere havde de rundelige Indtægter af Krongodserne. Følgen af disse Forhold var Oprettelsen af Matrikulen af 1664. Den nye Afgift blev fastsat til en Rigsdaler pr. Tønde Hartkorn, til Gengæld bortfaldt alle de mange indirekte Skatter med Undtagelse af Toldafgifterne. En meget stor Forandring indtraadte med Matrikulens Indførelse: Skellet mellem de »fri« og »ufri« Stænder blev strøget, idet Adelen for Fremtiden maatte betale Skat af Hovedgaardene. Men Skatteforhøjelsen var saa betydelig, at Bøndernes Skat, det Aar Frederik den Tredje døde, var vokset til det tredobbelte i Løbet af 30 Aar. Af Frederik Ahlefeldts Breve ser vi, i hvilken Grad alle Landets Beboere led under Skattetrykket, det var lige galt for Adel, Borgerstand og Bønder; Adelen havde desuden den ubehagelige Pligt at skulle opkræve Bøndernes Skat og svare til, at Beløbene kom rigtig ind. Frederik Ahlefeldts Breve omtaler ogsaa hyppigt den brutale Maade, hvorpaa Folk blev udpantede, naar de ikke betalte deres Skatter, det paahvilede Ahlefeldt som Statholder at foretage de militære Eksekutioner, og Gang paa Gang læser vi i hans Breve om, hvor vanskeligt det er at realisere den militære Indkvartering, der stod i Forbindelse med de meget haardhændede Udpantninger. Da der skal være Indkvartering i Glückstadt i Anledning af Udpantning hos Byens Borgere, anmoder Byens Borgmester og Medlemmerne af Raadet om Fritagelse for Indkvarteringsbyrden, hvilket Frederik Ahlefeldt anbefaler. I Slutningen af sin Skrivelse spørger Ahlefeldt Kongen om »Fordelingen skal ske efter Formue eller efter $\frac{1}{1}$, $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ Huse.«

Gennem Frederik Ahlefeldts Breve faar man et Indblik i, i hvilken Grad Skattebyrden hemmede Initiativet, og alle Undersaatter

var lige ilde farne. Det kommer ofte frem, naar Frederik Ahlefeldt afgiver Rapport til Kongen om Arbejder med Fortifikation af Byer i Hertugdømmerne, Godsejerne kan ikke undvære Arbejdskraft, de frie Bønder erklærer, at de har ikke Raad til at være borte fra deres Bedrift. Dette kommer særlig frem ved Udbedringen af Rendsborg Fæstning; da der ikke kan skaffes Arbejdskraft fra Omegnen, maa Frederik Ahlefeldt paalægge Beboerne en Pengeafgift, saaledes at der kan skaffes Arbejdere fra andre Egne i Landet. Men denne nye Afgift fremkalder et Ramaskrig, og Ahlefeldt skriver til Kongen, at han umulig kan faa de nødvendige Penge ind. Til sidst bliver det ordnet saaledes, at der sendes noget Militær fra Nørrejylland for at arbejde paa Rendsborgs Fortifikation. Frederik Ahlefeldt indberetter imidlertid, at Soldaterne ankom med lasede Uniformer, der kom i en endnu værre Tilstand ved Fortifikationsarbejderne, der maa skaffes Penge hurtigst mulig, men Kongen ved ikke sine levende Raad. Ved flere andre Lejligheder kommer lignende Vanskeligheder frem i og ved Rendsborg; Frederik Ahlefeldt skriver saaledes om de mange brøstfældige Møller langs med Slien, han kan ikke faa de nødvendige Kørsler af Træet til Møllerne besørget, hverken af Godsejerne eller Bønderne, det kniber ogsaa med Leverancen af Træ, de samme Vanskeligheder kommer frem ved Reparation af Broer i disse Egne. Træ- og Brændemangelen ser vi i det hele taget ofte omtalt i Frederik Ahlefeldts Breve, han meddeler saaledes, at »Slots- og Hof-Præsten i Glückstadt klager over, at han ikke kan faa den Brændsel, han har Krav paa.« Et Par Dage efter raader Ahlefeldt Kongen til at befale Adelen at indskrænke de store Udgifter ved Begravelserne, der er altfor kostbare i disse daarlige Tider.

En anden Virkning af Skattetrykket og den almindelige Fattigdom ser vi i Frederik Ahlefeldts Breve, naar han taler om den ringe Hjælp, som kan ydes Embedsmændene i deres tjenstlige Arbejde, særlig klager Herredsfogederne til Kongen gennem Frederik Ahlefeldt over manglende Kontorassistance, de er overanstrengte af at maatte foretage alt Kontorarbejdet selv. I et Brev til Frederik den Tredje skriver Ahlefeldt, »at Kongens Raad, Dr. Nicolai, i to Aar ikke har faaet det allermindste af sin Gage, skønt han i den

oldenborgske og hamborgske Sag har ydet store Tjenester, han lider ligefrem Nød.«

Ogsaa Frederik Ahlefeldt klager til Kongen over, at han bliver overanstrengt, og at hans Gigt bliver værre som Følge af de mange strabatøse Inspektionsrejser i alskens Vejr paa alle Tider af Aaret. Der foreligger da ogsaa flere »Supplikker« fra Frederik Ahlefeldt til Kongen om at maatte rejse til »et varmt Bad« eller en »Sauerbrunnen« »til Restaurering af mit Helbred.«

Første Gang Frederik Ahlefeldt beder om Rejsetilladelse, trækker han selv Anmodningen tilbage kort efter at have fremsat den. Grunden er en Sag, som Frederik Ahlefeldt har beskæftiget sig meget med, og om hvilken han skriver til Kongen:

»Formedelst dette har jeg ikke kunnet undlade allerunderdanigst at underrette Eders Kongelige Majestæt om, hvorledes man, efter at disse Fyrstedømmers Undersaatter paa det højeste har besværet sig over, at det her i Landet foreliggende Korn paa Grund af den overvældende Tilførsel af fremmed Korn, i Særdeleshed fra Pommern, Mecklenburg, Preussen og fra de Kanter, ikke kan gøres til Penge, fra gottorpsk Side har gjort den Proposition, at om der blev sat en vis Told paa det fremmede Korn, nemlig 16 lybske Skilling paa Tønden fremmed Rug, 12 lybske Skilling paa Tønden Byg og 4 lybske Skilling paa Tønden Havre, turde saadant ikke alene kunne blive forebygget, men det kunde ogsaa forhindres, at de Penge, som nu indløses derfor, ikke saa hyppigt udføres fra disse Hertugdømmer. Og eftersom man fra gottorpsk Side har resolveret i de fyrstelige Steder at lade sætte en saadan Told paa saadant fremmed Korn, og da Kornet ogsaa i disse Fyrstedømmer i adskillige Aar har været ganske vellykket, saaledes at man ikke netop behøver det fremmede saa meget, da tilmed Eders Kongelige Majestæts Intrader (idet I hidtil ikke har nydt noget af saadant indkommende fremmed Korn) derved kan forbedres, og da saadan Told ogsaa, om Kornet nogensinde skulde mislykkes og blive dyrt, efter Behag kan minueres eller igen helt ophæves, saa har jeg allerunderdanigst villet referere herom til Eders Kongelige Majestæt og allerlydigst villet afvente Eders allernaadigste Resolution, om der ikke fra Eders Kongelige Majestæts Side ligeledes skal lægges en saadan Told paa det indkommende fremmede Korn.«

Statholderen skriver, at Bønderne rundt omkring i Hertugdømmerne har holdt Møder om dette Spørgsmaal.

I sine Breve omtaler Frederik Ahlefeldt ofte en midlertidig Skat, »Frøkenskatten«. »Frøknerne«, som bemeldte Skat vedrørte, var Kongernes Døtre, og Opkrævningen af denne Skat indtraadte gerne, naar en af Prinsesserne skulde giftes, og der i den Anledning skulde skaffes Udstyr og nye Klæder til hende, samt en Medgift. Af et senere Kapitel, der omhandler Frederik den Tredjes Datter Anna Sophie, vil det ses, at det ikke var Smaating, der krævedes af Befolkningen, naar en af de kongelige Frøkner skulde giftes, og at Frøkenskatten kunde være endog ret tyngende; Skatten havde dog den gode Side altid at være midlertidig. Hvad der gjorde Chancen for en hyppig Indtræden af Frøkenskatten større, var den Omstændighed, at naar en dansk Prinsesse skulde giftes, paalagdes der baade de danske og gottorpske Undersaatter Skat, ligesom Skatten ogsaa fremkom i Kongeriget, naar en gottorpsk Prinsesse indtraadte i Ægtestanden. Frøkenskatten beregnedes pr. Plov. Da Prinsesse Anna Sophie skulde giftes med Kurprinsen af Sachsen, ønskede Frederik den Tredje Frøkenskatten forhøjet, og han paalagde derfor Ahlefeldt at forhandle med Hertugen af Holsten-Gottorp om en saadan Forhøjelse. Der foreligger en lang Skrivelse fra Frederik Ahlefeldt, der forbereder Hertugen paa en tilstundende Forhandling, og som skal give Gottorperen Lejlighed til grundigt at sætte sig ind i Sagen. Ahlefeldt fremsender »Koncept til Revers, hvorefter Frøkenskatten fremtidig skal være en Rigsdaler i Stedet for en Rigsort pr. Plov, baade fra de kongelige og de fyrstelige Undersaatter, naar en kongelig dansk Prinsesse skal giftes og ligervis naar en fyrstelig gottorpsk Frøken af den regerende Linie skal giftes.« Forhandlingen om denne Sag fandt Sted kort efter Brevets Afsendelse, og efter at Frederik Ahlefeldt og Hertugen havde delibereret, konfererede Ahlefeldt med de gottorpske Ministre om »Gensidighed i Frøkenskatten.« Gottorp synes at have været mere prompte ved Opkrævningen af denne Skat, for Frederik Ahlefeldt meddeler Kongen kort før Anna Sophies Bryllup, »at Gottorp har rykket mig for den hos de kongelige Amter resterende Del af deres Anpart i Frøkenskatten.«

Angaaende retslige Sager i Hertugdømmerne har Frederik Ahle-

feldt skrevet en Del Breve, baade til begge Kongerne og til Biermann. Paa dette Omraade var der sket store Forandringer; den mest fundamentale var vel nok den, at Rigsraadet havde ophørt med at være øverste Instans i Retssager, og at der et Aar efter Enevældens Indførelse var blevet oprettet en Højesteret. For Slesvigs og Holstens Vedkommende blev Kancelliet i Glückstadt Højesteret; her opgav man altsaa ikke saaledes som i Kongeriget den uheldige Sammenblanding af den udøvende og dømmende Myndighed.

Indførelsen af Højesteret betød en ny Indskrækning i Adelen Privilegier; medens Adelen Repræsentanter hidtil havde udgjort den øverste dømmende Myndighed, fik Borgerstanden Adgang til Sæde i Landets højeste Domstol.

Under de nye Forhold kom Frederik Ahlefeldt ogsaa til at sortere under det danske Kancelli, medens hans direkte Foresatte i hans Egenskab af Statholder var Kansleren ved det tyske Kancelli. Det danske Kancelli havde nemlig det øverste Tilsyn med Haandhævelsen af Lov og Ret i hele Monarkiet. Naar Højesteret betegnedes som sidste Instans, var det dog ikke ganske korrekt. Kongen var hævet over alle lovlige Institutioner i sine Riger og Lande, Domstolene indbefattede, han kunde omstøde en hvilken som helst Dom, og han kunde personlig fælde Domme uden noget Hensyn til Domsmyndighederne. Denne Kongens Myndighed som Landets øverste Dommer kunde medføre Vilkaarligheder. Det var kun yderst sjældent, at Kongen personligt fældede en Dom, indtraadte dette Tilfælde, forhandlede Kongen eller hans Befuldmægtigede med den paagældende Rets Medlemmer forinden; Eleonora Christinas Fængsling danner absolut en Undtagelse. Langt farligere for Retssikkerheden var Nedsættelsen af Kommissioner, der skulde undersøge og dømme i særlig vigtige Sager. Saadanne Kommissioner blev nedsatte, naar Statsmænd eller meget indflydelsesrige Personer havde forbrudt sig, og Sagen skulde gaa for sig med den størst mulige Hemmelighedsfuldhed. For Holstens Vedkommende var der sat en Bom for Vilkaarligheden, idet den kejserlige Kammerrets Jurisdiktion strakte sig over dette tyske Rigslen. For at hjælpe det danske Kancelli med Rettens Haandhævelse, havde man to Embedsmænd, Generalprokurøren og Generalfiskalen. Generalfiskalen skulde vaage over, at de herskende kongelige For-

ordninger blev efterfulgt; ved Siden af var han en Slags Statsadvokat, der rejste Sager mod enkelte Undersaatter eller Institutioner paa det Offentliges Vegne. Generalprokurøren skulde varetage de offentlige Midlers Tarv og sørge for, at Skatter og Toldafgifter kom rigtig ind.

Foruden den øverste dømmende Myndighed i Glückstadt, var der Landretten, der ligeledes gjaldt for begge Hertugdømmerne. Medens Højesteret ifølge Sagens Natur var permanent, indkaldtes Landretten til ubestemte Tider, det ahang af, om der var meget eller lidt Arbejdsstof. Landrettens Jurisdiktion omfattede baade den kongerigske og den gottorpske Del af Slesvig. Der var en Slags Tradition, i Henhold til hvilken Landretten skulde nedsættes ved Mikkelsdag, idet der i flere af Frederik Ahlefeldts Breve til Biermann tales om, hvorvidt Landretten skal træde sammen nogen Tid før eller efter Mikkelsdag.

Der var en anden Tradition, der bød, at Kongen skulde aabne de aarlige Møder i Landretten. En saadan højtidelig Indvielse af den slesvigske Ret har dog næppe fundet Sted uden ganske undtagelsesvis. Derimod stod det fast, at Statholderen under Kongens Fraværelse skulde aabne Landretten. Det ses da ogsaa af kongelige Skrivelser til Frederik Ahlefeldt, at det var en Forudsætning, at han repræsenterede Kongen ved den Lejlighed. I nogle enkelte Skrivelser meddeles der Frederik Ahlefeldt direkte Befaling til at »overvære Landretten,« Befalingen blev givet Ahlefeldt gennem Biermann. Da Sagen en enkelt Gang trækker ud, skriver Frederik Ahlefeldt til Biermann og anmoder ham om at udvirke Kongens Ordre i saa Henseende. I Efteraaret 1672 modtager Frederik Ahlefeldt Befaling fra Kongen til at holde Landret i Flensborg den 15. Oktober, paa hvilken Befaling Ahlefeldt omgaaende svarer, at »da der er saa faa Sager til Landretten, svarer det ikke til Kongens Omkostninger,« han henstiller derfor, at Møderne udsættes til det følgende Aar. En anden Gang er det Hertugen af Holsten-Gottorp, der skriver til Frederik Ahlefeldt, »at han gerne ser, at Landretten paa Grund af de foreliggende faa Sager udsættes til næste Aar.« Frederik Ahlefeldt lader Hertugens Anmodning gaa videre til Biermann og meddeler, at saafremt Anmodningen bevilges, vil han underrette de slesvigske Advokater om, at de ikke foreløbig be-

høver at ulejlige sig til Flensborg. Et enkelt Aar (1664) har der tværtimod »ophobet sig saa mange Stridsager,« at Frederik Ahlefeldt ser sig nødsaget til at anmode om kongelig Tilladelse til, »at fastsætte Landretten nogle Dage før Mikkelsdag.«

Landretten blev holdt i forskellige Byer; i 1662 ser vi saaledes Landretten at blive holdt i Rendsborg, der foreligger en Skrivelse herom fra Frederik Ahlefeldt til Landraaden Schönbach, som anmodes om »at drage Omsorg for Publikationen heraf.« Vedrørende en Sag, der blev indbragt for Kammerretten, foreligger der mellem Frederik Ahlefeldts Papirer en Skrivelse til ham fra Christian den Femte »angaaende den ved Kammerretten i Speyer verserende Sag mod Lübeck vedrørende Trave-Strømmen.«

København, den 30. April Ao. 1670.

Christian den Femte etc.

Os er af Din allerunderdanigste Relation de dato den 26. dennes med mere tilbørligt blevet refereret, hvorledes Du (overvejende, at den ved det Kejserslige Kammer i Speyer tidligere indvendte Exceptio fori declinatoria in puncto den omstridte Trave-Strøm er af saadan Vægtighed, at den ikke burde have været denegeret af de derværende Dommere) er af den allerunderdanigste Formening, at samme endnu engang inhæreses og, da bemeldte Kejserslige Kammerret ikke attenderer saadant, at der derfor i Medfør af den sidste Rigsreces de Ao. 1654 søges om Revision, ogsaa at Gravamina revisionis overrækkes efter Afløb af spatii quadrimestris, men at disse tages fra de af Dig tidligere allerunderdanigst indsendte og allerede i vor Gudsalige Herr Faders Navn underskrevne Breve til Kammerdommeren, Præsidenterne og Assessorerne og vedlægges den Skrivelse, der vil være at afsende til Kur-Mainz, eller at der i Tide før Terminens Afløb søges om dilatio til gravaminum Indbringelse. Nu havde vi vel allernaadigst antaget, at Du ved allerunderdanigst selv at tage den meget korte Termin i Betragtning, og da det allerede tidligere allernaadigst er blevet befalet Dig med al Flid at varetage det Nødvendige i alle vore Processager ved Kamret i Speyer, straks selv vilde have gjort Udkast til den foreslaaede Opstilling af gravamina og til den Skrivelse, der herom

maa afsendes til Kur-Mainz, og allerunderdanigst indsendt dem hertil til vor allernaadigste Godkendelse og ved Siden af ikke mindre meddelt Os, om det desiderede attestatum fra Vor lille By Oldesloe in termino er blevet sendt til Speyer, men eftersom Du ikke har gjort saadant, saa er det hermed Vor allernaadigste Vilje og Befaling, at Du, for at undgaa yderligere Tidsspilde, ufortøvet opsætter det, der som ovennævnt er nødvendigt til Opnaelse af Revisionen, og snarest indsender det hertil til vor allernaadigste Godkendelse, ogsaa allerunderdanigst melder, hvorledes det forholder sig med forannævnte attestatum. Hvorefter Du har at rette Dig.

CHRISTIAN R.

Som man vil have set, er adskillige af Frederik Ahlefeldts Breve adresserede til Biermann, dette gælder ogsaa en Række Skrivelser angaaende Forberedelserne til Arvehyldingen og en Indstilling vedrørende »Kongens Confirmation af Fyrstedømmernes Landstænders Privilegier«. Denne Skrivelse er afsendt ganske kort Tid efter Christian den Femtes Tronbestigelse. Sagen giver Anledning til meget Arbejde, og der foreligger i den Anledning et Brev til Biermann fra Frederik Ahlefeldt, der anmoder om, at der maa blive sørget for, at Kancelliet faar et anseeligt Honorar for Ekspeditionen af Privilegiernes Stadfæstelse. Spørgsmaalet skaffede Frederik Ahlefeldt mange Ubehageligheder, idet Kongen ikke vilde give bindende Tilsagn angaaende Stændernes Rettigheder og derfor ikke aabnede Landdagen, saaledes som hans Forgængere havde gjort. Derimod gav han Frederik Ahlefeldt Ordre til at møde i sit Sted og modtage Hyldingen. Denne Ordre faldt langt fra i god Jord hos Landstænderne, der lod det gaa ud over Statholderen, overfor hvem de erklærede, at denne Fremgangsmaade var en Krænkelse af deres Rettigheder. Ikke destomindre gav de Møde i Kiel til den fastsatte Tid og fandt sig i at afgive Hyldingen til Frederik Ahlefeldt uden i Forvejen at have faaet deres Privilegier bekræftede. Det var dog ikke Christian den Femtes Mening at berøve Stænderne deres Privilegier; han vilde blot gaa frem paa en anden Maade end de tidligere Konger og tydelig betegne, at det hele var en Naadesakt fra hans Side. Derfor vilde han ikke, saaledes som Frederik den Tredje havde gjort, overfor Stænderne aflægge Ed

mundtligt, han foretrak at tilstille Landdagen et Dokument, i hvilket han skriftligt stadfæstede Privilegierne. Denne Fremgangsmaade faldt i meget daarlig Jord, og det blev ikke bedre det følgende Aar, hvor Landdagen skulde samles i Rendsborg; skønt Christian den Femte var til Stede i selve Byen, da Landdagen traadte sammen, ignorerede han fuldstændig denne Institution, som det aabenbart var ham om at gøre at vise sin Ringeagt.

Der var en Masse mindre betydningsfulde Sager, mest af lokal Natur, som Frederik Ahlefeldt ikke vilde ulejlige Kongen med, og om hvilke han i Reglen tilskrev Biermann. Der foreligger saaledes en Del Indstillinger til Præsteembeder, dem lader Frederik Ahlefeldt alle gaa igennem Biermann. En af Indstillingerne tager sig ganske ud, som skrev den sig fra vor Tid: Frederik Ahlefeldt indstiller tre Kandidater til Borsflets Sognekalde og udtaler Haabet om, at Kongen som sædvanlig vil tage Hensyn til hans Indstilling og udnævne den af de tre, der staar øverst paa Listen. Den lykkelige er en ung Kandidat i Teologien Magnus Gertner, som Frederik Ahlefeldt anbefaler paa det varmeste, og til hvem han synes at have haft et nærmere Kendskab. Biermann modtager ogsaa adskillige Indstillinger fra Frederik Ahlefeldt til Pladser som Sognefogder eller Skovfogder ved de kongelige Skove; under 12. Juli 1672 skriver Ahlefeldt til Biermann for paa det varmeste at anbefale en Mand ved Navn Peter Tinne til en Stilling som Sognefoged. Denne Skrivelse har en Kuriositetens Interesse, idet Brevskriveren for første Gang underskriver sig F. Grefve au Langlandt og Rixingen og ikke som hidtil Frederik Ahlefeldt. En anden Gang fremsender Ahlefeldt Protokol og Akter angaaende den tidligere Skovfoged i Klus, Henning Grelke, der har begaaet Drab og ansøger om Benaadning. Frederik Ahlefeldt anbefaler Benaadningen, da der er formildende Omstændigheder. I samme Skrivelse anbefaler Frederik Ahlefeldt en ny Skovfoged i den afskedigedes Sted; Ansøgeren til Pladsen har tilbudt i Forening med en Sognefoged i Rendsborg Amt at forpagte de under Krigen ødelagte kongelige Fiske-damme og Søer. Frederik Ahlefeldt anbefaler straks at gaa ind paa det fremsatte Forslag, der desuden tyder paa, at Ansøgeren er en driftig Mand.

Strandingssagerne hørte ogsaa ind under Frederik Ahlefeldt, og

naar en Stranding har fundet Sted, lader Statholderen i Reglen det strandede Skibs Ladning sælge ved Auktion eller lader det indbringe til Glückstadt, for at Regeringskancelliet kan tage sig af det. En enkelt Gang synes Autoriteterne at være gaaede lovlig rask til Værks. Frederik Ahlefeldt skriver saaledes, at der er blevet klaget af den paagældende Reder over, at Kommandanten i Friedrichsort har taget 20 Faar fra et Skib, der var paa Vej til Kiel. Kommandanten har givet Skipperen Betaling for Faarene, men Skipperen gør gældende, at han er blevet tvunget til at aflevere Faarene, og at der ikke blev aftalt nogen Pris, Betalingen var ganske vilkaarlig.

Ved flere Lejligheder maa Frederik Ahlefeldt tale Beboernes Sag overfor de Styrende i København; hans humane Sindelag giver sig her til Kende paa samme Maade, som da han var Generalkrigskommissær. Da Ahlefeldt erfarer, at det tyske Kancelli vil tage Parti for Borgmester og Raad i Glückstadt i en Ordning, der efter hans Mening vil gaa ud over de Fattige, henvender han sig straks til Christian den Femte for at tale »De Fattiges og Landboernes Sag.«

De vise Fædre i Itzeho har bedt om kongelig Stadfæstelse paa et af dem approberet Andragende fra »Itzehoer Franskbrødbagerlav« om Tilføjelser til Lavsskraaen. Frederik Ahlefeldt henstiller paa det mest indtrængende til Kongen, at han ikke stadfæster de ganske urimeligt vidtgaende Eneretsbestemmelser, Bagerne kræver. Ved en anden Lejlighed taler Frederik Ahlefeldt de Glückstadt Borgeres Sag, da der er Tale om Oprettelsen af et nyt Ølbryggeri, der krænker Byens Privilegier og Næring. Kort Tid efter fremsætter Frederik Ahlefeldt overfor Kongen et nyt Ønske om et Privilegiums Afskaffelse; denne Gang drejer det sig ovenikøbet om et »Generalprivilegium«, der er givet Klokkestøber Franciscus de Røem for Kremper og Wilster Marsk: »Røem har kontraderet Borsflet Sogn, fordi man der havde kontraheret om Støbning af to itubrudte Klokker med Johann Volle af Itzehoe, der kun skulde have 270 Gylden lybsk og tilmed vilde støbe Klokkerne paa Kirkegaarden, medens Røem krævede 600 og vilde støbe i Glückstadt.«

Frederik Ahlefeldts Bestræbelser for at komme Hertugdømmer-

nes betrængte Finanser til Hjælp træder ofte frem; han beskæftiger sig saaledes i lang Tid med Driften af Saltværket i Oldeslo og fremfører flere Forslag, der skal bidrage til at gøre Saltværket mere rentabelt. Statholderens Sparebestræbelser kommer ogsaa frem under de Arbejder, som Matrikulens Indførelse medfører. Efter at man er begyndt paa Registreringen af de faste Ejendomme i Ditmarsken, skriver Ahlefeldt til Frederik den Tredje og foreslaar, at man af Hensyn til Omkostningerne ophører med den paabegyndte Opmaaling. Han foreslaar, at Bønderne enkeltvis under Ed erklærer sig, »siden kan man altid maale, hvor der er Tvivl, dette er billigere.«

Det ovenfor omtalte Salg af Krongodserne fandt Sted, medens Ahlefeldt var Statholder, det gav Anledning til en fortsat Brevveksling mellem ham og Frederik den Tredje. I 1665 blev der skrevet længe frem og tilbage om de 600 Tønder Land store Marskstrækninger, det saakaldte »kongelige Wildnisz«, der laa i Nærheden af Glückstadt og var blevet inddiget i 1615. Wildnisz var forpagtet ud til Marskbønderne, og det var Kongens Hensigt at sælge det til Forpagterne. I den Anledning skriver Frederik Ahlefeldt til Kongen, at det er Bønderne komplet umuligt at købe Jorden, de har vanskeligt nok ved at udrede Forpagtningsafgiften. Afgiften, der var blevet fastsat af Christian den Fjerde straks efter Inddigningen, i Henhold til hans med Bønderne afsluttede »Contractum emphyteuticum«, blev fundet lovlig høj, det fremgaar af Frederik Ahlefeldts Beretninger til Kongen, efter at han havde forhandlet med Bønderne om eventuelt Køb. Da det ikke kunde blive til noget med Bønderne, tilbød Frederik Ahlefeldt selv at købe. Planen om Købet har sikkert staaet i Forbindelse med Frederik Ahlefeldts nylig stedfundne Udnævnelse til Rigs greve, hvilken Udnævnelse krævede Besiddelse af et stort Gods indenfor det tyske Rige. Gennem Erhvervelsen af Wildnisz vilde Frederik Ahlefeldts Godskompleks i Holsten opnaa en anseelig Størrelse, baade hvad Fladerummet angaar og i Henseende til Godsets Værdi, idet disse Marsker var overordentlig frugtbare. Købet fandt Sted i Foraaet 1665, og Prisen var 200.000 Rigsdaler.

Samtidig med at Kongen afhændede Krongodserne, forhandlede

han om Erhvervelsen af en Ejendom, som laa bekvemt for ham og som kunde tjene til Arrondering af de tiloversblevne Kron-godser:

Durchlaughtigste, Stormægtigste Konge,
Allernaadigste Herre.

Eders Kongl. Maj. vil endnu have i naadigste Erindring, at I forleden allernaadigst har villet befale mig at inkvirere, om Godset Grossenbrode maatte være til Salg. Da jeg nu med tilbørlig Flid allerunderdanigst har efterlevet saadant og desangaaende paa det nøjeste efterforsket, uden i ringeste Maade at lade mærke, af hvilken Aarsag saadant skete, blandt andet hos Hr. Oberst Bartram Rantzow og i Særdeleshed hos Hr. Oberst Henrich Ahlefeldt, der er Enkens Kurator, saa har de godtgjort for mig, Hr. Oberst Henrich Ahlefeldt med sin Ed, at samme hidtil ikke har været til Salg, at de ej heller vidste, at der skulde have været handlet derom, og da jeg videre inkvirerede, om dette Gods herefter ikke kunde tilhandles, lod de sig forlyde med, at saadant vel kunde ske, men at Enken vilde være meget dyr dermed. Hvilket jeg i allerunderdanigste Lydighed har skullet meddele Eders Kongl. Maj. og afvente Eders videre allernaadigste Ordre herom.

Graasten den 12. August 1664.

FREDERIK AHLEFELDT.

m. p.

Da den senere Christian den Femte var blevet trolovet med Charlotte Amalie af Hessen-Kassel, blev det overdraget Frederik Ahlefeldt at træffe de fornødne Anstalter ved Prinsessens Rejse til Danmark. Rejsen foregik i Foraaret 1667, og der var meget at ordne for Statholderen; som sædvanlig besværliggjorde Pengemanglen alt, hvad han skulde udrette.

Kronprinsens Forbindelse med den 17aarige hessiske Prinsesse maa af tvende Grunde have tiltalt Frederik Ahlefeldt. For det første var den arrangeret af hans Velynderinde Dronningen, der paa ~~mod~~rene Side var en Hesser, og som fra sine Slægtninge havde faaet Charlotte Amalie varmt anbefalet. Kronprinsen havde dog faaet Lov til at »se paa« den Udkaarede. Under sin store Uden-

landsrejse fik Kronprinsen Befaling af sin Moder til at begive sig til Kassel og hilse paa Landgrevefamilien. Da Landgreven imidlertid døde, mens den danske Prins var paa Vej til Kassel, maatte Besøget opgives; men Kronprinsens Hofmester, Parsberg, som vi har omtalt andet Steds i Bogen, tog saa alene til Kassel for at kunne meddele Sophie Amalie noget nærmere om den, der var udset til at være Danmarks og Norges fremtidige Dronning. Parsbergs Rapport var til Gunst for Prinsessen af Hessen, og det gav det endelige Stød til Dronningens Bestemmelse, at Charlotte Amalie skulde være hendes Svigerdatter.

Sophie Amalie mente at have Garantier for, at den vordende Kronprinsesse var et føjeligt Gemyt, der vilde underordne sig sin Svigermoder; paa dette Punkt forregnede Sophie Amalie sig dog. Der blev da heller aldrig noget godt Forhold mellem Svigermoder og Svigerdatter, der lige fra først af følte sig frastødt af hinanden. Hos de fleste vakte det Forbauselse, at Sophie Amalie havde sat sig dette Parti i Hovedet, da den unge Pige langt fra var køn og desuden var Calvinist, hvad der ellers noget nær ansaas som en Forbrydelse i den danske Kongefamilie. Prinsessens kalvinske Trosbekendelse skulde da ogsaa berede hende mange Vanskeligheder i hendes ny Fædreland.

En anden Grund, hvorfor man maa supponere, at Frederik Ahlefeldt billigede Ægteskabet, er den, at Prinsessen var en Søsterdatter af Kurfyrst Frederik Vilhelm.

Inden Charlotte Amalie forlod sit Hjem, var hun blevet viet per procuram i Kassel; som Repræsentant for Ægtemanden fungerede den her i Bogen ofte omtalte Johan Kōrbitz; men det egentlige Bryllup skulde finde Sted paa det Dronningen tilhørende Nykøbing Slot, hvorved man ligesom markerede, at Forbindelsen var Sophie Amalies Værk. Charlotte Amalie var paa sin Rejse fra Kassel til Nykøbing ledsaget af sin Moder Landgrevinde Hedvig Sophie af Hessen og sine to Brødre. I sine Rapporter til Frederik den Tredje angaaende Rejseselskabets Ophold i Hertugdømmerne titulerer Ahlefeldt stadig Landgrevinden »Fru Regentinden«. Hedvig Sophie førte nemlig paa det Tidspunkt Regeringen for sin umyndige Søn.

Landgrevinden var klog og energisk ligesom sin Broder »den store

Kurfyrste«, hvem hun desuden lignede af Ydre med den imponerende Fremtræden. I Modsætning til sin afdøde Mand, Landgreve Vilhelm den Sjette, var Hedvig Sophie intolerant i religiøs Henseende og ophævede saaledes under sit Regimente de Forordninger, Landgreven havde udstedt til Beskyttelse af Lutheranerne, og hun genoptog de af hendes Mand standsede Jødeforfølgelser. Paa et Punkt var den myndige Landgrevinde dog tolerant, hun udstedte en Forordning, der forbød at brænde Hekse.

Landgrevinden gentog sit Besøg i Danmark 4 Aar senere, da hendes Dattersøn, den senere Frederik den Fjerde, skulde komme til Verden. Dette Besøg i Forbindelse med Sønnens Fødsel var Charlotte Amalies første Glæde i Danmark. Kronprinsessen levede nemlig ikke i noget lykkeligt Ægteskab, hvad den kloge Moder snart mærkede under sit Ophold i København. Landgrevinden havde hidtil været uvidende herom, Datteren havde ikke skrevet noget desangaaende. Grunden hertil har antagelig været, at Charlotte Amalie ikke vilde bedrøve sin Moder; desuden vidste hun, at Svigermoderen aabnede hendes Breve.

I Anledning af Kronprinsessens Rejse gennem Hertugdømmerne skrev Frederik Ahlefeldt til Kongen:

Eders Kongl. Maj. allernaadigste Reskriptum af 9. Februar har jeg med allerunderdanigste Respekt modtaget og deraf set, hvad I allernaadigst vil befale mig og forordne angaaende nødvendige Anstalter ved den til omkring den 25. Maj fastsatte Hjemførelse af Hendes Kongl. Højhed Prinsesse Charlotte Amalie. Ligesom jeg nu ifølge min allerunderdanigste Skyldighed ikke skal lade det mangle paa noget i Henseende til behørige og mestmulige Anstalter, men da til dette Brug en fuldstændig Furørseddel, hvor stærk Deres Kongl. Højheder Prinsen og Prinsessen indfinder sig her, ogsaa hvor længe de vil opholde sig her, er højstnødvendig, saa ansøger jeg Eders Kongl. Maj. allerunderdanigst, at I allernaadigst vil forordne, at der snarest oversendes mig en fuldkommen Designation og Meddelelse baade angaaende Personerne og angaaende det, som iøvrigt er nødvendigt af Servicer og den Slags Ting, ogsaa om for hvor lang Tid man skal forsyne sig med Viktualier, for at en præcis Ordning og ingen forgæves Omkostninger kan blive

gjort, eller ogsaa at der ihvertfald ikke føles nogen Mangel. Eftersom der for Tiden slet ingen Kontanter er forhaanden ved det her-værende Embede, og da der ved denne Lejlighed nødvendigvis behøves nogle Pengemidler, saa ansøger jeg Eders Kongl. Maj. allerunderdanigst, at I allernaadigst vil behage at befale, hvorfra saadanne skal tages. Hvad angaar Tilsigelse af nogle af Adelen til Betjening og Opvartning, vil Eders Kongl. Maj. allernaadigst af vedlagte Liste og Designation se Navnene og Godserne af dem, som jeg anser som bekvemmest til saadan Opvartning. Eftersom jeg ogsaa af Eders Kongl. Maj. allernaadigste Skrivelse ser, at I allernaadigst har resolveret, ikke at bruge hele Adelen, i hvilket Tilfælde saadant kunde ske ved aabne Patenter, men kun nogle deraf til Opvartningen, saa er det min allerunderdanigste uforgribelige Mening, at saadant efter hidtil gældende Skik antydes for dem, som Eders Kongl. Maj. destinerer til Opvartning, ved specielle Skrivelser. Møblerne og de andre Nødvendigheder skal blive fremskaffet saa meget som muligt, saasnart jeg blot af den opnaaede Furørseddél vil kunne se, hvormeget der nødvendigvis kræves . . .

Itzehoe, den 15de Marts 1667.

F. AHLEFELT.

m. p.

. . . Angaaende Prinsessen af Cassels Gennemrejse holder jeg allerunderdanigst og uforgribeligt for, at da samme uden Tvivl vil gøre sin Rejse gennem Landet Lüneborg, vil det til Rejsens Forkortelse og Passagens des større Kommoditet være det bekvemmeste, om Rejsen blev gjort over Elben ved Lauenborg og videre over Mölln, Oldesloe, Segeberg, Lütjenburg og videre til Heiligenhafen, tilmed da man paa den Maade kunde betjene sig af den korteste og bekvemmeste Vej, Herberger og Ægter, og, naar Oldesloe først er passeret, for det meste blive indenfor Eders Kongl. Maj. Jurisdiktion og tilbagelægge Rejsen gennem Fyrstedømmet Holsten paa tre Dage, hvilket forhaabentlig vil kunne ske med middelstore Omkostninger, saaledes at man maaske, saafremt blot Eders Kongl. Maj. ved en dertil nødvendig Assignation behager allernaadigst at konsentere, at Betalingen af de dertil hørende Omkostninger skal ske af de første Intrader fra Amtet Steinburg eller

Ditmarsken, vil have Lejlighed til at finde saa mange kontante Midler paa Kredit og mod Renter. Hvilket jeg dog allerunderdanigst henstiller til Eders Kongl. Maj. allernaadigste Forordning, iøvrigt er ogsaa det angaaende Opvartningen oversendte Patent allerede befordret til Tryk og ifølge Eders Kongl. Maj. allernaadigste Ordre uden al Forhaling insinueret for den holstenske Noblesse, altsaa at deri intet er blevet forsømt.

Itzehoe, den 29. Marts 1667.

F. AHLEFELT.

m. p.

Da Frederik Ahlefeldt i 1671 skulde tage sig af Landgrevinden, sendte han Kongen følgende Rapport.

Allernaadigste Konge og Herre!

Jeg har i allerlydigste skyldige Følgagtighed overfor Eders Kongl. Maj. allernaadigste Ordre de dato Nykøbing den 9. Juni ved Genankomsten af Hendes Fyrstel. Drl. Fru Regentinden af Hessen-Cassel tilligemed Eders Kongl. Maj. Herrer Landraader og andre af det holstenske Ridderskab opvartet samme, er ogsaa idag lykkelig naaet her til Segeberg og vil Hendes Durchl. Fru Regentinden imorgen, om Gud vil, fortsætte sin Rejse til Altona, hvor hun begærer at subsistere og udhvile en Dag, hvortil da ogsaa alle nødvendige Anstalter træffes. Hvormed jeg forbliver med fornyet trofast Befaling til Gud.

Segeberg, den 15/6 1671.

F. AHLEFELT.

m. p.

I det Kapitel, der omhandler Frederik Ahlefeldts Forhandlinger med Gottorp, har jeg omtalt den oldenborgske Arvesag¹. Med denne Sag skulde Frederik Ahlefeldt faa meget at gøre, medens han var Statholder i Slesvig og Holsten.

1667 døde den sidste Greve af Oldenburg, Anton Günther.

Som vi ovenfor har set, havde den danske Konge og Hertugen af Gottorp ved deres Forlig angaaende Oldenburg intet Hensyn

taget til de sønderborgske og norborgske Sidelinjer, hvis Ret til at have Part i Arven efter Greven af Oldenburg var utvivlsom.

Den tysk-romerske Kejser havde afgivet Erklæring om, at det mellem Danmark og Gottorp sluttede Forlig var gyldigt, men det udelukkede ikke, at baade de sønderborgske og norborgske Fyrster protesterede mod Ordningen. I Spidsen for denne Protestbevægelse stod Hertug Joachim Ernst af Norborg-Pløn. Hertugen hævdede, at Arveforliget stred imod den tyske Lensret, og paa Grundlag heraf henvendte han sig med en Klage til Hofretten i Wien, overfor hvilken han gjorde gældende, at han var den afdøde Greve af Oldenburg-Delmenhorsts Universalarving, idet hans Slægtskab med Christian den Første var nærmere end baade Kongen af Danmarks og Hertugen af Gottorps. Paa den Maade var han ogsaa nærmere i Slægt med Christian den Førstes Broder Gerhard, fra hvem den sidste Greve af Oldenburg stammede. Rigshofretten eller Rigshofraadet havde sit Sæde i Wien og var en med Kammerretten sideordnet Institution, den havde baade dømmende og udøvende Magt ligesom Kancelliet i Glückstadt.

Af Frederik Ahlefeldts Breve til Kongen faar man det Indtryk, at han og Kielmannsegge denne Gang har drøftet Sagerne i den bedste Forstaaelse og har været enige i Hovedpunkterne. Ahlefeldt skriver saaledes, at Kielmannsegge med Indignation har afvist Tanken om Biskoppen af Münster som Voldgiftsmand i den Sag »de qua litigatur«, den gottorpske Kansler mener, »at Efterretningen turde hidrøre fra nogle Mennesker, som mente derved at gøre sig nécessaire«. Kielmannsegge synes at have været lige saa ivrig for, at Danmark og Gottorp i Forening sendte Tropper til Oldenburg; han er ogsaa gaaet ind paa Ahlefeldts Forslag om at lade Greven af Aldenburg tale med sin Fader om Sagen; man skulde sørge for, at den unge Greve gav det Udseende af, at man ventede paa et Forslag fra den gamles Side. Paa den Maade faar man lettere Anton Günther med. Anmoder man ham om selv at paatage sig Underholdet af de dansk-gottorpske Tropper, kunde man let derved »give ham en Prætext til at difficultere Sagen.« Kielmannsegge tilbyder at sørge for, at den svenske Regering skriver til den kejserlige Kammerret i Speyer »og recommanderer Sagen paa det bedste.« Kort Tid efter skriver Frederik Ahlefeldt igen til Kongen

og meddeler ham, at han har faaet en personlig Skrivelse fra Hertugen af Gottorp, der spørger, »om Kongen ikke har givet Befaling til at afsende en duelig Person, som under disse Forhold sammen med Hertugens Afsending kan observere de fælles Interesser og imidlertid ønsket, at der, indtil Kongens Ordre indløber, for ikke at tabe Tid, forordnes en anden dertil.« Dertil knytter Frederik Ahlefeldt den Betragtning overfor Kongen, at det endnu er usikkert, om ikke Grevens Sygdom gaar over, og da han ikke ved, hvor langt Kongen under disse Omstændigheder vil træde frem, nærer han Betæneligheder ved at foretage noget uden Majestædens Befaling. Frederik Ahlefeldt anmoder derfor om nærmere Instruks. I Slutningen af sin Skrivelse fremfører Ahlefeldt det Raad, »at det efter alt det foreliggende ser ud til at være højest nødvendigt omhyggeligt at vigilere de nuværende Tilstande og især at sørge for, at Landet straks kan tages i Besiddelse, og den ene eller den anden Parts Machinationer forebygges.«

Endnu medens Greven af Oldenburg levede, tilskyndede Frederik Ahlefeldt den danske Konge og Gottorp til straks efter Anton Günthers Død i Fællesskab at besætte Oldenburg, saaledes at de kunde sige til Hertugen af Pløn: »Beati possidentes.« Der foreligger en lang Skrivelse fra Ahlefeldt til Frederik den Tredje, hvori der staar, at det er nødvendigt sammen med Gottorp at sende en »Observator« til Oldenburg, da Greven er meget syg, og mulige Machinationer maa forebygges og Landet straks tages i Besiddelse. Allerede to Aar før Greven af Oldenburgs Død havde Frederik Ahlefeldt sat sig i Bevægelse for at sikre den danske Konge hans Part af Grevskabet. Han var nemlig bange for, at Sverig skulde komme Danmark i Forkøbet og med Magt søge at skaffe Gottorp hele den oldenburgske Arv. Ahlefeldt skriver til Frederik den Tredje, at han ved, at Sverig har lovet at garantere Gottorp Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst; »det vilde sikkert medføre en stor Konsekvens og Eftertanke hos mange, hvis man kunde faa Sverig til at fremtræde i denne Sag.« Frederik Ahlefeldt skriver, at han har faaet Meddelelse fra Gottorp om, at saafremt Kongen af Danmark vil være med, er Hertugen tilbøjelig til »for en Sikkerheds Skyld« at sende Tropper til Oldenburg og Delmenhorst. Frederik Ahlefeldt mener, at det vil være vanskeligt at opnaa den gamle Greves

Samtykke til at lade dansk-gottorske Tropper rykke ind i hans Lande, det gælder om at fremstille Sagen i det rette Lys for Greven, saaledes at han faar Indtrykket af, at det er en fælles oldenborgsk-dansk-gottorsk Aktion mod Sverig. man maa ikke saare Anton Günthers Forfængelighed. Frederik Ahlefeldt henstiller til Kongen, at man skal lade Grevens uægte Søn, Greven af Aldenburg, tage sig af Sagen, den unge Greve er af Hensyn til sin Arv stærkt interesseret i at holde sig gode Venner med Danmark og Gottorp; han har desuden megen Indflydelse paa Anton Günther, der nærer de ømmeste Følelser for sin Søn og gerne opfylder hans Ønsker. Frederik Ahlefeldt forudsætter, at det ikke kan være rigtigt, at Biskoppen af Münster skal være Greven af Oldenborgs executor testamenti, saa lidt som at Biskoppen allerede har faaet begge Grevskaberne i Sekvestration i Anton Günthers levende Live. Frederik Ahlefeldt synes at vejre svenske Intriger, han tilføjer, at man fra gottorske Side har undret sig over disse Rygter.

Frederik Ahlefeldts Raad blev fulgt. Senere fortrød Statholderen den af ham fremkaldte Ordning, han var, det har vi ofte berørt, en Fjende af Gottorp. dertil kom, at han mente, det var lettere at komme til Rette med den betydelig mindre mægtige Hertug af Norborg-Pløn. Det var Frederik Ahlefeldts Tanke, at den danske Krone paa en eller anden Maade burde sikre sig den hele udelte Besiddelse af Oldenburg og Delmenhorst, saa meget mere som Christian Albrecht af Gottorp stadig mere nærmede sig Sverig og sluttelig indgik et Forbund med denne Magt. Før man indledede Forhandlinger med Pløn, ønskede Frederik Ahlefeldt dog endnu en Gang indgaaende at drøfte den hele Sag med Kielmannsegge og at forklare ham, at Gottorps Forhandlinger med Sverig i Forbindelse med de svenske Rustninger fremkaldte »stor Rumor«. Det er vanskeligt af Frederik Ahlefeldts Breve at se, om han har nogen bestemt Mening om Hertugen af Pløns Arverettigheder, i hvert Fald frygter han Udfaldet af den for den kejserlige Domstol verserende Sag. Det er vel ogsaa nok denne Frygt, der i Forening med hans Uvilje mod Gottorp dikterer hans Plan om en mindelig Overenskomst med Hertug Joachim Ernst. Kielmannsegge synes at have været lige saa ængstelig som Frederik Ahlefeldt for Hertugen

af Pløns Chancer, og han er paa et Punkt kommet Frederik Ahlefeldt i Forkøbet; han har saaledes i Henhold til et Brev fra Ahlefeldt til Frederik den Tredje foranlediget, at Hertugen af Gottorp »protesterer imod Rigshofraad Schütz' ubeføjede og partiske Procedure i den af Hertug Joachim Ernst rejste Sag.« Ahlefeldt raader Frederik den Tredje til at følge Gottorps Eksempel, og for at overtale Kongen tilstiller han ham en Kopi af den gottorpske Skrivelse, hvori Hertugen klager til Kejseren over den Fremgangsmaade, Hertugen af Pløns Repræsentant ved Hofretten følger. Samtidig meddeler Ahlefeldt Frederik den Tredje, at Hertugen har rykket ham for det Beløb af 1000 Rigsdaler, som Kongen har bestemt til Gratialer til »velaffectionerede« Personer ved Kejsershoffet. Hertugen har allerede deponeret 1000 Rigsdaler hos Agenten Meyer. Ahlefeldt minder om, at den oldenborgske Sag pro tempore befinder sig i en Krise, og man maa animere de »velaffectionerede« og muligvis vinde flere. Frederik den Tredje ser noget anderledes paa Sagen end Ahlefeldt, for i en Skrivelse meddeler han ham, at det er hans Hensigt »at give Hertugen af Pløn en Rekommandations-skrivelse til Kejseren til Sagens Fremme.« Denne Bestemmelse har aabenbart altereret Ahlefeldt stærkt, for i en lang Skrivelse til Kongen fraraader han meget lidenskabeligt at føre denne Beslutning ud i Livet.

Frederik Ahlefeldt fik sit Ønske om en mindelig Ordning opfyldt, og det uden at han selv behøvede at tage noget Initiativ i Sagen. Der kom nemlig en Henvendelse fra Hertugen af Pløn til Kongen med Anmodning om en Forhandling i det oldenborgske Arvespørgsmaal. Joachim Ernst var kommet til det Resultat, at et margert Forlig var bedre end en fed Proces, det gik nemlig meget langsomt med Sagens Behandling for Rigshofretten. Der gjorde sig ved denne Lejlighed to Indflydelser gældende overfor Frederik den Tredje, Ahlefeldt ønskede en Overenskomst med Pløn, eventuelt med Udelukkelse af Gottorp, medens Gabel, der i Modsætning til Frederik Ahlefeldt repræsenterede en velvillig Holdning overfor Gottorp, ikke vilde vide noget deraf. Frederik den Tredje rettede sig i dette Tilfælde efter Statholderen.

Joachim Ernst, der var over 70, følte sig for gammel til selv at deltage i Debatteerne, han sendte derfor Sønnen Johan Adolph i

sit Sted. Til at forhandle med Johan Adolph blev Ahlefeldt, Ulrik Frederik Gyldenløve og Schumacher, den senere Griffenfeld, udsætte. Det lykkedes Frederik Ahlefeldt, der var Sjælen i Underhandlingerne, at overtale Johan Adolph til at give efter. Johan Adolph gav da i sin Faders Navn Afkald paa al Arveret til Oldenborg og Delmenhorst for en rund Sum af 100.000 Rigsdaler, yderligere blev der lovet Hertugen af Pløn 30.000 Rigsdaler, for det Tilfælde, at han vandt Sagen ved Rigshofretten. I Stedet for de 100 000 fik Joachim Ernst nogle Godser ved Segeberg. Frederik Ahlefeldts Forhandlinger med Pløn har den Interesse, at her for første Gang Spørgsmaalet om Kvinders Arveret til Sønderjylland kom frem. Frederik Ahlefeldt gjorde gældende, at efter 1660 var Slesvig ikke længere noget Len, men en kongelig Allodialejendom, det samme søgte han at fastslaa for Holstens Vedkommende. I Kraft af denne Betragtning forlangte man af Hertugen af Pløn, at han for sig og sine Descendenter skulde give Afkald paa Arveretten til begge Hertugdømmerne til Fordel for Kongehusets Spindeside. Herpaa nægtede Prins Johan Adolph at gaa ind. Forhandlingerne med Pløn førtes hemmeligt, ligesom det endelige Forlig blev hemmeligholdt.

Begivenheden kan dog næppe have været nogen Hemmelighed for Gottorp, thi umiddelbart efter Forligets Afslutning rejste Hertug Christan Albrecht over Hals og Hoved til København ledsaget af sine haandgangne Mænd Kielmannsegge og Cramer og erklærede, at han vilde forhandle om den oldenborgske Arv. Atter her blev Sagen ordnet ved Hjælp af Penge, og Hertugen, der i Mellemtiden havde ægtet Frederik den Tredjes Datter, Frederikke Amalie, gik ind paa at afstaa sin Ret for 150.000 Rigsdaler. Umiddelbart efter den trufne Ordning rejste Hertugen tilbage til Gottorp, hvor han efter at have grundet over Sagen, og sikkert ogsaa under Paa-virkning af sine to Raader, kom til det Resultat, at man havde snydt ham i København. Skønt alt var klappet og klart, skrev Hertugen til København og krævede Forhandlingerne genoptagne, da Afstaaelsessummen var for lav. Denne Gang maatte Frederik Ahlefeldt tage Affære alene, og han rejste over til Gottorp for at forhandle personlig med Hertugen. Kielmannsegge stod dog bag ved og fik stadig Hertugen til at stille nye Krav. Det fornemste Krav

gik ud paa, at Gottorp skulde have sin Del af Oldenborg tilbage, ifald det danske Kongehus uddøde. Men desuden forlangte Hertugen den til Slesvig Bispestol hørende Jord og en Aarpenge af 4000 Rigsdaler til sin Broder Coadjutoren ved Bispedømmet Lybæk. Hertugen kunde ingen Vegne komme med Frederik Ahlefeldt og overlod tilsidst til Kielmannsegge at føre Forhandlingerne. Frederik Ahlefeldt søgte nu at gaa den samme Vej som med Pløn, han tilbød paa Kongens Vegne, at saafremt Retten i Wien udtalte sig til Fordel for Gottorp, skulde Hertugen have 150.000 Daler udover den Sum, han allerede havde modtaget. Hertugen synes at have villet slaa sig til Taals med denne Ordning, flere af hans Raadgivere raadede til at give efter, men som sædvanlig fik Kielmannsegge Overtaget, og Forhandlingen løb ud i Sandet. Ikke bedre gik det under nogle ganske private Forhandlinger, som Frederik Ahlefeldt og Kielmannsegge senere havde paa dansk Grund.

Enden paa det hele blev, at Hertugen af Gottorp anmodede Sverrig om at mægle. Til Gengæld henvendte Danmark sig til Kejseren, der stadfæstede den danske Konges Forlig med Pløn.

Midt under alle disse Forhandlinger opstod der Vanskeligheder med Gottorp i Anledning af Bispevalget i Lybæk. Hertug Christian Albrecht af Gottorp var paa det Tidspunkt Biskop, denne Stilling havde i Løbet af de sidste Hundrede Aar udviklet sig til en Slags arvelig Værdighed i hans Slægt. Christian Albrecht havde faaet Udnævnelsen til Biskop i Lybæk Aar 1655, men maatte samtidig forpligte sig til at nedlægge Værdigheden, saa snart hans Fader var død, og han selv regerende Hertug. Bispedømmet skulde derefter gaa over til Christian Albrechts yngre Broder August Frederik, der var blevet udnævnt til Coadjutor ved Stiftet, samtidig med at den ældre Broder var blevet Biskop. Da det kom til Stykket, vilde Christian Albrecht alligevel ikke cedere og lod haant om sit højtideligt afgivne Løfte. Dette gav Frederik den Tredje Anledning til at gribe ind, og han sendte Ahlefeldt til Lybæk for at søge at faa Sagen ordnet. Under Opholdet i Lybæk forhandlede Frederik Ahlefeldt med Johan Frederik Marschalk, der ligesom Statholderen var Canonicus ved Stiftet, men som i sin Egenskab af stor Godsejer i Norge ogsaa mente at burde tage sig af Frederik den Tredjes Interesse ved Bispevalget. Marschalk blev senere Kansler i Norge.

Det lykkedes at faa Hertugen til at fortrække, og August Frederik rykkede ind i Bispegaarden.

Om denne Sags videre Udvikling giver nedenstaaende Brev fra Ahlefeldt til Frederik den Tredje Oplysninger.

Durchlaughtigste, Stormægtigste Konge,
Allernaadigste Herre.

Eders Kongl. Maj. kan jeg i allerunderdanigste Lydighed ikke forholde, at jeg efter den fra Eders Kongl. Maj. opnaaede allernaadigste Befaling, at varetage Eders Interesse ved det forestaaende Bispevalg i Lybæk, straks har forføjet mig herhen og efter haft Konference med Hr. Johann Frederik Marschall fundet, at ligesom jeg vel iforvejen formodede res ikke mere er integra, men at Sagerne er kommet i saadan Tilstand, at der, eftersom næsten hele Kapitlet undtagen tre eller fire Personer har gjort sig afhængigt af Hans Fyrstel. Durchl. til Gottorp til Gennemførelse af dennes Ansøgning, denne Gang vil være lidet frugtbart at opnaa, thi omend Hans Fyrstel. Durchl. efter mangfoldige Disputeringer og Diffikulteter, hvilke det vilde blive for langt at nævne her, pure har renonceret paa den biskoppelige Dignitet, saa er saadant alligevel sket efter forudgaaet Specialforsikring fra største Delen af Capituli, at Han igen straks efter Valget af Hans Hr. Broder til Biskop skulde udnævnes til Coadjutor. Og omend jeg saavel selv som gennem Hr. Johann Frederik Marschall har ladet remonstrere og fremstille hos de Fornemste af Kapitlet, at saadant strider imod Rigskonstitutionerne, canonibus ecclesiasticis, instrumento pacis, gammel Sædvane, men særlig mod den Anno 47 gjorte Traktat og kan faa mange onde Konsekvenser til Følge, saa har ved det først holdte Konvent majora emporteret saaledes, at ikke blot Hertug August Frederik, som før dette cum certa spe succedendi har været valgt til Coadjutor, blev postuleret til Biskop, men ogsaa Hans Fyrstel. Durchl. Hertug Christian Albrecht gjort til Coadjutor. Ganske vist har omkring tre eller fire (eftersom jeg hidtil ob defectum solemnitatum ikke har kunnet komme til voto), blandt hvilke Hr. Johann Frederik Marschall og en von Warendorff var de fornemste, solemniter og paa det højtideligste protesteret

mod saadant Valg af Coadjutor og derved forbeholdt sig at poursuivre Kapitulets jura og conservation af dets Frihed paa behørigt og højere Sted, men man er alligevel uden Hensyn dertil trængt igennem med majoribus og har ladet Protestationen staa hen paa rette Sted. Jeg kan saaledes allerunderdanigst forsikre Eders Kongl. Maj., at ifald man ikke herefter her skulde appuyere Eders Kongl. Maj. Interesse paa en anden Maade, vil det profecto være umuligt paa dette Sted at udrette noget frugtbart, eftersom det Fyrstel. Hus Gottorp i Betragtning af, at det saa længe har været possessor af dette Bispedømme og derfor har gjort sig mere end to Tredjedel af Kapitlet stærkt forbundet ved Charger og Beneficier, har her vundet saa fast Fod, at de kan disponere over alt pro lubitu, men hvorledes og ad hvilke Veje saadant kan remedieres, derom skal jeg meddele Eders Kongl. Maj. mine allerunderdanigste Tanker med mere ved første Lejlighed, da jeg haaber at have den Lykke allerunderdanigst at opvarte Eder, med allerunderdanigste Bøn, allernaadigst at ville tro, at der i denne Passus saavel af Hr. Johann Frederik Marschall som af mig er blevet anvendt alle menneskelige devoirs, men eftersom Sagen før min Ankomst har været afhandlet med de Gottorpske a majore parte capituli, saa har det været umuligt deri at opnaa yderligere, og vil det bero paa Eders Kongl. Maj. allernaadigste Forgodtbefindende, om I allernaadigst vil lade Eder behage at foranledige Fortsættelsen af den skete Protest imod det illegitime foretagne Valg af Coadjutor in camera Imperiali eller ellers at gribe til andre Midler og Veje.

F. AHLEFELT.

m. p.

Efter at Bispevalget var overstaaet, begav Frederik Ahlefeldt sig til Glückstadt, hvor der skulde træffes Aftale mellem Danmark og Gottorp angaaende en modus vivendi for de kommende Tider. Frederik den Tredje beordrede Kai Ahlefeldt til at assistere sin Fætter ved Forhandlingerne, der paa Gottorps Vegne lededes af Kielmannsegge og Cramer.

Resultatet blev en Overenskomst om, at Lybæks Bispestol for Fremtiden skulde gaa paa Omgang mellem Kongehuset og den gottorpske Slægt, saaledes at hver anden Gang en dansk Prins og

hver anden Gang en Gottorper indtog Bispesædet. Gottorp udelukkedes derved fra Eneret til denne Værdighed. At Stillingen som Biskop var stærkt eftertragtet, kan ikke undre, den lykkelige opnaaede foruden Raadighed over Bispegaarden i Lybæk og en Del af Hansestadens Omegn, tillige hele Byen Eutin med dens Residensslot og de omgivende Landstrækninger, der var frugtbare og af stor Naturskønhed.

Frederik den Tredje udtalte sig i meget smigrende Vendinger om, hvad Ahlefeldt havde udrettet i de to vigtige Sager vedrørende Successionen i Oldenburg og Lybæk, og det maa formentlig betragtes som et Udtryk for kongelig Paaskønnelse, at Frederik den Tredje gav sin Statholder Lov til ogsaa i Danmark at føre den Rigsgrevetitel, som Kejser Leopold havde tilstaaet ham. Ordningen af disse to Spørgsmaal havde ogsaa en anden Virkning, af mindre behagelig Art, det endelige Brud mellem Ahlefeldt og Gabel. At dette Brud maatte komme, var indlysende, for under de lange Forhandlinger om den oldenborgske Sag fandt der en stadig Tovtrækning Sted mellem de to Statsmænd: Gabel arbejdede ihærdigt paa en alvorlig Udsoning mellem det danske Kongehus og Gottorp, og under de oldenborgske Forhandlinger blev han ret utilsløret beskyldt for at være gaaet Hertugens Ærinde. Da Ahlefeldt var ivrig Antigottorper, kunde det ikke undgaas, at det kom til Sammenstød mellem de to, og Sammenstødene var tilsidst ved at udarte til Haandgribeligheder.

I de Aar, Frederik Ahlefeldt var Statholder, søgte han at holde Sidelinjerne af det danske Kongehus nede. Sønderborgerne havde den Opfattelse, at de vare arveberettigede til hele Slesvig, ifald Mandsstammen af det danske Kongehus og den gottorpske Mandsstamme skulde uddø. De udledede Arveretten af den Omstændighed, at de som Hans den yngres Efterkommere i Forbindelse med Kongehuset og Gottorperne havde Samforleningsret til hele Slesvig. Det var Frederik Ahlefeldts Opfattelse, at Regeringsforandringen i 1660 havde afskaffet denne saakaldte Samforleningsret, og at der gjaldt den samme Arveret for Kongehuset i Slesvig som i det øvrige Monarki. Frederik Ahlefeldt ønskede derfor at trykke Sønderborgerne ned til en Slags større Godsejere, der stod dybt under

Kongehuset. Sønderborgernes daarlige Finansforhold, der krævede Indgriben fra den danske Krones Side, og Trykket fra de kongerigske Statsmænd bidrog til gennem adskillige Generationer at holde disse Fyrster nede i en beskeden Stilling. Dette gav sig blandt andet Udslag i Ægteskaberne; det blev i Tidens Løb almindeligt, at Medlemmer af det sønderborgske Hus giftede sig med danske eller tyske Adelsdamer i Stedet for med Prinser og Prinsesser. En Sag, som Frederik Ahlefeldt havde en Del at gøre med, peger i denne Retning. Det var, da der var Tale om et Ægteskab mellem den unge Hertug Rudolph Frederik af Norborg og en Datter af Frederik Ahlefeldts gamle Ven og Rejsefælle, den svenske General Wrangel. Hensigten med dette Ægteskab var at bringe Norborgeren ud af hans Gæld, idet Frøken Wrangel medbragte en betydelig Medgift. Dette Ægteskab var iøvrigt ikke uden politisk Betydning, idet det dannede et Led i Bestræbelserne efter at skabe en svensk Interessessfære mellem Sønderborgerne ligesom mellem Gottorperne.

Der blev dog ikke nogen Forbindelse mellem Hertugen og Wrangels Datter. Om de svenske Ægteskabsplaner handler nedestaaende Breve.

Durchlaughtigste, stormægtigste Konge,
allernaadigste Herre.

Eders Kongl. Maj. har jeg i allerunderdanigste Lydighed ikke skullet undlade formedelst dette at underrette om, at det af forskellige er blevet berettet, at der skulde foreligge et Bryllup mellem den unge Hertug af Nordborg Hr. Rudolf Fredrik, Fyrstelig Naade, og den svenske Herr Feltherre Wrangels Frøken Datter. Skønt jeg nu hidtil ikke har kunnet tro helt herpaa, saa erfarer jeg dog, at den svenske Generalmajor Ahrenson for faa Dage siden har været i Nordborg og besigtiget baade Nordborg og Østerholm, den gamle Fyrstindes Livgeding, at der altsaa efter al Sandsynlighed er blevet trakteret angaaende Brylluppet, ligesom det da ogsaa ved Siden af forlyder: at der skal gives ommeldte Hertug Rudolf Fredrik, Fyrstel. Naade, et Regiment hos Svenskerne, og at samme ogsaa derfra vilde modtage Penge til Udløsning af de nordborgske Kreditorer. Da nu ommeldte Hertug har afhandlet sine

to ældste Brødre, nemlig Hr. Hans Bogislaw og Herr Christian August, Fyrstl. Naader, Regeringen og denne Sag derfor kunde forårsage nogen Eftertanke, saa har jeg allerunderdanigst villet referere herom til Eders Kongl. Maj. og allerlydigst villet afvente Eders allernaadigste Resolution, om der ogsaa under disse Omstændigheder skal iagttages noget i det ene eller det andet.

Eders Kongl. Maj. Allerunderdanigste, Pligtskyldigste Tjener

F. AHLEFELT.

m. p.

Graasten, den 11. Jan. 1665.

Vi har af Eders indkommende Relation set, hvad I beretter om et mellem Hertug Rudolf Fredrik til Norborg og den svenske Feltherre Wrangels Datter stedfindende Bryllup. Da Vi nu begærer egentlig Vished herom, saa er det Vor allernaadigste Vilje, at I søger omstændeligt Oplysninger herom, men i Særdeleshed om Medgiften og om, hvad der muligvis ellers herved er blevet aftalt og behandlet, og aflægger underdanigste Beretning derom, ved Siden af ogsaa lader bemeldte Hertug Rudolf Fredrik forstaa som selvfølgeligt, at samme skulde se sig for heri og intet foretage uden Vort Vidende og Vor Konsens, tilmed da I vel havde forstaaet, at Vi nærede Betænkelighed ved at indvilge i det mellem de Herre Brødre fornylig gjorde Forlig, hvorefter Administrationen af de fyrstel. Amter blev overdraget Hertug Rudolf Fredrik.

FREDERIK R.

Til Statholder F. Ahlfeltt.

Rudolph Frederik indfangede senere en anden Guldfugl, Baronesse Bibiana Leipon, født Promnitz, med hvilken Enke han erhvervede store Godser i Schlesien, hvor han senere flyttede hen for at slippe bort fra den forgyldte Elendighed paa Norborg. Norborg og alle de dertil hørende Godser gik ad undas, da Rudolph Frederik til Trods for sit Ægteskab med den rige Enke ikke formaaede at holde sammen paa sine sønderjyske Besiddelser.

Det var Frederik Ahlefeldt, der maatte foretage Eksekutionen. Han var nemlig blevet den ledende Mand inden for den Kommission, som Frederik den Tredje havde nedsat for at bringe Orden i

de sønderborgske og norborgske Fyrsters Pengeaffærer. Foruden Frederik Ahlefeldt bestod Kommissionen af Statholderens tvende Fættre, Ditlev og Kai Ahlefeldt, hvis Navne vi saa ofte møde i denne Bog, samt Vicekansler ved Regeringskancelliet i Glückstadt, Johann Helm. Helm repræsenterede i Forbindelse med Frederik Ahlefeldt Juraen inden for Kommissionen, idet han var en meget fin Jurist. Han hørte ligesom Frederik Ahlefeldt til Kongeparrets Yndlinge. Kongens Bevaagenhed havde han erhvervet, da han var ansat som Raad hos den daværende Ærkebiskop af Bremen, der senere som Konge ansaa de Mænd, han havde brugt dengang, som noget finere Papir. Da Arbejdet med at trænge til Bunds i Sønderborgernes Finanser oversteg de fire Medlemmers Kræfter, maatte Kommissionen udvides til en saakaldet Konkurs- og Eksekutions-Kommission, der blev tiltraadt af de fire nævnte Herrer, og desuden Henrik Blome, Frederik Ahlefeldts oftnævnte Svoger Godske Buchwald, Kancellisekretær Conrad Hesse og Oberst Wittemack. De fire nye Mænd, der tiltraadte »Commissoriet«, vare meget prominente Personer. Frederik den Tredje havde modtaget Blome i Arv fra sin Fader, der satte megen Pris paa denne Mand, som vi tidligere have omtalt her i Bogen. Blome, der havde vidtstrakte Godser i Holsten, for Størstedelen tilgiftede, kom i sin Egenskab af Amtmand over Rendsborg Amt til at spille en vigtig Rolle under Svenskekrigen og opnaede at blive lige saa afholdt af Frederik den Tredje som af Christan den Fjerde.

Hesse havde arbejdet sammen med Frederik Ahlefeldt i den oldenborgske Proces. Som Lentes Svigersøn indtog han allerede en vis Position.

Den fjerde af Kommissærerne, Johann Wittemack, var Ingeniørofficer og havde paa forskellige Omraader arbejdet sammen med Frederik Ahlefeldt; det var navnlig hans Virksomhed ved Hertugdømmernes Digevæsen, der bragte ham Statholderen nær. Wittemack indlagde sig megen Fortjeneste ved sine Kortlægningsarbejder, der stod i Forbindelse med Digevæsenet, hans Kort over Sønderjyllands Vestkyst eksisterer endnu. Allerede under Svenskekrigen havde Frederik Ahlefeldt og Wittemack en Del med hinanden at gøre, idet sidstnævnte var Adjutant hos Feltmarskal Eberstein. Ved Krigens Slutning var Wittemack avanceret

til Oberst. Da Wittemack havde diplomatiske Evner, benyttede Frederik Ahlefeldt hans Hjælp i en Strid med Gottorp vedrørende en Landsby, som Hertugen hævdede hørte ind under Gottorp. Mellem Frederik Ahlefeldts Papirer findes en lang Skrivelse fra Obersten, der raader til, at Sagen afgøres af »Sandemænd«, noget han i Forvejen var blevet enig med Hertugen om. Sandemændenes Institution var at føre tilbage til jyske Lov, der bestemte, at der i ethvert Herred skulde være 8 Sandemænd, som udnævntes paa Livstid af Kongen. Det var en Slags Nævningedomstol i civile og kriminelle Sager. I Christian den Femtes danske Lov bestemtes det, at Sandemandsinstitutionen skulde gælde ogsaa for Øerne. Frederik Ahlefeldt indstillede til Kongen at følge Wittemacks Raad, men foreslog, at Kongen skulde »committere en af sine lærde Raa-der til at varetage sine Interesser.«

Det kunde ikke undgaas, at Gottorp blev blandet ind i Sagerne vedrørende Sønderborgernes Fallitbo, og straks efter Kommissionens Nedsættelse fik Frederik Ahlefeldt en Henvendelse fra Gottorp i Anledning af, at Hertug Ernst Günther af Augustenborg havde givet Pant i Godset Ronhof til Wulff von der Wisch til Lütkenhorn. Frederik Ahlefeldt tager Ernst Günthers Parti i denne indviklede Sag og nedlægger bestemt Protest imod, at Gottorp vil indsætte von der Wisch i Godsets Besiddelse. Den gottorpske Regering gør gældende, at da Hertugen af Augustenborg ikke kan betale, har man Ret til fra gottorpsk Side at lægge Beslag paa Godset; men Frederik Ahlefeldt erklærer kategorisk, at han ikke kan anerkende Gottorps Jurisdiktion. Hertil svares der i et langt Brev til Frederik Ahlefeldt fra Gottorp, at da Ronhof er et tilkøbt adeligt Gods, er der ikke Tale om Kongens Overlenshøjhed. Tilsidst bliver man enig om at lade Kongen afgøre Spørgsmaalet. Skrivelserne fra Gottorp i denne Sag er holdt i en meget lidt urban Tone, medens Frederik Ahlefeldt skriver sagligt og roligt. Ahlefeldt vedblev at holde sin Haand over Hertugen af Augustenborg, men dennes overhaandtagende Letsindighed i Pengesager og Godsadministration gjorde det nødvendigt for Statholderen at skride ind nogle Gange, blandt andet da Ernst Günther midt under sin værste finansielle Misère køber Godset Rumorsgaard ved Kettinge paa Als: Paa dette Gods, i hvilket Hertugen aabenbart ikke ejer en Skilling, tiltvinger han

sig Jurisdiktionen. Frederik Ahlefeldt lukker det ene Øje til overfor dette Forhold, indtil Hertugen finder paa at opstille en Galge i Gaarden paa Rumorsgaard og lader Delinkventer, som han har dømt til Døden, hænge i denne Galge. Dette bliver dog Statholderen for broget, hvorfor han giver skriftlig Indberetning til Kongen om Ernst Günthers egenmægtige Optræden. Dette lille Intermezzo forstyrrede dog ikke det gode Forhold mellem Frederik Ahlefeldt og Ernst Günther, og Venskabet bliver fortsat i næste Generation, idet Frederik Ahlefeldts Datter Sophie Amalie senere ægtede Ernst Günthers Søn og Efterfølger Hertug Frederik Vilhelm.

Frederik Ahlefeldts store Flid og Arbejdsomhed gjorde sig gældende under Arbejdet i den sønderborgske Kommission, hvor han havde alle Traadene i sin Haand. Mest Arbejde krævede Taksationen af de sønderborgske Godser og Beregningen af Prinsernes Skatterestancer.

Sønderborgernes Likvidation blev til Fordel for Kongehuset, der indvandt nogen Erstatning for det store Tab af Krongods. En meget betydelig Erhvervelse medførte Hertug Christian Adolph af Sønderborgs Fallit. Den sønderborgske Kommission erklærede Hertugen konkurs, og hans Bo blev taget under offentlig Behandling, men Hertugen reagerede ikke overfor denne Tingenes Tilstand, hvorfor Frederik Ahlefeldt blev nødt til med Magt at fratage ham hele Sønderborg By og Slot, der blev lagt ind under Kronen. Hertugens Jordegods blev fordelt mellem hans Kreditorer.

Hertug Hans Bugislav af Norborg-Pløns Godser fik Frederik Ahlefeldt lagt ind under Kronen, idet de private Kreditorer blev udkøbte.

Beslaglæggelsen af de sønderborgske og norborgske Besiddelser gav Anledning til meget Skriveri mellem Kongen og Frederik Ahlefeldt. Man faar gennem Ahlefeldts Breve Indtryk af, hvor svært det faldt Christian Adolph at give Slip paa sine Besiddelser. Ahlefeldt skriver til Frederik den Tredje, at skønt han havde »meddelt Borgmester og Raad i Sønderborg, at de fremtidig skulde holde Kongen for deres Øvrighed, saa tiltager Hertug Christian Adolph sig nu som før Regeringen, lader afsige Domme etc.« Frederik Ahlefeldt henstiller til Kongen, at de tvende Hertuger af Norborg-Pløn og Sønderborg bliver pensionerede og faar et fast Underhold

af den kongelige Kasse. For at opnaa Retfærdighed foreslaar Frederik Ahlefeldt, at der nedsættes en Kommission til Sagens fuldstændige Afslutning. En Generalkonkurs kalder Frederik Ahlefeldt det.

Som Statholder maatte Frederik Ahlefeldt støtte Kongens Udenrigspolitik, og navnlig paahvilede det ham at holde et vaagent Øje med Sverigs »Machinationer« med Gottorp og hvad Sverig forbedrer i Tyskland med Pommern og Bremen som Udgangspunkter. Efterfølgende Skrivelse til Frederik den Tredje giver et Indblik heri.

Durchlauchtigste, Stormægtigste Konge,
allernaadigste Herre.

Eders Kongl. Maj. allernaadigste Reskript de dato København den 16. Aug., hvormed I allernaadigst har villet meddele mig Ordre til at konferere med de Fyrstel. Gottorpske Ministre om, at der, efterat det nu er blevet antydet for den svenske kørende Post, at samme vel uhindret kan passere med de medførte Breve, men at Passagererne og Pakkerne skal blive tilbage, fra Hans Fürstel. Dh. Side ligeledes gøres fornøden Anstalt og Forordning desangaaende, har jeg modtaget med tilbørlig allerunderdanigste Respekt og ikke skullet undlade allerlydigst derpaa at berette for Eders Kongl. Maj., at jeg allerede ved den nylig i Kiel holdte Konference om Forbud mod Bort- og Tilførsel fra og til Staden Hamborg har gjort Erindring herom hos de Fyrstel. Gottorpske Ministre, som dog meget haardt stod fast ved, at man vilde blive nødt til herfra at undtage og excipere den svenske kørende Post, ligesom de da ogsaa har berettet, at saadant er sket i de fra deres Side opslaaede Patenter, hvorimod fra Eders Kongl. Maj. Side al Bort- og Tilførsel er blevet interdiceret og generaliter forbudt, saaledes at altsaa de Herrer Gottorpske endnu turde holde meget fast ved denne Excipering, jeg skal alligevel i allerunderdanigste Lydighed snaarest efterleve Eders Kongl. Maj. allernaadigste Befaling.

Graasten den 20. Aug. 1664.

FREDERIK AHLEFELT.

m. p.

Nedenstaaende Brev til Christian den Femte viser, hvorledes det trækker op til den skaanske Krig, en Krig, som Frederik Ahlefeldt i Forbindelse med Griffenfeld gjorde alt, hvad han kunde for at afværge.

Allerdurchlauchtigste, stormægtigste,
allernaadigste Herre og Konge.

Eders kongelige Majestæts allernaadigste Reskriptum af 15. dennes har jeg modtaget med allerunderdanigste Reverens og deraf set, at eftersom den svenske Armatur i Tyskland siden nogen Tid er blevet mærkelig forøget, og det maa formodes, at den svenske Krones Hensigter maa være rettet ikke blot mod Konservation af dens i det romerske Rige værende Provinser, men længere frem, har Eders kongelige Majestæt anset det for at være af høj Nødvendighed i Tide at være betænkt paa, hvorledes man maatte have at forholde sig ved en og anden indtrædende Tilfældighed, ogsaa at I derfor har fundet for godt at høre min allerunderdanigste Betænkning over de vedlagte Punkter og over, hvad der ellers maatte være at reflektere over de med de allierede afsluttede Alliancer og andre medindvirkende Konsiderationer. Hvorpaa jeg da i allerunderdanigste Svar har skullet melde, at hvad angaar bemeldte svenske Armatur, saa er den uden Tvivl saa stor og konsiderabel, at ikke blot E. Majestæt og Eders Allierede, men ogsaa alle Eders andre Naboer har Aarsag at gøre stor Refleksion herover, thi om end det efter mit ringe Skøn endnu ikke maa befrygtes særlig meget, at Svenskerne, som efter Besættelsen af deres Fæstninger næppe kan føre 12 eller 13.000 Mand af deres i Tyskland værende Tropper i Felten, og da de Allierede har en formidabel Magt paa Benene, skulde have Lyst til at angribe Eders Majestæt og til at blotte deres Ryg overfor de Allierede, saa kræver alligevel den høje Nødvendighed, at man i Betragtning af de i Eders kongelige Majestæts Skrivelse højstfornuftigt nævnte Motiver og ofte uformodet Forandring af Konjunkturerne ikke er altfor sikker, men snarere i Tide er betænkt paa en effectiv Sikring af Eders Majestæts Stat, særlig da de Allieredes force allerede i den Grad er diverteret paa andre Steder, at man næsten kun har lidet at haabe paa derfra, og det tilmed endnu er tvivlsomt, hvorvidt man kan forlade sig paa

dem, naar den svenske Krone under en og anden tiltaget Prætekst, som ikke koncernerer den nyeste Alliance, skulde bryde med Eders Majestæt, for ikke at tale om, at selv om man var sikker paa nogen Hjælp fra dem, saa turde den dog komme temmelig sent, og naar Eders kongl. Majestæts Land allerede for en god Del var ruineret, saaledes som man i tidligere Krige mere end nok har erfaret.

Hvorfor jeg da er af den allerunderdanigste uforegribelige Mening, at man saa meget som muligt maa sætte sig selv i god Positur og foreløbig gøre saadanne Anstalter, at de i de nærmestliggende Provinser staaende Regimenter holdes i godt Beredskab, for at de i alle Tilfælde, saafremt Svenskerne muligvis skulde entreprenere noget fjendtligt, kunde række Haanden til de i Fyrstedømmerne staaende Tropper og komme dem til Hjælp. Saaledes at man da altid, naar man blot sørger for god Underretning, vilde have Tid nok til, forinden de i Pommern staaende kan konjungere sig med de bremiske eller komme hen til vore Grænser, at sammentrække vore i Nærheden staaende Regimenter og byde dem Trods. Men da det i saa Fald næsten maa frygtes, at Eders Majestæt, naar man maatte besætte Fæstningerne godt og samtidig føre et Korps i Felten, vilde lide mærkelig Mangel paa Fodfolk, og da det ogsaa maa frygtes, at Hvervningen af Fodfolket senere, naar man allerede er inde i virkelig Aktion, ikke blot vilde blive for sen, men vel helt umulig, saa henstiller jeg til E. kongl. Majestæts højstfornuftige Eftertanke, om det ikke var tjenligt og nødvendigt, at rekrutere Eders hvervede Regimenter til Fods noget og at lade hvert Kompagni forstærke med maaske 40 eller 50 Mand, eftersom man derved ikke blot for en god Del vil borttage den ombrage hos andre, som nye Hvervninger plejer at gøre, og spare de til Underhold af de til nye Regimenter hørende Officerer nødvendige Omkostninger, men ogsaa i alle Tilfælde kunde dele Regimenterne og formere et anseeligt Korps deraf; og skønt saadan Rekrutering turde falde Eders Majestæts Krigskasse noget svært, saa holder jeg alligevel for, at naar blot de lovede Subsudier blev betalt rigtigt og der ved Militsen brugtes en og anden Menage, saa kunde de nødvendige Midler til saadanne Rekruter vel tages derfra. Men da det alligevel i Længden vil falde temmelig svært med saa ringe Subsudier at afbalancere den svenske Krones Magt, som tilmed appuye-

res af den franske Krone med adskillige Tønder Guld aarlig og efter manges Beretning udgør 28.000 Mand, saa henstiller jeg allerunderdanigst til Eders Kongelige Majestæt, om det ikke maatte være tjenligt, at det snarest og eftertrykkeligt blev remonstreret for Eders Allierede, hvorledes det ved den svenske Krones nuværende uformodede stærke Armatur og da man ved de allierede Troppers Bortføring og Divertering lader Eders Majestæt staa næsten ene og blottet overfor saadan stærk Magt, da dog den i Alliancen kapitulerede Armé paa 16.000 Mand var for svag med næsten Halvdelen, vilde være højst nødvendig ikke alene med største Besvær for Eders Undersaatter at sammenføre og med kontante Penge at forpleje Eders paa Benene værende Militis, men ogsaa i Betragtning af, at den svenske Krone er saa stærkt armeret til Søs og til Lands, ligeledes at forstærke Eder og at forøge Eders Armatur til Lands og til Søs, for at I kan være forsikret imod ethvert Overfald og i Stand til kraftigt at assistere Eders Allierede i paakrævet Fald, men eftersom der til saadan Forfatning udkrævedes langt større Omkostninger, end de nu modtagne Subsidier kan bære, idet Eders Majestæt næsten maatte paatage sig større Speser, end om de virkelig agerede med den lovede Hjælp, og da der paa denne Maade ogsaa blev skaffet de Allierede større Sikkerhed og Nytte ved Divertering af den svenske Magt, end der maaske vilde kunne ske ved virkeligt Engagement, saa krævede ogsaa Billigheden og den højeste Nødvendighed, at Subsidierne ved Sagernes nuværende Beskaffenhed ogsaa blev forøget proportionaliter, og at der blev gjort saadan Reflexion over de nuværende Konjunkturer, for at Eders Majestæt ikke segner under Byrden og, naar I saaledes skulde se Eder abandonneret, maatte føle Eder foranlediget til at gribe til andre Midler, der er tjenlige til Redning af Eders Stat. Hvad ellers angaar de i E. Kongelige Majestæts allernaadigste Reskript nævnte øvrige Passus, saa holder jeg uforegribeligt for, at man paa gottorpsk Side næppe vil resolve sig til at tage svenske Tropper ind i deres Amter i Betragtning af, at disse ogsaa tilmed befinder sig i en saadan Tilstand, at de vilde blive fuldstændig ruinerede ogsaa ved den mindste Indkvartering; men hvis man mod Forventning paa Gottorps Side skulde resolve sig dertil, saa vilde det efter mit Skøn ikke være utjenligt, at Hans Durchl. meget al-

vorligt blev advaret derimod, og at det derved blev remonstreret for samme, hvorledes saadant stred direkte imod Unionen og alle Arvepagter og at altsaa derved alle tidligere gjorde Traktater, som for det meste er grundede paa Unionen og konfirmerer samme, vilde expirere og udløbe. Saaledes at Eders Majestæt da i saa Fald havde Aarsag til at kræve Kaution og Forsikring for al Ulykke og Skade, som derved kunde ramme Eders Kongeriger og Lande, og det ikke kunde fortænkes Eder, om I ogsaa til Eders Sikring vilde sammentrække Eders Tropper og i saa Fald vilde blive nødsaget til at inkommodere ogsaa Hans Durchl. Lande. Jeg tvivler ingenlunde paa, at om saadanne Ouverturer blev gjort for Hans Durchl. i rette Tid og inden Indkvarteringen er sket, vilde Han derved sikkert blive bragt paa andre Tanker, saaledes er jeg da rigtignok og fra god Haand blevet forsikret, at hvor god Kontenance man nu end paatager sig ved det gottorpske Hof, saa frygter alligevel Præsidenten og alle andre Ministre intet mere end en Ruptur. Men hvis, som der tales om, nogle faa svenske Tropper skulde blive overtaget af Hertugen af Gottorp og som hans egne Tropper blive forlagt i Amterne, saa kunde man efter mit ringe Skøn foreløbig lukke et Øje til overfor saadant, tilmed da man ikke godt uden Apparence af nogen Tvang kan disputere Hertugen jus armorum og da saa faa Tropper ikke kan foraarsage noget særligt Præjudice eller Ombrage.

Ligesom jeg da ligeledes ikke kan se, hvorledes man en particulier kunde tilrive sig Bispedømmet Lübek, saafremt det skulde faa paalagt svensk Indkvartering, tilmed da saadant er en Sag, som særlig koncerterer Riget og den nedersachsiske Kreds, saaledes at saadant med bedre Føje kunde henstilles til disse og til Kapitlet selv, som med den nuværende Biskop expresse har kapituleret, at naar Biskoppen maatte blande sig i nogen verdslig Handel eller Regering, skulde han eo ipso have mistet den biskoppelige Dignitet. Jeg har som en Medkannik af Stiftet under Haanden ladet Kapitlet vide, at Bispedømmet consentiente episcopo ikke turde blive belagt med svensk Indkvartering, og tvivler ikke, at det efter yderste Evne vil forebygge saadant, og ifald saadant ikke skulde forslaa og Tiderne skulde skifte, let vil kunne bringes paa andre Tanker.

Hvad ellers angaar de svenske Troppers Gennemmarsch, som muligt sker gennem Eders Majestæts Lande, saa er det bekendt, at transitus innoxius, naar denne søges paa tilbørlig Maade, ifølge Rigsconstitutionerne ikke godt kan nægtes, saalænge de hverken agtes som Eders Majestæts eller som det Romerske Rigets Fjender, at man altsaa efter min ringe Formening ikke med Føje kan nægte Svenskerne saadan Gennemmarsch, hvis de skulde anholde derom paa tilbørlig Maade. Men hvis de uden forudgaaende Rekvisition skulde passere gennem Eders Majestæts Lande, vilde det alligevel efter mit ringe Skøn til Forhindring af et utidigt Engagement være bedre, at Eders Majestæts Officerer under Foregivende af, at de endnu ingen expresse Ordre havde om, hvorledes de skulde forholde sig, vel lod dem passere, men alligevel til Forebyggelse af alle Insolentier gik med paa deres Side saa langt, som Eders Majestæts Omraade strækker sig, imedens havde Eders Majestæt Aarsag til at besvære sig ved det svenske Hof over saadan egenmægtig og mod Rigets Konstitutioner stridende Gennemmarsch og alvorligt at anholde om Afskaffelse af saadan Haandgribelighed. Hvilket jeg dog alt i allerunderdanigste Lydighed underkaster Eders kongelige Majestæts højst oplyste Forstand, befalende

Glückstadt den 22. September 1674.

F. G. A. Langlandt og Rixing.

m. p.

PRINSESSE ANNA SOPHIE

I sin Egenskab af Statholder i København fik Frederik Ahlefeldt det Hverv at afslutte Ægteskabstraktaten mellem Prinsesse Anna Sophie og Tronfølgeren i Sachsen, Kurprins Johan Georg.

Anna Sophies Ægteskab med Kurprinsen giver en Illustration til, hvor let det faldt fyrstelige Personer i hine Tider at rejse, til Trods for alle de med Rejserne forbundne Besværligheder. Hele to Gange inden Ægteskabets Indgaaelse aflagde Kurprinsen sammen med Moderen Besøg hos sin Tilkommende, for at komme igen tredje Gang, da Brylluppet, fire Aar efter at Trolovelsen havde fundet Sted, blev fejret. Ejendommeligt er det, at det første Besøg fandt Sted, for at det unge Par kunde »se paa hinanden«, det Hensyn plejede man ellers ikke at tage dengang, naar der var Tale om, at fyrstelige Personer skulde tage hinanden til Ægte.

Den sachsiske Tronfølgers første Besøg i Danmark fandt Sted i Nykøbing Falster, hvor Forlovelsen blev indgaaet. Dette Besøg kom ganske overraskende for Kongefamilien, der befandt sig i København og i Huj og Hast maatte ordne alt for at give Frieren in spe en passende Modtagelse. Meddelelsen om Besøget kom nemlig først, efter at de fremmede Gæster havde overskredet Monarkiets Grænse nede i Holsten. Rejsen dertil var foregaaet med megen Hemmelighedsfuldhed, uden at man anede noget derom ved det danske Hof. Der blev meget at ordne til Modtagelsen paa Nykøbing Slot, hvor der ikke engang var tilstrækkeligt med Møbler, man maatte derfor afsende nogle Skibe med Møbler samt Føde- og Drikkevarer fra København. Samtidig rejste Marsken Kørbitz til Lolland for at modtage de fremmede Herskaber i Rødby, hvor de skulde gaa i Land. Det gjaldt nu om at trække Tiden ud, saaledes at man kunde naa

at træffe de nødvendige Forberedelser til Modtagelsen. Kurfyrstinden og Kurprinsen befandt sig i Heiligenhafen, hvorfra der skulde sendes Skib efter dem for at føre dem til Rødby, man skyndte sig imidlertid ikke for meget med at lade Skibet afgaa til Heiligenhafen, og Ditlev Ahlefeldt fik Besked om at forlade Haseldorf og begive sig til Heiligenhafen, hvor han skulde se at underholde de Besøgende indtil Skibets Afgang til Lolland. Imidlertid rejste det danske Kongepar med Datteren til Nykøbing for der at modtage deres Gæster, og et Par Dage efter disses Ankomst blev Trolovelsen indgaaet.

Ægtepagten blev fuldbyrdet i København, hvor Brylluppet ogsaa senere blev festligholdt. Det ødsle og pragtsyge sachsiske Hof udfoldede sig ret af Hjertens Lyst, da det i 1663 kom til København i Anledning af Ægteskabstraktatens Afslutning: Kurfyrstinde Magdalene Sibylle og hendes Søn var ledsaget af et Følge paa 312 Personer. Ikke desto mindre imponeredes de fremmede Gæster af Pragten ved Frederik den Tredjes Hof, det gjaldt særlig Frederiksborg Slot og Slotskirken med dens Prædikestol af drevet Sølv.

Foruden at repræsentere Kongen ved Fuldbyrdelsen af Ægtepagten paahvilede det Frederik Ahlefeldt sammen med Fætteren Ditlev, Gabel og Kørbitz at ordne hele det Arrangement, der skulde følges under det sachsiske Besøg. Dernæst skulde de fire Herrer forhandle med Kurfyrsten af Sachsens Repræsentanter om Ægteskabstraktaten. Naar Ditlev Ahlefeldt var med i dette consilium, var det ikke saa underligt, eftersom han havde haft grumme meget med hele denne Sag at gøre, medens den var paa sit forberedende Stadium, saaledes var Grev von der Nath, der af Dresdenerhoffet, var blevet sendt til København for at indlede Forbindelsen, Ditlev Ahlefeldts Svigersøn. Desuden havde Frederik Ahlefeldts Fætter tre Gange i Løbet af Aarene 1662 og 1663 været i Dresden, for paa Frederik den Tredjes Vegne at forhandle om den projekterede Forlovelse. Da Kurprinsen og hans Moder kom til Afslutningen af Ægteskabstraktaten, var det Ditlev Ahlefeldt, der sammen med Hans Ahlefeldt modtog de Fremmede ved den holstenske Grænse og fulgte dem til Grænsen mellem Hertugdømmerne og Kongeriget, hvor to danske Adelsmænd tog mod de sachsiske Herskaber.

For Frederik Ahlefeldt som tidligere Hofmand var det nye Hverv

en smal Sag, og han sørgede straks fra Gæsternes Ankomst til København for at more dem paa bedste Maade. Begyndelsen blev gjort med nogle Jagter i Hovedstadens Omegn. Af disse Jagter blev en afholdt ved Gammel Vartov, hvor man ude i Stranden havde anbragt et indhegnet Bassin, i hvilket tyve Sælhunde vare slupne ud. Den kongelige Familie med dens sachsiske Gæster, Herrer og Damer væbnede med Pistoler, befandt sig paa et Skib, hvorfra de morede sig med at skyde Sælhundene, der svømmede rundt i det ganske lille Bassin og meget vanskeligt kunde undgaa Pistolkuglerne.

Forhandlingerne om Ægtepagten foregik paa Københavns Slot, og derefter blev Residensen forlagt til Frederiksborg. Under Rejsen til Frederiksborg blev der bedet paa Sophie Amalies Ejendom Dronninggaard, hvor der spistes til Middag, og hvor man bagefter morede sig af Hjertens Lyst. Straks efter at Taffelet var hævet, begav de Kongelige sig ud i Haven, hvorhen nogle Musikantere, Bønder fra Nordsjælland, vare tilsagte. Til de landlige Instrumenters Lyd dansede nu de kongelige Personer, iførte Bønderdragter, danske Folkedanse. En lignende Adspredelse ser vi senere indført ved Hoffet i Dresden, hvor Anna Sophies Søn, August den Stærke, paa sine Landslotte dansede Folkedanse sammen med sine Omgivelser, her havde det hele et endnu folkeligere Præg end paa Frederiksborg, idet Omegnens Bønder bleve indbudne som Tilskuere. Paa Frederiksborg fortsattes Munterheden. Saaledes blev der en Aften efter Taffelet udført en Komædie med Sange og Kor i Frederiksborg Dyrehave. Stykket handlede om Prins Kadmus af Phœnicien. Man saa Kadmus' Søster Europa blive bortført af Jupiter i en Tyrs Skikkelse, en ildsprudende Drage manglede ikke, ligesaa lidt som Guder og Gudinder, der kom til Syne mellem Skyerne. Stykket kulminerede i et Fyrværkeri, der efter et Øjensvidnes Beretning havde kostet mange Tusinde Rigsdaler, et af Fyrværkeriets bedste Numre skal have været en Fremstilling af Herkules, der overvinder Dragen, hvorefter en Engel daler ned fra det Høje og lægger en Krans paa hans Hoved. Under Kampen »gav Herkules og Dragen Ild paa hinanden«, og Engelens Tilsynekomst ledsagedes af et øredøvende Spektakkel af Kanoner og eksploderende Ildkugler. Samtidig tændtes et Transparent med

Kongens og Dronningens Navnetræk, neden under stod en Inskription i Ildbogstaver, der tilskyndede Undersaatterne til at vise deres »Arvekonge« Lydighed. Dyrehaven var oplyst af Tusinder af Voksllys.

Den følgende Aften afholdtes der Maskerade med Optog paa det samme Sted, hvor Komeden var blevet spillet. Kongefamilien deltog i Optogene, den udkaarne Brud, Prinsesse Anna Sophie, optraadte som Skovens Gudinde, Kronprinsen gav Udtryk for Glæden ved at gaa paa Jagt. Det sidste Tableau forestillede Skoven, og nogle af Hoffets Herrer spillede dertil paa de forskelligste Instrumenter, blandt andet paa en Rumlepotte og en Mundharmonika. Den paafølgende Søndag var man til Gudstjeneste i Slotskirken, hvor Generalsuperintendenten for Hertugdømmerne, Klotz, prædikede, og derefter var der »aabent Taffel«, efter Taffelet besøgte man Dronningens Yndling, Frederik Ahlefeldts gamle Kammertjener Jakob Petersen i hans Værtshus i lille Dyrehave. Til Dagenes Adspredelser hørte Ringridning, hvori ogsaa Damerne, saaledes Dronningen og Kurfyrstinden, deltog. Til Ringridningen var der i Tusindvis af Tilskuere.

Haand i Haand med Adspredelserne gik de alvorlige Forretninger med Underhandling om Ægtepagten. Medens Frederik Ahlefeldt fra dansk Side ledede Forhandlingerne, der blev ført paa Københavns Slot, stod Baron Friesen i Spidsen for den Repræsentation, der paa Kurfyrsten af Sachsens Vegne skulde forhandle med de danske Delegerede. Men over den sachsiske Delegation tronede Kurfyrstinden, til hvem man refererede sig i Tvivlstilfælde. Denne Dames Nærværelse var saa meget mere nyttig, som de sachsiske Delegeredes Fuldmagter vare noget usikre og uklare. Dette viste sig allerede den første Dag, da Frederik Ahlefeldt indledede Forhandlingen med kategorisk at forlange, at man fra sachsisk Side skulde garantere for, at Prinsessen i sit nye Fædreland blev stillet saaledes, at hun kunde leve overensstemmende med sin høje Stand. Her viste det sig straks, at der var Uklarhed med Hensyn til den sachsiske Delegations Magtfuldkommenhed, idet Baron Friesen holdt sig til mere almindelige Bemærkninger, uden at fremføre noget bestemt Tilsagn. Han mindede om, at danske Prinsesser tidligere havde været gift ind i det sachsiske Kurhus, saaledes

var senest den nuværende Kurfyrstes Forgænger paa Tronen, Christian den Anden, gift med Christian den Fjerdes Søster Hedvig, der fik et passende Underhold, og Prinsesse Anna Sophie skulde ogsaa nok blive ordentligt behandlet. Dertil bemærkede Frederik Ahlefeldt, at det var et helt andet Forhold nu, end dengang Prinsesse Hedvig var blevet bortgift til Sachsen. Prinsesse Anna Sophie var som Datter af en suveræn Arvekonge langt fornemmere end Frederik den Andens Datter og kunde som saadan stille større Krav overfor den Familie, hun skulde giftes ind i. Hun maatte derfor have større Indtægter for at kunne leve standsmæssigt, tilmed havde Pengene en ringere Værdi nu end i Christian den Fjerdes Tid, hvortil den danske Konge agtede at tage Hensyn ved Beregning af Medgiften. Denne Medgift blev fastsat til 100.000 Specier foruden Prinsessens personlige Garderobe og Smykker samt Sølvtoj. Det sachsiske Hof maatte sikre Prinsessen en Aarsindtægt paa 35.000 Specier, det saakaldte Livgeding, desuden skulde der sørges for passende Vinter- og Sommerboliger, eventuelt Enkesæde til hende. Sachserne fandt det krævede Livgeding altfor højt. Efter en længere Diskussion gik de danske Forhandlere ind paa at slaa lidt af paa Kravene, og Afgørelsen blev udskudt til de sachsiske Udsendinges Hjemkomst til Dresden, hvor Kurfyrsten skulde træffe den endelige Bestemmelse. Ogsaa Forhandlingernes andet Punkt maatte skydes ind under Kurfyrstens Afgørelse, idet Friesen erklærede ikke at kunne afgive nogen bindende Erklæring. Man fandt nemlig fra sachsisk Side, at de danske Krav vare noget ublu. Det drejede sig om den fremtidige Kurprinsesses Hofholdning, hvortil Frederik Ahlefeldt mente, at der vilde medgaa 16.000 Rigsdaler om Aaret. Han specificerede de efter hans Mening nødvendige Udgifter nøje, forelagde hvad der vilde være fornødent til Prinsessens egen Garderobe, til Klæder og Kost til hendes Hofdamer, til Lakajernes og den kvindelige Betjenings Kost og Løn. Foruden de 16.000 Rigsdaler maatte Prinsessen have Penge til sit eget daglige private Brug, saaledes til Gaver, en meget betydelig Udgiftspost for fyrstelige Personer i hine Tider; som Bevis herpaa kan nævnes, at medens Forhandlingen om Ægteskabet stod paa, skænkede Prinsessen sammen med sine Forældre Kurprinsens tidligere Huslærer Sølvtoj til den meget høje

Sum af mellem 3 og 4 Tusinde Rigsdaler i Anledning af Lærerens Bryllup.

En af Frederik Ahlefeldts Fordringer forekom Baron Friesen særlig ubeskeden, Kravet gik ud paa, at Prinsessen skulde have Lov til selv at antage og afskedige baade Hoffolk og Tyende. Det mente Baronen tilkom Kurprinsen, eventuelt Kurfyrsten. Under de videre Forhandlinger om dette Punkt lovede Baron Friesen imidlertid at indstille til sin Suveræn, at der vilde blive taget Hensyn til Prinsessens Ønsker angaaende Hofpersonale og Tyende, men han maatte forbeholde Kurfyrsten og hans Søn Ret til at bestemme Hoffets Omgivelser. Baronen mente at kunne gaa ind paa, at Prinsessens Hofpersonale blev paa 47 Personer, saaledes som det krævedes fra dansk Side. Frederik Ahlefeldt havde forlangt, at Prinsessen blandt andet skulde have en Overhofmester og en Overhofmesterinde, en Kammerfrøken, 4 Hofdamer og tven- de opvartende Kammerherrer. Endvidere skulde hun have to Kammerjomfruer, en Kammertjener og 8 Lakajer, 6 Kuske til sit personlige Brug og ligesaa mange til Hoffolkene.

Da Kravene blev forelagt Kurfyrstinde Magdalene Sibylle, syntes de ogsaa hende at være ubeskedne, hun turde ikke selv love, at der vilde blive ydet hendes fremtidige Svigerdatter en saa høj aarlig Appanage, hun kunde tænke sig 15.000 Daler, men hendes Gemal maatte afgøre, om Summen var passende. Ifald der blev bevilliget Prinsessen 15.000 Rigsdaler om Aaret, skulde hun selv afholde alle de til hendes Hofstab nødvendige Udgifter, medens Kurfyrsten antagelig vilde sørge for Livreer til Prinsessens Lakajer og Kuske og Foder til hendes Heste; Hoffolkene og Tyendet skulde faa Kosten gratis fra Kurfyrstens Køkken. Disse Modforslag blev af Frederik Ahlefeldt forelagt Kongen. Overfor de sachsiske Kommissærer udtalte Frederik Ahlefeldt, at det var for lidt. Ogsaa om den sædvanlige »Morgengave« var der Uenighed, de sachsiske Delegerede mente, at 15.000 Daler var nok, medens de 4 danske Forhandlere holdt paa 20.000 som en passende Sum. Diskussionen om Morgengaven gav Anledning til skarpe Udtalelser fra begge Sider, navnlig fra sachsisk.

Af ganske særlig Interesse var Forhandlingen om Anna Sophies eventuelle Arveret til den danske Krone. Frederik Ahlefeldt holdt

overfor de sachsiske Kommissærer bestemt paa, at der absolut ingen Erklæring kunde afgives i saa Henseende, da Frederik den Tredje efter Enevældens Indførelse alene skulde bestemme Reglerne for Successionen. Det var umuligt at sige noget bestemt angaaende Anna Sophies Successionsrettigheder, da disse skulde uledes af Kongeloven, og denne foreløbig blev holdt hemmelig. Frederik Ahlefeldt fik her Lejlighed til at lægge sit Sindelag for Dagen som ivrig Forkæmper for Enevælden: Her som paa alle andre Punkter gjaldt kun een Vilje, nemlig Kongens, det var den højeste Lov. Og netop Arvefølgen regnede Frederik Ahlefeldt og Kongens andre nærmeste Raadgivere som en særlig vigtig Del af det nye, som skulde fastslaaes gennem »lex regia«.

Da Arvekongedømmet var det første, der var blevet overdraget ham af Landets Stænder, var det naturligt, at Kongen allerførst søgte at bringe Successionsspørgsmaalene, der kunde blive meget indviklede, i Orden. Her som i de fleste andre Spørgsmaal foretrak Frederik den Tredje at tage Holstenere med paa Raad. Kongens vigtigste Raadgiver paa dette Omraade var den fremragende Jurist Didrik Reinking. Pfalzgreve Reinking hørte til de ikke faa Mænd, som Frederik den Tredje havde sluttet sig til, medens han var Ærkebiskop af Bremen, og som han vedblev at vise Tillid, Reinking var dengang Ærkebispens Kansler og blev straks ved Frederik den Tredjes Tronbestigelse Chef for det slesvigholstenske Kancelli i Glückstadt. Reinking var lige saa vel som Frederik den Tredje klar over den Dualisme, der var fremherskende under de nye Forhold i Danmark efter 1660. Den danske Konge skyldte udelukkende Gud sin Stilling og sin Magt og havde ikke Ansvar overfor andre, paa den anden Side var den ubegrænsede Magt, han nu var i Besiddelse af, en Gave fra hans egne Undersaatter. Det gjaldt derfor om at komme ud over denne Dualisme, og det var Reinking Mand for. Han drog en Paralel mellem den danske Enevælde og det tyske Riges Forfatning. Det tyske Rige hed udtrykkelig det tysk-romerske, benævnedes ogsaa kort og godt det romerske Rige, Reinking førte det tysk-romerske Kejserdømme tilbage til Oldtidens Cæsarvælde, der ogsaa var absolut, men skænket Cæsarerne af

Romerfolket. Det tyske Rige var Oldtidens Romerstats Arving, og dets Grundlag var *lex regia*.

Det var i sin Egenskab af Chef for det slesvigholstenske Kancelli, at Reinking afgav Betænkning angaaende Ordningen af Successionsforholdene. Det var selve Regeringskancelliet, Frederik den Tredje havde paalagt at fremføre Forslag om Arvefølgen, men det var sikkert Reinking alene, der udarbejdede det Forslag, som blev forelagt Kongen. Hovedpunktet i Successionsreglerne var Fastlæggelsen af Førstefødselsretten inden for Frederik den Tredjes Descendens, saaledes at den kvindelige Descendens først kom i Betragtning, naar Mandslinjen var uddød. Men der var udtrykkelig sikret de kvindelige Medlemmer af Kongehuset Arveret. Spørgsmaalet kunde ikke undgaa at blive brændende i Aaret 1663, da der forhandlede om Anna Sophies Ægtepagt, idet Dresdenerhoffet vidste, at Kongeloven eksisterede, og at der i den var truffet Bestemmelser om Kvindernes Succession. Men i 1663 havde Frederik den Tredje endnu ikke underskrevet Kongeloven, det skete først det følgende Aar. Da Anna Sophie havde utvivlsomme Arverettigheder for sig og sine Efterkommere til den danske Trone, kunde der blive Fare for, at hendes Descendenter blev Kandidater til den danske Trone, noget Frederik den Tredje ønskede at hindre. Frederik den Tredje var i det hele taget meget ivrig for, at den danske Trone bevaredes i den senere Christian den Femtes Linje, til stor Ærgrelse for Sophie Amalie, der holdt mere af sin yngre Søn Jørgen end af Kronprinsen. Dronningen intrigerede for, at der skulde træffes særlige Successionsbestemmelser for Prins Jørgens Descendens til Skade for den ældre Søns Linje, men Frederik den Tredje var ubøjelig.

Det meget entreprenante sachsiske Kurhus havde haabet gennem Forbindelsen med Anna Sophie at faa Udsigt til at arve Danmark. Frederik den Tredjes Holdning var derfor de sachsiske Kommissærer en Streg i Regningen. Det sachsiske Syn paa Anna Sophies Arverettigheder var forsaavidt logisk, som man fra den Side gjorde gældende, at ogsaa Prinsesserne maatte være stillede anderledes efter Arveregeringens Indførelse for 3 Aar siden. Før den Tid, da Danmark var et Valgkongedømme, kunde der ikke godt være Tale om nogen Successionsret for Frederik den Tredjes Datter. Baron Friesen

viste sig meget paagaende og krævede af Frederik Ahlefeldt at faa bestemt at vide, hvorledes Successionsreglerne vare ordnede efter Enevældens Indførelse. Frederik Ahlefeldt hævdede med Fynd og Klem overfor Baronen, at Successionsreglerne ahang udelukkende af Kongens Bestemmelse, og at fremmed Indblanding heri var et Indgreb i den enevældige Konges Magtfuldkommenhed. Friesen vidste aabenbart særdeles god Besked med de nye Forhold i Danmark, han vidste, at en af de faa Indskrænkninger i den kongelige Enevælde gjaldt Successionsretten, naar den danske Konge havde indført Successionsbestemmelserne i Kongeloven, var de urørlige for Tid og Evighed. For vel var det Kongens Ret at give nye Love og omstøde gamle, men alene Kongeloven maatte han ikke røre ved. Denne Bestemmelse gjaldt Fræderik den Tredje og alle hans Efterfølgere paa den danske Trone. Men Frederik den Tredje holdt med sand Lidenskab fast ved Hemmelighedskræmmeriet, ingen maatte faa Kongeloven at se. Det var derfor et meget ømt Punkt, den ikke absolut taktfulde Baron Friesen rørte ved, da han overfor Frederik Ahlefeldt anmodede om nærmere Oplysninger angaaende Kongeloven, ja gik saa vidt, at han bad om at maatte laane selve Kongeloven, for at sætte sig nærmere ind i de danske Prinsessers Arverettigheder.

Naar Frederik den Tredje forlangte, at hans Datter skulde give Arveafkald, thi hverken mere eller mindre drejede det sig om, handlede han i Overensstemmelse med hvad der paa den Tid var Skik indenfor andre europæiske Fyrstehuse, men det gav Anledning til et nyt Stridspunkt, fra kursachsisk Side vilde man ikke vide af Arveafkald. Hvor ubegribeligt det end lyder, havde, som ovenfor berørt, Kurfyrsten heller ikke paa et saa afgørende Punkt givet sine Delegerede bestemte Direktiver, det havde den underlige Virkning, at Frederik den Tredje maatte lade Forlovelsen fuldbyrde, uden at der var givet Arveafkald fra Anna Sophies Side, men Forlovelsen blev kun »betinget«, og dens Gyldighed skulde afhænge af, om Kurfyrsten af Sachsen til sin Tid gik med til Arveafkald. At Arveafkaldet ikke var nogen ren og skær Formalitet, er givet, idet Anna Sophie som Frederik den Tredjes ældste Datter vilde være arveberettiget til den danske Trone, ifald hendes Brødre ingen Livsarvinger efterlod sig.

ANNA SOPHIE

Mere underordnet end Arverettighederne var naturligvis Spørgsmaalet om, hvilken Rang Anna Sophie skulde indtage i sit nye Fædreland. Der blev dog anvendt megen Tid til at diskutere dette Emne, idet Parterne paa dette som paa alle de andre Omraader var bunduenige. Atter her strandede det paa manglende Instruksers for de sachsiske Kommissærer. Frederik Ahlefeldt holdt over for Baron Friesen bestemt paa, at Prinsessen skulde bevare sin medfødte Titulatur »Eders Højhed«, hvortil Baronen replicerede, at det ikke gik an, idet denne Tiltaleform ikke var i Brug ved Dresdenerhoffet. Frederik Ahlefeldt forlangte ogsaa, at Anna Sophie som Kongedatter skulde have en højere Rang end noget andet Medlem af det sachsiske Fyrstehus, og at hun skulde anses som fornemmere end sin Ægtefælle, hun skulde ogsaa have Krav paa at gaa ind ad Dørene før sin Svigermoder og sine Svigerinder. Baron Friesen anstillede sig meget forbavset over disse efter hans Mening aldeles exorbitante Krav og lod Frederik Ahlefeldt forstaa, at det overhovedet ikke var faldet Kurfyrsten ind, at sligt skulde debatteres i København, han var gaaet ud fra, at det danske Hof vilde overlade Afgørelsen til Kurfyrsten selv. Friesen mente, at Anna Sophie burde nøjes med den mere beskedne, i Dresden brugelige Titulatur, »Eders Durchlaughtighed«, han føjede til sin Bemærkning en Spydighed om, at Kurprinsen selvfølgelig altid vilde vise sin Ægtefælle et sømmeligt Hensyn, men alle Detailspørgsmaal angaaende Prinsessens Behandling maatte man overlade til Prinsens Afgørelse, det maatte vel erindres, at man i den hellige Skrift havde Vorherres egne Ord for, at Kvinden skulde være sin Mand underdanig, derfor var det ganske upassende, naar man krævede, at Prinsessen skulde have en højere Rang end sin Mand.

Som man ser, Forhandlingerne var ikke behagelige eller prægede af Harmoni, de mindede tværtimod i en betænkelig Grad om Frederik Ahlefeldts Forhandlinger med Kielmannsegge, og Ahlefeldt optraadte aabenbart med den samme Skarphed overfor den sachsiske Diplomat som overfor Hertugen af Gottorps Kansler.

Der kom dog en Ende paa Forhandlingerne, og den 10. Oktober blev den sachsiske Kurprins og den danske Kongedatter officielt forlovede, og Ægteskabstraktaten underskrevet. Den af Frederik Ahlefeldt opsatte Traktat havde mange Huller, idet de sachsiske

Herrer forbeholdt sig at lade Kurfyrsten træffe den endelige Afgørelse, saaledes maatte de i Traktaten omhandlede Pengesummer anføres in blanco; hvad Arveafkaldet og Prinsessens Rang angaar, blev der indført en Passus om, at de sachsiske Kommissærer vilde referere Sagen for deres Herre.

Som man ser, var det en noget mangelfuld Traktat, Frederik Ahlefeldt havde sat sammen, men Kurprinsen lovede Statholderen, at han ved sin »favorable Relation og Recommandation hos Kurfyrsten« selv skulde ordne hvad der manglede.

Trolovelsen gik meget højtideligt til, baade Frederik Ahlefeldt og Friesen holdt lange Taler. I sin »Allocution« fremhævede den sachsiske Baron, ikke ubetinget taktfuldt, at da det danske Kongehus nu var arveligt suverænt, havde Kurfyrsten i en særlig Grad været tilbøjelig til at lade sin Søn indgaa Ægteskab med Prinsesse Anna Sophie. I Talen blev det naturligvis ogsaa berørt, at de Trolovede var hinanden lige i Stand, og at det Hus, hvorfra Prinsessen udgik, sluttede sig til »den rene og uforfalskede, sande evangeliske Lære«. Baron Friesen lovede paa Kurprinsens Vegne »at Hans Durchlauehtighed vilde holde Prinsessen i Ære og elske hende, som hendes høje Stand og saa høje Ægtefolks usminkede Kærlighed fordrede det«. Da Sachseren var færdig, traadte Ahlefeldt frem og afleverede paa Frederik den Tredjes Vegne sin Tale. I Talen bemærkede Ahlefeldt, »at den Allerhøjeste havde selv sat dette høje Værk i Gang, idet han havde styret og ført Hans Durchlauehtigheds Hjerte og Tanker henimod det kongelige Arvehus, og at han vilde videre velsigne og secundere dette kurfyrstelige Dessein. . . . Deres Majestæter tvivlede ikke om Hans Kurfyrstelige Durchlauehtigheds som deres højtelskede Søns og Svigersøns berømmelige og for en saa høj Person, passende Comportement imod deres højtelskede Datter, og kunde réciproquement forsikre det samme. De vilde da give baade faderlige og moderlige Consens og Villie til dette gudelige og hellige Værk«.

Samtidig med Trolovelsesfestlighederne modtog Kongen Lenseden fra de sønderborgske Hertugers Side. Skønt Ceremonien ikke skulde synes at have meget at gøre med Trolovelsen, vare de sachsiske Fyrsteligheder og deres Følge til Stede ved den Lejlighed.

I sin Egenskab af Statholder i Hertugdømmerne optraadte Frederik Ahlefeldt naturligvis officielt ved denne Lejlighed. Ceremonien gik ikke af uden Mislyd. Frederik den Tredje havde optaget det meget unaadigt, at ingen af de respektive Hertuger gav personligt Møde men indskrænkede sig til at sende Repræsentanter. Hertugernes Delegerede holdt hver især en Tale til Kongen, og da de vare færdige, rettede Rigets Kansler paa Kongens Vegne en Henvendelse til dem og indflettede deri en Bemærkning om, at Kongen »havde hellere set, at Hertugerne i egen Person efter Skyldighed sig havde indstillet«. Kanslerens Tale til de tysktalende Repræsentanter for Hertugerne blev vel at mærke holdt paa dansk uden Hensyn til de sachsiske Gæster, der maatte finde sig i ikke at kunne forstaa noget af Talen.

Ved denne Lejlighed blev Frederik Ahlefeldt gjort til Ridder af Elefanten, Ceremonien gik til paa følgende Maade: Kongen lod to med gyldne Sceptre udrustede Herolder kalde Frederik Ahlefeldt, der gik frem og lagde sig paa Knæ foran Kongen, hvorpaa Kongen med et Sværd slog ham tre Gange paa Hovedet og paa Skuldrene og hængte Elefanten om hans Hals. Derpaa iførte Rigsadmiralen Ahlefeldt en Kappe, der var tilforordnet Elefantridderne, og som disse kun maatte bære ved meget højtidelige Lejligheder, paa Kappen var syet to Guld kroner og Sølvstjerner samt Frederik den Tredjes Valgsprog Dominus providebit. Da Ceremonien var fuldbyrdet, raabte en Herold ud til den paa Pladsen forsamlede Mængde, at »den almægtige Fyrste og Herre Frederik den Tredje Konge af Danmark og Norge« havde slaaet Frederik Ahlefeldt til Ridder. Heroldens Raab blev besvaret af Pauker og Trompeter.

Som ovenfor nævnt, lykkedes det ikke Frederik Ahlefeldt at faa Forhandlingerne om Ægteskabet tilendebragt, de sachsiske Gæster maatte forlade Danmark, uden at der var truffet nogen endelig Overenskomst vedrørende Anna Sophies fremtidige Stilling, men Trolovelsen var indgaaet, og Kommissærerne havde lovet Ahlefeldt, at de ved deres Hjemkomst til Dresden skulde forelægge Kurfyrsten Frederik den Tredjes Krav og se at faa ham til at gaa ind paa disse.

Et Par Maaneder efter at den trolovede Prins havde forladt Danmark, kom der en personlig Skrivelse fra Kurfyrsten til Frederik

den Tredje med en Erklæring om, at man fra sachsisk Side i det store og hele vilde imødekomme de danske Krav. Kurfyrsten gik ind paa, at hans fremtidige Svigerdatter gav Afkald paa sine Arverettigheder til den danske Krone. Prinsessens Erklæring i saa Henseende skulde udstedes umiddelbart efter Brylluppet. Til Gengæld skulde Anna Sophies Søstre ogsaa give Arveafkald, naar de giftede sig, hvad Frederik den Tredje selvfølgelig gik ind paa.

Frederik den Tredje synes ikke at have næret grundfæstet Tillid til sin Kollega i Dresden, for da han havde modtaget Kurfyrstens Meddelelse om de Indtægter, Anna Sophie skulde have, naar hun var blevet hans Svigerdatter, og om at Indtægterne skulde flyde af Jordegods, der var udlagt til Prinsessen, sendte Frederik den Tredje to betroede Mænd ned til Sachsen for at undersøge Sagen nærmere. Kommissærerne kom til det Resultat, at de paagældende Jordegodser kun gav Halvdelen af den aarlige Indtægt, som var lovet til Prinsessens Underhold. Der blev derfor fra dansk Side stillet Krav om, at man paa anden Maade sikrede Anna Sophie Nydelsen af den stipulerede Sum, herpaa gik den sachsiske Regering ind, og det blev bestemt, at et Amt skulde hæfte for Prinsessens Indtægter, saaledes at der blev givet Pant i bemeldte Amt.

Ægteskabstraktaten blev, efter at Kurprinsen havde underskrevet samme, sendt ned til Dresden for ogsaa at modtage Kurfyrstens Underskrift. Til Ægteskabstraktaten var der knyttet flere saakaldte Recesser, der blev underskrevet af Frederik Ahlefeldt og Friesen. Betegnelsen Reces blev paa den Tid benyttet baade i Danmark og Tyskland. En Reces havde udtrykkelig Karakter af Lov eller Forordning. Recesserne blev inden nærværende Tidspunkt underskrevet af Kongen, en Formalitet, som senere hyppigt bortfaldt, ingen af de i Anledning af Anna Sophies Trolovelse udstedte Recesser eller »Birecesser« blev underskrevet af Kongen, men af Frederik Ahlefeldt og Baron Friesen. Ægteskabstraktaten havde et stærkt religiøst Præg, saaledes hed det i samme, at »Trolovelsen er sluttet til Ære og Pris for den allerhøjeste Gud som Stifter og Opretholder af den ham hellige og velbehagelige Ægtestand«. De Trolovede skal »leve saaledes med hinanden, som det er kristelige, gudfrygtige og prisværdige Ægtefolk velanstændigt«.

Ud over hvad han ellers har lovet forpligter Frederik den

Tredje sig til »at forsyne bemeldte Vor højtelskede Datter, Prinsesse Anna Sophie, med saadanne Smykker, Klenodier, Sølvtoj, Klæder og andet lignende, som det tilkommer en Arveprinsesse ud af Vort kongelige Hus Danmark og Norge og hendes høje Stand og Herkomst«. Kongen lover, at han skal afholde alle Omkostninger ved Datterens Rejse til Dresden efter Brylluppet. Til Gengæld lover Kurfyrsten, at han »skal præsentere og overrække Prinsessen et fyrsteligt Klenodie«. Med de Slotte og Godser, der er stillet Anna Sophie til Raadighed som Livgeding lover Kurfyrsten, at der skal følge Vildtbaner med baade »højt og lavt« Vildt, Fiskeri, Hønsesgaard, Brænde til Kakkelovne og Ølbrygning samt Tømmer til Byggeri, endelig Straf for »malefitz«. Det er betegnende for de urolige Tider, at der tages Forbehold overfor mulige af Krig fremkaldte Ødelæggelser paa Anna Sophies Besiddelser.

Naar Prinsessen er paa Rejse i sit nye Land, skal hun forsynes med »adelig Opvartning«, saaledes som det sømmer sig »Hendes høje Stand og Reputation«.

Prinsessen maa selv udnævne »Kirke- og Skoletjenere, paa sine Godser, efter nærmere fastslaaede Regler, saaledes at Kurfyrsten »an unserm jure episcopali nicht beeinträchtigt, noch andere Priester als der unveränderten Augsburgischen und reinen genannten Lutherischen confession und religion zugethan eingesetzt noch aufgestellt werden, gestald dann auch ihrer Liebden wann sie einen Hofprediger und Capellan zu bestellen gemeinet, es zwar frey und unbenommen sein, doch sollen dieselbe zu vorhero vor unser consistorium zum gewöhnlichen examine oder colloquio sistiret werden«.

I det af Frederik Ahlefeldt undertegnede »Bireces« gaas der mere i Detailler vedrørende Ydelserne til Prinsessen, medens Ægteskabstraktaten holder sig til Hovedpunkterne. Birecessen indeholder Bestemmelser angaaende Anna Sophies »Haand- og Spillepenge, Klædninger og Undertøj til hende og hendes Fruentimmere, Bryllups- og Fadderpræsenta«. Alt kunde naturligvis ikke tages med i Birecessen, derfor henviste man »die übrigen desideria aber bey erwogenen hinc inde angeführten rationibus und umständen zu künfftiger fernern Behandlung«.

Der blev i Detailler truffet Bestemmelser om, hvorledes Anna

Sophie skulde blive stillet, ifald der hændte hendes Gemal »noget menneskeligt« og »Vor venligt elskede Søn og Kurprins efter Guds Raad og Vilje skulde forlade denne Verden, hvilket vi haaber, Gud i lange Tider faderligt vil forebygge«, i saa Fald vilde tre store Godser tilfalde hende.

Det højtidelige Arveafkald blev udstedt af Anna Sophie selv: »Vi Anna Sophia, af Guds Naade født Prinsesse til Danmark, Norge, de Venders og Gothers, Hertuginde til Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarskerne, Grevinde til Oldenborg og Delmenhorst, kundgiøre og bekiende hermed offentligt for os og vore Arvinger«. Prinsessen erklærer, at hun giver Arveafkald til Gengæld for alt hvad hendes »naadige og højstærede Herr Fader« har skænket hende. Arveafkaldet blev givet med det udtrykkelige Forbehold, at dersom der engang i Tiden ikke skulde leve andre ægtefødte Efterkommere efter Frederik den Tredje end Anna Sophies Descendens, da skulde denne komme i Betragtning og arve hvad der maatte tilkomme den, i Kraft af »legibus fundamentalibus eller vor naadigste højtærede Herre Faders Dispositioner«. Arveafkaldet skete »vermittelst eines leiblichen eides und bey dem wort der ewigen wahrheit«.

Kurfyrsten og Kurprinsen tiltraadte højtideligt Arveafkaldet og lovede »ved deres kurfyrstelige og kurprinselige Ære og Tro at holde fast og ubrydelig ved haandhæve saadant Afkald i alle Punkter, clausuler og indhold for os og vore Efterkommere«.

Anna Sophie blev først gift tre Aar efter Troløvelsen. Brylluppet fejredes i København, men i Stilhed som Følge af Dronningens Sygdom. Ved Vielsen, der foregik i et af Dronningens private Værelser, var der ingen andre til Stede end Familien. Familien var ogsaa alene til Stede ved det bagefter stedfindende Taffel, som afholdtes i det samme Værelse, hvor Parret var blevet viet. Dette Giftermaal blev en dyr Historie for Frederik den Tredje. Det var imidlertid det første Fyrstebryllup, der fandt Sted i Danmark efter Enevældens Indførelse, og det var Frederik den Tredje om at gøre, at det hele blev omgivet af Pragt og Glans, saaledes at Omverdenen kunde se, at der var indtraadt en ny Tingenes Tilstand i Danmark. Saa mange Penge kostede det Frederik den Tredje at faa sin ældste Datter bortgiftet, at der maatte paalægges Befolkningen en Extraskat. Det blev en Skat engang for alle, fordelt i 4 Terminer, Landbruget

maatte svare 24 Skilling pr. Tønde Hartkorn, og Embedsmændene en Femtedel af et Aars Løn, Byerne blev der paalagt en Bygningsafgift. Denne Skat indbragte godt og vel 300.000 Daler, hvoraf Norge udredte de 40.000 og Hertugdømmerne de 30.000. At Folk var misfornøjede med at skulle betale denne Skat, kan ikke undre, især da der var al mulig Udsigt til, at Tilfældet skulde gentage sig, idet Frederik den Tredje havde fire Døtre. Det kneb da ogsaa haardt med at faa Skatten ind; det havde den Virkning, at man ikke kunde udbetale hele Medgiften før flere Aar efter Brylluppet, men der var da ogsaa saa mange Restancer, at Skatten, der skulde have været betalt i Løbet af et Aar, først var helt indbetalt et Aar efter Frederik den Tredjes Død.

Fra Hoffets Side blev der pint dygtigt paa for at faa Skatten ind saa hurtigt som mulig; særlig var Sophie Amalie ivrig, ret forstaaeligt, da det var hende, der skulde skaffe Udstyret, hvoraf en meget stor Del blev købt i Hamborg. Dronningen vidste nok, hvorledes de hamborgske Købmænd skulde behandles, og hun købslog efter bedste Evne med dem, hun kunde endog, hvor det drejede sig om store Indkøb, faa de Handlende til at give Varer gratis med i Købet. Det var særlig Smykker, der blev købt i Hamborg, dog fik den københavnske Hofjuveler Lov til at levere nogle Smykker. De Møbler, som Prinsessen skulde have med til Dresden, blev for største Delen købt i Paris, hvor den danske Gesandt Marcus Gjõe efter Sophie Amalies nærmere Anvisning stod for Besørgelsen. Ogsaa Vognene blev skaffede fra Paris, saa Gesandten havde meget Besvær, medens det hele stod paa, saa meget mere som han ogsaa maatte besørge Indkøbet af Prinsessens Kjoler og Linned samt de mange forskellige Parfumer, der var en meget vigtig Del af Udstyret. Helt behageligt var Hvervet ikke for Marcus Gjõe, Sophie Amalie forstod nemlig at bruge sin tidligere Kammerherre, der skulde skaffe alt saa pragtfuldt, men tillige saa billigt som mulig. Valget af Kjoler tyder paa, at Sophie Amalie har yndet meget skrigende Farver, for enkelte af de bestilte Dragter skulde være citronfarvede, en af Prinsessens Ridekjoler blev forlangt rød, et Skærf skulde være »couleur de feu«. Om Pragtudfoldelsen kan man gøre sig en Forestilling, naar man hører, at en Natsærk, der bestiltes til Prinsessen, var af grøn Silke med Sølvbrokade og Kniplinger.

Inden »Frøkenskatten« blev paalagt Landet, lod Frederik den Tredje nogle af de ham nærmest staaende Personer inden for Statsstyrelsen afgive Indstilling, og det var i Henhold til denne Indstilling, at den omtalte Skat blev udskrevet; blandt dem, der var med til at afgive Betænkning, var Frederik Ahlefeldt. I Henhold til Betænkningen skulde alle de med Ægteskabet forbundne Udgifter afholdes af hvad der kom ind gennem denne Skat, baade Anna Sophies Medgift og Udstyr og alle Gilderne.

Anna Sophie bevarede Kærligheden til sit danske Hjem og aflagde allerede tre Aar efter Brylluppet Besøg i Danmark. Forbindelsen med Hjemmet blev vedligeholdt gennem en flittig Brevveksling med Familien, særlig med Broderen, den senere Christian den Femte. Brevene vidner om levende politisk Interesse hos Kurprinsessen. Der er Grund til at antage, at Anna Sophies danske Sindelag udviklede sig under Paavirkning af hendes Barndomslærer, Enevold Parsberg, der var Ahlefeldts Kollega i Statskollegiet og i denne Egenskab viste sit Frisind ved at anbefale Frederik den Tredje at give Jøderne og Calvinisterne Religionsfrihed. Det maa betragtes som et Udslag af Fordomsfrihed hos Frederik den Tredje, naar Parsberg blev gjort til Lærer for hans unge Døtre, idet Parsberg var nær beslægtet med Ulfeld og hørte til en Familie, der var meget stemt imod Kongemagtens Udvidelse, hans Fader, der var Medlem af Rigsraadet, havde af al Magt opponeret imod Regeringsforandringen i 1660. Man har vist Lov til at slutte, at Anna Sophies aabent udtalte Medlidenhed med Eleonora Christine havde Rod i Paavirkning fra Parsberg i Barndommens Tid. Parsbergs Fader vedblev nemlig at veksle Breve med Eleonora Christine under Kongedatterens Landflygtighed og gav derigennem sin Søn et Eksempel paa Trofasthed overfor Venner i Ulykkens Dage. Sympathien for den fangne Kongedatter er et smukt Træk hos Anna Sophie og viser blandt andet ogsaa, at hun var mindre bange for sin Moder end alle hendes Søskende.

Frederik Ahlefeldt fik ikke synderlig Glæde af at have stiftet dette Parti, idet Ægteskabet blev ulykkeligt. Ikke alene som Ægtefælle, men ogsaa som Moder fik den danske Kongedatter Skuffelser, navnlig stod hun paa en daarlig Fod med Sønnen, Kong Au-

gust den Stærke af Polen. August den Stærke var kendt for sin store Ødselhed. En meget stor Del af de enorme Summer, han pressede ud af sine Undersaatter, fik imidlertid en god Anvendelse, og hans Pragtbygninger og Kunstsamlinger præger endnu den Dag i Dag Sachsens Hovedstad. Kongens utallige mere eller mindre officielle Maitresser og alle de Æventyrere og Lykkeriddere fra Ind- og Udland, der flokkedes om hans Trone, slugte dog ogsaa mange Penge. Samtiden tillagde Frederik den Tredjes Dattersøn ikke mindre end halvfjerde Hundrede Børn, blandt hvilke Moritz, en af Samtidens største Feltherrer, er den bekendteste. En ganske særlig Sorg var det for den ved Frederik den Tredjes strengt lutheranske Hof opvoksede Kongedatter at se sin Søn, for at angle efter den polske Kongekrone, gaa over til den katolske Kirke. Dette skete til Trods for, at Anna Sophie, der lige til sin Død bevarede den hende indplantede Hengivenhed for den lutheranske Kirke, havde søgt at bibringe sine Børn de samme Følelser; hun fik paa det Punkt Støtte af sin Mand, hvis Religjøsitet dog mest ytrede sig som Forfølgelseslyst overfor Katolikker og Calvinister. Det har formentlig været Frederik den Tredjes Datter en Trøst, at hendes Søn vedblev at staa paa Danmarks Side i Kampen mod den svenske Arvefjende. Ogsaa med sin ældste Søn, Kurfyrste Johan Georg den Fjerde, havde Anna Sophie megen Uenighed, der begyndte, da Kurfyrsten hævede den Forlovelse, som hans Moder med meget Besvær havde bragt i Stand mellem ham og hendes Broderdatter, Sophie Hedvig.

Anna Sophie blev meget afholdt i sit nye Hjem, og da hun i 1717 døde som 70-aarig, var der oprigtig Sorg mellem Landets Befolkning. En af Anna Sophies samtidige gav hende efter hendes Død det Eftermæle, at hun var »en Fyrstinde af usædvanlig Dyd, ret en Moder for sit Folk«.

BRUNSVIGERNE

FREDERIK AHLEFELDT'S Virksomhed som Voldgiftsmand mellem de stridende Hertuger af Brunsvig-Lyneborg er et vigtigt Af-snit af hans Liv. Han vandt ved den Lejlighed den tysk-romerske Kejsers Gunst og satte sig endnu fastere i Sophie Amalies Yndest. Dronningen hang meget ved sine Brødre og sit Hjem og ønskede at bidrage til, at der skaffedes Ro. Ønsket om at faa Frederik Ahlefeldt til Mellemand udgik fra selve Hertugerne, der havde lært ham at kende under hans lange Ophold hos dem i Svenskekrigens Tid, hvor de var komne til at synes godt om ham og til at erkende hans diplomatiske Evner.

En skønne Dag kom der en Udsending fra Hertug Johan Frederik af Brunsvig til København, og det var Hofraad Lorenz Müller, den snildeste af de brunsvigske Diplomater. Müller havde fra først af været i svensk Tjeneste og sluttede sig derefter nøje til Sophie Amalies Yndlingsbroder, Johan Frederik, der benyttede ham som en Slags Agent baade i Berlin og Stockholm. Senere gik Müller som overordentlig Gesandt til Generalstaterne i Haag, hvor han havde det mindre smukke Hverv at forhandle om en »Subsidietraktat«, et euphemistisk Udtryk for den gyselige Menneskehandel, som de tyske Stater var begyndt paa, og som Brunsvig var med til at indlede; Holland havde Brug for tyske Soldater i sin Krig mod England, og derom gjaldt Müllers Forhandling med Generalstaterne. I sine Rapporter hjem fra Haag udtaler Müller sig i let satiriske Vendinger om Danmark og dets Regering: »Danmark tager ogsaa sit tempo i Agt, det søger at frigøre sig for sin store Gæld til Holland, Toldafgifterne fra Norge

LEOPOLD I

til Danmark sættes betydeligt op, Danmark vilde gerne slutte sig til dette Parti, men vil neppe engagere sig alvorligt, før det er brudt løs mellem Frankrig og England. Herr Klingenberg sagde mig, hvorledes den danske Krone gennem sin Konges Mariage havde tragtet efter at drage det fyrstelig brunsvigske Hus nærmere til sig. Det var imidlertid længe siden, man havde kunnet nyde Effekterne af Mariagen; men, som han selv sagde, det var kommet af, at man hidtil i for høj Grad havde taget Parti for Østrig¹, for Fremtiden vilde man have andre maximes.«

Sophie Amalie, der ønskede, at hendes Broder Johan Frederik skulde sejre i Arvestriden, gav Müller en yderst naadig Modtagelse, en hel anden end den, han nylig havde faaet i Sverig hos Regentinden Enkedronning Hedvig Eleonora, der vilde have sine gottorpske Slægtninge som Mæglere i den brunsvigske Arvestrid, en Mellemkomst, der kun kunde være Danmark ubehagelig. Hedvig Eleonora var i en vis Forstand mere konsekvent end Sophie Amalie, der skønt ivrig Lutheraner støttede sin katolske Broder, medens Johan Frederiks Overgang til Katolicismen, en Overgang, der havde vakt saa stor Opsigt i hele Europa, netop var den værste Anstødsten for den svenske Enkedronning. Hedvig Eleonora udtalte da ogsaa til Lorenz Müller, at Johan Frederik havde gjort sine Brødre saadan Uret, at »hvis jeg var en Mand, vilde jeg sætte mig i Sadelen og assistere deres Durchlaughtigheder.«

Da Müller overfor Frederik den Tredje fremsførte Ønsket om, at Ahlefeldt skulde være Voldgiftsmand i den brunsvigske Arvestrid, gav Kongen beredvilligt sit Samtykke. Kongen mente, at det var ærefuldt for Danmark, at et saa betydningsfuldt Hverv blev lagt paa Skuldrene af en af hans betroede Mænd, og han vilde gerne have, at der blev Fred mellem hans Svogre. Desuden vilde Frederik den Tredje ogsaa gerne føje sin Ægtefælle, der af flere Grunde ønskede, at Hvervet betroedes Frederik Ahlefeldt, Dronningen var ikke alene overbevist om, at Ahlefeldt vilde bringe Forhandlingerne til en lykkelig Ende, men hun undte ogsaa sin Yndling det ærefulde Hverv.

Frederik Ahlefeldt modtog uden Betænkeligheder den ham til-

¹ De brunsvigske Hertuger stod sig ikke godt med den tyske Kejser, hvad Frederik Ahlefeldt bemærker i sine Rapporter fra Celle.

tænkte Post, han havde Tillid til sine diplomatiske Evner, desuden kendte han de brunsvigske Hoffer og vidste til Punkt og Prikke, hvad det drejede sig om. Han skulde ikke komme til at fortryde, at han havde indladt sig paa denne Færd, der skaffede ham Anerkendelse og Ros overalt i det tyske Rige og tillige timelig Fordel: Hans Ophøjelse i den tyske Rigsgrevestand er at føre tilbage til den brunsvigske Episode, saaledes som vi senere skulle faa det at se.

Rejsen til Brunsvig skulde foregaa med saa lidt Opsigt som muligt, og Hensigten med Rejsen saa vidt mulig holdes hemmelig; i den Instruks, som udfærdigedes i Maj 1665, blev der udtrykkelig givet Frederik Ahlefeldt Ordre til ikke at omtale sin tilstundende Rejses Maal, men baade hjemme og paa Vejen ned til Brunsvig give det Udseende af, at han rejste for sit Helbred. Frederik Ahlefeldt rejste da ogsaa incognito og med et yderst beskedent Følge, der ikke paa nogen Maade kunde vække Opsigt, det hele var vidt forskelligt fra Englandsfærden for 5 Aar siden, under hvilken Gesandten ikke satte sit Lys under en Skæppe.

De planlagte Forhandlinger skulde foregaa i Celle, hvor Frederik Ahlefeldt ogsaa opholdt sig under sine tidligere Besøg i Brunsvig.

Celle havde dengang i halvfjerde Aarhundrede været Hertugerne af Brunsvig-Lyneborgs Residens. Det havde naturligvis givet Byen et stærkt Opsving. Da Frederik Ahlefeldt kom til Celle, var Byen i en i de Tider sjældent blomstrende Tilstand. Medens de allerfleste andre tyske Smaaresidenser var stærkt prægede af Trediveaarskrigens Ødelæggelser, var Begivenhederne gaaet saa godt som sporeløst hen over Celle; i tre hundrede Aar havde Byen haft det enestaaende Held ikke at blive berørt af nogen Krig, den havde da ogsaa i Foraaret 1665 et Præg af Liv og Velstand. Celle laa ligesom en Oase midt i den store Lyneborger Hede, der dog i mange Maader satte sit Præg paa Byen med de mange Uldhandlere og Uldvarehaandværkere, der fik Ulden fra Lyneborger Hedes store Faarehjarde. Ogsaa Forhandlerne af Honning og Voks var talrige, det vrimlede nemlig med Bier ude mellem Honningbiernes Yndlingsblomster, Lyngblomsterne. Byen havde et renligt Præg, Bindingsværkshusene vendte alle Gavlen ud mod Gaden, og Gavlene var rigt forsirede

med kunstfærdigt udskaaet Træværk, med malede Billeder, med Fyndord og Sentenser malede over Dørene. Byens Centrum var naturligvis Residenslottet, der laa indenfor Fæstningsmuren, omgivet af en vidtstrakt Park og af Grave. Slottet, paa hvilket Sophie Amalie var født, var indrettet med megen Pragt, dette gjaldt særlig Kapellet med dets udskaarne Træværk og Vægmalier. Celle var stærkt præget af den store Flod Aller med dens betydelige Skibsfart og Fiskeri; fra Aller var der ledet Kanaler ind i Byen tværs igennem Slotsparken, og deraf dannedes de af Datidens Hoffer saa yndede »Vandkunster«, Cascader, Springvand o. s. v. Celle var allerede begyndt at udvide sig udenfor Bymurene; der var Bebyggelsen spredt, en Del af den indre Bys Beboere havde deres Haver og Vænger derude.

Forholdene i Celle var ingenlunde typiske for det øvrige Brunsvig. Landet, der paa den Tid var delt i tre Hertugdømmer, Lyneborg-Celle, Kalenberg-Göttingen, det senere Kurfyrstendømme Hannover, og Wolfenbüttel-Bevern, den nuværende Republik Brunsvig, var tværtimod meget forarmet efter Trediveaarskrigen, et Indblik i Forholdene i Brunsvig-Wolfenbüttel vil klarlægge hele Landets Stilling dengang.

Den ældre Linje af den i Brunsvig-Wolfenbüttel regerende Familie var 1634 uddød med Christian den Fjerdes Søstersøn Frederik Ulrik.

Christian den Fjerde havde ikke Ære af sin Søstersøns Opdragelse, der var foregaaet i Danmark. Frederik Ulrik var svag af Karakter og let at lede, Umaadeholdenhed i Nydelser havde tidlig svækket ham aandeligt. Landets Styrelse var i Hænderne paa Premierministeren Streithorst, der i Forbindelse med tre nære Slægtninge skaltede og valtede med Staten. Disse fire Ministre sørgede for, at ingen kom til at tale med Hertugen, saaledes at de selv helt og holdent kunde have Krammet paa ham, de solgte Embeder, tog mod Bestikkelser, afhændede Krongodser og puttede det meste af de indkommende Beløb i deres egne Lommer; Kronens vidtstrakte Skove lod de forhugge, det meste af, hvad Salget af Træet indbragte, kom de fire Ministre til Gode. Ved Møntforfalskning og Seddeludstedelse tjente de fire Banditter ogsaa mange Penge, de levede da ogsaa i den mest raffinerede Luksus

og smed om sig med Penge. Ved at forpagte Retten til at slaa Mønt tjente Ministrene særlig godt. De paagældende Forpagtere udstedte Mønter i et saadant Tal, at de maatte have Grovsmede til Hjælp ved Frembringelsen, ingen Husmoder i Wolfenbüttel var sikker paa at beholde sine Kobberkedler og Stegepander, der blev stjaalet mange af dem, og Tyvekosterne solgt til Møntforpagterne, der ugenert optraadte som Hælere; det omsmeltede Metal blev »forsølvet«. Da de nye Mønter var ganske værdiløse udenfor Landets Grænser, holdt Wolfenbüttlerne saa vidt muligt de gamle Penge tilbage, en Daler kunde paa den Maade stige til det Sekstendobbelte af sin oprindelige Værdi. De nye Penge blev udelukkende brugt i selve Brunsvig, og de gamle til Handel med »Udlandet«, som man dengang kaldte alle de tyske Stater, man ikke selv hørte til. Levefoden i Brunsvig blev saaledes meget dyr. Der var særlig mange »Pengejøder«, som de kaldtes i Datiden, der tjente ved Møntudstedelse, de førte mangan »Tønde Guld« ud af Landet. I saa godt som alle tyske Stater blev det samme Uvæsen med Møntudstedelsen drevet, men ingen Steder saa frækt som i Kursachsen, hvor Prinsesse Anna Sophie efter sit Ægteskab med Kurprinsen kom til at opleve hele denne Udvikling.

Streithorst og hans Kreaturer havde mange Modstandere i Brunsvig, Modstanden repræsenteredes af det saakaldte »danske Parti«, i Spidsen for hvilket Enkehertuginde stod. Det lykkedes tilsidst Christian den Fjerdes Søster at faa Overtaget, og »det danske Parti« kom til Magten. Premierministeren blev hængt, hans højre Haand, Baron Rheden, blev idømt livsvarig Fæstningsstraf, de to andre Ministre naaede at flygte ud af Landet, deres Godser og øvrige Ejendele blev konfiskerede. Iøvrigt gik denne Omvæltning mest ud over Jøderne, hvem man fratog deres mere eller mindre retmæssigt erhvervede Rigdomme. Det var den brunsvigske Gejstlighed, der overfor den sløve Hertug udpegede Jøderne som de egentlig skyldige i alle den tidligere Styrelses Misbrug. Brunsvig-Wolfenbüttels øverste Gejstlige gjorde skriftligt, i et meget djærvt Sprog, Hertugen opmærksom paa alle de Ulykker, Jøderne formentlig havde gjort Landet, og mindede Frederik Ulrik om, at han paa Dommedag vilde faa et svært Regnskab at aflægge, saafremt han ikke nu greb ind overfor Jøderne.

I Brunsvig tillagde man almindelig Christian den Fjerde Initiativet til denne Regeringsforandring. Den danske Konge synes at have kendt Forholdene i sin Søstersøns Rige bedre end Frederik Ulrik selv, derpaa tyder et af ham til Nevøen rettet Brev, der giver en drastisk Beskrivelse af de fire Ministre, der i Hertugens Navn styrede det lille Hertugdømme. Om Streithorst skriver Christian den Fjerde, at han er en Bonde, der bedre forstaar sig paa at traktere Ploven og Plejlen end at regere et Land, han virker i denne Egenskab som en So, der danser; om Baron Rheden skriver den danske Konge, at han er lige saa uvidende som Premierministeren, at han har søgt ved utilbørlige Midler at skabe sig Rigdomme, han forstaar sig kun paa at øve Uret, tyrannisere og flaa Landets Borgere til Skindet og er »ret en grov Lømmel.«

Vi have i et tidligere Kapitel omtalt Frederik Ulriks Deltagelse i Tredivaarskrigen, en Deltagelse, der kun bragte Ulykker over hans Land. Landet blev i Bund og Grund ruineret, Hertugen selv skyldte Penge til højre og venstre, saaledes 300.000 Daler til Christian den Fjerde. Brunsvigs Fæstninger var okkuperede af de danske Tropper, medens Tillys og Wallensteins vilde Horder rasede i Landet.

Efter Freden i Lybæk, hvor Christian den Fjerde maatte overlade sin Nevø til hans egen Skæbne, overgav Frederik Ulrik sig paa Naade og Unaade til Tilly. Hertugen af Wolfenbüttel havde midt under Slaget ved Lutter am Barenberg vendt Christian den Fjerde Ryggen og kastet sig i Armene paa Katolikerne; det bragte hans Aktier noget i Vejret, men helt gratis slap Frederik Ulrik dog ikke fra den Historie. Han maatte betale en stor Krigsskadeserstatning, og Tilly fik en Del af hans Land som selvstændigt Fyrstendømme. Kejseren havde endog planlagt at skænke hele Brunsvig-Wolfenbüttel til Grev Tilly, paa samme Maade som Mecklenborg var givet som Belønning til Wallenstein, men slet saa galt gik det dog ikke. I lang Tid var Frederik Ulrik en Slags Fange af Tilly i sit eget Land og gik i stadig Frygt for at blive myrdet ligesom Broderen, der var opkaldt efter Christian den Fjerde, og om hvem man antog, at Tilly havde ryddet ham af Vejen ved Gift. Nogle Aar senere befriede Gustav Adolph Fangen, der døde 1634.

Ved Frederik Ulriks Død var det lille Lands Gæld 20 Millioner Daler, for de Tider en umaadelig Sum.

Ogsaa Frederik Ulriks huslige Forhold var meget sørgelige, han lod sig skille fra sin Gemalinde Anna Sophie af Kurbrandenburg, efter at han gennem opsnappede Breve var blevet overbevist om hendes ægteskabelige Utroskaber. Efter Anmodning af Frederik Ulrik lod Kejseren nedsætte en Kommission, der skulde fælde Dom i Sagen. Kommissionen bestod af Medlemmerne af det teologiske Fakultet i Wolfenbüttel, og Dommen gik Hertuginde imod.

De offentlige og huslige Ulykker havde den Indvirkning paa Frederik Ulrik, at han blev religiøs og from.

Da Frederik Ulriks Ægteskab var barnløst, opstod der efter hans Død langvarige Arvestridigheder mellem de andre brunsvigske Hertuger. Hertugerne vilde først overgive Sagen til Kejsers Voldgiftskendelse, men opgav det, da man ikke var overbevist om, at Kejseren vilde optræde upartisk. Efter godt et Aars Forløb endes man om, at Georg af Lüneburg-Celle, Sophie Amalies Fader, skulde have Brunsvig-Kalenberg, Prins August af Celle fik det egentlige Hertugdømme Brunsvig-Wolfenbüttel, Hertugen af Brunsvig-Harburg fik det store Grevskab Blankenburg. Ved den sidste Hertug af Harburgs Død nogle faa Aar efter blev Georg Herre over den Afdødes Land. Da der ikke var Tale om nogen Førstefødselsret i det brunsvigske Hus, var Fordelingen aldeles vilkaarlig, men Kejseren gav sin Sanktion. Det i Danmarks Historie saa ofte omtalte Universitet i Helmstedt kom til at tilhøre alle tre Linjer.

Sophie Amalies Fader var blevet Hertug af Celle ved Lodtrækning mellem sine 6 Brødre, den, der blev den lykkelige, skulde regere, de 6 andre forpligtede sig til ikke at gifte sig. Da Georg døde, opstod der en hidsig Strid mellem hans fire Sønner, Christian Ludvig, Georg Vilhelm, Johan Frederik og Ernst August, og det var den Strid, Frederik Ahlefeldt var udset til at bilægge.

For at forstaa de udviklede brunsvigske Arveforhold, hvis Traade det var faldet i Frederik Ahlefeldts Lod at udrede, maa vi gaa noget tilbage i Tiden.

Da Habsburgere og Welfer efter langvarige Stridigheder havde sluttet Fred med hinanden ved Henrik Løves Død, oprettede den tysk-romerske Kejsler Hertugdømmerne Brunsvig og Lüneburg af det, der var tilbage af Henrik Løves private Godser, og overlod den nye Stat, der fik Navn af Brunsvig-Lüneburg, til Henriks Sønesøn Otto Barn. Alle Ottos Efterkommere lige ned til vore Dage kom til at bære Slægtsnavnet Brunsvig-Lüneburg.

Under Otto Barns Efterkommere blev Brunsvig efterhaanden delt i saa mange Dele, at enkelte af de brunsvigske Hertugdømmer kun bestod af et Par Landsbyer og Herregaarde. Hertugerne sloges indbyrdes og med Nabostaterne. Brunsvig havde oprindelig ligesom de fleste andre tyske Stater haft en Landdag, men de ideelige Delinger medførte, at Landdagene næsten svandt ind til ingenting. I Tidernes Løb uddøde flere af de regerende Linjer, og ved Tredivaarskrigens Tid var Brunsvig delt mellem fire regerende Herrer, men Landdagenes og Stændernes Indflydelse var ikke steget proportionelt med Territorierne, og Hertugerne laa i uafbrudt Fejde med Rudimenterne. Særlig Sophie Amalies Fader søgte paa enhver Maade at bremse Landdagen. At Sophie Amalies Lyst til at komme det danske Rigsraad til Livs hang sammen med Reminiscenser fra hendes Barndomshjem, er utvivlsomt.

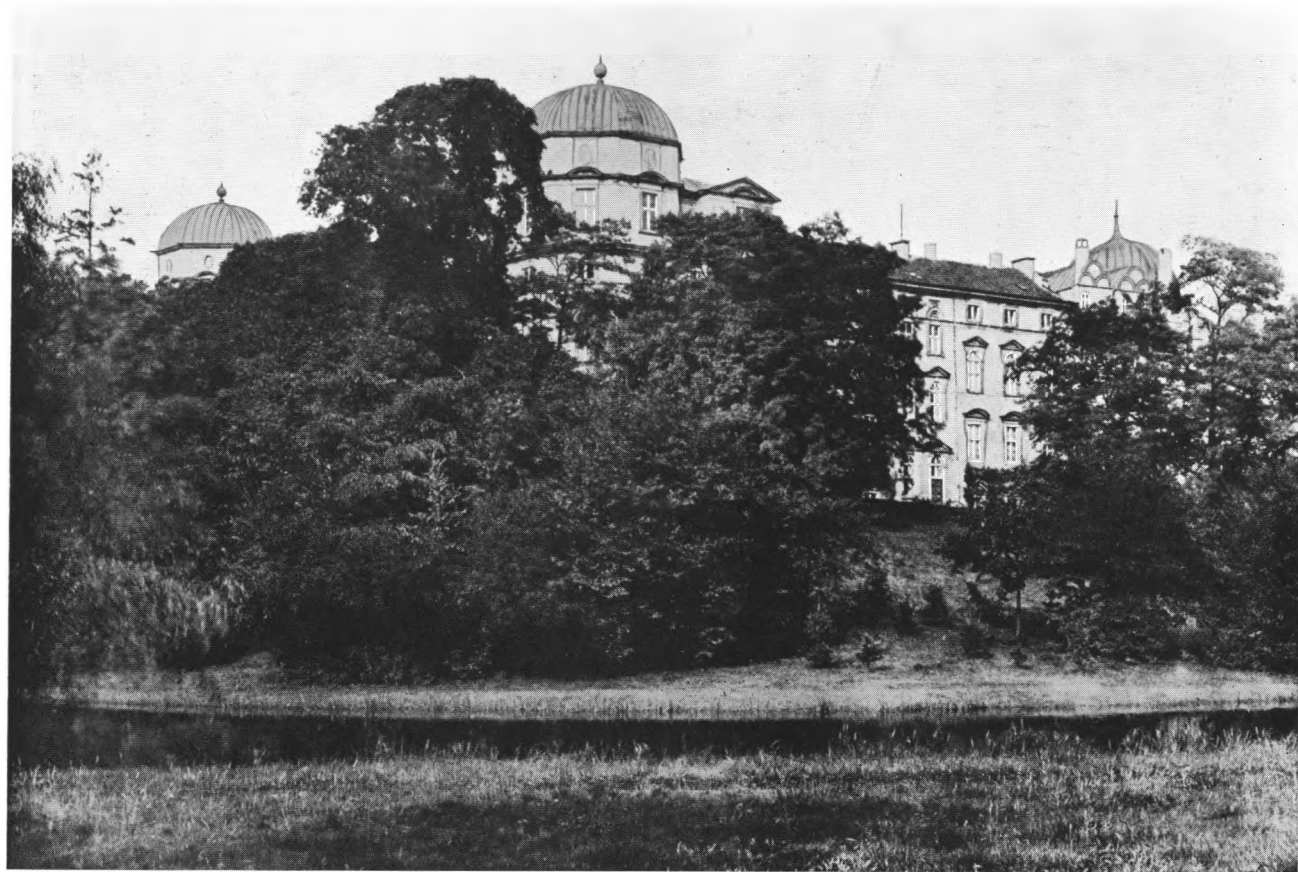
Under en Del af Tredivaarskrigen var Sophie Amalies Fader, skønt Lutheraner, paa Kejslerens Side, hvilket fremkaldte et Brud mellem ham og Christan den Fjerde, hvem Georg havde staaet nær, og i hvis Tjeneste han havde været en Del Aar. Hertug Georg skiftede som saa mange af den Tids Feltherrer for et godt Ord Parti og Krigsherre; efter først at have kæmpet mod Katolikerne under den danske Konges Faner var han gaaet i den tysk-romerske Kejslers Sold, og da denne Tjeneste ikke havde vist sig tilstrækkelig indbringende, blev Sophie Amalies Fader en af Gustav Adolphs Hærførere. Georg blev dog snart ked af at tjene den svenske Konge og opgav hans Sag, medens Frederik Ulrik vendte tilbage til sin danske Onkels Parti og tog Tjeneste under Gustav Adolph. Som man ser, Brunsvigerne var Opportunister.

Hertug Georgs Hertugdømme, af hvilket Kurfyrstendømmet Hannover skulde opstaa, og hvorfra det nye engelske Kongehus fremgik, blev lidt efter lidt en af Tysklands betydeligste

Stater. Grundlæggeren af denne Stat var i Besiddelse af en sejt Energi, som skulde gaa i Arv til hans Datter, Danmarks senere Dronning. Efter at have trukket sig ud af Trediveaarskrigen søgte Georg at skabe en nærmere Sammenslutning mellem de tre regerende brunsvigske Hertuger; man enedes om i Forening at søge at bevare Neutraliteten, at drive Udenrigspolitik i Fællesskab og at holde de respektive Undersaatter til den lutheranske Lære. Georgs Indflydelse strakte sig videre ud over hele den nedersachsiske Kreds, som han fik trukket med ind under den væbnede Neutralitet. Det var Georg, der efter Frederik Ulriks Død hindrede Indblandinger fra Kejserens Side i Arvefordelingen, han var kommen under Vejr med, at Kejseren vilde give Hertugen af Gottorp nogle brunsvigske Landstrækninger langs med Elben.

Inden sin Død havde Hertug Georg oprettet et Testament, hvis Hensigt var saa vidt muligt at holde sammen paa hans Lande under Efterkommerne. Foruden Datteren Sophie Amalie havde Georg haft 7 Sønner, hvoraf de tre var døde før ham. Brunsvig-Celle og Brunsvig-Kalenberg skulde i Henhold til Testamentet være adskilte, men maatte ikke mere udstykkes og skulde »til evige Tider« gaa udelte fra Fader til Søn.

I Testamentet var det ikke blevet bestemt, hvem af Sønnerne der skulde overtage de to Lande, men Hertugens sidste Vilje gik ud paa, at Spørgsmaalet afgjordes ved Option mellem Sønnerne. Der blev Enighed mellem de 4 Brødre om, at den ældste og den næstældste Broder arvede Hertugdømmerne, og disse to skulde saa optere med Hensyn til Fordelingen. Den bedste Del af Arven var utvivlsomt Brunsvig-Lüneburg-Celle, som den ældste Søn Christian Ludvig forbeholdt sig selv, medens han overlod Hertugdømmet Kalenberg til Georg Vilhelm, der erklærede sig tilfreds med Ordningen. Der blev afsluttet et Arveforlig, og Brødrene underskrev en Edsformular, der bandt dem og deres Efterkommere til at bevare de to Lande udelte. De to yngste Brødre, Johan Frederik og Ernst August, fik en fast aarlig Appanage. Johan Frederik skulde have sin Appanage udbetalt af den ældste Broder og desuden have gratis Ophold paa Slottet i Celle, Ernst August, der allerede da var Coadjutor i Osnabrück og senere blev Biskop, skulde forsørges i Kalenberg, hvorefter de to yngste Brødre ogsaa under-

RESIDENSSLOTTET I CELLE

skrev Arveforliget. Den tredje af de brunsvigske Hertuger, August af Wolfenbüttel, afgav en offentlig Erklæring om, at han ikke vilde blande sig i det afsluttede Arveforlig.

De tre brunsvigske Hertuger kom til at staa i det bedste Forhold til hverandre, skønt der var nok af Stridsemner. Foruden de tre Staters særlige Regeringer var der en Fællesregering, under hvilken blandt andet Udenrigspolitikken sorterede, og af hvilken de fælles brunsvigske Diplomater udnævntes. Fællesforfatningen krævede regelmæssige Møder mellem Repræsentanter for de tre Landes Regeringer, ligesom de tre særskilte Landdage skulde udnævne Delegerede, der traadte sammen et Par Gange om Aaret og dannede en fælles Landdag for hele Brunsvig. Efterhaanden blev dog baade de særskilte Landdage og Fælleslanddagen mere og mere distancerede, og under Frederik Ahlefeldts Ophold i Brunsvig under Arveforhandlingerne herskede der en latent Enevælde. I Sophie Amalies Fædreland gik det ikke som i Danmark, den brunsvigske Adel fandt sig til Rette med Enevældens Indførelse, derved lykkedes det den at hindre Borgerstanden i at vinde frem.

Den Fred, der til at begynde med herskede mellem Hertug Georgs Arvinger, skulde snart forvandles til bitter Strid. Anledningen til Striden gav Sophie Amalies Yndlingsbroder Johan Frederik. Striden begyndte 1665.

Den ældste af Georgs Sønner, Christian Ludvig, der, som vi have set, arvede Hertugdømmet Celle, regerede til 1665, bevarende til sin Død et godt Forhold til de to andre Hertuger af Brunsvig og til sine appanagerede Brødre. Christian Ludvig var de første syv Aar efter Faderens Død i Virkeligheden kun Regent af Navn, hans Moder, Anna Eleonora af Hessen-Darmstadt, holdt Regeringens Tøjler fast. Ligesom der i Wolfenbüttel havde været talt om det danske Parti, talte man i Celle om det darmstadtske Parti. Modstanderne af Partiet ønskede Hertuginde distanceret, men det var lettere sagt end gjort, da hendes Søn absolut ikke brød sig om at have Ulejlighed med at regere Landet, men foretrak at more sig. Hans Fornøjelser bestod hovedsagelig i at gøre Nat til Dag, om Natten sværmede han rundt med løse Kvinder og slog mange Gange i Fuldskab Ruderne ind hos Celles fredelige Borgere, om Dagen sov han. Meget at regere over, var der dog foreløbig ikke ;

samtlige Rejsende beretter, at man udenfor Byerne i Brunsvig traf flere Ulve end Mennesker, Ulvene var de eneste levende Væsener, der tog til under Trediveaarskrigen. Paa Bestanden af Bjørne havde Trediveaarskrigen en modsat Indflydelse: den ene Skov efter den anden blev omhugget, saa Bjørnene ikke mere kunde finde Ly og som Følge deraf fortrak.

Christian Ludvig var gift med et Medlem af det danske Kongehus, Dorothea af Glücksborg, men Ægteskabet var barnløst. Den Omstændighed, at Ægteskabet var barnløst, gav allerede mange Aar før Hertugens Død Anledning til et vidt drevet Rænkespil, hvem skulde Tronen i Lyneborg-Celle tilfalde? Som vi have set ovenfor, var det ved Arveforliget blevet bestemt, at de tvende Hertugdømmer Celle og Kalenberg ikke maatte forenes. Anna Eleonora døde 1659, og ved hendes Død begyndte de brunsvigske Fyrstestridigheder; saa længe Sophie Amalies Moder levede, vovede ingen af Sønnenne at give sin Misfornøjelse Luft, da hun var en meget energisk og myndig Kvinde, dertil kom, at hun var Genstand for en ubegrænset Kærlighed og Respekt fra alle sine Børns Side. Men Stof til Misfornøjelse var der nok af, Georg Vilhelm følte stærkere og stærkere, at da han opterede for Kalenberg, havde han valgt den ringeste Del. Det havde han iøvrigt indset inden Optionen, idet han forlangte en Godtgørelse af to Tønder Guld og en Aarpenge af 1200 Daler for at overlade Broderen Besiddelsen af hele Hertugdømmet Brunsvig-Celle. De to Brødre, der ikke havde arvet Land efter deres Fader, men havde maattet slaa sig til Taals med en Appanage, blev ligesom den næstældste Broder mere og mere misfornøjede med den bestaaende Ordning. Særlig misfornøjet var Johan Frederik, der havde trukket det korteste Straa; han havde kun sin Appanage at leve af, medens Slægtens Benjamin, Ernst August, havde kapret en meget fed Bid ved den westphalske Fred. Ingen af de tre var til Sinds at opgive Celle, naar den ældste Broder lukkede sine Øjne; Johan Frederik var den ivrigste og tillige den farligste Konkurrent, da han var den mest energiske af Familien, den, der mest slægtede sin Fader paa, og den, som havde mest Lighed med Sophie Amalie. Som en farlig Medbejler kunde ogsaa Hertug August af Brunsvig-Wolfenbüttel regnes.

Den Mand, der allerede i Enkehertugindeus Tid havde haft en fremherskende Indflydelse paa Brunsvig-Celles Styrelse, Ministeren Lampadius, søgte endnu medens hans Herre levede, at bringe en Ordning af Successionen i Stand. Lampadius havde indlagt sig stor Fortjeneste under Fredsforhandlingerne i 1648. Han sikrede ved den Lejlighed Brunsvig Grevskaberne Hoya og Diepholz, som Sverig havde ønsket at tilbytte sig mod Pommern. Frederik Vilhelm af Brandenburg, der havde sit Øje rettet mod Besiddelsen af Pommern, tilraadede denne Byttehandel under Forhandlingerne i Münster og Osnabrück. Det havde skabt en Misstemning mellem Kurfyrsten og de brunsvigske Hertuger, hvilket kom til at gaa ud over Danmark under Svenskekrigen. De to Grevskaber blev af betydelig Interesse for Frederik Ahlefeldt, thi under Forhandlingerne i Celle havde han meget Besvær med at ordne Successionen til Hoya og Diepholz. For Brunsvig var det af Betydning at beholde disse Landsdele, ikke alene fordi de indeholdt et betydeligt Flademaal, men ved Bevarelsen af dem slap Brunsvig for det farlige Naboskab til Stormagten Sverig. Under Forhandlingerne om de to Grevskaber viste Lampadius sig som en hæderlig Mand, idet han bestemt nægtede at tage mod Bestiktelser af Sverig og Brandenburg, noget man navnlig fra svensk Side synes at have været meget forbavset over. Ogsaa det, at Bispedømmet Osnabrück tilfaldt den yngste af Sophie Amalies Brødre ved den westphalske Fred, var Resultat af Lampadius's Bestræbelser. Det var saa meget dygtigere gjort, som baade Frankrig og de gejstlige Kurfyrster forlangte, at Bispesædet i Osnabrück, der hyppig var blevet beklædt af bayerske Prinser, skulde bevares for Katolicismen; men Erhvervelsen af Osnabrück kostede Brunsvig mange Penge til Bestiktelser ved Fredskongressen, navnlig af de svenske og østrigske Gesandter. Oxenstjerne havde nemlig tænkt paa at skaffe en uægte Søn af Gustav Adolph Bispedømmet, noget Halvsøsteren Dronning Christine var meget stemt for. Osnabrück var en Kompensation for Bispedømmet Magdeburg, der gled ud af brunsvigske Hænder. »Kompensationer« under Forhandlingerne i Münster og Osnabrück gav Anledning til en saadan Sjakren med Lande og Byer,

at en af de kejserlige Forhandlere udtalte, at det Stykke Klæde, hvoraf Kompensationerne blev klippede, snart var saa stærkt beklippet, at Stumperne, der uddeltes, var lovlig smaa. Osnabrücks Erhvervelse blev af Betydning for Frederik Ahlefeldts Forhandlinger: Ernst August, der fik den fede Bid, var ikke saa opsat som Broderen Johan Frederik paa at skrabe til sig af Hertug Christian Ludvigs Arv og skabte derfor færre Besværligheder for Ahlefeldt.

Da Christian Ludvig døde, befandt hans to Brødre Georg Vilhelm og Ernst August sig paa Udenlandsrejse, begges største Glæde i Livet. Inden sin Afrejse fra Hannover havde Georg Vilhelm, da Christian Ludvig paa det Tidspunkt var alvorlig syg, givet sin Kansler og sine øvrige Ministre Ordre til, ifald Broderen døde, medens han var borte, at rejse til Celle og der udraabe ham til Hertug af Brunsvig-Celle og tage Kommandanterne i alle Fæstninger i Ed til den nye Herre. Disse Befalinger vare nedskrevne og skulde overgives Ministrene i Celle, saa snart Christian Ludvig var død. Om Ministrene og Generalerne i Brunsvig-Celle vilde tage Hensyn til disse Befalinger, var der ingen, der anede. Man skulde synes, at det havde været rimeligere, om Hertugen af Brunsvig-Kalenberg var blevet hjemme for at oppebie Broderens Død og saa selv tage Affære, da Christian Ludvig efter Lægernes Udsagn var uheldbredelig syg, men Georg Vilhelm var saa opsat paa at komme ud paa den længst projekterede Rejse, at han ikke kunde vente. Det var dog ikke alene Rejselysten, der bevirkede, at Hertugen ikke var hjemme, da det skæbnesvangre Dødsfald indtraadte; Georg Vilhelm var under et Besøg i Holland hos Hertugen af Tarent, Fader til den unge Dame, der senere skulde spille saa stor en Rolle i Griffenfelds Liv, blevet forelsket i Hertuginde Eleonora d'Olbreuse. Den smukke Hofdame gjorde et saadant Indtryk paa Georg Vilhelm, at han glemte alt andet. Der kom Brev fra Broderen i Celle, der bad ham komme tilbage, for at de kunde tales ved, inden de skiltes for evigt; den dødssyge Hertug har antagelig ønsket i den elvte Time at træffe Aftale med Broderen om Arvespørgsmaalet, ogsaa Ministrene i Hannover skrev til deres Suveræn for at faa ham til at rejse hjem og se at faa Successionen i Celle ordnet; alle Opfordringer var forgæves, Hertugen

var i den Grad hildet i Sirenens Garn, at alt andet var ham ligegyldigt. Da han endelig besluttede sig til at vende hjem, var det for sent, Christian Ludvig var død, da Georg Vilhelm indtraf i Celle. Ernst August var paa Rejse i Italien, blot Johan Frederik, der længe havde ligget paa Lur efter Broderens Død, var til Stede og sprang straks til for at fiske i rørt Vande.

Naar Georg Vilhelm saa hyppigt gav efter for sin Passion for Rejser, maa Grunden i nogen Maade søges i, at Forholdene hjemme ikke var behagelige for den unge Fyrste, der havde sat sig som den vigtigste Opgave i Livet at more sig. Hertugdømmet var i Bund og Grund ødelagt efter Trediveaarskrigen; da Frederik Ahlefeldt i 1665 kom til Brunsvig, laa endnu Halvdelen af den tidligere blomstrende Stad Göttingen i Ruiner, den eneste Oase i denne sørgelige Ørken var Hovedstaden Hannover, der ligesom Hovedstaden i Lyneborg-Celle ved et mærkeligt Skæbnens Spil havde undgaaet at blive berørt af Krigen. Man skulde synes, at der havde været nok at gøre for en Hersker med at søge at genopbygge det ødelagte Land, men det vilde Georg Vilhelm hellere overlade til sine Mini- stre, saaledes at han kunde leve i ubunden Frihed. Hertugen af Brunsvig-Kalenberg drev Kærligheden til ubunden Frihed saa vidt, at han slog op med sin Forlovede, Sophie af Pfalz, som han kun nødtvungent havde forlovet sig med, da Landdag og Stænder foreholdt ham det nødvendige i en ægteskabelig Forbindelse for at sikre Successionen. Georg Vilhelm føjede sig dog kun for gode Ord og Betaling, Landdagen maatte betale hans Gæld og sætte hans Indtægter betydelig op. Næppe var Georg Vilhelm blevet forlovet, før han fortrød det Skridt, han havde taget, og for at blive af med den Forlovede, tilbød han at afstaa hende til Broderen Ernst August, der dog ikke saaledes uden videre vilde overtage sin Broders afdankede Kæreste. Georg Vilhelm var saa ivrig for at slippe for Ægteskabets Baand, at han erklærede at ville afstaa hele Hertugdømmet Kalenberg til Broderen, naar han til Gengæld kunde faa en saa stor Affindessum, at han Resten af sine Dage kunde leve saaledes som det passede ham, det vil sige paa Rejser og omgivet af Luksus. Georg Vilhelms Krav var imidlertid saa store, at baade Ernst August og Landdagen i Hannover nærrede Betænkelighed ved at indgaa paa dem. Georg Vilhelm slog nu om, han lovede

Ernst August en betydelig aarlig Appanage, ifald han vilde overtage Sophie; herpaa gik den yngre Broder ind, da han sad i Borg og Gæld til op over begge Øren. Ægteskabet gav Anledning til ny Strid i Familien, idet Johan Frederik for at kapre nogle Penge tilbød at ægte Prinsessen af Pfalz, dengang da Ernst August endnu nærrede Betænkeligheder ved at gaa ind paa Sagen. Herpaa vilde Georg Vilhelm dog ikke indlade sig, noget den yngre Broder aldrig tilgav ham. Sophies Fader gik ind paa Datterens Ægteskab med Ernst August, efter at det var blevet klarlagt for ham, at Sophie vilde have Udsigt til at arve baade Kalenberg og Celle engang i Tiden, idet Georg Vilhelm afgav skriftligt Løfte om aldrig at gifte sig, Christian Ludvig var barnløs og Johan Frederik efter sagkyndiges Udsagn for tyk til at kunne avle Børn.

Sophie tog denne Sjakren med hendes Person yderst roligt, saaledes som det kan ses af hendes Memoirer, der giver Billedet af en ganske nøgtern og uromantisk Dame. Hun ønskede blot at blive forsørget; om sit Ægteskab med Ernst August udtaler hun kun, »da jeg besluttede mig til at elske den yngste af Brødrene.« Hun skriver, at hun helst havde ægtet Johan Frederik, men trøster sig ved Hjælp af nogle Betragtninger over, at han havde »den franske Syge« og derfor ikke var nogen attraaværdig Ægteemand.

Georg Vilhelm rejste ikke mindre end fire Gange til Italien. Opholdene dernede vare langvarige og kostede hans Land mange Penge. Baade Georg Vilhelms Ministre og Landdagen søgte at faa Hertugen til at blive hjemme og passe sine Regentpligter; man foreholdt ham, hvad disse evige Rejser kostede Landet, men det virkede som Vand paa en Gaas. Det gik endog saa vidt, at Landdagen sendte en Deputation ned til Italien for at bede Hertugen vende tilbage; Deputationen fik ikke en Gang Foretræde. Ogsaa af andre Grunde vilde man have Hertugen bort fra »den sædelige Forargelses og den religiøse Forførelses Land,« man frygtede for, at Hertugen skulde følge sin Broder Johan Frederiks Eksempel og gaa over til den katolske Kirke. Man henstillede til Hertugen, om han ikke, naar han endelig altid skulde være paa Rejse, kunde tage et andet Sted hen end til Italien, for Eksempel besøge Søsteren i København, hvor han under tidligere Ophold havde syntes saa godt om at være, alt var forgæves. Landdagen besværede sig mere

og mere højlydt over Hertugens Ødselhed, hvad der ikke var saa underligt, da det var den, der skulde skaffe Penge til »Landsfaderens« Udgifter, og Georg Vilhelm plejede ikke at spørge Landdagen forud, om der var Raad til det eller ej, hans Opfattelse var den, at Landdagen havde bare at betale uden at mukke. Det var i det hele taget Georg Vilhelms Ønske saa vidt muligt at distancere Landdagen, medens hans Fader og Bedstefader havde taget forholdsvist vidtgaaende Hensyn til samme, saaledes havde Sophie Amalies Fader gennem sin Kansler forelagt Landdagen vigtigere Forordninger eller Recesser til Godkendelse, inden de blev udstedte, og Georg undlod ikke personlig med stor Højtidelighed at aabne Landdagen i hele Hoffets Nærværelse. Ceremonien med at aabne Landdagen overholdt Georg Vilhelm de første Aar af sin Regenttid og lod Kansleren gøre Medlemmerne en Undskyldning, naar han paa Grund af Bortrejse var forhindret i at komme. Senere ignorerede han det ganske. Hertug Georg havde haft for Skik at overvære sin Kanslers Forhandlinger med Landdagen, i hvilke Forhandlinger han ofte selv greb ind. Det blev hans Søn og Efterfølger snart ked af, lidt efter lidt gad han knap nok forhandle eller tale med Kansler og Ministre og lod disse, selv naar han var hjemme mellem to Udenlandsrejser, skriftlig forelægge ham Sagerne. Han plejede at svare gennem sin Kabinetssekretær.

Forbindelsen med Stænderne, som dog var Georg Vilhelm mindre ubehagelige end Landdagen, løsnedes ogsaa lidt efter lidt. Medens Regentens Magt var i Stigning som i alle andre tyske Stater, sank Kejserens Indflydelse, og det blev sjældnere, at man i Brunsvig og andre tyske Stater klagede til den kejserlige Kammerret, naar de hjemlige Øvrigheder traadte en for nær. Der skulde ganske overordentlige Forhold til, for at Borgerne i en tysk Stat klagede til Kammerretten, som da man i Würtemberg gik til dette høje og fjerne Forum for at besvære sig over Hertug Carl Eugens Despoti. I Brunsvig gik det under Georg Vilhelm til Tider saa vidt, at Hertugen overhovedet hverken lod sammenkalde Landdag eller Landstænder, ja nogle enkelte Aar »ignorerede« han baade Kansler og Ministre og udstedte Forordninger gennem sin Hofmarskal. I disse Aar udskrev Hertugen personlig Skatter, og naar disse ikke indkom, udpressede han ganske vilkaarlige Beløb af mere vel-

havende Undersaatter. Naar Hertugen ikke kunde skaffe de efter hans Mening nødvendige Penge, kunde det hænde, at han henvendte sig til de to andre brunsvigske Hertuger, for at de kunde hjælpe ham ud af Kniben, nogle Gange kom de ham til Hjælp og lod udskrive »Fællesskatter« fra hele Brunsvig. Da det efterhaanden kneb for Hertugen med at holde Regeringsmaskineriet i Gang, indførte han en ny Ordning, idet der blev oprettet staaende Udvalg af Landdagen og Stænderne, med hvilke Ministrene kunde forhandle. Den samlede Landdags og Landstændernes Ratifikation af Forordningerne og Efterbevilling af afholdte Udgifter blev forudsat, men det var langt fra altid, at denne Formalitet blev overholdt. Den sig mere og mere udviklende fyrstelige Enevælde havde dog gennem de staaende Udvalg, i Modsætning til i Danmark, et Korrektiv.

Man vil af ovenstaaende kunne forstaa, at Georg Vilhelm ikke blev den vanskeligste af Brødrene at forhandle med for Frederik Ahlefeldt, den, som kunde have forvoldt ham de værste Bryderier, var Johan Frederik, den mest energiske og maaltbevidste af Brødrene. Inden vi gaar over til Omtale af den af de brunsvigske Fyrster, der stod Frederik Ahlefeldt nærmest, maa vi se lidt nøjere paa den yngste, Ernst August.

Ernst August var til Trods for den mere end mærkelige Maade, hvorpaa han havde faaet sin Ægtefælle, dog blevet lykkelig med Sophie af Pfalz. Sophie, der paa mødrene Side var en Stuart, havde forstaaet at fængsle sin flygtige Gemal og at holde ham fast. Det lykkedes Sophie at faa Indflydelse paa de tre brunsvigske Hertuger, af hvilke hun og Manden i hvert Fald havde Udsigt til at skulle arve de to. Paa hendes Initiativ vedtog de to brunsvigske Hertuger en Familiepagt, i Henhold til hvilken Førstefødselsretten skulde gælde i alle tre Hertugdømmer, og det blev »for Tid og Evighed« forbudt at udstykke Brunsvig yderligere. Sophies Dygtighed i Statssager havde imponeret Ernst August, men efterhaanden udviklede der sig varmere Følelser hos Hertugen, der synes at have været mere skabt for Ægteskabet end Brødrene. Han kunde heller ikke som Brødrene lastes for Ødselhed og Pragtsyge, derimod havde han Rejselysten til fælles med dem.

Der trak nogle sorte Skyer op paa den ægteskabelige Himmel,

idet Georg Vilhelm blev mere og mere indtaget i den, der oprindelig skulde have været hans Ægtefælle. Situationen var farlig, da Ernst August og hans Gemalinde, som vi have set, skulde have deres Udkomme i Hannover hos Georg Vilhelm. Denne formaaede ikke at lægge Baand paa sine Følelser for Svigerinden, hvis Mand blev grebet af stærk Skinsyge. Til alt Held døde i 1662 Grev Warthenberg, Biskoppen af Osnabrück, og Ernst August, der i Henhold til den westphalske Fred var Coadjutor i dette Stift, rykkede nu op paa Bispesædet og kunde forlade Hannover for at overtage sine nye Regentpligter.

Johan Frederik var den eneste af Brødrene, der lignede Sophie Amalie. Han havde de aandelige Interesser til fælles med Søsteren, begge vare skønhedselskende og videnskabelig anlagte, religiøse Spørgsmaal interesserede dem begge to. Sværmeriet for det franske var det samme hos Johan Frederik som hos Sophie Amalie. Johan Frederik var da ogsaa den af Brødrene, Sophie Amalie satte mest Pris paa, noget hun ikke søgte at skjule. Stor var derfor Sorgen hos den strengt lutheranske Dronning, da hun fik Nys om Broderens Overgang til den katolske Religion, og hun skrev, »at han opgav sin Sjæls Salighed ifald han gik over til Papismen.«

Frederik Ahlefeldts Svoger Grev Christoffer Rantzau var Hovedophavsmanden til Johan Frederik af Brunsvigs Overgang til Katholicismen. Rantzau var kommet i Forbindelse med de brunsvigske Hertuger derved, at han var nøje knyttet til Georg Calixt, den lærde Theolog, der var Professor ved det brunsvigske Universitet i Helmstedt. Calixt, eller oprindelig Callisen, var Sønderjyde, udgaaet fra en Slægt, der hørte hjemme i Aabenraa. Straks efter at have absolveret sin Studentereksamen var Calixt draget til Helmstedt for at kaste sig over filosofiske og theologiske Studier. Efter Universitetsaarene i Helmstedt drog Calixt ud paa lange Studierejser, under hvilke den unge Dansker tilegnede sig et efter de Tider meget frisindet Blik paa religiøse Spørgsmaal, og baade i Skrift og Tale tilkendegav han sin Uvilje mod den yderliggaaende lutheranske Retning. Det hindrede ikke, at Calixt ved sin Hjemkomst fra Rejsen fik Udnævnelse til theologisk Professor i Helmstedt, efter at man havde vraget ham i Danmark, hvor man var for ortodoks til at give ham Adgang til Universitetet. Calixts Bestræbelser gik ud paa at bringe

den protestantiske Kirke nærmere til den katolske, idet han hævdede, at der burde lægges mere Vægt paa Etiken end paa Dogmatiken. Gennem Venskabet med Calixt havde Frederik Ahlefeldts Svoger ogsaa faaet et friere Syn paa Religionen, og han greb Calixts Tanker om en Udjævning af Modsætningerne mellem de herskende Konfessioner. Da Rantzau var draget fra Brunsvig til Rom, gik den let paavirkelige Mand over til Katolicismen. Calixt skal dog ikke have hele Skylden for Grev Rantzaus Omvendelse, der foreligger et Brev, hvori han advarer sin Ven og Elev mod hans Forehavende. Men Calixt havde dog givet Skubbet til Omvendelsen ved at forklare Rantzau, at man ligesaa godt kunde vinde den evige Salighed indenfor Papismen som indenfor Lutheranismen, en meget dristig Lære i hine Tider. Det var en anden Landsmand, der paavirkede Rantzau til hans Overgang til Romerkirken. Lucas Holstenius, der var Bibliotekar ved Vatikanet, og som kraftig bearbejdede den af Calixt præparerede Rantzau.

Det faldt ikke svært for Rantzau ved sin Hjemkomst til Brunsvig at faa Indflydelse paa Johan Frederik, og den ivrige Proselyt satte fra første Færd al sin Indflydelse ind paa at faa Johan Frederik til at gaa over. Havde Rantzau været ene om at haandtere den brunsvigske Prins, er det ikke sikkert, at han havde set sine Bestræbelser kronede med Held, men han havde mægtige Bundsforvandre, ingen ringere end Paven og Kejseren.

For Vatikanet vilde det være en mægtig Reklame, om et Medlem af det højtansete welfiske Hus gik over til Romerkirken, og Kejseren saa gerne, at der blev drevet en katolsk Kile ind i det lutheranske brunsvigske Fyrstehus. For at vinde Brunsvigeren søgte baade Paven og Kejseren at lokke ham med hver sin Madding. Fra Vatikanet blev der lokket med Udsigten til en Kardinalhat. Kejseren lod paa sin Side Johan Frederik forstaa, at hans Udsigter til at arve Brunsvig-Celle efter Broderens Død vilde stige, om han omvendte sig. Det var altsaa ikke alene religiøse Grunde, der drev Prinsen til Omvendelse, men en Blanding af religiøse og praktiske Grunde. Johan Frederik havde store Betænkeligheder ved at gaa over, han frygtede med Rette for sine Arverettigheder, og for at man i det strengt lutheranske Brunsvig straks vilde berøve ham hans Appanage. Under Forhandlingerne om Johan Fre-

deriks Overgang blev der fra Vatikanets Side ikke alene lokket med timelige Goder, og de i Udsigt stillede Goder var betydelige, idet Stillingen som Kardinal gav fyrstelige Indtægter, men ogsaa Løfter med Hensyn til det Hinsidige blev benyttede. Der blev saaledes givet Johan Frederik Anvisning paa en særlig udmærket Plads i Himlen, som Proselyt kunde han vente at faa en god Modtagelse i Paradiset, hvor man naturligvis foruden at tage Hensyn til hans høje Rang vilde lade ham indtage et fornemmere Stade, end det, der indtoges af Fyrster, der var fødte og opvoksede i den rette Lære. Alle disse Løfter vare naturligvis meget fristende, men Johan Frederik betænkte sig dog længe, han frygtede ikke alene de materielle Tab, som hans Overgang kunde afstedkomme, men ogsaa de mange Familiebryderier, han imødesaa. Nogen ubetinget Tillid til de pavelige Løfter havde Prinsen af Brunsvig heller ikke, det viste sig da ogsaa senere, at Løftet om en Kardinalhat var ganske tomt, da det kom til Stykket, tænkte man intet Øjeblik paa at indfri Løftet.

Selv om Johan Frederik var nok saa forsigtig og saa vidt mulig søgte at skjule sin Omvendelse, saa kunde det ikke undgaas, at noget sivede ud angaaende hans Planer. Rygterne naaede helt op til København, hvor Sophie Amalie blev grebet af svare Ængstelser for Broderen. Men den handlekraftige Dronning nøjedes ikke med at ængste sig og med at sende Bønner til Himlen om at frelse Broderen fra Fortabelse, hun bearbejdede ham kraftigt gennem Breve og sendte ham gamle theologiske Skrifter, der skulde overbevise Broderen om det forkastelige i hans Overgang, hun lod ogsaa nye Skrifter affatte og sendte dem ned til Hannover. Mærkeligt nok delte Frederik den Tredje ikke sin Gemalindes Iver for at forebygge Svogerens Omvendelse. Han søgte tværtimod at overtale Georg Vilhelm til at tage Sagen med Ro, og saafremt man ikke kunde faa Johan Frederik fra hans Forehavende, raadede Kongen til at vise Føjelighed og tillade Overgangen til Katolicismen. Ja saa vidt gik Frederik den Tredje i sin Tolerance, at han, da Omvendelsen endelig havde fundet Sted, og Hjemmets Jord brændte under Johan Frederiks Fødder, indbød Svogeren til at gæste Danmark og i det mindste for en Tid slaa sig ned i dette lutheranske Land. Under Besøget i København medbragte Johan Frederik sin

Skriftefader Italieneren Valerio Maccioni, som Frederik den Tredje kom til at synes godt om, til Forargelse for Gejstligheden. Maccioni skrev medens han var i København en Pièce »Nubes lucida«, der ligefrem gjorde Propaganda for den katolske Kirke, ikke desto mindre tilkendegav Frederik den Tredje højlydt sin Interesse for dette Skrift, og dets Forfatter steg i hans Gunst. Calixt udgav en Pièce, der imødegik Italieneren, Skriftet blev kaldet »Nubes sine aqua«. Disse to Skrifter vakte en meget stor Opsigt, det første megen Forargelse.

Da det senere viste sig, at ogsaa Svogeren Ernst August havde Planer om en Omvendelse, blev Frederik den Tredje dog betænkelig, to katolske Slægtninge ved det danske Hof vilde blive for meget af det gode; til alt Held blev der ikke noget ud af den yngste Brunsvigers Overgang, hans meget nøgterne Hustru fik ham fra det. Hun havde selv mærket Ubehagelighederne ved at høre til en anden Religion end den gængse, hendes Calvinisme blev i Brunsvig lige saa strengt bedømt, som om hun havde været Katolik.

Under sit Ophold i Danmark gjorde Johan Frederik et Bekendtskab, der skulde blive af meget stor Betydning for ham. Det var med Sønderjyden Otto Grote. Grote var paa to Maader beslægtet med Frederik Ahlefeldt, til hvem han desuden stod i et nært personlig Forhold, baade Moderen, Bertha Katrine og Hustruen Anna Dorothea vare Ahlefeldter. Grote var en af Sophie Amalies Yndlinge, Dronningen gjorde ham, uden at spørge Kongen om Forlov, til Opdrager for sin Søn Jørgen og lod ham blive i denne Stilling, skønt det hurtigt viste sig, at han var en bedre Amatørskuespiller end Lærer. Johan Frederik kom under sit første Københavnsophold til at synes godt om Grote og vilde gerne have ham med hjem, hvorfor Sophie Amalie, atter uden at spørge sin Gemal, gav Tilladelse til, at den unge Mand drog med Broderen ud af Landet. Da Frederik den Tredje fik det at vide, blev han dog vred, men han tog ikke sin Dronnings Tilladelse tilbage. Grote forstod at sætte sig fast i Johan Frederiks Gunst, og da Prinsen var blevet Hertug af Brunsvig-Kalenberg, steg han hurtigt til de højeste Værdigheder for at ende som Kansler. Grote kom let ind i Forholdene i Brunsvig, som han kendte fra de Aar, hvor han som saa mange andre unge Mænd fra Hertugdømmerne havde studeret i Helm-

stedt. I sin Egenskab af Kansler kom Baron Grote til at deltage i de brunsvigske Arveforhandlinger med Frederik Ahlefeldt. Senere skulde Grote til at forhandle med Christian den Femte om Arveretten til Lauenborg, men døde paa Vejen til Danmark. Grote var den virksomste Medhjælper ved det Statskup, der gjorde Johan Frederik til Herre over Brunsvig-Celle.

Dette Statskup havde længe været forberedt. Johan Frederik, der først havde været Kandidat til den polske Trone, vendte lidt efter lidt sine Blikke mod det nærmere, idet han vilde sikre sig Celle, naar Christian Ludvig var død. Man kan endnu, naar man læser Beretninger fra den Periode, forbavses over den Letsindighed, der blev udvist fra Hertug Georg Vilhelms Side overfor Broderens aabenlyse Intriger. Medens Christian Ludvig af Brunsvig-Celle endnu levede, viste den yngre Broder paa den mest kyniske Maade sin Begærlighed efter at komme til Magten, hans Utaalmodighed efter Broderens Død traadte frem paa en saa utilsløret Maade, at den vakte Forargelse i hele Hertugdømmet. For at være parat til Statskuppet samlede Johan Frederik, endnu medens Broderen i Celle levede, Tilhængere i de forskellige Byer i Hertugdømmet, og i samme Øjeblik, Christian Ludvig var død, satte Johan Frederik sig i Besiddelse af Magten i Celle. Der blev saa godt som ingen Modstand gjort, Georg Vilhelms Repræsentanter afgav blot en formel Protest, da Johan Frederik rykkede ind i Residenspalæet i Celle, og den faste Haand, hvormed Grote ledede Statskuppet, bevirkede, at Landet i Løbet af ganske kort Tid underkastede sig. Landdagen godkendte Statskuppet, og Johan Frederik udstedte en Proklamation, der mandede ud i, at det, at hans Forehavende var lykkedes, afgav Bevis for, at Vorherre vilde have ham til Hersker over Brunsvig-Celle. Da Georg Vilhelm, der under alt dette opholdt sig i Udlandet, kom hjem, sad Johan Frederik tilsyneladende fast paa Tronen i Celle. Det saa et Øjeblik ud til, at der skulde udbryde Borgerkrig i Brunsvig. Hertugen af Wolfenbüttel var begyndt at slaa paa Sværdet, skønt han ellers ikke var Kriger, men en stille Lærd.

Hertug August den Yngres Navn er bevaret helt ned til vore Dage gennem det berømte Bibliotek i Wolfenbüttel, som han oprettede. Hertugen paatog sig selv at købe alle Bøgerne og at opstille

dem, og der findes endnu et omfangsrigt Katalog, som han har affattet med egen Haand. Hertugens Lærdom var saa stor, at Hertuginde Sophie kaldte ham et af Verdens Undere.

Augusts Grund til at ville gribe til Vaaben mod Johan Frederik synes udelukkende at have været religiøs, for ogsaa til Theologiens Omraade strakte hans omfattende Lærdom sig. August den Yngre stod uendelig langt over de to andre brunsvigske Hertuger, thi medens disse ingenting bestilte, var August lige til han som en ældgammel Mand afgik ved Døden uafbrudt beskæftiget baade med Regeringsarbejde og med lærde Sager.

Der var dog nogle tyske Stater, f. Eks. Bayern, hvor man tillod sig at finde Tanken om en Borgerkrig nærmest latterlig. Det fandt man ingenlunde i Danmark, hvor man paa Familieskabets Vegne var parat til at gribe ind, navnlig ønskedes det af Dronningen, der fra først af havde fundet, at hendes Broder Johan Frederik var blevet forfordelt, idet han var den eneste af hendes Brødre, hvem man ikke havde tildelt noget Land at regere over. Interessen for Broderen havde allerede tidligere fremkaldt uforsigtige Handlinger fra Sophie Amalies Side, saaledes som da hun under Svenskekrigen tog imod en brunsvigsk Herre, der kom lige fra Gottorp, hvor han havde haft en speciel Mission fra Johan Frederik og hvor han oven i Købet havde truffet Karl Gustav.

Selv om man paa sine Steder morede sig over det brunsvigske Virvar, stillede Sagerne sig alvorligt nok, alle tre brunsvigske Hertuger hvervede Tropper, og ved flere af de tyske Hoffer blev der talt om at gribe ind. Det, at Johan Frederik var gaaet over til den katolske Kirke, skulde nu vise sine farlige Virkninger, idet flere katolske Stater vilde støtte den katolske Sag ved at hjælpe Johan Frederik til at beholde Celle. Det katolske Frankrig støttede den lutheranske Georg Vilhelm i Kraft af det franske Princip at støtte de evangeliske tyske Stater for at modarbejde Østrig. Ogsaa Sverig rustede, og der kunde i Anledning af det brunsvigske Spørgsmaal være udbrudt en ny dansk-svensk Krig.

I den elvte Time sendte Hertugen af Brunsvig-Wolfenbüttel Gesandter til Celle og Hannover for at mane til Fred og tilbyde sin Mægling. Men baade det ene og det andet Sted saa man med Mistænksomhed paa Hertugens Mæglingstilbud, man frygtede for, at

August skulde have Planer om at opkaste sig til Herre over hele Brunsvig, saa meget mere som hans tvende Udsendinge var saa uforsigtige straks at buse ud med Forslaget om, at Wolfenbüttel foreløbig, indtil der var opnaaet Enighed mellem de to andre Linjer, skulde være ene om at repræsentere Brunsvig paa Rigsdagen i Regensburg. Biskoppen af Osnabrück blandede sig nu ogsaa i Striden, han blev enig med Georg Vilhelm om, at man maatte betragte deres Broder som en Højforræder, der skulde bekriges med alle Midler; Georg Vilhelm rustede sig til Krig, og samtidig var Ernst August virksom for at skaffe Allierede mellem andre tyske Stater. For at vinde Hertugen af Wolfenbüttel tilbød Brødrene ham en Stump af Brunsvig-Celle, ifald han vilde slutte sig til Kampen imod Usurpatoren. August modtog Forslaget med megen Kulde, og udtalte straks, at han intet som helst kunde have med Sagen at gøre, saafremt ikkebrunsvigske Stater skulde indblandes i den, han erklærede at ville tage sig af Sagen, ifald enhver Tanke om Vold eller Krig blev skrinlagt. Det lykkedes Hertugen af Wolfenbüttel og Biskoppen at faa de to Brødre til at gaa med til fredelig Forhandling. I Byen Brunsvig traadte derpaa Repræsentanter for de fjendtlige Brødre sammen. Men Kuglen var allerede begyndt at rulle, og de tyske Fyrster, som Ernst August havde henvendt sig til, rørte paa sig, og til Trods for Løfterne vedblev de to Brødre at ophidse »Udlandet« mod hinanden, endog udenfor Tyskland blev der agiteret, saaledes var Dronning Sophie Amalie ivrig for en Indgriben til Fordel for Johan Frederik. Johan Frederik greb naturligvis med begge Hænder Søsterens udstrakte Haand, og Baron Grote lod Forsamlingen i Brunsvig By vide, at han i høj Grad ønskede Danmarks Mægling, der kunde ventes at blive upartisk. Johan Frederik sendte den ovennævnte Lorenz Müller til København, han skulde særlig bearbejde Dronningen. Gesandten blev modtaget med aabne Arme baade af Frederik den Tredje og hans Gemalinde. Müller skrev hjem i begejstrede Vendinger om den Modtagelse, man gav ham i den danske Hovedstad, at det slet ikke var til at beskrive, hvilken Kærlighed og Agtelse, det danske Kongepar følte for Johan Frederik. Hoffet i København havde aabenbart paa Forhaand taget bestemt Parti i den brunsvigske Broderstrid. Intet Under, at de andre Brødre

mødte den danske Mægling med noget mere Koldsindighed. Som Modtræk mod Johan Frederiks Henvendelse til det danske Hof rettede Georg Vilhelm Klager baade til Rigsdagen i Regensburg og til Forbundsraadet i Frankfurt. Men Georg Vilhelm havde flere Jern i Ilden, baade Kongen af Frankrig og Generalstaterne modtog Gesandter fra ham, sit største Haab satte han dog til Rhinforbundet, blandt hvis Medlemmer han mente særlig at kunne stole paa de gejstlige Kurfyrster. Det blev dog idel Skuffelse for Hertugen, der fra alle Sider blev mødt enten med Lunkenhed eller ligefrem Uvilje. Fra dansk Side blev der intrigeret kraftigt mod ham, og Sophie Amalie haabede, at Danmarks gamle trofaste Allierede, Brandenburg, vilde stille sig paa hendes Side. Men Frederik Vilhelm vendte i denne Sag demonstrativt Lutheraneren udad og greb ind, allerede inden Georg Vilhelm efter det uheldige Udfald af de andre Henvendelser havde rettet sine Øjne mod Berlin. Frederik Vilhelm lod den danske Regering forstaa, at det vilde være ligefrem umoralsk for protestantiske »Potentater« at støtte en Renegat, der havde svigtet sine Fædres Tro for at gaa over til Papismen, en saadan Mand kunde man ikke hjælpe til at faa Magten i et gammelt lutheransk Land. Kurfyrsten optraadte straks med vanlig Energi og bearbejdede baade Kejser og Rigsdag, hvem han foreholdt, at det vilde være utilstedeligt at indrømme Johan Frederik Sæde paa Rigsdagen i Regensburg. Denne Støtte kom Georg Vilhelm højst overraskende og meget velkomment, da alle andre svigtede. Samtidig fik Johan Frederik lige saa uformodet Støtte fra en anden Kant, og her var det som fra Frederik Vilhelms Side atter Religionen, der spillede ind, den indflydelsesrige Kurfyrste Philip af Pfalz traadte paa Katolicismens Vegne kraftigt op til Fordel for Konvertitten. Kurfyrsten havde dog andre Maal ved Siden af, naar han bestemte sig til at assistere Johan Frederik, han havde en Datter, som han gerne vilde have anbragt paa Tronen i Celle, hvad han meget aabent lod Johan Frederik forstaa. Hertugen akslede sit Skind og drog til Düsseldorf for at gøre sine Hoser grønne for Prinsessen, og denne Iver gjorde straks det bedste Indtryk. Selv om ikke Düsseldorfshoffets Støtte gjorde Udslaget, saa havde dets Hjælp dog megen Betydning, navnlig derigennem,

at Pfalzgreve Philips Person var de andre tyske Fyrster mere sympatisk end Brandenborgeren. Navnlig var Kejseren, der afskyede Frederik Vilhelm af et godt Hjerte, mere tilbøjelig til at støtte Pfalzgreven, der sejlede i Østrigs Kølvand. Lidt efter lidt var man inde i den gamle Skure: Det hele blev til en Religionsstrid mellem de interesserede Magter, de katolske Fyrster holdt paa Johan Frederik, de lutheranske paa Georg Vilhelm, her indtog dog Danmark og Frankrig en Særstilling, det lutheranske Danmark støttede den katolske Sag, medens det katolske Frankrig tog Parti for Protestantismen, hvilket ikke var nogen ny Situation for Frankrig. Det hele saa en Tid meget alvorligt ud, og der var Statsmænd, som for ramme Alvor frygtede en Genopblussen af Trediveaarskrigen. Ogsaa Kurfyrst Frederik Vilhelm var undergivet Ængstelser for denne Kalamitet, og foreslog derfor, at de fjendtlige Brødre skulde opfordres, eventuelt tvinges, til at slutte Forlig. Derom vilde de tvende Hertuger dog intet høre, de rustede tværtimod af al Magt og søgte at hverve Forbundsfæller. Biskoppen af Osnabrück vedblev at staa ved sin Broder Georg Vilhelms Side, ogsaa Hertugen af Wolfenbüttel holdt med den ældre Broder.

Johan Frederik havde den Dristighed at sende en Repræsentant til Rigsdagen i Regensburg, hvor hans Frækhed belønnedes. Skønt Johan Frederik endnu ikke var anerkendt af en eneste Autoritet som Fyrste af Brunsvig-Celle, lukkede man baade i Wien og Regensburg et Øje til, og lod den celleske Repræsentant tage Sæde i Rigsdagen, hvor han straks paa det frejdigste begyndte at tage Del i Debatterne.

Greven af Waldeck forsøgte at mægle mellem de to brunsvigske Brødre, inden Frederik Ahlefeldt traadte til ex officio. Det var Kurfyrsten af Brandenburgs Indflydelse, der gjorde sig gældende. Georg Frederik af Waldeck havde i en Aarrække staaet i brandenburgsk Tjeneste, og han og Kurfyrsten havde i den Tid sluttet Ven-skab. Greven af Waldeck var ligesom Frederik Vilhelm ivrig for den lutheranske Sag, og naar han paa Kurfyrstens Opfordring besluttede sig til at tilbyde sin Mægling i den brunsvigske Strid, var det for at komme Lutheraneren Georg Vilhelm til Hjælp.

Frederik Ahlefeldt havde truffet Greven af Waldeck, med hvem han et Par Aar senere skulde blive besvogret, under et

Kurophold i Aachen og allerede der drøftet det udviklede brunsvigske Problem med ham. Da Ahlefeldt, dels af personlige Grunde, dels under Paavirkning af Sophie Amalie, holdt paa Johan Frederik, kunde der ikke let opnaas Enighed mellem de to Herrer. Frederik Ahlefeldt kunde som Tilhænger af Kejseren heller ikke følge Greven af Waldecks vidtflyvende Planer om Ophævelsen af det tyskromerske Rige, der skulde erstattes af et tysk Statsforbund under Kurfyrsten af Brandenburgs Ledelse, medens Huset Habsburg reduceredes til sine østrigske Besiddelser og udelukkedes fra det egentlige Tyskland. Det nye tyske Forbund skulde være stærkt protestantisk præget, og Hohenzollerne danne en religiøs Modvægt mod det habsburgske Hus. Som man ser, var det en Foregriben af det, som skulde realiseres gennem Krigene 1866 og 70. Endnu senere Tider foregreb Waldeckeren ved sin Erklæring om, at den katolske Religion ikke egnede sig for tysk Aand, og at det var en god tysk Fyrstes Pligt at arbejde for en Tilbagetrængning af det katolske Element.

Det maa forbavse, at en ellers sobert og nøgternt tænkende Mand som Kurfyrsten af Brandenburg i det mindste en Tid kunde samstemme med Greven af Waldeck. Endnu mærkeligere er det, at Wienerhoffet kunde acceptere en Mand med saadanne antecedentia som Voldgiftsdommer i den brunsvigske Strid. Det kan kun forklares paa den Maade, at man i hele Europa ikke kunde finde nogen anden, der turde paatage sig at stikke Hænderne ned i den brunsvigske Hvepserede. Det var en Ære for Georg Frederik, at man tiltroede ham Evnerne til at gennemføre det udviklede Hverv, ligesom det var en Ære for Frederik Ahlefeldt at blive valgt til at udfylde den samme Plads, da Waldeckeren havde opgivet Ævret. Selv om Georg Vilhelm vidste, at Waldeckeren stod paa hans Parti i Arvestriden, har det ikke været ham behageligt, at Greven skulde paadømme Sagen, thi Hertugen havde været en af de ivrigste Modstandere af Waldeckerens Planer og bestemt nægtet at være med til at lade Brunsvig gaa i Brandenburgs Slæbetov.

Johan Frederik havde officielt godkendt sin Faders Testament og Christian Ludvigs og Georg Vilhelms retmæssige Besiddelse af deres respektive Lande, men efter Christian Ludvigs Død kunde Faderens Testament efter Johan Frederiks Mening ikke længere

komme i Betragtning, der maatte nu finde en ny Option Sted mellem Brødrene. Som en Udvej kunde han tænke sig en fælles Regering af Brødrene i de to Hertugdømmer, hvilket ikke var noget nyt indenfor det tyske Riges Grænser. Denne Ordning, som endnu spøgede, efter at Greven af Waldeck havde trukket sig tilbage fra Mæglerhvervet, blev paa det bestemteste afvist af Frederik Ahlefeldt.

I Celle støttede baade Befolkningen og Stænderforsamlingen og Landdagen Johan Frederik, medens Georg Vilhelm kun fandt meget svag Støtte hos sine Undersaatter i Kalenberg. Mærkelig nok søgte ingen af Brødrene at faa en Afgørelse ved den tyske Kejsers Hjælp, skønt de begge straks efter den ældste Broders Død havde skrevet til Wien og meddelt Kejseren Dødsfaldet, samtidig notificerede de hver især deres Succession i Hertugdømmet Brunsvig-Celle. Johan Frederik meddelte Kejseren sin Overtagelse af Magten i Celle som et fait accompli uden at antyde, at Kejseren maaske kunde have et eller andet at indvende mod Berettigelsen til dette Skridt. Georg Vilhelms Henvendelse var adskillig mere beskeden, han bad om Kejsers Støtte, ifald det skulde blive fornødent. Brevet hentydede slet ikke til Broderens Usurpation; Georg Vilhelm var i den Grad overbevist om sin Ret til Tronfølgen i Celle, at han lod sin Repræsentant paa Rigsdagen i Regensburg begive sig til Wien for at anmode Leopold den Første om ikke at træffe Anstalter til en Proces angaaende Arvespørgsmaalet. Som Modtræk lod Johan Frederik Kalenbergs Delegerede paa Rigsdagen ogsaa drage til Wien, med Henstilling om at lade den brunsvigske Sag bero foreløbig. Kejser Leopold ønskede imidlertid bare at blive holdt udenfor det hele, men for at bevare Værdigheden erklærede Kejseren under de to brunsvigske Repræsentanters Audiens, at kunde deres to Suveræner ikke blive enige, vilde »hans kejserlige Interposition og Auctoritet være fornøden.« Denne Kejsers passive Holdning tilfredsstillede ikke Kurfyrstekollegiet, der ønskede en kejserlig Kommission nedsat til øjeblikkelig Afgørelse af Sagen. Men Leopold den Første fastholdt sin Passivitet, han var klar over, at Frankrig ikke vilde lade denne Lejlighed til at blande sig i Tysklands Affærer gaa fra sig, en ny Ydmygelse fra den Kant var Leopold den Første som rimeligt er helst fri for.

Baade Frankrig og Sverig var meget opsatte paa at komme til at blande sig i det brunsvigske Virvar, fra begge Sider ønskede man at modarbejde den katolske Johan Frederik, der kunde tænkes at ville orientere sig i Retning af Wienerhoffet, om han fik Lov til at blive siddende paa Tronen i Celle, og den Tanke var begge Landes Regeringer højst ubehagelig. Den svenske Enkedronning Hedvig Eleonora var som født Prinsesse af Gottorp ivrig efter at modarbejde det danske Hofs Bestræbelser i Brunsvig og tog ostentativt Georg Vilhelms Parti. Den svenske Formynderregering var ikke utilbøjelig til at yde Georg Vilhelm væbnet Hjælp, dersom en Krig skulde vise sig uundgaelig, den franske Regering var mere stemt for en fredelig Afgørelse. Naar Sverig lagde sig i Selen for Georg Vilhelm, var der Grund til at haabe paa Støtte fra Rhinforbundets Side. Det lykkedes dog Johan Frederiks Gesandt i Stockholm, Spørcke, at faa afvendt Krigsfaen, Spørcke synes at have handlet paa egen Haand og at have desavoueret sin meget krigslystne Herre. Den svenske Regering lovede at ville forsøge en Mægling, men truede samtidig ganske uforblommet Johan Frederik med Rhinforbundets Krigserklæring, ifald han ikke »lyttede til Fornuftens Stemme.«

Johan Frederik bidrog selv til at give det hele et Præg af en Religionsstrid gennem en yderst ubehændig Rundskrivelse til de katolske Fyrster indenfor Rhinforbundet, som han mindede om, at de burde støtte en Fyrste, der havde den samme Tro som de selv. Samtidig tilkendegav Johan Frederik højlydt sin Uvilje over, at Brandenburg tilbød sig som Mægler og tog med Glæde mod Ærkebiskoppen af Kølns Bistand, Køln kom med sit Forslag om Mægling samtidig med Brandenburg. Nogen Mening var der iøvrigt i Johan Frederiks Glæde over Kurfyrsten af Kølns Mæglingstilbud, der gik ud paa at tilbyde Hertugen Støtte ved Hjælp af en Hær, medens Frederik Vilhelm kun tilbød sig som »Mediator«.

Der blev udgivet en Del Skrifter om det brunsvigske Arvespørgsmaal, paa Foranledning af Georg Vilhelm udsendtes et Skrift, der lagde særlig Vægt paa, at Johan Frederik officielt havde anerkendt sin Faders Testament, og sammen med sine tre Brødre aflagt Ed paa aldrig at ville rokke ved det. Dette Flyveskrift vakte megen

Opsigt trindt om i Europa. Johan Frederiks Parti lod ogsaa den europæiske Offentlighed tilflyde en Del trykte Meddelelser. Fra den Side imødegik man Georg Vilhelms Hævden af jus primogeniturae ved at minde om, at Hertug Georg ved sit Testament selv var gaaet bort fra Førstefødselsretten, idet han havde delt Brunsvig-Lyneborg i to Dele, Celle og Kalenberg, for at forsørge sine Sønner. Var Ernst August ikke inden Faderens Død blevet forsørget paa anden Vis, havde Hertug Georg temmelig sikkert delt Brunsvig i tre Dele, hvorfor skulde Johan Frederik være den eneste af Brødrene, der ikke fik Land og Rige? Overfor disse Udtalelser blev det fra Georg Vilhelms Tilhængeres Side gjort gældende, at Brunsvig-Kalenberg indtog en Særstilling, her gjaldt ikke Førstefødselsretten. Man henviste til, at Arverecessen og Husloven af 1611 kun gjaldt Brunsvig-Celle og Brunsvig-Wolfenbüttel, det var ved de daværende, af den tysk-romerske Kejser konfirmerede Bestemmelser, blevet ordnet saaledes, at disse to Lande for Fremtiden skulde være udelte, og arves gennem Option mellem de skiftende Hertugers Sønner. Georg Vilhelm gav sig her to farlige Blottelser: Optionsretten var noget ganske andet end Førstefødselsretten, og Kalenberg hørte altsaa ikke ind under de almindelige for Brunsvig gældende Arveregler. Johan Frederik og hans Parti var ikke sene til at holde Georg Vilhelms Parti fast ved disse to Punkter og mindede om, at heller ikke Hertug Georg havde anerkendt Førstefødselsretten, men i sit Testament bestemt, at Sønerne skulde optere; Hertug Georg havde ved at lade optere særskilt om Kalenberg betegnet dette Hertugdømme som staaende udenfor Huset Brunsvig-Lyneborgs Arveregler. I det sidste Punkt kunde der findes en modus vivendi, og det var da ogsaa noget af det første, Frederik Ahlefeldt fik Øje for, at de særlige Arveregler for Kalenberg kunde benyttes til at tilfredsstille Johan Frederik. Kalenberg maatte efter Ahlefeldts Opfattelse absolut svæve i Luften ved Christian Ludvigs Død, og en ny Option var paakrævet for begge Hertugdømmers Vedkommende. I Hertug Georgs Testament kunde der ikke søges noget Grundlag for de Arveretskrav, der maatte opstaa, naar Christian Ludvig døde barnløs, det Tilfælde var overhovedet ikke forudset i Testamentet, man maatte altsaa

tage hele Arvespørgsmaalet op paa ny, ganske som om der ikke forelaa noget Testament fra Hertug Georgs Haand.

Inden Frederik Ahlefeldt tiltraadte sit Hverv som Voldgiftsmand mellem Brødrene, havde han allerede vekslet en Del Breve med Johan Frederik. Brevene til Frederik Ahlefeldt giver Indtrykket af, at Hertugen nu endelig ønsker et fredeligt Forlig med sin Broder. I et Brev, der er adresseret til Schwabach, hvor Frederik Ahlefeldt skulde bruge Badene for at hjælpe paa sin Gigt, skriver Hertugen, at han i høj Grad ønsker dansk Mægling. Han beder indtrængende Ahlefeldt om at formaa Frederik den Tredje til at optræde som Mellemand. Hertugen ønsker inderligt, at Frederik Ahlefeldt maa repræsentere Kongen i dennes Egenskab af Voldgiftsmand, han har, som Ahlefeldt i et Brev til Frederik den Tredje skriver: »særdeles Respekt og Tillid til Eders Kongelige Majestæt, saa ogsaa gerne Eders højtformuende Interposition anvendt, saa jeg skulde dog fremskynde min Rejse saa meget som muligt og forføje mig til ham, tilmed da han ikke tvivlede paa at udvirke saa meget hos Eders Kongelige Majestæt, at jeg allernaadigst blev forsynet med tilstrækkelig Ordre og Fuldmagt i saa Henseende.« Der synes at have fundet nogle generende Forsinkelser Sted i Ahlefeldts Brevveksling med Frederik den Tredje og Hertugen af Brunsvig om denne Sag. Flere af Hertugens Breve, der var adresserede til Schwabach, havde ligget længe paa en af Gæstgivergaardene paa det berømte Badested, idet Frederik Ahlefeldts Afrejse var blevet forsinket »paa Grund af min Kærestes Svaghed«, som Ahlefeldt skriver til Kongen. Flere af Brevene synes ogsaa at have ligget nogen Tid i Hamborg, »hvor jeg har maattet lade dem afkræve Postvæsenet ved min Forbirejse.« I et af Brevene skriver Hertugen til Ahlefeldt, »at skønt jeg havde haabet, at de tilvejebragte Interimsforhandlinger vilde være gaaet lykkeligt fra Haanden, saa fandt der sig dog alligevel i den derom til Papir bragte Reces saa mange og forskellige Difficulteter, at det endnu synes at være ganske vidtløftigt og tvivlsomt med deres Rigtighed, og da tilmed den kongelige svenske tilbudte Interposition allerede var accepteret i Hannover, og jeg paa min Side ikke mindre havde modtaget den franske Mediation . . .« saa han dog helst, at den danske Konge mæglede. Hertugen af Brunsvig trænger saa

stærkt ind paa Frederik Ahlefeldt for at faa ham til at komme til Celle og tage sig af Sagen, at Ahlefeldt gaar ind paa at afbryde Kuren i Schwalbach og begive sig til Celle. I et Brev meddeler Frederik Ahlefeldt Kongen om Opholdet i Brunsvig, hvor alt nu staar i »gode terminis«. Ahlefeldt fortæller om de mange »Gesandter og Raader« fra Frankrig, Sverig og fra tyske Fyrster, der er til Stede for at drøfte Arvesagen, »der er allerede fra Hamborg afhentet en stor Quantitet Sølvstøjtøj for dermed at regalere Gesandterne og Raaderne, og endnu mere er blevet bestilt.«

En af Vanskelighederne ved Frederik Ahlefeldts Arbejde paa at forlige de to Brødre, var den, at de begge helst vilde have Brunsvig-Celle, der var det rigeste af de to Hertugdømmer, her søgte Ahlefeldt at finde en Løsning paa Knuden ved at foreslaa, at den, hvem Kalenberg blev tildelt, skulde have en større Part af de Grevskaber, der som Allodier tilhørte de to Hertuger. En anden Vanskelighed skabtes derved, at Ahlefeldt ikke alene skulde forhandle med de to Hertuger, men ogsaa med Biskoppen af Osnabrück, der vilde sikre sig, at noget af Kagen tilfaldt ham, for det Tilfælde, at en af Brødrene skulde dø barnløs. Man maatte give Ernst August Medhold i, at det vilde være klogt allerede nu at træffe Bestemmelser for dette Tilfælde, saaledes at man ikke stod raadvild som ved Christian Ludvigs Død. Ernst August erklærede uopfordret, at han for nærværende ikke vilde optere, men han forbeholdt sig Ret dertil for det Tilfælde, at der med Tiden skulde indtræde Tronledighed. At der engang vilde indtræffe Tronledighed, kunde betragtes som saa godt som givet, Georg Vilhelm havde, som vi har set ovenfor, aflagt Løfte om Cølibat, og der var ingen Sandsynlighed for, at Johan Frederik skulde faa Børn. Ernst August støttede Georg Vilhelm i dennes Krav paa Celle, Motivering var den, at han skulde have den bedste Del som Erstatning for den af ham indgaaede Forpligtelse til aldrig at indtræde i den hellige Ægtestand. Johan Frederik erklærede at kunne gaa med hertil, men paa Betingelse af, at han saa skulde have Ret til at arve Celle, ifald han overlevede Broderen, det vilde Biskoppen ikke gaa med til, da han ønskede at holde sig en Bagdør aaben til selv at arve Celle. Det kostede Frederik Ahlefeldt mange Anstrengelser at faa Ernst August bort fra hans Arvekrav paa Celle, som forekom ham urimelige, da

Ernst August allerede havde den meget fede »Pfründe« Osnabrück. Det lykkedes at tilfredsstille Biskoppen med Løftet om nogle store Godser og Bjergværker, som skulde overlades ham efter Johan Frederiks Død, men Johan Frederik nægtede at gaa med til en eventuel Formindskelse af Hertugdømmerne, saa Forhandlingerne var nær ved at gaa istaa. For yderligere at forvikle det hele, blandede Landdagen og Stænderne sig i Sagen, og Frederik Ahlefeldt maatte nu forhandle med disse to Institutioner ligesaavel som med Hertugerne. En ny Besværlighed opstod, da Johan Frederik i en Periode, hvor han var særlig irriteret paa sine to Brødre, især paa Biskoppen, fandt paa, at han vilde holde sig tilbage fra personlig Deltagelse i Forhandlingerne og overlade det til nogle betroede Mænd, der virkelig ogsaa satte sig i Forbindelse med Ministrene i Hannover. De sidste synes at have optaget Forhandlingerne uden Bemyndigelse fra Georg Vilhelms Side, derpaa tyder den Usikkerhed, som Frederik Ahlefeldt fandt prægede Ministrenes Raadslagninger. Ministrenes Drøftelser bidrog til at forgifte Forholdet mellem Brødrene, da Møderne var hemmelige, og der alligevel sivede al mulig løs Sladder ud om hvad der blev sagt ved disse Møder. Baade Biskoppen af Osnabrück og Hertugen af Wolfenbüttel gik imod Johan Frederik, og den urolige og krigerske Biskop foreslog at lade Vaabnene afgøre Striden, paa den Maade kunde der maaske hurtigere komme en Ende paa det hele. Biskoppen tilbød at sende Georg Vilhelm en efter Forholdene ret anseelig Hær, ogsaa Sverig begyndte at ruste baade i Pommern og Bremen for at komme Georg Vilhelm til Hjælp. Biskoppen af Osnabrück rustede selv kraftigt, desuden forstærkede han sine betydeligste Fæstninger, for ved Hjælp af dem at skaffe de forenede Hære Dækning. De to fjendtlige Brødre havde omtrent ens store Styrker paa 6—7000 Mand. Der blev dog ingen Krig. Hertugerne kom til den Erkendelse, at ligegyldig hvem af dem der sejrede, vilde det blive fremmede Magter, der bestemte Fredsbetingelserne, Krigen vilde koste meget, da Forbundsfællerne skulde have deres Krigsomkostninger godtgjorte, og endelig vilde begge Landene, der saa smaat var begyndt at komme over Virkningerne af Trediveaarskrigen, atter blive ødelagte. Frederik Ahlefeldt manede til Fred, og for at støtte hans Bestræbelser kom Greven af Waldeck og talte først

alvorligt med Hertugen af Celle, og derefter med den anden, der havde begivet sig til Hannover. Ogsaa Frederik Ahlefeldt rejste til Hannover sammen med Waldeckeren, og blev der nogen Tid for at bearbejde Hertugen. Johan Frederik synes at have haft lettere ved at forhandle med Frederik Ahlefeldt end med Greven af Waldeck og at have følt sig tryggere ved at vide sin Sag i Ahlefeldts Hænder. Men alle tre Brødre stillede sig i det hele taget venligt overfor Frederik Ahlefeldt. Den fulde Tillid, som baade Georg Vilhelm og Johan Frederik nærrede til Frederik Ahlefeldt, skrev sig hovedsagelig fra den Tid, hvor Ahlefeldt opholdt sig hos den ældste Broder i Celle, og hvor de vidste, at han indstændigt havde raadet Hertugen til at træffe en Ordning med Hensyn til Successionsforholdene efter hans Død.

Frederik Ahlefeldt maa være optraadt med megen Diskretion, for saa længe Christian Ludvig levede, sivede der ikke noget ud om Forhandlingerne i Celle, Rejserne derned forstod Ahlefeldt til en vis Grad at holde hemmelige, idet han kombinerede dem med sine Ture til Aachen. Denne Forsigtighed og Tilbageholdenhed har aabenbart tiltalt den brunsvigske Familie. Hvor magtpaaliggende det var det danske Hof, at Frederik Ahlefeldts Mission til Celle skulde behandles med saa megen Diskretion som muligt, kan ses af Frederik den Tredjes Breve til Ahlefeldt.

Uheldigvis opnaaede Frederik Ahlefeldt ikke at faa Sagerne ordnede, medens Hertug Christian Ludvig endnu levede, men han opnaaede dog at sætte sig fast i Hertugernes Fortrolighed, saaledes at de alle hellere vilde have ham som Voldgiftsmand end nogen anden, ligegyldig af hvad Nationalitet han saa var.

Det lykkedes Frederik Ahlefeldt at faa Johan Frederik til at afgive Brunsvig-Celle til sin ældre Broder, og Georg Vilhelm rykkede bort fra sin hidtidige Residens Hannover og overlod hele Hertugdømmet Brunsvig-Kalenberg til Johan Frederik. De tvende Grevskaber Hoya og Diepholz blev forenede med Celle, medens Göttingen og Grevskabet Grubenhagen blev lagt til Kalenberg. Ordningen med Hensyn til Grevskaberne voldte megen Møje, idet de hidtil havde været delt mellem de to Hertugdømmer. Endnu besværligere var Delingen af Bjergværkerne. Det, det kom an paa ved Fordelingen af Allodierne og Bjergværkerne, var at raade Bod

paa den Forskel i Indtægter, de to Hærtugdømmer kastede af sig, der skulde skaffes Kalenberg saa vidt mulig lige saa store Indtægter som Celle. Der blev af begge Hertugernes Regeringer nedsat Kommissioner, som skulde foretage Udregninger sigtende til at skabe Balance mellem Celles og Kalenbergs Indtægter. En umaadelig Bunke Regnskaber blev overgivet til Kommissionerne, hvem det blev paalagt at skynde sig. Smølede det ene Lands Kommissioner, skulde det paagældende Land straffes med Tabet af en Fæstning til det andet Land, naar Forsinkelsen med Hensyn til Opgørelsen af visse Regnskaber var gaaet ud over en normeret Tid. Da det viste sig umuligt at dele Bjergværkerne saa nøjagtigt, at Forskellen mellem Celles og Kalenbergs Indtægter fuldstændig udlignedes, gik Brunsvig-Celle ind paa at ordne Sagen ved Hjælp af rede Penge, saaledes at der skete nogle større Indbetalinger til den hertugelige Kasse i Hannover.

Under den sidste Del af Forhandlingerne traadte baade Ministrene og Repræsentanterne fra Landdagene og Stænderne tilbage, og Frederik Ahlefeldt arbejdede kun med de tre Brødre og Hertugen af Wolfenbüttel. Hertugen af Wolfenbüttel havde besat et Par af Fæstningerne i Celle og Kalenberg, og han vilde ikke evakuere dem, før der var opnaaet Enighed.

Det sidste Stridspunkt var en Klage fra Georg Vilhelms Side over, at en Del af de ham overladte Allodialejendomme var i Hænderne paa nogle udenfor Brunsvig levende Kreditorer. Saaledes havde en Nabofyrste Pant i den nordlige Del af Grevskabet Hoya. Her gav Johan Frederik efter og lovede at indløse Pantet, hvad han ogsaa gjorde. Til Gengæld forpligtede Georg Vilhelm sig til efter sin Død at testamentere Broderen 300.000 Daler, hvoraf Renten skulde svares indtil Forfaldsdagen.

Af største Vigtighed var en højtidelig fælles Aftale mellem de tre Hertuger af Celle, Kalenberg og Wolfenbüttel, den gik ud paa, at for Fremtiden skulde Førstefødselsretten gælde i alle tre Hertugdømmer, der skulde gaa i Arv paa Mandssiden og aldrig mere maatte deles. Hertug Georgs Testament, der havde voldt saa mange Ulykker, blev erklæret for »nichts«. Udeleligheden varede ikke Aaret til Ende, idet Hertugen af Brunsvig-Celle allerede et Par Maaneder efter at have underskrevet Traktaten overlod sin Bro-

der Ernst August Grevskabet Diepholz for at stoppe Munden paa ham, Biskoppen var nemlig begyndt at klage over, at hele Striden ikke havde indbragt ham en Hvid. For at forebygge Kritiken gjorde man gældende, at Udeleligheden ikke gjaldt Allodierne.

Efter at have haft det store Arbejde med Ordningen af den nu overstaaede Arvestrid, vilde Frederik Ahlefeldt nok have den behagelige Del, der forestod, med. Han deltog i de store Forsoningsfester, der fandt Sted ved Hofferne i Celle og Hannover. De to Brødre, der hidtil havde søgt at skade og fortrædige hinanden saa meget som muligt, overvældede nu hinanden med officielle Erklæringer om evigt Venskab og trofast Hengivenhed; ved Taflerne blev der holdt Taler, hvori Brødrene afgav formelige Kærligheds-erklæringer til hinanden. Disse Forsoningsfester maatte nødvendigvis vække Samtidens humoristiske Sans, og der blev skumlet dygtigt ved de andre tyske Hoffer.

Johan Frederik døde 1705 uden at efterlade Sønner, hans Datter Sophie Dorothea ægtede den senere Kong Georg den Første af England, hvorved Hertugdømmerne Celle og Kalenberg forenedes. Kong Georg var Søn af Biskop Ernst August af Osnabrück, der arvede Kalenberg efter Johan Frederiks Død, medens Sophie Dorothea havde arvet Celle efter den barnløse Georg Vilhelm. Ernst August opnaaede Kurfyrsteværdigheden, og de samlede Hertugdømmer Celle og Kalenberg fik Navnet Kurfyrstendømmet Hannover. Georg arvede Englands Krone gennem sin Moder, Ernst Augusts Gemalinde, den ovenomtalte Sophie af Pfalz, hvis Moder var en Datter af Jacob den Anden af England.

Det saa heldigt tilvejebragte Forlig mellem Brunsvigerne bevirkede, at Frederik Ahlefeldt ogsaa efter den Tid blev benyttet, naar der var Tale om Forhandlinger mellem Danmark og Brunsvig, og det gik hyppigt paa.

Allerede Aaret efter Forliget maatte Frederik Ahlefeldt i Gang med at forhandle med de brunsvigske Hertuger. Det var den oldenborgske Sag, der gav Anledning dertil.

Det var Frederik Ahlefeldt meget magtpaaliggende at skaffe Danmark en lignende Stilling i det tysk-romerske Rige, som Sverig indtog; den danske Krones gamle Besiddelse Holsten og det nyherver-

vede Oldenburg skulde danne Basis for hans Planer. Det gjaldt om at sikre sig Besiddelsen af Oldenburg og om, baade under fredelige Forhold og i Krig, at have uhindret Adgang til Grevskabet. Denne Tanke laa bagved Frederik Ahlefeldts Bestræbelser for at faa dannet et nordtysk Forbund med det danske Monarki som Medlem.

Allerede i Efteraaret 1666 lykkedes det Ahlefeldt at faa et saadant Forbund stillet paa Benene. Denne nye Fyrstesammenslutning, der fik Karakteren af et Forsvarsforbund, blev sluttet i Brunsvig, og omfattede den tyske Kejser, Kongen af Danmark, de tre Hertuger af Brunsvig-Lyneborg, Kurfyrsten af Brandenburg og Landgreven af Hessen. De respektive Fyrster forpligtede sig indbyrdes til at forsvare de af hverandres Lande, der laa indenfor det romerske Rige, det var for Danmarks vedkommende altsaa Holsten og Oldenburg-Delmenhorst. Blev nogen af disse Fyrster angrebet indenfor det tysk-romerske Riges Grænser, skulde Forbundsfællerne gribe til Vaaben og maatte ikke slutte Separatfred.

Frederik Ahlefeldt havde et andet Formaal med denne Sammenslutning, nemlig at sikre Danmark Freden, og han blev støttet i sine fredelige Bestræbelser af Schumacher, der lige saa alvorligt som Ahlefeldt ønskede at holde Danmark udenfor Ludvig den Fjortendes Mellemværende med Nederlandene, der meget let kunde fremkalde en Krig med Frankrigs Forbundsfælle Sverig.

Atter i 1674 maatte Frederik Ahlefeldt forhandle med Brunsvig, det drejede sig denne Gang om Fornyelsen af Forsvarsforbundet. Christian den Femte havde paa Frederik Ahlefeldts Initiativ sluttet en nøjere Alliance med den tysk-romerske Kejser, og Ahlefeldt skulde nu søge at faa de brunsvigske Hertuger med ind i dette snævrere Forbund, det var nemlig Leopold den Førstes Tanke at samle alle de tyske Fyrster under een Hat og saaledes rokke Ludvig den Fjortendes Indflydelse i Tyskland. Det lykkedes Frederik Ahlefeldt at faa Hertugen af Brunsvig-Celle med i Forbundet. Brunsvig-Kalenberg lovede at holde sig neutral under den Krig med Frankrig, som uvægerligt maatte komme.

Samtidig med at Christian den Femte erklærede Sverig Krig, sendte han Frederik Ahlefeldt ned til Brunsvig for at faa Hertug Georg Vilhelm med i Krigen paa dansk Side. Missionen lykkedes, og Georg Vilhelm tog personlig Del i den skaanske Krig, idet han med sine

Tropper rykkede ind i Bremen. Helt uinteresseret var Christian den Femtes Morbroder dog ikke ved dette Tugt, idet han haabede at faa Part i Byttet for det ikke ganske usandsynlige Tilfælde, at Danmark ved Freden erhvervede Bispedømmet. Danmark spillede her et dobbelt Spil: Som vi senere vil faa at se, stillede man Brunsvig en Del af Bremen i Udsigt, medens man i Virkeligheden havde til Hensigt ved den kommende Fred at tilbytte sig en Del af Skaane mod Bremen. Med Hensyn til Brunsvig-Kalenberg var det af Christian den Femte blot paalagt Frederik Ahlefeldt at sikre sig Hertugdømmets Neutralitet, Christian den Femte var med Rette ængstelig for, at Johan Frederik, der var en ivrig Tilhænger af Ludvig den Fjortende, skulde falde Danmarks Allierede i Ryggen. Det var et meget vanskeligt Hverv, der herved betroedes Frederik Ahlefeldt, men man stolede indenfor Regeringen paa, at Statholderen skulde kunne benytte sin personlige Indflydelse paa Hertugen af Kalenberg, til hvem han stedse havde staaet i et venskabeligt Forhold, og i hvis Gunst han yderligere var steget adskillige Grader, efter at han havde bragt de brunsvigske Successionsforhold i Orden. Selv om det var med Tillid, at Christian den Femte sendte Frederik Ahlefeldt ned til Hannover, blev han dog forbavset over den Hurtighed, hvormed hans Udsending kom til et Resultat, Kongen gav da ogsaa Udtryk for sin uforbeholdne Anerkendelse. Der var virkelig al mulig Grund for Kongen til at anerkende Frederik Ahlefeldts diplomatiske Evner i dette Tilfælde. I Løbet af et Par Dage lykkedes det Ahlefeldt ikke alene at faa Johan Frederik til at love at holde sig fuldstændig neutral under Krigen, men Hertugen forpligtede sig ogsaa højtidelig til ikke at slutte Forbund med Frankrig. Efter Princippet do ut des lovede Frederik Ahlefeldt Hertugen, at saafremt det lykkedes Danmark at erobre Bremen og Verden fra Sverig, skulde Brunsvig have en Del af Bispedømmerne. Frederik Ahlefeldt solgte her Bjørnens Skind, før Bjørnen var skudt, for det lykkedes som bekendt hverken at erobre Bremen eller noget andet fra Sverig, over hvilket Ludvig den Fjortende holdt sin mægtige Haand. Kort Tid efter at Frederik Ahlefeldt var blevet Storkansler, saa det en Tid endog ud til, at Hertugen af Brunsvig-Kalenberg vilde træde aktivt ind i Krigen paa dansk Side. Johan Frederik tilbød at komme Danmark til Hjælp med 10 000 Mand, men vel at mærke for gode Ord og Betaling,

hvad Danmark dog ikke turde inklade sig paa, da der var Ebbe i Kassen. Det var Frederik Ahlefeldt, der førte Forhandlingerne med Brunsvig-Kalenberg, det foregik i Altona, hvorhen begge de to brunsvigske Hertuger havde sendt Gesandter. Da Forhandlingerne med Kalenberg løb ud i Sandet, forsøgte Frederik Ahlefeldt at faa Brunsvig-Celle til at sende Tropper til Hjælp ved Belejringen af Stettin, men heller ikke her opnaaedes noget Resultat. Nogen paa-lidelig Allieret var Brunsvig-Celle i det hele taget ikke, det trak sig ud af Krigen og sluttede Separatfred med Frankrig, men lovede dog samtidig at mægle mellem Danmark og Gottorp.

Kort Tid efter gik Celle sammen med de to andre brunsvigske Linjer aabent over til Danmarks Fjender, idet det paa Opfordring af Sverig sendte Tropper op i Hertugdømmerne for at støtte Gottorp mod Danmark, men blev dog straks standset af Brandenburg. Efter den skaanske Krigs Ophør fulgte nu atter en Tilnærmelse mellem Danmark og Brunsvig, der var blevet ængstelig ved Sverigs stigende Indflydelse i Tyskland og ikke var utilbøjeligt til sammen med Brandenburg at støtte Danmark i en ny dansk-svensk Krig. Begivenhederne udviklede sig hurtigt, og der fandt Forhandlinger Sted i Itzeho mellem Frederik Ahlefeldt og Baron Grote, som Johan Frederik havde sendt herhen for at tilskynde Danmark til at erklære Sverig Krig, alle tre brunsvigske Stater skulde saa stille Hjælpetropper til Raadighed. Christian den Femte har utvivlsomt meget gerne set en ny Krig mod Arvefjenden, men atter her som før den skaanske Krig holdt Frederik Ahlefeldt igen og søgte af al Magt at hindre et Fredsbrud. Grote forsøgte alle tænkelige Overtalelsesmidler for at faa Danmark til at erklære Krig, den brandenburgske Gesandt, der deltog i Forhandlingerne, var knap saa ivrig, skønt han var lige saa opsat som Grote paa at befri Brandenburg og Brunsvig for det ubehagelige svenske Naboskab i Tyskland. Brandenburgs Gesandt gav Frederik Ahlefeldt Medhold i, at en *conditio sine qua non* for at erklære Sverig Krig var, at Ludvig den Fjortende stod paa Danmarks Parti. Den franske Konge erklærede imidlertid aldeles kategorisk ikke at ville have noget med den Sag at gøre, og skønt Grote fastholdt, at man alligevel burde lade Vaabnene tale, afbrød Frederik Ahlefeldt Forhandlingerne i Itzeho. Christian den Femte var ikke helt tilfreds med Frederik Ahlefeldts

Optræden paa Congressen i Itzeho og mente, at Storkanslerens Fredsvenlighed havde været for stor, og at han burde kunne have skaffet Frankrigs Hjælp til en Krig. Nogle af Kongens nærmeste Omgangsfæller, der levede højt paa at smigre for Christian den Femtes Krigslyst, stod bagved denne Misstemning, idet de pustede til Ilden.

Det ovenomtalte Forslag fra brunsvigsk Side om at mægle mellem Danmark og Gottorp efter den skaanske Krigs Afslutning, var ikke blevet til Virkelighed. Men nu da der ikke mere var Tale om en ny dansk-svensk Krig, tilbød de brunsvigske Hertuger paany at mægle, deres Forslag gik ud paa, at Hertugen af Holsten-Gottorp skulde have hele Oldenburg mod at afstaa sin Del af Slesvig og Holsten, et Forslag Danmark ikke var uvillig til at gaa ind paa, men det kunde ikke realiseres.

Frederik Ahlefeldts sidste Arbejde som Statsmand gjaldt Brunsvig. Danmark havde blandet sig i Stridighederne mellem Partierne i Hamborg, og Christian den Femte, der søgte enhver Lejlighed til at optræde som Kriger, vilde nu søge at tiltvinge sig Danmarks Overhøjhed over Hansestaden. En stor dansk Hær under Gyldenløves Ledelse gav sig til at belejre Hamborg, og Christian den Femte var naturligvis selv tilstede ved Hæren. Christian den Femte troede at have en Forbundsfælle i Brunsvig, der allerede var i Strid med Hamborg, men næppe havde den danske Hær begyndt at belejre Hansestaden, før Brunsvig sluttede Fred med Senat og Raad og sendte oven i Købet Hamborg Tropper til Hjælp mod Danmark. Brunsvig var bange for, at Danmark skulde komme til at beherske Elbmundingen og i det hele taget faa lige saa megen Magt i Tyskland som Sverig havde det. Det var selvfølgelig ikke Brunsvigs Holdning, der skræmmede Christian den Femte og fik ham til at trække sin Hær tilbage fra Hamborg, men Keiserens og Brandenborgs Trusler om at gribe ind, ifald Danmark ikke lod Hansestaden i Fred. Lige før den danske Hær begyndte Belejringen af Hamborg, døde Frederik Ahlefeldt, der paa det indstændigste havde fraraadet hele dette Foretagende. Endnu medens han laa paa Dødslejet, søgte han at faa Kongen til ikke at inklade sig paa dette Felttog.

Frederik Ahlefeldts Forhandlinger med Brunsvig gav Anledning til en lang Brevveksling mellem ham og begge Kongerne, ogsaa

Sophie Amalie skrev af og til til ham, naar hun havde noget paa Hjerte vedrørende sine Brødre. Samtidig førte Frederik den Tredje en indgaaende Korrespondance med sine Svogre, hvilke sidste hyppig omtaler Ahlefeldt i deres Breve. I denne Korrespondance sammenblandes stadig private og politiske Forhold, saaledes benyttes Gratulationsskrivelser i Anledning af Bryllupper og Barsler til at gaa ind paa politiske Spørgsmaal; i en Lykønskningskrivelse anmoder Frederik den Tredje Georg Vilhelm om at være ham behjælpelig med at faa Fingre i Ulfeldt, hvad Svogeren højtideligt lover at gøre sig Umage for. Kommer Ulfeldt indenfor Brunsvig-Celles Grænser, vil han blive taget til Fange og sendt til Danmark.

Danmarks forskellige Mellemværender med Sverig omtales ofte i de brunsvigske Breve og sammenkædes med Udtalelser om, hvor meget man ærgrer sig over Sverigs Besiddelse af Bremen, der er saa generende for de brunsvigske Hertuger. I et Brev til Frederik den Tredje skriver Georg Vilhelm, at han agter at nægte Svenskerne Overgang over Elben og Gennemgang gennem sine Lande, han henstiller, at Kongen gør Anstalter til at nægte Svenskerne Gennemmarsch gennem Holsten, dette Brev er skrevet i Efteraaret 1666. Et Par Dage efter skriver Georg Vilhelm atter til Frederik den Tredje og gentager omtrent Ord til andet, hvad han sidst skrev, for grundig at indprente Svogeren Indholdet. Derpaa opfordrer han i sin Egenskab af den nedersaksiske Kredses Tilforordnede Kongen til at holde sine Tropper parat til at hjælpe mod Svenskerne, samtidig sender han paa egne, Johan Frederiks og Ernst Augusts Vegne Kreditiv for den ovenomtalte Spørcke, der er sendt til København med mundtlig Besked.

Det oldenborgske Spørgsmaal giver Anledning til en Del personlig Korrespondance mellem Christian den Femte og hans Morbrødre, der kræver forskellige Akter i det oldenborgske Arkiv udleverede. Akterne vedrører det op til Oldenburg stødende brunsvigske Amt Harpstedt. Meget personligt Skriveri mellem Christian den Femte og de tre Onkler fremkalder disses Erklæring om, at Byen Stade med Omegn ved Elben tilhører Brunsvig, der kun har overladt det til Oldenburg som et Len. Hertugerne er villige til at behandle deres Søstersøn paa samme Maade som den afdøde Greve af Oldenburg og lade ham faa Stade som Len, »disse Lande maa ikke optages

i Kejsereus Lensbrev til Kongen vedrørende Oldenborg, hvilket kunde præjudicere deres dominium directum. « Ernst August sender samtidig Brev paa Brev til Christian den Femte for at høre hans Raad om, hvorledes han skal stille sig overfor Biskoppen af Münster, med hvem han er kommet i Strid om Byen Höxten; den krigerske Biskop skriver, at han bliver nødt til at forstærke sine Tropper noget. Et Par Dage efter skriver Ernst August igen til sin Nevø for at meddele ham, at Biskoppen af Münster ønsker Kongen som Voldgiftsmand i Sagen om Höxten. Sagen gaar hurtig i Orden, og det bliver til Fordel for Ernst August, der samtidig med, at han takker Kongen for Mæglingen tillige udtrykker sin Taknemmelighed, fordi Nevøen gennem sin Afsending ved Kredsagen har virket for, at Broderen Georg Vilhelm er blevet valgt til Øverste for den nedersachsiske Kreds.

I Maj 1671 bliver der rokket ved det af Frederik Ahlefeldt saa møjsommeligt fremskaffede Fredsværk mellem Brødrene. Hertugerne af Celle og Kalenberg melder Christian den Femte, at de har overladt Byen Brunsvig til Hertugen af Wolfenbüttel, men Byen vil ikke staa under den nye Herre. De tre Hertuger vil nu belejre den »unbotmäsige« By og beder om Kongens Assistance »i Tilfælde af, at en tertius skulde hindre dem deri.« En Uge efter kommer der Brev om, at Byen har underkastet sig. Kort Tid efter skriver Georg Vilhelm i sin Egenskab af Kredsoborst, at alle fremmede Hvervninger i den nedersachsiske Kreds forbydes ved offentlige Plakater og under streng Straf.

Under den skaanske Krig er der en ivrig Brevveksling mellem Christian den Femte og Morbrødrene angaaende Bremen, som Kongen har lovet at dele mellem de tre Hertuger, naar han først har erobret Bispedømmet fra Sverig. Der bliver allerede i Begyndelsen af Krigen fra dansk og brunsvigsk Side udnævnt Delegerede og Subdelegerede til at ordne denne saa temmelig i Luften svævende Sag.

Det bliver for indviklet for Kongen at korrespondere med Brunsvigerne om den af dem i Udsigt stillede Hjælp, det maa ordnes mundtligt, og Frederik Ahlefeldt skal sendes ned til Hertugerne for at forhandle med dem om Krigshjælpen. Paa det Tidspunkt, hvor Christian den Femte har bestemt at sende

Frederik Ahlefeldt ned til Brunsvig, er Ahlefeldt i Hertugdømmerne, og derhen sender Kongen saa Statholderen en lang Skrivelse, hvori han forklarer ham, hvad han vil have at gøre: Infanteriet har ved den sidste ulykkelige Træfning lidt saa stor Afgang, at Frederik Ahlefeldt bør gøre, hvad han kan for at opnaa den begærede Hjælp fra de tre brunsvigske Hertuger. Ahlefeldt skal ufortøvet rejse og uden Hensyn til, at Hertugerne endnu ikke har svaret paa det danske Forslag, faa en Konference i Gang. Naar han blot kan opnaa et Resultat paa det ene Punkt, den begærede Hjælp paa 1000 Mand Rytteri og 3000 Mand Fodfolk, kan han paa Kongens Vegne gøre hvilke Indrømmelser, det skal være. Ahlefeldt skal forsøge at faa alle de tre brunsvigske Hertuger til at overlade Danmark Tropper, han skal ikke bryde sig om, at Spanien og Holland ogsaa vil have brunsvigske Soldater, for disse to Lande vil bruge dem mod Frankrig, og Kongen kan ikke tænke sig, at Hertugerne af Brunsvig straks vil bryde offentlig med Frankrig og lade sine Tropper bruge mod dette Land. Et Par Dage efter skriver Christian den Femte igen til Frederik Ahlefeldt for at sende ham Fuldmagt til at forhandle med Hertugerne af Brunsvig; i Følgeskrivelsen meddeler Kongen omstændeligt Frederik Ahlefeldt, hvad Hertugen af Brunsvig-Kalenberg har skrevet til ham angaaende den Rigsbetænkning, der er afgivet paa Ærkebiskoppen af Kølns Forslag til Kejseren. Ahlefeldt faar Befaling til, saa snart han er færdig med sine Forhandlinger med Hertugerne af Brunsvig, at give de danske Gesandter i Regensburg og Wien Ordre til at anmode baade Kejseren og Rigsdagen i Regensburg om Støtte for Danmark i Krigen med Sverig. Paa Vejen ned til Brunsvig skal Frederik Ahlefeldt gøre holdt i Lybæk for at faa Hansestaden til at opfylde de Forpligtelser, den er indgaaet paa med Hensyn til Pengehjælp til Danmark under Krigen, gør Staden Vanskeligheder, skal Ahlefeldt kategorisk svare, at saafremt Lybæk ikke vil betale godvilligt, vil man henvende sig til de brunsvigske Hertuger, der nok skal bringe Orden i den Sag.

Til Herr Frederik Alefeldt.

At han som Gesandt, paa Grund af nogle højvigtige Forretninger, skal give sig til Celle, til Hertug Christian Ludvig.

København, den 19. Decembr: Anno 1657.

Frederik etc.

Ærlige Raad, Kære Trofaste,

Da vi af vægtige Aarsager har fundet det raadeligt at afsende dig med vedlagte Instruktion og Kreditiv til den højbaarne Fyrste, Vor venlige kære Fætter, Broder og Slægtning, Herr Christian Ludvig Hertug til Brunsvig-Lüneburg, saa kommitterer og befaler Vi dig herved allernaadigst, at du straks efter dettes Modtagelse i Stilhed begiver dig paa Rejse derhen og med Flid iagttager, hvad der er indeholdt i den Instruktion, ogsaa at du, naar du ankommer til Celle, eller paa hvilket andet Sted højbemeldte Hans Kærlighed maatte befinde sig, lader denne din Negotiation forblive hemmelig saavel der som overalt og at du just heller ikke lader dig traktere og modtage som Vor Gesandt med de sædvanlige Ceremonier, hvorefter du har dig at rette. Vi forbliver dig etc.

FREDERIK.

Til Hr. Frederik Ahlefeldt til Søgaard.

At han ligeledes skal forebringe det, som han i Henhold til sin Instruktion skal forebringe ved det Fyrstel. Celle'ske Hof, ved det Fyrstel. Hannoverske Hof og fortsætte sin Rejse derhen.

København den 5. Januar Ao. 1658.

Frederik den Tredje etc.

Ærlige Raad, kære Trofaste, Vi har den 19. sidst afvigte Decemb: allernaadigst befalet dig, at du skulde forføje dig til den højbaarne Fyrste, Vor venlige kære Fætter, Svoger, Broder og Slægtning Herr Christian Ludvig Hertug til Lüneburg og, efter at have legitimeret din Person, dersteds foredrage og forrette, hvad der var indeholdt i den dig dengang oversendte Instruktion.

Nu finder vi det videre tilraadligt, at du derfra begiver dig videre til Hannover til Hertug Georg Vilhelm til Lüneburg, Kærl., legitimerer din Person ved hoslagte Kreditiv og efter tilstedet sekret Audiens ogsaa der foredrager og negotierer, hvad der er indeholdt

i anførte Instruktion, men angaaende Offerten holder dig in generalibus, ogsaa der vinder en eller anden af Hans Kærl. fornemste høje Tjenere, men med al mulig Flid undgaar, at noget heraf elimineres, men at alt forbliver i behørig Tavshed. Hvor- efter du har at rette dig, og Vi forbliver etc.

FREDERIK.

Instruktion.

Hvorefter den Velbaarne Vor Frederik den Tredjes, af Guds Naade etc. Gehejme Etats- og Landraad, Statholder i Vore Fyrstedømmer Slesvig-Holsten, Gouverneur og Amtmand til Steinberg i Ditmarsken etc. og kære og trofaste Hr. Frederik Ahlefeldt, Ridder, til Søgaard og Graasten allerunderdanigst har at rette sig paa den ham allernaadigst befalede Ambassade til mindelig Interposition af de mellem vore venlig kære Fættre, Svogre og Slægtninge Herr Georg Vilhelm og Herr Johann Frederik, Brødre, Hertuger til Brunsvig og Lüneburg, Kærl. Kærl. in puncto optandi ducatis foreliggende Uenigheder og Stridigheder.

Sub Dato København den 27. Maj Anno 1665.

Vor Ambassadør skal efter ankommet vedlagte Instruktion, Kreditiver og Pas efter bedst mulige Lejlighed indrette sin paatænkte Rejse til det varme Bad saa meget tidligere saaledes, at Han paa Vejen i Celle kan lade sig anmelde behørigt hos vor venlig kære Svoger, Hertug Johan Frederik til Brunsvig-Lüneburg Kærl., i Begyndelsen af sig selv og en passant, under Foregivende af, at Vi efter allerunderdanigste Ansøgning har givet Ham Orlov til det varme Bad for i Tide at forebygge nogle truende Legemssvagheder, og ved Siden af at overbringe vor og vor højtelskede Gemalindes Ham allernaadigst overdragne Hilsen bevægeligt remonstrere vor næsten ømfindtlige Bekymring i Anledning af den in puncto optandi Ducatis herskende farlige Strid og tillige vor særlige Fornøjelse, at Hans Kærl. har accepteret vor velmenende foreslaaede Interposition uden nogen unødvendig Betingelse, underrette sig omstændeligt om, i hvilken Tilstand Sagen nu befinder sig, hvilken Nytte det stedfundne Møde i Brunsvig har skabt og hvilke Diffikulteter og Mæglingsforslag der er fremkommet, fuldstændigt informere sig om de paa det fyrstel. fætterlige Testament

hvilende Deduktioner, derpaa efter Sagens forefundne Omstændigheder, da vor trohjertede velmente Interposition, som vi meget haaber, saavel af Hr. Hertug Georg Vilhelm som af Hertug Johann Frederik Kærl. Kærl. kan anses som fordragelig og af begge Huse pure kan akcepteres og modtages, lade vor derom handlende Kreditiver overrække til Deres Kærl. Kærl. og paa vore Vegne præmissis consuetis curialibus, som overlades til vor Ambassadørs os velbekendte Dexteritet, ved Siden af venlig Taksigelse for den modtagne Mediation og den derved kontesterede Tillid anføre, hvorledes den Højstes uransagelige Raad og Vilje til vor ikke ringe Bedrøvelse var sket med Hensyn til Hertug Christian Ludvig højsalig Ihukommelse og samme forflyttet fra denne urolige forgængelige Tilværelse til den evigt varende Glorie og Herlighed og derved hans Fyrstedom, Grev- og Landskaber entlediget til hans Hrr. Brødre, i denne Sorg havde det konsoleret og trøstet Os noget, at den milde Guds Providens nu havde beneficeret og forsynet alle vore Hrr. Svogre Kærl. Kærl. Kærl. med Fyrstel. Regeringer svarende til deres høje Rang, hvorved det Fyrstel. Hus Brunsvig-Lyneborg ved sin egen nuværende gode Konsistens kunde konserveres og opretholdes videre. Havde derfor intet ubehageligere kunnet vederfare os end denne opstaaede Uenighed, hvorved da, hvad den milde Gud har forordnet til den enes eller den andens højt anseelige Forbedring, vilde give sig Udslag i Deres Kærl. Kærl. Kærl. fælles Fornøjelse og den Gud og Mennesker velbehagelige broderlige Enighed blive tabt af Syne. Hidtil havde det Fyrstel. Hus Brunsvig-Lyneborg ved den nøje S sammensætning og den ven-, fætter- og broderlige gode Forstaaelse befundet sig vel, hvorved ikke alene deres Fyrstedømmer indad var bragt i god Sikkerhed og opbyggelig god Tilstand og Fremgang, men ogsaa saavel i det Hellige Romerske Rige hos Kejser, Kur- og Fyrster som hos udenlandske Potentater og Republikker forhøjet og sat i særdeles Konsideration, Dignitet og Værdighed, de evangeliske Trosfæller ikke mindre konsoleret og trøstet og den iforvejen mægtige nedersachsiske Kreds renforceret og styrket endnu mere. Det Fyrstel. faderlige Testament og vel betænkte Forordning, som skulde være en ubevægelig Grundsøjle for deres uafledelige Forstaaelse, burde ikke blive en Anstødssten, den højsalige Herr Fader højlovelig Ihukommelse havde til Bevarelse af

den broderlige Enighed med ufortrøden Flid afsat Fyrstedømmerne i saadanne lige store Dele, at de herved højt interesserede Hrr. Brødre, som det fælles Blods naturlige Tilbøjelighed iforvejen, eftersom de har ligget under det samme Hjerte, havde stor Aarsag snarere at vælge opnaaelige mindelige Midler end Vaabnens Udslag.

Deres Kærl. Kærl., som i alt andet fyrsteligt efterfulgte deres højlovelige Stamfader, vilde i dette ikke forlade hans Fodspor; der var vel tidligere i det Fyrstel. Brunsvig-Lyneborgske Hus opstaaet Strid om Delingen, men med højeste Forundring til de Højtinteresseredes evige Berømmelse bilagt og afgjort fredeligt og mindeligt, for nogle Aar siden var netop saadan Uvilje forefaldet efter Hertug Fredrik Ulrichs højsalige Bortgang, Possessionen grebet af de stridende Parter, de Fyrstel. Vaaben sat op her og der og det havde set ud til en truende Vidtløftighed, men ved det enige Middel af den foreslaaede compossessor heldigt ophævet og ven-, fætterlig Tillid restableret og oprettet.

Vi henstillede uforegribeligt til Deres Kærl. Kærl. modne højtfornuftige Eftertanke, om de ved Vaabnene kunde haabe at naa det fra begge Sider satte Maal, Vi maa af ven-, fætterlig Mening nære den nærliggende Frygt, at samme ved fri Vilkaarlighed fra andres Side, som turde interessere sig herfor, som det plejer at være Tilfældet, vil blive forrykket og forskudt frem og tilbage, ja vel helt ud af Deres Kærl. Kærl. Syden den kendte Jülichske Successionssag er paabegyndt af de høje Prætendenter, men har indtil Dato ikke kunnet fuldføres af de dissiperede Kræfter af den største Del af Europa; hvorledes den Hessiske, Marburgske Stridighed efter det ustadige Helds mangfoldige Afveksling er løbet om til den enes eller den andens Fordel, haves endnu for Øje. For ikke at tale om, at i de anførte Tilfælde hele Fyrstedømmer skal fortabes af den ene Part og tilfalde den anden, men i nærværende drejer det sig blot om en Option og et Valg mellem ækvivalente og med den højsal. Herr Faders milde Haand i lige store broderlige Parter delte Hertugdømmer, hvorfor man efter vort tilforladelige Haab des mere maa kunne naa til en mindelig Afgørelse.

Han vil ogsaa eftertrykkeligt inculcere og bedrive vort Kongl. Huses heri verserende høje Interesse, hvorledes Vi stærkt reflekterer

paa, at det høje Fyrstelige os saa nærstaaende Hus Brunsvig Lyneborg bestandigt konserveres i sin nuværende højt florerede Velstand og ikke styrtes i saadan frygtet, endnu vel undgaaelig Uro og at det ønskede Spil til Deres Kærl. Kærl. gensidige Ruin og Fordærv gives i Hænderne paa dem, som hidtil har betragtet saadan Fremgang med ufravendte misundelige Øjne. Han skal her ved forholde sig saaledes, at han ikke paa Grund af sin Negotiation af nogen Part bliver mistænkt for at inklinere mere til den ene Side end til den anden, og iøvrigt raade til det, som opretholder Ækvaliteten mellem de Hrr. Brødre. Henstiller hermed det øvrige, som i denne meget vigtige Sag ifølge hans bekendte Circumspection vil falde vor Ambassadør ind, til at underbygge den forestlaaede Mægling, og som han paa Stedet vil erfare, vil allernaadigst godkende alt saadant og til enhver Tid holde ham nød- og skadesløs i Anledning af denne Forretning, ogsaa efterhaanden afvente hans omstændelige relationes om Forløbet.

FREDERIK.

*Allerdurchlaughtigste, stormægtigste Konge,
allernaadigste Herre.*

Eders Kongl. Maj. allernaadigste Reskript af 28. Januar har jeg med forrige Post modtaget med allerunderdanigste Reverens og deraf set, at eftersom Hertug Georg Vilhelm og Biskop Ernst Augustus, Hertuger til Brunsvig-Lüneburg, Fyrstl. Durchl., i Anledning af den mellem højt bemeldte Huse og Biskoppen af Münster forestaaende Ruptur i alle Tilfælde har begæret den i den ao. 1666 sluttede Quadrupelalliance lovede Hjælp, ogsaa ellers har tilbudt at ville være villige til en nærmere Alliance og til yderligere Forhandlinger paa den forestaaende, til Lüneburg indkaldte Kreds dag, desidererer Eders Kongl. Maj. allernaadigst mine ringe allerunderdanigste Tanker om, hvad der her burde foretages. Skønt jeg nu, hvad angaar det 1ste Punkt, vel kunde ønske, at jeg havde en Kopi af nævnte Quadrupelalliance i Hænderne, for at man af samme med des mere Fundament kunde se Grunden til en saadan Begæring, saa har jeg alligevel hermed lydigst skullet meddele mine allerunderdanigste Tanker, at jeg for min Del holder for, at det hverken er nyttigt eller nødvendigt, at Eders Maj. paa nogen

Maade indblander sig i denne Strid, under Hensyn til, at om Eders Maj. skulde erklære sig imod Münster, maatte man i ikke ringe Grad frygte for, at ikke blot Branden derved vilde blive større, men ogsaa at der derved blev givet Biskoppen af Münster, med hvem tilsyneladende endnu mange andre spiller under Dække, Anledning til at angribe Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst, som nu befinder sig i meget daarlig Defensionspositur, og til at bemægtige sig samme, før man kunde naa at væрге sig, eller til i det mindste at bringe Krigens Tynge og Byrde derhen, for ikke at tale om, at under saadanne Forhold og da Eders Maj. ved en eller anden fremtidig Renkontre og frygtet Attake, som I ifølge Eders høje medbaarne Prudens nemt kan udtænke, er ikke lidet interesseret i at bevare et godt Naboskab med Münster til Konservation af de ovennævnte Grevskaber, og da det vilde være helt utjenligt, uden eneste Nødvendighed eller vigtig Aarsag at opirre bemeldte Biskop til Fjendskab og at give Anledning til fremtidigt daarligt Naboskab, og selv om man fra Fyrstel. Brunsv. Side vil applicere den i ao. 1666 gjorte Traktat paa denne casus og derfor krævet nogen Sukkurs i Tilfælde af Ruptur, saa kan jeg dog ingenlunde se, hvorledes man paa brunsvigsk Side billigt har kunnet naa til en saadan Begæring, tilmed da denne Quadrupelalliance alene er defensiv og afsluttet med de to Huse Celle og Osnabrück, men ingenlunde med Wolfenbüttel; tilmed da ogsaa efter Udseendet Hertugen af Wolfenbüttel turde være aggressor og Begynderen i denne Strid og efter manges Mening ikke altfor vel funderet i sin Prætention, saaledes at altsaa Hertugen af Celle og Biskoppen af Osnabrück, saafremt de ikke ellers vigore den i Huset Brunsvig trufne Arvtraktat godvillig vilde implicere sig, meget vel kunde blive udenfor denne Strid og ikke behøvede at frygte for nogen Attake fra Münster. Derfor holder jeg da uforegribeligt for, at Ed. K. M. paa saadan Begæring med Føje kunde replicere, at omend I meget ugerne havde erfaret om den i Eders Naboskab opstaaede Uro og ikke lidet frygtede for, at Flammen, hvis man ikke i Tide vilde afværge den, kunde gribe videre om sig og sætte hele det Romerske Rige i Fare, saa havde Ed. Kgl. Maj. dog hidtil ikke modtaget egentlig Underretning om Sagens Tilstand og om, hvorfra dennes Aarsag hidrørte, skønt I vel i Forbigaaende havde hørt,

at det af Biskoppen af Münster stadigt vel foregives, at han allerførst var blevet angrebet med væbnet Haand af Hertugen af Wolfenbüttel, hvorfor da Ed. Kon. Mt. under saadanne Tingenes Tilstand ikke kunde se, hvorledes I med god Føje og Billighed for Tiden kunde indflette Eder i en saadan Sag, i Betragtning af, at I aldrig havde staaet i nogen partikulier Traktat med Hertugen af Brunsvig-Wolfenbüttel, som dog maatte konsidereres som principalis i denne Strid, ogsaa at den med Hertug Georg Vilhelm og Biskop Ernst August afsluttede Traktat kun tog Sigte paa det Tilfælde, at de blev angrebet af nogen, og at det ingenlunde kunde formodes, at Biskoppen af Münster vilde understaa sig voldeligt at angribe dem, med hvem han ellers en particulier ingen Strid havde, naar der bare ikke gives ham Anledning og Aarsag dertil ved fjendtlig Adfærd, saaledes at Eders Maj. eragtede det at være mere tjenligt og nyttigt for den almindelige Ro i det Romerske Rige og tiliggende Nabo-Kongeriger og Lande at assoupere denne farlige Uro ved fredsommelige Midler i Stedet for ved en saadan farlig Ekstremitet at gyde Olje i Ilden og forøge Faren. Men hvis Biskoppen af Münster imod Forventning skulde understaa sig til virkelig at angribe Eders Kongl. Maj. i Quadrupelalliancen værende Allierede uden forud given Aarsag og Anledning, vilde I ikke undlade herom at træde i Forbindelse med Eders øvrige og de i Quadrupelalliancen engagerede Allierede, at erklære Eder efter Sagernes Behov og Billighed, ogsaa at bevise, at Eders Maj. konsidererede Eders Allieredes Interesse ikke mindre end Eders egen. Hvad iøvrigt angaar det nærmere Forbund, som skal afsluttes med Huset Brunsvig, da holder jeg allerunderdanigst og uforegribeligt for, at omend en nærmere og mere fuldkommen Forstaaelse og Alliance med Huset Brunsvig saavel ratione situs som paa Grund af den fælles Interesse vel vil være gavnlig for Eders K. Mt. Stat, vilde det alligevel under den nuværende Urolighed, da man nødvendigvis derved vilde chokere hovedsagelig Biskoppen af Münster, ikke være utjenligt at holde noget igen med dette og at afvente, hvilken Udgang denne vidtrækkende Sag faar, og om samme ikke kunde ophæves ved fredelige Midler, ligesom det ogsaa billigt maa konsidereres, om man uden at inddrage Kurfyrsten af Brandenburg vil foretage denne Sag ved den kommende Kreds dag

og ligesom vilde forbigaa og ekskludere ham, Kurfyrsten, kunde dette nemt hos Hans Kurfyrstel. Durchl. give en disgusto og i Stedet for det søgte Venskab foraarsage en Froideur. Hvorfor det da turde være mere tjenligt med god Maner at remonstrere den deraf opstaaende onde Konsekvens for Hertugerne af Brunsvig og at give dem tilkende, at eftersom Eders Maj. havde gjort den første apertus angaaende denne Alliances Fornylse hos Hans Kurfyrstel. Durchlaucht. til Brandenburg og samme havde erklæret sig ikke uvillig dertil, maatte man billigvis fortsætte ad den engang tagne Vej, og følgelig kunde man ikke uden at saare Huset Brandenburg afvige derfra, saalænge der endnu var Haab om sammes Tiltræden. Imedens vilde Eders Maj. vinde Tid til at afvente denne Uros Udgang og til efter Tidens Lejlighed at tage Eders mesures, ligesom ogsaa at forsøge, om Brandenburg alvorlig har til Hensigt at medindtræde i denne Alliance. Men hvis, hvorom man næsten maa tvivle, de to Kur- og Fyrstel. Huse Brandenbg. og Brunsvig paa Grund af den mellem dem nu svævende Misforstaaelse og Jalousi ikke kan bringes under een Hat og til fuldkomment Venskab, navnlig, da man fra brunsvigsk Side maaske turde gøre Diffikulteter med Hensyn til at immiscere sig i Huset Brandenburgs temmelig vidtgribende Intriger og med fremmede Potentater havende Stridigheder: Saa er jeg af den uforegribelige Mening, at saafremt blot denne Münsterske Sag vilde finde en god Udgang og Brandenburg ikke vilde resolve sig til denne Alliance, saa kunde E. K. Maj. godt traktere aparte med Huset Brunsvig, og alligevel derefter paany alliere sig med Brandenburg ligeledes en particulier og maaske saa meget nemmere naa Eders Maal. En saadan Traktats Konditioner maatte efter min ringe Mening rettes mod en Generalgaranti af begge Parters respektive Kongeriger, Fyrstedømmer og Lande og til den Ende maatte det fastsættes, at om den ene eller den anden Part med Magt blev angrebet, af hvem det saa maatte være, og med Urette blev forulempet i sine Rettigheder og Højheder, skulde den anden Part være forpligtet til to Maaneder efter sket Denunciation (i hvilken Tid det stod den frit for at forsøge Mægling) at assistere den attakerede Part med 8 eller højst 10.000 Mand og tilhørende Artilleri paa det Sted, hvor Nødvendigheden kræver det, eller ogsaa, om saadan Armé ikke godt

kunde bringes derhen, at skabe den anden Part Luft ved en kraftig Diversion og paa egen Bekostning at vedblive med saadan virkelig Assistance, indtil Freden og en tilbørlig Satisfaktion er opnaaet. Hvad der ved en saadan Traktat videre maa iagttages i den ene og den anden Kondition og Forhold, vil allerede for en god Dels Vedkommende kunne findes i den tidligere sluttede Quadrupelalliance og iøvrigt helt dependere af Ed. K. Mt. højtfornuftige judicium. Og skønt Hjælpen maaske turde synes for ringe, saa vil Ed. Kongl. Maj. derved dog højtfornuftig konsiderere, at selvom Huset Brunsvig skulde obligere sig til en større Hjælp, saa vilde det dog, hvis Hertugerne vil holde deres Fæstninger og Lande tilstrækkeligt besat, en effekt være dem umuligt at tilvejebringe mere, og at der derved kun i Nødtilfælde vilde paabyrdes Ed. Maj. en større onus, men omvendt ikke kunde ventes mere af dem. Hvilket jeg da af allerunderdanigste Lydighed uforegribeligt ydmygst har skullet forebringe Ed. K. Maj., haabende, at I i høj Kongel. Naade vil bemærke, at jeg i en saa højvigtig Sag af allerunderdanigste Devotion saa frit har turdet aabenbare mine ringe Tanker, saaledes at jeg da i underdanigste Ydmyghed submitterer alt for Eders højttoplyste Forstand. Befalende

Itzehoe, den 3. Febr. ao. 1671.

F. G. AHLFELT
af Langeland og Rixing.

Til Greve Frederik Ahlefeldt.

Christian den Femte, af Guds Naade Konge til Danmark, Norge, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenborg og Delmenhorst.

Høj- og velbaarne Raad, Kære Trofaste, dig er iforvejen tilstrækkelig bekendt, hvad vi saavel i Berlin som ved de samtlige brunsvig-lüneborgske Huse gennem vor Resident Christian Habæus tidligere har ladet nævne og anbringe angaaende en nærmere Alliance. Da man nu paa begge Sider, i Særdeleshed paa Fyrstel. Brunsv. Lüneb. Side, har ladet sig fornemme, at man ikke blot var tilbøjelig til at indgaa saadan Alliance med os, men ogsaa gerne saa, at samme blev bragt til Effekt jo snarere des hellere, kun at det forlangtes at

faa sammes finis og conditiones at vide, saa har jeg til Sagens bedre Fremme fundet for godt, at lade udkaste et omtrentligt Projekt, hvorefter samme kunde indrettes, for at kommunikere dette paa bemeldte Steder og give Anledning til videre nærmere Erklæring. Da vi nu iforvejen desidererer din allerunderdanigste Betænkning herover, særlig om bemeldte vor Resident med saadant Projekt, naar de er fuldstændig adjungeret, først skal rejse til Berlin, for der at erfare Kurfyrstens Kærl. Tanker om dets Indhold og derefter efter Sagens Stilling negociere Sagen videre hos de Bruns. Lüneburgske Huse, men hvis Kurfyrsten nærer Betænkeligheder ved at indgaa paa dette Forbund og mere skulde inklinere til at indlade sig nærmere med os à part, om vi da kunde forstaa os dertil og ligeledes separatim afhandle med bemeldte Huse, ligesom ogsaa om Fru Regentinden til Hessen-Cassels Kærl. før eller efter afsluttede Traktater skal inviteres dertil, saa er det vor allernaadigste Vilje og Befaling, at du paa Grund af dens høje Vigtighed med dig selv modent overvejer denne Sag, om hvilken vi samtidig lader dig tilgaa alle nødvendige Dokumenter og allersnarest allerlydigst til os indsender dit allerunderdanigste Sentiment derover samt ommeldte Dokumenter. Hvorefter du dig har at rette, og vi forbliver dig med Kongl. Gunst og Naade velbevaagen. Givet paa vor Residens i København den 9. Maj Anno 1671.

CHRISTIAN

/C. V. Biermann
m. p.

*Durchlauchtigste Stormægtigste Konge
højtærede venlige kære Herr Fætter og Slægtning.*

I hvilken høj Konsideration jeg alle Tider har holdt alt det, som, i Særdeleshed ved de nuværende vidtrækkende Begivenheder, af E. Maj. i Fortrolighed er meddelt mig, og hvor ivrig jeg har employeret alle Midler for at holde mig i Eders høje Affektion og følgelig en god Enighed mellem vore Interesser, saadant vil udover de E. Maj. tidligere herom af mig ofte gjorte Kontestationer Eders til mig afsendte Statholder i Fyrstedømmet Holsten Hr. Greve Ahlefeldt af Langeland og Effekten af Grevens her med stor Iver og Dexteritet førte Negotiation bevidne for Eder med mere. Jeg har ogsaa ved Greven af Langelands Afrejse anmodet ham om at sige E. Maj.

skyldig Tak for Eders i alt følelige Velvilje og Venskab og ved Siden af fast Forsikring af mit erkendtlige og oprigtigt tjenstvrigte Sindelag tjenstlig paa mine Vegne at bede om deres bestandige Kontinuation, i hvilket alt E. Maj. vil være saa god at tillægge Samme ikke mindre end mig fuld Troværdighed deri, at jeg i fuldkommen Hengivenhed er E. Maj.

Hannover den 12. Ibris 1675.

Tjenstvilligste trofaste Onkel,
og Tjener saalænge jeg levør.
JOHAN FREDERIK
til Brunsvig-Lüneburg.

Til Greve Frederik Ahlefeldt.

Høj-Velbaarne Greve, særlig kære Herr Kansler.

Af Hr. Kanslerens til Os afsendte Svar af 29de sidst afløbne Maa-
ned har Vi set, hvorledes efter den Meddelelse, som er tilgaaet Os
angaaende Vor Herr Broder Hertug Johan Frederik Kærl. og som
Vi igen har aabenbaret Hr. Kansleren, saadan Sag af Ham efter
dens Vigtighed er blevet remonstreret Hans Majestæt Vor venlig
højtelskede Søn Kongen, ogsaa at derpaa videre er sket den Forord-
ning, at alt saavidt muligt paa behørig Steder inkamineres af de
kongelige Ministre til Hans Kærl., bemeldte Vor Herr Broders Sa-
tisfaction; hvorved Vi da ogsaa med Glæde har erfaret de gode
Tidender, som Han har villet meddele Os om den heldige Begyn-
delse paa Vor Hr. Søns Kongens, nuværende Kampagne i Skaane.

Skønt nu det, som Vi dengang tilskrev Herr Kansleren om Vor
Herr Broder Hertug Johan Frederik Kærl., ikke er tilkommet Os
af Samme selv, hvilket Vi ogsaa i sin Tid berørte, men det dog der-
med har den Beskaffenhed, at Vi fuldstændig kan stole paa den
fortrolige Ouverture, hvorfra Vi har det, saa anmoder Vi ogsaa Hr.
Kansleren om at gøre det saaledes, at denne Sag trakteres med For-
sigtighed, paa det at der ikke i Mellemtiden deraf maa opstaa Ulem-
per for Vor Hr. Broders Kærl., som om Meddelelserne hidrørte fra
Samme eller Han allerede havde udtalt sig i noget. Angaaende Tiden
tvivler Vi ikke paa, at Sagen efter Hr. Kanslerens Befordring allerede
er blevet pousseret saaledes hos andre, at Okkasionen, som alene
nu turde være tilstede dertil, ikke gaar forbi, eftersom det paa den
anden Side ikke skal mangle paa saadanne, som overfor Frankrig

søger at gøre alt godt igen, og hvis man herefter nu vilde tøve længe, frygtes det, at det derefter turde være for sent til at ordne Sagen. Hvad Vi melder herom, hidrører alene fra det, som Hr. Kansleren selv har set og, fra det moderlige Hjerte, hvorefter Vi i alt, som kan anses at tjene til Vor Hr. Søn, Kongens, Bedste, skyldigst har at bidrage. Hans Kærl. Vor Broder Hertug Georg Vilhelms Envoyé von Wittorf vil nu ogsaa allerede være arriveret i København og have givet Hr. Kansleren Meddelelse om det, som er befaleet ham. Hans Kærl. har herom saavel ved bemeldte Envoyé som senere ved sin Skrivelse gjort særlig Kontestation overfor Os, og ligesom man ikke derved vilde finde ham anderledes end vel intentioneret, saa vilde han haabe, at det i alt vilde komme til en god Afslutning.

For Kommunikationen om, at det Gud ske Lov i Skaane endnu er gaaet Os godt, skal Vi ogsaa formedelst dette aflægge Vor særlige Tak til Hr. Kansleren; den Højeste berede videre alt for Vor Hr. Søn Kongen til den Sukces, som til hans Lykke kan tilønskes ham. Vi vil ved den gode Tidende derom altid tage Part deri, ogsaa flittigt herom bede den Højeste, til hvis Beskyttelse Vi hermed troligt befaler Hr. Kansleren. Flensborg, den 2. Maj 1677.

P. S. Vi henstiller herved ogsaa til Hr. Kansleren, om Han ikke finder for godt, at der, for helt at vinde ham for det allierede Parti, snarest gøres Vor Broder, Hr. Hertug Joh. Fred. Kærl. nogen Proposition, hvorledes saadant i det mindste kan ske til amusement, at man intet ondt har at frygte fra Frankrig eller de dette forbundne.

Hr. Kanslerens
meget vel affektionerede Dronning
AMALIE.

Til Greve Frederik Ahlefeldt.

Høj-Velbaarne Greve, særlig kære Herr Kansler.

Efter at Han, da han sidst var hos Os, blandt andet havde tænkt paa, om man ikke paa en eller anden Maade kunde disponere Vor Hr. Broder Hertug Johan Frederik Kærl. dertil, at han traadte til de Allierede, og Vi da derpaa senere ivrigst havde taget Os af Sagen, der ogsaa nu underhaanden fra andre er tilkommet Os den fortrolige Meddelelse desangaaende, at om der nogensinde heri var

noget at indrette, saa turde den bekvemmeste Okkasion dertil foreligge nu, navnlig da man nu paa hint Sted turde være lidet tilfreds med Frankrig, saa har vi ikke villet undlade at advertere dette for Vor hjertenskære Hr. Søn, Hans Majestæt Kongen, formedelst Vedlagte, men herved at rekommandere det vedlagte til Hr. Kansleren til videre Befordring, ligesom at lade saadan Sag fremkomme til Ham. Og ligesom Vi af Hjerte ønsker, at den Højeste vil lade det komme til saadan fuldstændig Koncert mellem de Allierede og Vor Broder Hr. Hertug Johan Fred. Kærl., ogsaa vel erindrer den Omhu, som derved er udvist af Hr. Kansleren, og hvorledes Han mener, at det kan bringes derhen, at der ikke angaaende Subsidierne til Hans Kærl. opstaar Vanskeligheder fra de øvrige Allieredes Side, men snarere haaber desangaaende at skaffe Hans Kærl. al Satisfaktion, saa ønsker Vi derfor snart igen at blive underrettet, om Vi desangaaende igen skal udlade Os med noget overfor det fortrolige Sted, hvorfra det er tilgaaet Os, og da man derved har ladet Os vide, at der ikke derved var et Moment af Tiden at tabe, og det endvidere ved denne Sag turde komme i særlig Konsideration, hvilke Subsidier hans Kærl. har at vente fra de Allierede, ligeledes at Samme af de Allierede fik godtgjort de Restancer, som Hans Kærl. saaledes lod falde hos Frankrig, og hvad man videre vilde resolve angaaende Bibeholdelsen af de Kvarterer, som tidligere har været tildelt Samme, saa anmoder Vi Hr. Kansleren om, hvis denne Sag endnu dersteds er behagelig og man mener, at der deri kunde ske noget gennem Os, med det snarreste at befordre Vor Hr. Søn Kongens Svar herpaa samt Hans eget til Os, medens Vi endnu er paa Augustenborg; men skulde der dersteds i denne Sag foreligge noget, hvorom han mener, at der meget bedre derom kan tales mundtligt, saa vilde Vi i saa Fald snarest befale Vor Raad Mejer¹ til Hr. Kansleren, idet Vi i alt, som Vi deri turde kunne gøre til Fordel for Vor Hr. Søn, Kongen, altid vil tage højeste Passion og idet Vi iøvrigt troligst befaler Hr. Kansleren til Guds Vare-tægt.

Flensborg, den 23. Maj 1677.

Herr Kanslerens
meget vel affektionerede Dronning
AMALIE.

¹ Etatsraad Meier var Sønderjyde og gik efter i nogle Aar at have studeret Jura ved Universitetet i Helmstedt i svensk Tjeneste og blev Sekretær hos Regeringspræsidenten i Bremen. Efter i fem Aar at have arbejdet under Gabel blev Meier Sekretær hos Sophie Amalle, i hvis Tjeneste han stod i 15 Aar lige til Enkedronningens Død.

Nedenstaaende Brev er skrevet af Caspar Schøller, der paa det Tidspunkt i sin Egenskab af Protokolfører i Gehejmeraadet opholdt sig ved Kongens Hovedkvarter i Skaane. Det følgende Aar blev Schøller Christian den Femtes Kammersekretær. Schøller, hvis Fader var Borgmester i Køge, stod i høj Gunst hos Christian den Femte, og under den skaanske Krig, da Danmark blev regeret fra de skiftende Hovedkvarterer, havde han megen Indflydelse. Schøller, der var en dygtig Jurist, deltog i Affattelsen af Danske Lov, han blev ældgammel og døde i 1719 som Justitiarius i Højesteret, han var en ivrig Samler af Jordegods og erhvervede blandt meget andet det ved hans Fødeby beliggende Spanager.

Dend Velædle og høywise Mand Conrad Bierman, Hans kongl. M^{ajsts} til Danmk og Norge Høytbetrode Estats-Raad og Geheime- og Camer-Secreterer ydmygeligst å Kiøbenhaffn.

Velædle Hr. Estats-Raad.

Hans kongl. M^{ajst} haffver mig allernaadigst anbefalet at svare hannem paa hans allerunderdanigste Skriffvelse aff Dato d. 20. Junij nest forleden, at Allerhøystbemelte Hans kongl. M^{ajst} er i alle Maade allernaadigst tilfreds, med hvis Hr. Canceller Grev af Ahlefeld Hendes M^{ajst} Enkedronningen haffver tilskreffvet anlangende Maa-den at fornøye Hertugen aff Brunsvig paa for de Folck, som Hans fyrstelige Durchlaughtighed skal ei være ugenegen til at undsette Hans kgl. M^{ajst} med; og at saa fremt Hr. Canceller Grev af Ahlefeld er visseligen forsikret, at hand noget derved skulde kunde udrætte til Majestætens Tieniste, om hand reyste derud, hand det da ville forstendige, saa skulde hand strax Hans kongl. M^{ajsts} allernaadigste Bevilling dertil bekomme. Hvad sig det anbelanger, at Hans kongl. M^{ajst} ville Hendes M^{ajst} Enkedronningen tilskriffve for samme Werk at befordre, da er det alt skeed, og Skriffvelsen, hvoraf Concepten herhos følger, med en Lacqvais bortskikket; disligeste og, at Hans kongl. M^{ajst} haffver allernaadigst behaget Hr. Canceller Grev af Ahlefelds Betenkende om Baron Juels¹ Forslag om Gottenborg, og derfor be-

¹ Se Fodnote S. 268.

falet Krigs Raad Mejer¹ hans høye Excellence Grev Ahlefeld derom at tilskriffve. Hvad de Fregatter angaaer, som bemelte Hans høye Excellence formener endnu, foruden de Defensions Skibe, som for Gottenborg bruges skal, at giøres fornøden, da vil Hans kongl. M^aist sig derpaa resolvére, naar Gen. Admiral Tromp ankommer. Jeg forbliffver stedse nest min allerydmygste Recommendation til Hr. Cancellor Grev aff Allefeld

Velædle Hr. Estats-Raads
ydmygste og tjenstberedvilligste Tienere
C. SCHÖLLER.

P. S. Hans kongl. M^aist berættede, at der vaar ingen breffve kommet fra Hr. Cancellor.

Hoffvedquartered for Malmøe d. 22. Junij A^o 1677.

¹ Herman Meier var blevet Sekretær ved det af Ahlefeldt i hans Breve til Frederik den Tredje saa meget omtalte nye Krigsraad (S. 239—41). Dette Raad blev en fast Institution, og herfra avancerede Meier til en meget betydningsfuld Stilling indenfor Krigsvæsenet, under den skaanske Krig blev han saaledes, uden at være Militær, en af Christian den Femtes vigtigste Raadgivere. I hans Egenskab af Generalauditør tilfaldt det Meier at føre Krigsretssagen mod Hærens øverste Anfører i den skaanske Krig, Frederik Arenstorff, der blev dømt fra Livet, dette Justitsmord blev dog ikke udført. Meier blev senere Gesandt i Stockholm og døde som Amtmand i Slesvig.

